

ଆମ ସବୁ ମନେ

CONFIESCO QUE BE VIVIDO : MEMOIRS

'NANA RANGAR DINBOR'
an Assamese translation of
Pablo Neruda's 'Memoirs'
by Dr. Kamala (Gohain) Sengupta.

Layout & Designed by
Udayan Biswas.

Published by
Sujit Kanti Bhattacharjee
Shanti Prakashan
Guwahati 781 001

Price : Rupees Sixty Only

পাবলো নেক্‌ডা
নানা বঙৰ দিনবোৰ

আগকথা
ড° হীৰেন গোহাঁই
অনুবাদ
ডাঃ কমলা (গোহাঁই) সেনগুপ্ত

শান্তি প্রকাশন । গুৱাহাটী

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ଡିସେମ୍ବର ୧୯୪୪

**ମାଧ୍ୟମିକ
ଇଣ୍ଡିଷ୍ଟ୍ରିଆଲ ଏମ୍ପ୍ଲଏଭିସ୍ମାୟ
ନମ୍ବର ବଜାର : ଡିସେମ୍ବର ୧୯୪୦୦୧**

**ପ୍ରକାଶକ
ମୁକ୍ତି ଚିନ୍ତାଧାରୀ
ଆର୍ଥିକ ପ୍ରକାଶନ
ମାନବଜାର ଗୁରୁତ୍ବ ୧୯୧୦୦୧**

**ପ୍ରକାଶ ଆବଦ୍ଧ ଅନୁବିନ୍ୟାସ
ଉପକ୍ରମ ବିଶ୍ୱାସ**

ମୂଲ୍ୟ : ୬୦.୦୦ ଟଙ୍କା

**ସମ୍ପାଦକ
ଆୟାତ୍ତମ ମୁଖ୍ୟମାନ୍ୟାତ୍ତ
କମ୍ପାନୀ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍
୧୦୮ ବିହାର ମନ୍ଦିର
କାଳିକାତା-୫**

પાવણા લેકડા

কবি নেৰুডাৰ স্মৃতিত এপাহ ফুল

পাবলো নেৰুডাৰ কবিতাৰ লগত অসমীয়া পাঠকৰ পৰিচয় ঘনিষ্ঠ বুলিব নোৱাৰি। তাৰ এটা প্ৰধান কাৰণ হ'ল ভাষাৰ অন্তৰায়। ইংৰাজী অনুবাদৰ জৰীয়েতে নেৰুডাৰ কবিতাৰ ভাষাৰ বিশেষ ৰূপ-বস-গন্ধ-স্পৰ্শৰ আভাস পোৱা টান যেন লাগে। তেওঁৰ ভাষাৰ অবাধ, সহজ, ইন্দ্রিয়জ বৈচিত্ৰ্য ইংৰাজী ভাষাত ৰক্ষা কৰিব পৰা অনুবাদকো বেছি ওলোৱা নাই। তাতে পাবলো নেৰুডা হ'ল হুইটমেনৰ দৰে সকলো অভিজ্ঞতা, সকলো অনুভূতি আঁকোৱালি লোৱা কবি—প্ৰত্যাখ্যান বা বিসৰ্জন তেওঁৰ স্বভাৱ-বিশুদ্ধ। সেয়ে প্ৰতীকবাদ আৰু আধুনিক কবিতাৰ বিৰুদ্ধে প্ৰচণ্ড খিলাৰ জনাই উঠিও তেওঁ স্বচ্ছন্দে তেওঁৰ কবিতাত এনে বাক্য, শব্দ, কল্পচিত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে যিবোৰত সেই খিলাত ধাবাবোৰৰে অনুৰণন স্পষ্ট।

কিন্তু আত্মগৰ্ভ বৈচিত্ৰ্য বেনেই নহওক, এই বিষয়ে সন্দেহ নাই যে নেৰুডা জনসাধাৰণৰ কবি, মানুহৰ কবি। পাৰ্থিৱ জীৱনৰ সকলো গ্লানি আৰু গৰিমা অকাতৰে তেওঁ নিজৰ কাব্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি লৈছে। সেয়ে বোঁন ক্ষুধাৰ পৰা ভোকাভৰব পেটৰ জ্বালালৈকে, নিবনুৱাৰ গ্লানিৰ পৰা দালাল বৈশ্যৰ জীৱন বেহালৈ কোনো অপ্ৰিয় দিশলৈ তেওঁ চকু নিদিয়াতৈ থকা নাই। আকৌ সেইবাবেই প্ৰেমৰ অলৌকিক তৃপ্তি, সৃষ্টিশীল প্ৰেমৰ অপূৰ্ণ বিস্ময়, মানুহৰ প্ৰতি মানুহৰ দৰদৰ চিৰন্তন ৰহস্য তেওঁৰ কাব্যত কোদিত হৈছে অবিস্মৰণীয়ভাৱে। আৰু মানুহৰ এই প্ৰেম, সৃষ্টি আৰু আনন্দ স্বৰ্গমুখ কবিতাৰ খোজা পূৰ্ণজবাদী দানৰ সত্যতাৰ বিৰুদ্ধে তেওঁৰ আভিলাপ আগ্ৰেগাৰিবিৰ উদ্ভাপৰে উদ্গৰ্ণ হৈছে। পৃথিবীত মানুহৰ বাবে মানুহৰ শাসন প্ৰতিষ্ঠা কবিতাৰ খোজা সমাজবাদৰ সংগ্ৰামত তেওঁ সেয়ে জড়িত হৈছিল কালমনোবাক্যে। আজিও সংগ্ৰামী মানুহৰ জীৱনত নেৰুডা এখন নিহান। অথচ অকাতৰে এই সংগ্ৰামত লিপ্ত হৈও কবি নেৰুডাই তেওঁৰ কাব্যজীৱন অৱহেলা কৰা নাই। বাজনাৰীতৰ সান্ধত ওপৰেওপৰে সঁচুৰি নুফুৰি তেওঁ যেন সন্তাৰ অভল সান্ধত বহু মাৰিছে আৰু সংগ্ৰামী মানুহৰ জীৱনৰ চুড়ান্ত সত্য উদ্ঘাৰ কৰি আনিছে। এইবাবেই কিস্কৰ্ণি নেৰুডা নিবিকৃত-ভাবে দীক্ষিত আত্মোৎকৰ্ষ কৰি, চিহ্নিত কৰি। জব বন্দুকী

আব্দ অবশ্য, সাগৰ আব্দ পাহাৰ, তাৰ আদিম জনজাতি আব্দ
নাগৰিক জীৱন, পবিত্ৰমণী কৃষক আব্দ পবিত্ৰান্ত খনিৰ বন্দুৱা
ভেঙৰ কবিতাৰ বক্তৃৎপন্নত মিহলি হৈ আছে।

আধুনিক কবিৰ চমক প্ৰলোভন হ'ল বন্দুৱাগৰ ধ্বংসিত
জীৱনৰ পৰা আঁতৰি গৈ ব্যক্তিগত সন্তোষ গছা-গছৰত জীৱনৰ
আচল ৰূপ ধ্যান কৰাৰ প্ৰলোভন। ফলত ভেঙলোকৰ অপৰূপ
সৃষ্টিতো সাধাৰণ জীৱনৰ, বিশ্বজনীন জীৱনৰ কোনো সঁচি
নবহে। প্ৰথম জীৱনৰে পৰা, আনকি আধুনিক কাব্য আন্দোলনৰ
মাজত নিমগ্ন হৈ থকা কালতো, নেবুডাৰ প্ৰবৃত্তি কেতিয়াও এনে
জীৱনবিমূৰ্খ বা ব্যক্তিকেন্দ্ৰীক নাছিল। তাকে বোভিৱা কেঁচিৰাদৰ
পৈশাচিক আক্ৰমণত ভেঙৰ দ্বিতীয় স্বদেশ স্পেইন লুণ্ঠিত হ'ল,
ভেঙে তীব্ৰ বেদনা আব্দ উৎকণ্ঠাবে আহ্বান দিলে।

সেনানায়ক হ'ত

বিশ্বাসঘাতক হ'ত

চাই ল মোৰ ঘৰটিৰ মৰণলগা

চাই ল স্পেইনৰ ধ্বংসলগীয়া।

ফুলৰ জেউতিৰ ঠাইত

ঘৰটিৰ পৰা জিলিকে বন্দুকৰ বাৰুদ

স্পেইনৰ নৰ্দমাৰ পৰা

ওলাইছে চা স্পেইন

নিহত শিশুবোৰৰ মাজৰ পৰা ...

আচৰিত নহয়, প্ৰগতিশীল 'আৱেণ্ডে' চৰকাৰক ওফৰাই
সামৰিক একনায়কত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ যি প্ৰতিক্ৰিয়াশীল
সাম্ৰাজ্যবাদী চক্ৰান্ত হৈছিল, তাৰ ধ্বংসলগীয়াৰ মাজতে নেবুডাৰ
মৃত্যু ঘটে। বহুতে ভাবে ভেঙক হত্যা কৰা হ'ল।

তথাপি নেবুডা জীৱনৰ কবি, জীৱনৰ প্ৰতি মোহ, জীৱনৰ
প্ৰতি পিৰাসাৰ কবি। সেই কবিজনৰ আঁখিমৰণীৰ আশ্বকথা
অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰিছে কলিকতা-প্ৰবাসী মোৰ বাইদেউ
ডাঃ কমলা সেনগুপ্তই। হাঁহি আব্দ চকুলো, আনন্দ আব্দ বেদনা,
প্ৰেম আব্দ বিস্ময়, কটাক আব্দ সহানুভূতি, বাস্তৱেন্দৰ দৰে
জিলিকি আছে ইয়াৰ পাতে পাতে।

আশাকৰোঁ এইখন পাঠি উঠি অসমীয়া পাঠকে নেবুডাৰ কবিতা
বিচাৰি পঢ়িব।

দিৱী, ২৮ ৮ ৮৮

হীৰেন গোহাঁই

শুভীপাত

গীৰ্ণ'ৰ ল'ৰা

চিহ্নিত অক্ষয় / ১

লবাকাল আৰু কবিতা / ২

শিল্পকলা আৰু বৰবৰুৱা / ১২

মোৰ প্ৰথম কবিতা / ১৯

তিনি প্ৰবাকী বিধবাব ঘৰ / ২০

গম্বৰ কেতব প্ৰশ্ন / ২৯

চহৰত / ৩২

লাজ / ৩৭

ছাত্ৰ কেতাবেছন / ৪১

আলবাৰ্টো বোজাছ গিমেনেছ / ৪৪

জাবৰ দিনৰ পগলা / ৪৭

ডাঙৰ কাববাবী / ৫৪

মোৰ প্ৰথম কবিতাৰ কিতাপ / ৫৭

কথাব কথা / ৬০

জগতৰ বাটে-পথে

ভালপাবাইয়ো প্ৰশ্ন / ৬৫

খালত পৰা চিহ্নিত বাস্তৱত / ৭৭

পূৰ্বলৈ / ৮৬

আলভেৰো / ৯২

উজ্জ্বল সিৰ্জমতা

জ্যোত্স্না অক্ষয় / ৯৫

ভাৰতৰ এখন কথোৱেছ / ১০০

হেলেনিয়া মেৰুভাৰুৱা / ১০১

মানুহৰ পৰিচয় / ১০২

শ্রুতীপত্ৰ

বক্সাৰ টাম্বো বাজনা / ১০৭

আকিৎ / ১০৮

সিখল / ১০৯

বলম্বোৰ জীৱন / ১১০

হিমাগুৰ / ১১২

বাটাভিয়া / ১১০

মোৰ-হৃদয়ৰ বাণী স্পেন

কেডেবিকো / ১০৭

মিগুয়েল হাৰ্ণাণ্ডেজ / ১৪৪

সেউজীয়া ঘোড়া / ১৫৭

গ্ৰাণাডাত এটা অপৰাধ / ১৫১

স্পেনৰ বিষয়ে মোৰ কিতাপ / ১৫৫

বৃদ্ধ আব্দ গেবিল / ১৫৭

নাম্পী কুনাৰ্ড / ১৫১

মাদ্ৰিদৰ কংগ্ৰেছ এখনৰ কথা / ১৬২

মুখাবোৰ বৃদ্ধৰ সময়ত / ১৬৭

পাণ্ডিত মান্দ্ৰেৰ মাজত মই / ১৬১

বাকারেল এলবাৰ্ট / ১৭১

চিলিত মাজীৱাদ / ১৭০

ইচ্ছা সেৱা / ১৭৫

স্পেনৰ পৰা মূৰ্খত মান্দ্ৰে আকিৰ্টেন যোৱা / ১৭৬

এটা প্ৰৱন্ধ / ১৭৭

এজন সেনাপতিৰ সময়ত মই / ১৮১

উইলিয়াম / ১৮৩

স্মৃতিপত্ৰ

মেক্সিকো

- ফুলে ফুলে ঠন ধৰা—কিন্তু কাঁহিটীয়া / ১২০
মেক্সিকোৰ চিয়কৰ সকল / ১২৪
নেপোলিয়ন উৰিকো / ১২৭
পিন্ডুলৰ ফুলৰ মালাবে কবিতাৰ শব্দাই / ১২৯
কিন্ন নেবুডা / ২০০
পাৰ্ল হাৰ্ভাৰৰ আগৰ ৰাতিটো / ২০১
শামুক বিশাবদ মই / ২০৫
আবাউ কেনিয়া / ২০৬
বাদ আব্দ বহস্য / ২০৭
-

এক্সাবৰ কৰলত মোৰ দেশ

- মাক্ৰ পিচ্চ / ২১০
সোৰাব দেশ পাম্পা / ২১১
গজালেজ ভিডেলা / ২১৮
ডোখৰ ডোখৰকৈ কটা এটা দেহা / ২২০
জললৰ ভিতৰৰ এটা ৰাস্তা / ২২৩
এণ্ডিজ পৰ্বতমালা / ২৩০
ছান মাৰ্টিন, ডি লছ এণ্ডিজ / ২৩৫
পাছপোর্ট লৈ পোহিত / ২৩৭
শিপাবোৰ / ২৪৪
-

নিৰ্বাসনৰ আৰম্ভ আৰু শেষ

- হোমিডৱেট ইণ্টাৰ্নমেন্ট / ২৪৭
প্ৰথম ভাৰতবৰ্ষ / ২৫৪
চীন যাত্ৰা—প্ৰথমবাৰ / ২৬১
কেণ্টেইনৰ কবিতা / ২৭০
নিৰ্বাসনৰ শেষ / ২৭৭
আলো, অন্ধাৰ, সন্ধ্যা-সন্ধ্যা / ২৭৯

স্মৃতিপাঠ

এটা ভেড়া ছাগলীৰ কথা / ২৮৩

১৯৫২ চনৰ আগষ্ট মাহৰ পৰা ১৯৫৭ চনৰ এপ্ৰিল মাহলৈ / ২৮৭

বদৰেনছ এয়াছ'ত জেলত / ২৮৮

পদলিচ আৰু কবিতা / ২৯০

সিংহলৰ নতুনকৈ চিনাকি / ২৯২

শ্বিতীয়াৰ চীন বাজা / ২৯৪

চৰ্খমিৰ বাপদৰবোৰ / ৩০৮

আৰ্মেনিয়া / ৩১০

মদ আৰু বুদ্ধ / ৩১৩

পদবান্ধ দখল কৰি লোৱা কাৰেঙৰ / ৩১৬

কছমেণোটাব বৃগ-আকাশচাৰীৰ বৃগ / ৩২২

কবিতা-জীৱিকাৰ উপায়

কবিতাৰ শক্তি / ৩২৫

কবিতা / ৩৩০

ভাষাৰ লগত ভাবুকি / ৩৩৫

সমালোচকৰ কণ্ঠ হবই / ৩৩৭

চুটি দীখল লাইনবোৰ / ৩৪০

মৌলিকতা / ৩৪২

বটল আৰু বস্ত্ৰ সজোৱা মূৰ্তি / ৩৪৫

কিতাপ আৰু খামুক / ৩৫০

ভাষা কাঁচ / ৩৫৩

ভবা আৱিষ্কাৰ কৰোতা এজনৰ কথা / ৩৫৪

মনোহৰ এল্ডাৰ্ড / ৩৫৬

পিয়েৰ বেতাৰ্ড / ৩৫৮

জৰ্জ বোৰেলছ / ৩৬২

জৰ্জ হোমলাইণ্ড / ৩৬২

কোৱাৰ্ট্‌জবোৰো / ৩৬৩

শ্রুতীপাঠ্য

- ভালেমো অম্ব বহে / ৩৬৫
জোয়িলো মিল্টাল / ৩৬৬
ভিক্টো-ট হুইডোয়ো / ৩৬৮
সাহিত্যিক শব্দসকল / ৩৭২
সমালোচনা আব্দ আক্ষরসমালোচনা / ৩৭৭
এটা বহুবচন আব্দন্ত / ৩৮০
নোবেল প্রাইজ / ৩৮৬
চিলি চিকো / ৩৯৮
ডেপেটম্বব পতাকা / ৩৯৯
প্রেস্টেই লুইকার্নোচ / ৪০২
কোডোভিলা / ৪০৬
ক্টালিন / ৪০৮
সবলভাব শিকা / ৪১৪
কিডেল কাস্টো / ৪১৪
কিউবান আধিবাসীয়ে লিখা চিঠিখন / ৪১৯
-

মির্জাব প্রিন্সতম জন্মতুমি

- উগ্রপন্থী আব্দ চোবাংচোবা / ৪২৫
কমিউনিস্ট সকল / ৪২৯
বাজলীতি আব্দ কাব্য / ৪৩১
প্রোজেক্ট পলব প্রার্থী / ৪৩৩
আলেন্সেন প্রচাব অভিধান / ৪৩৫
গোবিন্দ বাস্তবত / ৪৩৬
চিলিলে হুই আহিলো / ৪৪১
ফ্রেই / ৪৪৩
টমিক / ৪৪৪
আলেন্সেন / ৪৪৭

ନାମା ବଡ଼ବ ଦିନବୋଧ

গাঁৱৰ ল'ৰা

চিলিৰ অৰণ্য

আগ্নেয়গিৰিৰ নামনিভ, বৰফেৰে ঢকা পৰ্বতৰ কাষত, বিশাল হুদবোৰৰ মাজত সুগন্ধি, নিজান, গছৰ ডাল-পাতেৰে ঠাই খাই থকা চিলিৰ অৰণ্য-গছৰ পাত সাঁৰি উলখন ঢাকি পেলাই থৈছে। মোৰ ভৰি দুখন সেই পাতত সোত খায়। এটি সৰু লেহুকা ডাল মৰ্মৰকৈ ভাঙি পৰে, দৈত্যৰ নিচিনা প্ৰকাণ্ড বৌলি গছবোৰে আকাশলৈ মূৰ তুলি চায়—সিহঁতৰ গা কাঁইটেৰে ভৰা। নিত্য হাবিখনৰ মাজৰ পৰা চৰাই এটা উৰি যায়, তাৰ ডেউকা দুখনে ধপধপায়, উৰি গৈ সি বেলিৰ পোহৰ কেঁচুৱাও নোসোমোৱা জলজৰ ভিতৰলৈ গৈ এটা ডালত বহেগৈ। আৰু সেই লুকুৱা ঠাইখিনিৰ পৰা শিঙা বজাব দৰে তাৰ কুৰুলি শব্দনা পাওঁ ..লবেল গছৰ বনবীয়া সুগন্ধ বহুতো গছৰ দৰে-দৰে গোন্ধ নাকৰ ভিতৰেদি সোমাই গৈ মোৰ গোটেই দেহাত বিৰূপি পৰে। গুৱাহাটীকোছ অঞ্চলৰ চাইগ্ৰেছ গছবোৰে মোৰ বাট ভেটি থৈছে—ই এখন বিনন্দীয়া গছৰ মূখৰ ৰাজ্য, বীণাৰ সুৰৰ দৰে চৰাইৰ কুৰুলি, গছৰ পাতৰেদি থকা-সবকা আকাশ—এছটা খিলত মই খুন্দা খালোঁ, শিল ছটাত এটা গাঁত আঁহিল—মই দেখা নাপালোঁ। বঙা লোমৰ, কেঁকোৰাৰ দৰে বিৰাট এটা মকৰাই নিখৰ হৈ মোলৈ চকু টেলেকাই চাই আছে। সোণালী বঙৰ কেৰেবাহ গুৰুৰুৱাই মোৰ নিচেই কাষতে উশাহ নিশাহ লৈছে। লগে লগে ৰায়খেন্দুৰ সাতবঙা জেউতি বিজুলীৰ চমকৰ দৰে নিমিষতে লুকাইছে। ঢেঁকিৰা শাকৰ গছবোৰ মোতকৈও ওখ—সিহঁতৰ পাতবোৰৰ সেউজীয়া চকু বেনহে আছে, আৰু সেই চকুৰ পানীয়ে মোৰ মূখখনত পৰি যেন আলফুজকৈ বঢ়াই দিলে। পাতবোৰে পিঠিখনত বিহি দিলে। মৰা গছৰ গুৰি দেখিবলৈ মহামূলীয়া সম্পদৰ দৰে হৈছে। ইয়াৰ দুখন কাণ হৈছে ক'জা আৰু নীলা কঠকুলা। বঙা পৰজীৱি ফুলে গাটো বঙা পোহাল ৰূপে সজাইছে, আৰু এবিধ লতাই দাঁড়ৰ দৰে ওপৰৰ পৰা ওলমিছে। মৰা গছডালৰ পৰা হঠাৎ জীৱন্ত প্ৰাণীৰ উশাহ নিশাহৰ দৰে এটা বসন্ত কালৰ সাপে জঁপিয়াই পলাল, যেন গছডালৰ

আছাটোহে বাহিব ওলাই গ'ল। আব্দ অলপ আগুৱাই গলোঁ, প্ৰতি ডাল গছ বেলেগ বেলেগ হৈ থিয় দি আছে। অবণ্যৰ গুপুত সম্পদৰ ওপৰত প্ৰকৃতিয়ে মথমলৰ চাদৰ এখন পাৰি থৈছে, আব্দ এই গছবোৰে আকাশলৈ ডেউকা মেলি দিছে, গছৰ পাতবোৰেই বা কিমান বিধৰ—কোনোখিলা শাৰী পাতি সজোৱা, কাবো গা কাঁইটীয়া, বাঁঠৰ নিচিনা, কাবোৱাৰ আগটো জোঙা, কাবোৱাৰ আকৌ খোপোকা, যেন কেঁচিকেহে কাটি হৰেক বকম গঢ় দিয়া হৈছে। এটা গিৰিসংকট—তলোদি ফটিকৰ দৰে ফটফটীয়া পানী গ্ৰানাইট আব্দ জেছপাৰ পাথৰত পিহলি পৰি বৈ গৈছে। পাতল নেমুৱণীয়া পখিলা এটি পানী আব্দ বোঁলৰ পোহৰৰ মাজত নাচি পাব হৈ গ'ল ... ওচৰতে জোতাৰ লেখীয়া ছালখীয়া ফুলে মূৰ দোঁৱাই নাচিব লাগিছে ... ভাতকৈ ওপৰৰ পিনে বঙা কপিহিউ ফুল এই মাল্লাবী অবণ্যৰ শিৰা-উপশিৰাৰ পৰা টোপালে টোপালে তেজৰ দৰে ওলমিব লাগিছে। বঙা কপিহিউ তেজৰ চিন, আব্দ বগা কপিহিউ বকৰ চিন। নিজান অবণ্যত শিৱাল এটাই বিজুলীৰ গতিত পাব হৈ গ'ল, গছৰ পাতবোৰ যেন কপি উঠিল। কিন্তু নীৰৱতাই অবণ্য জগতৰ বীতি। বহুত দুৰৰ পৰা কেইটামান ভৱিষ্যতীৰ জন্তুৰ শব্দনা-শব্দনা চিঞৰ কাণত পৰিছিল। ক'বাত লুকাই থকা এটা চৰাইৰ চিঞৰ মৰা কুৰুলি স্থানৰ জগতৰ এটা নিজা কোমল সুৰ-লহৰী আছে, কেতিয়াবা ধুমুহা আহিলেহে গোটেই পৃথিৱী ধাঁহিমুহি নতুন সজীভৰ সৃষ্টি কৰে।

চিলিৰ অবণ্য নেদেখা মানুহে আমাৰ পৃথিৱী নামৰ গ্ৰহটোক সম্পূৰ্ণকৈ লাজানে।

এই প্ৰকৃতিৰ ৰাজ্যৰ বোকাপানী, নিৰ্জনতা পাব হৈ, গোটেই জগত ভ্ৰমিবলৈ, গান গাবলৈ ওলাই আহিলোঁ।

জ'ৰাকাল আৰু কবিতা

জ'ৰাকালৰ দিন আব্দ বহুবোৰৰ কথা কৈয়ে মই আৰম্ভ কৰোঁ। সেই সময়তে মোৰ স্মৃতিত উজ্জ্বল হৈ আছে পাছৰিৰ নোৱাৰা বৰষুণ। উত্তমাশা অস্তৰীপৰ আকাশত, কুমেৰু দেশৰ পৰা বিৰাট জলপ্ৰপাতৰ দৰে এই সীমান্ত দেশলৈ অহা দখী বৰষুণৰ কোবটো প্ৰবল। আমাৰ দেশৰ বনবীৰা পশ্চিম

অঞ্চলত—এই সীমান্ত দেশত জীৱনৰ প্ৰথম ক্ষণতে মই মাটি, কাঁকড়া আৰু
বৰবুঢ়ৰ পিনে চকু মেলি চালোঁ।

দক্ষিণ আমেৰিকাৰ এই চেঁচা বৰবুঢ়ৰ ক্ষণেকতে আহি, ক্ষণেকতে নীলা
আকাশত বিলীন হোৱা গৰম বৰবুঢ়ৰ দৰে নহয়। দক্ষিণৰ বৰবুঢ় ষেৰাণীল
ঘোলা আকাশৰ পৰা নেবানেপেৰাকৈ ধাৰাসাবে পৰে।

আমাৰ ঘৰৰ আগফালখন এখন বোকাৰ সমুদ্ৰত পৰিণত হৈছিল।
খিৰিকীৰে, বৰবুঢ়ৰ ভিতৰত মাজবাটতে এখন গৰুৰ গাড়ী বোকাৰ পোত গৈ
থকা মোৰ চকুত পৰিছে। গৰুৰ ক'লা গৰম কোট পিছা এজন চুইই খিঁড়
গৰু দুটোক পিটিছে—বোকা আৰু বৰবুঢ়ৰ সিহঁতে বাট বুজিব পৰা
নাই।

এই ঠান্ডা আৰু বৰবুঢ়ৰ মাজতো আমি কেঁচা অলিবাৰ্টোনি, এছটা
এছটা শিল জঁপিয়াই পাব হৈ স্কুললৈ গৈছিলোঁ। বতাহে আমাৰ হাত
উৰুৱাই নিছিল। বৰ্ষাতিৰ দাম খুব বেছি। হাতমোজা মোৰ অপহৃত
আছিল। জোভাবোৰ ভিজি চপচপীয়া হৈ পৰিছিল। আখলৰ কাষত
শাৰী শাৰীকৈ শূকাৰলৈ দিৱা মোজাবোৰৰ দৃশ্য মোৰ সদায় মনত থাকিব।
তাৰ লগতে এসোপা জোভাও। শূকাৰুতে খেলনা বেলগাড়ীৰ দৰে ঘোঁৰা
উলিয়াইছিল। মাজে মাজে নৈৰ পাৰৰ চহৰৰ দৃখীয়া অঞ্চল বানপানী আহি
উঠুৱাই নিছিল। পৃথিৱী বেন সেই সময়ত লৰচৰ কৰি ক'পি উঠিছিল—
কোঁতলাৰা আকৌ পৰ্বতৰাজিৰ ওপৰত পোহৰৰ মালা জিলাকি উঠিছিল—
লাইমা পৰ্বতৰ আগুৱাগিৰিৰ টোপনি ভাগিছিল।

টেমুকো এখন আগশাৰীৰ চহৰ—ইয়াৰ কোনো অতীত ইতিহাস নাই।
বহুত চীনাৰাটৰ দোকানেৰে ই ভৰপূৰ। বেড ইণ্ডিয়ানসকলে পাঁচৰ নজনা
বাবে এই দোকানবোৰে চকুত পৰাকৈ বাস্তৱত জাননী দি থয়। প্ৰকাশত এখন
হেডা, বিলাল আকৃতিৰ ভাঙৰ চৰু, দৈত্যৰ দৰে ডলা-হাবি, এখন প্ৰকাশত
চাৰুচ—আৰু দুৰত জোভাৰ দোকানৰ চিন—প্ৰকাশত এপাত বুটজোভা।

দক্ষিণৰ পিনে টেমুকোতে চিলিৰ মানুহৰ বসতি শেষ হৈছে। ইয়াৰ
পূৰ্বদিন দিনৰ দীঘল ইতিহাস ভেজৰ চেকাৰে কলিঙত হৈ আছে।

আবাকাউনিয়ান ইণ্ডিয়ানসকলে স্পেনৰ আক্ৰমণকাৰীবোৰৰ লগত
ভিনিশ বছৰ ধৰি নেবানেপেৰাকৈ ঘোৰ যুদ্ধ কৰি হাৰিল—আৰু পিছত
বিজয়ী বিদেশীবোৰৰ খেদাত এই ঠান্ডা অঞ্চল পালেগৈ। কিন্তু চিলিৰ মানুহে

আৰাৰ্কাউনিয়ান জাতি স্থাপন কৰাৰ কাম চলায়ে থাকিল। বিশেষাৰ্থেৰে জুই আৰু তেজৰ প্ৰকাৰ দেখুৱাই নিজৰ দেশবপৰাই আৰাৰ্কাউনিয়ান মানুহক খেদাব খুজিছে—ইণ্ডিয়ানসকলৰ বিপক্ষে অস্ত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে—গাঁৱৰ পিচত গাঁও জুলাই দিয়া হৈছে, আৰু তাৰ পিছতে কপট পিতৃসুলভ দয়া দেখুৱাই মদ-ভাঁও আৰু আইনৰ অত্যাচাৰৰ সহায় লৈছে। খেতিপথাৰৰ পৰা তেওঁলোকক খেদাই দিয়াত মোকদ্দমাৰ সংখ্যা বাঢ়িল, আৰু এনেকৈ উকীল-বাৰুহঁত বিশেষজ্ঞ হৈ উঠিল। প্ৰতিবাদ কৰোঁতে বিচাৰকে শাস্তিৰ বিধান দিলে, আৰু প্ৰবোধিত্তে তেওঁলোক অনন্ত নৰকত গঢ়ি বঢ়ি শাও দিলে। অৱশেষত এটা উত্তম জাতি এনেকৈয়ে লুপ্ত হ'ল। এই জাতিটোৰ কীৰ্তি-কাহিনী, শৌৰ্য-বীৰ্য, সৌন্দৰ্য ডন এলোন্স ডে এৰাছিলাই তেওঁৰ আৰাউকুনা নামৰ কাব্যত মণি-মুকুতা আৰু লোৱৰ মণিৰে গাঁথি থৈ গৈছে।

মোৰ আই-দেউতাৰ ঘৰ পাবাল বোলা ঠাইত। মোৰো জন্ম ভাতে। মধ্য চিলিৰ এই ঠাইখন আঙুৰৰ বাবে বিখ্যাত। প্ৰচুৰ মদ ইয়াত উৎপন্ন হয়। মোৰ আইৰ নাম ডোনা বোছা বেচাণ্টো। মই তেওঁক চিনি পোৱাৰ আগতে আই চুকাল, তেওঁৰ কোনো স্মৃতিয়েই মোৰ মনত নাই। ১৯০৪ খৃষ্টাব্দৰ জুলাইত মোৰ জন্ম হয়, আৰু তাৰ এমাহৰ পিছতে আগষ্ট মাহত আইৰ মৃত্যু হ'ল।

মধ্য চিলিৰ গৱিলীয়া অঞ্চলত খেতিয়কসকলৰ জীৱন সহজ নাছিল। মোৰ পুতাদেউতা ডন জোছে এঞ্জেল বেনেছ-ৰ মাটি কম আৰু সন্তান বেছি আছিল। খুৰাদেউহঁতৰ নামবোৰ বহুত দূৰ দেশৰ ৰাজকুমাৰৰ দৰে আছিল—অন্ততঃ মোৰ মনত ভেনে লাগিছিল—আমোছ, ওছিয়াছ, জোয়েল, আৰাডিয়াছ, আৰু মোৰ দেউতাৰ নাম আছিল জোছে ডেল কাৰমেন। নুৰ্মলীয়া বয়সতে তেওঁ দেউতাকৰ খেতি-পথাৰ এৰি আহি টেলকাহুৱানো বন্দৰত মজুৰৰ কাম কৰিবলৈ ললে, আৰু অৱশেষত টেমুকো-লৈ আহি কেলৰ কামত সোমাল।

তেওঁ শিলগুটি কাটুৱাই নিয়া বেলৰ ড্ৰাইভাৰ আছিল। এই শিলগুটি কাটুৱাই নিয়া গাড়ী কাক কৰ বহুতে নাজানে। দক্ষিণৰ পিনে ধুৱুৱা আৰু বৰষুণে বেল লাইনৰ কাঠৰ পাভবোৰ উটুৱাই নিব পাৰে, সেইবাবে কাঠৰ জোৰাবোৰত শিলগুটি ছটিয়াই উঠি ৰাব নোৱাৰাকৈ গধুৰকৈ বাধিব লাগে। নিজৰ খনিৰ পৰা দ'মে দ'মে এই মোটা শিলবোৰ আনি মালগাড়ীত ভুলি দিয়া হৈছিল। চাৰিখন বছৰৰ আগতে এনে ট্ৰেন্ড কাম কৰা মানুহবোৰ লোকৰ মানুহ

হব লাগিছিল। খেতিপথৰেব হজুৱা, জেল-ধিকত কৰোঁদ, চহৰৰ ওচৰৰ
ঠাইৰ পৰা অহা প্ৰকাণ্ড পালোৱান মানুহক এই কামত লোৱা হৈছিল।
তেওঁলোকৰ দৰ্মহা নিচেই ডাকৰ আছিল আৰু কামত বোণ দিয়াৰ সময়ত
তেওঁলোকৰ পূৰ্বাণ ইতিহাস কোনেও নুসুখিছিল। মোৰ দেউতা আদেশ
দিয়া, আৰু ডাক কামত পৰিণত কৰোৱাত পাৰ্কেত আছিল। কেতিয়াবা
তেওঁ মোকো লগতে লৈ গৈছিল। সীমান্ত প্ৰদেশৰ একেৰাৰে মাজলৈ গৈ
বৰোৱা বুলি ঠাইৰ পৰা আমি মালগাড়ীত শিল গুটি ভৰাই আছিলোঁ।
স্পেনীয় আৰু আৰাকাউনিয়াৰ মানুহৰ মাজৰ ভয়ঙ্কৰ বন্ধুৰ পটভূমি আছিল
এই ঠাইবোৰ।

আৰু প্ৰকৃতিৰ লীলাভূমি এই ঠাইবোৰে মোক আনন্দত উদ্ভাসিত কৰি
ছিল। নানাবিধৰ চৰাই, গুবৰুৱা আৰু পাৰ্শ্বজ চৰাইৰ কণীয়ে মোক
মুগ্ধকৈ বাখিছিল। কণীবোৰৰ বংশ আছিল বন্দুকৰ গুলিৰ দৰে, গভীৰ
নীলা, উজ্জ্বল। পৰ্বতৰ নামনিৰ ঠেং ঠাইখিনি মোৰ বাবে মাপ্যপূৰ্বী যেন হৈ
পৰিছিল। কীট-পতঙ্গবোৰৰ সূঠম গঢ় দেখি মই ভবম মানিছিলোঁ। মই
“সাপৰ মাক” বোলা চিলিৰ পতঙ্গ জগতৰ ভীমাকৃতি এবিধ গুবৰুৱা গোটেই-
ছিলোঁ। এই নাটোও অশুভ, ই চক্‌চকীয়া ক'লা বঙৰ আৰু বৰ টনকিয়াল
জাতিৰ আছিল। বনবীয়া আপেল গছ বা কপিহিউ গছৰ ডালত প্ৰথমে ইয়াক
দেখি মই উচপ খাই উঠিছিলোঁ—মুৰত ইয়াত খোলাখন ইমান টান যে
কোনোবাই ওপৰত উঠি বহিলেও ই নাফাটে আৰু ধেলগ আশ্চৰ্য্যকৰ বাবে
লংঘকাৰ দৰ্কাৰ নহৈছিল।

মালগাড়ীৰ বনুৱাসকলে মোৰ এইবোৰ অভিযানত বৰ মজা পালে।
কিছুমান দিনৰ পিছত তেওঁলোকে মোৰ আৱিষ্কাৰত আগ্ৰহী হৈ পৰিল।
দেউতাই আমাৰ পিনে পিঠি দিওঁতেই তেওঁলোকে হাবিলৈ সোমাই গৈ মোতকৈ
বোচি বল, বাকি আৰু দক্ষতাৰে অপূৰ্ব বন-সম্পদ আজুৰি আনিছিল।
তেওঁলোকৰ ভিতৰত মোজে বুলি এগৰাকী মানুহ আছিল। দেউতাৰ মতে
এই মানুহজন ছবি মৰাত ওস্তাদ আছিল। তেওঁৰ খোপোকা মূখখনত মাত্ৰ
দুটা দাগ আছিল, এটা ছবিকটাৰীৰ কটা দীঘল দাগ, অইনটো হ'ল বগা দাঁতৰ
মনমোহা দৃষ্টান্ত ভৰা হাঁহৰ মূখখনিৰ। মোজে-ই মোৰ বাবে বগা কপি হিউ
ফুল, নোম ভৰা গৰু মৰু, বন কপৌৰ এখানি পোৱালী ইত্যাদি আপুৰুৱাৰীয়া
সম্পত্তি গোটেই আনি দিছিল। এবাৰ তেওঁ মোলৈ লুৱা আৰু কপি হিউ

গছত পোহা এটা গছবুৰা ধৰি আনি দিলে, আপোনালোকে বোধহয় এই কস্তুটো কোঁতলাও দেখা নাই। মইমাত্ৰ সেই এবাৰহে দেখিছিলোঁ। বামথেনুৰ সাতৰঙৰ পোহাক পিন্ধা ই বেন এচমকা বিজুলীহে। বঙা, বেঙুনীয়া, সেউজীয়া আৰু হালধীয়া বঙে ইয়াৰ খোলাটো চিকমিকাই বাখিছিল। মোৰ হাতৰ পৰা বিজুলীৰ বেগেৰে সৰিক গৈ ই আকৌ জঙ্গল পালেগৈ। আকৌ এবাৰ তাক ধৰি আনিবলৈ মোঙ্গে তেতিয়া তাত নাছিল। সেই চমক লগা ঘটনাটোৰ কথা মই এতিয়াও পাহৰিব পৰা নাই। বন্ধু মোঙ্গে-কো পাহৰা নাই। তেওঁৰ মৃত্যুৰ কথা দেউতাই মোক জনাইছিল। মৃত্যুটো শোচনীয় আছিল—ট্ৰেনৰ পৰা পিছলি গৈ তেওঁ এটা খাদত পৰি গ'ল। মালগাড়ীখন বখোৱা হ'ল, কিন্তু তেতিয়া তেওঁৰ হাড়-মূৰ ভাঙি ছেদেলি ভেদেলি হৈ গৈছিল।

সীমান্ত প্ৰদেশৰ ষাঠি বছৰৰ আগৰ আমাৰ ঘৰৰ দৰে দৃষ্টান্ত দিব পৰা সাধাৰণ ঘৰ এটাৰ বিৱৰণ আজি দিয়া টান। প্ৰথমতে—এই ঘৰবোৰৰ ইটোৰ পৰা সিটোলৈ ভিতৰে ভিতৰে আহযাহ কৰিব পৰা বাট আছিল। বেয়েছ, ওৰ্টেগাছ, কোণ্ডিয়া আৰু মেদুন পৰিয়ালৰ আগফালেদি গৃহস্থালিৰ যন্ত্ৰপাতি, কিতাপ, জন্মদিনৰ কে'ক, মলম, ছাতি, এনেকি চকী মেজও অনা নিয়া কৰা হৈছিল, আৰু এইকেইটা ঘৰতে গাঁৱৰ সকলো কাম-বনৰ সবহ ভাগ কৰা হৈছিল।

মেদুন পৰিয়ালৰ গিৰিহ'তৰ নাম ডন কাৰ্লোদ মেদুন। মূৰত সিংহৰ কেশৰৰ দৰে দীঘল বগা চুলিৰে এখেতক দেখিবলৈ এমাদুৰ্নৰ দৰে আছিল। তেওঁৰ আদি ঘৰ আছিল উত্তৰ আমেৰিকা—তেওঁৰ ল'ৰা হোৱালী কেইজনো আছিল রুবোপ আৰু আমেৰিকাৰ মিলনত জন্ম হোৱা আদৰ্শ সন্তান। ডন কাৰ্লোদ আইন আৰু ৰাইবেলৰ নিয়ম মানি চলা মানুহ আছিল—সাম্ৰাজ্য গঢ়োতা মানুহ তেওঁ নাছিল, কিন্তু পোনতে খিতাপি লোৱা সকলৰ ভিতৰত তেওঁ এজন আছিল। টকা পইচা খুব বে বেছি আছিল সেইটো নহয়, কিন্তু ছাপাখানা, হোটেল, কছাইখানা এনেবোৰ কোঁ-বেপাৰত তেওঁলোকৰ পুৰিয়ালেই আগবঢ়ুৱা আছিল। তেওঁৰ পুত্ৰেকছ'তৰ কেইজনমান আছিল খবৰৰ কাগজৰ সম্পাদক, আৰু যাকী কেইজনমানে সেই কাগজতে কাম কৰিছিল। সমস্ত এই সকলোবোৰ নষ্ট হ'ল, আৰু তেওঁলোকৰ অৱস্থা বেয়া হৈ পৰিল। মাত্ৰ জাৰ্মান আঁতৰ মানুহেহে আঁকোৰ গছালিকৈ লাগি সম্পত্তি

বাথৰ পাৰিছিল আৰু সেই ভিতৰুৱা সেশত ইয়াৰ বাবাই তেওঁলোকক আনুহ
চিনি পাইছিল।

সেই সময়ত ঘৰবোৰ আছিল পমুৱা মানুহৰ অস্থায়ী আশ্ৰয়স্থলৰ দৰে।
নহলে কোনো অভিযাত্ৰীৰ যোগানদাৰ ঘাটিৰ দৰেও তাক বুলিব পাৰি।
ঘৰত সোমায়েই মানুহৰ প্ৰথমে চকুত পৰিছিল নানা বস্তুপাতি, পিণ্ডা, ঘোঁৰাৰ
জিন, আৰু এনে বেলেগ বিধৰ বস্তু।

সকলোবোৰ ঘৰতে আধাসজা কোঠা আৰু আখালে শেষ কৰা চিড়ি
আছিল। ঘৰবোৰ সাজি শেষ কৰাৰ কথা বেনেকৈ হৈ আছিল, ল'ৰা-
ছোৱালীক বিশ্ববিদ্যালয়ত পঢ়ুৱাই উচ্চ শিক্ষা দিয়াৰ কথাও তেওঁলোকে
ভাবিছিল।

ডন কাৰ্লোদ মেদুনৰ ঘৰত প্ৰধান প্ৰধান সন্ধ্যাবোৰৰ দিনত আমাৰ
স্কুল ছাটি হৈছিল। প্ৰতিজনৰ জন্মদিনত হাঁহৰ মঙ্গল লোৱৰ খবিকাত সেকা
ভেড়াৰ মঙ্গল আৰু মৃত্যুত জুতি লগা পিঠা-পৰমান কৰা হৈছিল। আজি
কিমান দিন যে মই তেনেকুৱা কাণ্টাৰ্ডৰ সোৱাদ পোৱা নাই। দীঘল খোৱা-
টেবুলখনৰ এটা মূৰত পকাচুলীয়া গিৰিহ'তে তেওঁৰ গিৰিহ'তনীক লৈ
বহিছিল। তেওঁৰ পিছপিনে চিলিৰ এখন প্ৰকাণ্ড পতাকা শোভা পাইছিল,
আৰু এই পতাকাৰ এচুকত অকমাণিকৈ আমেৰিকাৰ এখন পতাকা আলপিন
মাৰি লগাই থোৱা হৈছিল। তেওঁৰ পৰিয়ালত তেজৰ অনুপাতো তেনেকুৱাই
আছিল। চিলিৰ পতাকাৰ অকলশৰীয়া ভৰাটি ভিৰ্‌বিৰ্ কৰিছিল।

মেদুন পৰিয়ালৰ হাউলিঙ এটা প্ৰকাণ্ড বহা ঘৰ আছিল। আমি সব
ল'ৰা ছোৱালীবোৰে কৈস্তু তাৰ ভিতৰলৈ বোৱাত বাধা আছিল। ইয়াৰ
আচুৰাবোৰৰ বে কি বং মই এতিয়াও নাজানো, সেইবোৰ সদায় বগা
ঢাকনিৰে ঢাকি থোৱা হৈছিল। এবাৰ এই ঘৰটোত জুই লগাত সকলো পুৰি
শেষ হ'ল। পৰিয়ালৰ সকলোকে লৈ ফটোৰ এখন এলবাম তেওঁলোকৰ
আছিল। পিছৰ বৃগুত দেখা আপচু বঙীন ফটোবোৰতকৈ এই এলবামৰ
ফটোবোৰ আৰু সুন্দৰ আৰু শিপসুন্দৰ আছিল।

এলবামটোত মোৰ আইৰ এখন ফটো আছিল। ক'লা পোছাক পিন্ধা
লাহী গড়ৰ আইৰ চকুত দুবলৈ উদাস চাহনি দেখিছিলোঁ। তেওঁ ক'বডা
লিখিছিল বুলিও মোক কোনোবাই কৈছিল। কিন্তু তেওঁৰ সেই ধুনীয়া
ফটোখনৰ বাহিৰে মই আৰু কোঁৱৰাও কোনো বস্তু দেখা নাই।

দেউতাই আকৌ বিয়া কৰালে। মোৰ মাহী আইৰ নাম ডোনা ঘিনিভাড কাঁ-ডুৱা মাৰভাৰ্ড। মোৰ সব্দ কালৰ গোসানী শ্বৰূপা এই মহিলাগৰাকীক মাহী আই বুলি কবলৈ মোৰ সৎকাচ লাগিছে। ডেউ মৰামিলাল মানুহ আছিল আব্দ দেহেকৈহে সংসাৰৰ বাবে খাটিছিল। গাবলীয়া জীৱনৰ হাঁহি-মাত, অফুৰন্ত দয়া আব্দ পৰিশ্ৰমক যেন ডেউ জীৱন্ত কৰি তুলিছিল।

কিন্তু দেউতা স্বৰ সোমোৱাৰ লগে লগে ডেউ যেন ছাঁত পৰিগত হৈছিল। সেই সময়ত সকলো ভিৰুতাৰে এনে অৱস্থা আছিল।

সেই বৈঠকখানাত মই মাজুৰ্কা, কোৱাষ্ট্ৰিল আদি নাচ দেখিছোঁ।

আমাৰ ঘৰত এটা ষ্টাৰ্ক মোৰ চকুত পৰিছিল। তাত মনমোহা কিছুমান বস্তু আছিল বুলি মোৰ ধাৰণা হৈছিল। ইয়াৰ তলত থকা কেলেণ্ডাৰখনৰ ভাটোটাৰে ঠোঁটেৰে নিজৰ গা কটালি আছিল। এদিন আইয়ে ষ্টাৰ্কটো খুলি কিবা এটা চাবৰ সময়ত মই ভাটোটা খৰিবলৈ গৈ মাটিত দীঘল হৈ পৰা মোৰ মনত আছে। ডাঙৰ হৈ মই মনে মনে কোঁতলাৰা ষ্টাৰ্কটো খুলি চাইছিলোঁ। তাত কেইখনমান বৰ ধুনীয়া ঠুনুকা বিছনী আছিল।

ষ্টাৰ্কটোত আব্দ এটা বস্তু পোৱা মোৰ মনত আছে। মোক মোহিত কৰি কথাৰ প্ৰথম গল্প মই ইয়াতে পাইছিলোঁ। এনিৰিক নে এলবাৰ্টো কিবা নাম এটাৰে চহী কৰা কোনোবা এজনে মাৰিয়া থিয়েলমেন বোলা এগৰাকী ভিৰুতালৈ লিখা পত্ৰে পোষ্টকাৰ্ডত গল্পটো লিখা আছিল। পোষ্টকাৰ্ড-বোবো বৰ সুন্দৰ আছিল। এপিঠিত সেই সময়ৰ নাম কৰা অভিনেত্ৰীসকলৰ ফটোত কাঁচৰ টুকুৰা বহুৱাই আব্দ কোঁতলাৰা আচল চুলি আঠা দি লগোৱা আছিল। মই বহুত বছৰ ধৰি কেৱল ফটোবোৰ চাইয়ে আনন্দ পাইছিলোঁ। দুৰ্গ, বিদেশী চহৰ আব্দ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যৰ ফটোও আছিল। কিন্তু ডাঙৰ হৈ উঠাৰ লগে লগে ধুনীয়া আখৰেৰে লিখা চিঠিবোবো পঢ়িবলৈ ধৰিলোঁ। লেখকজনক মই সদায় ডাৰ্ব টুপি পিন্ধি, হাতত লাঠি লৈ, হাঁহৰ টাইপিন লগোৱা মানুহ বুলি কল্পনা কৰিছিলোঁ। পৃথিৱীৰ চাৰিও চুকৰ পৰা পঠিওৱা ডেউৰ চিঠিবোৰ বেছিচাপী প্ৰেম আব্দ উদগ্ৰ কামনাৰে ভৰপূৰ হৈ আছিল। মই নিজেও মাৰিয়া থিয়েলমেনৰ প্ৰেমত পৰিলোঁ। ডেউক মই অহংকাৰী, মন্থুভামালাৰে সুশোভিত বহুতী অভিনেত্ৰী বুলি কল্পনা কৰিছিলোঁ। কিন্তু এই চিঠিবোৰ আই কেনেকৈ মোৰ আইৰ ষ্টাৰ্ক পালেহি সেইটোহে কোঁতলাও উলিয়াব নোৱাৰিলোঁ।

টেম্‌কোলে ১৯১০ চন আছিল। সেই মনত বাখিৰলগীয়া বছৰতে মই স্কুললৈ যাবলৈ আৰম্ভ কৰিলোঁ। আমাৰ স্কুলটোও একাৰমুদ্দাৰ ভাৱে মহলাত দুই এখন চকী মেজ লৈ এটা ভঙা ঘৰত বহিছিল। বসন্ত কালত স্কুলৰ পৰা আমি নৈৰ দুই পাৰত বনৰীয়া আপেল গছ আৰু লাহতী কেটিন নদীক অক'ই পকাই বৈ যোৱা দেখিছিলোঁ। বগা শিলগুটিৰ ওপৰেদি কুলু কুলুকৈ বৈ যোৱা নৈৰ ঠান্ডা পানীত স্কুলৰ পৰা পলাই গৈ আমি ভৰি ডুবাই বাখিছিলোঁ।

মোৰ দুবছৰীয়া বয়সটোৱে এনে এটা স্কুলত অগাৰ বছৰৰ সন্ধান পালে। পদাৰ্থ বিদ্যাৰ পৰীক্ষাগাৰত মোৰ প্ৰৱেশ নিষেধ আছিল, কিন্তু ইয়াৰ জৰুৰীয়া উপকৰণবোৰ টেকেলিবোৰ আৰু পৰীক্ষা-নল ভৰা লাইব্ৰেৰীটো সদায় বন্ধ কৈ ৰখা আছিল। ন-কৈ বসতি লোৱা মানুহৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰে কিন্তু কিতাপ পঢ়িবলৈ ভাল নাপাইছিল। তথাপি ডলৰ মছলত থকা ভ'ৰাল ঘৰটোৱে সকলোতকৈ মোৰ মন মুহিছিল। গভীৰ নীৰৱতা, গভীৰ এন্ধাৰ— তথাপি মম্বাতি জুলাই পোহৰ কৰি লৈ তাত আমি বন্ধু বন্ধু খেলিছিলোঁ। বিজয়ীসকলে বন্দীবোৰক পূৰ্বলি খুটাও বাধি থৈছিল। ভেঁকুৰা গোল্ড এটা—এৰা কোঠালীৰ, কবৰখানাৰ দৰে স্কুলঘৰৰ ডলৰ মহলাটো মোৰ স্মৃতিত এতিয়াও জীয়াই আছে।

লাহে লাহে ডাঙৰ হলোঁ। কিতাপত ৰাপ বহিল। বাফেলো বিলৰ দুঃসাহসী অভিযান আৰু ছালগাৰীৰ সমুদ্ৰ বাঘাবোৰে মোক সহজেই স্বপ্নৰাজ্যলৈ লৈ গ'ল। কমাৰৰ জীৱনী ব্ৰাণ্কা উইলছনলৈ লিখা চিঠিবোৰত মোৰ প্ৰথম প্ৰেমৰ প্ৰকাশ ঘটিল। লগৰ ল'ৰা এজনে এই ছোৱালীটিৰ প্ৰেমত হাবুডুৰু খাইছিল। আৰু তেওঁৰ হৈ মোক চিঠি লিখি দিবলৈ অনুৰোধ কৰিছিল। এই চিঠিবোৰত ঠিক কি কি লিখিছিলোঁ মোৰ ভালকৈ মনত নাই, কিন্তু এইবোৰেই মোৰ প্ৰথম সাহিত্যকৰ্ম হ'ব পাৰে, কাৰণ এদিন বাটত লগ পাই স্কুলত পঢ়া এই ছোৱালীটিয়ে তেওঁৰ নামত লিখা চিঠিবোৰ মইয়ে লিখা নেকি সোধিলে। লাজত বঙা পৰিলেও এই কাম মই কৰা নাই বুলি কব নোৱাৰিলোঁ। তেওঁ ভেতিয়া মোৰ হাতত এটি সুগন্ধি বেল মোক খাবলৈ বুলি দিলে। মই অৱশ্যে বেলটো খাব নোৱাৰি ডাক মহামুৰীয়া বস্তুৰ দৰে সাঁচি থলোঁ। এনেকৈ ছোৱালীটিৰ অন্তৰত ল'ৰাটিৰ ঠাই মই ললোঁ। আৰু অলপে চিঠি লিখি অসংখ্য বেল গোটালোঁ।

মই কৰিছা লিখোঁ বুলি স্কুলৰ ল'ৰাবোৰে নাজানিছিল আৰু জানিলেও সেইটোক তেওঁলোকে পাক্কা নিদিমেহে'লেন। সীমান্ত প্ৰদেশত ভেতিয়াও এইবোৰৰ মোল বনবাঁৱা পশ্চিমী অঞ্চলৰ দৰে নুবুজা হৈয়ে আছিল। মোৰ লগবীয়াসকলৰ নাম আছিল মেক, শ্বিলাৰ, হৌচেৰ, স্মিথ, টাইতো, চেবানিজ। আমি সকলোৰে আৰচিনাছ, বামিৰ্লেজ, বেয়েদ, সকলো সমান আছিলোঁ। পাৰিবাৰিক কোনো সম্প্ৰাস্ত উপাধি নাছিল। ছেফাৰ্ড'দ, আলবেলাদ, ফ্ৰাঙ্কোচ আদি নাম শুনা গৈছিল। আইবিছ মানুহৰ নাম আছিল মেকগিণ্টদ, পোলাণ্ডৰ মানুহৰ নাম ইয়ানিচেউইস্কচ—আৰাকাউনিয়াৰ নামবোৰত যেন পানী আৰু অৰণ্যৰ বহস্য ভৰা আছিল—মেলিৰিলাছ কেণ্টি লিওচ।

আমি কেতিয়াবা ওক গছৰ কাইটীয়া ফল লৈ বৃক্ষ বৃক্ষ খেলিছিলোঁ। ওক গছৰ গুটিবোৰ মাৰিলে যে কিমান দূখ পায় ভুক্তভোগীয়েহে জানে। স্কুললৈ যোৱাৰ আগতে আমি জেপত এই গুটিবোৰ ভৰাই লৈ গৈছিলোঁ। এনে বৃক্ষত মই পাৰ্গত নাছিলোঁ। মোৰ গাত ইমান বল নাছিল আৰু মই ইমান চালাকো নাছিলোঁ। সেই বাবে ময়ে সদায় বোচি দূখ পাইছিলোঁ। এই অশুভ সেউজীয়া বৰণৰ চক্চকীয়া গুটিবোৰৰ সোতোৰা পৰা ছালখন মই লিৰিকিবিদাৰি চাই থাকোঁতেই, অথবা কোনোমতে সাজি লোৱা নল এডালত গুটিবোৰ সন্মুখৰ খৰোতেই সিহঁতে টানি আঁজুৰি মোৰ বৃক্ষৰ সমলবোৰ কাটি নি মোৰ গাত শিলগুটিৰ বৰবৃদ্ধি দলিয়াইছিল। ষষ্ঠীয় বছৰত মই এটা সন্মলৰ সেউজীয়া বগৰ টুপি পিন্ধি এদিন গলোঁ। টুপিটো সেউজৰ আছিল। তেখেতৰ আৰু আছিল গৰম গধুৰ কোট, বঙা আৰু সেউজীয়া ছিগনেল দেখুৱা ল'ঠনৰ দৰে এই টুপিটো—এই বস্তুখিনিয়ে মোক মৃগ কৰি ৰাখিছিল, আৰু চল পাগেই ল'ৰাবোৰক নি দেখুৱাই গৰ্ব অনুভৱ কৰিছিলোঁ। —সেইবাৰ বৰবৃদ্ধিৰ কোৰ বৰ বোছি আছিল, সেউজীয়া বগৰ তেলেতীয়া চামৰাৰ টুপিটো দোখৰলৈ এটা টিৱা বেন লাগিছিল। মই গৈ পাবলোঁ লৰি-চাপৰি, চিঞৰি, কোহাল কৰি থকা তিনিশমান অঘাইটলৈ ল'ৰাৰ মাজত। স'চাস'চি এটা টিৱাৰ দৰে দেখিবলৈ এই টুপিটো খন্তেকতে মোৰ হাতৰ পৰা উৰা মাৰিলে। চিঞৰত কাণত ওলা লাগিল। সেই টুপিটো মই আৰু কেতিয়াও দেখা নাপালোঁ।

এই স্মৃতিবোৰ লিখিবৰ সময়ত মই সমগ্ৰ সঠিক ধাৰাবাহিকতা আনিব

পৰা নাই। কিছদ্ৰমান কদুৱা ঘটনাও মোৰ বাবে দামী হৈ স্মৃতিপটত জীয়াই আছে। ইয়াৰে এটা ঘটনা মোৰ প্ৰথম প্ৰেমৰ বোমাণ্ডকৰ অন্তৰ্ভূত—প্ৰকৃতিক লগত এইবাবো এটা সম্বন্ধ আছিল। বোধহয় প্ৰেম আৰু প্ৰকৃতিয়েই মোৰ জীৱনত কবিতাৰ প্ৰথম প্ৰেৰণা।

আমাৰ ঘৰৰ সমুখৰ আলিবাটটোৰ সিপাৰে দূজনী ছোৱালীৰ ঘৰ আছিল। মাজে মাজে তেওঁলোকে মোলৈ কেবাঠিকৈ চোৱাত মই বঙা-চঙা পৰিছিলোঁ। এবাৰ কি হ'ল—মই সিহঁতলৈ নাচাওঁ বুলি দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞা হৈ পদূলি মূখত থিয় দি আছিলোঁ। সিহঁত দূজনীয়ে মূৰৰ ওপৰত দাড়ি বগা কিবা এটা বস্তু মোক বাৰে বাৰে দেখুৱাইছিল। বস্তুটো চাবলৈ মোৰ বৰ মন গৈছিল। চুচুক চামাককৈ মই তেওঁলোকৰ কাষ পালোঁগৈ। ওচৰ পাই দেখিলোঁ যে ই এটা চবাইৰ বাহ, শেলুৱৈ আৰু অকণি অকণি চবাইৰ পাখিৰে সজা—বাহটোৰ ভিতৰত কেইবাটাও অতি খুনীয়া, সবু নীলা চবাইৰ কণী আছিল। মই বাহটো লবলৈ হাত বঢ়ালোঁ। কিন্তু সিহঁতে এটা অশ্লুত কথা কলে। আগতে সিহঁতে মোৰ কাপোৰ কানিৰ ভিতৰেদি মই যে ল'ৰা সেইটো চাই লব। কথাষাৰত মই ইমান ভয় খালোঁ যে মোৰ ক'পনি উঠিল। মই দৌৰি পলাবলৈ ধৰিলোঁ। পিছে মূৰত সেই চবাইৰ বাহ লৈ সিহঁত দূজনীয়ে মোক খেদা মাৰিলে। খেদা খাই গৈ মই এটা সূৰুকাঁৱা বাটত সোমালোঁ। এই বাটৰ শেষত মোৰ দেউতাৰ এটা পাউৰুটীৰ কাৰখানা আছিল। তেতিয়া অৱশ্যে কাৰখানাটো এনেদৰে পৰি আছিল। ছোৱালী দূজনীয়ে শেষত মোক তাতে ধৰিলেগৈ আৰু মোৰ পাভলুনটো খুলিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। ঠিক তেতিয়াই দেউতাই সেই বাটেৰে অহা খোজৰ শব্দ শুনা গ'ল। এনেকৈয়ে চবাইৰ বাহৰ কাহিনী শেষ হ'ল। সবু খুনীয়া কণীকেইটা ভাঙি চুবমাৰ হ'ল আৰু আমি আক্ৰান্ত আৰু আক্ৰমণকাৰী সকলোটিয়ে উপাহ-নিশাহ বন্ধ কৰি বৰ্গোঁ।

আৰু এটা কথা মনত পৰিছে। আমাৰ ঘৰৰ পিছবাৰীত সবুসূৰা কিবা কিবি, আৰু মোৰ কপনাজগতৰ জীৱজন্তুবোৰ বিচাৰি ফুৰোঁতে এদিন বেৰাত এটা ফুটা আৱিষ্কাৰ কৰিলোঁ। ফুটাটোৱেদি মই বেৰাৰ সিপাৰে চাই আমাৰ ঘৰৰ নিচিনাই অৱতনত বখা এখন এৰাবাৰী দেখিলোঁ। কিবা এটা বেন আগতেই বৃজি পাই ফুটাটোৰ কাষৰ পৰা অলপ আঁতৰি আছিলোঁ। ইয়াং ফুটাটোত এখন হাত দেখিলোঁ—হাতখন মোৰ বৰলগিনে

কেনোৰা এটি সৰু ল'ৰাৰে হ'ব লাগে। অলপ কাৰলৈ গৈ মই দেখিলোঁ যে সি হাতখন আঁতৰাই নিলে আৰু ঠাইখিনিত আছে এটা সৰু বগা খেলনা ভেড়া।

ভেড়াটোৰ বং বিবৰ্ণ, ইয়াক টানি নিয়া চকা কেইটাও আৰু নাই; কিন্তু ইমান ধুনীয়া এটা ভেড়া মই জীৱনত আৰু কোঁতলাও দেখা নাই। মই দৌৰি ঘৰলৈ গলোঁ, আৰু মোৰ এটা খেলনা লৈ আহি ফুটাটোৱেদি সিম্বালে সন্মুখাই দিলোঁ। পাইন গছৰ কাঠৰ এটা লাটিম—মুখখন খোলা, খুন্দাৰ এঠাৰ দৰে তাৰ পচা সূৰ্গাক বস্তু এটা ওলায়। এই খেলনাটো মোৰ বৰ মৰমৰ বস্তু।

ষষ্ঠীয়াব আৰু ল'ৰাটিৰ হাতখন মই কোঁতলাও দেখা নাই আৰু সেই খেলনা ভেড়াৰ দৰে ধুনীয়া ভেড়া এটাও মই কোঁতলাও দেখা নাই। এবাৰ আমাৰ ঘৰত জুই লগাত ভেড়াটোও পুৰি গ'ল। আৰু আজিও খেলনাৰ দোকানৰ কাৰোদি গলে মই সেই খেলনাবোৰৰ পিনে কেনাহিকৈ চাওঁ—কিন্তু নাই, সেইটোৰ দৰে ধুনীয়া ভেড়া আৰু কোঁতলাও কোনেও সাজিব পৰা নাই।

শিল্পকলা আৰু বৰষুণ

ঠাণ্ডা, বৰষুণ আৰু বোকাভ পোত গৈ থকা আলিবাটৰ সৈতে—অৰ্থাৎ আমেৰিকাৰ দক্ষিণ পিনৰ আৰ্মানি লগা হাড়ক'পোৱা জাৰৰ দিনবোৰৰ দৰেই এই ঠাইৰ গা পুৰি বোৱা হালধীয়া গেলা গৰমৰ প্ৰভাপো কম নাছিল। আমাৰ দেশৰ চাৰিও ফাল এতিয়াও অজান পৰ্বতেৰে বেৰা। মোৰ কিন্তু চিৰদিনৰ হে'পাহৰ বস্তু আছিল সমুদ্ৰ। সমুদ্ৰ দেখাৰ লোভ মোৰ ভেঁতিল্লাৰ পৰা। ভাগ্যক্ৰমে দেউতাৰ বেল কোম্পানীৰ অসংখ্য বহুসকলৰ এগৰাকীয়ে সমুদ্ৰৰ কাষত থকা এটা ঘৰ ভেঁতীক এৰি দিলে। দেউতাই ভেঁতীৰ বেলৰু ক'ডাক্টৰৰ সন্মুখি বজাই ৰাতিপুৱা চাৰি বজাতে (পুৱা চাৰিটা বজাক মানুহে যে কিয় ৰাতিপুৱা বোলে মই এতিয়াও বুজি পোৱা নাই) আমাৰ সকলোকে জগাই তুলিলে। সেই ভেঁতিল্লাৰ পৰা সকলোৱে কমত লাগি গল। অলপো জিৰণি নোলোৱাকৈ এন্ধাৰত আইভা,

মোৰ ভাইটী, ভনী দুজনী বোডোলকো আব্দ লৰা, আব্দ লগতে বাজনী-
গৰাকীয়ে অকণি অকণি ছাঁ পেলোৱা পোহৰত কামত লাগিলোঁ। ইপিনে
সিপিনে লৰি চাপৰি তুলি-গাব্দ দ'মকৈ আনি মেৰিয়াই থলোঁ। মাইকী
মানুহকেজনীয়ে সেইবোৰ বাটৰ পৰা আঁতৰাই ছিজিলকৈ থলে। বিছনা-
বোৰ ট্ৰেনত তুলি দিয়া হ'ল। ওচৰৰে টেচনলৈ বিছনাবোৰ গৰম হৈ
আছিল। দুৰ্বল দেহৰ মানুহ হোৱাত এই অনিয়মতে মোৰ ওকালি
আছিল। ঘৰ এবাৰ আগতে সকলোৰে চিঞৰ বাখৰত মোৰ গা বেয়া
লাগিছিল। দুখীয়া মানুহে এমাহৰ বাবে বাহিৰলৈ ফুৰিব বাখৰ সময়ত
বিমানে পাৰে বস্তু লগত লৈ যোৱা হৈছিল। এনেকি কাপোৰ শুকুৱা
বেতৰ মেজি কেইটাও বস্তুবাহানিৰ লগত পিচপিনে বান্ধি দিয়া হ'ল। সেই
ঠাইত গোটেই জাবকালি কাপোৰ শুকুৱা বৰ টান কাম আছিল।

টেমুকো আব্দ কাৰ্বাইউৰ মাজৰ ঠাণ্ডা ঠাইডোখৰ ট্ৰেনখনে মাল জনা-
নিয়া কৰিছিল। জনবসতি নোহোৱা চন পৰা প্ৰকান্ড অঞ্চল পাৰ হৈ, কোনোও
কোঁঠাও ভৰি নিদিয়া অব্যাপ্ত পাৰ হৈ ভূইক'পৰ দৰে শব্দ উলিয়াই, সূক্ষ্ম
মাজেদি, দলঙৰ ওপৰেদি ট্ৰেনখন জঁপিয়াই বাবলৈ ধৰিলে। মিমোচা আব্দ
ফুলভৰা আপেল গছৰে ভৰা সেই ঠাইডোখৰত টেচনবোৰ বহুত দূৰে দূৰে
আছিল। আৰাকাউনিয়ান ইণ্ডিয়ানসকলে ডেওঁলোকৰ নিজা পোছাক
পিন্ধি আব্দ আজোককীয়া বাজকীয়া মহিমাৰে টেচনৰ বাতীবোৰক ভেড়াৰ
পোহালী, কুকুৰা, কণী আব্দ কাপোৰ কানি বোঁচৰিলে বৈ আছিল। প্ৰতিটো
টেচনত বহুত দৰ-দাম কৰি দেউতাই কিবা নহয় কিবা এটা কিনিছিল।
ভেওঁৰ বগা ছাগলী দাঁড়িখিনি এই সময়ত চাবলৈ ভাল হৈছিল—এজনী
আৰাকাউনিয়ান ভিৰুতাৰ পৰা কুকুৰা এজনী লৈ ডেওঁ ভালকৈ চাই-চিঙি
লৈছিল—কুকুৰাটোৰ দাম কিছু এপইচাও কমাব নোৱাৰিলে।

টেচনৰ পিচত টেচন আহিল—প্ৰতিটোৰে নামটো বেন আগবঢ়োৱাকৈ
সুন্দৰ আছিল। নামবোৰ প্ৰাচীন আৰাকাউনিয়ান ভাষাৰ পৰা লোৱা।
কোটি কোটি বছৰ ধৰি চিলিৰ মাটিৰ গৰাকী আব্দ স্পেনৰ আৱিষ্কাৰী-
বোৰৰ বক্তব্যী বুদ্ধিৰ ঠাই আছিল এইবোৰ।

প্ৰথমটো টেচনৰ নাম লাল্লাজা—ভাৰ পিচবোৰৰ বৰোৱা, বান্ধুইলো।
কনৰীয়া গছ-গছনিৰ সুগন্ধিৰে ভৰা এই নামবোৰে মোক সুন্দৰ কৰিছিল।
আৰাকাউনিয়ান ভাষাৰ এই নামবোৰত বেন ক'বনাত লুকাই থকা মৌ-বাহ,

শিষ্টাপানীৰ লেগেনে, অবশ্যৰ কাৰেদি বৈ যোৱা কোনোবা এখন নৈ, কোনোবা চৰাইৰ নামৰ ঐটুকুৰা হাবিৰ সোৱাদ লুকাই আছিল। ইম্পিৰিয়াল বোলা সৰু গাঁওখন আমি পাব হৈ গলোঁ। ইয়াতে স্পেনীয় শাসনকৰ্তাই কৰি ডন আলফ্ৰে ডি আৰ্চিলাক প্ৰাণদণ্ড দিছিল। ১৫ আৰু ১৬ শতিকাত আক্ৰমণকাৰী স্পেনীয় মানুহৰ ই ৰাজধানী আছিল। আৰাকাউনিয়ানসকলে তেওঁলোকৰ মন্ত্ৰিবৃন্দত “পোৰা মাটিৰ কৌশল” অৱলম্বন কৰিছিল। কৰি আৰ্চিলাই তেওঁৰ কবিতাত বৰ্ণনা কৰি যোৱা উদ্ধৃত সৌন্দৰ্যৰ এটাও অট্টালিকা তেওঁলোকে চহৰত থৈ যোৱা নাছিল।

তাৰ পিচত, আমাৰ ট্ৰেন গন্তব্যস্থল পালেগৈ। নৈৰ পাৰৰ ই এখন সুন্দৰ সৰু চহৰ। ট্ৰেনখনে যেন আনন্দত সুহুৰি বজাইছিল। ৰয়লাৰ ধোঁৱাই দৈত্য আকাৰ লৈ ইয়াক আৰু ওচৰৰ ঠাইখিনিক ক’লা কৰি পেলালে। ফটা বাঞ্জিল—সাগৰৰ পিনে বৈ যোৱা শান্ত ইম্পিৰিয়াল নৈৰ এতিয়া যেন গোন্ধ পোৱা গ’ল। অসংখ্য টোপোলা টুপুৰি নমোৱা হ’ল। পৰিয়ালৰ সকলোকে লৈ, আমি গৰু গাড়ীৰে ইম্পিৰিয়েল নৈ পালোঁগৈ। তাৰ পৰা নাৱত উঠালৈকে এই সকলোখিনি কাম দেউতাৰ নীলা চকু, আৰু বেল কোম্পানীৰ শূদ্ৰবিটোৱে সুকলমে সমাধা কৰিলে। বস্ত্ৰ-বাহানিৰে আমি গোটেই যথাই সৰু নাও এখনত কোনোমতে বহিলোঁগৈ। নাওখন ইয়াৰ পৰা সমুদ্ৰলৈ যাব। - ইয়াত কোনো আঁৰ-বেৰ নাছিল। মই মূৰত বহিলোঁগৈ। নৈৰ সোঁতে ব’ঠা দুডালক ঘূৰাই যেন মৰিছিলহে। নাওখনৰ সৰু ইঞ্জিনটোৱে ধুক্ ধুক্ শব্দ কৰিছিল যেন কেঁকাই গেঁথাই নিজৰ কণ্টৰ কথা কৈছিল। নিবোকা মানুহখিনি নিথৰ হৈ বস্ত্ৰ-বাহানিৰ দৰে ডেকত সিঁচৰতি হৈ পৰি আছিল।

হঠাৎ এটা একিড’ৰনৰ সুৰ কাণত পৰিল। প্ৰেমসঙ্গীতৰ সুৰ—মোৰ গোপনৰ বহুবিয়া চেঙেলীয়া অন্তৰত ধোঁকিবাখৌ লাগিল। দুই পাৰে ওখ থিয় পাহাৰৰ মাজৰ এখন কুসুমৰ বহল নৈ হৈ মইলো যেন সমুদ্ৰৰ পিনে আগুৱাব লাগিছোঁ।

নৈৰ কাষতে পাহাৰৰ নামনিও অৱস্থিত বাজো ইম্পিৰিয়েল বোলা ঠাইখন বঙা টালিৰ চালৰ ঘৰবোৰৰ এটা সমষ্টি দ্ৰাৱ আছিল। আমি বিটো ঘৰত সোমামুখি—নহয়, তাৰো আগতে ক’ল লাগিব ব’ত সেই সৰু কটীয়াখন লুঙৰ কথা হ’ল তাৰ কথা। লিক্‌লিকীয়া সৰু খুটাৰ ওপৰৰ দলংখনৰ

কাৰ পাৰ্শ্বতেই দৰেৰ পৰা সমুদ্ৰৰ সৰজানি শূন্যবলৈ পালোঁ—বেল বহুত
দৰেৰ পৰা অহা মানুহৰ কোলাহল। মোৰ জীৱনত সেইয়ে প্ৰথমে শূন্য সমুদ্ৰৰ
উচ্ছ্বাস।

আমি বাৰ ঘৰত আহি থাকিলোঁ তেখেতৰ নাম ডন হোবাৰ্ছিও পেছিৰ্কো।
তেখেত খেতিয়কসকলৰ মকুট-মণি আছিল। কিয়নো আমি থকা গোটেই
মাহটো মই তেওঁক পাহাৰৰ ওপৰলৈ আৰু তললৈ দুৰ্গম বাস্ত্যত টোঁক
আৰু মৰণা মৰা গাড়ীখন লৈ অহা ধোৱা কৰাকে দেখিলোঁ। মই গাড়ীখন
লৈ ইণ্ডিয়ান অধিবাসী আৰু টাউনৰ পৰা আঁতৰত সমুদ্ৰৰ পাৰত থকা
খেতিয়কসকলৰ গম কাটি মৰণা মাৰি দিছিল। তেওঁৰ চেহেৰাটোও আছিল
প্ৰকাণ্ড। মাজে মাজে তেওঁৰ গম্‌গমোৱা মাতটোৱে আমাৰ পৰিয়ালৰ মাজত
বজন জনাই গৈছিল। গোটেই গাত থেৰ আৰু পিঠাগুৰিৰে লুতুৰি পুতুৰি
হৈ হঠাৎ আহি ওলাই, আকৌ ভেনেকৈয়ে হঠাৎ তেওঁ পাহাৰৰ ওপৰত নিজৰ
কামলৈ ঘূৰি গৈছিল। আমাৰ দক্ষিণ অঞ্চলৰ মানুহৰ কঠোৰ জীৱনৰ তেওঁ
এটা প্ৰকৃষ্ট উদাহৰণ হৈ তেওঁ মোৰ মনত জিলিকি থাকিল।

সেই ঘৰৰ সকলোখিনিকে মোৰ বৰ বহুসময় লাগিছিল। আওহেলাত
ভাঙিচাঙি ধোৱা বাট-পথ, মোৰ চাৰিওকাষৰ অচিনাকি মানুহ দন্দুহ—
দৰেৰ সমুদ্ৰৰ গভীৰ গৰ্জন আৰু অবতনত নিজে বাঢ়ি উঠা এখন বাগানৰ
মাজৰ ঘৰটো সকলোতে বহুসৰ আভাস পাইছিলোঁ। বাগানৰ ঠিক মাজ ভাগত
আঙুৰ লতাৰে ঢকা, বগা স্লেট পাথৰৰ এটা জহকালি থকা ঘৰত আছিল।
ব'ম্বে বৰষুণে এই ঘৰটোৰ ওপৰত নিজৰ চিন বাধি থৈ গৈছিল।

ধোঁৱা বৰণীয়া উৰুঙা নীৰৱতাক মোৰ দৰে অকাষিলা এটা ল'ৰাৰ বাহিৰে
কোনেও ভাঙিবলৈ ধোৱা নাছিল। আইভিলতা, হানিছাকল ফুলৰ গছৰ
লগে লগে মোৰ কবিতাও এইখিনিতে বাঢ়িছিল। এই অশ্লুত এবাৰাগানত
আৰু এটা মনমোহা বস্তু মই পাইছিলোঁ। এখন লাইফ্-বোট পৰিপূৰণ
গছত, চোঁ আৰু ধুৱাহাৰ পৰা আঁতৰত নি বাধি ধোৱা হৈছিল।

অবতনত বঢ়া এই বাগানত আৰু এটা কথাই মোক অধিক কৰিছিল—
ইয়াত মাত্ৰ পৰিপূৰণ গছহে আছিল। সেইটো ইচ্ছা কৰিলে হওক বা
অবতনতে হওক মই নাজানিছিলোঁ। এম্বাৰ ঠাইখিনিত অইন গছবোৰ
বোখহৰ মৰি গ'ল। পৰি গছৰ ফুলবোৰ নানা বৰণীয়া—কোনোটো
বৰফৰ দৰে বগা আৰু ডাঙৰ, কিহুমান আকৌ তেজৰ টোপাজৰ দৰে বঙা,

কোনোটো বেঙুনীয়া, কোনোটা ক'লা—বেন সকলোৱে পাহৰি বোৱা এগৰাকী
 বিধৱাই ক'লা সাজ শিথি থিয় হৈ আছে—এনে এডৰা বনৰীয়া পপি মই
 আগতে কেঁতুয়াও দেখা নাছিলোঁ, বোখহুৱ ভৰিষ্যতেও আব্দ দেখা নাপাম।
 এই ফুলবোৰ যদিও মই খুব ভাল পাইছিলোঁ, অলপ কুসংস্কাৰ মোৰ
 আছিল। ডাল ভাঙি তাৰ পৰা ওলোৱা গাখীৰৰ দৰে বগা এঠা হাতত লগাই
 স্বৰ্গীয় স্নগন্ধিৰ সৌৰভ গ্ৰহণ কৰিছিলোঁ। তাৰ পিছত ইয়াৰ কোমল,
 পাহিবোৰত মৰমৰ হাত বুলাই কিতাপৰ পৃষ্ঠাৰ মাজত থবলৈ লৈছিলোঁ।
 সেই পাহিবোৰ পথিলাৰ উৰিৰ নোৱাৰা ডেউকাৰ দৰে সূন্দৰ আছিল।

প্ৰথমবাৰ সাগৰৰ পাৰত থিয় হৈ মই অৱাক হৈ গলোঁ। হুইলকু আব্দ
 সোঁল বোলা দখন ডাঙৰ পাহাৰৰ মাজত মহাসমুদ্ৰৰ বোৰে বেন আটাই পাৰি
 গাঁজ আছিল। মূৰৰ ওপৰলৈ বহুত মিটাৰ ওখ হৈ উঠা ঢৌবোৰ বেন
 সমুদ্ৰে তৌ মাছিল—মহাবিধ্বংসৰ ভংগপন্দন বেন—দৈত্যৰ নিচিনা ভংগিপন্ডই
 বেন অতি জোৰেৰে পাৰত খুন্দিল্লাব লাগিছে।

সেই ঠাইতে আমি চাহ খাবলৈ চকী-মেজ পাতি ললোঁ। খোৱা বস্তু-
 বোৰৰ লগত বালি মিহলি হৈ মূখত সোমাল—কিন্তু মোৰ হলে বেয়া
 নালাগিল; কিন্তু দেউতাই বেঁতুৱা আদেশ দিলে যে আমি সকলোৱে দিনো
 সঁজুটিৰ লাগিব তেতিয়াই মোৰ পানীত হাঁহ নচৰা অৱস্থা হ'ল। বহুত
 দূৰৰ পৰা অহা মোৰ আব্দ ভনিটী লৰাৰ গাত বৰকৰ দৰে পানীয়ে কাটি
 নোহোৱা কৰিলে। ভৱত আমি কপিলোঁ, সাগৰৰ পৰ্বত সমান চোৱে
 হাকুটিৰ দৰে আমাক টানি নিলে। আমাৰ দাঁতত দাঁত লাগি থক্খকালে,
 কামিহাড়লৈকে নীলা পৰিল, হাত ধৰাধাৰিকৈ আমি ভাই ভনী দাঁটি
 দাঁতলৈ সাজু হলোঁ। সেই সময়তে দেউতাৰ সহৃদয় বাজিল, আব্দ আমি
 মৰণৰ দূৰাৰৰ পৰা ঘূৰি আহিলোঁ।

সেই ঠাইৰ আব্দ বহুত কথা মই আন ঠাইত কয়। তাৰে এটা—
 পাৰচকৈ বোলা ঘোঁৰা এটা, আব্দ আন এটা—তিনিগৰাকী ভনীৰ ঘৰটোৰ
 কথা ইয়াতে কয়।

সব্দ গাঁওখনিৰ একেবাৰে সিমূৰত কেবাটাও ডাঙৰ হাউলি আছিল।
 সেইবোৰত ফৰাহী মালিকৰ (বস্কে বুলি ডেউলোকক কোৱা হৈছিল)
 ছামৰাৰ কাৰখানা আছিল। দক্ষিণ চিলত এনে ছামৰাৰ কাৰখানাবোৰ সন্মান
 কৰাটী সকলোই চলাইছিল। ছামৰাবোৰ যে কি কামত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল

মই নাজানো। মাত্ৰ গছলি বেজিকা হাউচিবোকৰ সন্মুখৰি কবখানাত
প্ৰকাশ্ত ঘোঁৰাবোৰে নগৰ পাব হৈ বোৱা চাবলৈহে মই বৰ ভাগ পাইছিলোঁ।

সেই ঘোঁৰাবোৰৰ জাতি পাবচেফন, দৈত্যৰ দৰে বিৰাট আকাৰৰ মতা
আব্দু মাইকী এই ঘোঁৰাৰ কেশৰ মনুহৰ চুলিৰ পৰা ওখ পিঠিত ওলাই
পৰালৈ দীঘল আছিল। ভাৰিযোৰ আছিল প্ৰকাশ্ত বগী, নোমৰ গুচিযে
ঢকা। চাব কাটি লৰি বাওঁতে চুলিৰ গুচিযোৰে কোনোবা ধুনীয়া চৰাইৰ
দৰে চৌ খেলি নাচিছিল। এই ঘোঁৰাবোৰৰ গাৰ মূৰ গাফ, বঙুৰা, বগা
আব্দু গাল খুব মজবুত আছিল। আয়েলগিৰিয়ে যদি লকচৰ কৰি কুঁৰি
পাৰিলেহে তেনে ক্ষেত্ৰে এই বিৰাট আকাৰৰ ঘোঁৰাখনে ঘোঁড়ৰ দৰে ই জোৰ
কমবত গ'লহে তেনে। ধূলি আব্দু শিলাঙ্গৰ ব্যস্ত্যবোৰ ইহঁতে আয়েলগিৰি
ভয়ঙ্কৰ কম্পন কুলি পাব হৈ গৈছিল। চি'হিহি চি'হিহি কৰি সিহঁতৰ ভাৱ
মাতৰ শব্দই পাভালৰ পৰা আহি যেন শান্ত গছলিৰ বতাহত এটা ক'পনি
ভুলিছিল। এনে ঘোঁৰাৰ প্ৰকাশ্ত আকাৰৰ, আব্দু হাবিৰ দৰে সূক্ষ্ম ঘোঁৰা
জীৱনত মই আব্দু কোঁতলাও দেখা নাই। বোখহুৰ চীনদেশৰ মিং বংশীয়া
ৰজা সকলৰ কবখানাত লিলত কটা অপূৰ্ব সূক্ষ্ম ঘোঁৰাৰ মূৰ্তি বোবো
মোৰ ল'ৰাকালি দেখা, সপোনৰ এশ্বাৰৰ আইন এখন জগতৰ পৰা জন্ম
ঘোঁৰাবোৰো এই ঘোঁৰাৰ বিজনিঙ ওল পৰিব।

যান্ত্ৰিকতে সেই বনৰীয়া ৰাজ্যখন ঘোঁৰাবে ভৰা আছিল। চিলি,
জাৰ্মান, আৰ্কাটীনৰাৰ ক'লা গৰম সাজ পিন্ধা অশ্বাবোহীসকলে বাটত
ঘোঁৰাৰ পৰা উঠা সজা কৰিছিল। খীশ, অথবা ভৰাপেট খাই নোসোকা,
অথবা জখলা জকমকীয়া ছামৰাৰ বেনেই নহওক, গৰাকীহঁতে থৈ বোৱা
ঠাইতে ঘোঁৰাবোৰ বৈ থাকিছিল। বাহ চোবাই থাকোতে সিহঁতৰ গুই নাকেনি
ঘোঁৰা ওলাইছিল। গৰাকীৰ লগত এনে নিজান ঠাইত থাকি সিহঁত অভ্যস্ত
হৈ গৈছিল। খাব্যকস্তুৰ ঠেলা বা খেতিপথাৰৰ আইন বস্তু-বাহ্যনি কঢ়িয়াই
পৰ্বতীয়া বাস্তাৰ কে'কুৰি পাব হৈ সিহঁত গৈছিল—বাস্তা ভয়ানক দুৰ্ভয়,
বহুৰা বাই ৰাৰ জাতিছিল, অথবা লাগবৰ পক্ষৰ ৰাজ্যৰ চাব কাটি
কাটি ৰাৰ জাতিছিল। মাজে মাজে কোনোবা আৰাউকানিগান অৰোহীয়ে
মদৰ সোকাৰ পৰা ওলাই বৈ থকা ঘোঁৰাৰ ওপৰত কটনে বহি আকৌ
পৰ্বতৰ ওখ বাস্তাৰ দ্বাৰা আকৃষ্ট কৰিছিল—মৰ খাই-তেওঁ ভোঁতলা একেদৰে
মজলীয়া, প্ৰায় কেইচ। প্ৰতিবাবে ঘোঁৰাৰ পিঠিত তেওঁ একালে বিপজ্জনক

ভালে হালি গৈছিল, অতিৰ পৰে বঢ়িল, মই দেখি ভয় খাইছিলোঁ। কিন্তু মোকোঁ কুল—ভেঙি ঠিক সময়তে নিজকে পোনাই লৈছিল, অকৌ ঠিক পিলে মনুৰ্ভৰেই আকৌ ভেসেটক হালি গৈ পৰি বান পৰি বান বেন হৈছিল, কিন্তু এটা কথা—যোঁবাব জিনখনত ভেঙি ঠিকেই মই হাতেৰে খামুটি ধৰি বাখিছিল। এনেকৈয়ে মাইলৰ পিছত মাইল ভেঙি পাব হৈ গৈছিল। আৰু অকল্বেষত প্ৰকৃতিৰ মাজত যেন এটা বনবীৰা জখুৱে কাষোৰাৰ বহুসময় হাতৰ অল্লেখ্য পৰাও বকা পাইছিল।

আমি মনুৰ্ভৰাৰ, প্ৰতি জহকালিও, সেই বিনলীয়া মাজলৈ এনেকৈয়ে উলহ মালহকৈ একেটা মনতে কুৰিবলৈ গৈছিলোঁ। সময়ৰ লগে লগে টেমুকাৰ হাড়কটোৱা জাৰ আৰু গা ডেই বোৰা জহকালিৰ মাজত মই ভাঙৰ হবলৈ ধৰিলোঁ। মই বহুত কিতাপ পঢ়িলোঁ, কোঁৱৰাৰা কোঁৱৰাৰা প্ৰেমত পৰিলোঁ, অশ্লেশ, বহুত কবিতা লিখিলোঁ।

যোঁবাত উঠা মোৰ অভ্যাস হৈ গ'ল। জগজ্ঞান দীঘলৈ পঢ়লৈ বাঢ়িলে কঁৰিলে, বোকা-পানীৰে ভৰা হঠাৎ অঁকোৱা-মকোৱা মন্তা-মটিত মই ভাঙৰ হলোঁ। অকল্বেষত বঢ়া গহনহানি, বনবীৰা চৰাইৰ কুৰুলি, অথবা জলজৰ নীৰৱতা, হঠাৎ চকুত পৰা কেসোৰা ভেজৰতা ক'লায় গছৰ সমাৰোহ, যেন পৰ'তীয়া ঠাইৰ কোনোবা পানুৰী চাহাবৰ ভেজৰতা পোছাকহে—আৰু আগতে কোঁৱৰাও নেনোৰা কুলাৰ মাজত ন'ম হৈ পৰি থকা বৰফ—মই এই সকলোবোৰ উপভোগ কৰিলোঁ। অথবা মাজে মাজে, একেবাৰে অভাবনীৰ ঠাইত বনবীৰা মণ্টাৰ চলখীয়া কপিহিউ কুলে জোপোহাৰ পৰা ওলমি যোত হাড়বাৰ্ভিল লি খাতিছিল। লাহে লাহে মই বোঁৰা, জিন, ঠাণ্ডা আৰু মনুৰ্ভৰ যোঁবাত উঠা বেনেগ পোছাক, গৈবোহাত জুনজুনাই বজা বোঁৰাৰ জুনুকাৰ অভ্যস্ত হৈ গ'লোঁ। জনীৰ সময়ত কুলত বা গহনহানিৰ ভৰা গহাবৰ সময়ত মোৰ—মোৰ মোৰ কবিতাজগত—বিশ্বজগতৰ সকলোৰেই সিন্ধু কাল্যানৰ এটা-সম্পৰ্ক ওপজিল। এইবোৰ আজি কিমান বহুৰ আশৰ কথা—কিন্তু সেই সম্পৰ্ক, সেই সত্যৰ প্ৰকাশ, বসন্তজগতৰ জগত মোৰ প্ৰীতি এতিয়াও অটুট অল হৈ আছে।

মোৰ প্ৰথম কবিতা

এইবাৰ চবাইব বিষয়ে এটা পলপ শব্দক, বড়ি তুলত নিশ্চয়ভাৱে বাজাই চিকাৰ কৰা হৈছিল। হাঁহবোৰক মনে মনে নাওক তুলি জীয়াওবোৰ খবৰ বেগাই বাই নিয়া হৈছিল। আলহেমেচ চবাইব বনে বাজাইছে। জীয়াওবোৰ নোহোৱা, খেদা খাই দোঁৰি সিহঁতে পানীত সাঁতুৰিবলৈ যায়, কিছু কিছু আৰু ডাঙৰ ডেউকা দখল কৰিলে তুলি ধৰিবৰ সময়ত সিহঁতক জীয়াওবোৰ ধৰিব পৰা যায়। তাৰ পিছত টেঙনিয়াই চকু কৰা হয়।

কোনোবা এজনে মোক এটা বাজাই উপহাৰ দিছিল। ই প্ৰায় আধামুঠ হৈ মোৰ হাতত পৰিছিল। এনে এটা ধুনীয়া ক'লা ডিঙৰ বাজাই গোটেই পৃথিৱীতে মই আৰু ক'তো দেখা নাই। বেন এখন বৰফৰ দৰে বগা নাওহে, ডিঙিটো লাহী দীঘল ক'লা কেঁচৰ মোকহে, ইয়াৰ তেঁটটো কমলা বঙৰ, আৰু চকুটো নঙচুৱা।

পুৱেচোঁ হাৰেগ্ৰা ইণ্ডিয়ানেল ডেল ছুব বোলা সাগৰৰ পাৰৰ এখন ঠাইত এই খটলাটো খটিছিল।

মোক ভেঁৰলোকে প্ৰায় মৰা হাঁহটোকে দি গৈছিল। ইয়াৰ বাতোখৰ মই ব'হি মাজ চাকৰ কৰি, মাহ আৰু পাউবুটী ডিঙিত ঠাই সদুৱাই দিহোঁ— সি এইবোৰ ভেঁৰলাই ভিড়িয়াই পেলালে। কিছু লাহে লাহে বাতোখৰ ডাল হ'ল আৰু ই মোক বন্দু বুলি চিনি পালে। আৰু মইও এইটো বুলি পালোঁ যে তাৰ লগৰীয়াবোৰৰ বাবে তাৰ প্ৰাণে কাণিছে। এদিন বাত্ৰা পাব হৈ এই পদৰ হাঁহটোক কোলাত লৈ মই নৈ পায়েগৈ। ই মাহ অলপহে ওচৰতে সাঁতুৰিলে। সি মাহ খৰি খাওক, বুলি মই তাক পানীৰ ওচৰ পৰা আনি শিলগুটি, বাকি অমু, মাহ দেখুৱাই দিহোঁ। কিছু সি কেৱল বিহা চকুৰে সদুৰে পিনে চাই বস।

কুৰি দিনকৈ বোহি মই তাক হাৰেগ্ৰা কোলাত লৈ বৰ পৰা টোৱি, আৰু টোৱ পৰা বৰলৈ কঢ়িয়াই অনা নিয়া কৰিছোঁ। বাজাইটো প্ৰায় মোৰ পৰাটো কৰা অটাইল। এদিন প্ৰায়শে তাক আনি দিনকৈ বোহি কিছু ফল আটাইল। অলপ ফল সি মোৰে কাষতে সাঁতুৰিলে। তাক মাহ খাওক, মই

অলপ উৎসাহ দিলো, কিন্তু সি গা দাঙি নুঠিল, আব্দ নিখৰ নিম্নাত হৈ ব'ল :
 ডাক দবলৈ লৈ বাঙি বুলি মই ডাক কোলাত তুলিব খুজিলো, কিন্তু বুকুৰ কাষ
 পাওঁতেই বেন এডাল ক'লা ফিতাৰ দৰে সি সূলাক পকিল। ক'লা এডাল
 বুকুৰে বেন মোৰ মূখখনত বুলাই গ'ল। সাপৰলেশীয়া দীঘল ভিত্তিটো
 হালি পকিল। মৰিবৰ সময়ত বাজহাঁহে গান গাই গাই মৰে বুলি মোৰ ঘি
 ধাৰণা, তাৰ ভেনেকৈয়ে ওৰ পকিল।

কোটিটন অণ্ডলৰ জহকালি একেবাৰে জুইৰ দৰে গা ডেই বোৱা। ই
 আকাশ আব্দ খোঁতৰ গম সন্মানে পোবে। ঘাটিবোৰে বেন এলাহ ডাঙি
 গা-মূৰ জোকাৰি উঠিব খোজে। দববোৰ জহকালিৰ বাবে যেনেকৈ
 অনুপযোগী, তেনেকৈয়ে জাহকালিৰ বাবেও উপযোগী নাছিল। মই গাঁৱলৈ
 খোজ লওঁ—আব্দ অনাই বনাই, অকল অনাই বনাই ফুৰোঁ। নিয়েলল
 পাহাৰত মই বাট ছেবুৱাওঁ। একেবাৰে অকলশৰীয়া হৈ মই ফুৰোঁ, মোৰ
 জেপত গুৰুদুৱা ভৰ্তি। এইমাত্ৰ ধৰা এটা লোমল মকৰা মোৰ হাতৰ
 বাকচটোত সন্মুখাই লৈছোঁ। মূৰৰ ওপৰত আকাশ নেনেখি, হাবিখন সদায়
 সেনেকা, ভিজা—মোৰ ভৰি পিছলে। হঠাৎ এটা চবাইৰ মাত শুনো—মাতটো
 চুকাও চবাইৰ ভয়লগা মাত, ভৰিৰ পৰা মূৰলৈ গাটো সিৰসিৰাই উঠে, বেন
 কিহুৰাই মোক সাৱধান কৰি দিছে। তেজৰ টোপালৰ দৰে কপিহিউ ফুল
 আব্দ মনিৰ নোৱাৰি। দৈত্যৰ দৰে প্ৰকাশ ওখ ঢেঁকিয়া বনৰ ৰাজ্যত মই
 এটি ক্ষুদ্ৰ জীৱ। এটা বন কপোৱে ডেউকা মেলি ধপধপাই মোৰ মূৰৰ
 কাষেদি উৰি গ'ল। আব্দ ওপৰৰ পিনে বেন মোক ইতিকিং কৰি অইন
 চবাইবোৰে অটহাঁহ মাৰিলে। মই বাটটো বিচাৰি পোৱা নাই—ইপিনে
 বেজিও হৈছে।

দেউতাই এতিয়াও দব পোৱাহি নাই। তেখেতে আহোঁতে ৰাতি তিনি
 চাৰিমান বাজে। মই লাহে লাহে ওপৰতলাৰ নিজৰ কোঠালৈ গলোঁ।
 হাজপাৰিৰ কিতাপ এখন পঢ়িবলৈ ললোঁ। অলপপাতৰ দ্বাৰাবে বকবুৰ পাবিব
 লাগিছে। অলপ পিছতে ৰাতি আব্দ বকবুৰে মোটেই সুখীৰী ঢাকি
 শোঁলাব। মই অকলে অন্ধৰ বহীখনত কবিতা লিখি যাবলৈ ধৰিলোঁ। পিচ
 দিলান্দুৱা মই খুব সোনকালে উঠিলোঁ। গছৰ বগৰীষাৰ কেঁচা, লগত
 অকলমান নিম্ব লৈ নামনিৰ গছবোৰৰ কাষ পালোঁগৈ। এডাল গছত বগীই
 উঠি, দব আৰম্ভকৈ বাহি লৈ বগৰী এটাত সাৱধানে এটা কামোৰ দিলোঁ।

নিম্নতম জুৰাই লৈ আকৌ চোবাতো, আব্দ এলটক বাবে বাবে কল্পনাৰ খই
মই এশটা বগৰী খাই শেষ কৰিলোঁ—অৱশ্যে খোৱাটো বেছি হ'ল বুলি মইও
বুজিছোঁ।

আমি আগতে থকা বস্তুটো জুৰি লাগি পুৱিলে। এই নতুন বস্তুটো মাল
বহস্যৰে ভৰা। জলনাথন বগাই মই ওচৰলৈবীয়া কোন ক'ত আহে চাওঁ—
কাৰো ক'তো চিন চাব নেদেখিলোঁ। হাতত কেটুকুৰামান কাঠ জ্বলি লৈ
বাব ধৰিলোঁ। কণ, লিখিলগীয়া কেইটামান মক্কাৰ বাহিৰে আব্দ একো
নেদেখিলোঁ। বাৰীৰ পিণ্ডিগনে পাৰখানা—ভাব গুৰুতৰ গৰাকৈক পলু
ধাকিব পাৰে। আখৰোট গছবোৰত মিহি গুৰু থকা ফল হৈছে। বৃদ্ধাল
এখন লৈ সৌমাথিৰে দূৰ নোপোহাতকৈ কেনেকৈ ডাক ধৰিব লাগে মই জানো,
অকমান সময় মই সিহঁতক বন্দী কৈ বাৰো আব্দ ভাব পিছত মোৰ কাণৰ
ওচৰত ধৰোঁ। কি মিঠা গুৰুগুৰু শব্দ।

সীমান্ত প্ৰদেশৰ বিশাল উল্কাৰ বনজহলত সবু ক'লা পোহাক পিন্ধা কবি
এজনৰ যে কিমান অকলগৰীয়া যেন লাগে। অকণ অকণকৈ জীৱন আব্দ
কবিতাই মোক অপাৰ বহস্যৰ সন্ধান দিয়ে।

কালি ৰাতি পঢ়া কথাবোৰ মই এতিয়াও পাহৰিব পৰা নাই। সমুদ্ৰ
মালয়েছিয়াত ছেণ্ডাকোপ-এ ভেঙিব লগৰীয়াসকলৰ সৈতে অকল ফল-মূল
খাইয়ে জীয়াই আছে।

বা বাকেলো বিলব কথা—মই ভেঙক ভাল নাপাঠ, কাৰণ ইণ্ডিয়ান বোৰক
খৰি ভেঙ মাৰে, কিন্তু ভেঙ এজন পাকৈত গবু চিকাৰী। ইণ্ডিয়ানবোৰৰ
গাব ছালখন বঙা—ভেঙলোকৰ সাধাৰণ পোহাক আব্দ লাটিমৰ আকৃতিৰ
মূৰৰ টুপি বৰ ধুনীয়া।

মোক মানুহে প্ৰায়ে সোধে কেতিয়া মই প্ৰথম কবিতা লিখিছিলোঁ—মোৰ
কবিতাৰ জন্ম কেতিয়া।

মই মনত পেলাবৰ চেষ্টা কৰিম। একেবাৰে সবু কালিত বোভিয়া হাল
পঢ়িবলৈ লিখিছোঁ, ইয়াত এদিন অন্ধৰত আবেগৰ ঢৌ আহিল, আব্দ মই
কেইটামান শব্দ লিখিলোঁ, কথাখিনি মই সলাব কোৱা ভাষাতকৈ অলপ অধীন
বৰণৰ, আব্দ নিজৰে অচিনাকি যেন লাগিল। অলপ অচৰিত যিও আহিল।
পতীৰ একো উভৈ—কিমা একো কল্পনা আব্দ নিখৰতাই মোক আকৃষিত
আকৃষ্ট যেন কেতিয়াও হৈছে কল্পনাত জ্বলি নাছিল।

কথাখিনিল মই জুঁকিয়াই আঁখিলোঁ। এই কবিতাটি মোৰ আইলৈ লিখা
 হৈছিল—আই জনে মই জনা আই গৰাকী, মোৰ শৈশৱৰ দিনবোৰত ঘৰ
 আদৰ-চেনেহে মোক ভৰপূৰ কৰি ৰাখিছিল, সেই স্বৰ্গৰ দেৱী মাহী
 আইলৈ এই প্ৰথম কবিতা। কেনে হ'ল বৃদ্ধিৰ নোহোৱি মই দেউতাহঁতৰ কাষলৈ
 গৈ গ'লোঁ। তেওঁলোকে খোৱাখবত প্ৰায় ফুটফুটাই কথা পাতি আছিল।
 এনেবোৰ কথা-বাৰ্তাই ভাঙৰ মানুহৰ জগতখনৰ পৰা সমুদ্ৰ-ল'ৰা-ছোৱালীৰ
 জগতক বহুত নিলগকৈ বাখে। কবিতাৰ প্ৰথম আৱিৰ্ভাৱৰ পিছত মই
 তেতিয়াৰ অলপ ভেঁৰ জাতি আছিলোঁ। কবিতা লিখা কাগজখিলা মই
 তেওঁলোকক দেখুৱালোঁ। দেউতাই অন্যমনস্কভাৱে কাগজখন ললে,
 ভেঁৰেইকৈ পঢ়িলে আৰু একে আনমনা হৈয়ে মোক বুৰাই দি সূঁথিলে, “তুমি
 এইখিনি ক'ব পৰা নকল কবিতা?” আৰু আইৰ সৈতে তেওঁৰ দৰ্কাৰী আৰু
 কবিতাটোকে একেবাৰে বেলেগ বিষয়ে ফুটফুটাই কথা পাতি গ'ল।

মোৰ মনত পৰাত সেইটোৱে মোৰ প্ৰথম কবিতা আৰু মোৰ প্ৰথম সাহিত্য
 কৰ্মৰ দাঁৱবহীন সন্মালোচনাৰ নমুনা।

তেতিয়া সকলো সময়তে মই জ্ঞানৰ জগতত বৃদ্ধি আছিলোঁ—কিতাপৰ
 দুৰ্নাস্ত সৌভাগ্য নিঃসঙ্গ এজন নাবিকৰ দৰে মই উঠি গলোঁ, কিতাপ পঢ়াৰ
 অলপ ইচ্ছাই দিন-ৰাতি নাহানিছিল। উপকূল অঞ্চলত পুৰেঠোঁ ছাভেদাৰ
 সমুদ্ৰ নগৰখিনিত এটা বাজহুৱা লাইগ্ৰেবী আৰু ডন অগষ্টো চইটাৰ বৃদ্ধি
 এগৰাকী কবি মই আকিৰ্ণিত কৰিলোঁ। তেখেতে মোৰ পঢ়া-শুনোৱা পৰিধি
 দৌখি অৰাক হ'ল। মোক নতুন কিতাপ—ভাৰ্গাছ ডিলাৰ, ইব্ৰেছন,
 বকাম্বোলাৰ আদিৰ কিতাপ পঢ়িবলৈ দি সূঁথিছিল, “তুমি এইবোৰ কিতাপো
 পঢ়িছা নেকি?” মই উঠ পখীৰ দৰে ভাল-বেয়া বিচাৰ নকৰি সকলো
 কিতাপ সোৱাদে গিলিছিলোঁ।

এই সময়তে দীৰ্ঘ পোছাক আৰু দেখিবলৈ অশুভ জোতা পিন্ধা এগৰাকী
 মহিলা টোৱকোঁলৈ আহিল। তেখেত ছোৱালী স্কুলৰ নতুন অধ্যাপক
 আছিল। আৱাৰ দেশৰ একেবাৰে দক্ষিণ চহৰ মেক্সিকোৰ বকৰ দেশৰ পৰা
 তেওঁ আহিছিল। তেখেতৰ নাম পেট্ৰিয়েলা মিস্ট্ৰাল।

এই তেওঁক অৱশ্যেই কবিতাৰে লোভিতকৰিছিলোঁ, কিন্তু তেওঁৰ অশুভ পোছাক
 দেখি ভয় খাইছিলোঁ। এদিন তেখেতৰ কক্ষত গৈ লিখিলোঁ যে তেখেত য'ক
 আৱাৰক স্বতন্ত্ৰ মানুহ। তেখেতৰ বীজবোৰকীয়া হৃদয়ৰি আৱাৰকটোৱাকৈ

স্বদেশৰ এটি কলহৰ দৰে স্বদেশৰ, স্বদেশৰ নীতিৰ নিৰ্ভৰীয় হিঁহিৰিতক কোন খোৱাওঁ
কোঠাৰীটো পোহৰ কৰি দেখুৱাইছিল।

ডেবেডন বন্দু হবল মোব মাল জোড়িয়াও নিজেই কব আহিল। এই সব লাজুক আব্দ, আব্দময় ল'বা আহিলো। মাল কেনাকমারহে এই চুতৰি কালৈ গৈছিলো, আব্দ প্রতিবাবেই ডেও মোক কেখনমান কিয়ান বি পঠিয়াইছিল। কিতাপবোৰ আহিল বাহিৰাল উপন্যাস-কিন্তুমুহিতকত এটা অল্পখাৰণ ল'খোজন বুলি ডেও কৈছিল। পেরিগেলাই হোক বাহিৰাল কেনাকমি-সকল অলকাব উল্লেখ লগত লগত চিন্তাক কৰি দিছিল। ইলাকি, কলি-ভাষিক আব্দ, সেকতে ডেডিয়াব পবাই মোব লাজুক বিংশ ঠাই অধিকার কৰি ললে—আব্দ জোড়িয়াও কৰি আহে।

ভিত্তিগতবাকী বিশ্ববাব ধর

মোক এবাৰ মৰণা মাৰিবলৈ মতা হ'ল। আগৰ দিনৰ দৰে ঘোঁৰাৰে ধকলা মাৰিবলৈ মই টাউনৰ পৰা দূৰত পৰ্বতৰ ওপৰৰ ওখ ঠাইখনলৈ ঘোঁৰাত উঠি যাবলৈ ললোঁ। আগতে কেতিয়াও ভালৈ নোবোৱা বাবে নিজে নিজে বাট চিনি অকলে পৰ্বতীয়া বাটটোৰে বোৱাব মজা মই উপভোগ কৰিছিলোঁ। বাট হেৰুৱালে কোনোবাই মোক সহায় কৰিবই বুলি মই ভাবিছিলোঁ। ঘোঁৰাত উঠি মই বাজো ইম্পিৰিয়েল বোলা ঠাইখন এৰি নৈৰ মাজৰ বালিৰ বাখ্ৰটো কোনোমতে পাৰ হৈ গ'লোঁ। প্রশান্ত মহাসাগৰৰ ঢৌবোৰ সেই ঠাইত কোবাল। মৌল পাহাৰৰ জোপোহা গছ-গছনি আৰু শিলাময় পাথৰ এহাৰ মাৰি আহি পৰিছিল। এই পাহাৰটো খুব ওখ—আৰু চিলিৰ দক্ষিণতম পাহাৰ। ইয়াৰ পিছত বৰি গৈ মই বৰ্দ্ধি হৃদৰ পাৰ্বতীৰ বাবলৈ গৈছিলোঁ। সেই ঠাইতো পাহাৰৰ নামানিত সমুদ্ৰৰ ঢৌৱে অখালি-পখালিকৈ এহাৰ খাই পৰিছিলাহি। এটা চৌ ভাঙি পৰাৰ মাজৰ অকণি সময়ৰ সন্মোহন মই লব লাগিছিল। পৰ্বত আৰু পানীৰ মাজৰ ঠেক পৰ্ব্বতী, নতুন চৌ আহি ওখোৰাখোখোৰা পৰ্বতত ঘোঁৰাটোৰ সৈতে মোক আৰু খেঁচিচি পেলাৱাৰ আশংকা আৰি কোনোমতে পাল হৈ গ'লোঁ।

विमानमण्डल ठाँहीपाँच भाग ट्रे जाय कहल हुनछोय बीजा पायी

পালোঁগৈ। বহুত দুখৰ টলটল বোলা আইন এটা হুদৰ মূখলৈকে বালিভৰা অসীম উপকূল বেন নিখৰ হৈ পৰি আছিল। চিলিৰ এই উপকূল অঞ্চল বৰ খহটা আৰু শিলাময়, আৰু খিতাতে কিতাব দৰে অসংখ্য ঘিঁহি ঠাইত বিস্তৃত। বালিৰ ওপৰেদি বহুত দিন বহুত বাতি সমুদ্ৰৰ চৌ আৰু কেনৰ কাৰেদি গৈছে পাৰ হব পৰা যায়।

সমুদ্ৰৰ উপকূল বেন সীমাহীন—চিলিৰ গোটেই দৈৰ্ঘ্য জুৰি গ্ৰহৰ চাঁৰিওপিনে আগুৱি থকা বলয়ৰ দৰে, অঁকোৱা পকোৱা এটা আঙঠিৰ দৰে সমুদ্ৰ বিৰাজ কৰিছে। দক্ষিণ সমুদ্ৰৰ নিবন্তৰ গৰজনে ইয়াক খেদি কঢ়িছে। —আৰু দক্ষিণ মেঘৰ সিপাৰলৈকে ইয়াক জুৰি থকা বুলি বঢ়িছিব পাৰি।

মোৰ একাধে অৰণ্যৰ উজ্জ্বল গাঢ় সেউজীয়া হেজেল গছৰ ডালবোৰে মোক হ্ৰত বাউলি দি মাতিছে—কোনোবা ডালত থোপাথোপে ফল লাগি আছে - বছৰৰ এই সময়ত ইয়াৰ ফলবোৰ ইমান বঙা, বেন সেমুদৰহে বোলাই থোৱা হৈছে। দক্ষিণ চিলিৰ ঢেঁকীয়া গছবোৰ ইমান ওখ যে ঘোঁৰাটোৰে সৈতে মই তেওঁৰ তলদি পাৰ হৈ গ'লোঁ। কেনেবাটক এখিলা পাত গাত লাগিলে নিয়বৰ টোপালে আমাক ভিৱাই দিয়ে। সোঁপিনে বিশাল বৃদ্ধি হুদ নিখৰ নীলা এখন চাদৰ হৈ পৰি আছে।

হুদটো পাৰ হৈ মোৱাৰ পিছতহে মই কেইজনমান মানুহ দেখিবলৈ পালোঁ। তেওঁলোকক মই চিনি নাপাওঁ, কিন্তু জালোৱা বুলি জানো। সমুদ্ৰ আৰু হুদ ব'ত মিলিছে, ব'ত ইটোৱে সিটোক আঁকোৱালি লৈছে—বা ব'ত সিহঁতে ইটোৱে সিটোক আৱৰণ কৰিছে—দুটা সোঁতৰ মাজৰ পানীখিনিত কিছুমান মিঠাপানীৰ মাছ পোৱা যায়, অশান্ত চৌৰ কোবত মাছবোৰ পাবত এছাৰ খাই পৰিছিলহি। বৃপালী বাকলিৰ বহল এই মাছবোৰ সকলোৰে লোভৰ বস্তু আছিল। এজনৰ পৰা আকৃষ্ট কৰি পাঁচজন জালোৱাই একেলগ হৈ প্রকাণ্ড মাছ এটাক বাঁঠৰে ধুঁচি ধৰিলে। সিহঁতে ইয়াক খবাহিত সমুদ্ৰৰ আগতে জকমকীয়া মাছটোৰে ক'পি উঠিছিল। বাতি হৈ আছিল। মই পাহাৰৰ কাষৰ ওখোৰা মোখোৰা বাটটো বিচাৰি আৰু ভিতৰলৈ সোমাই গ'লোঁ। মূৰৰ ওপৰেদি উজল সে অগুণ—কিবা বনবীয়া চবাই এটাই ক'লা ডেউকা দূখনি খপখপাই উৰি গ'ল। বাৰৰ সময়ত হুদটো মাতেৰে বেন বিনাই গ'ল। সিও বেন মোৰ পিচে পিচেই থৈ আছিল। বন্ধানেজীয়া শিল্পীবোৰে ব্যস্ততা আৰী পাতি আঁঠাহ পাৰি পাৰ হৈ গ'ল। মই চিলি

নোপোতা আৰু কিবা কিবি বনবীৰা চিকাৰী জন্তুও ইপিনে সিপিনে গ'ল।

মই এতিয়া বুলিলোঁ যে মই বাট হেৰুৱালোঁ। ইমান পৰ্যন্তকে বাতি আৰু অৰণ্যই মোক এতিয়ালৈকে আনন্দত ভৰপূৰ কৰি ৰাখিছিল, এতিয়া সেইবোৰেই ভয় কাৰণ হৈ পৰিল। এম্বাৰ, মিজাম বাস্তাও হঠাৎ এজন বাটবুৱা আহি ওলাল। ওচৰ চাপি আহিলত মই ভেঁক সেই অতলৰ হজুৱা-সকলৰ এজন বুলি চিনিওঁ। চিলা কামিজ পিন্ধা, হাড় ওলোৱা খণি ঘোঁৰাত উঠা এনে মানুহবোৰে এইবোৰ বাস্তা পাৰ হৈ কামলৈ অহা-কোৱা কৰে।

মই ভেঁক বাট হেৰুৱাইছোঁ বুলি কলোঁ। তেওঁ ঠাইখনৰ চুক-কোণবোৰো ভাললৈ চিনি পাইছিল, আৰু মই মৰণা মাৰিবলৈ বোৱা ঠাইখনো তেওঁ চিনি পাইছিল। বাতিটো জ্বলন্ত, বাহিৰত কটাখলৈ মোৰ ইচ্ছা নাছিল, বাতিপুৱা-লৈকে ক'ত থাকিব পাৰোঁ তেওঁক মই সোধিলোঁ। তেওঁ মোক ইয়াৰ পৰা দূৰৈ ক্ৰোধ মান দূৰত ফালৰি কাটি বোৱা এটা লুংলুঙীয়া বাটৰ সন্ধান দিলে।

তেওঁ মোক কলে—সেইপিনে এটা দূমহলীয়া কাঠৰ ঘৰ আছে।

মই সেইটো হোটেল নেকি সোধিলোঁ।

“নহয় ভাই, তাত তিনিগৰাকী ফৰাহী মহিলা আছে—তেওঁলোকে তোমাক আদৰি লব। আজি গিছ বছৰ ধৰি তেওঁলোকে তাত কাঠৰ বেপাৰ কৰিছে। সকলোৰে লগত তেওঁলোকে ভাল ব্যৱহাৰ কৰে আৰু তোমাকো তেওঁলোকে বাতিটো থাকিবলৈ দিব।”

বাতি প্ৰায় ন বজাত গৈ মই সেই ঘৰটো পালোঁগৈ। দূৰাৰত হেঙাৰ মাৰি তেওঁলোক শুবলৈ বোৱাৰ আগতে সেইখিনি পাবলৈ ঘোঁৰাক চাবলৈ মৰাৰ লগে লগে মই ঈশ্বৰক খাটিলোঁ। ঘৰৰ পদূলিমূখ পাই, কাঠৰ টুকুৰা আৰু গুৰি ভৰা বগা আগচোতালখন পাই, প্ৰথমতে লাহে লাহে আৰু পিছত জোৰেৰে ঢক্‌ঢক্‌কৈ খাবলৈ ধৰিলোঁ। ঘন জঙ্গলৰ মাজত লুকাই থকা বাটটো যেন ধোঁৱ পৰম আশ্চৰ্যৰ খলহে। কেই মিনিটমান পাৰ হৈ গ'ল, যদি দূৰাৰ কোনেও নোখোলে তেন্তে কি হ'ব ভাবি মোৰ ভয় লাগিল। তেন্তে ক'লা পোহাক পিন্ধা এগৰাকী ভিৰোডাই দূৰাৰখন আখাকৈ বুলি এই বাতিখনত আহি ওলোৱা আগলীজনক পৰীক্ষা কৰি চালে।

“তুমি কোন? কি লাহে?” এটা শব্দ, ভৌতিক প্ৰশ্ন কাণত গাঁথিল।

“জলন্ত বাটী হেঁচুৱা মই এলম হুৱ। হাৰ্শাডেকৰ দৰত মোক মৰণ্য
 মাৰিবলৈ মাতিছে। মই বৰ ক্লান্ত। আপোনালোক বাই-ভনী কেগবাকীয়ে
 আজহী নিকিবাৰ বুলি মোক মানুহে কৈছে। বাৰ্তাটো দৰৰ এটা চুকত
 খুৱলৈ পালে, পুৱাই মই ওলাই যাম।”

“আহাঁ, আহাঁ, এই দৰটো ভোজাব নিজে বুলিয়ে জৰি লোৱা।”

ভেঙে মোক এটা ডাঙৰ বৈঠকখানা দৰলৈ নি ডাত বটোমান লেপ জ্বলাই
 দিলে। লেপৰ চিহ্ননিৰ কাঁচ ফটুফটীয়া ফটিকৰ দৰে; সোণৰ দৰে
 চক্ৰচকীয়া স্ৰোণৰ ই শিল্পকলাৰ অপব্যুপ নিদৰ্শন। কোঠাটোত এটা সেমেকা
 ডিঙা ডাব আছিল। ওখ ওখ খিৰকীবোৰ দীঘল বঙা পদাৰ্থে ঢাকি থোৱা
 হৈছিল। হাডল থকা চকীবোৰক বগা ঢাকনিৰে ঢাকি বন্ধা কৰা হৈছিল—
 কিম্ব পত্ৰা বন্ধা কৰিছিল অকণ্যে নাজানো। কোঠাটোত যেন কিবা এটা
 পুৱণি শতাব্দীৰ পৰিবেশ আছিল, মই যেন ইমাক আদিম দিনৰ লগত থাপ
 খুৱাই লব পৰা নাছিলোঁ, সপোন নে দিঠক বজিব নোৱাৰিছিলোঁ। ক'লা
 পোছাক পিন্ধা পকাচুলিৰে মহিলা গৰাকীও নীৰৱে আছিল—ভেঙে ইটো
 সিটো বস্তু চুই মেলি, এখন এলবাম, এখন বিহনি ইপিনে সিপিনে লৰচৰ
 কৰিছিল—কিন্তু ইমান লাহে লাহে খোজ দি গৈছিল যেন ভেঙে একে ঠাইতে
 নীৰৱে আছে।

মোৰ মনত হ'ল যেন এটা হৃদয় ভলন্ত সোমাই গৈ মই জী আহোঁ বুলি
 সপোন দেখিছোঁ। হঠাতে আব্দ একে চেহেৰাবে আব্দ পোছাকৰে দৃগবাকী
 মহিলা সোমাই আহিল। বাৰ্তি ভেঙিলা আব্দ বোহি, ঠাণ্ডাও বোহি।
 ভেথেনলকলে মোৰ কাষতে বহিল। এগৰাকীৰ মূৰত মোক আদৰ
 অত্যাৰ্থনা জনোৱাৰ হাঁহি—জহন গৰাকীৰ চকুৰূপি কিন্তু প্ৰথম গৰাকীৰ দৰে
 বিহৰ।

হঠাৎ আমাৰ কথা-বাৰ্তা লৈই দুৰ্গণিচটীয়া গৰাকীয়া ঠাইৰ পৰা বহুত
 আঁতৰি আহিল। হেজাবে হেজাবে কীট-পতঙ্গৰ মাত, ভেকুলীৰ টোবটোবনি,
 শিলচৰ চকাইব কুহলি, সকলোৰে পৰা আমি দূৰলৈ—বহুত দূৰলৈ গ'লোঁ।
 ভেঙিলোকে মোৰ পঢ়া-শুনাব বিষয়ে জাৰিৰ খুজিলে। মই এবাৰ বোম্বলেয়াৰ
 নাম উল্লেখ কৰিলোঁ, আব্দ ভেঙে কৰিভাৰ অনুবাদ কৰিবলৈ লৈছোঁ বুলি
 কলোঁ।

কুকুৰকে, যেন ঠাইলত, বিহুৰী বাৰ্তি জ্বলি উঠিল। বিহুৰী মূৰৰ

ভিত্তি কেলবাকী বেন জিগবী ঠিকিল। প্রানহীন প্রান্য চক্ৰ অঙ্কিত ঠিকিল।
 মনোভবনীরে বেন প্রাচীন বৃক্ষ পূর্ণ জীবিত হৈ পকিল।

ভিত্তিগবাকীয়ে একেঙ্গে চিত্রকিল, “সানসানন। এই নিম্নান ঠাইত
 পৃথিবী কলব খিহত বোখার প্রথমবাব এই নামেরে পুথিলো। আমাব
 ইয়াত ভেঁক “হুগ চৈ মাল” কিসাপখন আরে। ইয়াব পল্ল-পাটন কিসা-
 মিটাব পুথিলে ভেঁক নুখব কবিভা পটিব পল্ল মল্ল হুগ জায়
 বৈজবীয়ে। এই পব’ভীরা ঠাইত কোমেও কবাহী কবাহী নামেরে।”

ভেঁকলোক ডাঙন পুথবাকী এভিল প্রান্য চক্ৰ ঠিকিল। পল্ল-
 পবাকী কবাহী হলেও কলমসূত্রে চিলব কবিকবনী। ভেঁকলোক মল্ল, চক্ৰ-
 পুঠানভিত্তিক জাগি জাগান মান হুগ সবলো হুগল। ঠাইবন বতাহ বনবন,
 কাঠ পুথি, কলভব কল, জাগি জাগালীনকল এভি ভেঁকলোকে আব্দ পুথি
 বাব মোঝাবব। ওঝোবা মোঝোবা এই পব’ভীরা ঠাইত মাল এটা কবয়ে
 জাগিল, সেই কবটো ভেঁকলোকে আব্দ ভেঁকলোকে ইয়াত থাকি বাবলৈ মন
 কবিলে

এগবাকী পল্ল-ইন্ডিয়ান জিগবী জাগি ডাঙনপবাকী কল্ল-কল কল
 কাণে কিবা এটা কলজিহ। আমাক ডাইনিং কললৈ বাবলৈ কোঝা হ’ল।
 আরোজন পুথি এই বিজিহ খালো। কোঠাটোব ঠিক মালভে এখন পুথবীরা
 মেজত মাটিলেকে লুটি খাই থকা বগা টেবলব ঢাকিল। পুঠা পুথব
 মনমানিত কল্ল কলজলমান মন জালি আছে। সেই জগবন পুথবীরা
 টেবলব ওপবত পুথব আব্দ কটিকব বাচন কলমকাই আছে।

মোব মন ভল্ল লাগিল। জাহাণী ভিটোবিরাইয়ে বেন ভেঁক মাল-
 কললৈ মোক ডাঙ খাবলৈ নিমন্তন কবি আনিহে। ডাঙবে-জগবে,
 পুথি-মাকটিবে কল্লা হৈ জাগি এই বাজকৌব চক্ৰ বেন বহিলো। জাগি
 নিম্নবে কলেনা লাগিল—বেন পল্ল-জাগি এইমাল পাড়খন বৈ জাহা
 খচবে টনা পাড়নি এই পাবোমলহে।

ইমান ভাল বহু এই জাগতে কলজিহাও খোঝা নাহিলো। কবাহী
 বকা-জাগ নিম্ন ভেঁকলোকে কল-পুথিবল্ল-ভল পল্ল জাগি জেহিল।
 নিম্নেও ভেঁকলোক, পল্ল-বাপলী জাগিল। জাগিল আমাব মোঝা জাগ-
 মোঝা জাগি জাগি-পল্লী জাগিল। মন কলমল কল-পুথিব-ভল কল
 জাগিল জাগি-পল্ল-পুথিব কবাহী জাগিল এই মন-পাটি জাগিল।

তেওঁলোকৰ লগত কথা পাতি থাকোঁতেই ভাগবত মোৰ চকু মূৰ খাই আহিছিল। বন্ধা-বঢ়াত ভাল বুলি যে তেওঁলোকৰ গৰ্ব আছে বুজিছিলোঁ। খোৱাৰ টেবুলখন উদ্ভাৰিকাৰ সূত্ৰে পোৱা এটা বিশেষ কৃষ্টিৰ প্ৰতীক যেন লাগিছিল—সময় আৰু সময়টাই তেওঁলোকক জন্মভূমিলৈ ঘূৰি যাবলৈ নোহোৱা কৰিলেও চিন হিচাপে তেওঁলোকে এই কৃষ্টিকে বাঁধি থবৰ চেষ্টা কৰিছিল। তিনিওগৰাকীয়ে ঠাট্টা-ভাষাছা কৰি কথা কৈ আছিল। মোক তেওঁলোকে এখন পুৰণি খাদ্য তালিকা দেখুৱাই নমুলীয়া ভনীয়েক কলে, “আমি তিনিওজনীয়েই আখা পাগলী বঢ়ী মানুহ।”

বোৱাৱিছ বছৰত তেওঁলোকৰ ভালৈ মূঠতে সাতাইছজন মানুহ আহিছিল, দুৰ্ভাগ্যবটীয়া এই বন্ধটোলে কোনোবাই কামত, কোনোবাই কৌতূহলত আকৌ মোৰ নিচিনাকৈ কোনোবা হঠাৎ আহি ওলাইছিলহি। এই সাতাইছজন মানুহৰ প্ৰতিজনৰ কাৰণে বেলেগে বেলেগে নথিভুক্ত কৰি খোৱাৰ তালিকা লিখি ৰৈছিল, আৰু কোন তাৰিখে কি খোৱা-বোৱাৰ দিহা হৈছিল, তাত লিখি খোৱা আছিল।

“আমি এই তালিকাবোৰ বাঁধছোঁ। যদি এওঁলোকৰ এজনো আকৌ ঘূৰি আহে, তেওঁলোকক আমি একে আজ্ঞা দূবাব নুখুৱাম।”

মই বিছলান্ত পৰা-মাত্ৰকে বজাৰত পিয়াজৰ বস্তা পৰাৰ দৰে টোপনিত লালকাল দিলোঁ। দোকমোকালিতে এডাল মম জুলাই, মূখ-হাত ধুই, কাপোৰ সিঁথি ধাবলৈ সাজু হলোঁ। পোহৰ হলেই, বোঁৰাশালৰ এটা ল'ৰাই মোৰ বোঁৰাটোত জিন লগাই দিলে। ক'লা পোছাকৰ অমায়িক মহিলা-সকলক বিদায় জনাবলৈ মোৰ সত নগ'ল, হিৱাৰ মাজত পৰা যেন কোনোবাই ক'লে, “এই সকলোবোৰ আচাৰিত মাস্তাৱী সপোন—ইয়াৰ মোহ নাভাঙিবলৈ হলে তেওঁলোকক নজগোৱাই ভাল।”

এই সকলো ঘটনা মোৰ চেঙেলীয়া ডেকাকালৰ—আজি প্ৰায় ৪৫ বছৰ আগৰ কথা। আদিম অবশ্য মাজত “কুৱোৰ্ছ ডা মাল” কিতাপৰ সেই নিৰ্বাসিতা তিনিগৰাকী ভনীৰ কি পৰিণতি হ'ল কোনে জানে? তেওঁলোকৰ পুৰণি মদৰ বটলবোৰ আৰু কুৰিটা মগৰে জুলাই বখা টেবুলখনৰে বা কি গতি হ'ল? গছৰ জৰিত লুকাই থকা বন্ধটো, আৰু কঠিৰ কলটো?

সকলোতকৈ সৰু পৰিণতি হ'ল মৃত্যু আৰু বিস্মৃতি। বোৰাৰ মোৰ আগ্ৰহজনী সেই মৃত্যু, ভিৰোকা হুইবৰাকী আৰু সেই বন্ধটোৰ অৱশেষ

গ্ৰাস কৰিলে। তথাপি তেওঁলোক কোনোবা সপোনত চোখা কটিক দৰে ফট-ফটীয়া পানীৰে ছন্দৰ তললৈ দেখা পোৱাৰ নিচিনাকৈ মোৰ স্মৃতিপটত জঁজিক আছে। বনৰীয়া নিঃসঙ্গ জীৱন বাপন কাৰ কোনো দৰ্কাৰী কামত নলগা, পূৰ্বাৰ্ণাশিনীয়া শোভা-সম্ভাৰোহক বন্ধা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা সেই তিনি-গৰাকী বিবৰ্ণ মহিলালৈ মই নমস্কাৰ জনাওঁ। পূৰ্ব-পূৰ্বৰ মিত্ৰৰ সংস্কৃতিক বন্ধা কৰিবলৈ অগতঃ নিৰ্জনতম আব্দ দুৰ্গম পৰ্বতৰ শেষ সীমাত তেওঁলোকৰ এই চেষ্টাই মোৰ মন মাহিছিল।

গমৰ খেতৰ প্ৰশস্তি

খাই-বৈ ভজবজীয়া হৈ বংমনেৰে মই দুপৰীয়াৰ আগতে হাৰ্মাণ্ডজৰ গমখোঁত পালোঁ গৈ। বাতিৰ ডাল টোপনি আব্দ নিজান বাটত অকলে ঘোঁৰাত উঠি ঘোঁৰাত মোৰ মূখখন উজ্জল হৈ আছিল।

ভোঁতলাও গম, বব, বাৰ্লি গছৰ মৰণা মাইকীঘোঁৰাবে মৰা হৈছিল। এই গছবোৰৰ ওপৰত এজাক ঘোঁৰা আৰোহীৰে সৈতে আগুৱাই যোৱা দৃশ্যটো বৰ সুন্দৰ। বেলিৰ পোহৰ উজ্জল : বতাহ, খনিৰ পৰা ন-কৈ ওলোৱা হাঁহৰ টুকুৰাৰ দৰে পৰিৱৰ্ত্ত আব্দ চক্ৰমকীয়া। মৰণা মৰাটো এটা সোণ বৰণীয়া ভোজ ; হালধীয়া খেৰবোৰ পৰ্বতৰ দৰে ওখ হৈ আছে, সকলোপিনে কামৰ ব্যস্ততা—সমস্তে কোহাঁল। কোনোবাই থৈলাত গম ফৰাইছে ; মাইকীসকলে কন্দা-কটা কৰিছে। ঘোঁৰাবোৰ পলাব খুজিছে, কুকুৰে ডুক্-ডুক্ কৰিছে। সৰু সৰু পোনাকণিহঁতক ঘোঁৰাৰ চাবিটা ঠেঙৰ তলৰ পৰা খেৰৰ মাজৰ ফলৰ দৰে অনবৰত বটালি আনিব লগা হৈছে।

হাৰ্মাণ্ডজ এটা অস্বস্তি জাতি। মতাবোৰে দাড়িগোক নুখুৱায়। দীঘল কামিজ চোলা গিপি, কোমৰ বন্ধত দীঘল তবোৱাল পুজি লয়। ডেল, নহলে গম-বাৰ্লিৰে গুৰিবে, নহলে বোকাৰে লুতুৰি পুতুৰি, নহলে বৰদেউত জিভ জুৱলি জুপুৰি এওঁলোকৰ বোপাই, পুতুৰি, ভাখি, ভতিজা সকলোকে দৌখৰলৈ একে। আকৌ বাব খেতিৰ খইচত মৰণা মৰা কলৰো সূৰিখু আছিল তেওঁলোকে হাটৰ স্তিমিত হাটো মেলি চলাই গৈছিল। বোহি কৰ্ম-বাৰ্ত্তা, বটকীয়া ; স্কান্দ খুৰ মন-কৰ্মীয়া নাথাকিলে স্কুৰে হুপাত দাবি পুতুৰিছিল।

কিছু দল লোঁপলে জবত থাকে পায় ভাৰে খুন্দাহাৰ কোবাল বজাহৰ দৰে
 শব্দৰাই খুন্দাহাৰে উৰুৱাই নিছিল। মৃদাল পথাৰত গৰুৰ মসহ সোঁক ভোজ
 পতা হৈছিল। সেই মসহ আবু বঙা মদৰ মেলত গীটাৰৰ তালে তালে কৰুল
 সুৰ মিলোৱাত তেওঁলোক গুপ্তাঙ্গ আছিল। সীমান্ত প্ৰদেশৰ তেওঁলোক
 উপবৃত্ত অধিবাসী আছিল। মই কিছু তেওঁলোকক ভাল পাইছিলোঁ। শে'তা
 চেহেৰাৰ মোৰ পঢ়ুৱৈ সেহাটো এই পালোৱানবোৰৰ আগত নিচেই অকিঞ্চিৎকৰ
 আছিল। আবু কিয় জানো তেওঁলোকেও মোক অলপ সম্পন্নৰ চকুৰে
 চাইছিল।

বাতিগৰুৰ মসহৰ ভোজৰ পিছত, গীটাৰ বজোৱা শেষ হলে, বেলিৰ ব'দত
 গোটেই দিন মৰণা মৰাৰ পিছত, ভাগবত লালকাল হৈ খুন্দালে এখন বিছনা
 পাতি পথাৰতে শুইছিল। বিবাহিত মতা-ভিৰোতা আবু অকলে অহা
 ভিৰোতাৰসকলে ভান্ধুৰ ভিৰোত নতুনকৈ কাঠৰ তক্তা পতা বিছনাত শুইছিল।
 আঁঠু মতা মানুহমখাই মৰণা মৰা মজিয়াত খেৰৰ পৰ্বতৰ হালখীয়া কোমল
 বিছনাত একেলগে শুইছিলোঁ।

কিছু আৰাম কাক বোলে মই এইবাৰ আকৌ নতুনকৈ বদীজিছোঁ।
 খেৰবোৰ বহুলাই বিছনা পাতি, জোতাৰোৰক গাবুৰকৈ লৈ, কাপোৰ-কানিখুদী,
 অকল হলোঁটোলাটো পিন্ধি মই বিছনাত পৰিলোঁ। আন সকলোৱে ইতিমধ্যে
 টোপনিত লালকাল দি নাকৰে ঘোৰোঁৱাই আছিল।

মই বহুতপৰ চিত্ত হৈ খুন্দি বুলোঁ—চকু দুটা মেলা, মোৰ বাহু আবু মূৰ
 খেৰৰে ঢকা। বাতিটো কটকটীয়া, ঠান্ডা আবু মান্নামন্ন। জোন উঠা মাই,
 কিন্তু ভবাবোৰ বেন অলপতে হৈ বোৱা বৰবুন্দৰ পানীত ধোৱা। আকালৰ
 একেধাৰে মুখত টোপনিত লালকাল দি পৰা অইন সকলোৰে চকুৰে নেজলখাকৈ
 ভবাবোৰে বেন মোৰ কাকখেঁহে জিক্‌মিক্‌ কৰিছিল। মোৰ টোপনি আছিল
 —কিছু হঠাৎ কোনোবাই বেন মোৰ গাত খুন্দিলগাইছে, মই সাৰ পালোঁ।

জিভাৰিক কোনোবা এজন এখাবত মোৰ কাঁৰ চাপি আহিব লাগিছে।
 মই ভয় খালোঁ। লাহে লাহে সেইজন মোৰ আবু কাকৈল আহিছে, আবু
 মূৰৰ কাকৈ তেওঁৰ উপাধ-নিপাধ পাইছে। মোৰ গোটেই মেছাটো পিনৰ
 কাঁৰ মই খুন্দি থাকিলোঁ—খেৰবোৰ খুন্দাৰ পৰা এটা ব'ৰুৰ দল হৈছে।

হঠাৎ কাঁৰাৰাৰ এখন হাত মোৰ গাত পাকিছাই। হাতখনে মোৰ হাঁহু, চকু,
 গোটেই পাটোত বৰ আনকোঁৱন হাত খুন্দাইলৈ থাকিল—হাতখন তাকৈ বিনত

‘তিব্বতৰ মানুহৰ হাত বুলি বুলি পালে’। ইতিমধ্যে বেন এখন লুডীয়া মেল
মোৰ ওঁঠ পুটাৰ চুমা খালে আৰু এগৰাকী তিব্বতী কোমল মেয়ে মোৰ পাৰ্শ্ব
লিপিট খাই লাগিবলৈ ধৰিলে।

অলপ অলপকৈ মোৰ ভৰ ভাগিল—এটা অতি মৃদুৰ অলপ অলপকৈ
ভৰিল। মোৰ হাতখনেও লাহে লাহে ধেনীৰখা চুলি, নিখৰ কণাল আৰু
চুলি, পিণি ফুলৰ পাহিব দৰে ঢাকি বখা মৃদু চকুৰ দৰে ওপৰেৰে মোক
হাতখন গিছলি গৈ ভললৈ নাগিবলৈ ধৰিলে। পুটা মৃদুগোল পুৰঠ কল, বহল
বুৰণীয়া ভাগিনা মৃদুৰ আৰু লাহী ভৰিয়ে মোক জপটিয়াই ধৰিলে।
আঙুলিৰে তেওঁৰ পৰ্বতীয়া শেনুৱেৰ নিচিনা চুলি মই অনুভৱ কৰিব
পাৰিলোঁ। কিন্তু অনামী মৃদুখনত কোমলো মাউবোল নাছিল।

খেবৰ ওখ ধমত, ওচৰতে ৭৮ জন মানুহে টোপনিৰ লাল কাল কি পৰি
আছে—আৰু তেওঁলোকক জগোৱাটোও টান—ভেনে ঠাইত সিহঁতৰে
কবাটো বে কিমান টান কাম! তথাপি আমি ইচ্ছা কৰিলে বহুত বহু
আগুৱাব পাৰিলোহেঁতেন—যদিও বৰ সাৱধান হব লাগিলহেঁতেন। কিন্তু
অলপ পৰি পিছতে সেই আঁচনাক তিব্বতীয়াগৰাকী মোৰ কাষতে টোপনি গ’ল।
মই কিন্তু এই বুলি ভৱ খালে যে অলপ পিছতে বাতি পুৱাব আৰু মোৰ
কাষতে বিছলাত মানুহে সেই নতুন তিব্বতীয়াগৰাকী দেখিবলৈ পাব। কিন্তু
মোৰো খুব টোপনি আহিল। সাৰ পাই উঠি, হাতেৰে ঘৰিগৰাই কাকো
নাশালে—কিন্তু কাৰোবাৰ পাব ভাপত পৰা হৈ তেতিয়াও দেখাখিনিয়ে ভাত
কোমোৰা শোৱাব সাক্ষী দিছিল। অলপ পিছতে এটা চবাইয়ে কুৰুলিয়ালে
আৰু লগে লগে গোটেই অৰণ চবাইৰ কুৰুলিৰে ভৰি পৰিল। এখন ফল
গাৰীয়ে হৰ্ণ দিলে। লগে লগে মতা-তিব্বতী সকলোৱে উঠি নিজৰ নিজৰ
কাষত লাগি গ’ল। আকৌ এটা নতুন সিমৰ আকত হ’ল।

দীৰ্ঘ কঠৰ ভঙা পাঁচ ভাবে কোনেওতে হুহু এখন সানি আঁঠি
সকলোৰে মূৰণীয়াৰ লগে একেলগে খাবলৈ বহিলোঁ। দীৰ্ঘৰ বাৰতক মই
কেবলিহে চাই তিব্বতীয়াগৰাকী কোমলগৰাকীৰ লগে বাতিৰ সলনি টোপনি
আঁঠিৰে চেঁচী কৰিলোঁ। কিন্তু কোমলগৰাকীৰ একেধাৰে বতী, চাইলকী-
মান হাতিৰ বাহৰ দৰে পাউল, কৰালগীয়া। মই কিন্তু এনে একগৰাকী অলপকৈ
বিজ্ঞানীজনীৰ দৰে পান-পানত পুৱাব, পুৱা পুৱা আৰু দীৰ্ঘকালৈকে
আহ। ইতিমধ্যে এগৰাকী বেনে তিব্বতীয়েকক বহুত পৰিচালনা কৰে

লোক মতই লৈ সোমায়। ডেউৰ গিৰীয়েক এজন হাৰ্ষক্যজন আভিৰ মানহু।
 এওঁৱে নিশ্চয় মোৰ সেই বাতিৰ আলহী— চুবুৰীৰ আন পিনৰ পৰা মই
 ডেউলৈ চালোঁ, মোৰ বিশ্বাস দৃঢ় হ'ল। আঁত পাতল এটি মিচিকি হাঁহিৰে
 ডেউ মোৰ পিনে এবাৰ লৰালৰিকৈ চালে। মই অনুভৱ কৰিলোঁ যেন এই
 হাঁহিটোৱে বিৰূপি বহল আৰু গভীৰ হৈ মোৰ জীৱনৰ অন্তৰ দূৰাৰখন খুন্সি
 দিলে।

চহৰত

স্কুলত বহুত বছৰ কটোৱাব পিছত, আৰু প্ৰতি বছৰ ডিচেম্বৰ মাহত
 স্কুলৰ লগত বন্ধ কৰাব পিছত মই দেখাত ছাণ্টাৰাগো চহৰৰ মূনিভা-
 টিটলৈ সাজু হালোঁ। দেখাকৈ বুলি কলোঁ কাৰণ, সেই সময়ত মোৰ মূৰটো
 ভৰা আছিল কিতাপ, সপোন আৰু ভোমোৰাৰ দৰে গুণ্গুণাই থকা
 কথিতামে।

টিনৰ এটা গ্লাচ হাতত ওলোমাই, কবিসুলভ ক'লা সাজু পিন্ধি হাড়-হাল
 লাব, হাঁহি কটাৰীৰ দৰে জোঙা নাক-মুখ লৈ মই এদিন ছাণ্টাৰাগোটলৈ
 লাবলৈ ওলালোঁ। টেনৰ তৃতীয় প্ৰেণীৰ ডাবাত উঠি যাত্ৰা কৰিলোঁ। প্ৰত্যহ
 সেই পাবলৈ কেইবাদিনো লাগিব।

বাটটো দীঘল, টেনখন বেলেগ বেলেগ অঞ্চল আৰু বেলেগ বেলেগ
 যন্তৰ পাব হৈ বাব লগা হৈছিল। মই পিছত এই বাটটো আৰু অৱলম্বন
 অহা-যোৱা কৰিলোঁ, কিন্তু আজিও ই মোক সন্মানে আকৰ্ষণ কৰে। হলোঁ-
 ছোৱা পিন্ধা, ডিঙা গা-ৰে চ্ৰাসকল আৰু থবাহীত ফুৰুৱা লৈ অহা ইণ্ডিয়ান-
 সকল এই তৃতীয় প্ৰেণীৰ যাত্ৰী আছিল। টিকট নকটাকৈ বহুত গৈছিল।
 ডেউলৈয়েকৰ ছিটৰ তলত মনে মনে এজন বহি গৈছিল। টিকট চেকাৰ
 আঁহিকৰ সময়ত ডাবৰ দূৰাটো অৱলম্বন হৈছিল। বহুতে ক'ত ক'ত
 কামো অৱলম্বন হৈছিল। এটা হলোঁজালাক বুলি কৈ মোমাই বহি থাকিছিল
 আৰু ডেউলৈয়েককে টেবুলৰ নিচিনা কৰি তাৰ থুলা হৈছিল, সেয়ে ক'তকৈ
 এনে এই কামটো বুলি মোমাইক বুলি ডেউলৈয়েকক ডাবিছিল।

এক পৰা আৰু, আৰুকাটীয়াৰ পৰা আৰু কটনৰ পৰা হৈ টেনখন পাবলৈ
 কৰিলে। ডেউলৈয়েক অৱলম্বন কৰাৰ দিহা আছিল। ক'ত ডিঙিৰ পৰা আৰু

গছ আৰু খালিও পাব হৈ গ'ল। চাঁলিব ৰাজধানী আৰু ভিক্টৰিয়া ঠাইত মই বহুতবাৰ ভ্ৰমণ কৰিছোঁ—কিন্তু অৰণ্য পাব হৈ বাৰৰ সময়ত গছ-গছনিৰে যেন মোক আইব দৰে টানিছিল। পোৰা ইটাৰ ঘৰবোৰ, ঘৰৰাজ্যলৈকে ভৰা অতীতৰ সাক্ষী চহৰবোৰৰ নিস্তত্ৰতাৰে মোক মৰ্মাহতিল। এতিয়াও মই সেই অৰণ্য জগতৰে কবি—যদিও আজি বহুদিন হ'ল—মই সেই দেশৰ বাহিৰত।

মাবুতি গাঁৱটোৰ ৫১০ নম্বৰত এটা ভাড়াঘৰৰ বাবে মই এখন হুপাৰিছ পত্ৰ লৈ আহিছিলোঁ। এই নম্বৰটো মই জীৱনত নাপাহৰোঁ, কিন্তু মই চন-ভাৰিখ আদি খুব সোনকালে পাহৰি থাকোঁ। সেই অচিনাকি চহৰখনত ঘৰটো বিচাৰি নাপায়, আৰু হেৰুৱায় বুলি মই বৰ ভয় খাইছিলোঁ। ভাড়াঘৰৰ বাহিৰৰ পিনে বাৰাণ্ডাত বহি মলিন হৈ অহা আবেগিবোৰ মোৰ ভাল লগা নাছিল। আকাশখন সেউজীয়া, আৰু কোনোবা ঠাইত ঘোৰ বজুৰা আছিল। জ্বলন্ত আকাশৰ তলৰ ঘৰৰ মূখচৰাৰক এৰাবাৰী যেন লাগিছিল।

ভাড়াঘৰ এটাত অকলে থকা মানে আকালত মৰা—বিশেষকৈ তেতিয়াৰ দিনত এজন ছাত্ৰৰ বাবে। মই দিনে-ৰাতিয়ে লিখিছিলোঁ, কিন্তু খাইছিলোঁ খুব কম। মোৰ দৰে আৰু কেইজনমান মোৰ 'চিনাকি কবিয়েও দাবিদ্বৰ জ্বালা সহিব নোৱাৰা হৈছিল। ভেঙলোকৰ ভিতৰত ৰোমিও মূৰ্গা বোলা এজনৰ কথা মোৰ মনত পৰিছে। বয়সত প্ৰায় মোৰ সমান হলেও তেওঁ মোতকৈ ওখ আৰু খীল আছিল। তেওঁৰ সূন্দৰ গীতি-কবিতাবোৰত যেন এটা সূক্ষ্ম সূৰৰ জেউতি ভিৰ-বিৰ- কৰিছিল।

ৰাজধানীৰ কাষৰ ছান বাৰ্নাডো চহৰৰ এখন মেলাত ৰোমিও মূৰ্গা আৰু মই এবাৰ কবিতা পাঠিবলৈ গৈছিলোঁ। আমি শ্বেভন্ত উঠাৰ আগলৈকে বগা খুনীয়া “ফুলবাণী” চাই আৰু ভেঙৰ লগৰীসকলৰ শলাগ লৈ, নগৰৰ বক্সবীয়াসকলৰ বক্তৃতা শুনি সকলোৱে বৰ খুছী মনেৰে আছিল। কিন্তু মই কবিতা আৰম্ভ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰোঁতেই, হঠাৎ যেন কিবা এটা সলনি হৈ গ'ল। মোৰ মাতটো যেন পৃথিৱীৰ সকলোকে হতভগীয়া মাভ—প্ৰোভাসকলে কাহিলে, মোক ঠাট্টা-ভাষাছা কৰিলে, আৰু মোৰ বিবাদ সন্য কবিতাবোৰ শুনি প্ৰাণ খুলি হাঁহি সমস্ত কটালে। অসত্য বৰ-ব প্ৰোভাসকলৰ এনে ভাৱ দেখি মই মোৰ কবিতাখিনি একে উপায়ে পঢ়ি, শ্বেভন্ত পৰা নাহি

লগৰীয়া বোম্বিঙ মূৰ্গাক কবিতা পঢ়িবলৈ কলৌ। তাৰ পিছত হোৱা ফটোবোৰ মোৰ সদায় মনত থাকিব। এই ডন কুইক্সটক্সনে ছফুটতকৈ ওখ দেহাটো আৰু ক'লা ফটাছিটো কাপোৰ-কাৰ্নি গিৰ্ণি মোতকৈও খহটা মাতেৰে কবিতা আওবাবলৈ ধৰিলে। চ্ৰোভাসকলৰ ভিতৰত এজনো খং নকৰাকৈ নাথাকিল। একেলগে সকলোৱে চিঞৰিলে—এই খাবলৈ নোপোৱা ভিকহুটো ! ইয়াৰপৰা ওলাই যোৱা—আমাৰ আনন্দ মাটি নকৰিবা।

মাৰুৱাতি ষ্ট্ৰীটৰ ভাড়াঘৰৰ পৰা শামুকে খোলা এৰি পেলাই ধৈ সমুদ্ৰলৈ যাত্ৰা কৰাৰ দৰে মইও বাহিৰৰ পৃথিৱীলৈ যাত্ৰা কৰিলোঁ। অচিনাকি সমুদ্ৰখন ছান্দিয়াগোৰ বাট-পথ, আৰু মূৰ্দ্ধনভাছিটো আৰু মাৰুৱাতি ষ্ট্ৰীটৰ মাজৰ ঠাইখনৰ বাহিৰে মই আন ঠাই চিনি নাপাইছিলোঁ।

ৰোম্যণ্ডকৰ অৱস্থাৰ সোৱাদ লবলৈ হলে মই আৰু ভোকত কল্মলাব লাগিব বুলি জানিছিলোঁ। আগৰ ঘৰটোত অন্ততঃ আগৰ একে চহৰৰ মানুহ বুলি মাজে মাজে আলু-পিঁৱাজুটো দিছিল, কিন্তু সেই ঘৰটো এৰি নোবোৱাকৈ মই নোৱাৰিলোঁ—জীৱন, প্ৰেম, যশ, স্বাধীনতা সকলোৱে স্নোক হাত বাউলি দি মাতিছিল, অন্ততঃ মই তেনেকৈ ভাবিছিলোঁ।

শিক্ষক ভৱনৰ ওচৰতে আৰুগুৱেলেছ ষ্ট্ৰীটত মই প্ৰথম মোৰ বাবে সম্পূৰ্ণ নিজা ঘৰটো ভাড়া ললোঁ, বাস্তাৱ্য খোঁৱা বৰণীয়া আছিল, ঘৰৰ আগত এখন জাননী দিয়া আছিল—ভাড়াৰ ঘৰ পোৱা যায়। সমুখৰ পিনে ঘৰৰ গিৰিহ'তে তেওঁৰ পৰিয়াল লৈ বাস কৰিছিল। সম্প্ৰান্ত বেষণ, পকা চুলিৰে এওঁক দেখিলে বেয়া লগা নাছিল। কিন্তু তেওঁৰ চকু দটো কিবা অশুভ বেন লাগিল। তেওঁ মাইকী মানুহৰ বেষণ চৰ্চাৰ ব্যৱসায় কৰি জীৱিকা চলাইছিল। কিন্তু ব্যৱসায়ত তেওঁ বেচি গুৰুত্ব দিয়া নাছিল, মৃত্যুৰ পিছত পাৰলৌকিক অদৃশ্য জগতৰ কাৰাবাৰৰ বিষয়েহে তেওঁ বেছি উৎসাহী আছিল। তেওঁৰ কথা-বাৰ্তা খুব ভাল আছিল।

ট্ৰাফিকৰ পৰা মই কিতাপ আৰু কাপোৰ-কাৰ্নিখনি উলিয়াই ললোঁ। ট্ৰাফিকটো মই টেমুকেৰ পৰা আনিছিলোঁ। নিজৰ স্বাধীনতা আৰু আৱাসত গৰ্ভিত হৈ মই বিছনাত দীঘল দি শুই শুই কিতাপ পঢ়িব বুলি ভাবিলোঁ।

ঘৰৰ আগপিনে কোনো বাৰান্দা নাছিল, কেৱল শাৰী শাৰী বন্ধ ঘৰ। পিছদিনা পুৱা নিজান ঘৰটোৰ চুক-কোণবোৰ লুৰাকি ফুৰোঁতে মই দেখিলোঁ যে সকলোবোৰ ঘৰৰ বেৰাত—এনেকি পাৰখানাতো এটা বিশেষ চিন দিয়া

আছে বাৰ মানে হ'ল—“নিজকে সমৰ্পণ কৰা। তুমি আমাক ধৰিব নোৱাৰা।
তুমি মৃত” কোনো ঘৰৰ বেৰা এই চিনৰ পৰা বাধ নাছিল।

সেই বছৰ ছাণ্ডিগ্লাগো চহৰত বৰ বেয়াৰ্কে জ্বাৰ পৰিছিল। স্থানীয়
ঔপনিবেশিক শাসনকালৰ পৰাই আমাৰ দেশত মানুহে প্ৰকৃতিৰ বৃদ্ধৰূপৰ
লগত চিনাক আছিল। আৰু তাক অৱজ্ঞা কৰিবলৈ শিকিছিল। মই এইখিনি
লিখাৰ পঞ্চাশ বছৰৰ পিছত ইলিয়া এবেবুৰ্গে মোক কৈছিল যে চিলিৰ দৰে
ইমান ঠাণ্ডা ক'তো তেওঁ পোৱা নাই—যদিও তেওঁ তেতিয়া মস্কোৰ বৰফ পৰা
বাস্তাৰ পৰা ঘূৰি আহিছিল। খিৰিকীৰ আয়নাবোৰ ঠাণ্ডাত নীলা হৈ
আছিল। আমাৰ ঘৰৰ কাৰৰ বাস্তাৰ গছবোৰ যেন জ্বাৰত কঁপিছিল।
ঘোঁৰাৰ গাৰীৰ ঘোঁৰাবোৰে নাকৰ উশাহ-নিশাহত ভাপ উলিয়াইছিল।
পৰিকালৰ সৰ্বনাশী ইঙ্গিতৰ লগত এনে এটা বতৰত মোৰ সেই ঘৰটোত সমস্ত
খিনি বৰ বেয়াৰ্কে গৈছিল।

ঘৰৰ গৰাকীয়ে পগলাৰ চকুৰে মোলৈ পোনপটীয়াৰ্কে চাইছিল—তেওঁৰ
সেই চাহনিয়ে মোক বিব্ধি থকা-সৰকা কৰিছিল। লাহেকৈ তেওঁ মোক কৈছিল,
“মোৰ বৈশী চোৰিটো মৰা আজি চাৰিমাহহে হৈছে। মৃতকৰ বাবে এইখিনি
বৰ টান সময়। তেওঁলোকে এই সময়ত আগৰ জগতৰ পূৰ্বণি ঠাইত ফুৰিবলৈ
আছে। আমি তেওঁলোকক দেখা নাপাওঁ, কিন্তু তেওঁলোকে সেইটো নাজানে।
আমি তেওঁলোকক সেইটো জনাই দিব লাগে, নহলে আমি উদাসীন বুলি
ভাবি তেওঁলোকে দ্ৰুত পাব। সেইবাবে মই চাৰিওপিনে চিন দি থৈছোঁ—
বাতে মোৰ বৈশী চোৰিটোই বুলি পাই পায় যে তেওঁ এতিয়া মৃত।”

এই বৃদ্ধ মানুহজনে মোক বৰ চালাক বুলি ভাবি মোৰ ওপৰত নজৰ
ৰাখিছিল। তিবোতা মানুহক মোৰ ঘৰলৈ আহিব নোৱাৰাকৈ তেওঁ নিয়ম
বান্ধি দিলে। মোৰ কিতাপবোৰ লুৰ্দ্ধকি চাই, চিঠি আহিলে খুলি পঢ়ি,
বস্তুবাছানি ইফালে সিফালে কৰি প্ৰায়ে ল'ডভ'ড কৰি থৈছিল।

ব্যক্তিগত স্বাধীনভাৱে এনেকৈ হাত পৰাত মই আন ভাড়াঘৰ বিচাৰিব-
লগীয়াত পৰিলোঁ। হাড় ক'পোৱা জ্বাৰত অচিনাকি বাস্তাৱত ঘূৰি ঘূৰি
ঘোঁৰাখানাৰ ওচৰত মই অৱশেষত এটা ঘৰ পালোঁ। ঘৰৰ গৰাকীয়েইয়ে
পৰিকাল ইহকাল নামানিছিল। তেওঁৰ ঘৰটোৰ আগপিনে অৱতনত বঢ়া
এখন ফুলনি আছিল। সেই ফুলনিৰ মাজেদি গৈ মই ঘৰৰ বাটচ'ৰা পালোঁগৈ,
নিজৰা এটাৰ সোঁত ৰখা হৈ ওপৰত সেউজীয়া কম্বলৰ দৰে জেজুৱৈ পৰি

আছিল। পিচিপনে খুব ওখ চিলিঙৰ এটা কোঠালীত মই থাকিবলৈ
ললোঁ। খবটো ওখ বাবে মোৰ বৰ ভাল লাগিল।

আমি ছাত্ৰ-কবিসকলে বন্য জীৱন বাপন কৰিছিলোঁ। মই গৰিলীয়া
ধৰণেই থাকিবলৈ ললোঁ। নিজৰ বৃন্দৰ ভিতৰতে থাকি দিনো কেবাটাও কবিতা
লিখি, তাতে নিজে নাই কাপৰ পাচত কাপকৈ চাহ খাই গৈছিলোঁ, কিন্তু মোৰ
ঘৰ আৰু বাস্তৱ বাহিৰত লেখকসকলৰ হুলস্থূলীয়া জীৱনে মোক বিশেষকৈ
টানিছিল। তেওঁলোকে চাহ-কাফি নাখাই বিয়াৰ আৰু খাটি মদ খাইছিল।
আলাপ আলোচনা আৰু কবিতা পঢ়া ৰাতি নুপুৱালৈকে চলিছিল।
এইবোৰ কাৰণে মোৰ পঢ়া-শুনা বেছি আগুৱা নাছিল।

দেউতাৰ বেলকোম্পানীয়ে দিয়া এটা ধোঁৱাবৰণীয়া ডাঠ ফেল্টৰ কোট
আছিল। এইটো পিন্ধি তেওঁ বাহিৰা ঠাইত কাম কৰিবলৈ যাব লাগিছিল,
কিন্তু তেওঁ কেতিয়াও সেইটো পিন্ধা নাছিল। এই কোটটো মই পিন্ধাত ই
কবির বাবে নতুন পোছাকত পৰিণত হ'ল। তিনি চাৰিজন আইন কবিয়েও
এনে কেপ কোট ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ললে, ইজনৰ পৰা সিজনলৈ হাত সলনি হৈ
কোটবোৰ কবির চিন হৈ পৰিল। ভুললোকসকলে এই কোট দেখিলে খঙত
জ্বলিপৰি উঠিছিল, আৰু আইন সাধাৰণ মানুহেও তেওঁলোকৰ লগত বোগ
দিছিল। চিলিঙ সেই সময়ত নতুনকৈ টাঙ্গো নাচৰ প্ৰচলন হৈছিল। ইয়াত
ডাল, ঠেকা, একাৰ্ডিয়ন লৈ এমখা উছখল ল'ৰাই হুলস্থূল লগাইছিল।
তেওঁলোকে বাছি বাছি আহি আমাৰ কবীবোৰৰ আশ্ৰিত উপস্থিত হৈছিল।
সমাজবিৰোধী এই ডেকাবোৰ নাচ-গান আৰু গ'ডগোল কৰাত পাৰ্কেত
আছিল। আমাৰ জীৱনস্বাদাক সিহঁতে উপলব্ধি কৰিছিল, বিশেষকৈ
কেপ কোট পিন্ধাটোক—আৰু আমি কবীবোৰে সিহঁতক ওলোটাই ঠাট্টা
কৰিছিলোঁ।

এই সময়তে এগৰাকী বিধৱাৰ লগত মোৰ বন্ধুত্ব হ'ল। তেওঁৰ কথা মই
জীৱন্ত পাহাৰিব নোৱাৰোঁ। তেওঁ ডাঙৰ নীলা চকু দুটি গিৰিয়েকৰ কথা
স্মৃতিষি ঢুলঢুলীয়া হৈছিল। গিৰিয়েক এজন ঔপন্যাসিক আছিল আৰু
বৈশীয়েক তেওঁৰ সূতাম দেহ লহৰীৰ বাবে জনাজাত আছিল। মূঠতে তেওঁ-
লোক এটা লেখত লবলগীয়া দম্পতি আছিল। গমৰঙা চুলি, অনুপম লাহী
খৰীৰ আৰু ঘন নীলা চকু; গিৰিয়েক আছিল খুব ওখ আৰু হালধ নৰে
বলী দেহ। ঔপন্যাসিক জনৰ বন্ধুত্বাৰ্থ হ'ল, আৰু সোনকালে ঢুকিল।

পিচত অৱশ্যে মই ভাবিবলৈ বাধ্য হৈছিলোঁ যে তেওঁৰ মৃত্যুৰ বাবে ডেকাহৰ দৰে সন্দেহী তেওঁৰ কামাতুৰা বৈশীয়েকো কম দায়ী নাছিল। পেনিছিলিঙল আদি দৰৱৰ আগৰ বৃগত এনে চৰিত্ৰৰ বৈশীয়েকে তেওঁৰ দৰে মালম্ৰজাব্দৰ দৰে দেখিব এজন মানুহকো ছমাহতে শেষ কৰিলে।

সন্দেহী বিধৱাগৰাকীয়ে ভৌতিয়াও মোৰ কাষত ধৰা দিয়া নাছিল। ঘন বেঙুনীয়া আব্দ ক'লা বঙৰ পোছাকে তেওঁক বৰফৰ দৰে বগা, আব্দ শোকাহত এটা মিঠা ফলৰ দৰে লাগিছিল। এদিন আবেলি ধোবাধানাৰ পিচপিনৰ মোৰ কোঠালীত তেওঁৰ শোকৰ ছন্দবিশিষ্ট খালি পৰিল, আব্দ মই সেই জ্বলন্ত বৰফৰ ফলটো চুহি চালোঁ। ইয়াৰ পিচৰ স্বাভাৱিক পৰিণতিৰ আগত বৌতিয়া তেওঁৰ চকু দুটি মোৰ চকুৰ তলত মূৰ খাই আছিল। উচুপি উচুপি, হৃদয়নিয়াহ পেলাই তেওঁ মৃত স্বামীৰ নাম ললে, “অ ববাৰ্টো। ববাৰ্টো।” যেন সেই সতী-শুদ্ধ কুমাৰীগৰাকীয়ে নিজকে সমৰ্পণ কৰাৰ আগতে অলপ পূজা-পাতলহে কৰি ললে।

সি যিয়ে নহওক, মোৰ উদ্ধত বৌৱনৰ চাহিদা হিচাপেও এই বিধৱাৰ কাম-প্ৰবৃত্তি মোৰ পক্ষেও অতি বেছি হৈ পৰিল। মোৰ আব্দ ঘনাই নিমগ্নণ আহিবলৈ ধৰিলে—আব্দ এইদৰে তেওঁৰ নিলাজ দেহটোৱে মোক অকলে ধৰ্মসৰ পিনে আগুৱাই নিবলৈ ধৰিলে। ইমানকৈ জুইত পতঙ্গই আগ দিয়াৰ দৰে ৰতিকৰ্ম শূন্য নহয়, প্ৰতিদিনে মোৰ শৰীৰত অপদৃষ্টিৰ নানা লক্ষণে বেছিকৈ দেখা দিলে।

লাজ

মোৰ জীৱনৰ প্ৰথম কেইবছৰমান—আব্দ বোখৰৰ তাৰ পিচতো বহুত বছৰ বোবা কলাৰ দৰে কটাইছিলোঁ।

চেঙেলীয়া বয়সৰ পৰাই মই নিৰ্মমিত ক'লা সাজ পিন্ধিছিলোঁ, বোবা শাউকাৰ প্ৰকৃত কবিসকলৰ দৰে মোৰ ধাৰণা হৈছিল যে এই পোছাকত মোক বেয়া নেদেখি। কিন্তু সেই বয়সৰ ধৰ্ম অনুৱানী, ছোৱালীৰ পিচ লোৱাতকৈ মই গিহ'তক নেদেখা ভাও খৰি আগুৱাই ৰাবলৈ চেষ্টা কৰিছিলোঁ। লাজত বঙা মূণ্ডা হৈ কথা কওঁতে খোনাৰ বুলি ভৱন্ত মই সিহঁতৰ প্ৰতি মোৰ কোনো আগ্ৰহ নাই যেন দেখুৱাইছিলোঁ। আচল অৱস্থাটো কিন্তু ঠিক ইয়াৰ বিপৰীত হৈ আছিল—ছোৱালীবোৰ মোৰ কাৰণে গভীৰ ৰহস্য আছিল।

কামনাৰ চিন্তাৰ জুইত জাপ দি জাহ বাবলৈ, সেই অপৰিসীম গভীৰ বহস্যৰ
কুহাৰত ব্দৰ ঘাৰিবলৈ মোৰ আন্তৰিক ইচ্ছা সৰ্ব্বোপৰী বা জুইলৈ ভয় থকাৰ
মই একোকে কৰিব পৰা নাছিলোঁ। তাৰ উপৰি, মোক গভীৰাই পঠিয়াবলৈকো
কোনো নাছিল, সেইবোৰ কাৰণে এবাৰো পানীৰ পিনে নোচোৱাকৈ, মিচিকি
হাঁহি এটিও নমৰাকৈ মই বহস্যময় নৈৰ পাৰ্বৰ্ণ্য ষাওঁতে উদাসীন যেন
দেখুৱাইছিলোঁ।

বয়সীয়া মানুহৰ আগত, সাধাৰণ অৱস্থাত মানুহৰ আগত, বেল বা পোষ্ট
অফিছৰ কৰ্মীসকলৰ আগত, বিশেষকৈ তেওঁলোকৰ তিব্বতাসকলৰ আগত
মোৰ সেই দশা হৈছিল। তিব্বোতা, ঘৈণী বা মোৰ মাইকী বুলি চিনাকি
কৰি দিবলৈ যেন এই পেটি বৰ্জোৱাবোৰেও লাজ পাইছিল বা ভয় খাইছিল।
দেউতাৰ কাষলৈ অহা তেনে মানুহৰ কথা-বাতৰ মই টেবুলত বহি শুনিছিলোঁ,
কিন্তু পিচিনাই যদি আগবাতি আমাৰ ঘৰত ভাত খাবলৈ অহা সেই মানুহ-
গৰাকীৰ লগত মোৰ বাটত দেখা হৈছিল, মই তেওঁৰ লগত কথা পাতিবলৈ
সাহ নকৰি নেদেখাৰ ভাও ধৰি বাটটো পাৰ হৈ সিপাৰলৈ গৈছিলোঁ।

লাজকুৰীয়া হোৱাটো আত্মাৰ এটা কেৰণ—ই নিঃসঙ্গ জগতলৈ বাট
মুকাই কৰি দিয়ে। তাৰ উপৰি ভোমাৰ গাত লিপিত খাই লাগি থকা ই এটা
জীৱাত্ম ৰাঙনা, যেন জীৱনৰ দুখন মাখিছালৰ ভলৰখনে বিদ্ৰোহ কৰি কেঁকুৰি
আঁঠিৰ বাৰ খুজিছে। মানুহৰ চৰিত্ৰ গঢ়িবৰ বাবে দৰকাৰী গুণবোৰৰ
ভিতৰত এই অনিষ্টকৰ দোষটোৱে ভৱিষ্যত ব্যক্তিত্বৰ সোঁত কোন পিনে বৈ
যাব—তাৰ বহুতথিনি নিৰূপণ কৰে।

সৰুকালৰ বাৰিষাৰ স্মৃতি আৰু মোৰ অন্তৰ্দ্ধৰ্মী চৰিত্ৰই স্বাভাৱিকভেই
বহুতদিন মোক বন্দী কৰি ৰাখিলে। ৰাজধানীলৈ অহাৰ পিচত বহুত
মতা-তিব্বতা বন্ধু পালোঁ। মানুহে মোৰ পিনে বেছি মনোযোগ নিদিলেই
বন্ধু পতা মোৰ বাবে সহজ হৈছিল। মানুহৰ বিষয়ে মোৰ বিশেষ
কোতূহলো নাছিল। নিজকে এই বুলি মই প্ৰবোধ দিছিলোঁ যে পৃথিৱীৰ
সকলো মানুহকে মই কেনেকৈ জানিম? তথাপিও, এই সকলো বোৰ
সুখেও বোলবছৰীয়া এই নিবোকা কৰিজনে কোনো কোনো মহলত খুব পাতল
এটা কোতূহল উদ্ৰেক কৰিলে। এই ল'ৰাটিকে তেওঁলোকে কোনো কোনো
ঠাইত কাৰো লগত সাধাৰণ সম্ভাষণৰ উদ্ভাৱ নেদেখুৱাই ওলোৱা সোমোৱা
দেখিলে, তেওঁৰ দীঘল স্পেনীয়া কোটটো আৰু খণি দেহটো দেখিলে পৰাৱৰ্ত

চমাই খেদিবলৈ বখা পুতলা যেন লাগিছিল। মোৰ দৰিদ্ৰতাৰ লগত এই পোহাৰকৰ যে এটা সম্পৰ্ক আছে সেই বিষয়ে কাৰো কোনো সন্দেহ নাছিল।

সেই সময়ত মোৰ লগত ভাল আছিল এজন ধনী মানুহৰ। তেওঁৰ বৈশীয়েক মীনা আৰু পিলো ইয়েনাজে মোৰ সঙ্গ ভাল পাইছিল। তেওঁলোকৰ দৰে অলস আৰামী জীৱনৰাপন কৰিবলৈ মোৰ মনে মনে বৰ ইচ্ছা হৈছিল। কিন্তু আচলতে তেনে জীৱন আছিল, মোৰ বাবে সন্দৰ্ভৰ সপোন। সেইবাবেই প্ৰথম মই উমলগা, মৃদু পোহৰ ভবা, ধুনীয়া আচৰাৰ আৰু দেৱাল ভৰ্তি কিতাপ থকা এটা ঘৰলৈ গৈছিলোঁ। কিতাপঘোৰৰ নানা বৰণীয়া বেটুপাতঘোৰ যেন মই হাতেৰে চুব নোৱাৰা ক্ষণিকৰ বসন্ত কাল যেন লাগিছিল। তেওঁলোক মৰামিৱাল আৰু চালাক আছিল, মোৰ নীৰৱতা আৰু আত্মমগ্নতাক আওকাণ কৰিও বাবে বাবে মোক তেওঁলোকৰ ঘৰলৈ প্ৰায়ে মাতি নিছিল। তেওঁলোকৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিবৰ সময়ত মই বংমনে অহা দেখি মোক আকৌ মাতিছিল।

সেই ঘৰতে মই প্ৰথম কিউবিষ্ট চিত্ৰকলাৰ নিৰ্দেশন দেখোঁ। জুৱান গ্ৰিছৰ ছবি এখন মই চাই থাকোঁতে তেওঁলোকে কৈছিল যে পৰিষ্কৃত থাকোঁতে জুৱান গ্ৰিছ তেওঁলোকৰ পৰিৱালৰ বন্ধু আছিল; কিন্তু মোক সৱতকৈ মন্থ কৰিছিল তেওঁলোকৰ পিন্ধা পায়জামা দুটা। মই সন্নিধি পালেই মই পায়জামা দুটাৰ পিনে তবধমানি চাইছিলোঁ। তেতিয়া জাবকালি—বিলিয়াৰ্ড খেলা টেবুলৰ ওপৰৰ মখমল কাপোৰৰ দৰে কিবা ডাঠ কাপোৰৰ, গভীৰ সমুদ্ৰৰ দৰে নীলা বস্ত্ৰৰ পায়জামা দুটা দেখাৰ আগতে মই কেৱল জেলখানাৰ কৰ্লেটবোৰে পিন্ধা গাৰি দিয়া পায়জামাহে দেখিছিলোঁ। পিলো ইয়েনেজৰ পায়জামাৰ নিচিনা মই দেখাই নাছিলোঁ। ইয়াৰ কাপোৰাধিনি জকমকীয়া নীলা বং আৰু পিন্ধা মানুহজনৰ প্ৰতি ছাণ্টিৱাগো চহৰৰ উপকণ্ঠ থকা বেচেৰা কবিৰ মনত হিংসাৰ উদ্ৰেক কৰিছিল। আজি পুণাহ বছৰৰ পিচতো সেই পায়জামা দুটা মোৰ মনত ফটুকটীৱাকৈ জিলিকি আছে।

আজি বহুত দিন ধৰি ইয়েনেজ পৰিৱালৰ লগত মোৰ দেখা হোৱা নাই। মিনাই গিবীয়েকক এৰি থৈ গ'ল, লগতে এৰি থৈ গ'ল সেই মৃদু পোহৰ ভবা ঘৰটো আৰু অইন আৰাম বিৰামৰ উপকৰণঘোৰ। ছাণ্টিৱাগো চহৰলৈ অহা এটা চাৰ্কাছ দলৰ এজন খেলুৱৈৰ লগত তেওঁ গুচি গ'ল। অৰ্ণেলিয়াৰ পৰা বুটিছ ৰীপপুৰলৈ সৰুতো ঠাইত ছাৰ্কাছৰ খেলুৱৈজনক সহায় কৰিবলৈ

তেওঁ টিকট বোঁচ গ'ল, মানদহজনে তেওঁক একেবাৰে মৰ্শ কৰিছিল। একেবাৰে শেষত তেওঁক ক্লাবৰ দক্ষিণ অন্তৰ্গত এদল বহস্যবাদী বাইব্লিষ্টিয়ান নে কিম্বা শুনে এটা নামৰ লগত দেখা গৈছিল ব'লি শুনিনিছিলোঁ।

গিৰিকৈ পিলো ইয়েনেজ-এ তেওঁৰ নামটো সলাই জুৱান এম্বাৰ হ'ল। সময়ত তেওঁ এজন শক্তিশালী লেখক হৈছিল, তেতিয়া তেওঁৰ নাম বিশেষ জনাজাত নাছিল। তেওঁ মোৰ আজীৱন বন্ধু হৈ আছিল। নীকৰ আৰু দয়ালু কিছু দুখীয়া অৱস্থাত তেওঁৰ মৃত্যু হ'ল। এতিয়াও তেওঁৰ বহুত কিতাপ প্ৰকাশিত হ'বলৈ বাকী আছে। এদিন প্ৰকাশ হৈ সেইবোৰ নিশ্চয় ফলেফুলে বিক্ৰীত হ'ব।

পিলো ইয়েনেজ বা জুৱান এম্বাৰৰ প্ৰসঙ্গ এৰি মই এতিয়া আকৌ মোৰ লাজৰ প্ৰসঙ্গলৈ ঘূৰি আহোঁ। মোৰ ছাত্ৰ জীৱনত পিলোৱে তেওঁৰ দেউতাকৰ লগত যোৰা চিনাকি কৰি দিবলৈ বহুত চেষ্টা কৰিছিল। তেখেতে মোক ব্লুপোপলৈ ধোৱাৰ কিবা এটা দিহা কৰি দিবই ব'লি তেওঁ মোক কৈছিল। সেই সময়ত লাটিন আমেৰিকাৰ সকলো কবি-চিহ্নিগ্ৰন্থীৰ চকু আছিল পেৰিছৰ ওপৰত। পিলোৰ দেউতাক এজন বিখ্যাত মানদহ আছিল—তেওঁ ছিনেটৰ আছিল। প্ৰাজা ডি আমাছ আৰু প্ৰেছিডেণ্টৰ হাউলিৰ কাষত তেওঁ এটা বিশাল কুৎসিৎ ঘৰত বাস কৰিছিল, মোৰ মনেৰে প্ৰেছিডেণ্টৰ হাউলিত থাকিবলৈহে তেওঁ ভাল পালেহেঁতেন।

মোৰ বন্ধু কেইজনক ওচৰৰ সৰু কোঠালিতে থৈ আহিলোঁ। অহাৰ আগতে তেওঁলোকে মোৰ মূৰৰ টুপিটো খুলি লৈ মোক দেখিবলৈ স্বাভাৱিক কৰি ললে, আৰু প্ৰকৃততে তেওঁৰ বিৰাট পঢ়া কোঠালিলৈ মোক প্ৰায় ঠেলি সন্মুখাই দিলে, এই কোঠাটো কোনোবা এদিন আলহী সোধপোচৰ ঘৰ বেন পাওঁ—এতিয়া ই একেবাৰে খালী—কেৱল দুৰত ঘৰটোৰ এমূৰত হাতলগা চকী এখনত মই ছিনেটৰক বহি থকা দেখিলোঁ। তেওঁৰ কাষতে মজিয়াত এটা লেখ জুৰি আছিল। পঢ়ি থকা খবৰৰ কাগজৰ পাত কেইখিলাই তেওঁৰ মূৰখন পৰ্জাৰ দৰে ঢাকি থৈছিল।

হালখীয়া বৰণৰ কাঠৰ টুকুৰাৰে ঘৰৰ মজিয়াখন সজা হৈছিল, তাক ময়েই ঘাঁহি পালাছ ক'বা আছিল। এই বিপদজনক মজিয়াখনত ভৰি দিওঁতেই স্কি খেলা ফেল্ডৱেৰ দৰে পিছালি গ'লোঁ—ইয়ান বেগতে পিছালি গ'লোঁ যে মূৰ আচন্দাই কৰি গ'ল। নিজকে বখাৰলৈ আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিও মই থিৰ হৈ থাকিব

নোৱাৰিলোঁ, কেবাবাৰো পৰি একেবাৰে শেহত গৈ তেওঁৰ ভাৰ্য্য ভলত
বলোঁগৈ। খবৰ কাগজখন মূখৰ পৰা নুগুচুৱাকৈ চকুৰ এটা কোণেদি তেওঁ
মোলে কঠিনকৈ চাই ব'ল।

মই তেওঁৰ কাষৰ এখন সৰু চকীত কোনোমতে বহিলোঁগৈ। ডাঙৰ
মানুহজনে মোলৈ নিৰিখি চালে। তেওঁৰ চকুত মই মৰুৰাৰ দৰে এটা নিৰ্মাখিত
প্ৰাণীহে যেন হ'লোঁ। তেওঁ যেন এজন প্ৰাণী বিশাৰদ। মোক তেওঁ
ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ ভালকৈ চিনি পাৰ। মই কিয় আহিছোঁ ইত্যাদি বিবৰণক
তেওঁ কিহুমান প্ৰশ্ন সূতিলে। মই কোনোমতে সেপটুকি উত্তৰ দি আগুৱাই
লাজকুৰীয়া আৰু ভয়ানক হৈ বহি বুলোঁ।

তেওঁক যে কি উত্তৰ দিছিলোঁ মোৰ মনত নাই। প্ৰায় বিছ মিনিটমানৰ
পিচত তেওঁ মোলৈ সৰু হাত এখন আগবঢ়াই দিলে—এইটো মোক গুচি
ৰাবলৈ কোৱাৰ চিন, মোৰ মনেৰে তেওঁ মোক কৈছিল যে তেওঁ মোক পিচত
খবৰ দিব। খবৰ কাগজখন আকৌ তেওঁ মূখৰ আগত তুলি ললে, মই সেই
ভয়ংকৰ কাঠৰ মজিয়াখনত ঘিমান সাৱধানে পাৰোঁ উভটি আহিবলৈ ধৰিলোঁ।
অৱশ্যে এনে সাৱধানতা মই প্ৰথম বাৰেই লোৱা উচিত আছিল। মোৰ বন্ধুৰ
দেউতাক ছিনেটৰজনে মোক কোনো খবৰ নিদিলে আৰু কিহুদিনৰ ভিতৰতে
হোৱা নিৰ্বাচন আৰু প্ৰতিক্ৰিয়াশীল মিলিটাৰী বিদ্রোহত হাতত খবৰ কাগজ
লৈ থকা অৱস্থাতে তেওঁ নিজৰ আসনৰ পৰা খহি পৰিল, আৰু স্বাীকাৰ
কৰিবলৈ মই লাজ পোৱা নাই যে এই ঘটনাত মই বৰ সুখী হৈছিলোঁ।

ছাত্ৰ ফেডাৰেছন

টেমুকোত থাকোঁতেই মই ছাত্ৰ ফেডাৰেছনৰ মূখপত্ৰ 'ফ্ৰাৰিডাণ্ড'ত এজন
বাৰ্তাৰ লিখোঁতা আছিলোঁ আৰু মোৰ সহপাঠীবোৰক বিছ দিহখনমান
কাগজো বিক্ৰী কৰিছিলোঁ। ১৯২০ চনত পোৱা এটা খবৰে টেমুকোত থকা
আমাৰ প্ৰজন্মৰ ল'ৰাসকলৰ অন্তৰত এটা ডেজৰ ঢেঁকা বাখি ধৈ গ'ল। ৰাজতন্ত্ৰৰ
আলাসৰ লাবু "সোণালী বোৱনে" ছাত্ৰ ফেডাৰেছনৰ সপৰ দপ্তৰ আক্ৰমণ কৰি
তাক ছেদেলি ভেদেলি কৰি ধৈ ধোৱা বুলি খবৰ পাইছিলোঁ। কৰু'পক
ওপনিৰোণিক বৃন্দৰ পৰা খনীৰ লেমটো আছিল আৰু আক্ৰমণকাৰীবোৰক
জেলত নিদি আৱাস্তবোৰকেই সুন্দৰাই খলে। ডোৱিন্দো গোৱেছ বজাহ আছিল

চিলিৰ স্বেচ্ছ কবিসকলৰ আশা-ভবসা । তেওঁৰ ওপৰত ইমান অভিযাচৰ কৰা হ’ল যে শেষত পগলা হৈ তেওঁৰ জেলতে মৃত্যু হ’ল ।

সৰু দেশ এখনৰ জাতীয় জীৱনত এই ঘটনাৰ গুৰুত্ব ইমান গভীৰ আৰু সন্দেহৰ প্ৰসাৰী আছিল যে পিচলৈ গ্ৰানাডাত কবি ফে ডেৰিকো লোৰকাৰ হত্যাৰ লগতহে ইয়াক বিজাৰ পাৰি ।

১৯২৯ খৃষ্টাব্দৰ মাৰ্চত মই চাণ্টিয়াগো প্লানিভাছি’টীত ভৰ্তি হবলৈ আহিলোঁ । চিলিৰ এই ৰাজধানীখনত তেতিয়া মাত্ৰ ৫ লাখ মানুহৰ বাস, গেছৰ ধোঁৱা আৰু কফিৰ গোকৈ চহৰখন ভৰাই ৰাখিছিল । হেজাবে হেজাবে পকীৰবত অচিনাকি মানুহ আৰু উৰহৰ উৎপাত আছিল । সাধাৰণ মানুহে প’ল্ললগা ভগা ভাড়াগাৰীত অহাযোৱা কৰিছিল । ইণ্ডিপেন্ডিচিৰ এভেনিউৰ পৰা চহৰৰ সিমূৰে থকা কেন্দ্ৰীয় ষ্টেচনৰ ওচৰলৈ—আৰু তাত থকা মোৰ কলেজলৈ ৰাওলৈ সময় বহুত লাগিছিল ।

ছাত্ৰ বিদ্যোহৰ বহুত নামী নেতাই ফেডাৰেছনৰ সদৰ দপ্তৰলৈ অহাযোৱা কৰিছিল । সেই সময়ত সম্ভ্ৰাসবাদীসকলৰ সৈতে তেওঁলোকৰ আদৰ্শৰ মিল আছিল । আলফ্ৰেডো ডিমাৰিয়া, ডানিয়েল সোয়েইটছাৰ, ছাণ্টিয়াগো লাৰ্ণাকা, জুৱান গানডুলফো এওঁলোকৰ ভিতৰত আছিল । সকলোতকৈ ক্ষমতাশালী আছিল জুৱান গানডুলফো— তেওঁৰ স্পষ্ট ৰাজনৈতিক ভাষণ আৰু অদম্য সাহৰ বাবে সকলোৱে ভয় কৰিছিল । তেওঁ মোক এটা সৰু ল’ৰা যেন ভাবি তেনে ব্যৱহাৰ কৰিছিল । অৱশ্যে সেই সময়ত মই এটা সৰু ল’ৰা দৰেই আছিলোঁ । এবাৰ মোৰ অসুখ হোৱাত ডাক্তৰে চাবলগীয়া হ’ল । তেওঁৰ অফিচতে ডাক্তৰে চাব আৰু মই তালৈকে গ’লোঁ । কিন্তু অলপ বেিল হোৱাত তেওঁ খঙত চকু পকাই মোক সোধিলে, “পলম কৰিলা কিয় ? আইন বুগী বৈ আছে ?”—মই সেমেনাসেমেনিকৈ ক’বলগীয়া হ’ল, ঘড়ী নাই বাবে, কেই বাজিল বুজি নাপালোঁ । তেওঁ তেতিয়াই ফটুৱা চোলাৰ জেপৰ পৰা নিজৰ ঘড়ীটো উলিয়াই মোক দি কলে, “এইটো লোৱা—পিছৰবাৰ সময় চাই আহিবা ।”

জুৱান গানডুলফো চাপৰ, জোনৰ দৰে গোল মুখৰ আৰু বয়সৰ আগতে টপামুৰীয়া আছিল । তথাপি তেওঁৰ চেহেৰাই মানুহৰ মনত সন্মানৰ উদ্বেক কৰিছিল । এবাৰ সৈন্যদলৰ এজন কাক্সাখোৰ গুস্তাভভাৱৰ মানুহে তেওঁক অন্ধবুদ্ধলৈ আহ্বান কৰিলে । গানডুলফোই আহ্বান গ্ৰহণ কৰি দূৰস্তাহৰ

ভিত্তবতে কৃতি শিকিলে আব্দ প্ৰতিফলক বুদ্ধত হব্দ্বাই মানুহজনক একেবাৰে মাঙ-বোল নোহোৱা কৰি থৈ গ'ল। সেইখিনি সময়তে ভেঙী মোৰ প্ৰথম কিতাপ “ক্লেপাংকুলাচিব”ৰ বেটুপাতত কাঠ খোদাই কৰি, আব্দ ভিত্তবৰ আটাইবোৰ ছবিও কাঠ খোদাইৰে আঁকি দিছিল। বাহিৰত দেখিবলৈ কঠুৱা, আব্দ শিল্পকলাৰ বিষয়ে একেবাৰে অজ্ঞ যেন লগা মানুহৰ এই অৱদানে মনত গভীৰ সাঁচ বহুৱাই যায়।

সাহিত্যৰ বিপ্লৱীজগতৰ সৰ্বপ্ৰধান মানুহজন আছিল “জুভেণ্টাড” আলোচনীখনৰ সম্পাদক বৰাৰ্টো মেজ্জা ফুল্লেটাছ। এইখনো ছাত্ৰ ফেডা-ছনৰে আলোচনী আছিল, কিন্তু আব্দ বহুত বেছি লেখকে ইয়াত গিৰিছিল, ইয়াৰ সম্পাদনাও “ক্লাচিডাত”কৈ বেছি সাৱধানে কৰা হৈছিল। গজ্জালেছ ভেৰা, আব্দ মেনুৱেল বজাছ—এই লেখক দুজন আগৰ প্ৰজন্মৰ মানুহ হলেও ভেঙীলোকৰ লেখাবোৰেই বেছি লেখত লবলগীয়া আছিল। মেনুৱেল বজাছে বহুত বছৰ আৰ্জেণ্টিনাত থকাৰ পিচত ভেঁতিয়া চিৰিলৈ ঘূৰি আহিছিল। বিশাল দেহ আব্দ মিঠা কথাৰে ভেঙী আমাক মূগ্ধ কৰি ৰাখিছিল, কথাবোৰত অলপ গৰ্ব আব্দ ভেমৰ প্ৰকাশ থাকিলেও ভেঙী যেন আমাৰ লগত মিলিজুলি এক হৈ গৈছিল। ভেঙী লাইনো টাইপণ্টৰ কাম কৰিছিল। গজ্জালেছ ভেৰাক মই টেমুৰ্কোতে চিনি পাইছিলোঁ। ছাত্ৰ ফেডাবেহনৰ ওপৰত পলিচী অভিযাচাৰৰ পিচত ভেঙী টেমুৰ্কোলৈ পলাই গৈছিল। টেমুৰ্কোত মোৰ ঘৰটো টেচনৰ কাষতে হোৱাত ভেঙী চিখাই টেচনৰ পৰা মোক ঘৰত দেখা কৰিবলৈ আছিল। আমাৰ সেই দেখা হোৱাৰ দৃশ্য মই জীৱনত পাহৰিব নোৱাৰিম। শেঁতা পৰা বগা ঘানহ মই জীৱনতে দেখা নাই। বোলবছৰীয়া কৰিব মনত ভেঙীৰ ভেজ্জমঙহ নথকা মুখখনি বগা হাড় বা হাতী দাঁতৰে কোনোবা খনিকৰে সজা বেন লাগিছিল। ভেঙীৰ ক'লা পোছাকটোৰ—পেণ্টৰ ভৰিত আব্দ কামিজৰ হাতৰ সিন্নি ফালি উৰালি গৈছিল, কিন্তু তাৰ বাবে ভেঙীক দেখিবলৈ কম প্ৰদৰ্শন নালাগিল। প্ৰথমৰ পৰাই ভেঙীৰ কথাবোৰ চোকা আব্দ ঠাট্টা ভাষাছাৰে ভৰা আছিল। ভেঙী মোৰ তালৈ আহিবৰ সময়ত ডবাংপটা বৰবুদ দি আছিল। ভেঁতিয়া বাতিৰ একাৰ, ভেঙী ৰে জীয়াই আছে সেই কথাটো মই ভেঁতিয়া নাজানিছিলোঁ, আব্দ হঠাৎ ভেঙীক দেখি মোৰ মূৰৰ মাত হ'বিল, এণ্ড্ৰিয়েভৰ উপন্যাসৰ চৰিত্ৰ চাচা ৱেগ্গেলেভ—এ যেনেকৈ নিহিলিষ্ট বিপ্লৱী বুদ্ধজন খবলৈ আহোঁতে চকু বাই উঠিছিল।

সেই সমস্ত লাইন আমেৰিকাৰ ডেকাসকলে স্নেহভৰ চৰিত্ৰক আদৰ্শ কৰি
গৈছিল।

আলবাৰ্টো বোজাছ গিমেনেছ

“ক্লাবিডাড” বোলা সমালোচনা পত্ৰিকাত মই যোগ দিছিলোঁ। এই
আলোচনীখন আলবাৰ্টো বোজাছ গিমেনেছ-এ একেবাৰে অকলে চলাইছিল।
মোৰ নিজৰ প্ৰজন্মৰ বন্ধু-বান্ধৱসকলৰ ভিতৰত এওঁৰো আছিল মোৰ সকলোতকৈ
ঘনিষ্ঠ বন্ধু। কৰডোভান বোলা টুপি পিন্ধি, ভালটকৈ সাজি কাচি সদায়
পৰিপাটী হৈ থাকিছিল। সম্ভ্ৰান্ত বংশৰ মানুহৰ দৰে দীঘল চাপদাড়ি ৰাখি,
দৰিদ্ৰতাৰ ভিতৰতো সোণালী বগৰ চৰাই এটিৰ দৰে গা-মূৰ অতাই পিতাই
ৰাখিছিল। “নতুন ফিট্‌বাবুৰ সকলো দোষগুণ তেওঁৰ আছিল সকলো
বিষয়ে এটা অৱজ্ঞা দেখুৱা, অসংখ্য কঠিন সংঘাতৰ বেগতে লঘুকৰণ,
অপকৃষ্টিৰ আনন্দ-আৱাহন, আৰু জীৱনৰ সকলো বিষয়ে অফুৰন্ত কৌতূহল
কামনা আছিল। তেওঁ যেন সকলো বিষয়তে সমান পটু আছিল। কিতাপ
আৰু ছোৱালী; মদৰ বটল আৰু জাহাজ; ভ্ৰমণ তালিকা আৰু সন্দেহৰ
স্বীপপুঞ্জ—অন্যাসে এই সকলো বিষয়ে তেওঁ জ্ঞান জাহিৰ কৰিব পাৰিছিল।
সাহিত্যজগতৰ এজন চিৰঅলস বাটবুন্ধাৰ দৰে শান্তশিল্পী হৈ ঘূৰি ফুৰিছিল,
যেন মেধা আৰু মোহিনীশক্তিৰ এনেকৈ নষ্ট কৰাই তেওঁৰ স্বভাৱ। চাৰিও-
ফালৰ অভ্যস্ত দৰিদ্ৰতাৰ মাজত তেওঁৰ নেকটাইবোৰে সমৃদ্ধিৰ বৃদ্ধিৰ পৰিচয়
দিছিল। প্ৰায়ে নতুন এটা ঘৰলৈ, নহলে নতুন এখন চহৰলৈ, তেওঁ থাকিবলৈ
গৈছিল। কেইসপ্তাহমান তেওঁৰ স্বাভাৱিক সং বসবোধ, আৰু চিৰদিনীয়া
স্বভাৱস্বৰূপ বোহেমিয়ান জীৱনে বানকাগুৱা, কুৰিকো, ভালডিভিয়া কসেপ-
ছিল্লন, ভালপাৰাইজো আদি চহৰৰ মানুহক মোহিত কৰি ৰাখিছিল। তাৰ
পিচত বেনেকৈ হঠাৎ আহিছিল, তেনেকৈ হঠাৎ এদিন তেওঁ অদৃশ্য হৈছিল—
এৰি থৈ গৈছিল মাথোন তেওঁৰ কবিতা, তেওঁৰ চিত্ৰশিল্প, নেকটাই, প্ৰেম আৰু
বন্ধুত্ব। সাধুকথাৰ ৰাজকোঁৱৰৰ দৰে তেওঁ সহজে বৃদ্ধিৰ নোৱাৰা আৰু
দানৰ্শলি আছিল। টুপী, জেকট, কামিজ, নেকটাই, এনেকি জোতাৰোবো
তেওঁ বিলাই দিছিল। বিলাবলৈ আন কোনো বস্তু নাপালে কাগজত
কিবাৰ্কাৰি এটা লিখি—কোনোবা কবিতা এটাৰ লাইন কেটোমান, নহলে হঠাৎ

মনলৈ জ্বা কিবা এটা খুহুটীয়া কথা—তাকে উদাৰ মনেৰে দিছিল বেব মহামূলীয়া মণিমুকুতাৰে কিবা দিলে !

ভেঙৰ কবিতাবোৰ সমকালীন জগতৰ আধুনিক আছিল, এপলিনেয়াৰ আৰু স্পেনৰ অতি আধুনিক ৰীতিত সেইবোৰ লিখা হৈছিল। কবিতাত এটা নতুন সৌতৰ ভেঙে জন্ম দিলে তাৰ নাম ৰখা হল “আগু”—ভেঙৰ মতে এইটো মানুহৰ প্ৰথম কাণ্ডোন—নৱজাগৰুৰ ই প্ৰথম কবিতা।

বোজাচ গিমনেজ-এ আমি সেই সময়ত যি কেইজনে ভেঙৰ লগত আছিলোঁ, আমাৰ ওপৰত ইমান প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল যে আমাৰ সাজ পোছাকত, আমাৰ হিগাবেট খোৱাৰ ষ্টাইলত, আমাৰ হাতৰ আখৰত নতুন ধাৰা প্ৰৱৰ্তন কৰিলে। মোৰ বিষয় মাতটোক ধেমালিৰে অনুকৰণ কৰি কৰি ভাব ওৰ পেলালে। ভেঙৰ সম্প্ৰদায়ী মন বা উদ্দাম মতলীয়া মন্যপানে মোক আকৃষ্ট কৰিব পৰা নাছিল। কিন্তু ভেঙৰ মন্থখন মনত পৰিলে মোৰ এতিয়াও ভাল লাগে, যেন মন্থৰ প্ৰতিটো চক-কোণৰ পৰা সৌন্দৰ্য উপচি পৰিছে, যেন এটা জোপোহাত লুকাই থকা পখিলা মূৰ্চালি হৈ গ’ল।

ভেঙে সৰু সৰু কাগজৰ চৰাই সাজিবলৈ শিকিছিল ডন মিকুয়েল ডি উমামুনৰ পৰা ; ডিঙি দীঘল ডেউকা মূখন মেলি যোৱা চৰাইবোৰ সাজি ভেঙে আকাশত উৰুৱাই দি সিহঁতক “প্ৰাণ দিছোঁ” বুলি কৈছিল। ভেঙে ফৰাছী কবিসকলক আৱিষ্কাৰ কৰিছিল, লুকাই থোৱা মদৰ বটল ভঁৰালৰ পৰা উলিয়াই আনি পি শেষ কৰিছিল, ফ্ৰান্সিছ জেমছৰ নায়িকাসকলে প্ৰেম-পত্ৰ লিখিছিল।

ভেঙৰ সন্দৰ কবিতাবোৰ লেখা কাগজবোৰ জেপতে কোঁচমোচ খাই বৈছিল—ভেঙিয়াও কোনো দিনে, এনেকি আজিলৈকে সেইবোৰ আৰু প্ৰকাশিত নহ’ল।

ভেঙৰ উদাৰতা প্ৰায় এটা দোষত পৰিণত হৈছিলগৈ। আৰু সেইবানে ভেঙক সকলোৱে চিনিও পাইছিল। এবাৰ এখন চাহৰ দোকানত এজন অচিনাকি মানুহে আহি ভেঙকক সন্মিলে, “মহাশয়, মই বহুত পৰ হ’ল আপোনাৰ কথা-বাৰ্তা শুনি, আপোনাক ভাল পাইছোঁ। মই আপোনাক কিবা এটা খুজিব পাৰোনে ?” বোমাছ গিমনেজ-এ অলপ ভেৰাচেকা খাই সন্মিলে “কি খুজিবনো ?” অচিনাকি জনে কলে, “আপোনাৰ গাৰ ওপৰবোদি মোক এবাৰ জঁপিয়াবলৈ দিবনে ?” কবিয়ে কলে, “কি ? মই এই বহি থকা

মেজখনৰ এইখিনিতে আপুনি মোৰ ওপৰেদি জঁপিয়াব খুঁজিছে নেকি ? আপুনি নিজকে ইমান পৰাক্ৰমী বুলি ভাবেনে ? মানুহজনে নম্ৰভাবে কলে, “নহয় মহাশয়, এতিয়া নহয়, পিচত । আপুনি মৰাৰ পিচত যোঁতয়া কফিনত পুৰি থাকিব, তেঁতিয়া । জীৱনত বিমানজন ভাললগা চৰিত্ৰৰ মানুহক মই দেখিছোঁ, তেওঁলোকৰ মৃত্যুৰ পিচত, অনদ্ভূত পালে মই তেওঁলোকৰ গাৰ ওপৰেদি এবাৰ জাপ মাৰিব খোজোঁ । মই অকলশৰীয়া মানুহ, আৰু জীৱনত এইটোৱে মোৰ একমাত্ৰ বাসনা ।” এখন নোটবহী উলিয়াই লৈ তেওঁ দেখুৱালে “—চাওক, এইবোৰ মানুহৰ ওপৰেদি মই জঁপিয়াইছোঁ—সেই তালিকাখন চাওক ।” আনন্দত উদ্বাহল হৈ বোমাছ গিমনেজ-এ এই অদ্ভূত প্ৰস্তাৱত মান্তি হ’ল । কিছুবছৰৰ পিচত চিলিৰ নেবানেপেৰা বৰষুণৰ এবাৰ জাৰকালিত বোমাছ গিমনেজ ঢুকাল । ছাণ্টিয়াগো চহৰৰ কোনোবা এখন মদৰ দোকানত তেওঁৰ স্মৃতিস্তম্ভ অৰ্দ্ধবায়ী গাৰ জেকেটটো খুলি থৈ আহি, দক্ষিণ মেৰুৰ হাড়ক’পোৱা জাৰত অকল কামিজ চোলা পিন্ধি, বৰষুণত ভিতি, চহৰৰ বাস্তা পাব হৈ কুইণ্টা নৰ্মাল চুবুৰীত থকা তেওঁৰ ভনীয়েক বোছিটা-ৰ ঘৰ ওলালগৈ । দুদিনৰ পিছত ব্ৰিষ্কেল নিউমোনিয়াত এই পৃথিৱীৰ মই দেখা সন্দেহ এটা জীৱনৰ অৱসান হ’ল । কবিয়ে নিজে সজা এটি সবু চবাইৰ দৰে বৰষুণত আকাশলৈ উৰা মাৰিলে ।

কিন্তু তেওঁৰ শৱদেহ পৰ দিয়া বন্ধুসকলে সেইদিনা এটা অদ্ভূত দৃশ্য দেখিলে ; বিজুলী ঢেৰেকনিৰে ডবাপিটা বৰষুণ দি আহিল, কুইণ্টা নৰ্মালৰ ফলৰ গছৰ পাতবোৰ বতাহত ক’পি, বিজুলীৰ পোহৰত বাৰে বাৰে জিলিকি উঠিছিল । তেনেতে বৰষুণত ভিতি জুৰুলি জুপুৰি হৈ এজন মানুহ দূৱাৰ মেলি সোমাই আহিল । তেওঁক কোনেও চিনি নাপালে । সকলোৰে চকুৰ আগতে মানুহজনে বন্ধু ফিল্ডাই কফিনৰ ওপৰেদি এবাৰ জাপ মাৰিলে । আৰু যেনেকৈ খুন্দাহাৰ দৰে আহিছিল তেনেকৈয়ে, কাৰো লগত এটাও কথা নোকোৱাকৈ ওলাই গৈ বাতিৰ এন্ধাৰ আৰু বৰষুণৰ লগত মিলি গ’ল । আলবাৰ্টো বোজাছ গিমনেজ-ৰ আচৰিত জীৱনৰ শেষ এনেকুৱা এটা বহস্যময় স্বীকৃতি-নীতিৰ লগত সাঙোৰা হ’ল । আৰু এই বহস্যৰ কোনেও কোঁতলাও সমাধান কৰিব নোৱাৰিলে ।

তেওঁৰ মৃত্যু সংবাদ পাবৰ সময়ত মই স্পেইনত গৈ মাত্ৰ ভৰি দিছিলোঁহে, আৰু বাৰ্ছি’লোনাৰ পোৱা এই সংবাদটোৰ নিচিনা দুখৰ সংবাদ জীৱনত

মই খুব কম হৈ পাইছোঁ। “বোম্বাহ গিমেনেজ উৰি আহিব” বোলা শোকসীত টো মই তেতিয়াই লিখিবলৈ বহিলোঁ। “চিভিটা ডি অক্সিডেণ্টা” নামৰ আলোচনীত পিচত ই প্ৰকাশিত হৈছিল।

কিন্তু তেওঁক অকল এনেকৈ বিদায় দিবলৈ মোৰ সত নগ'ল। কিবা এটা সকাম পাতি তেওঁৰ ইমান দুখৰ চিহ্নিত ডৰাপিটা বৰষুণত হোৱা মৃত্যুৰ সময়ত তেওঁৰ নশ্বৰ দেহৰ কাষত থাকিব নোৱাৰা বাবে হোৱা মোৰ আক্ষেপৰ, তেওঁৰ কফিনৰ লগত শোকবাদ্ৰাত ৰোগ দিব নোৱাৰা দুখক প্ৰাৱৰ্জিত কৰিবলৈ মোৰ মন গ'ল। তেওঁৰ আৰু মোৰ বন্ধু চিত্ৰাশিল্পী ইছাইয়াছজনৰ কাষলৈ গৈ তেওঁক মোৰ উদ্দেশ্যৰ কথা কলোঁ। দূৰো হ'টা মাথিৱা ডেল মাৰ-ৰ অপূৰ্ব সুন্দৰ হাউলিটোলৈ গ'লোঁ। এই হাউলিটো সমুদ্ৰঘাটী-সকলৰ তীৰ্থস্থান আছিল। আলোৱা আৰু নাৱিকসকলে এছটা এছটাকৈ শিলৰ টুকুৰা সজাই বহুত শতাব্দীৰ আগতে এই হাউলিটো সাজিছিল। ডাৰ পিচত ইয়াক অলংকৰণ কৰাইছিল হেজাৰ হেজাৰ ভক্তৰ নৈবেদ্য সজাই ; নানা আকাৰ আৰু আকৃতিৰ সৰু সৰু নাও আছিল এই নৈবেদ্য,—অনন্ত-কালৰ সোঁতত উঠি গৈ থকা নাওবোৰে হাউলিটোৰ বেৰা আৰু মূখত পৰাৰ দৰে বিনন্দীয়া দৃশ্যৰ সৃষ্টি কৰিছিল। মই ক'লোঁ যে মৃত কবিৰ সকামৰ এইখনেই উপযুক্ত ঠাই হ'ব। তেওঁক সুস্থিৰ পৰা হলেও তেওঁ এই ঠাইখনৰ কথাত তেওঁ মান্ত হ'লহে'তেন বুলি ভাবিলোঁ। মোৰ বন্ধু চিত্ৰাশিল্পীজন আৰু মই গৈ দূৰো হাউলিৰ মূখৰ মাজভাগলৈ গৈ তাত দুটা প্ৰকাশ্য মমবাতি জ্বলাই দিলোঁ। হাতত এটাকৈ বগা মদৰ বটল লৈ আমি সেই নিৰ্জন খালী গিৰ্জাটোত বহিলোঁ। পৰকাল আৰু ঈশ্বৰ নামানিলেও সেই নিৰ্বাক অন্তৰ্ভানে ঘেন আমাক মৃত কবিৰ একেবাৰে কাষ চগাই নিলে। নিৰ্জন গিৰ্জাৰ একেবাৰে মূখত জ্বলা দূডাল মমবাতিৰ উজ্জ্বল পোহৰ আৰু উজ্জ্বল ও জীৱন্ত হৈ কবিৰ পগলা চকু দুটিৰ দৰে, ধৰ্মীয় নৈবেদ্যৰ এখোৰৰ মাজেদি আমালৈ চাই ব'ল। তেওঁৰ অন্তৰৰ দীপ চিৰদিনৰ বাবে নুমাৰ, কিন্তু সেই চকু দুটি আজিও আমাৰ মনত অৱ্য়ান।

জীৱৰ দিৱৰ পগলা

বোম্বাহ গিমেনেজ-ৰ বলিয়ালিৰ কথা কওঁতে মই এই কথা কব লাগিব যে কবিতাৰ লগত বলিয়ালিৰ এটা মিল আছে। বাইকৈ ব্যক্তিবাদী স্বভাৱৰ

মানুহৰ পক্ষে কবিতা লিখা বৰ টান কাম আৰু কবি এজনৰ পক্ষেও বুদ্ধিবাদী স্বভাৱৰ মানুহ হোৱা টান। তথাপিও সংসাৰত বুদ্ধিয়েই জিকে, আৰু বুদ্ধি হ'ল ন্যায়পৰায়ণতাৰ প্ৰধান খুঁটি, ইয়েই জগত সংসাৰ শাসন কৰে। মিংগুৱেল ডি উনা মুনো-ই—তেওঁ চিলিক খুব ভাল পাইছিল—এবাৰ কৈছিল, মই এই কথাটো একেবাৰে ভাল নাপাওঁ। এইবোৰ কি?—বুদ্ধি নহলে শক্তিকে কাম সমাধা কৰা—বুদ্ধি, সদায় কেৱল বুদ্ধি—”

পূৰ্বাৰ্ণ দিনৰ মই জনা পগলা কবিসকলৰ এজন আলবাৰ্টো ভাৰ্ভাভিয়াৰ কথা মই কওঁ। তেওঁ বোধহয় পৃথিৱীৰ ভিতৰত আটাইতকৈ লিংলিঙীয়া খণি মানুহ আছিল। শেঁতা আৰু হাড়-ছালৰ এই মানুহজনৰ এবোজা পকা চুলি, আৰু কণি দৃষ্টিৰ চশমা পিন্ধা চকু দুটিৰ উদাসীন সুন্দৰ চাহনিৰ বাবে আমি তেওঁক “ভাৰ্ভাভিয়া মৰাশ” বুলি মাতিছিলোঁ।

মৰ্দৰ দোকান, হোটেল, চাহ-কফিৰ দোকানৰ পৰা তেওঁ বেনেকৈ নিঃশব্দে উঠি গৈছিল, তেনেকৈ গান-ৰাজনাৰ সভাৰ পৰাও ওলাই গৈছিল। কাৰলিন্তৰ তলত সদায় এটা বহুসময় খবৰ কাগজৰ টোপোলা লোৱাটো তেওঁৰ অভ্যাসত পৰিণত হৈছিল। আমি বন্ধুবোৰে তেওঁৰ হাড়-ছাল লগোৱা দেহটো আঁকোৱালি লৈ তেওঁক “আমাৰ মৰমৰ মৰাশ মইনাটি” বুলি আদৰ জনাইছিলোঁ। এছাটি মৃদুৰতাৰ দৰে তেওঁ পাতল আছিল।

কিছুমান সুন্দৰ কবিতাৰ শাৰীত সুকল্ অনুভূতি আৰু অতিশয় সুন্দৰি সুন্দৰ নমুনা তেওঁ ৰাখি গ'ল। তাৰে কেটোমান—

সকলো এদিন শেহ হব— আজিৰ আবেলি, ৰঙা পৰা বেলে।

জীৱন :

অশুভ—ইয়াকতো পৰাজয় কব নোৱাৰি—ই জিকিবই।

মায় ভূমি থাকি বাবা—মোৰ জীৱন সন্ধিয়াৰ চিৰ লগৰী ভনিটী।

আমি এনেকৈ মৰাশ ভাৰ্ভাভিয়া বুলি মতা মানুহজন প্ৰস্তুত কবি আছিল। প্ৰায়ে তেওঁক আমি ভাত খুৱাই পঠিয়াইছিলোঁ। আমি দিয়া এই নামটোত তেওঁ খং নকৰিছিল, বৰং এটা মৃদু মিচিকি হাঁহি উঠে খেলি গৈছিল। খুব কম কথাৰ মানুহ হলেও তেওঁ সদায় পোনপটীয়া কথা কৈছিল। বহুৰত এবাৰকৈ আমি আনুষ্ঠানিকভাৱে তেওঁক কবৰ দিবলৈ নিছিলোঁ। নবেম্বৰৰ এক তাৰিখে আমি দুখীয়া ডেকা লেখক-কবিসকলে আমাৰ সাধ্যমতে তেওঁৰ বাবে এটা ভোজৰ আয়োজন কৰি তেওঁক সন্মানৰ

আসন্নত বহুদূৰৈ, ঠিক বাতি বন্ধবজাত টেবুল খাজী কৰি বহু মনেৰে শোভাবাদ্য কৰি কবৰৰ পিনে বাদ্য আবৃত্ত কৰিছিলোঁ। আমাৰ ডিঙিখনে কোনোবা এজনে বাতিৰ এন্ধাৰত কৰিব সন্মানত এটা বিদায়-বহুতা দিছিল। আৰু তাৰ পিচত গম্ভীৰ হৈ সকলোৰে তেওঁক কবৰখানাৰ গোটৰ ভিতৰত থৈ গুচি আহিছিলোঁ। এই নিঃশব্দীয়া অনদ্ভূতনটোক কৰিছে বহু মনে গ্ৰহণ কৰিছিল—কাৰণ ইয়াত কোনো নিশ্চয়তা নাছিল। আৰু তেওঁৰো নিজে এই তামাছাত ভাগ লৈছিল। গুচি অহাৰ আশ্বস্তে আমি তেওঁক কক্ষিত কেটামান টকা দি থৈ আহিছিলোঁ—বাতত “মৃত কবিয়ে” কবৰত বহি চেণ্ডউইচ এটা খাব পাৰে।

দুই ডিন দিনৰ পিছত ‘কবি মৰাণ’ক আকৌ আমাৰ মাজত দেখি কোনোৱে অবাৰ হোৱা নাছিল। মনে মনে আহি তেওঁ আমাৰ কক্ষৰ আডাত বোগ দিছিল এবছৰৰ বাবে—অৰ্থাৎ পিছৰ বছৰৰ নৱেম্বৰ মাহলৈ তেওঁ শান্তিত থাকিব পাৰিব বুলি নিশ্চিত হৈছিল।

বুৱেনছ এৱাৰ্ডত থাকোঁতে মই এগৰাকী চেৰাবিলিয়া লেখকক দেখা পাইছিলোঁ। তেখেতৰ নাম ওমাৰ ভিগনল। তেওঁ এতিয়া জীয়াই আছেনে নাই মই নাজানো। তেওঁ প্ৰকাশ্যে সেই মানুহ আছিল, আৰু হাতত সদায় এডাল লাঠি লৈ ফুৰিছিল। এবাৰ তেওঁ মোক চহৰৰ এটা বেণ্ডোৰাত থোৱাৰ নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল। মোৰ পিনে চাই মূৰ দুৰ্গিয়াই এখন চকী দেখুৱাই, সেই পিনে বহি গৰ্গমোৱা মাতেৰে তেওঁ ক’লে, “বহক, বহক, ওমাৰ ভিগনলি।” বেণ্ডোৰাত বহুত খবিস্কাৰৰ ভাৱ আছিল, আৰু তেওঁৰ কথাবোৰ সকলোৱে শুনিলে। অলপ বিমোহিত পৰি মই ততালিকে তেওঁক সূচিলোঁ, আপুনি মোক ওমাৰ ভিগনলি বুলি মাতিছে কিয়? আপুনি ভালকৈ জানে যে, মই পাবলো নেবুদা আৰু আপুনি ওমাৰ ভিগনলি।” “ও, মই জানোঁ। কিন্তু ইয়াত বহুত মানুহে মোৰ নামটোহে জানে, মোক চিনি নাপায়। তেওঁলোকৰ কেইজনমানে মোক ভালকৈ পিটন দিব খোজে। সেইটো ভোম্বাৰ ওপৰতে হওক বুলি মই ভাবিছোঁ।”

ভিগনলি আৰ্জেণ্টিনাৰ এখন গাঁৱৰ চহা মানুহৰ কবৰ আছিল। এজনী গাইক তেওঁ প্ৰাণৰ বন্দু কৰি লৈছিল। গাইজনীৰ ভিত্তিত পৰা এডাল বাগিছা তেওঁ তাইক লৈ বুৱেনছ এৱাৰ্ডৰ বোটেইখনতে বহি ফুৰিছিল। সেই সময়তে তেওঁৰ কেইবাখনো কিতাপৰ প্ৰকাশ হৈছিল। কিতাপবোৰৰ নামো আছিল মজৰ

—“গাইবদ্বয়ে কি ভাবে ?” “মোৰ গাই গব্দজনী আব্দ মই” ইত্যাদি ইত্যাদি । বুদ্ধয়ে এয়াহঁত পি ই এন ক্লাবে লেখকসকলৰ বিশ্বাসাশ্রয়ী আয়োজন কৰিছিল । ভিগ্নলি ভাত গাইজনী লৈ দেখা দিবহি বুলি লেখকসকলে, আব্দ ডেওলোকৰ লক্ষী ভিত্তোবিয়া ওকাপোই ভয়ত কণি আহিল । ডেও-লোকে এনে বিপদ হব পাৰে বুলি কৰ্তৃপক্ষ জনালে আব্দ ভেতিয়া পঢ়ায়ে সন্মিলনী বহা ঠাইভোখৰ গব্দ-খোৰা আনিব নোৱাৰাকৈ খেৰি বাখিলে । কিন্তু সতৰ্কতা বৃদ্ধা হ’ল । অনুষ্ঠান ভেতিয়া পূৰ্বদমে চলি আহিল— ভেতিয়া লেখকসকলে প্ৰাচীন গ্ৰীক সাহিত্য আব্দ আধুনিক পৃথিৱীৰ বৰঙীৰ লগত ভাব সম্বন্ধ আলোচনা কৰি আহিল । হঠাৎ বিশালকায় ভিগ্নলিয়ে ডেওৰ নলেগলে লগা বন্দু গাইজনীক লৈ সভাকক্ষত উপস্থিত হ’লহি । সেই সময়তে-বেন ডাইয়ো আলোচনাত বোগ দিব খুজিছে—তেনেকৈ গাইজনীয়ে হাম্বা হাম্বাকৈ চিঞৰিবলৈ ধৰিলে । পঢ়লিচৰ চকুত ধূলি দি ডেও ভাইক বৰ ডাঙৰ এখন মটৰ ভেনত তুলি সভালৈ লৈ আহিল ।

ভিগ্নলিৰ বিষয়ে আব্দ এটা কথা কবলগীয়া আছে । ডেও এবাৰ এজন কুন্তিগীৰক কুন্তিবুৰলৈ আহ্বান কৰিছিল । বুদ্ধৰ দিনা বাতি মোৰ বন্দুজনে লুনা পাক’ত ঠিক সময়ত ডেওৰ গাইজনীয়ে গৈ উপস্থিত হ’লগৈ । পাক’ত মানুহ ভৰি ঠাহ খাই-আছিল । গাইজনীক এটা খুটোত বান্ধি, পৰিপাটী পোছাক ধূলি ডেও কলিকতাৰ পৰা অহা সেই কুন্তিগীৰজনৰ মৃদামুখি হ’ল ।

কিন্তু গাইজনীয়ে বা ডেওৰ জন্মকীয়া পোছাকটোৱেও ডেওক এইবাৰ বন্ধা কৰিব নোৱাৰিলে । কলিকতাৰ কুন্তিগীৰে চকুৰ পলকতে জঁপিয়াই পৰি ডেওক মাটিত বগবাই পেলালে । কটা ছাত লোণৰ ছিটা দিবলৈ ডেও বাঁড় পব্দৰ দৰে প্ৰকাণ্ডদেহী কৰি ডিঙিত এখন ভৰিতে চেপি ধৰিলে । দৰ্শক-সকলে সূহৃদ্বি মাৰি, মেকুৰীৰ দৰে মিউমিউ কৰি আনন্দত চিঞৰি উঠিল, আব্দ ডেওক বুদ্ধ চলাই বাবলৈ অনুৰোধ কৰিলে ।

কেইমাহমানৰ পিছত ভিগ্নলিৰ এখন নতুন কিতাপ প্ৰকাশ হ’ল । “গাই গব্দৰ সৈতে আজাপ আলোচনা” । কিতাপৰ প্ৰথম পাতত উৎসৰ্গৰ ঠাইত বিঁ কথাতথি লিখা আহিল, ভাৱ তুলনা অগততে পাবলৈ নাই, আব্দ মই ভাক মোৰ স্মৃতি পটৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰি দিছোঁ—“এই দৰ্শনৰ কিতাপখন মই সেই ভিগ্নৰ হেজাৰ ফুৰুৰ পোৱালীক উচৰ্গা কৰিলোঁ । মিহতে ফেহুৱাবীৰ ২৩ জাৰিৰে লুনা পাক’ত চিঞৰি-বাখি মোৰ ভেজ পিব খুজিছিল ।”

বোম্বা মহামুখ্যৰ আশ্ৰিত পেন্সিষ্ট চিহ্নাঙ্কপী আলভাৰো গুৱেৰ্জাৰাক
মই লগ পাইছিলোঁ। মূৰোপত ডেউ চিহ্নৰ গুৱেৰ্জাৰো বুলি জনাজাত
আছিল। ডেউ টোঁলফোনত মোক মাতি কলে, “বম জব্দবী বৰ্কাব, নিমন্ত
আহিব।” কথাটো জব্দবী বুলি ডেউৰ মাতত বজা গৈছিল।

ডেউৱা মই স্পেনৰ পৰা ঘূৰি আহিছিলোঁ। আমাৰ সেই সময়ত বমুখ
আছিল হিটলাৰৰ বিৰুদ্ধে—সেই বমুখৰ নিয়ন্তৰণ বিৰুদ্ধে। মাত্ৰিকত জাৰ্মা
পৰিছিল। আমাৰ ঘৰৰ ওপৰত বোম্বা পৰা, বোম্বাত মতা-চিহ্নমতা-বিশুদ্ধত ঘূৰি
চিনচাব নোহোৱা কৰা মই দেখি আহিছিলোঁ। বিশ্বমুখ্য জাগো জাগো ঠাৰ
আছিল। আইন লেখকসকলৰ লগত যোগ দি মই কেন্দ্ৰীয়ত বিৰুদ্ধে বমুখ
চলাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিলোঁ—লিখালিখি কৰি আসন্ন এই বোম বিপদৰ পিনে
মানুহৰ চকু মূৰ্কাই কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলোঁ।

মোৰ নিজৰ দেশৰ চিহ্নাঙ্কপী জনে কিছু আমাৰ এই সংগ্ৰামত যোগ
নিদিলে। ডেউ কথকী মানুহ নাছিল কিন্তু কঠোৰ গৰিভ্ৰমী আব্দ ব্যক্ত
শিৰণী হিচাপে জনাজাত হৈছিল। আমি যেন এটা বাব্দৰ বস্ত্ৰৰ ওপৰত
বহি আহিছিলোঁ। অক্ষ-শক্তিৰে বোঁতৱা স্পেনৰ বিপ্লৱিকক বন্ধা কৰিবলৈ
পাখিওৱা অস্ত-শস্ত্ৰৰ বাট ভেটি ধৰিলে আব্দ পিচত বোঁতৱা মিউনিখত
সিহঁতে হিটলাৰৰ সেনাবাহিনীক সোমাবলৈ দিলে, ডেউৱাই বমুখ আহি
সুৰাৰমুখ পালেহি।

চিহ্নৰ গুৱেৰ্জাৰাৰ অনুবোধ বাখি মই ডেউৰ লগত দেখা কৰিবলৈ গ'লোঁ।
ডেউ মোক খব জব্দবী বিষয়ে কথা পাতিবলৈ মাতিছিল।

মই ডেউক সুধিলোঁ, “মোক কি কাৰণে মাতিলে?”

ডেউ কলে, “আমাৰ নষ্ট কৰিবলৈ আব্দ অলপো সময় নাই। আপুনি
কেহী বিৰোধী হোৱাৰ কোনো মানে নাই। আমি কোনো বিষয়েই বিৰোধী
নোহোৱাই ভাল। আমি একেবাৰে পোনবাটোঁদ বাব লাগে আব্দ মই সেই
বাট বিচাৰি পাইছোঁ। মই আপোনাক এই বিষয়ে কব খোজোঁ বাবে নাজী
বিৰোধী সান্ধ্যজনীবোৰ বন্ধ কৰি আচল কাম কৰিব পাৰে। নষ্ট কৰাৰ সময়
আব্দ নাই।”

“আলভাৰো, কি কথা কওক—মোৰ সঁচাকৈ বোৰি সময় নাই।”

“পাবলো, সঁচা কথা কবলৈ হলে মোৰ আইডিয়াটো এটা তিনি সপ্তাহীয়া
ব্যৱকৃত মই লিখি থৈছোঁ, আব্দ সেইখন চোৱাক পুৱাকলৈ লগত লৈ

আহিহোঁ।” কথাটো কৈ তেওঁ জোলে একেধৰে চাই ব’ল। দুটি লোমণ
কুৰুৰ চকুৰে তেওঁৰ মূৰখন নিষ্ঠুৰ কুন্তিগীৰ এজনৰ দৰে লাগিছিল। বিৰাট
এটা পাণ্ডুলিপি তেওঁ উলিয়াই ললে।

মই ভয় খালোঁ, আব্দ সঁচাকৈ মোৰ সময় নাই বুলি কলোঁ। মানৱ
জাতিক বন্ধা কৰিবলৈ তেওঁনো কি বন্ধি পাতিছে চমুকৈ মোক জনাবলৈ মই
তেওঁক অনুৰোধ কৰিলোঁ।

তেওঁ মোক কলে, “ই কলম্বাচৰ কণীৰ দৰে—সেখিবলৈ টান হলেও ভাঙিবলৈ
সহজ। মই তোমাক বুজাই কম। বাব্দ, তুমি যদি আল্দ এটা মাটিত পোতা,
তাৰ পৰা কেইটা আল্দ পাবা?”

কিবা এটা কব লাগিব বুলিয়েই মই কলো, “চাৰিটা কি পাঁচোটা।”

তেওঁ উত্তৰ দিলে, “আব্দ বহুত বেচি, কোঁতলাবা চান্দিহটা—কোঁতলাবা
এণ্টামানো হব। ধৰা, প্ৰত্যেকে এটাকৈ আল্দ পঢ়িলে, বাগানভ, বাৰান্দাভ
বন্তে সন্নিধা। চিলিৰ জনসংখ্যা কিমান? আঠ মিলিয়ন। তেনেহলে আঠ
মিলিয়ন আল্দৰ গছ; পাবলো, ইয়াক ৪০ বে গঢ়ণ কৰা, ১০০ বে গঢ়ণ কৰা।
সেইদৰে মান্দৰ ভোকৰ তৃপ্ত হব—লগতে বন্ধবো শেষ হব। চীনৰ
জনসংখ্যা কিমান? ৫০০ মিলিয়ন নহয়নে? প্ৰতিজন চীনা মান্দহে
আল্দৰ গছ ৰোৱক। প্ৰতিজোপা গছৰ পৰা ৪০ টাকৈ আল্দ হওক। ৫০০
মিলিয়নক চান্দিহৰে গঢ়ণ কৰক—মানৱ জাতি এনেকৈয়ে বন্ধা পৰিব।”

নাজী সৈন্যদলে পোৰিছ অধিকাৰ কৰিলে—সিহঁতে পৃথিৱী বন্ধা কৰিবৰ
এই আল্দৰ আইডিমাটো গ্ৰহণ নকৰিলে। কলম্বাচৰ কণী বা কলম্বাচৰ
আল্দৰ আইডিমা বিফল হ’ল। আলভেৰো গুৱেস্তাৰাক এদিন ঠান্ডা কঁৱলি-
ভৰা বাতি জ্বতে গ্ৰেস্তাৰ কৰা হ’ল। সিহঁতে তেওঁক কন্‌চেণ্ট্ৰেছন কেম্পলৈ
চোচোৰাই টানি নিলে আব্দ তাত তেওঁক বন্দী কৰি ৰাখিলে। জো পঢ়িব
হাওঁত এটা চিন আঁকি দিলে। এনেকৈয়ে তেওঁ বন্ধব শেষলৈ বন্দী হৈ ব’ল।
এই নবকৰ পৰা তেওঁ জীৱন্ত জঁকা হৈ ওলাই আহিল, আব্দ আগৰ ম্যাস্তা
কোঁতলাও বুৰাই নাপালে। চিলিক বিদ্যায় জনাবলৈ তেওঁ শেহবাৰৰ বাবে
লিখৰ দেখলৈ আহিল। মাতৃভূমিক শেহ চুমা জনাই—বেন সপোনতহে—
চুমা দিলে—তেওঁ আকো ক্ৰান্সলৈ বুৰি গ’ল। তাতে কিছুদিনৰ পিচত তেওঁ
মৃত্যুৰ কোলাত ঢালি পৰিল।

সহান চিলিৰাশিপী, সময়ৰ বন্ধ চিলিৰ গুৱেস্তাৰা, মই তোমাক এটা কথা

জন্মৰ খোৱালীঃ মই জানো যে ছুটি মৃত, তোমাৰ মকুলকৈ পতা অমৃত
 ৰাজনীতিৰে তোমাক অলপো সহায় কৰিব নোৱাৰিলে। মই জানো যে নাজী
 সৈন্যই তোমাক মাৰিলে। আব্দু ভৰাপি - ঘোৱা বহুবৰ জুন মাহত মই সেন্সনেজ
 গেলাৰীলৈ গৈছিলোঁ। টাৰ্ণাৰে অঁকা চিত্ৰ চাবলৈ গৈ প্ৰধান কোমিচনটো
 সোমোৱাৰ আগতে এখন বৰ ধুনীয়া ছবি আৱিষ্কাৰ কৰিলোঁ - এই ছবিখন
 টাৰ্ণাৰে অঁকা ছবিৰ দৰে মনত ছাপ ৰাখিব পৰা। অপৰূপ সৌন্দৰ্য্যমণ্ডিত
 কাৰোবাৰ হাতৰ কাম এইখন এগৰাকী বিখ্যাত ভূম্মাহীলাৰ ছবি। মই
 গৰাকীৰ নাম এতিয়া ছিটওৱেল, আব্দু এই চিত্ৰাংকণ আছিল তোমাৰ মিল
 হাতৰ কাম। বিখ্যাত লণ্ডন মিউজিয়ামৰ বিখ্যাত ছবিবোৰৰ লগত একেলগে
 আঁৰি থোৱা লাটিন আমেৰিকাৰ এইখনহে একমাত্ৰ ছবি।

সেইটো বিখ্যাত মিউজিয়াম বুলি নহয়, সন্মানটোৰ বাবেও নহয় আব্দু
 সঁচাকৈ কবলৈ গ'লে ধুনীয়া ছবিখনৰ কাৰণেও নহয়—মোৰ দৃষ্টিৰ কাৰণ হ'ল,
 আমি দুজনে দুজনক ভালকৈ চিনি নাপালোঁ, ভালকৈ খব্বি নাপালোঁ। এটা
 আলুৰ বাবে আমি জীৱনত ইজনে সিজনক পাৰ হৈ গ'লোঁ।

সঁচাকৈ কবলৈ গ'লে মই বৰ হোজা মানুহ, এইটো মোৰ সন্মান, আকৌ
 এইটোৱে মোৰ লাজ। বন্ধুসকলে মহামূলীয়া পোছাক পিন্ধি বাওঁতে মইও
 তেওঁলোকৰ লগত গৈছিলোঁ, আব্দু তেওঁলোকৰ ধুনপেচৰ বাবে জৰী
 কৰিছিলোঁ। তেওঁলোকৰ শৈশৱিক ব্যৱহাৰক শলাগিছিলোঁ; আব্দু তেওঁ-
 লোকৰ অকণি অকণি কাগজৰ চৰাই, এনেকি গাই-গৰুবোৰকো হিংসা
 কৰিছিলোঁ—কিন্তু এটা বড়িৰ নোৱাৰা বিষয়ে এইবোৰৰ লগত সাহিত্যৰ
 কিবা সম্বন্ধ আছিল যেন লাগে। সি বি নহওক, মোৰ বিশ্বাস যে মই কাৰো
 বিচাৰ কৰিবলৈ জন্মা নাই, ভাল পাবলৈকে মোৰ জন্ম। মোক আৱশ্যক কৰা
 সন্মাসবাণীবোৰে, প্ৰথমতে মোৰ কবিতা পাঠ জ্ঞান লাভ কৰাৰ পিচত মোৰ
 চকু কাঢ়িব খোজা সকলকো কিবা সমালোচনা কৰাতকৈ, মই নীয়ে থকাই
 বৃদ্ধত বুলি ভাবোঁ। শব্দৰ শিবিৰত সূচাচকা কৰিলেও তেওঁলোকৰ
 ভাষাৰ বাবে সংক্ৰান্তিত হয় বুলি মই কোঁৱৰাও ভয় খোৱা নাছিলোঁ—কিয়নো
 মোৰ একমাত্ৰ শব্দ হ'ল জনগণৰ শব্দবিলাকহে।

এপলিনিয়স-এ কৈছিল, “জ্বালন্ত জগতক খুচিয়াই উলিওৱা আমাৰ
 বীৰীজনা মানুহবোৰৰ বাবে মোৰ প্ৰভাৱ হয়।” বিবোধ কৰা এইবাত্ৰ মই কলোঁ,

সেইমোৰ ভাৰিয়েই মোৰ মূখত থকা এই কথাবাব কলৌ। কথাবাব সেই মানুহসকলবো—বি সকল চেৰাবলিয়া হলেও মোৰ গ্লানপাত—ভেঙলোকৰ বিষয়ে মোৰ কি মতামত তাক নাজানিলেও ভেঙলোক কম শৌৰ্যবীৰ্যবান নহয়।

ভাঙৰ কাৰবাৰী

আমি কবিসকলে সদায় এইটো বিশ্বাস কৰিছিলো যে ধনী হবলৈ হলে কি কৰিব লাগিব, বেহাবেপাবৰ আঁচনি কৰি তাক কামত পৰিণত কৰাৰ বিষয়ে আমাৰ দৰে প্ৰতিভাৰ আন কোনেও অধিকাৰী হব নোৱাৰে। ১৯২৪ চনত ভেনে এটা টকা ঘটা মগজীয়া ধুমুহাৰ কোবত মই “ত্ৰেপাছকুলাৰিও” বোলা কিতাপখনৰ স্বত্ব—মাত্ৰ প্ৰথম সংস্কৰণ নহয়, চিৰকাললৈ, চিৰিৰ প্ৰকাশকক বোচি দিয়াৰ পৰামৰ্শ পালোঁ। কিতাপৰ স্বত্ব বিক্ৰী হোৱাৰ পিচত মই ধনী হয় বুলি ভাবিছিলোঁ। এজন নোটাৰী পাৱিকৰ সম্মুখত কণ্ট্ৰাক্টৰ দলিলভাৰ চহী কৰিলোঁ। মানুহজনে মোক ৫০০ পেচোচ দিলে, ভোঁতজাৰ দিনত ভাব দাম আছিল ৫ ডলাৰতকৈ অলপ কম। বোজাছ গিমেনেজ, আলভেৰো হিনোজোছা, হমাবো আৰ্চি—য়ে নোটাৰী পাৱিকজনৰ ঘৰৰ পদূলি মূখত মোৰ কাৰণে বৈ আছিল। এই ব্যৱসায়িক লেনদেন সফল হোৱাৰ পিচত ভেঙলোকে এটা ভাৰতকৈ ভোজ খাব খুজিছিল। বাস্তৱিকতে আমি সেই সময়ৰ সকলোতকৈ দামাৰী চেৰেটাৰা লা বাহিয়াত খালোঁগৈ। বগা মদ, হিগাব, কাঢ়া মদ, লগত ললোঁ। ভাৰ আগতে আমি চাৰিজনই জোতা পালিছ কৰাই ললোঁ, আৱনাৰ দৰে জোতা চক্‌চকীয়া হ’ল। চেৰেটাৰাটোৱে, চাৰিটা জোতা পালিছওয়াল আৰু প্ৰকাশকজনে এই কিনাবেচাত লাভ কৰিলে—কিন্তু কৰিব ভাগ্যত ধনী হোৱা নহ’লগৈ।

আলভেৰো জিনোহোজাই কিতাহি মাৰি কৈছিল যে বেহাবেপাবৰ বিষয়ে বথা ভেঙৰ চকু শব্দভাৰতকৈ চোকা। ভেঙ পাণ্ডি ঘোৱা একো একোটা প্ৰকাশ্য আঁচনিৰ কথা শুনি আমি মোহিত হৈছিলোঁ। সেইমোৰ আঁচনি কামত পৰিণত হলে আমাৰ মূৰত টকাৰ বৃদ্ধি হব বুলি আমি বিশ্বাস কৰিছিলোঁ; আমাৰ দৰে ভিকহু বোহেমিয়ানৰ কাষত ভেঙৰ জৰুৰীয়া ইংৰাজী, হিগাবেটক ভাৰ্জিনিয়া খপাত, নিউ ইয়ৰ্কৰ কোনোবা এটা ইউনিভাৰ্ছিটীৰ পঢ়াশুনা—সকলোখিনিৰে ভেঙৰ কাৰবাৰী বুদ্ধিৰ প্ৰতি বিশ্বাস জন্মাবলৈ সক্ষম কৰিছিল।

এদিন ভেঙে মোক অকলে ঘাতি নি খুব বেগেতে কৰি হব পৰা উপায় এটা খুব গুপতে কলে। অলপ টকা মই ধোণাব কৰি লব পাৰিলে ভেঙে লগত এই কাৰবাবত আধাআধি মালিকানাও পাব পাৰিম। বাকী কাৰখিনি ভেঙে কৰিব। আৰ্চনিখন জনাব পিচত আমি সেইদিনা নিজে অসমী ক্ষমতাশালী ঈশ্বৰ আব্দ আইনে চুব নোহোৱা ডাঙৰ মহাজন বুলি ভাবি ললোঁ।

মানুহে মোল নুবুজা, অৰ্ধনীতিত সুশীলত এই প্ৰতিভাধৰজনক মই ভয়ে ভয়ে সুধিলোঁ, “কি বস্তুখনো কাৰবাব কৰিবা?”

আলভেবোই চকু দটো মূদা এমোকোবা হিগাথেটৰ ধোঁৱা উলিয়াই দিলে। ধোঁৱাবোৰে গৈ সব্দ সব্দ আঙঠিৰ দৰে বৃত্ত বচনা কৰিলে, শেহত ভেঙে ফুচফুচাই উত্তৰ দিলে, “চিলমাছৰ কেঁচা ছালৰ।”

মই অবাৰ হৈ ভেঙে কথাৰ প্ৰতিধ্বনি কৰিলোঁ, “চিল মাছৰ কেঁচা ছালৰ?”

আব্দ গম্ভীৰ হৈ ভেঙে উত্তৰ দিলে, “ওঁ, চিল মাছৰ কেঁচা ছালৰ—ঠিককৈ কবলৈ গ’লে একে বৰণৰ লোম থকা চিল মাছৰ ছালৰ।”

আব্দ বোহি কথা সুধিবলৈ মোৰ সাহ নহ’ল। চিল মাছ বা সমুদ্ৰৰ সিংহ কৰিবা বৰণৰ লোম আছিল বুলিলেই মই নাজানিছিলোঁ, দক্ষিণৰ উপকূলত শিলৰ ছটাভ বহি থকা, বদৰ পোহৰত জকমক কৰা ছাল এখনহে দেখিছিলোঁ। কিন্তু থলথলীয়া পেটেৰ ছালত চুলিৰ লেশ মাত্ৰও আছিল বুলি নাজানিছিলোঁ।

মোৰ বিখিনি লাম লাকটু আছিল, সকলো বোহি মই নগদ ৰূপ কেটকায়াৰ পালোঁ, ঘৰৰ ভাড়া বাকী পৰিল। দৰ্জীৰ মাহেকীয়া কিস্তিৰ টকা নিদিিলোঁ, মূচৰ টকা নুদুদািলোঁ, আব্দ বিজুলীৰ বেগেৰে টকাখিনি আনি কাৰবাবৰ মালিকৰ হাতত দিলোঁ।

ভাৰ পিচত আমি চিল মাছৰ কেঁচা ছাল চাবলৈ গ’লোঁ। এগৰাকী পেহীয়েকৰ পৰা আলভেবোই ছালখিনি কিনিছিল। এখেত দক্ষিণ চীজৰ বাসিন্দা আব্দ কেইবাটাও নিজৰ বীপৰ গৰাকীয়েনী। নিজান বীপৰ এৰা শিলকেছটাভ চিল মাছবোৰে প্ৰেম-প্ৰণয়ৰ লীলা-খেলা কৰিছিল। এতিয়া মোৰ চকুৰ আগতে সেই দৃশ্য প্ৰকৃতিৰ পেহীয়েকজনীৰ ভাড়াটীয়া খুন্দীৰ কাৰবাইল বন্দুকৰ মাৰত এই প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাবোৰ কেঁচা ছালত পৰিলত হৈছে। ভাড়া লোৱা গুদামৰ মুখলৈকে ছালবোৰ ছেঁচিঠেলি সন্মুখা হ’ল—ইমান বোজকৈ বন্দু বাঁহলৈ থকিলেৰ মনত কাকবাৰ ডাঙৰ ভেন লাগিব।

মই মিবীহ জেভাৰ দৰে ভয়ে ভয়ে সন্ধিলো, “পৰ্বতৰ সন্ধান ওখ হৈ থকা কেঁচা ছালসোপা লৈ আমি কি কৰিম?”

“কিমান গ্ৰাহক আছে চাবাচোন—বহুতক এই ছাল লাগে নহয়।” আমি গুদামঘৰটো এৰি আহিলোঁ। আলভেৰো উৎসাহত ভৰপূৰ, মই তলমূৰকৈ—মোৰ মূৰত এটাও মাত নাছিল।

এই একে বৰণৰ লোমভৰা চিল মাহৰ কেঁচা চালৰ এটা পোৰ্ট ফোলিও বেগ বনোৱা হ’ল। ইয়াৰ ভিতৰত কিছুমান খালী ফৰ্ম ভৰাই আলভেৰোই কাৰবাৰৰ কামত ফুৰাচকা কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ কলে যে এনেকৈ পোৰ্ট ফোলিও বেগ লৈ গ’লে বেচ কাৰবাৰী কাৰবাৰী বেন লাগে। কাগজত বিজ্ঞাপন দি আমি জেপৰ শেহ পাইটোলৈকে থৰচ কৰিলোঁ—এই কাৰবাৰত মন খোৱা কোনোৱা এজন সদাগৰে এই বিজ্ঞাপনখন দেখক—আমাক ভেঁড়িয়া আবু কোনে পায়? আমি ধনী হম্বেই। আলভেৰোই সদায় পৰিপাটীকৈ লাজ-পোছাক পিন্ধে। তেওঁ অন্ততঃ আধা ডজনমান ইংলিছ কাপোৰৰ চুট বনাবলৈ ললে। ময়ো মোৰ অপূৰ্ণ সপোনবোৰৰ এটাক পূৰ্ণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিলোঁ—মোৰ পাণ্ডি বৰুৱা বৰুজডালৰ লোমবোৰ কমি গৈ গৈ এতিয়া একেবাৰে টপামুৰীয়া হৈছেগৈ—ই ব্যৱহাৰৰ অযোগ্য—মই এডাল বৰুজ কিনিছোঁ।

অৱশেষত এজন গ্ৰাহকে দেখা দিলে। তেওঁ হামৰাৰ কাৰবাৰ কৰিছিল। মানুহজন চুটি-চাপৰ, নোদোকা, ভুললেশহীন আবু প্ৰায় অন্ধৰূপে নিচিনা স্পষ্টবাদী আছিল। বাহিৰত খুব উদাসীন বেন হৈ আলভেৰোই তেওঁক আমাৰ অমূল্য সম্পদখিনি দেখুৱাবলৈ তিনিদিনৰ পিচত এটা সময় স্থিৰ কৰিলে।

এই তিনিদিনৰ ভিতৰত আলভেৰোই কেটামান খুব দামী ইংলিছ ছিমাৰেট কিনিলে। “বোমিঙ আবু জুলিয়েট” বোলা কেটামান হাভানা ছিমাৰো বোগাব কৰিলে। এইবোৰ তেওঁ সকলোৰে চকুত পৰাকৈ, বিশেষকৈ সেই গ্ৰাহকজন অহাৰ আগতে বুকুৰ জেপত ভৰাই লৈছিল। ছালবোৰৰ ভিতৰত বিবোৰ বোচি ভাল, আমি সেইবোৰ মজিয়াত থলোঁ।

আমাৰ লগত হোৱা কথা ৰাখিবলৈ মানুহজন একেবাৰে ঠিক সময়ত আহি উপস্থিত হ’লহি। আমাক দোঁখও তেওঁ মূৰৰ টুপীটো খুলি নললে, বা আমাক কোনো সম্ভাষণো নকলালে। মজিয়াত পৰি থকা মাহৰ ছালবোৰলৈ

ভেঙে ছুই-ভাঙিয়া কবি চাই, বন্ধ মূখলৈ চালে। খোপোকা আব্দ নথ দীক্ষা
আঙালি এটাবে ভেঙে একেবাবে মূখৰ দ'ম লাগি থকা ছালখিনিৰে টোঁৱালে।
সেইখিনিৰ এটা চুকত মই বোৱা ছালখিনি গোটাই হৈছিলোঁ।

এই সপ্তকটময় মূহুৰ্ত্তত আলভেৰোই ভেঙক এটা হাতানা ছিগাব বাঁচিবলৈ
বো-জা কৰিল। সব্দ পদাঁজৰ কাৰবাবীজনে প্ৰায় থাপ মাৰি ছিগাবটো লৈ
তাৰ এটা মূৰ দাঁতেৰে ছিঙি, মূখত ভৰাই পৰীক্ষা কৰিব খোজা ছাল-
খিনিৰ পিনে আঙালি টোঁৱাইয়ে ব'ল।

সেই ছালখিনি তেওঁক নেদেখুৱাব বাহিৰে আব্দ উপায় নাছিল। মোৰ
কাৰবাবৰ ভাগ্যদাবজনে জখলাত উঠি সেইখিনি নমাই আনিলে। তেওঁৰ
মূখৰ মিচিকি হাঁহিটো মৃত্যুদণ্ড পোৱা কয়েদীৰ নিচিনা আছিল। আলভেৰোই
দিয়া ছিগাবত হোপা মাৰি মাৰি মানুহটোৱে প্ৰতিটো ছালৰ থৈলা এটা এটাকৈ
ভালকৈ পৰীক্ষা কৰি চালে।

এডোখৰ মাছৰ ছাল হাতত লৈ তাক দূৰ্ভাজ কৰি জাপি লৈ ঘাঁহ,
ধিগৰ চকুৰে চাই মজিয়াত এছাব মাৰি পেলালে। এনেকৈয়ে আব্দ এডোখৰ
ছাল ঘাঁহিপিহি, শৃঙি পেলাই দিলে। প্ৰতিটো বেগ পৰীক্ষা কৰাৰ পিচত
ভেঙৰ শগুণৰ দৰে চকু দুটাই মজিয়াৰ পৰা ঘৰৰ মূখলৈ ধোৱা ছালবোৰ
নিৰ্বাখি অৱশেষত মোৰ কাৰবাবত পৈগত বন্ধুৰ মূখলৈ চালে।

তাৰ পিচত টান শূকান মাতেৰে এই কথাকেইটা কলে,—কথাবোৰ
আমাৰ মনত সদায় মনত থাকিব—“ডাঙৰীয়াসকল, মই এই ছালবোৰৰ বোজা
লৈ মাৰিব নোখোজোঁ” কথাবোৰ কৈ মূৰৰ টুপীটো নোখোলাকৈ, আলভেৰোৰ
ছিগাবটো হুপি, আমাক বিদায় নজনোৱাকৈ গপচত ওলাই গ'ল। আমাৰ
লাখ টকাৰ সপোনৰ ভেঁনেকৈ মৃদা মৰিল।

মোৰ প্ৰথম কবিতাৰ কিতাপ

জয়াতুৰ মানুহৰ নিচিনাকৈ মই কবিতাৰ আশ্ৰয় ললোঁ, তেতিয়া সাহিত্যৰ
নতুন ভাৱধাৰাই ছাণ্ট্ৰাগো চহৰখন ভৰাই পেলাইছিল। ৫১০ নং মাৰুবী
কটীতত মই মোৰ প্ৰথম কিতাপখন লিখা শেষ কৰিলোঁ। প্ৰতিদিনে দুটা-
তিনিটা-চাৰিটা-পাঁচটাকৈ মই কবিতা লিখিছিলোঁ। আবেলি বেলিকা
বাহিৰৰ পিনৰ বাবান্দাত বাঁহ মই এটা আপুৰুগীয়া দৃশ্য দেখা পাইছিলোঁ—
গোটেই পৃথিৱী হুৰিও ভেঁনৈ এটা দৃশ্য মই আব্দ দেখা নাই। বেলি ঘাৰ

স্বাৰম্ভ সময়ত জাৰ হেঙুলীয়া বকলে পোহৰক ছেদেলি ভেদেলি কৰি কমলৰ আৰু ঘোৰ বঙা বৰণৰ বিৰাট আকাৰৰ বিছনীহে বেন সাজিছিল। মোৰ প্ৰথম কিতাপখনৰ মাজৰ অধ্যায়টোৰ নাম মই দিছোঁ “মাৰুৱীৰ গধূলি”। মাৰুৱী নাম কিস দিলোঁ মোক কোনেও কৈছিলোঁ সোধা নাই, বোধহয় খুব কম মানুহেহে মাৰুৱী নামৰ সেই মজলীয়া ডাঙৰ বাস্তাটোৰ পৰা দেখা অভুলনীৰ গধূলিবোৰৰ কথা জানে।

১৯২০ খৃষ্টাব্দত মোৰ প্ৰথম কিতাপ “ক্ৰেপাছকুলাৰিও” প্ৰকাশ হ’ল। প্ৰতিদিনে মই অলপ পাচহুঁহকি গৈ আকৌ অলপ আগবাঢ়ি যাব পাৰিছিলোঁ। প্ৰথমটো মনুদণৰ বাবে মোৰ লামলাকটু, যি কেইখন আছৰাব আছিল, সকলো বেচিৰ লগীয়াত পৰিলোঁ। দেউতাই মোক এটা ঘড়ী দিছিল, ঘড়ীটোত তেওঁ কোণাকুণিকৈ দৃখন এনামেলৰ নিছান বনাই সন্দৰকৈ দিছিল—মই তাকো বন্ধক দিবলগীয়াত পৰিলোঁ। মনুদকজন অভিশয় গোঁৱাৰ মানুহ আছিল, একেবাৰে শেষত কিতাপখন বন্ধোৱা প্ৰায় শেহ হবৰ সময় হ’ল, বেটুপাতটো এঠাৰে লগোৱাও হ’ল—তেওঁ ভেতিয়াও মোলৈ বোৱাকৈ চাই কলে, “ভূমি সকলো পইচা নুশুজালৈকে কিতাপৰ এটা কপিও নোপোৱা।” মোৰ সমালোচকসকলৰ ভিতৰত “অকলশৰীয়া” নামলোৱা এগৰাকী মানুহ আছিল। তেওঁ উদাৰ মনে আগবাঢ়ি আহি প্ৰতিটো পাই-পইচা দিলেহি। মনুদকজনে গিলি খোৱাৰ দৰে পইচাখিনি জেপত ভৰালে আৰু মই মোৰ প্ৰথম কিতাপখন কান্ধত তুলি অপাৰ আনন্দত ঢুবি বাট বুলিলোঁ—অৱশ্যে মোৰ জোভাজোবত ভেতিয়া কেইবাঠাইতো ফুটা আছিল।

মোৰ প্ৰথম কিতাপ। মই সদায় কৈ আহিছোঁ যে লেখকৰ কাম কোনো বহস্য বা বাদ নহয়। কবিৰ কামৰ দ্বাৰা বিশেষকৈ সকলোৰে উপকাৰ হোৱা উচিত বুলি মই ভাবোঁ। কবিতাৰ লগত খুব বেছি মিল আছে পাউবটীৰ এটা নতুন লোকৰ, চীনামাটিৰ এখন সন্দৰ খালৰ, খোদাই কৰা কাঠৰ সন্দৰ কাৰু-কাৰু (অপটু হাতেৰে কৰা হলেও)। মই এতিয়াও বিশ্বাস কৰোঁ যে সপোনত ভেতিয়াও মগ্ন কবিৰ বাহিৰে অইন কোনো কাৰুশিল্পীয়ে তেওঁৰ প্ৰথম সৃষ্টিৰ ফল দেখি মনত এনে ৰোমাঞ্চ অনুভৱ কৰে। এই মনুহুতীটি জীৱনত আৰু ভেতিয়াও ঘূৰি নাহে। হয়তো আৰু বহুত সংস্কৰণ এই কিতাপৰ হব, সেইবোৰ আৰু বিৰদ, আৰু সন্দৰ হব। তেওঁৰ কথাবোৰ শব্দৰ দৰে অইন ভাষাৰ দিলাজক চাৰি দিয়া হব; পৃথিৱীৰ অইন অইন ঠাইটোল

সেই ই গান হ'ব, ইয়াৰ সূৰ্গাৰ বিৱৰণ। কিন্তু প্ৰথম কিতাপখন ওলোৱাৰ মূহুৰ্ত্তটো—যেতিয়া চিঞাৰ্ছিখনি শব্দৰূপ নাই, কাগজখন কৰুকাৰীয়া, সেই মোহময় আনন্দ ভৰা মূহুৰ্ত্তটো—যেন চৰাইৰ ডেউকাৰ ছটকটনিৰ শব্দ বা পৰ্বতৰ ওখ টিঙত ফুলি উঠা প্ৰথম কলিটোৰ দৰে কবিতাৰ জীৱনত ই এবাৰহে আহে।

মোৰ সেই কেঁচা মনৰ কবিতাৰ কিতাপখনত এটা পৰিশত কবিতা আছিল, “বিদায়”—এই কবিতাটো মই বলৈকে গৈছোঁ, তাকে বহুত মানুহে মূৰত কৰি ৰাখিছে। এই কবিতাটো ডেউলোকে মোক খুব আওহুৱীয়া ঠাইতো আওৰাই শুনাইছে, অথবা মোক আওৰাবলৈ অনুৰোধ কৰিছে—মোৰ বহুত সমস্ত বিৰক্তি উপজিছে, কিন্তু কেতিয়াবা কোনো জনসমাৱেশত মোক চিনাকি কৰি দিয়া মাত্ৰকে কোনোবা এটি ছোৱালীয়ে ইয়াৰ কেটামান লাইন চিঞিৰি আওৰাব, অথবা কেতিয়াবা এজন উপমন্ত্ৰীয়ে এই কবিতাটোৰ প্ৰথম কাঁকি মিলিটোৰি চেলাম জনাই, আওৰাই মোক আদৰি নিব।

বহুত বছৰৰ মূৰত স্পেনত ফেডেৰিকো গাৰ্ছিৰা লোৰকাই তেওঁৰ কবিতা “অবিম্বালিনী পত্নী”ৰ বিষয়ে এনে প্ৰতিশ্ৰুতিৰ কথা কৈছিল। কাৰো লগত বন্ধুত্বৰ প্ৰেৰণা চিন হিচাপে ফেডেৰিকোই তেওঁৰ এই অপূৰ্ব সূন্দৰ আৰু দীঘল কবিতাটো আবৃত্তি কৰি শুনাইছিল। কবিতাৰ নিজৰ কবিতাবোৰৰ কোনো এটাৰ প্ৰতি বোহি অনুৰাগ দেখুৱাব পাৰে। এইটো সম্পূৰ্ণ সূন্দৰ আৰু স্বাভাৱিক অনুভূতি। কোনো এটা কবিতা এনেকৈ পাঠকক ঠিক কৈ দিয়া মানে কালৰ কোনোবা এটা বিশেষ মূহুৰ্ত্তৰ লগত কবিতাৰ বিশেষ পৰিচালিত কথাত জনাই দিয়া, যদিও সৃষ্টি হ’ল এটা চিৰন্তন চকাৰ দৰে, ই আৰু সহজে, আৰু আত্মবিশ্বাসেৰে—যদিও বোধহয় কম প্ৰাণৱন্ত আৰু কম স্বতঃস্ফূৰ্ত হৈ অবিৰাম ঘূৰিবই লাগিছে।

“ক্লেপাছকুলাবিও”—ক এতিয়া বহুত পিচত এৰি থৈ আহিছোঁ। মোৰ কবিতাত এটা গভীৰ আত্মবৃত্তাই দেখা দিলে। দক্ষিণৰ পিনে গৈ বাবে বাবে মই শান্তি গোটাই আনিছিলোঁ। ১৯২০ খৃঃ অত এটা অভিজ্ঞতা লাভলোঁ। সেই দিনাই মই টেম্‌কোৰ ঘৰলৈ উভটি আহিছিলোঁ। মাজনিশা পাব হৈ গৈছে—শুবলৈ বোৱাৰ আগতে কোঠাটোৰ খিড়কীখন খুলি দিলোঁ। হঠাৎ আকাশৰ জেউতিয়ে মোৰ চকুত ছাঁটি মাৰি ধৰিলে। পোটেই আকাশখন যেন জীৱন্ত, তীব্ৰ কৰি থকা অগ্নিৰ ভৰা যেন সজীৱ। মাতিয়ে থকা

ভৌতিয়াই গা-মুখ ধুই আহিছে। কুমেব, প্ৰদেশৰ ভৰাৰ মালা গাঁথি মোৰ
মুখৰ ওপৰত দাবী দাবীকৈ সজাই বাখিছে।

এই ভৰা ভৰা আকাশ আৰু ব্ৰজাণ্ডৰ ৰূপত যেন মই মতলীয়া হলোঁ।
মৌৰি টেবুলৰ কাষলৈ গৈ মই লিখিবলৈ ধৰিলোঁ। যেন প্ৰভুতলিপিত
লিখিছোঁ এনেকৈ মোৰ বন্ধুখন ধপধপাব ধৰিলে। মোৰ বিখন কবিতাৰ
কিতাপে বহুত বাৰ নাম সলাই পিচত “উৎসাহী বাটল” গদ্যটি মৰা মানুহ”
নামত প্ৰকাশ হ’ল, তাৰ প্ৰথম কবিতাটো এনেকৈ লিখা হ’ল। কবিতাৰ কথা-
বোৰ খুব সহজে কলমৰ আগলৈ আহিল। মাছে পানীত সাঁতোৰাৰ দৰে মই
নিজৰ কবিতাত নিজে ডুব মাৰিলোঁ।

পিচদিনা, সন্ধ্যাত ভৰপূৰ হৈ মই কবিতাটো পঢ়িলোঁ। পিচত ছাণ্টিয়াগোত
ৰাজীকৰ আলিবো ওয়াৰজুন-এ মোৰ এই কবিতাটো পঢ়ি খুব প্ৰশংসা
কাৰিছিল।—ইমান সজীৱ, ইমান মহৎ কবিতা মই খুব কম দেখিছোঁ। অন্তশ্চে
মই তোমাক কবই লাগিব—চাবাট আৰ্কেণ্ট-ৰ প্ৰভাৱ তোমাৰ কবিতাত
আছে।

ই যেন এম্ভাৰত এটা পোহৰৰ জ্বিলঙণিৰ দৰে আছিল, স্পষ্টতাৰ আভাস,
আৰু ইয়াৰ বাবে মই কৃতজ্ঞ। তেওঁৰ চিঠিখন মোৰ জেপত বহুত দিন আছিল।
তাৰ পিচত কোঁচমোচ খাই ফালি গ’ল। মোৰ বহুত কথা মনলৈ আহিছিল।
সেই নিশা বিশেষকৈ মই অলস ভাৱে ৰ’ত আছম হৈ পৰিছিলোঁ, সেই ভৰাৰ
ৰাজ্যত, ধুমুহাৰ দৰে গতিশীল ভৰাৰ ৰাজ্যত পৰি মই বৃথাই মোৰ জ্ঞান-
বুদ্ধি হেৰুৱাইছিলোঁ। মোৰ ভুল হৈছিল। এনেবোৰ অনুপ্ৰেৰণাৰ পৰা মই
নিজকে ৰচাব লাগিব। প্ৰতি খোজত ঠেক বাটত বুদ্ধিয়েহে মোক বাট
সেখুৱাব লাগিব। নম্ৰতা মই শিকিব লাগিব। সেই বাতি মই বহুত
পাণ্ডুলিপি পঢ়ি পেলালোঁ। বহুত কবিতা কটাকটিকৈ নতুনকৈ লিখিলোঁ।
পছন্দৰ পিছলৈকে এই কবিতাবোৰ আৰু নোলাল বা প্ৰকাশিত নহ’ল।

চাবাট আৰ্কেণ্ট-ৰ চিঠিখনৰ পিচত মোৰ বিশাল বহল কবিতা লিখাৰ
পৌণঃপুণিক আকাংক্ষাৰ ওৰ পৰিল। অলম্ভাৰ শাস্ত্ৰক মই আমোল দিব
নোৱাৰোঁ বাবে তাক পৰিহাৰ কৰিব লাগিব। মোৰ ষ্টাইল আৰু প্ৰকাশভঙ্গীক
লাহে লাহে কোমল কৰিলোঁ সহজ সকল ভাষাত, নিত্য দিনৰ পৃথিৱীৰ লগত
মিল থকা কবিতা মই লিখিবলৈ ধৰিলোঁ, পিচত এই কবিতাবোৰৰ নাম হ’ল
“কুৰিটা কবিতা”।

এই “কুৰিটা প্ৰেমৰ কবিতা আৰু এটা নিৰাশাৰ গান” কিতাপখন আচমতে এটা গৰখীয়া গাঁৱৰ দুখ লগা কবিতাৰ কিতাপ। মোৰ দুখকষ্ট ভবা চেঙেলীয়া জীৱনৰ কামনা-বাসনাবোৰ আমাৰ দেশৰ দক্ষিণ অঞ্চলৰ ভৱিষ্যতী প্ৰকৃতিৰ লগত মিলি গৈছিল। এই কিতাপখন মই ভাল পাওঁ, ইয়াৰ আভ্যন্তৰীণ বিষাদ সত্ত্বেও জীৱনৰ গভীৰ সুৰত আনন্দ লুকাই আছে। মোৰ এই কিতাপখন লিখোঁতে এখন নৈ আৰু তাৰ মোহনাই মোক সহায় কৰিছিল। নৈখনৰ নাম ইন্সপিয়েল নৈ। কুৰিটা কবিতা হ’ল মোৰ ছাণ্টিৰাগো চহৰৰ লগত প্ৰথম অধ্যায়। ছাত্ৰসকলৰ চহৰ ছাণ্টিৰাগো, ভেণ্টুৰোকে আৰু মুৰা চহৰৰ বাস্তাব্য, মুনিনভাৰ্ছিটী আৰু সফল প্ৰেমৰ সুৰদি সঙ্গত্বেৰে অধ্যায়।

ছাণ্টিৰাগো হোৱা লিখা হৈছিল একাউবেন ষ্ট্ৰীট আৰু এছপানা এভেনিউত, শিক্ষক ভৰ্ত্তনৰ পুৰণি অট্টালিকাৰ ভিতৰত। কিন্তু তাৰ দুখ্যাবোৰ আছিল দক্ষিণ চিলিৰ পানী আৰু গছৰে ভৰা। নিৰাশাৰ গানত থকা ডক-বোৰ আছিল “কাৰাইউ” আৰু “বাজো ইন্সপিয়েল” চহৰৰ পুৰণি ডকবোৰ। বহুল নৈখনে খুন্দিয়াই ভাঙিব খোজা তক্তা আৰু খুন্দিবোৰক কাঠৰ মূঢ়াক দৰে লাগিছিল। দুৰৰ সাগৰত হাঁহৰ ধপ্ধপনি শুনো গৈছিল—এতিয়াও শুনো যায়।

বহুদিনৰ আগতে জাহাজডুবিৰ পৰা পাব থকা, পেলাই থৈ ৰোৱা দীঘল, লেহুকা এখন জীৱন ভৰীৰ ভিতৰত বহি মই জাঁ ক্লিষ্টোফী বোলা গোটেই কিতাপখন পঢ়িছিলোঁ, আৰু “নিৰাশাৰ গান” কবিতাটো লিখিছিলোঁ। ওপৰৰ আকাশত ভীৰ নীলা বৎ, মাটিত জীৱন ভৰীৰ ভিতৰত লুকাই বহি মই কবিতা লিখিছোঁ—সেইবোৰৰ নিচিনা ইমান আনন্দপূৰ্ণ আৰু গভীৰ অৰ্থৰ দিন মোৰ জীৱনলৈ আৰু কেতিয়াও অহা নাই। ওপৰত অভেদ্য নীল আকাশ, মোৰ হাতত জাঁ ক্লিষ্টোফী নহলে কেতিয়াই লিখা কবিতাৰ কেটামানৰ শাৰী—মোৰ কবিতাত সদায় থকা ঈশই বিবৰবোৰ—সুন্দৰ সাগৰৰ শব্দ, বনৰীয়া চৰাইৰ কুৰুলি, আৰু অমৰ অৰণ্যৰ দৰে পুৰিলেও শেষ নোহোৱা অৱলম্ব প্ৰেম।

“কুৰিটা কবিতা”ৰ নাৱিকা গৰাকী কোন মোক বহুতে সোধে। এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়া টান। এই বিবৰ মন্তলীয়া উল্ল কবিতাৰ ভিতৰত দুগৰাকী “মাৰিছল” আৰু “মাৰিদুৰ্ভা” বুলি ধৰিব পাৰি, সমুদ্ৰ আৰু বোৰি, সমুদ্ৰ আৰু হাঁ বুলিবও পাৰি। সমুদ্ৰ হ’ল মোহময় গাঁৱলীয়া পৰিৱেশত প্ৰেম—

বাতিৰ আকাশ ভৰাৰে ভৰা, টেমুকাৰ বৰদলত ভিজা আকাশৰ দৰে ক'লা চকু, প্ৰায় প্ৰতিটো পুঠাতে আলপ আৰু সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতীক হৈ ই বিৰাজ কৰিছে। কলমৰ পানীয়ে কেউপিনে ইয়াক বোটি ৰাখিছে, পাহাৰৰ ওপৰৰ পৰা আখা-ডোখৰ জোনে কুৰ্মক মাৰিছে ; মাৰিদুন্দৰা হ'ল চহৰলৈ প্ৰথম বাৰ অহা ছাত্ৰ। খোঁৱা বৰগীয়া মূৰৰ টুপী, খুব কোমল ক'লা দাঁটি চকু, কলপনা মগন মন, এই পাঁথক কবিৰ ছাত্ৰজীৱনৰ চহৰৰ বাট-পথৰ লগত পৰিচয় হৈ, মোহিত হৈ, জীৱনৰ শান্তি আৰু পূৰ্ণতা লাভ।

ইতিমধ্যে চিলিৰ জীৱনত পৰিৱৰ্তন আহিছে।

চিলিৰ মানুহৰ আন্দোলন আৰু জোৰদাৰ কৰা হৈছে। ছাত্ৰ আৰু লেখকসকলৰ সমৰ্থন পাবৰ বাবে তেওঁলোকে হুলস্থূল লগাইছে। এপিনে পেটি বৰ্জোৱাৰ মহান নেতা আৰ্টুৰো আলোছান্দি পামা-ই চিলি বিপ্লৱক সমৰ্থিত হৈছে। তেওঁ জনসাধাৰণ মূখিয়াল মানুহ, আৰু এজন প্ৰগতিশীল নেতা আছিল। তেওঁৰ জন্মস্থান বাণীয়ে গোটেই দেশখনক ক'পাই সাম্ৰধান কৰি দিছিল। কিন্তু অসাধাৰণ ব্যক্তিৰ সত্ত্বেও ক্ষমতালৈ এবাৰ অহাৰ পিচতে তেওঁৰো আমাৰ আমেৰিকাৰ সচৰাচৰ দেখা শাসকসকলৰ এজনত পৰিণত হ'ল। শাসন বন্দৰ ক্ষমতাপালী দলটোৱে তেওঁক আৰু তেওঁৰ বক্তৃতাবোৰক হাঁ কৈ মূখ মেলি গিলি থলে—ইহ'তৰ বিৰুদ্ধেই তেওঁৰ ইমান দিনৰ সংগ্ৰাম আছিল। ভিত্তা-কেহা লগা বুদ্ধ আৰু কাজিয়া পেহালে দেশখন ভাঙি টুকুৰা টুকুৰ কৰিছিল।

সেই সময়তে লুই এমিলিও বেকাবাৰেন বোলা এজন প্ৰমিৰ নেতাই অসাধাৰণ দক্ষতাৰে সৰ্বহাৰা দলবোৰক সংগঠিত কৰি ললে। বহুত বুনিনয়ন কেন্দ্ৰ পাতি গোটেই দেশ জুৰি তেওঁ ন-দহখন খবৰৰ কাগজ উলিয়ালে। বেকাবাৰি গৰা-খহনীয়াত দেশৰ অৰ্ধনীতি ভাঙি পৰোঁ পৰোঁ হৈছিল। মই ভোঁতৰা ক্ৰাণ্ডাড কাগজত নিৰ্মাণত লেখক আছিলোঁ, আৰু আমি ছাত্ৰসকলে জনসাধাৰণৰ দাবী সমৰ্থন কৰিছিলোঁ। ছাণ্টিয়াগোৰ ৰাস্তাত পুৰুলিচৰ পিটন খোৱা মোৰ মনত পৰে। সোৱা আৰু ডাঙৰ খনিৰ হেজাৰ হেজাৰ কাম হেৰুৱা প্ৰমিৰকে ছাণ্টিয়াগো চহৰ ভৰি পৰিলাহি। তেওঁলোকৰ প্ৰকাশ্য সমাবেশ আৰু ভাৱ ফলত হোৱা প্ৰমনমূলক অভ্যাচাৰে জাতিৰ জীৱনত এটা চেক ৰাখি থৈ গ'ল।

সেই সময়ৰ পৰা—মাজে মাজে কোঁড়িয়াৰা বিৰাতি সত্ত্বেও ৰাজনীতি স্তোৰ

জীৱন আৰু কবিতাৰ অংশ হৈ পৰিল। জন জীৱনৰ বাটপথৰ বিষয়ে মোৰ কবিতাই নোকোৱাকৈ নোৱাৰিলে, বেনেটক নোৱাৰিলে মোৰ তথ্য কবিতা-জন্তবৰ শ্ৰেয়, জীৱন, আনন্দ বিবাদক বাদ দি থাকিলে।

কথাৰ কথা

ভূমি বিহকে কব খোজা কব পাৰা—কিন্তু ডাঙৰীয়া—কথাই আচল। কথাবোৰেই গান গায়, আকাশলৈ উৰি ওপৰলৈ উঠে, নহলে তললৈ নামি আহে। মই সিহঁতৰ আগত মূৰ দোৱাও, মই সিহঁতৰ গাত লাগি থাকোঁ, সিহঁতক দোবাই মাৰোঁ, কামুৰি ডোখৰ ডোখৰ কৰোঁ, সিহঁতক গলাই পেলাওঁ—মই কথাবোৰ ইমান ভাল পাওঁ। কথাবোৰ আশাতীত, লুভীয়াৰ দৰে মই সিহঁতলৈ বাট চাই থাকোঁ, আৰু ঠেঙ খৰি খৰি খোজ কাঢ়োঁ, হঠাৎ সিহঁত আগতে পৰে। স্বৰবৰ্ণ—এইবোৰক মই পছন্দ কৰোঁ, কতীন মণি-মুকুতাৰ দৰে সিহঁতে জকমক কৰে, বৃপালী মাহৰ দৰে জপিয়ায়। সিহঁত সাগৰৰ কেনৰ দৰে : সুভা, ধাতু, নিম্বৰ দৰে। মই কিহুমান শব্দৰ পিচে পিছে দৌৰোঁ, সিহঁত ইমান সুন্দৰ যে মোৰ সকলোবোৰ কবিতাতে সিহঁতক মই সুন্দৰাৰ খোজোঁ। এই পলৰীয়া শব্দবোৰ মই মাজতে খপকৈ ধৰোঁ, মোৰ চকুৰ আগৈদি পলাব খোজোঁতেই সিহঁতক বন্দী কৰি পেলাওঁ, সিহঁতক চাক-চিকুণ কৰোঁ, সিহঁতক বখলিয়াই চাওঁ, মোৰ মূখৰ আগৰ খালখনত থৈ চাওঁ। ফটিকৰ দৰে সিহঁতৰ ফটুফটীয়া ৰূপ মোৰ চকুত পৰে। শিহৰিত, হাতীৰ দাঁতৰ দৰে শূদ্ৰ, গছলতাৰ দৰে সেউজীয়া, তেলেতীয়া ফলৰ দৰে, কোমল শেলুৱৈৰ দৰে, দামী মণি-মুকুতাৰ দৰে, জলপাইৰ দৰে সিহঁতৰ ৰূপ—ভাব পিচত মই সিহঁতক লবাই চবাই চাওঁ, বুৰাওঁ, পি খাওঁ, সোপাসোপে গিলি খাওঁ, সানো, মহলা দিওঁ, ভাব পিচতহে এৰোঁ। মই সিহঁতক মোৰ কবিতাত এছটা এছটাকৈ গিলিব খটখটীৰ দৰে, পালিছ কৰা কাঠৰ বৃপালী চকমকনিৰ দৰে, কল্লাৰ দৰে, জাহাজডুবি হলে ঢৌৰ কোবত পাবত আহি পৰা ধন-সম্পদৰ দৰে। এই সকলো বোৰকে শব্দৰ ভিতৰতে পোৱা যায়। এটা শব্দই ঠাই সলালেই পূৰ্বা এটা আইডিয়াৰ অৰ্থৰ আত্মলৈ পৰিৱৰ্তন হয়, অথবা এটা শব্দই অৱস্থাৰ দৰে এঠাইত আহি বহিব পাৰে, অথচ তাত ভাব বহাব কোনো কথাই নাছিল। কথাৰ হাঁ আছে, শব্দজ্ঞা আছে ; ওজন, চবাইৰ দৰে কোমল পাখি, লোম ; সিহঁতে দেখে সেয়ে বুজি, স্নেহ পানীৰ লগত বাগৰি বাগৰি,

অথবা কোনোবা দেশত নকৈ শিৱা পঢ়িত আজিৰ্ছে। সিহঁত খুব প্ৰাচীন, আকৌ আধুনিকো। ফুলৰ কুঞ্জবনত সিহঁত লুকাই থাকে, অথবা ফুটো ফুটো কৈ নুফুটো ফুলৰ কলিত। আমাৰ ভাষা কি মহান ! দুৰ্দ্দান্ত বিদেশী বিজয়ী-বোৰৰ পৰা আমি এই সুৰদি ভাষাটো উত্তৰাধিকাৰ সন্দ্ৰে পাইছোঁ। সিহঁতে দুৰ্গম দক্ষিণ আমেৰিকাৰ ওখোৰামোখোৰা ঠাইত আলু, চ'চেজ, বীন, ক'লা ধ'পাত, সোণ, নানা গছ, ভজা কণী আদিৰ বাবে তন্ন তন্নকৈ বিচাৰি ফুৰিছিল; আৰু তেনে আগুহ আৰু উছাহেৰে এতিয়ালৈকে আৰু কোনেও বিচৰা নাই। সিহঁতে সকলো বস্তু গ্ৰাস কৰিছিল—ধৰ্ম, পিৰামিড, জাতি-উপজাতি, প্ৰকান্ড ঠৈলাত ভৰাই অনা পৌত্তলিকতাবাদৰ দৰে এই দেশৰ মূৰ্তিপূজা .. সিহঁতে ব'লৈকে গৈছিল, মাটিৰ পৰা চৰ ধাঁহিমুহি নষ্ট কৰি পেলাইছিল; কিন্তু এই বৰ'ৰ জাতিৰ বটুকোতাৰ পৰা শব্দবোৰ শিলগুটি পৰাৰ দৰে জবজবকৈ পৰিছিল; সিহঁতৰ দাড়ি, হেলমেট, ঘোঁৰাৰ নাগৰ পৰা শব্দবোৰ বৰবৰ্ণৰ দৰে মাটিত পৰিছিল। সেই জলজলীয়া শব্দবোৰক ধৈ গৈছে আমাৰ ভাষাক আৰু উজ্জ্বল কৰিবলৈ। আমি সেইবাবে কিবা যেন হেৰুৱালোঁও—আকৌ কিবা অলপ পালোঁও। সোণখিনি লৈ সিহঁত পলাল, আকৌ আমাক সোণ দি ধৈ গ'ল। সিহঁতে সকলো লৈ গ'ল, আৰু আমাৰ বাবে সকলো ধৈও গ'ল। সিহঁতে আমাৰ বাবে শব্দবোৰ ধৈ গ'ল।

জগতৰ বাটে-পথে

ভালপাৰাইজো ভ্ৰমণ

ভালপাৰাইজো ছাণ্টিয়াগো চহৰৰ খুব কাষতে। মাত্ৰ ওখোৰামোখোৰা পৰ্বতেহে সিহঁতক বেলেগাই ৰাখিছে—এই পৰ্বতবোৰৰ ওখ টিঙত চাৰিশঙীয়া শিলৰ স্তম্ভৰ দৰে ওখ ওখ কহিটীয়া ফুলাম কেকটাছ গছ ভৰি আছে। তথাপিও ভালপাৰাইজো যে ছাণ্টিয়াগোৰ পৰা বেলেগ তাক কোৱা টান। বৰফৰ দেৱালৰ ভিতৰত ছাণ্টিয়াগো বন্দী চহৰ, আনহাতে ভালপাৰাইজোই অপাৰ সমুদ্ৰ, ৰাজপথৰ কোলাহল, শিশুৰ চকুৰ চাৰিনিলৈ নিজকে অৱাৰিত মন্ত কৰি দিয়ে।

আমাৰ চেঙেলীয়া বয়সত, হঠাৎ কোনোবা দিনা, পুৱা দোকমোকালিতে, ৰাতি উজাগৰে থাকি, জেপত এটা কণাকড়িও নোলোৱাকৈ আমি বেলৰ তুঙীয়া শ্ৰেণীৰ কোঠাত বহি পৰিছিলোঁ, আমি মানে কবি আৰু চিত্ৰশিল্পীবোৰ; কুৰি বছৰ বয়সৰ অফুৰন্ত উৎসাহ-উদ্যমৰ ভৰালটোৱে নিজক কামত লগাবলৈ পঢ়িবলৈ, মূৰ্কাই হৈ ফুটি-ফাটি যাবলৈ বলিয়াৰ দৰে ছট্‌ফট্‌ কৰিছিল। ভালপাৰাইজোৰ আকাশৰ তৰাই তিববিতাই চুম্বকৰ দৰে আমাক টানিছিল।

এনে আৱাহন মই আকৌ বহুত বছৰৰ মূৰতহে পাইছিলো। তেতিয়া মই মাদ্ৰিদত থাকোঁ, কোনোবা এটা সৰাইখানাত, থিয়েটাৰৰ পৰা পৰিতি নিশা বাহিৰলৈ ওলাবৰ সময়ত, কেতিয়াবা আকৌ এনেয়ে বাটে-পথে ঘূৰি ফুৰোতে মই যেন হঠাতে টলেডোৰ আত্মন শুনিবলৈ পাওঁ—যেন ইয়াৰ ভূতবোৰৰ আৰু নীৰৱতাৰ নিঃশব্দতাই মোক ৰিঙিয়াই মাতে, আৰু সেই পৰিতি নিশাই মোৰ চেঙেলীয়া জীৱনৰ আধা-বলিয়া বন্ধুবোৰৰ দৰে, এতিয়াৰ বন্ধুসকলক লগত লৈ মই পুৰণি ছাইৰঙৰ অকোৱা-পকোৱা দুৰ্গবোৰৰ পিনে যাবলৈ ধৰোঁ। টেগাছ নামৰ নৈৰ বালিত, মিলৰ দলঙৰ তলত কাপোৰ-কাৰি পুৰাকৈ পিন্ধিয়েই আমি টোপনি যাওঁ।

কিয় যে মই কিন্তু কাৰণটো ঠিককৈ কব নোৱাৰোঁ, কিন্তু ভালপাৰাইজো ভ্ৰমণৰ এটা কথাই মোৰ মনত দকৈ সাঁচ বহুৱাই থৈছে—যেন এখন দ্বিধা চিয়হে

অঁকা আছে, যেন পথাৰৰ ঘাঁহ—বন, লতাৰ বনৰীয়া সদৃশকিৰে সেই ষাটোটা আমোদিত হৈ আছে। আমি দুজন কবি আৰু চিত্ৰকৰক বিদায় জনাবলৈ ভালপাবাইজোলৈ গৈছিলো, তৃতীয় প্ৰেণীৰ বেলৰ কামৰাত উঠি তেওঁলোকে ফ্ৰান্সলৈ যাবলৈ ওলাইছিল। আমাৰ গোটেই কেইজনাৰ পকেট জাৰি-জোকাৰিও অতি সস্তা হোটেল এটাত থাকিবলৈ লাগতিয়াল ভাড়াখিনি আমি জোগাৰ কৰিব নোৱাৰিলোঁ। শেহত এই আশ্চৰ্যানগৰী ভালপাবাইজোত বাস কৰা আমাৰ প্ৰিয় পগলা বন্ধু নভোৱাক বিচাৰি গলোঁ। তেওঁৰ ঘৰটো উলুওৱা সাধাৰণ কাম নাছিল। বগুৱা বাই বাই বাৰে বাৰে পিছলি পৰি পৰি, অসংখ্য টিলা পাব হৈ আমি পৰ্বতৰ ওপৰত নভোৱাৰ ছাঁটোক অনুসৰণ কৰি যাবলৈ ধৰিলোঁ।

জোশোহা দাড়ি আৰু মোটা গোফ এজোৰ লৈ এই নভোৱা এজন মনত বাখিবলগীয়া মানুহ। আমি ভাগৰি-জুৰি, কণা-মানুহৰ দৰে তেওঁ দেখুৱাই নিয়া ওখ-চাপৰ টিলাৰ খাজবোৰ পাব হৈ, এম্ধাৰত অকল তেওঁৰ কোট-চোলাটোক বতাহত উৰুৱাই নিওঁতে হোৱা ধূমধানি শব্দবোৰ শুনি, তেওঁৰ অনৰ্গল কথা শুনি আমি গৈ আছিলোঁ। তেওঁ আছিল এজন পগলা সাধু, আমি তেওঁৰ ঠিক নামেই বাখিছিলোঁ। তেওঁ স্বভাৱতেই প্ৰকৃতিপ্ৰেমী আছিল, নিৰামিষ খাইছিল, আৰু দৈহিক স্বাস্থ্য আৰু প্ৰকৃতিৰ দানৰ বিষয়ে সজাগ আছিল। বাটত গৈ থাকোঁতে তেওঁ আমাৰ মাজত তেওঁৰ মতবাদ প্ৰচাৰ কৰি গৈ আছিল। মেঘৰ গৰজনৰ দৰে গম্গমোৱা মাতেৰে আমাক শিশু ভাবি নিজৰ কথাবোৰ কৈ আছিল। এই এম্ধাৰ ঠাইত, চহৰৰ নিজান উপকণ্ঠত তেওঁৰ বিশাল দেহটোক চেণ্ট ক্ৰিষ্টোফাৰৰ দৰে লাগিছিল।

অৱশেষত তেওঁৰ ঘৰ পালোঁগৈ। দুটা কোঠালীৰে এই কাঠৰ ঘৰটোৰ এটা কোঠালীত তেওঁৰ বিছনা পৰা আছিল। আনটোত প্ৰকাণ্ড এখন বেতৰ হাতলৱালা চুকীয়ে গোটেই ঠাইখিনি জুৰি আছিল, হাতলত বহুত সৰু সৰু সেবাজ, আৰু ওপৰত গোলাপ ফুলৰ ডিজাইন অঁকা আছিল। চকীখন ভিক্টোৰীয়ান বদৰ্গৰ এটা অগুৰু নিদৰ্শন। মোক সেই বাতি শুবলৈ সেই চকীখন দিয়া হল। বন্ধু কেজনে সাম্ৰা খবৰৰ কাগজ কেইখনমান মাটিত পাৰি লৈ, তাৰ খবৰ আৰু সম্পাদকীয় স্তম্ভৰ ওপৰত সাৱধানে বাগৰ দিলে।

তেওঁলোকৰ উশাহ-নিশাহ আৰু নাকৰ ঘোৰোৰাৰিণিয়ে তেওঁলোকৰ গভীৰ টোপনিৰ জাননী দিলে। বজাৰ সিংহাসনৰ দৰে চকীখনত বহি মোৰ ভাগবত

হাড়কিডালে টোপনিত সময় কটাবলৈ টান পালে, ওখ পাহাৰৰ পৰা, নিজন টিলাবোৰৰ পৰা, যেন নীৰৱতাৰ শব্দ মোৰ কাণত পৰিল। এম্বাৰত মাত্ৰ মাজে মাজে বাংকুকুৰৰ ভুকভুকনি আৰু দূৰত অহাঘোৰা কৰা জাহাজৰ সূহ্মৰিয়ে ভালপাৰাইজোৰ এই নিশাটো সপোন নহয়, দিঠকহে বুলি মোক জনাইছিল।

হঠাৎ মোৰ শৰীৰত এটা আচহুৱা, অপ্ৰতিৰোধ্য ক'পনি অনুভৱ কৰিলোঁ। পৰ্বতৰ সূৰ্য্যগন্ধ, গ্ৰেইবি বনভূমিৰ আৰু মোৰ শৈশৱৰ লগত বাঢ়ি উঠা গছ-লতাৰ মৃদু গোন্ধে মোক আকুল কৰিলে। চহৰীয়া জীৱনৰ চকমকনিত মই এইবোৰ পাহাৰিয়ে গৈছোঁ। অলপ কলাঘুৰ্মটি আছিল—যেন খৰিঘী আইয়ে নিচুকনি গীত গাই মোক শূদ্ৰাৰ। মাটিৰ বুকু নিৰ্জৰি অহা এই হুন্মনিয়াহ, এই পৱিত্ৰ সূৰ্য্যগন্ধনো ইয়াত ক'ৰ পৰা পাইছোঁ বুলি প্ৰকাণ্ড বেতৰ চকীখনৰ চুকে-কোণে থকা অসংখ্য দেৰাজবোৰ লুৰুকি চালোঁ। শূদ্ৰকান, খহটা গছৰ পাতেৰে এই দেৰাজবোৰ ভৰি আছিল—তাৰ কোনোটো শইচৰ ঘূৰণীয়া আঁঠিৰ দৰে, বাটিৰ দৰে জোঙা, কোনোবাটো কোমল—আকৌ কেতবোৰ ধাতুৰ দৰে কঠিন। আমাৰ নিৰামিষভোজী সাধুৰ সন্স্বাস্থ্যৰ আচল টেম্বাটো, আমাৰ ভলভলীয়া বাট দেখুৱাওঁতা চেণ্ট ক্ৰিষ্টোফাৰে তেওঁৰ প্ৰকাণ্ড হাত দুখনেৰে বনৰীয়া গছ-লতা গোটাই আনি থৈছে। সূৰ্য্যগন্ধ ক'ৰ পৰা আহিছে এই সাঁথৰটো ভাঙিব পাৰি, গছ-পাতৰ আমোলমোলোৱা গোলকত মোহ গৈ মই শাস্তিত টোপনি গলোঁ।

ভালপাৰাইজোৰ-ৰ ঠেক এটা বাস্তৱত, ডন জইলো একবাবৰ-ৰ ঘৰৰ বিপৰীতে মই কেইবা সন্তাহো বাস কৰিছিলোঁ। আমাৰ ঘৰ দুটাৰ বাহিৰা বাৰাণ্ডা দুখন প্ৰায় লগালগি আছিল। মোৰ চুবুৰীয়াজনে পুৱা দোকমোকালিতে এই বাৰাণ্ডালৈ ওলাই আহি ব্যায়াম কৰিছিল। তেওঁৰ ক্ৰামিহাড়বোৰ বীণাৰ তাৰ বন্ধা কাঠ কেতুখৰিৰ দৰে স্পষ্ট হৈ ফুটি উঠিছিল। দুখীয়া মানুহৰ হলৌচোলা বা ফটা ওপৰকোটৰ বাহিৰে তেওঁক কেতিয়াও অইন পোছাক পিন্ধা দেখা নাছিলোঁ। আধা নাবিক, আধা দেৱদূতৰ দৰে এই মানুহজনে সমুদ্ৰ যাত্ৰা, কান্টম হাউছ আৰু জাহাজৰ নাবিকৰ কামৰ পৰা বহুত দিনৰ আগতে অৱসৰ ললে। প্ৰতিদিনা তেওঁ বৰিবাৰৰ পোছাকটো নিজহাতে চাফাকদুৰ্গৈ কৰিছিল। ক'লা ক্লানেলৰ এই পোছাকটো সম্প্ৰাপ্ত মানুহৰ পোছাকৰ দৰে আছিল; তেওঁক মই এইটো পোছাক কেতিয়াও পিন্ধা নোদেখিলোঁ,

আঁত বতনেৰে চাফ-চিকুণকৈ তাক আলম্বাৰিত আদৰৰ সামগ্ৰীবোৰৰ লগত
তুলি থোৱা দেখিছিলোঁ।

কিন্তু তেওঁৰ সকলোতকৈ আদৰৰ ধন আৰু আপুৰুগীয়া বস্তুটো আছিল
এখন ইটালীয়ান বেহেলা— ট্ৰাডি ভেৰীয়ান বেহেলা। এই বস্তুটোক তেওঁ খুব
বতনেৰে ৰাখিছিল কিন্তু কোনোদিনে ইয়াক নিজে বজোৱা, আৰু অইনক
বজাবলৈ দিয়া নদেখিছিলোঁ। তেওঁ নিউয়ক'লৈ গৈ বেহেলাখন বেচি দিম বুলি
প্ৰায়ে কৈছিল, আৰু বেচি এসোপা টকা পাম বুলি ভাবিছিল। পোছাক
বখা ভঙা আলম্বাৰিৰ পৰা ইয়াক উলিয়াই তেওঁ কেতিয়াবা আমাক চুই চাবলৈ
দিছিল। আকৌ কেতিয়াবা বেহেলাখন লৈ তেওঁক আমি উত্তৰৰ পিনে যোৱা
দেখিছিলোঁ। উভাতবৰ সময়ত কিন্তু হাতত বেহেলাখন নাছিল, আৰু বয়সত
সৰি যোৱা মূখৰ দাঁতবোৰৰ ঠাইত সোণৰে বন্ধোৱা দাঁত, আৰু আঙুলিত
চক্ৰমকীয়া আঙঠি পিন্ধি অঁহা দেখিছিলোঁ।

এদিন ৰাতিপুৱা তেওঁ আৰু ব্যায়াম কৰা বাৰাণ্ডালৈ ঘূৰি নাছিল।
আমি তেওঁক পাহাৰৰ ওপৰত থকা কবৰখানাত কবৰ দিলোঁ। ক'লা ফ্ৰানেলৰ
পোছাকটোৱে প্ৰথমবাৰ তেওঁৰ আশ্ৰমবাসীৰ হাত-ভৰি ঢাকিলে। তেওঁক
বিদায় দিবৰ সময়ত তেওঁৰ আদৰৰ বেহেলাখনে কাগিদৰ নোৱাৰিলে— আমি
কোনেও বেহেলা বজাব নাজানিছিলোঁ। আলম্বাৰি খুলি আমি তেওঁৰ
বেহেলাখন নাপালোঁ। বোধহয় ই সাগৰলৈ নহলে ডন জইলোৰ সপোন সাৰ্থক
কৰিবলৈ নিউয়ক'লৈ উৰি গ'ল।

ভালপাৰাইজো চহৰখন এটা লুকাই থকা সাগৰ দৰে— অ'কোৱাপকোৱা।
ইয়াৰ পাহাৰবোৰৰ ওপৰত জলপ্ৰপাতৰ দৰে দাৰিদ্ৰ সি'চৰিত হৈ আছে।
পাহাৰৰ ওপৰৰ অসংখ্য মানুহে কি খায় আৰু কি পিন্ধে (অথবা প্ৰায়
নোখোৱাকৈ আৰু নিপিন্ধাকৈ) কোনো নাজানে, প্ৰতি ঘৰৰ আগচোতালত
কাপোৰ মৌল দিয়া ভাঁবিডাল দেখিলে আৰু দিনে দিনে বাঢ়ি যোৱা শূদা
ভৰিৰ সংখ্যা দেখিলে তেওঁলোকৰ প্ৰণয়লীলাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়।

সাগৰৰ ওচৰৰ সমান ঠাইত বাৰাণ্ডা থকা ঘৰবোৰৰ খিড়িকী সদায়
বন্ধ— যেন কেতিয়াও কোনো মানুহৰ ভৰিয়ে সেই ঘৰবোৰ গছকা নাই। তাৰ
ভিতৰতে এটা ঘৰৰ গৰাকীজনক “আৱিষ্কাৰক” আখ্যা দিয়া হৈছিল। মই
এদিন এখেতৰ ঘৰলৈ গৈ দুৱাৰৰ পিতলৰ ঘণ্টাটো জোৰেৰে বজালোঁ— যেন
ভিতৰত থকা মানুহে শব্দটো শুনেন। বহুত পৰৰ মূৰত দুৱাৰখন

এখানিমান খুলিলে, মই ভিতৰলৈ যাতে সোমাই যাব নোৱাৰোঁ, ঠিক সিমানকল খুলিলে। পাতল খোজ আৰু বিমোহিত পৰা এখন মূখে মৌলৈ চালোহি। ঘৰৰ তেওঁ পূৰ্বাণি লিগিৰী, চাৰিচুকীয়া গৰম চেলৈ আৰু এপ্ৰন পিন্ধি, ফুচুফুচাই কথা কৈ তেওঁ মোক ঘৰলৈ সন্মুখাই নিলে। আৱিষ্কাৰকজনে যথেষ্ট বঢ়া মানুহ। তেওঁ আৰু লিগিৰীজনীয়ে এই ডাঙৰ ঘৰজু খিড়কী-দুৱাৰ বন্ধ কৰি অকলে থাকে। তেওঁ মূৰ্তি সংগ্ৰহ কৰি ৰাখিছিল, আৰু মই এই সংগ্ৰহ চাবলৈ গৈছিলোঁ। ঘৰৰ বাৰাণ্ডা আৰু বেৰাবোৰ উজ্জ্বল বঙা মূৰ্তিৰে ভৰি আছিল; ক্ৰমশঃ লক্ষ্য হৈ ৰোৱা সমুদ্ৰ দেৱতাৰ দেহৰ কোনো এটা অঙ্গ, পলিনেছীয়া দেশৰ শঙ্কান চুলিৰে সজা পৰচুলা, চিত্তা-বাঘৰ ছালৰে ঢকা কাঠৰ ঢাল, দেখিলে ভয়লগা দাঁতৰ মালা, সাগৰৰ ফেনে-ফুটুকাৰে ভৰা পানীত সোঁত কাটি কাটি ৰোৱা বৈঠা। বেৰাত ওলমি আছে ভয়ংকৰ ছুৰি কটাৰী—সেইবোৰ ইমান চোকা যে এম্বাৰতো ৰূপৰ দৰে চক্‌চক্ কৰিছিল।

মই মন কৰিলোঁ যে কাঠৰ পুৰুষ দেৱতাৰ মূৰ্তিবিলাকক লিঙ্গহীন কৰা হৈছে, মূৰ্তিবোৰৰ পুৰুষাঙ্গ লেংটি মাৰি সাৱধানে ঢাকি থোৱা হৈছে—এই লেংটিৰ কাপোৰখিনি নিশ্চয় সেই লিগিৰীৰ গৰম চেলৈ আৰু এপ্ৰনৰ পৰা কাটি লোৱা।

বঢ়া আৱিষ্কাৰকজনে তেওঁৰ এই সম্পদবোৰৰ মাজত কম্পনা-বিহাৰ কৰিছিল। কোঠাৰ পিচত কোঠাত যতনেৰে সজাই ৰখা বস্তুবোৰৰ বিষয়ে তেওঁ মোক বহুত কথা জনাইছিল। তাৰে কিছুমান মইমতীয়া আৰু বাকী কিছুমান ব্যঙ্গ কৰি কোৱা হৈছিল—যেন পূৰ্বাণি দিনৰ গৰ্বিত, বহুতদিন জীয়াই থকা এজন মানুহেহে কথাবোৰ কৈছিল। ছামোৱা দেশৰ কোনোবা মূৰ্তিৰ দৰে তেওঁৰ মূখত ছাগলী দাড়ি আছিল। চিকাৰ কৰোঁতে, হৰিণ আৰু বাঘ খেদোঁতে বাটত খুলি উৰুৱাই যাওঁতে তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰা বন্দুক-বোৰ মোক দেখুৱালে। বীৰত্বৰ এই কাহিনীবোৰো তেওঁ মোক ফুচুফুচনিৰ দৰেই কৈছিল, যেন সেই বন্ধ খিড়কীৰ ঘৰটোৰ কোনোবা এঠাইত বেলিৰ পোহৰৰ ক্ষুদ্ৰ এটা ৰশ্মি সোমাইছে, আৰু এখানিমান এটি জীয়া পখিলাই মূৰ্তিবোৰৰ মাজতে উৰি ফুৰিছে।

বিদায় লোৱাৰ আগতে ৰীশপুঞ্জলৈ যাবলৈ, সোণোৱালী বালিত খোজ কাঢ়ি ফুৰিবলৈ হোৱা মোৰ হেঁপাহৰ কথা তেওঁৰ কাষত উল্লিখিতকৰোঁ,

ভেঁটিয়া, চাৰিওপিনে এবাৰ চাই, তেওঁৰ পকা দাড়িৰ মূখখন মোৰ কাণৰ একেবাৰে কাষলৈ আনি ক'পা ক'পা মাতেৰে তেওঁ মোক ফুচ্‌ফুচাই কলে, “তেওঁক জানিবলৈ নিদিবা—মইও কিন্তু আকৌ এবাৰ তালৈ যাম বুলি ভাবিছোঁ।”

তেওঁ খন্তেকপৰ তেনেকৈ থিয় হৈ ব'ল, এটা আঙুলি ওঁঠৰ ওপৰত, যেন জঙ্গলৰ ভিতৰত কোনোবা বাঘ আহিব যেন লাগিছে—তাৰ মূদ্‌ খোজৰ শব্দ শুনিছে। আৰু তাৰ পিছতে দূৰাব'ন হঠাৎ বন্ধ কৰি দিলে—চব একাৰ হৈ গ'ল, যেন আফ্ৰিকাৰ এটা নিশা খপকৈ আহিল।

ওচৰচুবুৰীয়াৰ পৰা মই খবৰ ললোঁ—“কোনোবা নতুন ধৰণৰ মানুহ লগ পাবলৈ আহেনে? ভালপাবাইজো চহৰত ঘূৰিবলৈ স্বাৰলৈ কিবা নতুন আকৰ্ষণ আহেনে?”

তেওঁলোকে উত্তৰ দিলে—“আৰু একো নাইয়েই বুলিব পাৰি। কিন্তু এই বাস্তাইদি গ'লে আপুনি ডন বাৰ্ট'লমিক লগ পাব পাৰে।”

“তেওঁক কেনেকৈ চিনি পাম।”

“ভুল কৰিবৰ উপায় নাই। তেওঁ সদায় সন্দ্ৰৰ এখন গাড়ীত উঠি ফুৰাচকা কৰে।”

তাৰ কেইঘণ্টামানৰ পিচত মই এখন ফলৰ দোকানত আপেল কিনি আহিলোঁ। এখন বোঁড়াৰ গাড়ি আহি দূৰাৰ মূখত ব'লহি। ক'লা পোছাক পিন্ধা এজন ওখ আপচু মানুহ গাড়ীৰ পৰা নামি আহিল। তেওঁৰ কান্ধত এটা সেউজীয়া ভাটৌ বহি আছিল। ভাটৌটোৱে তৎক্ষণাত—কলৈনো আহিছে বুলি নোপোৱাকৈ মোৰ কান্ধত বহিলহি।

মই মানুহগৰাকীক সন্ধিলোঁ, “আপুনিয়া ডন বাৰ্ট'লমি নে?”

“হয়, মোৰ নাম ডন বাৰ্ট'লমি।” তেওঁ কোটেৰ তলৰ পৰা দীঘল এখন তৰোৱাল টানি উলিয়াই মোৰ হাতত দিলে, আৰু আপেল-আঙুৰ কিনি খৰাহিত ভৰাবলৈ ধৰিলে। তৰোৱালখন প্ৰাচীন দিনৰ—দীঘল, খাৰ বেচি, তাৰ হাতলডাল দেখিবলৈ গোলাপ ফুলৰ দৰে, চিকণ বঁপৰ কাৰুকাজ কৰা।

“মই তেওঁক চিনি নাপালোঁ, তেওঁক আৰু কেতিয়াও দেখা নাপালোঁও। কিন্তু সন্মানে মই তেওঁক গাড়ীৰ দূৰাৰলৈ আগুৱাই দিলোঁ, তেওঁৰ লগত ফলৰ খৰাহিটো দিলোঁ, আৰু শেহত চবাইটো আৰু তৰোৱালখন তেওঁৰ হাতত গটাই দিলোঁ।

ভালপাৰাইজো-ৰ জগতখন সব্দ— ইয়াক অনাহকতে আওহেলা কৰা হৈছে। গদ্যদামঘৰৰ পিচপিনৰ চোতালত পেলাই থোৱা পাঁচ-খৰাহিৰ দৰে ইয়াক কোনেও নিবিচাৰে—ক'ৰ পৰা আহিল, কোনেই বা নিব নাজানে। বোধহয় এই গোপন ৰাজ্যত ভালপাৰাইজো-ৰ আত্মাত চিৰদিনৰ বাবে যেন এটা চৌ, ধুমুহা-বতাহ, নিমখ, ক'পি উঠা, গুণগুণাই গান গোৱা হেৰাই যোৱা শক্তি সাঁচি থোৱা আছে। প্ৰতিজন মানুহৰ বুকুতে এখন সমুদ্ৰ বন্দী হৈ আছে— মানুহক কথাবে বুদ্ধাব নোৱাৰা এটা শব্দ, এটা অকলশৰীয়া গতিৰ প্ৰকৃতি, যি পিছত গৈ সপোনৰ ফেন-ফুটুকা আৰু ময়দাত পৰিণত হৈছে।

বন্দৰৰ কাষৰ মানুহৰ জীৱন দেখিলে হিয়া ভাঙি যায়। সেই জীৱনৰ এটা অচ্ছেদ্য অংশ হ'ল মই লগ পোৱা চেৰাবলিয়া সেই মানুহবোৰ। পাহাৰৰ ওপৰত হাঁহৰ আৰু বিষাদত মিহলি হৈ থকা দৰিদ্ৰতাৰ ৰাজত দেখি মই অবাক হৈ গলোঁ। ঢেঁকীকল, মাল ভোলা-উঠা কৰা পকী ঘাটটো, পাৰত কামত লাগি থকা মানুহবোৰৰ মূখত সুখৰ মূখৰ মাজে মাজে অহাষোৱা। আকৌ যি সকলে কেতিয়াও পাহাৰৰ ওপৰলৈ উঠিবই নোৱাৰিলে—অথবা ভৈয়ামতো কোনো কাম নাপালে; নিজৰ বুকুত গুপতে সাঁচি থলে।

এইবোৰকে লিখিকবিদাৰি চাই তেওঁলোকে জীৱন কটাই দিলে—এনেকৈয়ে এদিন বিস্মৃতিৰ কুঁৱলীয়ে তেওঁলোকক ঢাকি পেলালে।

ভালপাৰাইজো-ই কেতিয়াবা আহত তিনিমাহৰ দৰে ধৰফাৰায়। বতাহত ভেঙুৱাভেঙুৱা কৰে, জীয়াতু ৰাতনাত কান্দে, মৰে আৰু আকৌ জীৱন ঘূৰাই পায়।

চহৰৰ প্ৰতিজন অধিবাসীৰ মনত কোনোবা এটা ভূঁইক'পৰ স্মৃতি আছেই। চহৰৰ অন্তৰ জীৱনত লিপিত লাগি থকা তেওঁ এটা ভয়ৰ সঁফুৰা। জন্মৰ আগৰ পৰাই তেওঁ বীৰ। বন্দৰৰ বুদ্ধজীৰ চিনজনা দিনবোৰৰ পৰা কেৱল পৰাজয়, বসুমতী আইৰ ক'পনি আৰু গুৰুগুৰ শব্দ; যেন সমুদ্ৰৰ তলত, মাটিৰ বুকুত, লুপ্ত কবৰৰ মূখৰ পৰা মৃত্যুৰ ঘণ্টা বজাইছে—জাননী দিছে যে অসীম গহণৰ পৰা ওপৰৰ মাটিলৈ—সকলোৰে শেষ সময় আহিছে।

কেতিয়াবা কেতিয়াবা ঘৰৰ দেৱাল আৰু ছাদ হুৰমুৰকৈ ভাঙি পৰি, জুইৰ শিখা আৰু ধূলিত পৰিণত হয়। চিঞৰ আৰু নীৰৱতাত পৰিণত হয়—একেধাৰে শেহত মৃত্যু আহি সকলোকে নীৰৱ কৰি দিয়ে, ভেঁতীয়া সমুদ্ৰৰ বুকুৰ পৰা শেষ প্ৰলয়ৰ ছয়ায় পৰ্বত সমান চৌ আহি পৰে। ওখ ওখ গাঢ়

সেউজীয়া বঙত ভয়ংকৰ হাতৰ দৰে এই বিৰাট ঢৌবোৰে যেন প্ৰতিশোধৰ
স্পৃহাত হাতৰ কাষতে ঘিহকে পায়, তাকে ধাঁহিমুহি উটুৱাই লৈ যায়।

এই প্ৰলয়কাণ্ড কেতিয়াবা আৰম্ভ হয় মৃদু এটা কঁপনিৰে, মানুহে
তেতিয়া টোপনিৰ পৰা সাৰ পায়। চেগা-চেৰেকাকৈ টোপনি গৈ যেন
মানুহৰ আত্মাই পৃথিৱীৰ একেবাৰে বুকুৰ মাজলৈ দকৈ গিয়া পুৰ্তি দিছে।
এই কথাকেই জানিবলৈ মানুহৰ আত্মা চিৰদিন ব্যাকুল, এতিয়া কথাটো
সকলোৱে জানে। আৰু তাৰ পিছত যেতিয়া পৃথিৱী কঁপি উঠে, কলৈকো
দৌৰি গৈ সাৰিব নোৱাৰি, কিয়নো তেতিয়া দেৱতাসকলো পলাইছে—এখ
শিখৰৰ গিৰ্জাবোৰো ভাঙি চুৰমাৰ হৈছে।

খঙাল এটা ষাড়গৰুৰ আগৰ পৰা দৌৰি পলাবৰ সময়ত, মানুহে পানীত
ডুবিবৰ আগত, ছুৰি কটাৰীৰ খোচ খাবৰ সময়ত মানুহে যেনে ভয় খায়, এই
ভয় তেনেকুৱা নহয় এইটো হল জগৎ নিবন্ধনৰ ভয়, তৎক্ষণাত অহা বিপদ,
এই বসুমতীৰ ভললৈ বহি ভাঙি টুকুৰাটুকুৰি হোৱাৰ বিপদ। ইয়াৰ
মাজতে পৃথিৱীয়ে এটা শব্দহীন হুংকাৰ মাৰে। এনে এটা মাত পৃথিৱীৰ
থাকিব পাৰে বুলি কোনেও জনা নাছিল।

মাটিত পৰি ধূলি হৈ যোৱা ঘৰৰ অংশবোৰ লাহে লাহে থিতাপি হৈ
বহিছে। আমাৰ মৃত আপোন মানুহবোৰক লৈ, চাৰিওফালে আগুৰি থকা
মৃতসৰলক লৈ আমি তেতিয়া একেবাৰে অকলশৰীয়া—কেনেকৈ যে নিজে
বাচি ললোঁ, তাক আমি নাজানো।

ঘৰৰ চিড়িবোৰ তলৰ পৰা, আকৌ ওপৰৰ পৰা, অঁকাই পকাই, বগুৱা
বাই আৰম্ভ হয়। চুলিৰ বেণীৰ দৰে সিহঁত সবু হৈ যায়; তাৰ পিছত
অলপ বিপ্ৰাম, আকৌ পোনাই ওপৰলৈ উঠি যায়। উঠোঁতে মূৰ আচন্দ্রাই
কৰে। হঠাৎ তললৈ জঁপিয়াই যাব লাগে—নহলে তোমাক টানি লৈ যায়
আন পিনে ঘূৰি যায়—এই চিড়িবোৰ আৰু শেহ নহয়।

কিমান চিড়ি? এটা চিড়িত কিমান খটখটী? খটখটীবোৰ পাৰ হবলৈ
কিমান খোজ লাগে? কিমান শতাব্দী ধৰি মানুহে ভবিষ খোজ দি এই
চিড়িবোৰৰ তললৈ নামিছে—আকৌ কিতাপ এখন, বিলাহী বেঙেনা, মাজ,
মদৰ বটল, পাউৰুটী লৈ উভটি গৈছে। কিমান হেজাৰ বিজাৰ ঘণ্টাই খটখটী-
বোৰক ঘাঁহি ক্ষয় কৰিছে, সেই খটখটীবোৰেই নৰ্দমাৰ নিচিনাকৈ বৰষুণৰ
পানী বৈ যোৱাত সহায় কৰিছে; খেলিছে—হাঁহিছে। এই চিড়িবোৰেই।

ভালপাৰাইজো-ৰ নিচিনাকৈ আইন কোনো চহৰে চিড়িবোৰ এনেকৈ নষ্ট কৰা নাই, ফুলৰ পাহিৰ দৰে খহাই পেলোৱা বদৰঞ্জীত দেখা পোৱা নাই, নিজৰ মূখলৈ দলিওৱা নাই, কুলাৰে বতাহত জাৰি পেলোৱা নাই অথবা আকৌ বঢ়লৈ গোট খুউৱা নাই। কোনো চহৰৰ মূখত এনে ওখোৰা-মোখোৰা দাগ নাই, যেন স্বীকৰণ খলাবমাত ইহ'তেও আকাশলৈ উঠিছে, নহলে পৃথিৱীলৈ নাগিছে।

চিড়িবোৰৰ কোনোটোৰ মাজলৈ উঠিলে কেতিয়াবা হয়তো ঘন বেগুনীয়া ফুলেৰে কাৰ্শলা বন গজি থকা দেখা যায়। কোনোটো চিড়ি বগাই গৈ হয়তো এছিয়াৰ সমুদ্ৰৰ পৰা ঘূৰি অহা কোনোবা নাৱিক এজনে ঘৰত নতুন এখনি হাঁহি মূখ দেখিলে—অথবা ঘৰটো একেবাৰে ভয় লগাকৈ নীৰৱ দেখিলে। কোনোবা চিড়িত থৰক্‌বৰক্‌কৈ খোজ দিয়া কোনোবা মদপীয়ে হয়তো আকাশত ক'লা ধূমকেতুৰ দৰে তললৈ জাপ মাৰিলে। কোনোবাটো চিড়িত আকৌ সূৰ্য্যৰ কিৰণ পৰাত পাহাৰৰ মূখলৈকে মণিৰ পাৰিৰ।

ভালপাৰাইজো-ৰ সকলোবোৰ চিড়ি আমি এবাৰ উঠানমা কৰিলে, গোটেই পৃথিৱীখন এপাক মাৰি গহাৰ সমান হ'ব।

ভালপাৰাইজো! মোৰ বিষাদ নগৰী! দক্ষিণ প্ৰশান্ত মহাসাগৰৰ নিজ'নতাত কি নহৈছিল? বাট হেৰুৱা বাটৰুৱাই তৰা বা জোনাকীৰ তিৰবিৰাণত দুৰ্ঘটনাৰ হাত সাৰিব পাৰিছিল নে?

ভালপাৰাইজো ৰ বাতিবোৰ! আমাৰ এই গৃহটোৰ এখানিমানি ঠাই, বিশাল বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ এটি পোহৰৰ কণা মাত্ৰ। জোনাকী জ্বলি উঠি বাতিবোৰ সোণোৱালী ঘোঁৰাৰ মূৰৰ দৰে ভালপাৰাইজোক পৃথিৱীত চিনাকি কৰি দিছিল।

আৰু তাৰ পিছতে তাৰ পিছতে ভয়ংকৰ ঘটনাবোৰ ঘটিবলৈ ধৰে। পৰিত্যক্ত এটা বাতিয়ে দূৰ-সুদূৰলৈকে এনেবোৰ প্ৰকাশ্য গৃহ-তৰাৰে আকাশ ভৰালে যে পোহৰ পৰি চাৰিওদিশ আলোকিত হ'ল—বহুত ওখত আলিড-বাৰানে ক'পিবলৈ ধৰিলে। কেছিওঁপিয়াই সবগৰ দুৱাৰত তাইৰ গধূলিৰ পোছাকটো মেলি ধৰিলে। দক্ষিণা ক্ৰুৰ শব্দহীন ৰথখনে নীহাৰিকাৰ আলোক-মালাৰ ওপৰোঁদ বাগৰি গ'ল।

আৰু তেতিয়াই, চুলি-দাড়িৰে ভৰা ছেগিটেবীয়াছ-এ কিবা এটা বস্তু ভললৈ পেলাই দিলে, নিজৰ গদগদ শিঙৰ পৰা এটুকুৰা হীৰা—ৱা

বহুত ওখ আকাশৰ পৰা নিজৰ গাৰ ছালখনত লাগি থকা এটা চেৰেপাও হব পাৰে।

জন্মৰ পৰাই ভালপা বাইজো শোহৰত উজ্জ্বল, গুণ্‌গুণাই গান গোৱা, ফেনে-ফুটকাৰে ভৰা বচকী তিৰোতা এগৰাকীৰ দৰে।

ইয়াৰ ঠেক বাটে-পথে ৰাতি হলে ক'লা জলকুঁৱৰীয়ে উমলিছিল। একাৰত দূৰাৰবোৰ নিজে নিজে খুলি নিজে বন্ধ হৈছিল, হাতত ধৰি তোমাক ঘৰৰ ভিতৰলৈ সন্মুৱাই নিছিল; দক্ষিণ অঞ্চলত নাৱিকসকলে শব্যাসঙ্গিনীৰ লগত এনেকৈ বাট হেৰুৱাইছিল। বীয়াৰ খোৱা দোকানত পলিয়েণ্টা, টিয়েণ্টা, কাৰমেলা ফ্ল'ৰ ডি ডিয়ছ, মাণ্টিকুলা, বেৰেনিছ, বোৰি চুইট আদি বচকীহঁতে হেঁচাঠেলা লগাইছিল; মদ খাই মত্তলীয়া হৈ পৰা নাৱিকবোৰক আদৰ-অভ্যর্থনা কৰিছিল; ইজনীয়ে সিজনীক কামত সহায় কৰিছিল। এজনী ভাগ্যি পৰিলে তেতিয়াই অইন এজনী আহি আমাৰ দেশ চিলিৰ বিষয় বৰষুণত আলাং আঠাংকৈ নাচ আৰম্ভ কৰিছিল।

তিমি-চিকাৰী নাওবোৰে সমুদ্ৰ ৰাফ্‌স মগৰবোৰ মাৰিবলৈ বন্দৰৰ পৰা যাত্ৰা কৰিছিল। অইন কিছুমান জাহাজ গৈছিল কেলিফৰ্নিয়াত সোণ বিচাৰি। শেহত ধোৱা জাহাজবোৰে সাতসমুদ্ৰ পাৰ হৈ চিলিৰ মৰুভূমিৰ সোৰা লৈ দেশ-বিদেশ পাইছিল গৈ। পৃথিৱীৰ ভিতৰতে চিলিৰ এই মৰু-ভূমি সকলোতকৈ শুকান—যেন ইয়াৰে এটা অংশ—এটা মূৰ্তি ভাঙ্গি অস্তহীন খুলিকণত পৰিণত কৰিছে আবু সোৰাৰ জন্ম দিছে।

এই কামবোৰত খুব সাহসৰ দৰ্কাৰ হৈছিল।

ৰাতিৰ জগতত ভালপাৰাইজো ই তিৰ্‌বিৰ্ কৰিছিল। এই জগতৰ পিনে, আবু এই জগতৰ পৰা জাহাজে সাগৰৰ ঢৌ আহি ওফন্দি পৰিছিল—পাব চৰাইৰ দৰে উন্ডব আকৃতিৰ জাহাজ, সূৰ্য্যক্ৰমে ভৰা জাহাজ, কেপ হৰ্ণত বহুতদিন আটক হৈ পৰি থকা, বহুদ শেহ হৈ ভোকত কলমলোৱা যুদ্ধ জাহাজ বহুত সময়ত জাহাজ আহি বন্দৰ পোৱা মাত্ৰকে মানুহে নামি গৈ ঘাঁহৰ ওপৰত দীঘল দি লাং খ ই পৰিছিল। ডয়লৰ, অকল্পনীয় দিনবোৰত যেন মহাসমুদ্ৰই বাৰে বাৰে সুন্দৰ পেটাগিনিয়া প্ৰণালীত দূৰাৰ মৰুকলি কৰি দিছিল। ভালপাৰাইজো-ই সেই সময়ত নাৱিকবোৰক ভাল দৰ্‌হা দিব পাৰিছিল—ইয়াৰ নাৱিকবোৰে ভালপাইবাজো-ক ভাল পাইছিল। আকৌ তেওঁলোকেই ইয়াৰ মৰুত খুই পেলাইছিল।

হয়তো বা কোনো এখন জাহাজে এটা প্রকাণ্ড পিন্নানো লৈ আহিছিল। ফ্লেৰা ষ্টিণ্টান, গগৰাৰ “পেৰুৰ বড়ী আই” সকলোৰে উপভোগ কৰিছিল। আকৌ এদিনাখন ওৱেগাৰ নামৰ জাহাজত “ৰিভিন্সন ক্ৰুছো”ৰ মূল পান্ডুলিপি-খন পোৱা গ’ল। কোনোবাই অলপতে জুৱান ফ্ৰাণ্ডেজ ৰূপপ্ৰজ্ঞত ইয়াক পালে.. আবু কিছমান জাহাজত আনাৰছ, কফি; সুমামা ৰূপৰ জালুক; গুৱাইকুইলো-ৰ ফল; অসম দেশৰ সুগন্ধি বড়তিফুল, স্পেনৰ পৰা গুৱামৰি-দুবৰ মোহনাটো ঘোড়া-মানুহৰ খুবৰ দৰে মামৰে থকা-মাজে মাজে এটা সুগন্ধি ঠাইডোখৰ আমোল মোলায়—কোনোবা ৰাস্তাত ইলাচিৰ গোন্ধ, জইন এঠাইত মন মতলীয়া কৰা আতলছৰ সুগন্ধ—এই গোন্ধবোৰে যেন বগা কাড়ি এডালৰ দৰে বুকুখন বিস্তাৰিত কৰা সৰকা কৰি পেলায়। চাৰিওপিনৰ পৰা ফেৰপাতি অহা চিলিৰ সমুদ্ৰৰ ঘাঁহ-বনে যেন তোমাৰ লগত ফেৰ পাতিবলৈ আহিছে।

আবু তেতিয়াই ভালপাৰাইজো জুৱালি উঠিব, আবু ঘন সোণোৱালী বৰণ লব। লাহে লাহে ই এজোপা সুমথিৰা গছ হৈ সাগৰৰ পাৰত থিয় দিব, যেন ফল-ফুল পাতেৰে ভৰা এই গছডালে শীতল ছাঁ ফিৰ।

ভালপাৰাইজো-ৰ পাহাৰবোৰে কেতিয়াবা সিহঁতৰ অধিবাসীবোৰক গৃহস্থীন কৰিবলৈ থিৰাং কৰিলে, ঘৰবোৰ ঠিক মূখলৈ দাঙি নিব খুজিলে, বোকাৰে বস্তা হৈ থকা পৰ্বতৰ টিঙৰ পৰা সিহঁতক ওলোমাই ৰাখিব খুজিলে—এই টিঙবোৰ আকৌ হালধীয়া, দেখিবলৈ ঠিক সোণৰ কৰবী ফুলৰ দৰে, কিন্তু গছ-গছনিবোৰ বনৰীয়া সেউজীয়া ৰঙৰ। আকৌ ঘৰবোৰে আবু তাক থকা মানুহবোৰে ওখ টিঙতে ওলমি থাকিব খুজিলে। বস্ত্ৰগত কেঁকুৰি গৈ, ভিতৰত গাঁত খালি সোমাই গৈ, চিন্তাত হাবাখুৰি খাই, তেওঁলোকে প্ৰতিটো টিঙত থাকি যাবলৈ মন কৰি দাঁত-মুখ চোঁপ ওলমি বৈ গ’ল। ইয়াৰ বন্দবটোত সদায় সমুদ্ৰ আবু প্ৰকৃতিৰ মাজত সাপ-নেউলৰ বন্ধ লাগি আছে। সমুদ্ৰ ২৪টা ওখ পাৰবোৰ মানুহৰ অধীন নহয়, কিন্তু অকণঅকণকৈ মানুহেই বন্ধত জিকিছে। পাহাৰবোৰে আবু সীমাহীন সাগৰে চহৰখনত এটা বিশেষ সৌন্দৰ্য দান কৰিছে—ইয়াক সমান কৰিছে—সৈন্যৰ ছাউনিৰ দৰে নহয়, কিন্তু বসন্তকালৰ বিনন্দীয়া শোভা—বৎ-বহণ আবু স্মাৰোহ আনি চহৰখন সজাই ৰাখিছে। ঘৰবোৰ প্ৰতিটোৱেই এটা এটা বস্তৰ খনি হৈ পৰিছে; গেৰুৱা আবু হালধীয়া, ভেজবঙা আবু তুঁতৰ দৰে নীলা,

সেউজীয়া আৰু বেঙুনীয়া—নানা বৰণ মিলি গৈছে। ভালপাহাইজো-ড বন্দৰৰ কামকাজ ভালেই চলে—ই যেন পালতোলা ডুবন্ত এখন জাহাজ—কিন্তু এতিয়াও সজীৱ জাহাজবোৰে নিছান তুলি লানি লাগি ইয়াৰ পৰা প্ৰশস্ত মহাসাগৰত চৌ তুলি যায়। নিছানবোৰে বতাহত লটপট কৰে। বতাহেও যেন এনে এখন চহৰকে বাৰে বাৰে বিচাৰি আহে।

মই এই সুৰ্গন্ধি, আহত পাহাৰবোৰৰ মাজত থাকি আহিছোঁ। পাহাৰ-বোৰৰো যেন আদি অন্ত নাই, অসংখ্য জুপুৰী ঘৰে মানুহৰ মনত কৰণাৰ উদ্বেক কৰে। পাহাৰৰ টিংবোৰ ওখ, সাপৰ দৰে অকোৱা-পকোৱা বা শিঙৰে সজা পেপাৰ দৰে বেঁকা গাঠিটোৰ দৰে। এই অকোৱা-পকোৱা বাটৰ মাজত হয়তো এখন কমলা ৰঙৰ দোলনা; কোনোবা এজন পাদুৰী চাহাবে হয়তো তললৈ নামি আহিছে, শূদা ভৰিৰ এজনী ছোৱালীয়ে তবমুজ এটা খোৰোং কৰি থাই তাতে মূখখন সুমুৱাই আহি আছে। এদল নাবিকে লগত বান্ধুৱী লৈ পাৰ হৈ গৈছে। মামৰে খৰা টিনৰ ছালৰ ঘৰ এখনত দোকান পতা হৈছে। নিচেই সৰু এটা ছাৰ্কাছৰ দল তেওঁলোকৰ তাম্বুটো ইমান সৰু যে জন্তুবোৰক শিকোৱা মাণ্টৰজনৰ গোফজোৰহে তাত ধৰিব। আকাশ চুব পৰা এডাল ওখ জখলা। এখন লিফ্ট তাত মূখলৈকে ভৰোৱা পিঁয়াজৰ বোজা লৈ ওপৰলৈ উঠিছে; সাতটা গাধ, সিহঁতে ওপৰলৈ পানী তুলি নিছে। ক'বাত জুই নুমাই ঘৰি অহা এখন দমকলৰ গাড়ী। দোকানৰ খিড়িকী এখনেদি বটলত থৰে থৰে সজাই থোৱা জীৱন-মৰণৰ দৰৱ।

এই পাহাৰবোৰৰ সকলোৰে অৰ্থপূৰ্ণ নাম একোটাকৈ আছে। পাহাৰ পাৰ হৈ যাব খুজিলে যেন বাটেই শেহ নহয়—পৃথিৱী বা শব্দৰ জগতত ইয়াৰ শেহ নাই। বাংঢালি পাহাৰ, পখিলা পাহাৰ, পলানকো-ৰ পাহাৰ, হাছপতাল এখন; সৰু টেবুল—এটা কোণ, সমুদ্ৰ সিংহ, জাহাজ বন্ধা ৰছি, কুমাৰৰ পাহাৰ, চেপাবো-ৰ পাহাৰ, ঢেকীয়া বন, বায়ুদল, কাঠবাদামৰ জোপেহা, পেকুইনছ চাৰকানেছ, আৰ্ছিভডোছ আদি পাহাৰ, খেৰৰ দম, জেলখানা, শিয়াল পাহাৰ, ডোনা এল্গিভাৰ পাহাৰ, চেণ্ট শ্টিফেনৰ পাহাৰ, এণ্টৰ্গা পাহাৰ, মণিমৰকত, আখৰোট গছ, ৰডৰিগেনজ পাহাৰ, হিলে-ৰাৰুদ, গোৱালা, লিঞ্চলক চিষ্টা-ভাৱনা, কবৰখানা, কাইট বন, পাতাবাহাৰ গছ আকৌ ইংৰাজ-বোৰৰ হাছপতাল, তালগছ, ৰাণী ভিক্টোৰীয়াৰ পাহাৰ, কাৰাভেল্লোৰ পাহাৰ, স্বৰ্গীয় চেণ্ট জন, পকোৰ-ৰ পাহাৰ, ছাগলী, বিস্কেৰি পাহাৰ, ডন ইলিয়াছৰ

পাহাৰ, কোটগোলা, কুঁহিয়াৰ খেতি, চকুৰ চাৰ্মনি, পাৰাছিয়া আৰু কুইনছ
পাহাৰ, ষাড়গৰ, ফুল।

মইতো ইমানবোৰ ঠাইলৈ যাব নোৱাৰোঁ। ভালপাবাইজোলৈ যাবলৈ
হলে এটা নতুন সমুদ্ৰ বান্ধস লাগিব, আৰু তাৰ আঠখন ঠেং থাকিলেহে এই
ঠাইবোৰ চোৱা শেহ হ'ব। মই মাত্ৰ ইয়াৰ আহল বহল হিচাপ—মানুহে জনা
হিচাপটোহে দিলোঁ। ইয়াৰ সোঁহাতে থকা বঙবিবঙৰ সৌন্দৰ্য বা বাওঁহাতে
থকা সেউজীয়া গছপাত, ওখ সাগৰৰ পাব বা দ'লৈ নামি যোৱা গাঁতবোৰৰ
বৰ্ণনা নিদিওঁ।

ইয়াৰ ঘণ্টা-খনি, চৌৰ লেখিয়া ওখ-চাপৰ গঢ়ন আৰু নামবোৰবহে
আভাস মই দিলোঁ।

তাৰ উপৰি, এই নামবোৰৰ মাজেদি, কাৰণ সিহঁতেই শিৰা-উপশিৰা,
সিহঁতেই বতাহ আৰু তেল, বুৰঞ্জী আৰু গীতিকাৰ্য্য, বঙা তেজৰ সোঁত
সিহঁতৰ মাজেদি বৈ গৈছে।

খালত পৰা চিলিৰ বাঁহুদুত

স্কুলত এটা সাহিত্য বিষয়ক ব'ৰ্ডা, নতুনকৈ প্ৰকাশ হোৱা মোৰ কেইখনমান
কিতাপৰ জনপ্ৰিয়তা, আৰু মই পিঙ্কিলৈ লোৱা বিখ্যাত কে'প চোলাই শিল্পী
মহলৰ বাহিৰতো মোক অলপ জনাজাত কৰিছিল। কিন্তু কুৰিৰ দশকত
আমাৰ দেশৰ সাংস্কৃতিক জীৱন প্ৰবাকৈ যুৰোপৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল
আছিল—কদাচিৎ দুই এজনহে ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম আছিল। আমাৰ প্ৰতিখন
সাধাৰণতন্ত্ৰী দেশত এজনকৈ বিশ্বনাগৰিক স্বশ্ৰবণী মানুহে কামবন কৰি
গৈছিল। লেখকসকল আছিল শাসকশ্ৰেণীৰ মানুহ, তেওঁলোক সকলোৰে
পেৰিছত বাস কৰিছিল। আমাৰ দেশৰ শ্ৰেষ্ঠ কবি ভিচেন্টি হুইডোৱো-ই
কেৱল যে ফৰাচী ভাষাত লিখিছিল সি নহয়, তেওঁ নিজৰ নামটোও সলাই
ভিচেন্টিৰ ঠাইত ভিনচেণ্ট কৰি লৈছিল।

বাস্তৱিকতে কবলৈ গ'লে, মোৰ কুমলীয়া বয়সত অলপ-অচৰপ নাম হওঁতেই
মানুহে মোক বাটে-পথে সন্নিধিলৈ ধৰিলে, “তুমিনো ইয়াত কি কৰিছা?
তুমি পোৰিছলৈহে যাব লাগে!”

মোৰ হৈ এজন বন্ধুৱে বিদেশমন্ত্ৰকৰ এজন বৰমুৰীয়াক ধৰিলে। তেওঁ

খবৰ আনিলে যে বৰমন্দিৰীয়াজন মোৰ কবিতাব পাঠক আছিল, আৰু মই তৎক্ষণাত তেওঁক লগ ধৰিব লাগে।

“মই তোমাৰ আকাংক্ষা কি জানো। সেই হাতৰালা আৰামী চকীখনত বহাঁ। তাৰ পৰা তুমি চাৰিচুকীয়া পাৰ্শ্বখনৰ কেউপিনে ভালকৈ দেখিবলৈ পাবা, তাত বহিলে মেলাখনো দেখিবলৈ পাবা। কিমান মটৰ গাড়ী দেখিছা! —সকলোৰে ফুটনি। তুমি এজন ভাগ্যৱান ডেকা কবি। সেই কাৰেংঘৰটো দেখিছানে? এসময়ত ই আমাৰ পৰিয়ালৰ আছিল। আৰু এতিয়া মই ইয়াত এটা একাৰ চুকত আমোলাতন্ত্ৰৰ গভীৰ কুঁৱাত ডিঙিলৈকে ডুবি আছোঁ। আচলতে আত্মিক জগতটোহে সাৰ বস্তু। তুমি চাইকোভিস্কি পছন্দ কবানে?”

এমষ্টাৰ্ভামান শিল্পকলাৰ বিষয়ে দীঘল আলোচনা কৰি তেওঁ মোক কৰমৰ্দন কৰি বিদায় দিলে। মোৰ কামৰ বিষয়ে কোনো চিন্তাৰ কাৰণ নাই বুলি তেওঁ কলে। তেওঁ হ'ল ৰাজদূতাবাসৰ মূখিয়াল। “তুমি এতিয়াই কোনোবা এঠাইত কাম পাইছা বুলি ধৰি লবই পাবা।”

দুৰূছৰ ধৰি মই মাজে মাজে সেই কূটনৈতিক বিভাগৰ মূখিয়ালজনৰ অফিছত খবৰ কৰিবলৈ গৈছিলোঁ। প্ৰতিবাবেই তেওঁ আগৰ বাৰতকৈ বেছি বেছি বিনয়ী আছিল। মোক দেখা মাত্ৰকে তেওঁ গোমোৰামুৱা হৈ এজন চেক্ৰেটেৰীক মাতি আনি ভুৰু কোঁচাই কৈছিল, “এতিয়া মই আৰু কাৰো লগত দেখা নকৰোঁ। প্ৰতিদিনৰ গদ্যময় জীৱনৰ কথা মই পাহৰি যাব খোজোঁ। এই চাকৰিতে আত্মিক আলোচনা কৰিবলৈ মই মাত্ৰ এই কবিকহে পালোঁ। আশাকবোঁ তেওঁ আমাক এৰি থৈ নাযায়।”

মই ঠিক জানো যে তেওঁ এই কথা আন্তৰিকভাৱেই কৈছিল। কিন্তু তাৰ পিছত অলপো বিৰতি নিদিয়াকৈ কুকুৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি গৈছিল। “ষিবোৰ মানুহে কুকুৰ ভাল নাপায় সেইবোৰে শিশুকো ভাল নাপায়।” আৰু তাৰ পিছতে ইংৰাজী উপন্যাসৰ আলোচনা কৰিছিল। তাৰ পিছতে জৰ্পিয়াই নৃত্য আৰু ধৰ্মতত্ত্বলৈ গৈছিল। আৰু শেহত ডাঙৰীয়াসকলৰ বংশ-শ্ৰাৱণিকাৰ বৰ্ণনা দিছিল, তেওঁলোকৰ ঘৰৰ লিগিৰা ল'ৰাৰ ছিচাপ দিছিল। মই বিদায় লবৰ সময়ত আমাৰ দুজনৰ মাজত হোৱা খুব গুপ্তত কথাহে যেন আকৌ উন্মুকিয়াইছিল, বিদেশত মোৰ চাকৰিটো একেবাৰে পকা বুলি তেওঁ কথ্য দিছে। যদিও এতিয়া মোৰ খাবলৈকে টকা-পইচাৰ নাটনি আছিল,

গধূলি বেলিকা তেওঁৰ ঘৰৰ পৰা ওলাবৰ সময়ত মই নিজকে এজন কূটনীতিক বিষয়া ভাবি গপচত ওলাই গৈছিলোঁ। বন্ধু-বান্ধবে মই কি কৰি আছোঁ বুলি সন্ধানিলে মই একে গপচতে কৈছিলোঁ, “স্নু.ৰাপলৈ যাবলৈ মই যো-যা কৰি আছোঁ।”

বন্ধু বিষয়ান্ধ-ক লগ নোপোৱালৈকে দিনবোৰ এনেকৈয়ে গৈছিল। চিৰলিভ বিষয়ান্ধ পৰিয়াল ডাঙৰ বংশৰ। চিহ্নাংশপী, জনপ্ৰিয় সঙ্গীতজ্ঞ, আইনজ্ঞ, লেখক, আবিষ্কাৰক আৰু এণ্ডিজন পৰ্বত আৰোহণকাৰীসকলৰ এই পৰিয়ালত অস্থিৰতা আৰু বুদ্ধিমত্তাৰ ছাপ আছিল। মোৰ এই বন্ধুজনো এজন ৰাষ্ট্ৰদূত আছিল। বিদেশমন্ত্ৰকৰ বাহিৰ-ভিতৰ তেওঁ ভালকৈ জানিছিল। তেওঁ মোক সন্ধানিলে, “তোমাৰ চাকৰিৰ এতিয়াও একো হোৱা নাই নেকি ? এতিয়া যি কোনো সময়তে খবৰ আহিব পাৰে। বিদেশমন্ত্ৰকৰ এজন ওখ বিষয়া—তেওঁ গিৰ্ণপকলাৰ এজন পৃষ্ঠপোষকো—তেওঁৰে মোক কথা দিছে।”

দাঁত নিকটাই হাঁহি তেওঁ কলে, “বলা, আমি গৈ মন্ত্ৰীজনৰ সৈতে দেখা কৰোঁগৈ।”

মোক বাঁউসীত খৰি মাৰ'লৰ চিড়িৰ খটখটীবোৰত উঠি গ'ল। আদালতী আৰু কৰ্মচাৰীসকলে আমাক বাট এৰি দিলে। মোৰ মূখৰ মাত হৰিল। এই প্ৰথমবাৰ বিদেশী মন্ত্ৰীৰ লগত মোৰ দেখা হ'ব। গৈ দেখিলোঁ তেখেত একেবাৰে চুটি-চাপৰ মানুহ। তেখেতে জাপ মাৰি উঠি ডেস্কত বহি ললে। মোৰ বন্ধুৰে তেওঁক বজাই কলে যে মই চিৰি এৰি বিদেশত কাম-বন কৰিব খোজোঁ। মন্ত্ৰীৰ কাষত বহুত ঘণ্টা আছিল। তেখেতে তাৰে এটা বজালে। মোৰ মনৰ বেমেজালি বঢ়াবলৈ সেই আশ্চৰ্য্য বিষয়ত বন্ধকজন আহি উপস্থিত হ'লহি। মন্ত্ৰীয়ে তেওঁক সন্ধানিলে, “কি কি কাম খালী আছে ?”

সেই নিখুঁত সাজপাৰ পিন্ধা বিষয়াজনে এইবাব আৰু চাইকোলজিকৰ কথা উলিয়াব নোৱাৰিলে। তেওঁ পৃথিৱীৰ বহুত দেশৰ নাম কৈ গ'ল। মই মাত্ৰ এটা নামহে খাব পাবিলোঁ, কাৰণ এই নামটো মই আগতে কেতিয়াও শুনো নাই—বেঙুন।

মন্ত্ৰীজনে মোক সন্ধানিলে, “পাবলো, তুমি ক'লৈ যাব খোজা ?”

অলপো কেবোমোহো নকৰাকৈ মই কলোঁ, “বেঙুনলৈ।”

মন্ত্ৰীয়ে মন্ত্ৰিয়ালয়নক আদেশ দিলে, “তেওঁৰ চাকৰি হ'ল বুলি এতিয়াই নিয়োগপত্ৰ এখন দিয়ক।”

মানুহজনে আশ্বেৰ্ষে ওলাই গৈ চৰ্কাৰী আদেশৰ চিঠি লৈ আহিল।

মন্ত্ৰীৰ অফিছ ঘৰত এটা গোলক আছিল। বন্ধ বিয়লিঙ্গি আৰু মই দুয়ো সেই অজানা চহৰ বেঙুন ক'ত আছে চালোঁ। পূৰ্বণ মেপখনত এটা দ জাতি আছিল। আমি তাতে বেঙুন আবিষ্কাৰ কৰিলোঁ, “বেঙুন—এইয়া বেঙুন।”

কেইঘণ্টামানৰ পিছত মই চাৰ্কাৰ পোৱা বাবে বন্ধসকলৰ লগত আনন্দ উছৰ স্বৰিবৰ সময়ত কিন্তু বেঙুন নামটো মই একেবাৰে পাহৰি গলোঁ। আনন্দত অধীৰ মই মাত্ৰ তেওঁলোকক বজালোঁ যে পূৰ্ব গোলাধৰ সাধুকথাৰ দেশ এখনত মই বাণ্টুদতৰ কাম পালোঁ, আৰু এই দেশখন মেপত এটা সৰু দাঁতৰ দৰে।

১৯২৭ খৃষ্টাব্দৰ জুন মাহত এদিন আমি সেই দূৰ দেশলৈ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলোঁ। বৰেন্ছ এয়াৰ্ছত মোৰ অফিছে দিয়া প্ৰথম শ্ৰেণীৰ টিকেটটো শুধাই আমি দুটা তৃতীয় শ্ৰেণীৰ টিকেটলৈ বোলা জাহাজত উঠিলোঁ। এই জাৰ্মান জাহাজখনত কবলৈ গ'লে ম হ এটা শ্ৰেণীহে আছিল, পঞ্চম শ্ৰেণী। থোৱাবোৱাৰ বাবে দুটা সময় ভাগ কৰা আছিল। এবাৰ হ'ল, পৰ্তুগীজ আৰু স্পেনীয় অধিবাসীবোৰক বিমান সোনকালে পৰা যায় খুৱাই দিয়া, আৰু অইন বাৰ হ'ল বাকী সকলোকে খুউৱা, বিশেষকৈ জাৰ্মান মানুহবোৰক—লাটিন আমেৰিকাৰ কাৰখানা আৰু খনিৰ পৰা ঘূৰি বোৱা সকলক। মোৰ লগৰীয়া আলভেৰোই ততালিকে মহিলা যাত্ৰীসকলৰ শ্ৰেণী বিভাগ কৰিলে—তেওঁ খুব খৰটকীয়া প্ৰেমিক পুৰুষ আছিল। মাইকী মানুহক তেওঁ দূৰভাগত ভগাইছিল, এদলে মতামানুহ চিকাৰ কৰে, অইন দলে চাবুকৰ মাৰত ঠিক থাকে, এই প্ৰভেদ অৱশ্যে সকলো সময়তে নাখাটিছিল। মাইকী মানুহৰ ভালপোৱা আদায় কৰিবলৈ তেওঁ বহুত কিটিপ-কৌশল জানিছিল। ডেকত দৃগবাকী লাহতী তিৰোতা উপস্থিত হলেই তেওঁ খবৰকৈ মোক হাতত ধৰি টানি লৈ বিজ্ঞ মানুহৰ চাউনি অৰু ভাৱভঙ্গী দেখুৱাই মোৰ হাত চাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। দ্বিতীয়বাৰ ঘূৰি যাবৰ সময়ত তিৰোতা দৃগবাকীয়ে ভোতিয়া খস্কক খিন দি, আমাক তেওঁলোকৰো হাত চাই দিবলৈ অনুৰোধ কৰিছিল। তেওঁৰো তৎক্ষণাত তেওঁলোকৰ হাত নিজৰ হাতত সন্মুখাই,

দক্ষাৰতকৈ বোহি সময় ডাঙ হাত বুলাই তেওঁলোকৰ ভৱিষ্যত গননা কৰিবলৈ বহি গৈছিল। এনেবোৰ গণনাত তেওঁলোকক এবাৰ আমাৰ কোবলৈ বোম্বাৰ নিৰ্দেশ আছিলেই।

কিন্তু ঘটনা সোনকালেই অইন পিনে গ'ল। এই তিব্বোতাসকলক এনেকৈ লগ পোৱা মোৰ ভাল নলগা হ'ল। তেওঁলোকৰ ঠেংঠেংনি আছিল—খোৱা-বোৱা সদায় একে হোৱা বাবে। মই তেওঁলোকক এৰি অটলাণ্টিক মহাসাগৰৰ এক ঘেয়েমিৰ পৰা বন্ধা পাবলৈ, এজনী খাটি ব্ৰাজিলৰ কুমাৰীৰ ডাঙৰ চকু দুটা দেখি বিশ্ব সংসাৰ পাহৰি গ'লোঁ। বান্ধো ডি জেনেৰেণ্ড তেওঁ মাক-বাপেক আৰু ভায়েকৰে সৈতে জাহাজত উঠিছিল।

ভেতিয়াৰ দিনৰ লিছবনৰ ৰেপবোৱা জীৱনযাত্ৰা দেখি মই অৰাক হৈ গৈছিলোঁ। ছালাজাবে ভেতিয়াও সিংহাসনত বহা নাছিল। জালোৱাসকলৰ সকলোতে অবাধ গতি বিধি আছিল। আমি থকা সৰু ছোটেলিটৰ খোৱা-বোৱা সোৱাদ লগা আছিল। খোৱাৰ টেবুলত থাল ভৰা ফল শোভা পাইছিল। ঘৰবোৰৰ বঙো আছিল হৰেক্ষকম্বৰ। পুৰণি ৰাজকাৰেঙৰ ধেনু-ভিৰীয়া পদূলিমুখ, গিৰ্জাবোৰত আছিল ৰাজকাৰেঙৰ দৰে সন্মদৰ অম্বৰু দৈত্যৰ দৰে প্ৰকাশ্য মূৰ্খ—যদিও মোৰ মনেৰে এই মূৰবোৰৰ পৰা ঈশ্বৰে বহুত শতাব্দী আগতেই অইন ঠাইত থাকিবলৈ গলগৈ। জুৱা খেলাৰ ৰাজহুৱা নাচঘৰ, বহল আলিবাটত শিশুৰ দৰে কৌতুহলী চকুৰ মানুহৰ ভীৰ, আধাপগলা ব্ৰাগাজাৰ ডাচেক শিলগুটি ভৰা বাটত পিছে পিছে এদল বজৰুৱা লৰাই খেদি লৈ যোৱা—এইবোৰেই মোৰ মনৰোপ প্ৰৱেশৰ স্মৃতি।

তাৰ পিছত মান্নিদ পালেগৈ, তাৰ কফি হাউছবোৰত ভীৰ আৰু সেই সময়তে আমাৰ পৰমবন্ধু প্ৰিমো ডি ৰিভেৰাই কেনেকৈ অত্যাচাৰ কৰিব লাগে জাতিটোক প্ৰথমে দেখুৱাই দিলে—এই জাতিটোৱে পিছত সকলো শিকি ললে। মোৰ কিতাপ “বোহিভেগিস্সা এন লা টিয়েৰা” কবিতামালাৰ প্ৰথম কবিতাবোৰ স্পেনৰ মানুহে বৃজাত বহুত দৰি কৰিলে। পিছত ভেতিয়া এলবাৰ্টি লোৰকা, এলেক্সেণ্ড্ৰ আৰু দিয়োগো-ৰ প্ৰজন্ম পালেহি ভেতিয়াহে এই কবিতাবোৰ তেওঁলোকে বৃজি পালে। মোৰ বাবে স্পেনৰ স্মৃতি হ'ল শেষ হব নোখোজৰ দীঘলীয়া বেগ ভ্ৰমণৰ—আৰু পৃথিৱীৰ সকলোভকৈ দুৰ্দ্দশাত পৰা তৃতীয় প্ৰেৰণীৰ বেগৰ কামৰাবোৰ—আমি ডাতে উঠি পেৰিছিলৈ বাঢ়া কৰিলোঁ।

মণ্টপাৰনেছিঙ আৰ্জেণ্টিনা, ব্ৰাজিল আৰু চিলিৰ মানুহৰ গিজ গিজ কথা ভীৰত আনি হেৰাই গলৌ। গোমেজ-ৰ শাসনত অভ্যাচাৰত পোত গৈ থকা ভেনেজুৱালাৰ মানুহবোৰে অৱশ্যে তেতিয়াও পলাই অহাৰ সপোন দেখা নাছিল। গোৰোহালৈকে টকা পোছাক পিন্ধা হিন্দু মানুহ মই ইয়াতে দেখিলোঁ। মোৰ কাষৰ টেবিলখনত বহি থকা ছোৱালীটিয়ে বেজাৰ মনেৰে অলস ভাৱে ক্ৰিম-ককি খাই আছে—তেওঁ ডিঙিত অকমানি এটা সাপ মেৰিয়াই লৈছে। আমাৰ দক্ষিণ আমেৰিকাৰ মানুহখিনিয়ে এটা দল বাণ্ধি কনিৱাক মদ খাই, টাঙ্গো নাচ জুৰি দিছিল, আৰু সামান্য এটা চেলু লৈ এটা মাৰামৰি লগাই আখা পৃথিৱী কৰতলগত কৰিব বুলি মন্তলব আৰ্টিছিল।

পেৰিছ—ফ্ৰান্স, ৱদুৰোপত আমাৰ দৰে দক্ষিণ আমেৰিকাৰ সৰু চহৰৰ মানুহে দুশ মিটাৰৰ এডুখৰি ঠাই আৰু দুই এটা বাস্তাৰ চুক-কোণৰ অধিবাসী আছিলোঁ। মণ্টপাৰনেছি লা ৰোটোণ্ডা, লে ডোম, লে কুপালি আৰু দুই এখন দোকানত ককি পান কৰিছিলোঁ। ক'লা মানুহক গায়ক আৰু সঙ্গীতজ্ঞৰ জনপ্ৰিয়তাক স্বীকৃতি দিয়াৰ তেতিয়া মাত্ৰ আৰম্ভ হৈছেহে। দক্ষিণ আমেৰিকাৰ মানুহৰ ভিতৰত আৰ্জেণ্টিনাৰ মানুহেই বেচি আছিল। তেওঁ-লোক কাজিয়া-পেচাল লগোৱাত প্ৰথম আছিল—তেনেকৈ চহকীও আছিল। নৰক গুলডাৰ কৰাৰ পিছত যিকোনো সময়তে দোকানৰ চাৰিজন লিটিকাই আৰ্জেণ্টিনাৰ মানুহজনক ধৰি দাঙি নি টেবুলবোৰ পাৰ কৈ একেবাৰে বাস্তাৰ মাজলৈ দলিয়াই পেলাইছিল। কিন্তু আমাৰ বদুৱেনছ এয়াৰ্ছৰ কুটুমজনে এনে ঘটনাটো অলপো বিচলিত হোৱা নাছিল। সোতমোচ খোৱা দুঠেঙীয়া পাতলদুন আৰু আউলিবাউলি চুলিৰে দুনাই ফেৰ পাতি গৈছিল। তেতিয়াৰ দিনত আৰ্জেণ্টিনাৰ সংস্কৃতিত পমেডৰ চল নাছিল।

প্ৰকৃততে পেৰিছতে সেই প্ৰথম দিনবোৰত মোৰ সময় কাড়তকৈ বেগেৰে উৰি গৈছিল। মই একনো ফৰাছী, এছিয়াবাসী, আফ্ৰিকা আৰু ওছিয়ানিয়া দেশৰ মানুহৰ কথা কবই নালাগে স্পেনডাৰী আমেৰিকাৰ মানুহ বা মেক্সিকো আৰু পেটাগনিয়াৰ মানুহো লগ পোৱা নাছিলোঁ। সদায় কাজিয়া-পেচাল জুৰিয়েই আছিল। নিজৰ ভিতৰত দন্ কৰি পৰম্পৰা বন্ধন গাই ফুৰিছিল, কিন্তু আকৌ এই মানুহবোৰকো এৰি অইন ঠাইত গৈ থাকিব নোৱাৰিছিল। গুৱেন্‌টেমালাৰ মানুহে পাৰাগুৱেৰ মানুহৰ লগ বেছি ভাল পাইছিল আৰু ফৰাছী মানুহতকৈ নিজৰ ভিতৰত সময় কটাবলৈ পছন্দ কৰিছিল।

এই সময়তে মই হিজাব ভালেকৈ লগ পালোঁ। তেওঁ এঁজন ডাক্তাৰ কবি আছিল। তেওঁৰ কবিতা আছিল বনৰীয়া জন্তুৰ ছামড়াৰ দৰে চুপে খহট লগা, কিন্তু অত্যন্ত শক্তিশালী আব্দু মহান।

আব্দু এটা কথা—আমাৰ প্ৰথম সাক্ষাতৰ দিনাই দুয়োৰে অঙ্গপ কাজিয়া লাগিল। মাত্ৰা বোটাডাতে আমি দুয়োকে ত্ৰিভাষী কবি দিয়া হ’ল, আব্দু ভাতে তেওঁ মোক খাটি পেৰু ভাষাত ওলপনি জমালে, তুমি আমাৰ সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ কবি, মাত্ৰ বদ্বেন ডাবিও’ৰ লগত তোমাক বিজ্ঞান পাবী।”

মই উত্তৰ দিলোঁ, “ভালেজো, আমি দুজনে বন্ধুত্ব কৰিবলৈ খুজিলে মোক আব্দু এনে কথা কোৱাও নকৰ। দুয়ো দুয়োকে লেখক হিচাপে চাবলৈ আব্দু কবিলে তাৰ মীমাংসা যে ক’ত হব মই নাজানো।”

মোৰ কথা শুনি তেওঁ উচপ খাই উঠিল। প্ৰচলিত সাহিত্য-বিবোধী শিক্ষা-দীক্ষাই মোক অভদ্ৰ ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ শিকাইছিল। আনহাতে তেওঁ মোতকৈ এটা প্ৰজন্ম আগৰ মানুহ আছিল। তেওঁৰ ব্যৱহাৰত সদাশয় সৌজন্য লুকাই আছিল। মোৰ কথাত বেয়া পোৱাতহে মোৰ মনটো ভেঁটিয়া কেনেবা লাগিল।

কিন্তু আমাৰ মনৰ এই ভাৱৰ কাটি যাবলৈ বেছি পৰ নালাগিল। সেই মনুতৰ পৰাই আমি প্ৰকৃত বন্ধু হলোঁ। বহুত দিনৰ পিছতো মই যিতিয়া পৰিহৃত আব্দু বেছি সময় কটাইছিলোঁ, আমি দুয়ো একেলগে বহুত সময় থাকিছিলোঁ, তেওঁক ভালকৈ চিনি পাবৰ সুযোগ পাইছিলোঁ।

ভালেজো মোতকৈ চুটি-চাপৰ আব্দু ক্ষীণ মানুহ আছিল। কিন্তু তেওঁৰ হাড় শক্ত, আব্দু চেহেৰাত বেড ইণ্ডিয়ানৰ বেছি চাপ আছিল। ঘন ক’লা বগৰ চকু, ওখ মূখৰ লেখীয়া কপাল, ইনকা জাতিৰ বৈশিষ্ট্য ভৰা ধুনীয়া মূখখনত অদ্ভুত বাজকীৰ মহিমাৰ বিষয় চিন ধৰিব পৰা গৈছিল। সকলো কবিৰ দৰে তেওঁৰো ভেম আছিল আব্দু কোনোবাই তেওঁৰ চেহেৰাৰ ইণ্ডিয়ান গুণাবলীৰ কথা উল্লেখ কৰিলে তেওঁ খুব ভাল পাইছিল। মূৰটো ওখকৈ দাঁড়ি ধৰি, তেওঁক লগািবলৈ সুযোগ দি মোক সুধিছিল, “মোৰ গচনত কিবা এটা সৌন্দৰ্য আছে, কি কোৱা?” আব্দু তাৰ পিছতে নিজকে লৈ ঠাণ্ডা মাতেৰে বং-ভামাচা কৰিছিল।

তেওঁতকৈ বহুত বিকল্প ঠিক বিপৰীত স্বভাৱৰ মানুহ আছিল ভিৰ্চোণ্ট হুইডোৱো। তেওঁৰ এনেবোৰ আত্মবিশ্লেষণ ভিৰ্চোণ্টৰ মাজে মাজে কৰা অহংকাৰৰ ভুলনাত একোৱে নাছিল। হুইডোৱোই তেওঁৰ কথালৈ এগুটি

চুলা ওলমাই থৈ, কোটৰ ভিতৰত বুকুৰ দুপিনে আগলি সন্মুখাই বুকু ফিল্পাই সন্নিবিহল, “মোক যে নেপোলিয়ন বোনাপাৰ্টৰ নিচিনা দেখিবলৈ লাগে, কথাটো বাবু মন কৰিছানে?”

ভালেজো খামখেয়ালী মানুহ আছিল—কিন্তু বাহিৰৰ মানুহজন যেন অন্তৰৰ ছাঁত সোতমোচ খাই সোমাই আছিল। বাহিৰত তেওঁ গম্ভীৰ প্ৰকৃতিৰ আৰু মূখখন কঠোৰ এখন মূখৰ দৰে আছিল। কিন্তু তেওঁৰ অন্তৰখন একেবাৰে বেলেগ আছিল। মই মাজে মাজে তেওঁক শুলত পঢ়া সৰু লৰাৰ দৰে বহুমেদে জপিওৱা দেখিছিলো (বিশেষকৈ যেতিয়া তেওঁক গোমোঠা মূখৰ বৈণীয়েকৰ কাষৰ পৰা আমি খপিয়াই লৈ যাব পাৰিছিলো—এই মহিলা গৰাকী অত্যাচাৰী, অহংকাৰী আৰু ডাঙৰ মানুহৰ জীয়ৰী আছিল।) তাৰ পিছতেই আকৌ তেওঁ বিষমতা আৰু বশ্যতাৰে ভুবি গৈছিল।

সৰুভকৈ পিছত আমি এজন মানুহৰ কাৰণে বৈ আহিলো—তেওঁ হঠাতে পেরিছৰ ছয়মাসী জগতৰ পৰা আবিৰ্ভাৱ হলিহ। তেওঁ চিলিৰ এজন লেখক ৰাফায়েল আলবাৰ্টৰ; ফৰাছী সকলৰ, বাস্তবিকতে সকলো মানুহৰ বন্ধু আছিল। সকলোতকৈ দৰ্কাৰী কথা হল যে তেওঁ চিলিৰ এক নম্বৰ জাহাজৰ বেপাৰী আছিল। তেওঁৰ খবৰ হাত বৰ দৰাজ বুলি সকলোৱে জানিছিল।

এই পয়গম্বৰ জনে হঠাৎ উদয় হৈ মোক অভ্যর্থনা জনাই এটা ভোজ দিব খুজিলে। আমি সকলোৱে গৈ তেওঁৰ লগত বগা বাছিয়ান সৰাইখানা—কৰ্কেছিয়ান মদৰ আচল ভৰালটো পালোঁগৈ। সৰাইখানাৰ বেৰাবোৰত কৰ্কেছিয়ান দেশৰ সাজপোছাক আৰু প্ৰকৃতিৰ দৃশ্যৰ ছবি সজোৱা আছিল। অলপ পৰৰ পিছতে বাছিয়ান বা নকল বাছিয়ান ছোৱালীয়ে পাহাৰৰ ওপৰত থকা খেতিয়কৰ ঘৰৰ ছোৱালীয়ে পিছৰ দৰে সাজকাচি আহি আমাক বেঁবি ধৰিলোহি।

আমাৰ গহেহু মানুহজনৰ নাম আছিল কণ্ডন। দেখাত তেওঁ আছিল বাছিয়ান ডাঙৰীয়া সকলৰ শেহ বংশধৰ জনৰ দৰে। লাহী দেহা আৰু পাভল বৰণীয়া চুলিদাড়িৰে মানুহজনে বটলৰ পিচত বটল চেম্পেন মদ উবুৱালে। পুগলৰ দৰে আকাশলৈ জপিয়াই জপিয়াই তেওঁৰ বহুক নাচ নাচিছিল। —অৱশ্যে জীৱনত তেওঁ কেতিয়াও কল্ক নাচ দেখা নাছিল।

চেম্পেন—চেম্পেন—আৰু চেম্পেন বটল। হঠাতে আমাৰে শোভা বৰণীয়া লাখপাতি গহুহুজন ধৰাশায়ী হল। টেবুলৰ ওপৰত থকা তেওঁ

মদপৰীৰ টোপনিভাৰ ঘৰ'বালৈ খবিলে যেন ভালদৰে খোৱা এটা ভেজহীন ককৌছিয়ান মানুহৰ মৰাণহে।

আমি সকলোটি ভয়ত পেগুৱা লাগিলো। ঠাণ্ডা বৰফৰ সৈক দি, নাকৰ ভলত এমোনিয়াৰ বটল খৰিও তেওঁৰ জ্ঞান ফিৰাই আনিব পৰা নগল। আমাৰ দূৰৱস্থা দেখি আব্দু অসহায় যেন দেখি মাত্ৰ এজনীৰ বাহিৰে বাকী কেই জনী নাচনি ছোৱালী পলাল। মানুহজনৰ বুকুৰ ভেপত এটা ঘেংকৰ চেকবন্ধ পোৱা গল, কিন্তু মৰাণ'ৰ দৰে পৰি থকা মানুহজনৰ কাষত সি নালাগিল।

কছাক দলৰ নেতাজনে তেতিয়াই তেতিয়াই তেওঁলোকৰ পাওনা টকা শুল্ক দিবলৈ জোৰ কৈ খবিলে। আমি বাহিৰলৈ ওলাব নোৱাৰাকৈ তেওঁলোকে দুৱাৰ খিড়কী বন্ধ কৰি থলে। ঘোৰ জৰুৰীয়া নতুন কূটনৈতিক পাছপোৰ্টটো জমা দিহে আমি তেওঁৰ হাতৰ পৰা বন্ধা পালোঁ।

লাখপতি মানুহজনৰ মৰাণ যেন দেহটো কান্ধত লৈ আমি বিদায় ললোঁ। তেওঁক টোঁকি এখনত তুলি ছিজিলকৈ শুবাই লৈ তেওঁৰ বিলাসবহুল হোটেলত চমজাই দি অহা কামটো সঁচাকৈয়ে বৰ টান আছিল। বঙা উৰ্দি পিন্ধা দুজন প্ৰকাশ্য বলী দাৰোৱানৰ হাতত আমি তেওঁক গটাই দি আহিলোঁ। জাহাজৰ দলঙত পৰি যোৱা নৌবাহিনীৰ অধ্যক্ষ এজনক কঢ়িয়াই নিয়াৰদৰে তেওঁলোকে মানুহজনক কঢ়িয়াই নিলে।

এই দুৰ্ভাগ্যজনক ঘটনাৰ সময়ত বিগৰাকী ছোৱালীয়ে আমাক এৰি থৈ যোৱা নাছিল তেওঁৰো আমাৰ লগতে আহি টোঁকখনত বহি আছিল। আলভেৰো আব্দু মই তেওঁক আমাৰ লগত গৈ হেলিছ নামৰ বেছটাৰাত পুৱা দোকমোকালিত পি'ৰাজৰ চুৰুহা খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ জনালোঁ। তেওঁক বজাবৰ পৰা ফুল কিনি দিলোঁ, আব্দু আমাৰ বিপদৰ লগৰী হোৱা বাবে চুমা এটা দি ধন্যবাদ জনালোঁ। তেওঁ বৰ সুন্দৰী নহয় আকৌ একেবাৰে কুৰ্হিতও নহয়, কিন্তু কিবা এটা চকুত লগা ধৰণে নাকৰ আগটো ওপৰলৈ জোড়া হৈ উঠিছিল—আব্দু পৰিছৰ এনে বহুত ছোৱালীৰ দৰে সৌন্দৰ্যৰ অভাৱ পুৰাই দিছিল। আমি তেওঁক আমি থকা সৰু হোটেলটোলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিলোঁ—আমাৰ লগত অহাত তেওঁৰো কোনো বাধা নাছিল।

আলভেৰোৰ লগত তেওঁৰ কোঠালৈ ছোৱালীটি সোমাল। ভাগৰি জুগৰি ততালিকে মই বিছনাত পৰিলোঁ আব্দু অলপ পিছতে টোপনিভাৰ লালকাল

দলো। কিন্তু তেতিয়াই যেন কোনোবাই মোক জোকাৰি তুলিলে। আলভেৰো—
 —তেওঁৰ নিবীহ, চেৰাবলিয়া মূখখন দেখিবলৈ অদ্ভুত যেন লাগিল। তেওঁ
 মোক কলে। “শূনা, এই ছোৱালীজনী কিবা বিশেষ ধৰণৰ—তবধ মানিব
 লাগিব। মই তোমাক কৈ বজাব নোৱাৰোঁ। তুমি নিজে এবাৰ এতিয়াই তাইক
 পৰীক্ষা কৰি চাব লাগিব।’

কেই মিনিটমানৰ পিছতে অচিনাকি ছোৱালীজনীয়ে টোপনিয়াই, কিন্তু বাধ্য
 ছোৱালীৰ দৰে, মোৰ বিছনাত শুবলৈ আহিল। তেওঁৰ লগত প্ৰণয় লীলাত
 মই তেওঁৰ সেই গোপন গুণৰ প্ৰমাণ পালোঁ। কথাকে মই তাক বজাব নোৱাৰোঁ
 —তেওঁৰ অস্তব্ধতাৰ ভিতৰৰ পৰা উৰালি উঠা এটা সূক্ষ্মদৃষ্টিৰ গুৰিও
 খৰি টান মৰা কিবা এটা—সাগৰৰ চৌৰ প্ৰথম উচ্ছ্বাসৰ দৰে, ভেনাছৰ প্ৰণয়
 লীলাৰ গুপ্তত বহুদূৰ দৰে। আলভেৰোই ঠিক কথাকে কৈছিল।

পিছদিনা পুৱা চাহখোৱাৰ সময়ত আলভেৰোই মোক এদতীয়া কৈ মাতি নি
 স্পেনীয় ভাষাত সাৱধান কৰি দিলে—এই তিবোতাগৰাকীক আমি এতিয়াই
 নেবিলে, আমাৰ যাত্ৰা মাটি হ'ব। আমি একেবাবে ডুবিম, সমুদ্ৰত নহয়; অস্ত-
 হীন কাম-প্ৰবৃত্তিৰ লীলাখেলাত।

তেওঁক আমি অলপ সব্দসূৰা উপহাৰ দি বিদায় দিবলৈ খিৰাং কৰিলোঁ—
 ফুল, চকোলেট আৰু আমাৰ লগত থকা টকা-পইচাৰ আধাখিনি তেওঁক
 দিলোঁ। তেওঁ স্বীকাৰ কৰিলে যে ককেছিয়ান নৈশ ক্লাবত তেওঁ কাম নকৰে।
 আগৰ দিনা ৰাতিয়ে তেওঁ প্ৰথমবাৰ আৰু সেই এবাৰহে তালৈ গৈছিল। তাৰ
 পিছত আমি এখন টোক্তত তেওঁক লৈ উঠিলোঁ। এডোখৰ অচিনাকি ঠাই পাই
 তাতে টোক্ত বন্ধাই, তেওঁক আমি চুমাৰে বিদায় জনালোঁ—তেওঁ তেতিয়াও হাঁহি
 আছিল—কিন্তু যেন অলপ বিমোহিত পৰিল—।

পূবলৈ

মাহুঁইলৈ উঠি যোৱা ট্ৰেনখনৰ কথা মই কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰোঁ
 বং বিৰঙৰ ফুলৰে ভৰা এটা থকাৰ দৰে ট্ৰেনখন নানা বিধৰ মানুহৰে ভৰি
 আছিল—বুপহী গাঁৱলীয়া ছোৱালী, একড'ৰ্নন বজাই গান গাই যোৱা নাৰিক
 —আৰু ট্ৰেনৰ তইন বাত্ৰীসকলেও এই গানত যোগ দিছিল। ভূমধ্য সাগৰৰ
 পিনে—গোহৰৰ শেষৰ পিনে ট্ৰেনখন পূবমুৱা হৈ গৈ আছিল। তেতিয়া
 ১৯২৭ খৃষ্টাব্দ। মাহুঁই তেতিয়া মনমোহা কলকলগৰী। ইয়াৰ ব্যৱসায়িক

ভাৰ দিলাসিঙা আৰু বৰষুণ নোঙৰ কৰি থকা জাহাজৰ পালতোৰে অশান্ত
 বতাহত লৰিচৰি নিজেতে নিজে মগ্ন হৈ আছিল। আমি টোপ উঠিব লগা জাহাজ-
 খন ছিলাপুৰলৈ যাব—ইয়াৰ নাম “সমুদ্ৰযাত্ৰাৰ দূত”। সাগৰৰ পানীত ইও
 সব্দসূৰা এখন ফ্ৰেন্সৰ মৰুনা যেন আছিল—দুব্দুৰাস্তৰ উপসিৰেণত নানা
 বিষয়াৰ পদত যোগ দিবলৈ যোৱা পেটি ব্ৰজোঁৱা প্ৰেণীৰ মানুহে ই ভৰি
 আছিল। বাটত বাওঁতে জাহাজৰ কৰ্মচাৰীসকলে আমাৰ টাইপ ৱাইটাৰ আৰু
 লেখাৰ পাণ্ডুলিপিবোৰ দেখিলে, তেওঁলোকৰ চিঠিপত্ৰ এই স্বেচ্ছিনত খটখটাই
 লিখিবলৈ তেওঁলোকে অনুৰোধ কৰিলে। মাৰ্ছাই, বোৰ্ডাৰ আৰু আইন ঠাইৰ
 গাৰুৰ ভিতৰত থকা তেওঁলোকৰ বান্ধনীসকলে প্ৰত্যক্ষিণ দিয়া অক্ষত
 চিঠিবোৰ টাইপ কৰি দিলে। ভিতৰে ভিতৰে তেওঁলোকে চিঠিৰ বাতৰিকৈ
 টাইপত চিঠি লিখাতহে বেচি আগুৱাই আছিল। তথাপিও তেওঁলোকে লিখিব
 দিয়া কথাবোৰ চলচাতুৰীহীন আৰু মৰমিয়াল আছিল—ট্ৰিষ্টান কৰবিয়েৰাৰ
 লিখা কবিতাৰ দৰেই আছিল এই চিঠিবোৰ। লাহে লাহে ভূমধ্য সাগৰৰ বন্দৰ,
 কাৰ্পেণ্টৰ বেপাৰী, বজাৰ আমাৰ চকুৰ আগত ধৰা দিলেহি। লোহিত সাগৰৰ
 জিবোটি বোলা বন্দৰ মোৰ মনত বৈ গ’ল। চুণৰ লেখীয়া পোড়াবালিত
 আৰ্থাৰ ৰিমবাউয়ে অহাযোৱা কৰোঁতে যেন এটা বাট হৈ গৈছিল। পাথৰৰ
 মূৰ্তিৰ দৰে হাতত ফলৰ খৰাহিৰে নিগ্ৰো তিবোতাবোৰৰ থলুৱা অধিবাসীৰ
 দখলগা দৰিদ্ৰ ঘৰ-বাৰী জীৰ্ণ শীৰ্ণ কক্ষৰ সোকাবোৰত জ্বলি থকা
 লাইটবোৰ মৰা মানুহৰ দাঁত নিকটোৱা হাঁহি যেন লাগিছিল। তাত নেমুঠোঁঙা
 দিয়া বৰফ মিহলোৱা চাহ বেচা হৈছিল।

আমি ছাংহাই পালেগৈ। ইয়াৰ নৈশ জগতখননো কেনে সেইটো
 জানিবৰ বাবে মন আকুল হৈ আছিল। বদনাৱী চহৰে মানুহক অসন্তী
 তিবোতাৰ দৰে টানে। ছাংহাইয়ে ইয়াৰ বাতিৰ মূখখন হাঁকৈ মেলি আমি
 দূটা গাৱলীয়া ল’ৰাক গিলি থাব খুজিলে। জেপত সামান্য ধন আৰু চকুত
 ধেমালি নহয়—কিন্তু কোতুলল লৈ তৃতীয় প্ৰেণীৰ যাত্ৰী এই লৰা দুটিয়ে যেন
 অকুল সাগৰত উঠি ভাঁহি আহিছে।

এটাৰ পিছত এটাকৈ আমি ডাঙৰ নৈশক্লাববোৰলৈ গ’লো। সপ্তাহৰ মাজৰ
 দিন বাবে তেতিয়া ক্লাববোৰ খালীয়েই আছিল। সেই প্ৰকমণ্ড প্ৰকাশ্য নাচৰ
 মজিয়া—শ শ হাতী নাচিব পৰাকৈ প্ৰকাশ্য এই মজিয়াখনত তেতিয়া
 কোনোও নাচি থকা নাছিল দেখি আমাৰ মন বিচল হৈ পৰিল। আনকি বাহিৰাৰ

পৰা অহা ভিৰোতাই হঠাৎ একাৰৰ পৰা উদয় হৈ, হামিয়াই আমাক অনুৰোধ কৰিছিল—যেন তেওঁলোকক আমি ছেপেনে খুৱাওঁ। জকাৰ দৰে ক্ষীণ শৰীৰৰ তেওঁলোকক দেখি আমাৰ দুখ লাগিছিল। তেনেকৈ হয় সাতটা পাপ আৰু পাপীৰ আশ্ৰিত ঘূৰি আমি অভিজ্ঞতা লভিলো আৰু সময়ৰ বাহিৰে একো নেহেৰুৱালোঁ।

বহুত অলি গলি আমি পাৰ হৈ আহিছিলোঁ। সেইবোৰ চিনি গৈ আকৌ বন্দৰৰ জাহাজ পালৈ তেতিয়া উভটি যাবলৈ ৰাতি বহুত দৌৰি হ'ল। আমি বিক্ৰান্ত উঠি বেগেতে যাব খুজিলোঁ। মানুহ-ঘোৰাই টনা এনে গাড়ীত উঠা আমাৰ অভ্যাস নাছিল। ১৯২৭ চনত প্ৰথম মই বিক্ৰান্ত উঠিলোঁ। আৰু আমাক টানি লৈ ৰোৱা চীনা মানুহ বেজনে বাটত অলপো নৰখাকৈ দৌৰি খটখটাই গৈ আছিল।

বৰষুণ দিবলৈ খৰিলে, আৰু লাহে লাহে বাঢ়িল। আমি বিদেশী মানুহ - যাতে বৰষুণত নিতিতো, সেইবাবে গাড়ীখন ৰখাই এটোপাও পানী নপৰাকৈ ওয়াটাৰ প্ৰুফ কাপোৰেচৰ সমুখৰ পিনে ঢাকি দিলে। আমি গাড়ীত বহি বহি ভাবিলোঁ তেওঁলোক ইমান সভ্য আৰু বৃজন মানুহ! হবই! দুহেদুৰ বছৰৰ কৃষ্টি কি এনেয়ে যাব?

কিন্তু তথাপি যেন কিবা এটা কাৰণে মোৰ মনটো উচুৰি চাবলৈ খৰিলে। বৰষুণৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ কাপোৰখন এনেকৈ লগোৱা হৈছিল যে বাহিৰৰ একোকে মই দেখা পোৱা নাছিলোঁ।—কিন্তু তাৰ মাজেদিও আমাৰ চালকৰ মূখত এটা গুৰুগুৰনি শুনিবলৈ পাইছিলোঁ। তেওঁৰ শূদা ভৰিৰ খোজৰ শব্দৰ লগত অলপ পিছতে তালে তালে ভাল মিলোৱা ভিজা পকী বাটত অহি খোজ লগ খালেহি। শব্দবোৰ লাহে লাহে মিলি শেহ হ'ল আৰু আমি ভাবিলোঁ যে বাটতো শেহ হ'লহি তাৰ মানে আমি এতিয়া চহৰৰ বাহিৰৰ খোলা ঠাই পালোঁহি।

হঠাৎ মোৰ বিক্ৰান্ত খামিল। বিক্ৰান্তালাই পাটকত হাতেৰে মোক ঢাকি ৰখা কাপোৰখন খুলি পেলালে। এই এবাবাৰীৰ নিচিনা ঠাইত জাহাজৰ ক'ভো ছাঁটোও দেখা নাপালোঁ। অহি বিক্ৰান্তন আলভেবোক লৈ মোৰখনৰ কাষতে ৰ'লহি। ভৱাতুৰ মূখেৰে আলভেবো নামি আহিল।

হঠাৎ ৭৮ জন চীমা মানুহ আহি আমাক আগুৰি খৰিলে। “পইচা পইচা”—তেওঁলোকে খাৰে বাবে আঙুৰাই দ'ল।

মোৰ বন্ধুৱে জেপত যেন কিবা পিন্ধলৰ দৰে অস্ত্ৰশস্ত্ৰ আছে তেনেকৈ হাত
সুন্দৰালে। ফলত আমি দুজনেই এটাকৈ ভুকু খালোঁ। মই পিছলৈ হালি
গৈ মাটিত পৰি বাব খৰিছিলোঁ কিন্তু মানুহজনে মোক মাজতে ধৰি বখালে,
আব্দ বিজুলীৰ বেগেৰে আমাক আব্দ আথেবেথে ভিজা মাটিৰ ওপৰত শুৱাই
দিলে। মোৰ লংপেণ্টৰ আব্দ কামিজৰ স্লেপ টুপি, জোভামোজা আব্দ নেকটাই
সকলোতে লুৱাকি কি আছে বিচাৰি চোৱা হ'ল। নিপুণ হাতেৰে এনে কাৰ
জনা মানুহৰ দৰে তেওঁলোকে তৎক্ষণাত কামটো সমাধা কৰিলে। আমাৰ
পোছাকৰ এক ইণ্ডিয়ান ঠাইও নোচোৱাকৈ নৰ'ল। আমাৰ টকা-পইচাৰ এটা
ফুটা কড়িও তেওঁলোকে নাৰাখিলে। কিন্তু এটা কথা কব লাগিব—
ছাংছাইৰ চোৰৰ ঐতিহ্যময় বিবেচনাত আমাৰ কাগজপত্ৰ আব্দ পাছপোৰ্ট-
কেটাত হাত নপৰিল।

আমি অকলশৰীয়া হ'লোঁ, বহুত দূৰত বিগিকি বিগিকিকৈ দেখা পোহৰৰ
পিনে খোজ ললোঁ। অলপ পিছতে গৈ আমি এইহেন ৰাতিও বাহিৰত থকা,
অথচ সং শ শ চীনা মানুহক দেখা পালোঁ। তেওঁলোকৰ কোনেও ফৰাহী,
ইংৰাজী বা স্পেনীয় ভাষা নাজানিছিল। আমাক এই বিবাদৰ সময়ত সহায়
কৰিবলৈ সকলো সাজু হৈ আছিল। তেওঁলোকে আমাক জাহাজৰ কেবিনলৈ
বাট দেখুৱাই লৈ গ'ল।

আমি জাপান পালোঁগৈ। চিলিৰ পৰা আমাৰ বাবে আহিব লগা
টকাখিনি কনছুলেটত থকাৰ কথা আছিল। ইতিমধ্যে আমি স্কোহামাৰ
এটা নাৱিক নিৰাস্ত খপিব লগীয়া হলোঁ। খেবৰ জনব্য বিছনাত শুই ভঙা
কাঁচৰ খিড়কীৰে অহা বতাহ, ঘৰ আব্দ বৰকঠ আমাৰ হাড়লৈকে ক'পিছিল।
আমাৰ খবৰ লওঁতাও কোনো নাছিল। এদিন পুৱা দোকমোকালিতে ডেল
কৰ্টিওৱা জাপানী জাহাজ এখন সাগৰৰ পাৰত ভাঙি টুকুৰা টুকুৰি হ'ল। ভঙা
জাহাজত মৃত নাৱিকৰ খণ্ড বিখণ্ড দেহ বোৰ ভৰি আছিল। নাৱিকসকলৰ
ভিতৰত এজন আছিল স্পেনীয় ভাষা আব্দ নিজৰ ভাষাৰ বাহিৰে তেওঁ
অইম ভাষা নাজানিছিল। তেওঁ যে কেনেকৈ সাহ কৰি নিজৰ জীৱন বৰ্কা
কৰিলে আমাক শুনাইছিল—চাৰিদিন চাৰি ৰাতি এডোখৰ ভঙা কাঁচত থৰি :
তেওঁ পানীত ভাঁহি থাকিল—চাৰিওপিনে তেওঁক আন্দুৱি আছিল জাহাজ
ডেলৰ লিখাই। জাহাজৰ বৰ্কা উপৰাৱা মানুহবোৰক কমল আব্দ মানুহক

বস্তুৰ বেছন দিয়া হ'ল। নাৱিকজন উদাৰমনা আছিল। তেওঁ নিজৰ ভাগৰ বস্তুৰে আমাক সহায় কৰিলে।

চিলিব কনছাল জেনাৰেলজনৰ নাম বোধহয় ডে লা মাৰিনো বা ডে লা ৰিভেৰা আছিল। তেওঁ যেন খুব দয়া কৰিহে আমাৰ লগত দেখা কৰিলে, আমাক এনেকৈ বদজবলৈ দিলে যেন আমি উটি ভাঁহি অহা কোনোবা ভিকহুহে। তেওঁৰ নষ্ট কৰিওলৈ সময় নাই বুলি ক'লে। সেই বাতি তেওঁক কাউণ্টেছ উ ফু ছানে ডিনাবলৈ মাতিছে বুলি ক'লে। ৰাজপৰিয়ালৰ বাবে পতা চাহমেলতো তেওঁক চাহ খাবলৈ মতা হয় বুলিও জনালে। এতিয়া ৰাজবংশৰ বুৰঞ্জী পঢ়াত তেওঁ মগ্ন হৈ আছে—স্মাট ইমান কৃষ্টিবান মানুহ—ইত্যাদি ইত্যাদি...

নাই—টেলিফোন তেওঁৰ নাই। য়কোহোমাতনো টেলিফোন লৈ কি হব? মানুহে মায়ে আপানী ভাষাত কথা পাতি তেওঁক বিবস্ত কৰিব। আমাৰ টকাৰ কথা, তেওঁৰ বিশেষ বন্ধু বেংকৰ মেনেজাৰজনেতো তেওঁক একো কোৱা নাই। তেওঁ খুব দুঃখিত—কিছু এতিয়া তেওঁৰ উঠিবৰ সময় হ'লেই। তেওঁক সাদৰ অভ্যর্থনা জনাবলৈ মানুহ বৈ আছে। আমাক আকৌ পিছদিনা আহিবলৈ কোৱা হ'ল।

দিনৰ পিছত দিন এনেবৈয়ে গ'ল। কনছালৰ অফিছৰ পৰা আমি জাবত ক'পি ক'পি ওলাই আহোঁ। বিক্ৰান্ত ডকাইতিৰ পিচত আমাৰ পিন্ধা কাপোৰ-কানি একেবাৰে তাকৰ হৈ গৈছিল। উটি অহা ভিকহুহু দিয়া ফটাছটা কেইটামান চুৱেটাৰৰ বাহিৰে আমাৰ আৰু একো বিশেষ ঢোলা-কাপোৰ নাছিল। অৱশেষত আমি জানিলোঁ যে আমি আহি য়কোহোমা পোৱাৰ আগতে আমাৰ বাবে টকা আহি বৈ আছে। তিনিবাৰ তেওঁক এই বিষয়ে জাননী দিয়া হৈছে আৰু এই ফপহুৱা মইবৰ ভাৱৰ গেলাগপ মৰা মানুহটোৱে এই সমান্য কথাটো নিজৰ পদমৰ্গদাৰ উপকৃত্ত নহয় বুলি কথাটোত একেবাৰে কান দিয়া নাই। (মই আজিকালি যেতিয়াই কাগজত কোনোবা কনছাল সেই দেশৰ নিৰ্বাধৰ কোনোবা ভিকহুহুৱে হত্যা কৰা বুলি শুনো, সেই আপানত থকা মেডেল পিন্ধি ভেম মৰা কম'চাৰীজনক তেনেকৈ মাৰিবলৈ মই হাবিৱাল কৰোঁ)।

টকাখিনি পাই সেই বাতি আমি যিহা নৈব পাবৰ টোকাওৰ খ্ৰেণ্ট ককিনা "কমাকু"লৈ গ'ছোঁ। চতুৰ্থদিনা সিনত টোকাওৰ খোজাৰু ভল

আছিল। তাৰ বাহিৰেও আমাৰ ভোকত কলহলাই থকা পেটত সেই খোৱা বস্তুৰ সোৱাদ আৰু বেছি যেন লাগিছিল। জাপানী সেইহা চকুৰাজীৰ সজ্ঞত আমি কনছালে আওহেলা কৰা সকলো দৰ্ভংগীয়া বাহীৰ স্বেচ্ছাপান কৰিলোঁ।

ছিঙাপূৰ, বেঙুনৰ পৰা আমি বিভিন্নলৈ শূন্য পায় তেনে দূৰত আছোঁ বুলি ভাবি ললোঁ। কিন্তু কি দূৰতলগা ঘটনা! মেপত দেখা কেইমিলি-মিটাৰ ঠাইখিনিয়ে এতিয়া হাঁ কৈ মূখ মেলা প্ৰকাশ এটা গাঁতত পৰিলত হ'ল। বেঙুনলৈ জাহাজত যাবলৈ কেইবাবিনো লাগে, আৰু তাতোকৈ পৰিতাপৰ কথা হ'ল বেঙুনলৈ নিয়মিত অহাযোৱা কৰা জাহাজখন ঠিক আগৰ দিনাই গৰ্চি গ'ল। হোটেলৰ ভাড়া বা জাহাজৰ টিকেট কিনিবলৈ আমাৰ এটা পইচাও নাছিল। বেঙুনলৈ গ'লেহে আমি আকৌ টকা পাম।

ইটাং মোৰ সহকৰ্মী ছিঙাপূৰৰ কনছাল জেনাবেলজনে এটা উদ্দেশ্য লৈ তাত উপস্থিত হ'লহি। তেওঁৰ নাম ছেনৰ মানছিল। তেওঁৰ মূখৰ মিচিকিয়া হাঁহিটো ক্ৰমে ক্ৰমে কমি গৈ শেহত মূখ বিকটোৱাত পৰিলত হ'লগৈ। “মই আপোনালোকৰ বাবে বিশেষ কৰিবলৈ নাই। এতিয়া বিদেশমন্ত্ৰকৰ লগত যোগাযোগ কৰক।”

মই কলোঁ যে আমি কনছালসকলে মিলিজুলি থকাই ভাল। কিন্তু তেওঁ কোনো কথা নুশুনিলে। মানুহজনৰ মূখখন কাঠবুকুৱা কাৰাবখীয়া জেলাৰৰ দৰে আছিল। টুপীটো হাতত লৈ তেওঁ দূৰাৰৰ পিনে চোঁচা মাৰোঁতেই মোৰ মগজত এটা দৰ্শন বুদ্ধি খেলি গ'ল। “মানিছা মহাশয়, মই আমাৰ দেশৰ বিষয়ে কেইটামান বক্তৃতা ইয়াত দিবলৈ বাধ্য হম। শুনিবলৈ অহা মানুহৰ পৰা পইচা লম। সেই টকা গোটাই লৈ জাড়াৰ পইচা উলিয়াম। অনুগ্রহ কৰি এটা ঘৰ, এজন দোভাষী আৰু লাগতিয়াল অনুমতি পত্ৰ বিহা কৰক।”

মানুহজন শে'তা পৰি গ'ল, চিলিৰ বিষয়ে বক্তৃতা? ইয়াত ছিঙাপূৰত? মই এইবাবে অনুমতি দিব নোৱাৰোঁ। ইয়াত মইয়ে এই বিষয়ে প্ৰধান—আৰু অকল মইহে চিলিৰ বিষয়ে ইত্যাদি বক্তৃতা দিব পাৰোঁ।”

মই ক'লোঁ, “শক্ত হওক, মানিছা মহাশয়, আমাৰ সেই সদস্যৰ বৈশ্বকৰ

বিষয়ে বিমান বেছি মানুহে বক্তৃতা দিয়ে, সিমানেই ভাল। আপুনি ইমান বিচলিত কিয় হৈছেবা মই বুজিব পৰা নাই।”

শেহত এই খামখেয়ালি প্ৰস্তাৱটো এটা বাৰ্জনৈতিক ব্লেক মেইলত পৰিণত হ'ল, আৰু আমি মিটমাট কৰিলোঁ। তেওঁ খঙত জ্বলিপকি উঠি আমাক বহিৰত চহী কৰাই টকা দিলে। গণি লবৰ সময়ত আমি কলোঁ যে বেচি টকাৰ বহিৰ চহী কৰাই কম টকা দিয়া হৈছে।

তেওঁ বুজালে, “সেইখিনি সুন্দ।”

(দহদিনৰ মূৰত বেঙুনৰ পৰা তেওঁলৈ মই এখন চেক পঠিয়াই দিলোঁ— অৱশ্যে সুন্দ বাদ দি)।

জাহাজখনে বেঙুনৰ কাষ চাপি অহাৰ লগে লগে ডেকৰ পৰা আকাশলৈ মূৰ দাঁড়ি থকা ডাঙৰ পেগোদা ছিউ দা গনৰ সোণৰ মূকুটটো দেখিবলৈ পালোঁ; দলঙত এদল মানুহে উজ্জ্বল বঙৰ পোছাক পিন্ধি ভিৰ কৰি আছিল। বহল এখন নৈৰ মোহনাই লেতেৰা পানীৰ মাতৰাবান উপসাগৰ ভৰাই পেলাইছিল।—পৃথিৱীত এই নৈখনৰ নাম সকলোতকৈ মিঠা—ইৰাৱতী।

এই নৈৰ পাৰতে মোৰ নতুন জীৱনৰ পাতনি হবলগীয়া আছিল।

আলভেৰো

মানুহৰ নিচিনা মানুহ! এই আলভেৰো! এতিয়া তেওঁৰ নাম আলভেৰো ডি ছিলভা—তেওঁ এতিয়া নিউইয়ৰ্কত থাকে। জীৱনৰ বেছি ভাগ সময় তেওঁ নিউইয়ৰ্কৰ জন-অৱগততে কটালে। মই কম্পনাত তেওঁক অদ্ভুত অদ্ভুত কাম কৰা দেখোঁ। অদ্ভুত সময়ত তেওঁ কমলা টেঙা খাইছে— দিয়াছলাই কাঠিৰে ছিগাৰেটৰ কাগজ পুৰিছে, বহুত মানুহক বিবৰ্তিত লগা প্ৰশ্ন সূচিছে। তেওঁ আছিল সদায় শৃংখলা ভঙাব শিৰোমণি। তেওঁৰ জন্মকীয়া বুদ্ধিৰ প্ৰপঞ্চোৰত কোতুল ফুটি উঠিছিল—আৰু নিউইয়ৰ্কৰ চহৰীয়া জীৱন সি থকা সবকা কৰিছিল। তেতিয়া ১৯২৫ চন। তেওঁ হাতত এখোপা ভামোলেট ফুল লৈ ফুৰিছিল। বাটত লগ পোৱা এগৰাকী মহিলাক এই ফুল দি তেওঁক তেতিয়াই শব্যাসজিনী হবলৈ মাতিছিল। মহিলাগৰাকীৰ নামধাম জমাৰ কোনো অভ্যাস তেওঁৰ নাছিল। এইবোৰ ঘটনা আৰু জেমছ জয়েছৰ বিষয়ে দিয়া তেওঁৰ অনৰ্গল বক্তৃতাই আমাৰ নিচিনা আৰু বহুতৰ কাষত তেওঁৰ অকপট চৰিত্ৰই বিশ্বস্তৰ পাট হৈছিল। তেওঁৰ ধৃতি আছিল স্নেহ

আব্দ কৌতুহল অসমলীয়া, বিশেষকৈ নিউইয়ৰ্ক চহৰৰ মানুহ, আধুনিক গানৰাজনা আব্দ চিত্ৰকলা সাহিত্যৰ বিষয়ে তেওঁৰ মতামত স্পষ্ট আছিল।

কমলা টোকা তেওঁ প্ৰায় সকলো সময়তে খাইছিল, নহলে আপেলৰ বাৰ্ণাল গুচাইছিল—খোৱা-বোৱাৰ সময়ত দয়-দন্তুৰ নমনা এই মানুহজন আচৰিত ভাৱে সকলো বিষয়ে পাৰ্গতালিৰ উচ্চ শিখৰত উঠি আছিল। চহৰলৈ আহি সৰু টাউনৰ আমাৰ দৰে মানুহবোৰে তেওঁৰ মাজত চহৰীয়া জীৱনত সপোন সাধক হোৱা দেখিছিলোঁ। বাহিৰত নেদেখুৱালেই আমি ভিতৰে ভিতৰে বহুত বস্তুৰ বাবে হাবিয়াস কৰিছিলোঁ যেনে দেশ-বিদেশত ফুৰা, সেই দেশ-বোৰৰ গানৰ জলসা শুনো, বাতপুৱালৈকে কক্ষিখামাত আঙা দিয়া, ঝুঁকুৰে চক্ৰা ইণ্টিনভাৰ্চীটীত পঢ়িবলৈ ধোৱা—শেহত আলভেৰোই জীৱনৰ এনে এটা বিস্ময়ত উপস্থিত হ'লগৈ যে তেওঁৰ লগত মোৰ জীৱন কটোৱা অসম্ভৱ হৈ পৰিল। মই আকৌ ব'লৈকে যাওঁ, তেতিয়াই সোণালী সন্ধানত খিতাপি লোৱাৰ, এখন ঠাইত বহি তাত শিলা পুতিবৰ চেষ্টা কৰোঁ—যাতে মই ভাবিব পাৰোঁ, যাত্ৰে অন্তিমক উপলব্ধি কৰিব পাৰোঁ। আব্দ আলভেৰোই সদায় উৎসাহত এটাৰ পিছত এটাকৈ বনবীয়া আঁচনিত মত্ত হৈ জাপ দিছিল। কোনোবা কথাছবিৰ আমাক লব পাৰে বুলি জানিলেই ততালিকে পোছাক বদলাই মূছলমানৰ সাজ পিন্ধি ষ্টুডিঅ'লৈ যাবলৈ গৈ দাঙি আছিল। বঙালী মানুহৰ পোছাক পিন্ধা মোৰ এখন ফটো ক'ৰবাত এতিয়াও আছে। এবাৰ কলিকতাত মই এখন ছিগাৰেটৰ দোকানলৈ গৈছিলোঁ। তাত কোনো কথা কবলগীয়া নাছিল বাবে মই মনে মনে আছিলোঁ। দোকানৰ মানুহ-খিনিয়ে মোক ঠাকুৰ বংশৰ কোনোবা মানুহ বুলি ধৰি লৈছিল। এনেকৈ মাজে মাজে আমি দমদমৰ ষ্টুডিঅ' বোৰত ফুৰাচকা কৰিছিলোঁ—যাতে আমাক তেওঁলোকে ভাড়া লয়। ওয়াই এম ছি-ৰ পৰা আমি পাওনা টকা দিব নোৱাৰি পলাবলগীয়া হৈছিলোঁ। তাৰ নাহ'সকলৰ কথাও মাজে মাজে মোৰ মনত পৰে। তেওঁলোকে আমাক ভাল পাইছিল। সাধুকথাৰ সদাগৰৰ লেখিয়াকৈ আলভেৰোই নানা বেহা-বেপাৰত মন দিব খুজিছিল। অসমৰ চাহপাত, কাম্বীৰ কাৰ্পেট, ঘড়ি, পুৰণি কীৰ্তি-সম্পদ—সকলো তেওঁ বোচিবৰ চেষ্টা কৰিছিল। কিন্তু এই সকলো প্ৰচেষ্টা বৰ বেগাই ধূলিত পৰিণত হৈছিল। কাম্বীৰ কাৰ্পেটৰ নমুনাৰ টুকুৰা, চাহ পাতৰ সৰু সৰু মোনা সকলো টেবুলৰ ওপৰত, নহলে বিছনাত ইপিনে লিপিনে সঁচ'ৰিতকৈ পেলাই থৈ

‘অইল এটা চুটকেছ ইতিমধ্যেই আজুৰি লৈ তেওঁ ক’বলৈ প’লগৈ—মিউজীংখ, নহলে নিউইয়ৰ্ক’...

মই লেখক বহুত দেখিছোঁ। তেওঁলোক ধৰি বঁহুৰ, সফল—কিন্তু তথাপি তেওঁ সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ, তেওঁৰ প্ৰকাশ কৰা কিতাপ নাই বুলিবই পাৰি—মই বৰ্জ নাপাওঁ কিয় তেওঁ প্ৰকাশ নকৰে। বাতিপুৰাৰ বিছনাৰ পৰা উঠাৰ আগতে দেখা পাওঁ তেওঁৰ সব্দ খৰা নাকটোৰ ওপৰত চশমা লগাই তেওঁ ইতিমধ্যেই লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে—টাইপ বাইটাৰত খট্‌খট্‌ শব্দ হৈছে—
 ‘মিমে বিমে কাগজ উৰিছে, অৱশ্যে হাতৰ কাষত পোৱা যি কোনো কাগজ হ’লেই তেওঁৰ হ’ল।’ তেওঁৰ গতিশীল জীৱন, তেওঁৰ সমালোচনাবোৰ, তেওঁৰ কমলা টেঙা খোৱা, মাজে মাজে চিঠিপত্ৰ পোৱা, নিউইয়ৰ্কৰ তেওঁৰ ঘৰৰ কোণ, তেওঁৰ ডায়োলেট ফুল, তেওঁ সৃষ্টি কৰা বেমেজালিবোৰ—বিবোৰ তেওঁৰ কাষত থাকিলে কোনো সমস্যাই নহয়, তেওঁৰ মানসিক সৃষ্টিবৃত্তা, বিবোৰক বেমেজালি ধেন লাগে... মানুহে আশা কৰা কোনো কাম তেওঁ পূৰ্ণ নকৰে, হয়তো তেওঁৰ কবিতাৰ মন নাযায়, নহ’লে কবিতা নোৱাৰিবও পাৰে—আকৌ একেলগে বহুত কামত হাত দিয়া বাবেও হ’ব পাৰে—কিন্তু তেওঁ জানে—চব জানে—দুবদুবালৈ মেলি দিয়া আবেগ প্ৰৱণ তেওঁৰ নীলা চকু দুটিয়ে চব দেখা পায়, সুক্কা অনদ্ভূতিয়ে সকলো অনদ্ভৱ কৰে—তথাপিতো সময়ৰ বাৰি আঙুলিৰ মাজেদি পাব হৈ যায়, তেওঁ ধৰি ৰাখিব নোৱাৰে।

উজ্জ্বল নিৰ্জমতা

ছদ্মসম্মত অৰণ্য

স্মৃতিৰ সাগৰত ডুবি আছেলোঁ হঠাৎ সাৰ পালোঁ পাকৰ বৰ জলনে এমাক জগালে। ভালপাইজো-ৰ ওচৰৰ সমুদ্ৰৰ উপকূলত—ইলানেলগাত। এই লিখি আছোঁ। সাগৰৰ পাকবোৰ কতবিকত কৰা কল্লাৰ বতৰ এতিয়া কমিছে। এই খিড়কীৰে মহাসমুদ্ৰলৈ চাই আহোঁ—ইও মোলৈ জলনে হেজাৰে ফেনৰ চকুৰে চাব লাগিছে—এতিয়াও পাকত থুন্দুহাৰ প্ৰলয়ৰ পৰি-চাব পৰি আছে।

কিমানবোৰ বছৰ পাক হৈ গৈছে। সেই স্মৃতিবোধ জড়িকৰাই লওঁতে বেন ঢৌৰ শব্দই বাৰে বাৰে মোৰ অন্তৰ চুই গৈছে, কেতিয়াবা নিচুকাই মোক টোপনিত পেলাইছে, কেতিয়াবা তবোৱালৰ খোচ মাৰি জগাই তুলিছে। এই এই স্মৃতিবোধক সিহঁতৰ ক্ৰম অনুসৰি নসজোৱাকৈ বিৰিৰি যাম,—এই ঢৌবোৰে কেনেকৈ নিজৰ ইচ্ছামতে আহি গৈ আছে।

১৯২৯ চন। বাতি। আজি মূছলমানৰ কিবা এট পৰবৰ বাবে ছুটি। মানুহৰ ভিৰ চকুত পৰিছে। বাস্তাৰ মাজভাগত দীঘল গাঁত এটা খান্দি সেইটো জ্বলন্ত কয়লাৰে ভৰোৱা হৈছে। আৰু কাষলৈ গৈ মই দেখিলোঁ যে পাতল এতবপ ছাইৰ তলত জ্বলন্ত কয়লাৰ বগা ফিতা এডাল বেন দেখা গৈছে। জুইৰ তাপ মোৰ মুখত লাগিল। হঠাৎ চাৰিজন বগা পোছাক পিন্ধা মানুহৰ কান্ধত উঠি, মূখত বগা বগা বং সনা এজন মানুহ আহি মাটিত নামিল। মদ খাই মতলীয়া হৈ থকা মানুহৰ দৰে জ্বলন্ত কয়লাৰ ওপৰৰি থলুপলুথকৈ তেওঁ পাক হৈ গ'ল। আজাহ! আজাহ! বুলি তেওঁ চিঞৰি গৈছিল।

ভিৰৰ মানুহখিনিয়ে আচৰিত হৈ এই দৃশ্যটো চালে। ভাৰ পিচত তেওঁ-লোকৰে এজনে গৈ জোতাৰোৰ ভৰিৰ পৰা দলিলাই পেলাই খালী ভৰিৰে আকৌ জ্বলন্ত কয়লা পাক হৈ গ'ল। এজন এজনকৈ আৰু বহুভেই এই কামটো কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল। মাজখাটত তেওঁলোকে ভৰিৰে পেৰেবোহিন মাৰি চিঞৰিছিল—আজাহ! আজাহ! আটাই পাকি যুৱৰ তুলি থিয় হোৱাকৈ মূখৰ বিকট ভঙ্গী কৰি আকাশৰ পিনে চাই কৰ্মজাৰিন পাক হৈ

গৈছিল। শিশু কোলাত লৈও কোনো কোনোৱে এই কামটো কৰিছিল।
তেওঁলোকৰ কাবোৰৰ ভৰি পুৰিছিল নে নাই মই কিন্তু নাজানো।

মৃত্যুৰ দেৱী কালী মন্দিৰ পৰিষ্কাৰ নৈৰ পাৰত। দূৰ দূৰান্তৰ পৰা
আশীৰ্বাদ ভিখাৰী হৈ অহা শিশু হিন্দু তীৰ্থযাত্ৰীৰ লগত মিলি আমিও
মন্দিৰত সোমালোঁ। ভাৰত এই মানুহসকলক ফটাছিটা কাপোৰ-কাৰি
পিন্ধা দেখি স্বাক্ষৰবোৰে মন্দিৰত প্ৰায় গভা মাৰি সন্মুখাই প্ৰতি খোজতে
ইটো সিটো কাৰণে পইচা খুজি লৈছিল। স্বাক্ষৰ পুৰোহিত্তে এই ভয়ংকৰী
দেৱীৰ সাতখন ওৰণিৰ এখন দাঙি ধৰিছিল আৰু তাৰ লগে লগে মৰা মানুহক
জগাই তুলিব পৰাকৈ এটা বিকট ঘণ্টাধ্বনি কৰিছিল। যাত্ৰীসকলে মাটিত
আঠু লৈ হাতযোৰ কৰি মাটিত কপাল লগাই সেৱা কৰিছিল। আৰু পিছৰ
ওৰণিখনৰ বাবে সকলোৱে দৌৰিছিল। পুৰোহিত্তে তেওঁলোকক এখন
চোভাললৈ ঠোল নিয়ে। ঝুগৰে এবোপ মাৰি ছাগলীৰ মূৰ কাটে, আৰু
সিহঁতে আকৌ দক্ষিণা লয়। জন্তুবোৰৰ বে'বে' চিঞৰ ঘণ্টাধ্বনিত ছুবি
যায়। চুগকাম কৰা লেভেৰা বেৰাখনত মূখলৈকে তেজৰ চেকা। এই দেৱী
মূৰ্তিৰ মূখখন ক'লা, চকুবিটা বগা, প্ৰায় তেজৰ দৰে বঙাবংগৰ দূই মটিৰ
দীঘল জিভাখন লকলকাই আছে। তেওঁৰ কাণ আৰু নাবৰ পৰা মৃত্যুৰ
প্ৰতীক নবমুণ্ডমালা বোজা হৈ ওলমিছে। তীৰ্থযাত্ৰীসকল বাহিৰলৈ
ওলোৱাৰ আগতে তেওঁলোকৰ শেষ পাইটোও দান কৰি আছে।

কবিতা আৰু গান শুনাবলৈ অহা আমাক আগুৰি থকা কবিসকল কিন্তু
ভয়াভূৰ তীৰ্থযাত্ৰীসকলৰ দৰে নাছিল। মাটিলৈকে বৈ পৰা বগা সাজ-পাৰ
পিন্ধা এই কবিসকলে বাহৰ ওপৰত মাটিত লেপেটা খাই বহি, নিজে তন্দুৰা
বজাই প্ৰতিজনই নিজ সূৰ্য্য দি বন্ধা গান গাইছিল। গানবোৰ পুৰণি কালৰ
কাব্যোক্তিগত বা বংশধৰালিৰ নহয়—এইবোৰ আছিল প্ৰতিবাদৰ গান। ভোকত
থকা মানুহে কৰা সংগ্ৰামৰ গান, বন্দীশালত থাকোঁতে লিখা গান। ভাৰত-
স্বৰ্গৰ প্ৰায় সকলো ঠাইত মই তেওঁলোকক লগ পাইছোঁ। তেওঁলোকৰ চিন্তা-
কাণ্ডৰ চকুৰ চাউনি মোৰ মনত এতিয়াও তলতলকৈ স্পষ্ট হৈ আছে। হয়তো
জেলৰ পৰা মাত্ৰ ওলাই আহিছে, আৰু বোধহয় কাইলৈয়ে জেলত সোমাবগৈ।
মুখ-মুণ্ডা আৰু ঠোঁটৰ বিন্দু লিখা এই গানবোৰৰ বঙ্গভাষাই আমি জনাই

আহোঁ, আব্দু জগতৰ এইটোৱে কবিতাৰ সোণোৱালী বস্তু ; কিছু বিদ্ৰোহী
 পানবোৰক টেটু চোঁপ মাৰি পেলোৱা হৈছে আব্দু বোম্বাইত বাটৰ পৰিভ্ৰমণত
 লাখে লাখে মানুহে জীৱন নিয়াইছে। বাস্তৱতেই তেওঁলোকৰ জীৱন আব্দু
 বস্তু, জীৱন আব্দু সপোন। মূৰৰ ওপৰত এডুখৰি ঘৰৰ চাল, পেটত
 ভাত আব্দু বোম্বাইত দৰৱৰ সপোন অগুৰ্ণ হৈছে থাকে। সত্য পৰিভ্ৰমণ
 ইংলেণ্ডে এনেকৈয়ে ঔপনিৱেশিক সাম্ৰাজ্যখন এৰি থৈ গ'ল। কোনো স্কুল,
 লিঙ্গ, বাসস্থান, হাছপতাল—একো নাৰাখিলে, কেৱল জীৱনানা আব্দু
 বাণি বাণি খালী হুইম্বিক বটল পৰ্জতৰ সমান ওখ হৈ গ'ল।

বাক নামৰ ওবাংওটাংটোৰ কথাও মোৰ মনত পৰিছে। সুমোৱাৰ মেডান
 ৰোলা ঠাইত বোটাৱিনকেল গাৰ্ডেনখন প্ৰায় এবাৰাবাৰ দৰে। মই ইয়ালৈ
 কেইবাবাৰো গৈছিলোঁ। মই দেখি আচৰিত হৈছিলোঁ যে প্ৰতিবাৰ দূৰাৰ
 খুলি দিবলৈ ইয়ে আহিছিল। আমি দূৰো হাত খৰাখিওঁকৈ ফুৰিবলৈ গৈছিলোঁ।
 তাৰ পিছত কোনো এখন পানখালাত সোমাই বিয়াৰৰ অৰ্দ্ধাৰ দিছিলোঁ।
 টেবুলত দূৰোখন হাত আব্দু দূৰোখন ভৰিৰে ঢুকুৱাই অৰ্দ্ধাৰ দিছিল।
 দোকানৰ লিটিকাই আহি বিয়াৰৰ মগ দি গৈছিল—এটা ওবাংওটাং আব্দু এজন
 কবিৰ বাবে। একেবাৰে সঠিক মাপৰ বিয়াৰখিনি আমি ভগাই খাইছিলোঁ।

ছিঙাপদৰ চিড়িয়াখানাত সজাত ভৰাই খোৱা এটা অষ্ট্ৰেলিয়ান চৰাই
 দেখিছিলোঁ। তাৰ নেজডাল এখন বীণৰ দৰে। এনে অক্সফোৰ্ড, খঙাল,
 অপৰূপ সৌন্দৰ্যৰ চৰাই—বেন অমৰাপদৰীৰ পৰা ভেঁতুৱাই নামি আহিছে—
 খবৰ কমহে দেখা যায়। তাৰ অলপ দূৰতে দেখিছিলোঁ ক'লা মাইকী নাহৰ-
 ফুটুকী বাঘ। তাইৰ গাৰ পৰা ভেঁতুৱাও হাবি-বনৰ গন্ধ বোৱা নাই, সজাৰ
 ভিতৰত অকম ক্লোথ পানচাৰি কৰিছে, বেন তৰাতৰা এডুখৰি আকাশ,
 চক্ৰমান চৌম্বিক কিতা এডাল, জগত সংসাৰ বস্তু কবিতালৈ সাজ হৈ থকা এটা
 ক'লা আয়েলগনি, নিখুঁত চোঁ থেলোৱা শক্তিৰ এটা ভাৱমায়ো, দটি ক'লা চকু
 বেন দখন চক্চকীয়া চোকা ছবি—দুকুৰা জুই—আমালৈ জুপি চাই
 প্ৰতিবাদ জনাইছে তাইৰ কলীয়াৰ বিবুকে, মানুহৰ দিক্ৰমতাৰ বিবুকে।

পদুৰণি ইলোচীলিত পেনাং চহৰত বিশ্বাত্মক 'সৌন্দৰ্য মন্দিৰ' চৰাইলৈ গ'লোঁ।

এই মন্দিৰৰ কথা সাংবাদিক আব্দু হুমকানবীলকলে ক'লা কৰি পোৱা।
 পেনাং চহৰৰ বাস্তৱ ইমান বস্তু, ইমান বস্তুৰ অস্তিত্ব, কালৰ আব্দু পদুৰণি

ইমান প্ৰকোপৰ পিছতো ই এতিয়াও অক্ষত আছেনে মই নাজানো। টাঙ্গিৰ ছালৰে ই এটা ক'লা চাপৰ সৰু মন্দিৰ। কলগছৰ এখন বনৰ মাজত, সেমেকা ঠাইত ফাল্লিপানী আৰু ধূপধূনাৰ ভীৰু গোলক ভৰা মন্দিৰটোত সোমালোঁগৈ। প্ৰথমতে একো দেখা নাপালোঁ। হঠাৎ কিবা এটাই লৰচৰ কৰা যেন পালোঁ। এটা সাপে অলস মন্থৰভাৱে গা পোনাইছে। লাহে লাহে আৰু সাপ আমাৰ চকুত পৰে—ডজন ডজন - শ শ—হেজাৰ বিজাৰ সাপ। নিচেই অকস্মাৎ এটা সাপ ময়দানিত মেৰ খাই আছে। ক'লা, খাতুৰ নিচিনা চক্চকীয়া, লেহুকা সাপবোৰে যেন কলমতিয়াই সন্দৰ চীনামাটিৰ বাটিত গাখীৰ, কণী খাইছে। সাপবোৰে যেন আমাক পৰোৱাই নকৰে, সিহঁতৰ গাত গা ঘঁহিয়েই আমি বাওঁ। মন্দিৰৰ থাপনাত, শিলৰ খুঁটাত মেৰ খাই থকা সাপবোৰ বিবাস্ত বুলি বুজোঁ—সেইয়া তাত এডাল বাছেল্ছ ভাইপাবে কণী এটা গিলিব ধৰিছে। প্ৰকান্ত অজগৰ কলাবাব ডি ব'চি, কলাবাব নয়া নামৰ সাপবোৰ দেখিলোঁ। মৃত্যুবলেশ্বীয়া শুক্লভাত গেৰুৱা সাজ পিন্ধা ছাঁৰ দৰে পাৰ হৈ গৈছে। গাৰ উজ্জল ৰং আৰু খীৰ অলস গতিয়ে তেওঁকো এটা সাপৰ লেশ্বীয়া কৰিছে। কণী আৰু গাখীৰত খালী বাটি বিচাৰি ফুৰিছে।

সাপবোৰ ইয়ালৈ কোনে আনিলে, কেনেকৈ সিহঁত ইয়াত বৈ আছে? আমাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত জানিলোঁ যে নিজে নিজে সিহঁত আহিছে আৰু মন কৰিলেই নিজেই গুচি যাব পাৰে। লোহৰ দাং বা কাঁচ দি সিহঁতক মন্দিৰত ধৰি ৰাখিবৰ কোনো দিহা নাই।

পেনাং এৰি বাছখন হাবিৰ মাজেদি, ইন্দোচীনৰ গাঁওবোৰ পাৰিহৈ, ছান্ন-গনৰ পিনে ঘোৱাৰ কথা। মোৰ কথা কোনেও বুজি নাপাইছিল, আৰু মইও কাৰো ভাষা নাজানিছিলোঁ। জঙ্গলৰ ভিতৰত বাটটো অনন্ত অসীম যেন লাগিছিল। মাজে মাজে বাহ ৰখোতে ৰাষ্ট্ৰীসকলে উঠা নমা কৰিছিল। এওঁলোকৰ বেছি ভাগ মানুহ চহা শ্ৰেণীৰ আছিল। তেওঁলোকৰ আচহুৱা সাজ-পোছাক, বেকা চকু, শাক্ত আৰু গহীন স্বভাৱ মই লক্ষ্য কৰিছিলোঁ। বাহত লেহুলৈ মাত্ৰ ২/৪ জন মানুহ ব'লগৈ—গাড়ীখন পূৰ্ণি খেৰেৰীয়া আছিল আৰু এই মসহ সিজি বোৱা গৰমত বি কোনো মন্থৰভাৱে ভাঙি পৰিব যেন লাগিছিল।

হঠাতে মোৰ ভয় লাগিল। মই ক'ত আছোঁ ক'লৈ যাব ওলাইছোঁ—এই আঁচনাক মানুহবোৰৰ লগত মই কিয় ৰাতি কটাইছোঁ? আৰি এতিয়া

স্নাতকৰ পৰা কাম্বোডিয়ালৈ বাব খৰিহোঁ। অৱশিষ্ট বাহীসকলৰ বহুল চকুলৈ চাই হঠাৎ ডেউলোকক সাইলাথ ডকাইড বেন লাগিল। হয়, কোনো সন্দেহ নাই। প্ৰাচ্যদেশৰ সাধুকথাত লেখা ডকাইডবোৰৰ লগত মই এতিয়া বহি আছোঁ।

ইজনে সিজনৰ চকুলৈ চাই ডেউলোকে ঠাৰে-চিঞাৰে কথা কৈ আছিল, আৰু মোলৈ বাবে বাবে কেবাহিকৈ চাই আছিল। ঠিক তেনেতে জংগলৰ ঠিক মাজখিনিতে বাহখন একেবাৰে ব'লহি, ভগা বাহখন আৰু বন্ধ ঠাই বিচাৰি নাপালে। অচিনাকি ঠাইত এই গছবোৰৰ ডললৈ টানি লৈ গৈ মোক ডেউলোকে বলি দিব নেকি? গছবোৰৰ ছাঁই আকাশ চাকি বাখিছে, মই নিজে ক'ও মৰিম তেনে এডোখৰ ঠাই বিচাৰিলোঁ। এই শাকপাচলিৰ খবাহিবোৰ আৰু মূৰগীৰ বাকচবোৰৰ মাজতে মই মৰিম—সিহঁতে হ'ল মোৰ একমাত্ৰ চিনাকি বস্তু। মোৰ ওপৰত ডেউলোকৰ খং কিমানখিনি তাৰ টুমান লবলৈ মই সেইপিনে চাই সেথোঁ যে ডেউলোক হঠাৎ নাইকিয়া হ'ল—বাহখন খালী।

বহুতপৰ অকলে তাতে বহি থাকিলোঁ। এম্বাৰত, নিজান হাবিখনত মোৰ মনৰ বল একেবাৰে শেহ হৈ গ'ল। মই ইয়াতে মৰিম আৰু মোৰ মৃত্যুৰ কথা কোনেও নাজানিব। 'মোৰ পিৱ জন্মভূমি, মোৰ কিতাপবোৰ আৰু মৰমৰ মানুহখিনিৰ পৰা ইমান দূৰত মই মৰিম !

হঠাতে দূৰত এটা চিমিক-ঢামাককৈ-পোহৰৰ জিলিঙনি চকুত পৰিল। এটা চাকি—তাৰ পিছত আৰু এটা—আৰু এটা, গোটেই বাটটো পোহৰত উজ্জ্বল হৈ উঠিল। কোনোবাই বজাইছে—কম্বোডিয়ান সজীৱৰ সহজ সুৰেৰে আকাশ ভৰি পৰিল। বাঁহী, তম্বুৰা আৰু চৰ্যকৰ পোহৰে বাটপথ সজীৱ আৰু পোহৰত ভৰাই পেলালে। এজন মানুহে থিয় হৈ মোক ইংৰাজীত কলে, “বাহখন বেয়া হৈছে। আমি বহুত সময় ৰব লাগিব, মোকহেৰ বাতি নুপুৰালৈকে। ইয়াত শূৰাৰ ঠাইও নাই। বাহীসকলে আপোনাৰ মন ভাল লগাবলৈ গান-বাজনাৰ দিহা কৰিবলৈ ওলাই গৈছিল।”

বহুত বচা খৰি, এতিয়া আৰু মই নলগা সেই গছবোৰৰ ডলত যেনে নুঠালৈকে ঘনান আৰু প্ৰাচীন সংস্কৃতিৰ নমুনা ধৰ্মীৰ লাচ চলোঁ। গোটেই বাটটো মনমোহা সজীৱে মধুৰ কৰি তুলিলে।

জীৱনত ই এটা দিহা হ'ল—সামৰান বাপী শুলিলোঁ যে ক'বলৈ জনস্বাক

ভয় থাকে না। মই এই কথা কোঁতলাও নাপাহৰোঁ। লুকাই থকা, হঠাৎ গোৱা সন্মান, স্ৰাস্ত্ৰ, এম্বাৰত বিকশিত উঠা সৌন্দৰ্যৰ ফুল জনগণৰ পৰাই আহে।

ভাৰতৰ এখন কংগ্ৰেছ

আমি এইয়া ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ পাৰ্টিৰ সম্মেলনত উপস্থিত হৈছোঁ। হেজাৰ হেজাৰ প্ৰতিনিধিয়ে গেলাবী ভৰি পৰিছেহি। গান্ধীক মই লগ পালোঁ। এই আন্দোলনৰ আৰু এজন প্ৰথম শাৰীৰ নেতা মণ্ডলজী নৈহৰুৰ লগত মোৰ দেখা হ'ল। অলপতে ইংলণ্ডৰ পৰা ঘূৰি অহা তেওঁৰ পুতেক জৱাহৰলাল নৈহৰুৱে স্বাধীনতা বিচাৰে, কিন্তু গান্ধীয়ে প্ৰথম পদক্ষেপ হিচাপে সহজ স্মাৰক খাসন বিচাৰে। গান্ধীৰ মন্থৰ ভাৱ হ'ল এটা চতুৰ শিয়ালৰ দৰে, খুৰ বাস্তৱ বুদ্ধিৰ মানুহ, আমাৰ দেশৰ আগবঢ়িয়াৱ লিৱেল নেতাসকলৰ লাইনৰ বাজনীতিভৰ, কৰ্মটিৰ কাম-বনত পাকৈত, টৈগত কৌশলী, অক্লান্ত পৰিশ্ৰমী। লাখ লাখ মানুহে অবিৰাম সোঁতত আহি তেওঁৰ বগা চুৰিয়াৰ এটা কোণ পূজা কৰাৰ দৰে 'চুই গান্ধীজ' বুলি চিঞৰি পাব হৈ গ'ল। চমুমা-মোৰ পিন্ধি তেওঁ শাস্ত্ৰভাৱে এটা নমুকাৰ আৰু মিচিকি হাঁহি উপহাৰ দিলে। তেওঁৰ কোনো ক্লান্তি নাই, মানুহৰ চিঠি-টেলিগ্ৰাম পঢ়ে আৰু নিজহাতে উত্তৰ দিয়ে। সকলোৰে খবৰ লয়। তেওঁ এজন সাধু—ভাগবত ক্লান্ত নহয়; বাজনীতি আৰু জীৱন ধাৰণৰ নীতি আছিল কঠোৰ। আৰু নৈহৰু আছিল বুদ্ধিমান—তেওঁলোকৰ বিপ্লৱোত্তৰ স্বাধীনতাৰ ঘোষক মান।

কংগ্ৰেছত আৰু এজন মহান পুৰুষৰ লগত দেখা হ'ল। তেওঁৰ নাম সূভাষ-চন্দ্ৰ বসু। জনগণৰ প্ৰিয়, আবেগপ্ৰসূ, কঠোৰ সাত্বজ্যবাদ-বিবোধী, নিজৰ দেশৰ প্ৰিয় বাজনৈতিক নেতা। ১৯৪৪ চনৰ বুদ্ধত জাপানী আক্ৰমণৰ সময়ত তেওঁ খুঁটিহে সাত্বজ্যৰ বিৰুদ্ধে আক্ৰমণকাৰীসকলৰ পক্ষ লৈছিল। বহুত বহুৰূপ বুদ্ধত ভাৰতত তেওঁৰ বন্ধু এজনে হিংসাপূৰ্ণ পন্থা কেনেকৈ হ'ল মোক কৈছিল। আমাক জাপানী অৱবোধকাৰীবোৰৰ ওপৰত অস্বপ্ন ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ শিকোৱা হৈছিল। হঠাৎ আমি সন্নিৱৰ্তিত আক্ৰমণ কৰিলোঁ, "কি কৰিব জাপানৰ ওপৰত আমি অপ্ৰতিপত্তি পৰিব কি?" তাৰ পিছতে সৈন্যসকলৰ হৃদয় বদলাই ইংৰাজ বাহিনীৰ পিছত বন্ধুৰূপ লয় বদলাই পেলালে। কাৰণটো সহজ

নাছিল। জাপানী আক্ৰমণকাৰীসকল এই দিনে পাব হৈ থাকে। কিন্তু ইংৰাজবোৰে বৃগমীৰাকৈ খিৰ্তাৰি লৈছে বেন লাগিল।

সুভাষ চন্দ্র বসুক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি, বিদ্ৰোহবাদকতাৰ সোৰত আঁতৰুৱ কৰা হ'ল। ভাৰতৰ বৃটিছ আদালতে তেওঁক মৃত্যুদণ্ড দিলে। এই ঘটনাত স্বাধীনতা আন্দোলন আৰু বহুগুণে বাঢ়িল। অৱশেষত তেওঁক এই আঁতৰোপৰ পৰা মুক্ত কৰা হ'ল—নেহৰুৱে নিজে তেওঁৰ হৈ ওকালতি কৰিছিল। তাৰ পিছৰ পৰা সুভাষচন্দ্রৰ জনপ্ৰিয়তা আৰু বাঢ়িল।

হেলনীয়া দেৱতাসকল

কেউদিনে প্ৰভু বৃদ্ধৰ মূৰ্তি—হবেক বকম্ব—কঠিন, কোনোবাটো থোন, কোনোবাটো বেঁকা—পোকে খোৱা, সোণোৱালী বঙৰ বেন কোনোবা জন্তুৰ চিকমিকনিহে দিনে দিনে ব'দবতাহত আৰু কম হোৱা। মূৰ্তিৰ মূখ, গাল, কিলাকুটি নাই, মিচিকিয়া হাঁহিত অকণি অকণি দাগ; ভেঁকুৰা লগাব দাগ, বসন্তৰ দাগৰ দৰে, বনৰ চবাই চিৰিকতিয়ে মলমূত্ৰ গাত পেলাই কৰা দাগ; কাতি হৈ হেলান দি আছে প্ৰকাশ মূৰ্তিবোৰ—কোনোটো চঞ্জিৰ মিটাৰ এহটা শিল কাটি সজোৱা, কোনোটো বালিময় ক'লা পাথৰৰ, কোনোটো শেঁতা—গৈ থাকোঁতে জললৰ মাজত হঠাৎ পাতৰ সিবসিৰণি শব্দে সেইদিনে চকু দিলে এটা চুকত দেখা পাব তেনে এটা মূৰ্তি, শব্দই আছে তাত হয়তো ল ল বহুৰ—হেজাৰ বহুৰ ধৰি—হেজাৰৰ হেজাৰ গুণ বহুৰ ধৰি। মই কিন্তু এই মূৰ্তিবোৰৰ কোমল ৰূপ দেখিবলৈ পাওঁ—অইন এখন জগতৰ, 'ববৌ ন তন্তো' অৱস্থাত থকা সেই পাথৰৰ খুব কোমল মিচিকিয়া হাঁহি, সেই অভাৱলীৰ ৰাজকীয় মহিমা; বৃগমীৰা কঠিন শিলাময় হোৱা সত্ত্বেও পৃথিৱীৰ ভেজৰ বলি লগা কালৈ চাই তেওঁলোকৰ এই মহিমাময় হাঁহি? তেওঁলোকৰ কাৰোদিকমান ঘটনাৰ সোঁত বৈ গ'ল ঘৰ হেৰুৱা ভিৰোভামানুহ, জুই আৰু অভ্যাচাৰৰ পৰা পলোৱা মৃত্যুমানুহ, লোহৰ মূখা পিন্ধা বৃদ্ধাৰসকল, কপট বৰমূৰীয়া পুৰোহিতবোৰ—এই সকলোবোৰকৈ গিলি খোৱাৰ দৰে চাই যোৱা ভ্ৰমণকাৰী বিদেশীবোৰ। তথাপি মূৰ্তিবোৰ এতিয়াও একে ঠাইতে ব'ল। পাথৰৰ একো একোটা প্ৰকাশ আঁঠু পাথৰৰে কটা সাজ-পেছাক—সুন্দৰত মূৰ্তি হেৰাই যোৱা চকুৰে তেওঁলোক অমানৱিক প্ৰকাশ—আকৃষ্টক মূৰ্তি জন্মৰ দেৱতা সেই নিখৰে তৰু-বিতৰু চলি হৈ থাকে—পাথৰৰ

দেৱতা... বনৰ চৰাইবোৰে ধপ্ধপাই আহি গৈ থাকে—সিহঁতৰ বং ক'লা
 বেন লাগে... মোৰ মেন দেশীয় কীট মূৰ্তিবোৰৰ কথা মনত পৰিল। আমাৰ
 দেশে সেই মূৰ্তি উত্তৰাধিকাৰসূত্ৰে পাইছে। খহু আৰু বিহফোটোৰে,
 শূক্কাই ঘোৱা ঘাৰ দাগেৰে, গিৰ্জাৰ বন্ধ ঘৰৰ বিশেষ মন্মৰ গোন্ধেৰে সেই
 কীটও দেৱতা নে মানুহ, দ্বিতীয়বাৰ ভাবি চাবলগীয়া হৈছিল। তেওঁলোকক
 মানুহত পৰিণত কৰিবলৈ, দ্ৰুত মানুহৰ কাষ চপাবলৈ খাই আৰু
 নাড়ীকটা মানুহে, প্ৰতিবন্ধী আৰু লোভী মানুহে গিৰ্জাৰ ভিতৰৰ আৰু
 বাহিৰৰ অৱস্থাবোৰক মানুহৰ লগত বিজালে। খনিকৰে এইবোৰৰ গাত
 গুৰুতৰ জখমৰ চিন আঁকিলে, আৰু এই কণ্টবোৰক সহ্য কৰাটো ধৰ্মত
 পৰিণত কৰিলে। যেনে পাপ কৰিলে কণ্ট ভোগ কৰিবই লাগিব, যদিও
 পাপ নকৰিলেও কণ্ট ভোগ হয়—তোমাৰ কোনোপিনেই বন্ধা নাই কিন্তু
 ইয়াত—এই আৰামত কাত হৈ থকা পাখৰৰ মূৰ্তিবোৰে শাস্তি পাইছে...
 খনিকৰসকলেও দ্ৰুত-বেদনাৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ কৰিছে আৰু এই দৈত্যৰ
 নিচিনা ডাঙৰ ভৰিৰ প্ৰকাণ্ড বুদ্ধমূৰ্তিবোৰে—তেওঁলোকৰ পাখৰৰ
 মুখত মিচিকিয়াই হাঁহি দেখুৱাইছে—হাঁহিত কোনো দ্ৰুত-বেদনা নাই—
 জ্ঞানস্বৰূপ সৌন্দৰ্যৰে ভৰপূৰ হাঁহি মাৰিছে। তেওঁলোকৰ এটা গোন্ধও আছে
 এৰা ঘৰ-বাৰীৰ গোন্ধ নহয়, মকৰা জালৰে ভৰি থকা শাস্ত্ৰ পুৰণিৰ গোন্ধ নহয়;
 ই গছ-গছনিৰ অৰণ্য জগতৰ; হঠাৎ অহা বতাহৰ কোবত উৰি পৰা চৰাইৰ
 পাখি, গছৰ পাত, অসীম অৰণ্যৰ ফুল।

মাজুহৰ পৰিস্থাল

মোৰ কবিতাৰ বিষয়ে লিখা কেইবাটাও প্ৰবন্ধত মই পঢ়িছোঁ যে দ্ৰুত
 প্ৰাচ্যত কিছুমান দিন বাস কৰা বাবে মোৰ কবিতাত প্ৰাচ্য প্ৰভাৱ আছে,
 বিশেষকৈ “বেছিডোঁপ্সা এন লা টিয়েৰা”ত। আৰু দৰাচলতে সেই সময়ত
 মই এই কিতাপখনৰ কবিতাহে লিখিছিলোঁ। কিন্তু তেওঁলোকৰ বক্তব্য
 আখৰে আখৰে প্ৰতিবাদ নকৰিলেও মই কব পাৰোঁ যে এনে প্ৰভাৱ ইত্যাদিৰ
 কথা ভবা ভুল।

প্ৰাচ্যজগতৰ গঢ় দৰ্শনে বাস্তৱ জীৱনৰ মূখ্যৰূপি হৈ পশ্চিমী জগতৰ
 উদ্বেগ, আত্মবৈৰাগ্য, খেলিমেলি লগোৱা সুবিধাবাদৰ ফল আত্মলিলাই দেখুৱাব
 পৰে, তাৰ মানে প্ৰজ্ঞাবাদৰ নিৰামক নীতিবোৰৰ সংকট স্পষ্ট কৰি দেখুৱাব

পালে। কিন্তু সেই সময়ৰ ভাৰতবৰ্ষতো আত্মসম্বন্ধ হৈ গভীৰ ধ্যান-ধাৰ্ম্যৰ
সুযোগ হৈছিল। জীয়াই থকাটোৱেই ভেঁটিয়া মানুহৰ দৈহিক পাৰ্থক্য
চাহিদা আছিল। ঠাণ্ডা মগজৰ লাঞ্জনাই আছিল ঔপনিবেশিক শাসনত
কায়েমী বাক্য। হেজাৰ হেজাৰ মানুহ দিনো কলেবা, বসন্ত, জল আৰু
ভোকত মৰিছিল। ভাৰতৰ বৃহৎ জনসংখ্যা আৰু সেই অনুপাতে বৃহৎ
শিল্পৰ অভাৱে সামন্তবাদী সমাজখনত খেলিমেলি লগাইছিল। এই
সকলোবোৰ কাৰণে জীৱনৰ বীভৎস ৰূপটোহে দেখা দিছিল—স্বাধীনতাৰ
সামান্য বেষণ নোহোৱা হৈছিল।

ব্ৰহ্মজ্ঞানৰ কেন্দ্ৰেণে সাধাৰণতে পশ্চিমী দেশৰ, উত্তৰ আৰু দক্ষিণ
আমেৰিকাবো কিছ্‌মান মৰসাহসী মানুহৰ দ্বাৰা চলোৱা হৈছিল। অৱশ্যে
ঐশ্বল্যৰ মাজত দৃঢ়বিশ্বাস লৈ কাম কৰোৱা মানুহো বহুত আছিল।
কিন্তু এইবোৰৰ বোচিভাগ এখন সহজ সৰল সমাজৰ বাবে বিচিত্ৰ মাদুলী আৰু
আধিৰ্দ্বেষিক বেপেৰুৱা বক্তৃতাৰ লগত বিগ্ৰহক নীলাম কৰা হৈছিল। এই
মানুহবোৰে ধৰ্মৰ লগত যোগৰ উল্লেখ কৰিছিল। ধৰ্মৰ নামত কৰা কষ্টক
দেখি ভেঙিলোকে আনন্দত উদ্ভাৱল হৈছিল। নগ্ন বংবাজী আৰু মদ্যপতা
কথাৰ সোঁত বোৱাইছিল।

এইবোৰ কাৰণে প্ৰাচ্য দেশখন মোৰ মনত এটা প্ৰকাণ্ড দৰ্ভাগীয়া মানুহৰ
পৰিয়াল বেন লাগিল। ইয়াৰ ধৰ্মী বা লোকাচাৰৰ কোনো প্ৰভাৱ মোৰ ওপৰত
নপৰিল। সেইবাবে মই বিশ্বাস নকৰোঁ যে মোৰ এই সময়ছোৱাত লিখা
কবিতাই এখন প্ৰতিকূল জগতত হঠাতে আহি পৰা অকলশৰীয়া মানুহ এটাৰ
মনোভাৱৰ বাহিৰে অইন কিবা দৰ্শন প্ৰকাশ কৰিছে।

গুপ্ত ব্ৰহ্মজ্ঞানৰ এজন অনুগামীৰ কথা মোৰ মনত পৰিছে—তেওঁ নিৰ্বাসিত
থাইছিল, আৰু ভাল বক্তৃতা দিছিল। আদৰ্শীয়া বয়সৰ চুটি চাপৰ তপস্বী
এই মানুহজনৰ নাম আছিল পাণ্ডুৰ্চ। তেওঁৰ পাণ্ডল নীলা বৰণীয়া চকুৰ
নিৰানন্দ বিষয় চাহিন্য়ে মানুহৰ ভিতৰলৈ বিস্মিছিল। উত্তৰ আমেৰিকাৰ
কেলিফৰ্ণিয়াৰ এই মানুহজনে বৌদ্ধধৰ্মত বিশ্বাস কৰিছিল, আৰু এই বিষয়ে
বক্তৃতা দিছিল। প্ৰত্যেকথাৰ বক্তৃতাৰ সামৰণিত তেওঁ এই পথাৰ বিধান
দিছিল—“বৰফেলাৰে কি কৈছিল শুনক—দিনো এটাকৈ সুমথিবা টোঙা
খাবা।”

পাণ্ডুৰ্চৰ বয়স খোলা অৱস্থাতে মোক আকৃষ্ট কৰিলে। তেওঁ স্পেনীষ

ভাৰা জাৰিছিল। বহুতা দিয়া শেহ হলে আমি গৈ কোনোবা খেতৰীয়াত
ভেঙাৰ বোট আব্দু পিঁৱাজৰে পেট ভৰাই খাইছিলোঁ। বোম্ব ভৰ্ত্তাবাদী
পৰিভ্ৰমক বুলি নিজকে জাহিৰ কৰিলেও তেওঁ বে প্ৰকৃততে তাত বিশ্বাস কৰিছিল
মই সন্দেহ কৰোঁ। অৱশ্যে তেওঁৰ বান্ধসীয়া থকটো বহুতাৰ বিষয়বস্তুতকৈ
বোচ সঁচা আছিল।

অনতিপলমে তেওঁ প্ৰেমত পৰিল—ছোৱালীগৰাকী দূতচীয়া, আব্দু
পাণ্ডাৰ্চৰ ডিনাৰ জেকট আব্দু বৌদ্ধধৰ্মৰ বিষয়ে তেওঁৰ উত্কৰ্ষাত পগলা
হৈ আছিল। শেঁতা, অলপ বয়সীয়া আব্দু জীৱনত বহুত বেদনা পোৱা
চকুৰদ্বিবে গাভৰুটিয়ে পাণ্ডাৰ্চক এজন দেৱতা, এজন জীৱন্ত বুদ্ধ বুলি খিৰ
লৈছিল....ধৰ্মৰ জন্ম তেনেকৈয়ে হয়।

এই ভিৰোভাগবাকীৰ লগত তেওঁ কেইমাহমান কটালে। তাৰ পিছত
তেওঁৰ নতুন এখন বিয়ালৈ মোক মাতিবলৈ আহিল। পাণ্ডাৰ্চ-এ এটা
ৰেষ্টোৰাণ্টৰ কোম্পানীত বিক্ৰেতাৰ কাম কৰিছিল। অফিচৰ পৰা তেওঁক
এখন মটৰবাইক দিছিল। এই বাইকত উঠি আমি দুইয়ো ল'ৰালিকৈ
জোপোহা গছ-গছনি, মঠ-মন্দিৰ আব্দু ধানখেতি পাৰ হৈ শেহত এখন চীনা
বসতিৰ গাওঁ পালোঁগৈ। পাণ্ডাৰ্চ-ক ফটকা ফুটাই, গান গাই অভ্যৰ্থনা কৰা
হ'ল। গাভৰু কইনাটিয়ে মদ্যত বগা বঙৰ বহণ সানিছিল। সকলোতকৈ ওখ
এখন চকীত তেওঁ এগৰাকী গোসানীৰ দৰে বহি ব'ল। গান-ৰাজনা চলিল।
আমি নানা বকশীয়া পানীয় খালোঁ। পাণ্ডাৰ্চ আব্দু তেওঁৰ নতুন কইনাৰ
মাজত এটি কথাও নহ'ল।

আমি চহৰলৈ ঘূৰি আহিলোঁ। তেওঁ মোক বজাই কলে যে মাদ্ৰ কইনা-
জনীয়েহে বিয়াৰ শাস্ত্ৰীয় নীতি-নিয়মিত অংশ লয়। তেওঁ নিজে তাত
নাথাকিলেও উছৰ চলিয়েই থাকিব। পিছত গৈ তেওঁ কইনাৰ লগত ঘৰ
পাতিয়।

“তুমি যে বহু বিবাহকাৰী সেইটো বুলি পাইছানে?”

“জ’, মোৰ আইন পৰাকী বৈয়াহে জানে, আব্দু তেওঁৰ খুব সূখী হৈছে।”

তেওঁ বহুতাত কোৱা “দিনো এটা সন্মতিৰা” বচন কাকিব, দৰে এই
কথাটো সমানে সঁচা আছিল। আমি তেওঁৰ ঘৰ পালোঁগৈ—, তেওঁৰ প্ৰথম
পত্নীৰ ঘৰ—সেই বহুত দখ-কণ্ট পোৱা দূতচীয়া মানুহগৰাকীয়ে বিধব
পিয়লা এটা, আব্দু বিদায় জনাই লিখা এখন চিঠি টেবুলৰ ওপৰত থৈ নিজে

প্ৰায় শব্দেই শব্দেই হৈ পৰি আছিল। আটুৱাব ভিতৰত তেওঁৰ ক'লাবৰীয়া দেহাটো একেবাৰে নঙঠা আবু জৰিব-চৰিব নোহোৱা হৈ পৰি আছিল। কেই-বটা মান কণ্ট পোৱাব পিছত ভেৰেঙ চুকাই।

পাওৱাচ'ক এতিয়া মোৰ ঘিণ লগা হ'ল, কিন্তু তেওঁৰ কাম এতিয় নোহোৱিলোঁ, কাৰণ তেওঁৰ কণ্টাখনি বাস্তৱিকৈ আকৰ্ষক আছিল। বিশ্ব-নিষ্পদক মানুহটো যেন ভাঙি টুকুৰা টুকুৰ হৈ গ'ল। তেওঁৰ লগত মই সন্মানলৈ গ'লোঁ। সন্তা দামৰ কাকিনটো এখন নৈৰ পাৰতলৈ নি এৰোৱা, খৰিব ওপৰত তোলা হ'ল। তেওঁ সংস্কৃতত কিবা মন্ত্ৰ আওৰাই জুইশলা ঘাখি খৰি কেডালত জুই লগাই দিলে।

গেৰুৱা বঙৰ পোছাক পিন্ধা কেজনমান মানুহে মন্ত্ৰ পঢ়িলে—বৰ কৰ্ম্মণ সুৰব সঙ্গীতৰ দৰে সেই মন্ত্ৰ। চিত্তাটো অলপ পিছতে নুমাৰ, আকৌ জুইশলাৰ কাঠিৰে জুলাবলগীয়া হ'ল। উদাসীন নৈ বৈ যাবই লাগিছে, প্ৰাচ্য দেশৰ চিৰন্তন নীলা বঙৰ আকাশত কোনো হেৰফেৰ নহ'ল, কেৱল গিৰিয়েকে এৰি থৈ যোৱা বেচেৰী ছোৱালীজনীৰ শেষকৃত্যত প্ৰকৃতিৰ সীমাহীন অৱস্থা প্ৰকাশ পালে।

মোৰ অফিছৰ কাম-বন তেনেই পাতল আছিল। তিনি মাহৰ মূৰে মূৰে কলিকতাৰ পৰা চিলিলৈ যোৱা এখন জাহাজ আহিছিল, মোৰ ভেতিয়াহে কাম ওলাইছিল। কঠিন পাৰাফিন আবু চাহৰ ডাঙৰ পেটিৰে জাহাজবোৰ ভৰা—খুব লৰালৰিকৈ মই ছিলমোহৰ মাৰি কাগজ চহী কৰি দিব লাগে। তাৰ পিছত তিনি মাহ আবু কোনো কাম নাথাকে। অকলে গুণাগুণ কৰা, বজাৰ আবু মল্লিকত ঘূৰি ফুৰাই ভেতিয়া মোৰ কাম। মোৰ কৰিভা লিখাব এই সময়ছোৱাই বৰ বেদনাভৰা।

বাটপথেই মোৰ জীৱনৰ সঙ্গী হৈ পৰিল। বৰ্মাৰ বাস্তাব্য, মূলকি আকাশৰ ডলৰ খিয়েটাৰ মণ্ড, কাগজৰ ড্ৰেগন, উজ্জল লঠনৰ পোহৰ—চীনা মানুহৰ বসতিৰ অশ্লবোৰ, সকলোতকৈ নিৰ্মাখিত আছিল হিন্দু বসতিৰ এলাকাটো—ইয়াৰ মল্লিকবোৰত এটা বিশেষ বৰ্ষৰ মানুহৰ কাৰাবাৰ ঠাই বেন লাগিছিল। দূখীয়া মানুহবোৰে তাত মাটিত দীঘল দি পৰি সোৱা কৰিছিল। বজাৰত পাপৰ পাত সেউজীয়া মালাটাইট পাখৰৰ পৰ্বতৰ দৰে দ'ম লাগি আছিল। বনবীয়া জন্তুৰ গঁড়াল আবু চৰাইৰ সজা দেখিছিলোঁ। অ'কোৱা-পকোৱা বাস্তৱত কখনীৰ মূখৰ বৰ্মা ভিৰোভাই ধৰিলে

চুইটি মূখত গুঁজি অহাবোৰা কৰিছিল। এই সকলোবোৰ চাই মোৰ সমস্ত কাটিছিল, লাহে লাহে বাস্তৱ জীৱনৰ সোৱাদ পালোঁ।

জাতিভেদৰ প্ৰথাই ভাৰতবৰ্ষক সমান্তৰাল বৈশ্ব পতা গোলাকাৰ মণ্ডত পৰিণত কৰিছে—এটাৰ ওপৰত এটাকৈ জাতি বহুৱাই একেবাৰে মূখত দেহতাবোৰক বহুৱাইছে। অইনহাতে ইংৰাজৰাজেও নিজৰ জাতিভেদ ব্যৱস্থা বন্ধা কৰি চলিছিল। একেবাৰে তলত সৰু কেৰানীৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ব্যৱসায়ী আৰু বুদ্ধিজীৱী, তাৰ ওপৰত বণ্টানীৰ মালিক সদাগৰ, আৰু একেবাৰে মূখত চিভিল ছাৰ্ভিছৰ অভিজাত ইংৰাজ বেংকৰ মালিকবোৰে আৱাসত জীৱনযাপন কৰিছিল।

আৰু এই দুখন জগতৰ মাজত আছিল বিৰাট ব্যৱধান। ইংৰাজ প্ৰভুৰ বাবে সংৰক্ষিত এলেকাত খিলঞ্জীয়া অধিবাসীৰ প্ৰৱেশ নিষেধ আছিল। দেশৰ প্ৰমুখ্য জৰ্জৰিত জীৱন স্পন্দনৰ পৰা ইংৰাজবোৰে নিজকে দূৰত ৰাখিছিল। এই অৱস্থাই মোক অসুবিধাত পেলালে। মোৰ বৃটিছ বন্ধুবোৰে মই ঘোঁড়াত গাড়ীত উঠা দেখি উপদেশ দিলে যে কনছালৰ দৰে ওখ পদৰ বিষয়া হৈ মই এনে গাড়ীত উঠিব নালাগে। মোক ঠাৰে-চিঞাবে জনালে যে মই প্ৰায়ে যোৱা এটা পাৰ্ছ'য়ান বেণ্টোবালৈ কেতিয়াও যাব নালাগে—এই বেণ্টোবাত মই পৃথিৱীৰ শ্ৰেষ্ঠ চাহ জলজলীয়া সুন্দৰ কাপত খাইছিলোঁ। তাৰ পিছত তেওঁলোকে মোক চুড়ান্ত সাৱধান বাণী শুনালে—অৱশেষত মোৰ লগ নোলোৱা হ'ল।

এনেকৈ বয়সকট কৰাত মই ভালেই পালোঁ। সেই বন্ধুগণীল ইউৰোপীয় মানদণ্ডবোৰক মোৰ মূঠেও ভাল নালাগিছিল। এইটোও ঠিক যে প্ৰাচ্যদেশৰ অন্তৰ্গামী ঔপনিবেশিক বাসিন্দাবোৰৰ লগত দিন কটাবলৈ মই নিশ্চয় ইয়ালৈ অহা নাছিলোঁ। মই আহিছিলোঁ পৃথিৱীৰ প্ৰাচীন জাতিৰ প্ৰকাশিত হতভাগীয়া পৰিয়ালটো চিনি লবলৈহে, ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত বাণী শুনিবলৈহে, সাধাৰণৰ জীৱন আৰু দৰ্শনত মই ইমান গভীৰভাৱে ডুবি গ'লোঁ যে শেষত এজনী খলুৱা ছোৱালীয়ে মোৰ হৃদয় হৰণ কৰিলে। তেওঁ সাজপাৰত ইংৰাজ মহিলাৰ দৰে আছিল, নাম লৈছিল জোহি গ্ৰিছ, কিন্তু এইখিনি বাৰিহঁতহে, নিজৰ দৰত তেওঁ সেই পোছাক খুলি ধৈৰ্যমণী দেশৰ জৰ্ম্মকীয়া সাৰু পিন্ধি; ইংৰাজী নামটো এৰি বৰ্মী গুপ্তত নামটো লৈছিল। মই তেওঁৰ দৰত থাকিবলৈ লালোঁ।

ববলাৰ টাঙ্গো ৰাজ্য

মোৰ পাৰিবাৰিক জীৱনত কষ্ট আছিল, শ্বৱন জোহি ৱিছ লাফে লাফে ইমান ভাবপ্ৰৱণ হৈ পৰিল, আৰু ধোক সম্পূৰ্ণ দখল কৰিবলৈ ললে যে তেওঁৰ জীৱনৰ ভৱিষ্যত প্ৰায় এটা বেমানান পৰিস্থিতি হ'লগৈ। তেনে নহলে বোধহয় মই গোটেই জীৱনটো তেওঁৰ লগতে থাকিলোহেঁতেন। তেওঁৰ খালী ভৰি দেখি, ক'লা চুলিত পিছা বগা ফুলবোৰ ভাল পাইছিলোঁ। কিন্তু মাজে মাজে খঙৰ প্ৰকাশ চৰাত তেওঁ উদ্‌যাউল হৈ পৰিছিল। বিজ্ঞানৰ পৰা অহা মোৰ চিঠিবোৰলৈ তেওঁৰ জৰ্জৰ আছিল। আৰু সেইবাবে খঙত জ্বলি-পকি মৰিছিল। মোৰ নামত অহা টেলিগ্ৰামবোৰ নোখোলাকৈয়ে তেওঁ লুকুৱাই থৈছিল—যেন মই উশাহ নিশাহ লোৱা বতাহখিনিলৈকে তেওঁৰ আকৌচ আছিল।

কোঁতলাৰ মাজনিশা হঠাৎ ঘৰত পোহৰ দেখি মই সাৰ পাই উঠিছিলোঁ— আঁঠুৱাৰ বাহিৰত কাৰোবাৰ ঘূৰা পকাৰ শব্দ পাইছিলোঁ। ভূতৰ দৰে তেওঁ বগা সাজ পিন্ধি, হাতত দীঘল চোকা কটাৰী এখন লৈ ঘূৰাইছিল। এবাৰ ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা তেওঁ এনেকৈ মোৰ বিছনাৰ চাৰিওকাষে ঘূৰি ঘূৰিও মোক হত্যা কৰিবনে নকৰে মন স্থিৰ কৰিব নোৱাৰিলে। তেওঁ মোক কৈছিল যে মই মৰিলেহে তেওঁৰ ভয়ে শ্যাম কাটিব। তাৰ পিছদিনাই আকৌ মই স্বাভাৱে তেওঁৰ প্ৰতি বিশ্বাসী হৈ থাকোঁ তাৰ বাবে পূজা-পাতল কৰিছিল।

বোধহয় তেওঁ মোক মাৰিহে এৰিলেহেঁতেন। কিন্তু ভাগ্যক্ৰমে সেই সময়তে মই সিংহললৈ বদলি হোৱাৰ অফিছৰ আদেশ পালোঁ, মই মনে মনে তেওঁক এৰি থৈ আহিবলৈ বো-জা কৰিলো, আৰু এদিন মোৰ কিতাপ-বহী, কাপোৰ কানি আদি বস্তুবোৰ এৰি থৈ অইনদিনৰ দৰে ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিলোঁ, আৰু মোক লৈ দূৰ সিংহললৈ বোৱা জাহাজত উঠি বহিলোঁ।

বৰ্মাদেশৰ অজগৰ এটাৰ দৰে ভয়ংকৰ হিংসাকুৰীয়া জোহি ৱিছক মই বৰ দুখ মনেৰে এৰি যাবলৈ ওলাইছোঁ। জাহাজখন বঙ্গোপসাগৰত পৰি টলমল কৰি বাগৰিবলৈ আৰম্ভ নো কৰোতেই মই টাঙ্গো ডেল ভিউড (ববলাৰ টাঙ্গো) নামৰ এটা বিয়োগাত্মক শোকৰ কবিতা লিখি এৰি থৈ অহা ভিবোডা-গৰাকীক উৎসৰ্গা কৰিলোঁ। তেওঁৰ বহুত জলন্ত খঙৰ আগ্নেয়গিৰিৰ দৰে তেওঁ মোক হেৰুৱালে। বাতিটো ইমান দীঘল—পৃথিৱীখন ইমান নিজান যেন লাগিছিল।

আফিং

আফিং....কানি · ইয়াৰ বাবে এটা পূৰ্বা বাস্তা আচুতীয়াতৈ কথা হৈছিল।
 ... কানিৱাৰোবে চাপৰ বেণ্ডিত বাঁহ দীঘল দি পৰিছিল। ভেঙলোকৰ এই
 ঠাই ডোখৰ যেন ভাৰতবৰ্ষৰ একেবাৰে নিজা ঠাই কোনো বিলাসৰ চিন নাই—
 চকী, মেজ, হেলান দিবলৈ বেছমৰ গাৰু—একো নাছিল—মাত্ৰ উদং কাঠৰ তক্তা,
 বাঁহৰ ধোঁৱা-খোৱা পাইপ, আৰু চীনামাটিৰ টান গাৰু “তাত বিৰাজ কৰিছিল
 সৌজন্য আৰু শৃংখলা—এনেকি কোনো মন্দিৰতো এনে নিশ্চিন্ততা আৰু
 শৃংখলা দেখা নগৈছিল। কানিৱাৰোবে দিবা স্বপ্ন ঘেঁৰি, লবচৰ নকৰাকৈ,
 মূখৰ মাত নোহোৱাকৈ মগ্ন হৈ আছিল মই এটা কানিৰ পাইপ হুঁপিলোঁ—
 কিন্তু মোৰ মৌজ নালাগিল; গৰম, গাখীৰ নিচিনা এসোপা ধোঁৱা ওলাল
 ...চাৰি পাঁচ বাৰ পাইপ হুঁপিলোঁ—গা ইমান বেয়া হ’ল যে চাৰি পাঁচ দিনমান
 বিছনাৰ পীৰা উঠিবই নোৱাৰা হলোঁ। খালী ওকালি আহিল—যেন ৰাজহাডৰ
 ভিতৰত থকা দ্ৱায়াকান্ড আৰু মগজৰ পৰা সেই ওকালিবোৰ ঠেলি ঠেলি
 ওপৰলৈ আহিবলৈ ধৰিলে। -বদৰ পোহৰ অসহ্য হ’ল,—কানিয়ে এনেকৈ
 প্ৰতিশোধ ললে...কিন্তু ই নহয় কানিত নিশ্চয় আৰু কিবা বোছি থাকিব
 লাগে এই বিষয়ে ইমান আলোচনা হৈছে—ইমান বোছি লেখা হৈছে আৰু
 ৰাষ্ট্ৰসকলৰ বেগ আৰু ষ্ট্ৰীফকেছবোৰ ইমান লুৰ্দ্ধিক চোৱা হৈছে—যাতে এই
 বিষয়টো ওস্তাদ পবিত্ৰ শব্দক বিভাগে আটক কৰিব পাৰে তাৰ বাবে সকলো
 আইন-কানুন বনোৱা হৈছে নাই, মই এনে কাপুৰুৰ হলে নচলিব
 কানিক মই ভালকৈ জানিব লাগিব—অভিজ্ঞতা আজিৰ লাগিব, যাতে এই
 বিষয়ে মোৰ মতামত স্পষ্টকৈ দিব পাৰোঁ · মই আৰু বহুত চিৰিম কানি
 খাবলগীয়া হ’ল মোৰ অভিজ্ঞতা হ’ল কানি খোৱাৰ পিছত অশ্লুত অনুভূতি
 · কোনো সপোন নহয়, মানস প্ৰতিমাৰ আৰাধনা নহয় কোনো চকমকানি
 নাই জীৱনৰ শক্তি নিঃশেষ হৈ যোৱা সুৰদি-সুৰীয়া কেনেবা এটা অপৰিসীম
 কোষল সুৰ বতাহত খেলি গৈছে বিস্ময়ক বহুত ফোঁপোলা অনুভূতি
 আগৈদি যোৱা মানুহৰ সামান্য ছাঁয়ায় অৱলম্ব, মোৰ কিলাকুটি-ভিঙি,
 বহুত দুখৰ পৰা অহা এখন গাড়ী বা গাড়ীৰ হৰ্ণৰ শব্দ .. বাস্তাৰ আন
 কিবা কোঁহাল সকলোৰে একেলগে মিলি সন্মুখৰ টোপনিৰ আমেজ আনিছে
 .. কিন্তু বাগানৰ ডাড়াটিয়া মজুৰ, ঠিকা কুলি, বিজা টানি ভাগবত লালকাল
 দি পৰা মানুহ সকলোৰে কানিৰ ৰাগীত মোহ গৈ থাকে ...মোক অইনে

বুজোৱাৰ দৰে কানি বহুৰকণীয়া বিলাসিতা নহয়, ই শোৰিতৰ প্ৰসাৰনৰ উপায়। কানিৰ আশ্ৰিত থকা সকলো কেইটা মানুহেই আছিল দূৰ্ভাগীয়া ফুলতোলা হেলান দিয়া তাকিয়া সিহঁতৰ বাবে নাছিল—নাছিল কোনো বিলাসিতাৰ লেশ ঠাইখন একেবাৰে একাৰ—ক'তো পোহৰৰ লেশমাৰও নাই কানীয়াবোৰৰ আধামুদা চকুতো পোহৰৰ জিলিকনি নাছিল; সিহঁতে জিৰণি লৈছিল নেকি? ভিহঁত টোপনি গৈছিল নেকি? মই এইবোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কেতিয়াও বিচাৰি নাপালোঁ। তেওঁলোকে কেতিয়াও কথা নকৈছিল... কোনেও কথা নকৈছিল... ঘৰটো সজোৱা নাছিল—ক'থা নাই, নাই একোৱেই... ভগা ছিগা বেণ্ডিবোৰ বহুত মানুহে বহুত দিন ধৰি বহাৰাৰে নিৰ্ভৰ হৈ পৰিছিল। কেটামান কাঠৰ দীঘল গাবু আছিল... নীৰৱতা... অন্ধৃত, উপাহ নিশাহ বোধ কৰা শক্তিশালী এটা গোন্ধ... কানিৰ গোন্ধ... নিঃসন্দেহে ধূংসৰ বাটত ভৰি দিবলৈ হলে ই এটা চিখা বাস্তা... কানিৰ সদাশৱণ্যৰ, উপনিবেশ পাতিবোৰৰ বাবে বাধি থোৱা আছিল সোমাবৰ সময়তে কানীয়াবোৰে নিজৰ নিয়মিত ভাগ কানি, সিহঁত ক্ৰমিক নম্বৰ আৰু তাৰ লগতে অনুমতিপত্ৰখন সাজুকৈ ৰখা পাইছিল। ভিতৰত গভীৰ, খোৱাভৰা নীৰৱতা বিৰাজ কৰিছিল। অসুখক খেদাই, ভাগৰত মিঠা হাতেৰে হাত ফুৰাই গতিহীন শান্তিৰ দিহা কৰা হৈছিল। ধূংসী-কুংসী, নীৰৱতা বহুত ভগা সপোনৰ গেদ... সকলোবোৰে শান্তিপূৰ্ণ আগ্ৰস পাইছিল আধামুদা চকুৰে সপোন বিলাসীবোৰে এটা ঘণ্টা সাগৰত ডুব দি, পৰ্বতৰ টিঙত এটা গোটেই বাতি কটাই সূক্ষ্ম মধুৰ আৱাসত জিৰণি লৈছিল।

ভাৰ পিছত সেই কানিৰ আজালৈ মই আৰু কেতিয়াও ঘূৰি নগ'লোঁ... মই ইতিমধ্যেই জানিছিলোঁ। অভিজ্ঞতা লভিছিলোঁ মই সেই স্পৰ্শাতীতক স্পৰ্শ কৰিছিলোঁ ই খোৱাৰ গিৰ্হাপনে বহুত দূৰত লুকাই আছিল।

সিংহল

১৯২৯ চন—পৃথিৱীৰ বহুত দ্বীপবোৰৰ ভিতৰত সকলোতকৈ সুন্দৰ দ্বীপ সিংহলত বৰ্ষা আৰু ভাৰতবৰ্ষৰ দৰে একে ঔপনিবেশিক অৱস্থা আছিল। ইংৰাজবোৰে নিজৰ চুবুৰীত আৰু ক্ৰান্ত চুকৰ চেফুলীৰ দৰে আছিল। সিহঁতক বোৰ চাৰিওপিনে আছিল অসংখ্য সজীভাষী, কুমাৰ, ভাৰতী, বাগানৰ

ক্ৰীড়াস, গেবুৱা পোছাক পিন্ধা সন্ম্যাসী আৰু পাথৰৰ পৰ্বতত খোদাই কৰা
প্ৰকাশ্য দেৱতাৰ মূৰ্তি ।

এপিনে ইংৰাজবোৰে প্ৰতি সন্ধিয়া ডিনাৰ খাবলৈ বিশেষ পোছাক
পিন্ধিছিল— অইনপিনে হিন্দুমানুহৰ মনোজ্ঞগত এনে যে তাৰ উদ্ভাসিহ
পোছা মোৰ কপনাব অতীত আছিল। মই এই দুটাৰ মাজত পৰি নিসঙ্গ
জীৱন কটাবলৈ ধৰিলোঁ। সেইবাবে মোৰ এই সময়চোৱা বৰ বিষয়। তথাপি
মোৰ মনেৰে সময়খিনি বৰ উজ্জ্বল বুলিবও লাগে যেন অসামান্য উজ্জ্বলতাৰ
বিজুলীৰ এটা জিলিকনি আহি থিৰিকীৰ কাষত ব'লিহ। মোৰ ভিতৰ-
বাহিৰ ভাগ্যাকাশ সি উজ্জ্বল কৰি গ'লিহ।

ওহালোৱাটে চহৰৰ উপকণ্ঠত নতুনকৈ সজা এটা সৰু বাথলোতে মই
থাকিবলৈ ললোঁ। ওচৰতে সাগৰৰ চোৱে পাৰত থকা পৰ্বতবোৰ খুন্দিস্নাই
যোৱা এই ঠাইডোখৰত মানুহৰ বসতি আছিল বিৰল। গধূলি বেলিকা যেন
সাগৰৰ সঙ্গীত ফেনে-ফুটুকাৰে বাঢ়ি বোঁহ হৈছিল।

ৰাতিপুৱা, সদ্যহতে গা-মূৰ খুই অহা প্ৰকৃতিৰ ৰাদুকৰী ৰূপ যেন
উজলি উঠিছিল। খুব পুৱাই মই মাছমৰীয়া জালোৱাবোৰৰ লগত লগ
থাইছিলোঁ। দীঘল নাৰত উঠি মাছ মাৰিবলৈ গৈছিলোঁ—নাওবোৰক
সমুদ্ৰৰ মকৰা যেন লাগিছিল। জালোৱাবোৰে নানা বৰণৰ মাছ জাল মাৰি
ভুলিছিল—যেন নানা বৰণৰ চৰাইৰে পৰিপূৰ্ণ অৱণ্যৰ পৰা অহা সেইবোৰ
চৰাইহে। কিছমান যেন ঘন নীলা ৰঙৰ, ব'দৰ পোহৰত তীব্ৰ হৈ উজলি উঠা
জীৱন্ত মথমলৰ দৰে ; কিছমানৰ দেখিবলৈ কাঁহিটীয়া বেলুনৰ দৰে আছিল—
বতাহ ওলাই পৰিলত বেচেৰাহ'তক দেখিবলৈ সৰু কোঁচখোৱা সোণৰ কাঁহিটৰ
দৰে।

সাগৰৰ বুকুৰ এই ৰঙ্গ-ৰাজিৰ ধ্বংস আৰু হত্যালীলা মই চাই ভয়
খাইছিলোঁ। দুখীয়া মানুহক কাটি ডোখৰ ডোখৰকৈ এই মাছবোৰ বেচা
হৈছিল। ভগৱানৰ দান এই আহাৰৰ সামগ্ৰীক তেজলোহা কাৰবাবীবোৰে
পণ্যত পৰিণত কৰিছিল।

সাগৰৰ পাৰ ধৰি ফুৰি ফুৰি আহি মই হাতীৰোৰে গা-খোৱা ঠাই
পালেগৈ। কুকুৰটো লগত থকাড হেৰাই ৰাম বুলি ভয় খোৱা নাছিলোঁ।
কিমান যে বস্তু, জীৱজন্তু দেখিছিলোঁ—নিমজ পানীৰ মাজত এটা সম্পূৰ্ণ
দ্বিৰ খোৱা বৰণৰ কাঠফুলা হঠাতে ওলাল—অলপ গিছতে ইয়াক দেখিবলৈ

সাপ যেন লাগিল, আব্দ ভাব পিছত প্রকাশ্য এটা মূৰ, আব্দ অকণ্ঠস্বৰ
 জাঁড়ৰ সৈতে এটা পৰ্বত ভাৰি আহিল। পৃথিবীত আন কোনো দেশতে
 আগতে বা এতিয়াও ইমানবোৰ হাতীয়ে বাস্ত্যত কাম কৰিছে বুলি মোৰ
 জনা নাই—দৃশ্যটো আচৰিত লাগিছিল—ছাৰ্কাছ বা চিড়িয়াখানাৰ বাহিৰত
 কঠৰ বোজা লৈ উঠানমা কৰা হাতীবোৰক দৈত্যাকাৰ কাঠকটীয়াৰ নিচিনা
 লাগিছিল।

এটা কুকুৰ আব্দ এটা নেউল মোৰ সঙ্গী আছিল। জঙ্গলৰ পৰা নেউল-
 টোক অলপতে আনি তাক মোৰ লগত বাখিলোঁ। সি মোৰ কাষতে শুই,
 মোৰ সৈতে টেবুলত চাহ-ভাত খাই ডাঙৰ হ'ল। নেউল যে ইমান মৰ্মহীন
 হব পাৰে কোনেও ভাবিবই নোৱাৰে। এই পোহনীয়া জীৱটোৱে মোৰ
 প্ৰতিটো মিনিটৰ কথা জানিছিল। মোৰ লেখাৰ কাগজবোৰ গছকি, সি
 স্কোটেই দিনটো মোৰ লেখাৰ পিছে ঘূৰি ফুৰিছিল। দৃপতীয়া জিৰণিৰ
 সময়ত মোৰ কাষ আব্দ মূৰত নেজডাল মেৰিয়াই বনৰীয়া জন্তুৰ অধিব-
 আঁৰৰ বিজুলীৰ ছাঁটৰ দৰে টোপনিয়াইছিল। ওচৰ চুবুৰীত মোৰ নেউলটো
 জনাজাত হৈ পৰিল। সমুদ্ৰপাৰত মই বহুত পৰ ফুৰিছিলোঁ, সি মোৰ সঙ্গী
 হৈছিল। এদিন আবেলি চুবুৰীৰ ল'ৰাহোৱালীবোৰে শোভাযাত্ৰা কৰি
 মোৰ ঘৰলৈ আহিল—বাস্ত্যত এটা প্ৰকাশ্য সাপ সিহঁতে দেখিছে, আব্দ
 সিহঁতে মোৰ পৰাক্ৰমী নেউল কিৰিয়াক নিবলৈ আহিছে। সি সেই সাপটোক
 বন্ধুত নিশ্চয় হৰুৱাব, আব্দ সিহঁতে আনন্দত জয়ধ্বনি দিব। গাত মাত্ৰ লেংটি
 সম্বল এইবোৰ আছিল তামিল আব্দ সিহঁলী চেঙেলীয়া ল'ৰা-হোৱালী।
 নেউলটোক কোলাত লৈ মই সিহঁতৰ আগে আগে বন্ধুৱাৰা আবৃত্ত
 কৰিলোঁ।

সাপটো আছিল ভয়ঙ্কৰ ক'লা বঙৰ পলকা বা বাহেল ভাইপাৰ—ইয়াৰ
 কামোৰ সাংঘাতিক বিবে ভৰা। এটা বগা পানীৰ নলৰ কাষত ঘঁহিবনত
 ই ব'দ পুৱাইছিল—যেন বৰফৰ ওপৰত পৰি থকা এডাল চাবুকহে।

মোৰ অনুগামীসকলে মনে মনে আহি মোৰ পিছত ব'লিহঁ। মই
 পাইপটো বগাই গৈ সাপটোৰ পৰা দূৰৈ মিটাৰ মান দূৰত নেউলটো এৰি
 দিলোঁ। কিৰিয়াই বিপদৰ উমান পালে—সি লাহে লাহে সাপটোৰ পিনে
 বন্ধুৱা বাই গ'ল। মই আব্দ মোৰ সৰু বন্ধুবোৰে উপাহ নিশাহ বন্ধ কৰি
 বাট চাই বুলোঁ। বন্ধু আবৃত্ত হওঁ হওঁ হৈছে। সাপটোৱে মোৰ বাঁহ, ক'লা

ভুলি, মদুখ স্নেহ, বাদুভবা চকু দুটাৰে সব্দ প্ৰাণীটোলে চালে। নেউলটোৱে আগুৱাই গৈ থাকিল, বাকসটোৰ পৰা কেই চোঁটমিটাৰ মান দূৰ গৈ পাৰ্শ্বভেদে ভাই প্ৰকৃততে কি হব ধৰিছে বদ্বিজিলে। আৰু ভেটিয়া ওলোটা মদুখ প্ৰকাশ এটা আপ মাৰি, সাপ আৰু দৰ্শকবোৰক এৰি থৈ দৌৰ মাৰিলে, আৰু সেই দৌৰ মোৰ শোৱনিঘৰ নোপোৱালৈকে থাকিল।

ভেনেকৈ, ওৱালেৱাটে-ৰ উপকণ্ঠত মোৰ জাত গ'ল।

সিদিনা, মোৰ ভনীটিয়ে মই ১৯১৮-১৯ চনত লিখা মোৰ প্ৰথম পিনব লিখা কবিতাৰ বহুই এখন আনি মোক দিলেহি। সেইবোৰ পাঢ়ি মোৰ শৈশৱ আৰু কৈশোৰৰ বিষয় ভাৱপ্ৰৱণতাত মই মিচিকিয়াই হাঁহিব লগাত পৰিলোঁ। সাহিত্যত মোৰ অলপ বয়সীয়া কামবোৰৰ প্ৰেৰণা আছিল নিঃসঙ্গতা। ডেকা লেখকে সেই নিঃসঙ্গতাৰ ক'পনি নুঠিলে লিখিবই নোৱাৰে, বহুত সময়ত সেই নিঃসঙ্গতা কল্পনা—সজ্ঞাত হলেও। পকা লেখকে আকৌ মানৱিক সঙ্গবোধ, সমাজৰ সোৱাদ নাপালে একো লিখিবই নোৱাৰে।

ওৱালেৱাটে-ৰ সেই দিনবোৰত, সেই বছৰবোৰত প্ৰকৃত নিঃসঙ্গতা কি মই শিকিলোঁ। সেই সময়ত মই সদায় সৈনিকৰ দৰে, আৱিষ্কাৰকৰ দৰে অৱলে এখন খাটিয়াত শুইছিলোঁ। সজ্ঞী আছিল মাত্ৰ এখন টেবুল, মদুখন চকী, মোৰ কামবন, কুকুৰটো আৰু নেউলটো—লগত মোৰ লিটকাই ল'ৰাটি, দিনটো ঘৰুৱা কামবন কৰি সি সদায় বাতি ঘৰলৈ গঢ়িচি গৈছিল। প্ৰকৃততে সি কিন্তু মোৰ সজ্ঞী নাছিল। প্ৰাচ্যদেশত চাকৰৰ কাম কৰা ল'ৰাৰ দৰে সদায় চুপচাপ থকাই তাৰ অভ্যাস আছিল। নামটো আছিল ব্ৰাম্পি। কোনো আদেশ তেওঁক দিবৰ দৰ্কাৰ নহৈছিল কাৰণ তেওঁ সকলো কাম আগতেই ঠিকঠাককৈ কৰি থৈছিল, টেবুলত মোৰ খোৱাবস্তু, নতুনকৈ ইষ্ট্ৰি কৰা কাপোৰ কানি, বাৰান্দাত হুইস্কিৰ বটলটো। কথা কবলৈ তেওঁ প্ৰায় পাহৰিয়ে গৈছিল বেন কুৰুপে, মাত্ৰ প্ৰকাশ কুকুৰ দাঁতৰে হাঁহিবহে জানিছিল।

কিন্তু এনে অৱস্থাত নিঃসঙ্গতাই লেখাৰ মেজাজ অন্যত সহায় নকৰি, কঠোৰ মেজাখানাৰ অৱস্থাত পৰিলত হল। বেৰাত মূৰ খুন্দিয়াই ভাঙিলেও আহিবলৈ কোনো নাছিল, চিঞৰত গগণ ফালিলেও বা উচুপি কান্দিলেও কোনো আহোঁতা নাছিল।

নীজা বডাহ, হাজখীয়া বাজি, আদিম অৰণ্য সাপ আৰু হাতী পাৰ হৈ থ'লে থ-থ, হেজাৰ হেজাৰ মনুষ্য প্ৰাণীয়ে বে পানীৰে উপচি পৰা নৈ আৰু

সাগৰৰ পাৰত কাম কৰি গান গাই আছে তাক মই বুলিছিলোঁ। তেওঁলোকে জুইত মাটি পুৰি কলহ গঢ়িছিল। কামৰ তীব্ৰতাৰে তৰাতৰা আকাশৰ কলত নগ্ন হৈ পাতল কঠিন শব্দৰে বুলিও মই জানিছিলোঁ—কিন্তু সেই জীৱন-স্পন্দনত মৰ্শিত জগতৰ মই কেনেকৈ কাষ চাপিম?—মোকভো সিহঁতে পুৰ বুলি ভাবিব।

পদে পদে মই স্বীপটোৰ লগত চিনাকি হবলৈ ধৰিলোঁ। এদিন বাতি কলম্বোৰ একাৰ বসতিখনি পাৰ হৈ থলুৱা মানুহৰ ভোজ এখনত যোগ দিবলৈ গ'লোঁ। একাৰ ঘৰ এটাৰ পৰা এগৰাকী তীব্ৰতা নে এটি লৰাৰ গানৰ সৰু বতাহত ভাঁহি আহিছিল। মই তাতে বিস্ময়ৰ বথালৈ কলো। প'জাটোৰ দুৱাৰ মূখত এটা উগ্ৰ গোন্ধ মোক মতলীয়া কৰিলে—এই গোন্ধটো সিংহলৰ একেবাৰে নিজা; খৰিকাজাই ফুল, ঘাম, নাৰিকল তেল, ক্ৰান্তিপানী আৰু মেগালিয়া ফুলৰ গোন্ধৰ সানমিহলি। বাতিৰ বৎ আৰু গোন্ধৰ লগত মিহলি হৈ যোৱা ক'লাবৰণীয়া মানুহে মোক ভিতৰলৈ মাতি নিলে, নীৰৱে গৈ এখন কাঠৰ ওপৰত মই বহিলোঁ। বহুসময় যি গানৰ সৰুৰে মোক ইয়াত বথালে সেই মনুষ্যকণ্ঠৰ গান দূৰত চলিলে থাকিল,—কোনোবা ল'ৰা—বা কোনোবা তীব্ৰতাৰ মাউ—ক'পা ক'পা, যেন উচুপি উচুপি গাইছে, হঠাৎ খুব উচ্চগ্ৰামলৈ উঠি ই আকৌ হঠাৎ নামি আহিল, ইমান তললৈ নামিল যে ক্ৰান্তিপানীৰ সুগন্ধৰ লগত লিপিত খাই, আৰাবেস্কা নাচত ভৰি জপটিটাই ছায়ায়মান মানুহবোৰৰ দৰে একাৰত মিলি গ'ল; আৰু আকৌ হঠাৎ ইয়াৰ ফটিকৰ দৰে ওজনেৰে তললৈ টুপকৈ সৰি পৰিল, যেন ইয়াৰ সৰ্বোচ্চ সৰুটোৱে আকাশখন বিক্ৰমে, খৰিকাজাই ফুলৰ মাজত ততালিকে সিঁচৰতি হৈ পৰিবলৈকে আহিল।

ভাত মই বহুত সময় বহিলোঁ। ঢোলৰ ছেঁৱ আৰু গানৰ সৰুত ভোল গৈ বুলোঁ। ঘোঁতলা উঠিবৰ হ'ল—মই বৰ্ণনা কৰিব নোৱাৰা আৱেগৰ চৌতন্ত্ৰৰ খোঁকি-বাখোঁকি—যেন পৃথিৱীৰ আদিম গৰুৰ পৰাহে সেই বহুসময় ভাল-লয়ৰ উদয় হৈছিল।

ক'লা-আৰু বগা বস্ত্ৰৰ ডিনাবৰ পোছাক পিন্ধা ইংৰাজবোৰে ইতিমধ্যে খোৱাৰ টেবুলত বহিছিলগৈ।

“কমা কৰিব, মোৰ দৌৰ হল—বাস্তৱত আহোঁতে এঠাইত সন্মতিৰ মিঠা সৰু শব্দনি অলপ বোঁহুলা”, মই তেওঁলোকক কলো।

তেওঁলোকে সিংহলত প্ৰায় পঁচিশ বছৰ কটাইছে—ভদ্ৰভাৱে মোৰ কথা
অবিশ্বাস কৰি মোক কলে, “সঙ্গীত, থলুৱা মানুহৰ সঙ্গীত—ক’ত ?
কোনখিনিত ?” কোনেও এই খবৰ নাজানিছিল—এইটো তেওঁলোকৰ বাবে
নতুন খবৰ।

বুঢ়িছ প্ৰভু আৰু এছিয়াৰ বিশাল জগতৰ অধিবাসীসকলৰ মাজৰ এই
প্ৰভেদটো কেতিয়াও নকমিল। এনেকৈ অমানৱমিক আচুতীয়া অৱস্থাৰ সৃষ্টি
হোৱাত এছিয়াবাসীৰ জীৱন আৰু মূল্যবোধৰ বিষয়ে সম্পূৰ্ণ অজ্ঞতা সৃষ্টি
হৈ ব’ল।

পিছত অৱশ্যে জানিছিলোঁ যে এই সৎকীৰ্ণ ঔপনিৱেশিক মনোবৃত্তিৰ
কোনো কোনো ব্যতিক্ৰম আছিল। হঠাতে কোনোবা এজন ইংৰাজে ভাৰতীয়
কোনো সুন্দৰীৰ প্ৰণয়ত ডুবি আছিল। খবৰটো জনাজাত হওঁতে ততালিকে
তেওঁক দাবি ধমক দিয়া হ’ল; স্বদেশৰ মানুহে তেওঁক কুষ্ঠৰোগীৰ দৰে এঘৰীয়া
কৰিলে। এনে সময়তে চহৰত আৰু এটা ঘটনা ঘটিল। প্ৰভু ইংৰাজে এজন
সিংহলী চহাৰ প’জাঘৰটো পুৰি পেলাবলৈ আদেশ দিলে, যাতে এই চহাৰ
মাটিবাৰীখিনি নিজে আত্মসাৎ কৰিব পাৰে। প’জাটো পুৰি মাটিৰ লগত
সম্মান কৰিবলৈ আদেশ পোৱা ইংৰাজজন আছিল এজন সাধাৰণ ইংৰাজ
কৰ্মচাৰী। তেওঁৰ নাম লিওনাৰ্ড উলফ। তেওঁ সেই কাম কৰিবলৈ অস্বীকাৰ
কৰাত তেওঁৰ চাকৰি গ’ল, আৰু জাহাজত তুলি তেওঁক ইংলণ্ডলৈ পঠিয়াই
দিয়া হ’ল। ভাগগৈ তেওঁ প্ৰাচ্য মহাদেশৰ ওপৰত লিখা কিতাপবোৰৰ ভিতৰতে
এখন উত্তম কিতাপ লিখিলে। তাৰ নাম “এৰণ্যৰ ভিতৰুৱা গাঁও এখন।”
জীৱন আৰু সাহিত্যৰ প্ৰকৃত ৰূপায়ণৰ ই এখন উৎকৃষ্ট গ্ৰন্থ। যদিও দৰাচলতে
ইয়াৰ খ্যাতি তেওঁৰ বৈশ্বকীয় বশ্যস্যা ই বাহুৰ দৰে গ্ৰাস কৰিলে।
বিশ্ববিখ্যাত ভাৰমূলক উপন্যাস ৰচয়িত্ৰী ভাৰ্জিনিয়া উলফ তেওঁৰ বৈশ্বকীয়ক।

অকণ অকণকৈ কঠিন গোলাখন ফাটিল, আৰু মোৰ কেইজনমান ভাল
বন্ধু ওলাল। একে সময়তে মই নব প্ৰকল্পক আৱিষ্কাৰ কৰিলোঁ। তেওঁলোক
ঔপনিৱেশিক কৃষ্টিত ডুবি আছিল, আৰু বিলাতত নতুনকৈ ওলোৱা ইংৰাজী
কিতাপৰ আলোচনা কৰিছিল। পিয়ানোবাদক, ফটোগ্ৰাফাৰ, সমালোচক আৰু
কথাকাহ্নিবিংশতী লায়নেল ওৱেন্ড’ট্ আছিল সাংস্কৃতিক জীৱনৰ খুটিবন্ধু
আৰু এই জীৱনটোৱে সাম্ৰাজ্যৰ অৱসানৰ পদধ্বনি, আৰু সিংহলৰ অনাবিষ্কৃত
মানৱিক সম্পদবোৰ পৰীক্ষা কৰি লোৱাৰ মাজত দোখোৰ মোৰত পৰিছিল।

লায়নেল ওয়েণ্ড্ৰ-অৰ এটা প্ৰকাণ্ড লাইব্ৰেৰী আছিল। ইংলণ্ডৰ পৰা সদ্য প্ৰকাশিত সকলো কিতাপ তেওঁ অনাইছিল। প্ৰতি সপ্তাহত চহৰৰ পৰা দূৰত থকা মোৰ ঘৰলৈ চাইকেলত এজন মানুহৰ হাতত কিতাপৰ এটা থৈলা পঠিয়াই দিয়াৰ খৰচী আৰু উদাৰ অভ্যাস কৰি ললে। এনেকৈ, কিছুদিন মই ইংৰাজী উপন্যাসৰ দীঘল বাটত ঘূৰিপৰ্কি ফুৰিলোঁ। তাৰ মাজত ডি. এইচ. লৰেন্সৰ “লেডি চেটালি’ৰ লাভাৰ” বোলা কিতাপৰ প্ৰথম সংস্কৰণখনও আছিল। এই কিতাপখন ক্লাবেসত গোপনে প্ৰকাশ কৰা হৈছিল। লৰেন্সৰ লেখাই কাব্যিক গুণ আৰু মানুহৰ গোপন সম্পৰ্কৰ বিষয়ে অনুসন্ধান কৰা বিশেষ এটা চৌম্বক গুণৰ বাবে মোৰ মনত সাঁচ বহুৱালে। সি যি নহওক, তেওঁৰ প্ৰতিভা সন্তোষ অইন বহুত ইংৰাজ লেখকৰ দৰে পাঠকক নৈতিক শিক্ষা দিয়াৰ, উৎসাহত তেওঁ আশাভঙ্গৰ বেদনাত ভুগিছিল। ডি. এইচ. লৰেন্সে যৌনশিক্ষাৰ বিষয়ে আমাক শিকাব খুজিছিল—কিন্তু আমি স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে প্ৰেম আৰু জীৱনৰ যোগেদি যি শিকিব পাৰোঁ, তাৰ লগত ইয়াৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। তেওঁৰ কিতাপে মোক পিছত আমনি লগালে—কিন্তু তেওঁৰ কণ্টকৈ কৰা মায়াময় বৌন অনুসন্ধানৰ প্ৰতি মোৰ প্ৰশংসা অলপো নকমিল। ই মোক কণ্ট দিলে কাৰণ ই কোনো কামত নালাগিল।

সিংহলত কটোৱা দিনবোৰৰ আৰু এটা ঘটনা মোৰ মনত আছে—হাতী চিকাৰ।

কোনো এখন জিলাত হাতীৰ সংখ্যা বাঢ়িব বোঁহি হৈছিল। আৰু সিহঁতে আহি ঘৰবাৰী ভাঙি পথাৰৰ শস্য নষ্ট কৰিছিল। সেইবাবে ফান্দ পাতি হাতী ধৰাৰ দিহা কৰা হ’ল। এমাহতকৈ বেছি সময় খৰি বহল নৈ এখনৰ দূৰত পাৰত চহাসকলে হাতীবোৰ খেদি নিলে ঘাঁহ-বনৰ জুই, মৌজি, টমটম সাজি এনেকৈ সিহঁতক জঙ্গলৰ এডোখৰ ঠাইলৈ খেদি নিয়া হ’ল। দিনে-বাতিয়ে জুই আৰু কোলাহলে পৰুবোৰক উত্তেজিত কৰি তুলি ঘাঁপৰ উত্তৰ-পশ্চিম পিনে খেদাই নিলে—যেন এখন খাঁৰ সোঁতৰ নৈ বৈ গ’ল।

এটা বিশেষ দিনত জঙ্গলৰ এখন ঠাইত ফান্দখন পতা হ’ল। মই হাতী চিকাৰ চাবলৈ গ’লোঁ। প্ৰথম হাতীটোৱে ঠেক এটা বাটোদি সোমাই গৈ ফান্দত পৰিছে বুলি কেনেকৈ বুলিছিলে মই দেখিলোঁ। বৰ পলম হ’ল—বাটৰ অইন মূৰটো বন্ধ—ইতিমধ্যে ৭ ৭ হাতী আহি এই বাটোদি সোমাল। প্ৰায় পঁচল্ল হাতীৰ এই প্ৰকাণ্ড দলটোৱে আগ-পিছ কৰিব নোৱাৰাকৈ ফান্দত পৰিল।

প্ৰকাণ্ড বলী মথনাবোৰে গছৰ গুৰিৰিত খুন্দিয়াই সিহঁতৰ গাৰ বুলেৰে খাটিত বগৰাই পেলাবলৈ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু অসংখ্য বাঠিৰে খুন্দিয়াই সিহঁতক তাৰ পৰা বিৰত কৰা হ'ল। হাতীবোৰে ভেঁটিয়া গৈ মাজভাগত লগ খালে। ঘাইকী হাতী আৰু পোৱালিবোৰক বন্ধা কৰিবলৈ যেন দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হ'ল। হাতীৰ এনে সংগঠিত বন্ধকৰ ভূমিকাই মৰ্মস্পৰ্শী দৃশ্যৰ অৱতাৰণা কৰিলে। জীয়াতু বাতনাত ছটফট কৰি হাতীবোৰে আটাই পাৰিলে, যেন চিহ্নিয়াই, কিবা এটা শিঙা বজাই হতাশাৰ জ্ঞাননী দিলে। লেহুকা গছবোৰ সিহঁতে উমালি পেলালে।

হঠাৎ দূটা মানুহ দূটা হাতীৰ পিঠিত উঠি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। ইহঁত হাতী পোহ-মনোৱা মানুহ, আৰু হাতী দূটা শিক্ষিত হাতী। এই হাতী দূটাই সাধাৰণ পলিচৰ দৰে কাম কৰিলে। সিহঁতে দূয়ো বন্দী জন্মু এটাৰ দৰ্ই পিনে থিয় হৈ তাৰ গাত শূৰ বুলাই শাঁত কৰাত সহায় কৰিলে। তাৰ পিছত মোটা জৰীৰে পিছৰ ভৰি এখন এজোপা মোটা গছত বান্ধি দিয়া হ'ল। এটা এটাকৈ প্ৰাণী বোৰ অসহায় হৈ পৰিল।

বন্দী হোৱা হাতীটোৱে বহুত দিনলৈ খোৱা বোৱা এৰি মন মৰা হৈ ৰ'ল। কিন্তু চিকাৰীবোৰে তাৰ দুৰ্বলতা ক'ত জানিছিল। সিহঁতে ইয়াক কিছুমান দিন লঘোণে থাকিবলৈ দি তাৰ পিছত হাতীৰ অতি প্ৰিয় খাদ্য বাহ'ৰ গাজ আৰু কোমল খোৰ তাক যিচলে—এই বস্তুবোৰ তাৰ মূৰ্কাৰ অৱস্থাত বিচাৰি হাতীয়ে বহুত দূৰ দূৰলৈ গৈছিল। অবশেষত হাতী সৈমান হ'ল, আৰু খোৱাবস্তুত মূখ দিলে। সি পোহ মানিলে আৰু গধুৰ কামৰ বোজা গাত লবলৈ শিকিব ধৰিলে।

কলঙ্কোৱ জীৱন

দেখাদেখকৈ কলঙ্কোৱ জীৱনত বিপ্লৱৰ কোনো লক্ষণ আছিল। ইয়াৰ বাজনিউক আবহাওৱাও ভাবভৰুক বেলেগ আছিল। টেটু চোপা মাৰি ধৰি নীৰৱ কৈ বখা শান্তিয়ে সকলো আৱৰ্ণি বাৰ্ণিছিল। এই বীপটোৱে পৃথিৱীৰ সৰ্বশেষ চাহপাত ইংলণ্ডক যোগাইছিল। দেশখন কিছুমান এলেকাত ভাগ কৰা আছিল—পিবামিডৰ ওখ জোঙা মূখটোত আছিল ইংৰাজবোৰ, ডাঙৰ ডাঙৰ ঘৰ আৰু বাগানত ভেঁৰলোকৰ বাস আছিল—

তেওঁলোকৰ ভলত আছিল মজলীয়া শ্ৰেণীৰ মানুহ—দক্ষিণ আমেৰিকাৰ মজলীয়া শ্ৰেণীৰ মানুহৰ দৰে। তেওঁলোকে আগতে আৰু এতিয়াও বহুতে মৌজাদাৰ শ্ৰেণীৰ আছিল। ব্দৰৰ বোলা হ'লান্ড দেশৰ দক্ষিণ আফ্ৰিকাত থিতাপি লোৱা বোৱা শতাব্দীত ঔপনিবেশিক ব্দকই সিংহললৈ নিবাসিত মানুহৰ এওঁলোক সতি-সন্ততি আছিল।

এওঁলোকৰ ভলত আছিল লাখ লাখ বৌদ্ধ আৰু মুছলমান সিংহলৰ আদি মানুহ। তাতোকৈও ভলত আছিল ভাবতৰ পৰা বোৱা অনুপ্ৰৱেশ-কাৰীবোৰ—দক্ষিণ ভাবতৰ তামিলভাষী, লাখ লাখ হিন্দু মানুহ—তেওঁলোক আছিল সকলোতকৈ কম দৰ্মহা পোৱা মানুহ।

তথাকথিত ভদ্ৰমণ্ডলীয়ে কলম্বোত মাথ নিজৰ শ্ৰেণীৰ বাবে আচুতীয়াকৈ ৰখা ক্লাববোৰত সাজ-পাৰ আৰু অলংকাৰৰ বাহাৰ দেখুৱাইছিল। দুজন বিখ্যাত ফণহুৱা এওঁলোকৰ নেতা আছিল। এজন আছিল ফৰাহী কাউণ্ট ডে মৌনি তেওঁৰ নাম—এদল অনুৰাগীয়ে তেওঁৰ পিছে পিছে ফুৰিছিল। অইনজন আছিল পোল। তেওঁৰ নাম—উইনজাৰ—তেওঁ বাহিৰত ভদ্ৰ আৰু পৰিপাটী সাজ পিন্ধা গুৰু গোঁসাই নমনা মানুহ আছিল। কলম্বোৰ সকলো ক্লাবঘৰত তেওঁৰ বিশেষ প্ৰতিপত্তি আছিল। এই মানুহজন অতি বসিক, যথেষ্ট বুদ্ধিমান আৰু জগতৰ সকলো বিষয়ে কিবা নহয় কিবা অলপ জানিছিল। এটা অম্ভূত কাম তেওঁ কৰিছিল—সাংস্কৃতিক আৰু পুৰা-তাত্ত্বিক সম্পদৰ ৰক্ষক। এবাৰ তেওঁৰ লগতে এনে এটা অফিছৰ অভিযানলৈ বোৱাৰ পিছত মোৰ বহুত শিক্ষা হ'ল।

জঙ্গলৰ ভিতৰত থাঙ্গি দখন অতি ধুনীয়া চহৰ উলিওৱা হ'ল, অনুৰাধা-পুৰ আৰু পলমাবোৱা চহৰ দখন পাতালপুৰীৰ পৰা সিংহলৰ উজ্জ্বল সুৰ্যৰ বদত আকৌ থাম আৰু বাৰাণ্ধাবোৰৰ কাৰুকাৰী জিকমিকাই উঠিল। কিস্তু ইয়াৰ বিমানখিনি সম্ভৱ প্ৰস্তুতকৰণ সেই অপূৰ্ব সঙ্গদক সাহায্যে বাণ্ধিকুণ্ড লণ্ডনৰ ব্ৰিটিছ মিউজিয়ামলৈ ৰওনা কৰি দিয়া হ'ল।

মোৰ বন্ধু উইনজাৰ নিজৰ কামত বেছপাৰ্গত আছিল। দুৰ দুৰান্তৰ মঠ-মন্দিৰলৈ তেওঁ পুৰাকীৰ্তি সংগ্ৰহ কৰিবলৈ যাওঁতে ময়ো লগৰীয়া হৈছিলোঁ। বৌদ্ধ সন্ন্যাসীবোৰক পৰম সন্তোষ দি তেওঁৰ ছকৰী চেনগাডীত হেজাৰ হেজাৰ বছৰীয়া পুৰণি অপৰূপ সঙ্গদৰ পাখৰৰ ভাষ্কৰ্যবোৰ লৈ আহি, ইংলণ্ডৰ মিউজিয়ামৰ শোভা বঢ়াবলৈ পঠিয়াই দিছিল। গেৰুৱা বসন

পিছা বৌদ্ধ সম্মাসীসকলৰ মূৰ্ত্ত প্ৰশান্তিৰ চিন হাঁহিটো চাবলগীয়া আছিল—জাপানত সজা বং লগোৱা চেলুলয়েডৰ বুদ্ধৰ মূৰ্ত্ত উপহাৰ দি উইনজাবে ভেঙলোকৰ পৰা এই প্ৰাচীন নিদৰ্শনবোৰ গোটা হৈছিল। ভেঙলোকেও চকুৰে-মুখে প্ৰম্ভা উপচি পৰাকৈ মূৰ্ত্তিবোৰ নি শতাব্দী ধৰি মণিমুকুতা খচিত পাথৰৰ মূৰ্ত্তিবহা থাপনাত বহুৱাই দিছিল।

উইনজাৰ সাম্ৰাজ্যবাদৰ এটা উৎকৃষ্ট উৎপন্ন দ্ৰব্য—এজন চতুৰ মাজিত জিহপৰিসিক।

ব'দৰ তাপত পুৰি ক'লা পেলোৱা সেই উজ্জ্বল দিনবোৰত হঠাৎ মেঘৰ হাঁ পৰিল। কোনো জাননী নিদিয়াকৈ মোৰ সেই বৰ্মী প্ৰেমিকা বগচন্ডী জোঁছা ৱিহু-এ আহি মোৰ ঘৰৰ সমুখত থিতাপি ললেহি—সেই সন্দূৰ দেশৰ পৰা আই মোকে বিচাৰি আহিছে। বেঙুনৰ বাহিৰে আৰু ক'তো চাউল পোৱা নাযায়—তাই এনে বিশ্বাস কৰি পিঠিত চাউলৰ বস্তা, আৰু আমাৰ দূৰোজ্ঞৰ প্ৰিয় পল বোবচনৰ কেইখনমান বেকৰ্ড আৰু দীঘলকৈ মোৰিয়াই লোৱা কঠ এখন লৈ আহি উপস্থিত হ'ল। মোৰ ঘৰৰ পদূলিত বহি থাকি, মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ অহা সকলো আলহীকে অপমান কৰি ভেঙলোকৰ ওপৰত জঁপিয়াই পৰিছিল। মই এতিয়াও মানসচকুৰে তাইক দেখিবলৈ পাওঁ—ঈৰ্ষাত জ্বলি পুৰি তাই মোৰ ঘৰত জুই লগাই দিব বুলি ভয় দেখুৱাইছিল। এদিন মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ অহা এগৰাকী মিঠা ইউৰোছিয়ান ছোৱালীক ভেঙ আক্ৰমণ কৰিলে।

ঔপনিৱেশিক ৰাজত্বত পুৰিচে এই শাস্ত ৰাস্তাৰ ঠাইখিনিত তাইক এটা মূৰ্ত্তমান অশান্তি বুলি ধৰি ললে। তাইক দেশৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিব বুলি ক'লে। মোৰ সেই দিনবোৰ অতি দুৰ্দশাৰ। তাইৰ বাবে উথলি উঠা অসুখী প্ৰেমৰ জোৱাৰ আৰু অইনপিনে তাইৰ সৰ্বগ্ৰাসী দখলদাৰীৰ ভয়ত মই বিবুধি হলোঁ। তাইক ঘৰত সন্মুখাই লবলৈ মোৰ সাহে নকুলাইছিল; প্ৰেমৰ পোৰণিত বলিয়া হৈ বিহকে খুচি তাকে কৰিব পৰা তাইৰ প্ৰেমে ঈৰ্ষাত অন্ধ হৈ আছিল।

- “মোৰ পৰা কোনো স'হাৰি নাপাই অৱশেষত তাই নিজেই এদিন গুচি ৰাবলৈ ধৰি কৰিলে, আৰু তাইক জাহাজত তুলি দিবলৈ কাবোঁ কাকুতি কৰিলে। জাহাজৰ পৰা গুচি আহিবৰ সময় হল, হঠাৎ লগৰ ৰাঢ়ীবোৰক কাকৰ পৰা ছিটিকি আহি, প্ৰেম আৰু শোকৰ কোবত ঠোঁকিবাঠোঁকি হৈ তাই

মোক, মদুৰৰ পৰা আৰম্ভ কৰি মোৰ বাউসী, মোৰ কাপোৰ কানি চুমাৰে
 ভৰাই দিলে। আৰু মই একো বুদ্ধাৰ আগতে মোৰ ভৰিভ দীঘল দি পৰিল।
 মোক বেন তাই দেৱতাক পূজা কৰাৰ দৰে চকুৰ পানীৰে আৰ্দ্ৰ কৰিলে,
 মদুৰখন তুলি তাই ঘোঁতলা মোলৈ চালে, মোৰ জোতাৰ বগা খড়্গাটিৰ বং
 লাগি তাইৰ মদুৰত ময়দা সনাৰ দৰে হৈ আছিল। তাইক নাযাবলৈ কবলৈ
 মোৰ ইমান ইচ্ছা হ'ল। মোৰ লগত জাহাজখন এৰি থৈ চিৰদিনৰ বাবে
 থাকিবলৈ কোৱা ইচ্ছাটোক মোৰ অনুভৱস্থিৱে বাধা দিলে। কিন্তু তাইৰ সেই
 অসহনীয় শোক, চকু সনা মদুৰখনিৰ ব্যাকুলতা, শোকাভূৰ চকুলো এতিয়াও
 মোৰ স্মৃতিপটত কালিৰ ঘটনাৰ দৰে উজ্জল আছে।

“বোঁছডেঁসিয়া এন লা টিয়েৰা” কিতাপখনৰ প্ৰথম ভাগ লিখি মই তেতিয়া
 প্ৰায় শেষ কৰি আনিছিলোঁ; কিন্তু মোৰ কাম বৰ লেহেমত চলিছিল—মদুৰ
 আৰু গভীৰ নিৰ্জনতাই বিশ্বজগতৰ পৰা মোক আঁতৰাই ৰাখিছিল, চাৰিও-
 ফালৰ জগত নিৰ্বাস্থৰ আছিল—মই সৰ্বাস্তঃকৰণে ইয়াৰ লগত যোগ দিব
 পৰা নাছিলো।

মোৰ জীৱনত ঘটা ঘটনাবোৰে—এইবোৰে যেন মোৰ কিতাপত স্বাভাৱিক
 ভাৱেই ছাঁ পেলাইছিল—যেন শূন্যৰ পৰা ওলাই কিতাপৰ গুৰুত্ব দিছিল।
 চিক্কাই নহয়—জীৱনৰ জীয়া তেজ দিহে যেন এইবোৰ লিখা হৈছিল। মোৰ
 লেখাৰ ধৰণ আৰু শৃঙ্খল কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলোঁ, কিন্তু উদাস বিষয়তাইহে
 যেন বোঁছ প্ৰভাৱ পেলালে। সত্যত জোৰ দিবলৈ, ভিত্তি লগাকৈ কাৰ্যকৰী
 কৰিবলৈ আৰু ছন্দ-ৰীতিৰ মিল ৰাখি (কাৰণ সেইটোৱে কবিতাৰ আচল
 সমল) লিখা কবিতাই মোৰ নিজৰ কবিতাৰীতি কৰিবলৈ বিচাৰিলোঁ। কিন্তু
 ৰীতিটোৱেই মানুহ নহয়, চাৰিওপিনে থকা সকলোখিনিকে লৈয়ে ৰীতি,
 আৰু যদি তেওঁ উপাহ নিশাহৰ বতাহখিনিক তেওঁ কবিতাত ঠাই দিব নোৱাৰে,
 তেনেহলে সেই কবিতা মৃত—মৃত, কাৰণ ই উপাহ-নিশাহ লবৰে সুযোগ
 নাপালে।

কলম্বোৰ সেই চহৰৰ উপৰ্ণত থাকোঁতে, বহুত দিন অকলশৰীয়া জীৱন
 ৰাপন কৰোঁতে মই বিমান আনন্দেৰে, আৰু বিমান বোঁছ কিতাপ পাঠিছিলোঁ
 তেনেকৈ আৰু কেতিয়াও পাঢ়িব পৰা নাই। মাজে মাজে বিষবাউ, কুৰে
 ভেডো বা প্ৰাউষ্ট পাঢ়ি লৈছিলোঁ। “ছোৱান্স ওৱে”ই মোক নকৈ এবাৰ
 কৈশোৰৰ কষ্ট, প্ৰেম আৰু জীৱনৰ জগতলৈ নিলে। মই অনুভৱ কৰিলোঁ যে

ভিনটুইল ছোনাটোৰ এটা বাক্যাংশ—বিটো সঙ্গীতময়, আৰু প্ৰাউণ্টে থাক
 “বতাহী আৰু সুগন্ধি” বুলি উল্লেখ কৰিছিল—সেইটোক কেবল যে ইন্দুৰ।
 গ্ৰাহ্য গল্পৰ অপৰূপ বৰ্ণনাহে বুলিব পাৰি সি নহয়—কিন্তু ই যে নিজেই
 কাহিনাৰ চূড়ান্ত মৰসাহত জাপ দিছে।

এই নিজান আৱেণ্টনীত মোৰ সমস্যা হ’ল এনে সঙ্গীতৰ সন্ধান কৰা—
 যাতে মই সঙ্গীতৰ সুধা পান কৰিব পাৰোঁ। মোৰ সঙ্গীতজ্ঞ শিল্পী আৰু
 বন্ধু এজনৰ সহায়ত আমি এই বিষয়ে আগুৱাব ধৰিলোঁ, প্ৰাউণ্টেৰ, ভিনটুইল
 সম্ভৱতঃ “বুৱাৰ্ট”, আৰু ভাগনাৰ, আৰু চেণ্ট চাৰ্লছ আৰু ফউৰে আৰু
 ড’ইণ্ডিৰ আৰু ছিজাৰ ফ্ৰেঙ্কাৰ সুৰৰ সানমিহলি বুলি শিকিলোঁ। মোৰ
 লাজলগাকৈ ক্ষুদ্ৰ সঙ্গীতৰ পাঠক্ৰমত সঙ্গীতৰ এই সকলো কেইজন মহাগুৰুৰ
 কাম বাদ দিয়া হৈছিল। তেওঁলোকৰ কামবোৰ মোৰ বাবে হেৰাই যোৱা
 অথবা তলামাৰি ছীলমোহৰ লগাই থোৱা সঙ্গীতৰে ভৰা বাকচৰ দৰে আছিল।
 মোৰ কামত সঙ্গীতৰ মাত্ৰ অতি স্পষ্ট সুৰলহৰীহে ধৰা পৰে, আৰু সেইটোও
 অতি কষ্টে ধৰা পৰে।

মই আৰু ভালকৈ এই বিষয়ে অনুসন্ধান কৰি চালোঁ আৰু সঙ্গীততকৈ
 বেছি সাহিত্যমূলক অনুসন্ধানৰ পিছত ছিজাৰ ফ্ৰেঙ্কাৰ পিয়ানো আৰু
 ডায়ালিনৰ ছোনাটোৰ তিনিখন বেকড’ৰ এখন এলবাম পালোঁ। ভিনটুইলৰ
 বাক্যাংশটো যে তাত আছিল—সেইটো নিঃসন্দেহ।

মোৰ বাবে ইয়াৰ আকৰ্ষণ মাথোন সাহিত্যমূলক। কাব্যিক মেজাজৰ
 বাস্তৱতাৰ শ্ৰেষ্ঠ প্ৰদৰ্শক প্ৰাউণ্টে তেওঁৰ অতি মৰমৰ, আৰু ঘৃণ্য এখন ঘৃণে
 ধৰা সমাজৰ কথা তেওঁৰ তীক্ষ্ণ দৃষ্টিৰ বৰ্ণনাত বহুত গম্ভীৰমূলক বিষয়,
 চিত্ৰকলা আৰু গিৰ্জাঘৰ, অভিনেত্ৰী আৰু কিতাপৰ কথা অন্তৰৰ আৱেগ দি
 লিখি গৈছে। কিন্তু যদিও তেওঁৰ অন্তৰ্দৃষ্টিয়ে যি বিষয়েই ধৰিছিল, তাকে
 জ্বলিকাইছিল, তেওঁ প্ৰায়ে এই ছোনাটোৰ মোহত পৰিছিল, আৰু অইন
 কোনো বৰ্ণনামূলক অংশতকৈ সম্ভৱতঃ তেওঁ এই নিত্যানতুন বাক্যাংশটোলৈ
 বাবে বাবে ঘূৰিআহিছিল। তেওঁৰ বৰ্ণনাৰ সুৰমাই মোৰ জীৱনটো আকৌ
 এৰাৰ পাবলৈ, বহুত দিনৰ আগতে এৰি অহা প্ৰায় হেৰাই যোৱা সেই সুপ্ত
 অনুভূতিবোৰ মোক আকৌ ঘূৰাই লিলে। সেই সঙ্গীতময় বাক্যাংশত প্ৰাউণ্টেৰ
 ষাৰ্দ্ভৰা বৰ্ণনা পঢ়ি মই সঙ্গীতৰ ডেউকাত উঠি ভাহি ৰাব খুজিছিলোঁ।

ছায়াময় বৰ্ণনাৰ গভীৰতাৰ, একেবাৰে মৃদু হৈ, সেনিৱাই দীক্ষা হৈ,

ইয়াৰ কল্পশাস্ত্ৰ বাক্যাংশটোৱে নিজকে হেৰুৱাই পেলালে। যেন বাস্তৱত ই বাবে বাবে মেৰ খাই অসমী আকাশ চুবলৈ হাবিগ্লাস কৰা, তালে তালে দুৰ্লি উঠা লাহী চুড়াৰে গাধিক স্থাপত্যৰ এটা নিদৰ্শনহে।

বেদনাত বি অনুভূতিৰ জন্ম, সি আব্দ বোঁছ তীক্ষ্ণ হোৱাৰ সময়ত, সকলোকে চেৰ পেলাই আব্দ সুক্ষ্ম হবৰ সময়ত, নিজকে বিষয়তাৰ অংশ বুলি নুই নকৰি জয়ৰ পথত আগবাঢ়ি যায়। দেখাত ই এটা পাক খোৱা বিষাদৰ চুড়াৰ দৰে—কিন্তু পিয়ানোৰ গম্ভীৰ সুৰ লহৰীবোৰ শব্দটোৰ মৃত্যু আব্দ পুনৰ্জন্মৰ বাবে বাবে আওৰায়—প্ৰেম আব্দ বিষাদ মিলিত হৈ মৃত্যু আব্দ বিজয়ৰ সূচনা নকৰালৈকে পিয়ানোৰ অন্তৰ ভাঙি বোৱা সুৰৰ সঙ্কল্প পুনৰাবৃত্তি কৰে।

মোৰ মনত কোনো সন্দেহ নাই যে এইটোৱে সেই বাক্যাংশৰ অৰ্থ আব্দ এইটোৱেই সেই ছোনাটা।

ওৱেলাৱাটাত নাৰিকল গছৰ তলত লুকাই থকা মোৰ ঘৰটো যেন মোৰ এম্বাৰত লুকুৱাই পেলাইছিল, কিন্তু প্ৰতিটো নিশাই ছোনাটাটোৱেই মোৰ লগৰী হৈছিল। মোক নানা পথৰ সন্ধান দি, যেন গভীৰ কুঁৱাত বুববুৰণি ভুলি, ইয়াৰ চিৰ-সহচৰ বিষাদ, বিজয়ী বিষয়তাৰে মোক ভৰপূৰ কৰি ৰাখিছিল।

এতিয়ালৈকে বি সকল সমালোচকে মোৰ কবিতাৰ সমালোচনা কৰিছে তেওঁলোকে মই ওপৰত স্বীকাৰ কৰা প্ৰভাৱটোৰ বিষয়ে ধৰিব পৰা নাই, কাৰণ সেই ওৱেলাৱেটাতে মই বোঁছডেন্সিয়া এন লা টিয়েৰাৰ বোঁছখিনি লিখি গৈ কৰিছিলো। যদিও মোৰ কবিতা সুগন্ধি বা কাৰ্পনিক নহয়, কিন্তু দুখ লগাকৈ মাটি মূৰা। মোৰ মনেৰে সেই গুণবোৰ, শোকপূৰ্ণ কবিতাৰ লগত এই সঙ্গীতে মোৰ অন্তৰৰ মণিকোঠাত বিবাজ কৰা গভীৰ অনুভূতিৰে সানমিহলি হৈ আছে।

বহু বছৰৰ পিছত, চিলিলৈ আকৌ ঘূৰি যোৱাৰ পিছত চিলিৰ বহু সঙ্গীত জগতৰ তিনিজন শ্ৰেষ্ঠ নায়কৰ লগত মই এটা পাৰ্টিত গোট খাইছিলোঁ। ১৯০২ চনত মোৰ মনেৰে মাৰ্চ'ল ব্লুনেটৰ দৰত। জোমিংগো ছাণ্টা ব্লুৰ আব্দ আৰ্মাণ্ডো কাৰ্ডাজালৰ লগত এটা চুকত ক্ৰোডিও আৰাউ-ৱে কথা পাতি আছিল। মই গা ঘেলাই সেইপিনে গ'লোঁ, কিন্তু তেওঁলোকে মোলৈ কেবাখিকৈও নাচালে। সঙ্গীত আব্দ সুৰকাকসকলৰ বিষয়ে তেওঁলোকে

লেখাৰি নিছিগাকৈ আলোচনা কৰি গৈ থাকিল। সেই বাবে মই অলপ নিজক জাহিৰ কৰিব খুজিলোঁ। মই জনা একমাত্ৰ সেই ছোৱাটোৰ কথাটো উলিয়ালোঁ। তেওঁলোকে অৰাক হৈ মোলৈ চালে, আৰু সন্দিগ্ধে, ছেজাৰ ফ্ৰেক ? কিয় ছেজাৰ ফ্ৰেক ? আপুনি ভাৰ্ডি'ৰ বিষয়েহে জানিব লাগে। তেওঁলোকে আকৌ নিজৰ মাজত আগৰ আলোচনা চলাই গ'ল—মোৰ নিজৰ অজ্ঞতা—বিটোৰ পৰা মই এতিয়াও সন্দিগ্ধ পোৱা নাই—মোক ঢাকি ৰাখিলে।

ছিলাপুৰ

কলম্বোৰ নিঃসঙ্গতা যে কেৱল বিষন্ন আছিল সি নহয়—ই এলেহুৱাও কৰিছিল। মোৰ ঘৰৰ কাষত থকা বন্ধুৰ বৰ কম আছিল। নানা জাতৰ, নানা বৰ্ণৰ ছোৱালীয়ে মোৰ খাটিয়াত শূই গৈ তেজমজ্জৰ শিয়ৰি উঠা অভিজ্ঞতা থৈ গৈছিল। সেই গ্ৰীষ্মপ্ৰধান সমুদ্ৰৰ পাৰত মোৰ দেহাটোৱে যেন ৰাতিয়ে দিনে এটা অকলশৰীয়া মেজিৰ দৰে পুৰিব লাগিছিল। এই লগৰী-বোৰৰ এগৰাকীৰ নাম আছিল পেট্ৰ'ছি। ক'লা, সোণবৰণীয়া, বৃণ্ড, ইংৰাজ আৰু দ্ৰাবিড় জাতীয় বহুত ছোৱালী বন্ধু লৈ তেওঁ প্ৰায়ে মোৰ তালৈ আহিছিল—প্ৰতিদানত একো নিবিচবাকৈ তেওঁলোক মোৰ শয্যাসজিনী হৈছিল।

তেওঁলোকৰ এগৰাকীয়ে মোক “ছাউনি”লৈ যোৱাৰ অভিজ্ঞতা বৰ্ণনা কৰিছিল। ইংৰাজ ডেকা .ল'ৰাবোৰ—সিহঁতৰ বেছিভাগেই দোকান বা অফিছত কেৰানীৰ কাম কৰিছিল। পইছা বচাবলৈ আৰু থোৱাবোৱাৰ সন্দিগ্ধতাৰ বাবে বাথলোত একেলগে থকা ঘৰক সিহঁতে ছাউনি বুলিছিল। কথাটো যেন একেবাৰে নিষ্পন্ন নহয়, এনে সহজে তাই মোক কৈছিল যে এবাৰ তাই সিহঁতৰ চৌধ্যজনৰ লগত একেৰাতিতে যৌনসংসৰ্গ কৰিছিল।

মই তেওঁক সন্দিগ্ধোঁ, “তুমিনো কিয় কৰিলা ?”

“এৰাত তেওঁলোকে এটা পাৰ্টি দিছিল, আৰু মই মাত্ৰ এজনী ছোৱালীহে উপস্থিত আছিলোঁ। গ্ৰামোফোন বাজিছিল। প্ৰতিজনৰ লগতে কেইখোজমান নাচি; নাচোতে নাচোতে এটা নহয় এটা শোৱনি ঘৰত সোমাই গৈছিলোঁ। তেনেকৈয়ে সকলোকে ভুণ্ড কৰিলোঁ।”

‘ছোৱালীজনী বেশ্যা নাছিল, মাত্ৰ ঔপনিৱেশিকবাদৰ আৰু এটা কল—

এই গছজোপাৰ অকপট উদাৰ ফল এটা। তাইৰ কথাই মোৰ মনত সঁচি বহুৱাই বাখিলে, আৰু তেতিয়াৰ পৰাই তাই মোৰ অন্তৰত এডুখৰি কোমল ঠাই অধিকাৰ কৰিলে।

মোৰ নিজান বাংলাটো চহৰৰ উন্নত ঠাইখিনিৰ পৰা দূৰত আছিল। ঘৰটো ভাড়া লবৰ সময়ত মই পায়খানাটো ক'ত নো বুলি বিচাৰি চালোঁ—কিন্তু ক'তো নাপালোঁ। আচলতে গা ধোৱা ঘৰৰ কাষত ই নাছিল—পিছপিনে বাৰীখনত—দূৰত আছিল। কৌতূহলী হৈ মই দেখিলোঁ যে ই আমাৰ সবুজকালৰ চিলিৰ গাঁও অঞ্চলৰ পায়খানাবোৰৰ দৰে এটা কাঠৰ বাকচ—মাজত ফুটা এটা আছে। কিন্তু আমাৰ পায়খানাবোৰ দ'কুৱা বা বৈ ধোৱা নৈৰ ওপৰত পতা হৈছিল। ইয়াত কিন্তু পানীটো ধাতুৰ ওলত ফুটা থকা বাকচৰ ঠিক ওলত পাতি থোৱা হৈছিল।

প্ৰতিদিনা পুৱাই এই চুঙাটো মই চাফা পাইছিলোঁ—কিন্তু এইটো কেনেকৈ চাফা হয় নাজানিছিলোঁ। এদিন পুৱা কিবা এটা কাৰণে মই অইনদিনতকৈ সোনকালে উঠিলোঁ আৰু কি ঘটিছে দেখি অবাক হলোঁ।

ঘৰৰ পিছপিনেৰ একাৰলৈ পাথৰৰ মূৰ্তিৰ দৰে আগবাঢ়ি যোৱা সিংহলত এতিয়ালৈকে দেখা সকলোতকৈ ধুনীয়া তিৰোতা গৰাকীক মই দেখা পালোঁ। তাই নীচজাতিৰ তামিল আছিল, গাত এখন সস্তা ৰঙা আৰু সোণবৰণীয়া শাৰি, খালী গোৰোহা দুটাত দুপাত গধুৰ খাবু, আৰু নাকৰ দুই পাহিত সবুজ দুটি ৰঙা বিন্দুৱে জ্বলজ্বল কৰিছিল। এই দুটা নিশ্চয় সাধাৰণ কাঁচৰ আছিল, কিন্তু তাই পিন্ধা বাবে সিহঁত চুণী পাথৰৰ বাবে মহামূলীয়া বেন লাগিল।

গহীন হৈ, মোৰ পিনে এবাৰো কেৰাহিকৈ নোচোৱাকৈ, মই যে আছো তালৈ চকুপে নকৰাকৈ, মূৰত সেই বিঘ লগা বস্ত্ৰ ভৰাপান্ধটি লৈ দেৱী প্ৰতিমাৰ দৰে খোজ দি অন্তৰ্ধান হ'ল।

তাই ইমান ধুনীয়া আছিল যে, ইমান নীচবৃত্তিৰ কাম কৰা সত্ত্বেও মই তাইক মনৰ পৰা আঁতৰ কৰিব নোৱাৰিলোঁ। জঙ্গলৰ এটা লাজুক জন্তুৰ দৰে, তাই যেন এখন পুথক জগতত বেলেগ ধৰণৰ জীৱন ৰূপন কৰিছিল। মই তাইক মাতিলোঁ—কিন্তু তাইৰ কোনো সঁহাৰি নাপালোঁ। তাৰ পিছত মই মাজে মাজে তাই অহাযোৱা কৰা বাটত ইটো সিটো উপহাৰ থৈ দিবলৈ আৰম্ভ কৰিলোঁ—এটুকুৰা পাটৰ কাপোৰ কিম্বা এটা ফল। তাই কিন্তু কোনো পিনে

নোচোৱাকৈ কোনো কথা নুশুনাকৈ নিজৰ কামত গঢ়ি গৈছিল। সেই জঘন্য কামটো তাইৰ কৃষ্ণৰ্ণ সৌন্দৰ্য্যই এগৰাকী উদাসীন মহাৰাণীয়ে কৰিব লগা উৎসৱত পৰিণত কৰিলে।

এদিন বাতিপুৱা মই নিজে আৰু আগবাঢ়িবলৈ ঠিক কৰিলোঁ। তাইৰ হাতত খপকৈ ধৰি মই তাইৰ চকুলৈ ব'লাগি চাই বুলোঁ। কথা পাতিবলৈ মই তাইৰ ভাষা নাজানিছিলোঁ। তাই মিচিকি হাঁহি নামাৰিলে—কিন্তু মোৰ বিছনালৈ নি শুবাই নঙঠা কৰাত কোনো বাধা নিদিলে; এমুঠি ক'কাল, ভবা নিতম্ব আৰু ভৰি উপৰি পৰা দুটা বাটিৰ দৰে শুন দুটাই তাইক দক্ষিণ ভাৰতীয় হেজাৰ বছৰীয়া ভাস্কৰ্য্যৰ দৰে অপৰূপ কৰি তুলিছিল। ই যেন এটা মানুহৰ লগত এটা পাথৰৰ মূৰ্তিৰ প্ৰণয় লীলাহে। তাইৰ দেহৰ অকণিও সঁহাৰি নাপালোঁ। গোটেই সময়খিনি তাই বহলকৈ চকুঘূৰি মেলি চাই নিথৰ হৈ ব'ল, মোক ধৰি কৰি তাই ঠিক কামেই কৰিছিল—আৰু কোনো দিন এই কামৰ পুনৰাবৃত্তি নহ'ল।

টেলিগ্ৰামখন পঢ়ি মই বিশ্বাস কৰিবকে নোৱাৰিছিলোঁ। বিদেশমন্ত্ৰীয়ে মোক নতুন পদত নিয়োগ কৰাৰ জাননী দিছে। কলম্বোৰ কনছালৰ কামৰ পৰা মোৰ শেহ হ'ল। এতিয়া ছিঙ্গাপুৰ আৰু বাটাভিয়াত মই এই কামতে নিযুক্ত হৈছোঁ। দাৰিদ্যৰ তলৰ খাপৰ পৰা মই এতিয়া উন্নতি কৰি দ্বিতীয় খাপলৈ উঠিম। কলম্বোত (যদি মই ষাণ্টৱেই) তেন্তে ১৬৬.১৬ পাউণ্ড মোৰ দৰ্জা আছিল আৰু এতিয়া একেলগে দুখন উপনিৱেশত কনছালৰ কাম কৰা বাবে (মই কামটো ললে) ১৬৬.১৬ পাউণ্ডৰ দুগুণ টকা পাম তাৰে ৩০০.৩২ পাউণ্ড হ'ব। আৰু তাৰ মানে হ'ল বৰ্তমানৰ দৰে মই আৰু খাটিয়াত এনেকৈ শুব নালাগিব। মোৰ পাৰ্থিৱ বস্তুৰ বাবে আকাংখা কিন্তু বৰ ওখ নাছিল।

ভাৱনা হল কিৰিয়াক লৈ—মোৰ নেউলটো লৈ মই কি কৰিম? দগাবাজ চুবুৰীয়া চেঙেলীয়া ল'ৰাবোৰৰ হাতত ইয়াক তুলি দিমনে? সিহঁতেতো তাইৰ সাপমৰা শক্তি আছে বুলি আৰু বিশ্বাস নকৰে। নাই-নাই মই সপোনতো সেইটো নাভাবোঁ। সিহঁতে তাইক আওহেলা কৰিব, মোৰ নিচিনাকৈ একেখন মেজতে নুশুৱাব। তাইক মই আগৰ বনৰীয়া জীৱনলৈ ঘূৰাই পঠিয়াবলৈ জৰুৰী এৰি দি আহিম নেকি? নাই, কেতিয়াও নহয়। সন্দেহ নাই যে তাই এতিয়া আত্মৰক্ষাৰ কৌশলটো হেৰুৱাই পেলাইছে, আৰু

কোনোবা অসন্তক মূহুৰ্ত্তত চিকাৰী চবাইয়ে ধাপ মাৰি লৈ বাব। কিন্তু তাইক মই লগতেই বা কেনেকৈ নিম্ন? এনে আচহুৱা বাঘী এজনক জাহাজত উঠিতো বাবলৈ নিদিব।

বহুত ভাৰিচিন্তি মই মোৰ সিংহলী লগুৱা লৰা প্ৰাৰ্পিক লৈ বাঘা কৰিবলৈ থিৰাং কৰিলোঁ। এনে কাম লাখপতিয়ে কৰিব পাৰে। সকলোৱে এইটো বলিয়ালি বুলি কৈছিল। আমি এনে এখন ঠাইলৈ বাবলৈ ওলাইছোঁ—মালয় আৰু ইণ্ডোনেছিয়া—বাব ভাষাৰ এটা শব্দও প্ৰাৰ্পিয়ে বুলি নাপাব। অইনে গম নোপোৱাকৈ তাক এটা খবাহিত ভুলি নিয়া হ'ব। প্ৰাৰ্পিয়ে মোৰ দৰেই তাক ভালকৈ জানে। শব্দক বিভাগে জানিলে সমস্যা হ'ব, কিন্তু চালাক প্ৰাৰ্পিয়ে কোনোমতে চম্ভালিব পাৰিব।

আবু ভেনেকৈয়ে, হৰিষ আৰু বিবাদ আবু নেউলটো লৈ সিংহল দ্বীপ এৰি আমি অইন এখন অজানা জগতলৈ বাঘা কৰিলোঁ।

গোটেই পৃথিৱী জুৰি চিলিৰ ইমানবোৰ কনছালৰ দপ্তৰ কিয় যে আছে বুলিবলৈ নিশ্চয় টান। দক্ষিণ মেৰুৰ এটা চুকত মোখনি মাৰি থোৱা সবু এখন সাধাৰণতঃ দৈশে গোলকৰ সিপাৰৰ দ্বীপপুঞ্জত, উপকূল আৰু পৰ্বতৰ টিঙত অৱস্থিত দেশত এনেকৈ ছাঁকাৰী দপ্তৰ ৰাখি বিষয়াসকলৰ ভৰণপোষণ কৰিব লাগে কিয়, সেইটো নিশ্চয় বহুতৰ অশুভ যেন লাগে। মোৰ চকুত—সঁচা কথা কবলৈ গ'লে আমি দক্ষিণ আমেৰিকাৰ মানুহবোৰৰ ই এটা কাল্পনিক কতৃৎৰ বিলাসিতা, ই আমাৰ এটা স্বভাৱ। কিন্তু আবু এটা কথা—মই এই কথা আগতো উল্লিখাইছোঁ যে এই সদূৰ দেশৰ পৰা চিলিলৈ মৰাপাট, মোম তৈয়াৰ কৰিবলৈ মাটিতেলৰ সিতা, আবু সৰ্বোপৰি চাহ—প্ৰচুৰ চাহ পঠিওৱা হৈছিল। আমি, চিলিত মানুহে দিনো চাৰিবাৰকৈ চাহ খাওঁ। আমাৰ দেশত চাহ খেতি নহয়। এই বিদেশী দ্ৰব্যটোৰ অভাৱ হোৱা বাবে, এবাৰ চিলিত সোৱা খনিৰ প্ৰমিকসকলৰ মাজত ব্যাপক ধৰ্মঘট হৈছিল। মোৰ মনত পৰে—এদিন কেঁগিলাছমান হুইল্কি গিলাৰ পিছত কেজনমান ইংৰাজ বস্তানীকাৰকে মোক সন্নিবিষ্ট—আমি নো ইমান সবহকৈ চাহপাত নি চিলিত কি কৰোঁ?

মই উত্তৰ দিছিলো—আমি চাহপানী পি খাওঁ।

যদি সিহঁতে ধাবলি কৰিছিল যে চিলিত চাহপাতৰ পৰা কিবা গুপ্ত শিকপৰ কোনো দ্ৰব্য উৎপন্ন হয়, মই তেনে সিহঁতক নিৰাশ কৰিলোঁ।

ছিদ্ৰাপুৰৰ কনছালৰ অফিছটো দহবছৰীয়া পুৰণি আছিল। মই তেতিয়া তেইছ বছৰ বয়সীয়া। মনৰ সবল বিশ্বাস আৰু প্ৰাম্পৰ সৈতে নেউলটোক লৈ জাহাজ এৰি পাৰত উঠিলোঁ আৰু পোনে পোনেই গৈ বেফোলছ হোটেল পালোঁগৈ। আৰু ইমান দিনে গোটেখোৱা এসোপা কাপোৰ কানি ধোবাৰ তালৈ পঠিয়াই বাৰান্দাত এখন আৰাম্যকীত লেহেমৰে বহি লৈ মই এটা—দুটা—বোখহুৱি তিনি গিলাছ জিনৰ অৰ্ডাৰ দিলো।

এতিয়ালৈকে সকলো ঘটনা ছম্বাৰছেট মমৰ কিতাপত বৰ্ণোৱা ঘটনাৰ দৰেই লাগিল। তাৰ পিছত আমাৰ কনছালৰ অফিছৰ সদৰ দপ্তৰৰ ফোন নম্বৰ বিচাৰি মই টেলিফোন গাইডখন চাবলৈ গ'লোঁ। মই তেতিয়াই বৃটিচ গভৰ্ণ-মেণ্টৰ যোগেদি এটা জৰুৰী বাৰ্তা অফিচলৈ পঠিয়ালোঁ। খবৰ লৈ ফোনৰ অফিচৰ পৰা তেওঁলোকে মোক জনালে যে তাত চিৰিৰ কোনো কনছুলেটৰ অফিছ নাই। মই কনছাল জনৰ নাম ক'লোঁ—তেওঁৰ নাম ছেনৰ মানছেলা—তেওঁলোকে এনে নামৰ কোনো মানুহক চিনি নাপাই বদলি ক'লে।

মোৰ শোচনীয় অৱস্থা হ'ল। হোটেলত এদিনৰ ভাড়া আৰু ধোবাৰ দাম দিবলৈ মোৰ লগত থকা পইচাবে কোনোমতেহে আটিলেহেঁতেন। তেতিয়া মোৰ মনত খেলালে যে সেই ভুতুড়ে কনছুলেট খন বাৰ্টাভিয়াত নিশ্চয় থাকিব। আৰু মই তেতিয়াই জাহাজলৈ উৰ্ভাট যাবলৈ থিৰাং কৰিলোঁ কাৰণ জাহাজখন বাৰ্টাভিয়ালৈকে যাব, অমৰু সেইখন তেতিয়াও বন্দৰতে আছিল। ধোবাখানাৰ গামলাত তিতোৱা কাপোৰ কানিবোৰ আনি প্ৰাম্পিয়ে এটা টোপোলা বান্ধিলে, আৰু আমি তবানৰা ছিগি জাহাজঘাটলৈ দৌৰ লগালোঁ।

জাহাজৰ পৰা জখলাডাল এৰুৱাই নিব ধৰোঁতেই আমি গৈ কেঁকাই গেঁথাই চিড়িত উঠিলোঁ। মোৰ আগৰ সহবাত্ৰীসকলে আৰু জাহাজৰ কৰ্ম-চাৰীবোৰে অকিৰাসত আমালৈ থৰ লাগি চাই ব'ল। সেইদিনাই পুৱাই এৰি বোৱা কেবিনটোত মই আকৌ সোমালোঁগৈ আৰু বাৰুক ওপৰত চিত হৈ শ্বুই চকু দুটা মুদিলোঁ। জাহাজখনে লাহে লাহে দুৰ্ভাগীয়া বন্দৰটো এৰিলে।

জাহাজত মই এগৰাকী ইহুদী ছোৱালীক লগ পাইছিলোঁ। তেওঁৰ নাম আছিল ৰুজি। সোণালী চুলিৰে, অলপ মোটা এই বগী ছোৱালীজনীৰ কমলা ৰঙৰ চকু আৰু আনন্দত উপচি পৰা বাখালী শব্দৰ আছিল। তেওঁ মোক কৈছিল যে বাৰ্টাভিয়াত তেওঁ এটা ভাল চাকৰি কৰিছিল। জাহাজত

বিদায়-পাৰ্টিত মই তাইৰ ওচৰে ওচৰে থাকিলোঁ। মদ্যপানৰ মাজে মাজে মোক তাই বাৰে বাৰে নাচিবলৈ টানি লৈ গ'ল, আৰু সেই সময়ত জনপ্ৰিয় ধীৰ অক্সিজীৰ নাচোন মই তাইৰ লগত জখলাৰ দৰে নাচিলো। সেই শেহৰ বাতিটো আমি মোৰ কেবিনত প্ৰেম কৰি কটালোঁ। আমি বৃজিছিলোঁ যে ঘটনাতক্ৰমত দৈবাৎ আহি আমি দুয়ো খন্তেকৰ বাবে লগ খাইছিলো। মই তাইক মোৰ দূৰ্ভাগ্যৰ কথা ক'লোঁ। তাই মোক শান্ত ভাৱে প্ৰৱোধ দিলে, আৰু তাইৰ পাণ্ডল হৃদয়ৰ চেমেহে মোৰ অন্তৰ চুই গ'ল।

তাইৰ পিনৰ পৰা—ক্লজিয়েও মোক তাই বাটাভিন্নাত কৰিবলৈ যোৱা কামটোৰ বিষয়ে জনালে। এটা সংগঠনে মোটামুটিকৈ আন্তৰ্জাতিক সংগঠনে—স্লবোপৰ ছোৱালী আৰু এছিয়াত ধনী মানুহৰ বৰ্দ্ধিতা কৰি দিছিল। তাইক তিনিজন এনে ধনী মানুহৰ এজনক বাচি লবলৈ কোৱা হৈছিল—শ্যামদেশৰ এজন ৰাজকোঁৱৰ, এজন মহাৰাজ, আৰু এজন ডাঙৰ চীনদেশীয় সদাগৰ। তাই পিছৰ জনক বাচি ললে। ডেঙি কোমল শ্বভাৱৰ এজন ডেকা মানুহ আছিল।

পিছদিনা গৈ আমি মাটিত ভৰি দিলোঁ। চীনা সাউদৰ বোলছ বয়েছ গাড়ী আৰু তাৰ ফুলাম পদাৰ্থ মাজেদি গৰাকীৰ মূখৰ এডুখৰি মোৰ চকুত পৰিল। ক্লজিয়ে তাইৰ বস্ত্ৰ বাহানি লৈ ভীৰত অদৃশ্য হৈ গ'ল।

মইও জাহাজৰ পৰা নামি নেদাবল-ডন বোলা হোটেলত খিতাপি লৈ দূপৰীয়াৰ সাজ খাবলৈ সাজু হৈছিলোঁ। তেনেতে হঠাৎ ক্লজিক হোটেলত সোমোৱা দেখিলো। তাই উচুপি উচুপি আহি মোৰ দূৰাৰ পালেহি।

“ভেঙলোকে মোক বাটাভিন্নাৰ পৰা উলিয়াই দিছে মই কাইলৈ গুচি যাব লাগিব ?”

“কিন্তু তোমাক কোনে উলিয়াই দিছে ? কিয়বা উলিয়াইছে ?”

উচুপি উচুপি কান্দি তাই মোক ঘটনাটোৰ কথা ক'লে। বোলছ বয়েছ গাড়ীখনত তাই উঠিবলৈ যাওঁতেই আঁতৰাসন কৰ্মচাৰী জনে তাইক বখাই অভয় প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ কৰিলে, আৰু তাই সকলো কথা স্বীকাৰ কৰিব লগীয়া হ'ল। ডাচ শাসকসকলে তাই চীনা মানুহৰ বৰ্দ্ধিতা হৈ থাকিবলৈ জাহাটো এটা বিৰাট অপৰাধ বুলি বিবেচনা কৰিছে। অৱশেষত ভেঙলোকে তাইক এৰি দিলে। তাই এই বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰিবলগীয়া হ'ল যে সেই প্ৰেমিক পদব্ৰজনৰ লগত তাই দেখা নকৰিব, আৰু যিখন জাহাজত আহিছিল

সেইখন জাহাজ পিছদিনাই পশ্চিমলৈ যাত্ৰা কৰাত, তাইও তাতে উঠি ফিৰি
যাব।

তাইৰ সকলোতকৈ দখ লাগিছিল মানুহজনৰ বাবে—তাইৰ বাবে, ব'খি
খাক এতিয়া তেওঁ নিৰাশ হ'ব। গহীন গম্ভীৰ বোলছ বয়েছ গাড়ীখনৰ লগত
ইয়াৰ কিবা সম্বন্ধ আছে বুলি মই ভাবোঁ। তথাপি কুঁজৰ আবেগপ্ৰৱণ
অন্তৰৰ কথা মই জনাত তাইৰ চকুপানীখিনি অকল নিজৰ আশাভঙ্গৰ
কাৰণে নহয় বেন লাগে। তাইক হয় কৰা হৈছে বুলি তাইৰ অপমান বোধ
হৈছিল।

মই তাইক সোধিলো, “তুমি তেওঁৰ ঠিকনা বা টেলিফোন নম্বৰ জানানে?”

“মই জানো। কিন্তু সিহঁতে মোক গ্ৰেপ্তাৰ কৰিব বুলি মোৰ ভয় লাগে।
মোক সিহঁতে জেলত দিব বুলিও ভয় দেখুৱাইছে।”

“তোমাৰনো তাত কি ক্ষতি হ'ব? এটা কাম কৰা, বিমানুহজনে
ইমানদিন তোমাৰ সপোন দেখি আহিছে—বদিও তেওঁ তোমাক দেখা নাই—
তেওঁৰ লগত এযাব দেখা কৰাটো। অন্ততঃ তেওঁৰ লগত তোমাৰ দুৰাৰমান
কথা কোৱা উচিত। ইয়াত ডাচ পলিচক ভয় খাবৰ কিটো আছে? সিহঁতক
হাত কৰি লোৱা, চীনা সাউদজনৰ লগত দেখা কৰা। সিহঁতক ফাঁকি দি
সাহায্যে যাৰা, তেতিয়া চাবা তোমাৰ ভাল লাগিব, তেতিয়া এই দেশ এৰিবলৈ
হলেও তোমাৰ মন ভাল লাগিব।”

সেই ৰাতিয়েই দেৰিকৈ তাই ঘূৰি আহিল। চিঠিৰে ঠিক কৰা তাইৰ
প্ৰণয়ীজনক তাই লগ পালে—তাই মোক চব কথা ক'লে। শিক্ষিত মানুহ,
কৰাহী আদৰ-কাৱদা জানে, কৰাহী ভাষা বেচ ভালকৈয়ে জানে। তেওঁ
বিবাহিত। চীনদেশৰ সামাজিক বিপ্লৱ ৰীতিনীতি তেওঁ মানি চলে আৰু বৰ
আৰ্মান লগা “একঘেৰে” জীৱন বাপন কৰে।

হালধীয়া ছামৰাৰ প্ৰেমিকজনে মেমপ্ৰেমিকাৰ বাবে বাগিচাৰে সৈতে এটা
বাথলো, আঠুৱা, বোড়ণ লুইৰ বৃগৰ আছৰাৰ আৰু এখন প্ৰকাণ্ড পালেঙত
বিছনা পাৰি থৈছিল। সেই ৰাতিটো তেওঁলোকে সেই বিছনাতে কটালে। ঘৰৰ
শিৰিহুঁতে বিবাদ মনে তেওঁ তাইৰ বাবে সাজুকৈ কথা অকণি অকণি বিলা-
সিতাৰ সন্মলবোধ দেখুৱালে। বৃপৰ ছুৰি—কাটাচামুচ (নিজে কিন্তু তেওঁ
ভাস্কৰোত্তা খৰিকা ব্যৱহাৰ কৰে), ব্লুবোপীয়ান মদৰে ভৰা মদৰ ভড়াল, ফল
কৰা বিক্ৰিআবেটৰ—এইবোৰ।

তাৰ পিছত আহি ভেঙি এটা প্ৰকাশত ভালাবন্ধ চন্দকৰ কাষত ব'লিহঁ।
পেষ্টৰ জেপৰ পৰা চাৰি লৈ চন্দকটো খুলি কুজিৰ চকুৰ আগত এটা
আন্ধৰ্ব্য সম্পদৰ সঁফুৰা মূৰলি কৰি দিলে—শ শ হেজাৰ হেজাৰ
ভিত্তোভা মানুহৰ অন্তৰ্বাস ; কোমল বেছমৰ জাজিয়া, চুটি এখানিনিমান মেঠনি,
নাৰীৰ একান্ত গোপন অন্তৰ্বাসে সেই বাকচটো ভৰা আছিল। চন্দকৰ উত্ত
গোন্ধে ঠাইখিনি পৰিচ কৰি বান্ধিছিল। সকলো ধৰণৰ বেছমৰ, সকলো বন্ধৰ,
বেঙুনীয়াৰ পৰা হালধীয়া, গুলপীয়াৰ প্ৰতিটো বহুৰ পৰা বাদুভৰা সেউজীয়া
উত্ত বন্ধচুৰা, জলমলীয়া ক'লা, বিজুলীৰ লেখীয়া ফিবোজা বন্ধৰ পৰা বিজল
সাজৰ শব্দ বগালৈকে আছিল। পৰুৱাৰ ৰূপনাত চুড়ান্ত এই বামধেনুৰ ৰূপ
এই ব্যভিচাৰী জনে নিজৰ কামক ভূপ্তিৰ বাবে গোটাইছিল।

কুজিয়ে আকৌ উচুপিবলৈ ধৰিলে। তাই ক'লে, মই একেবাৰে শিলপৰা
মানুহৰ দৰে হলোঁ। তাৰে কেইটামান জাজিৰ লৈ মই দৌৰি দি ইয়ালৈ
আহিলো।

মানুহৰ মনৰ এই গোপন বহুসাময় ব্যৱহাৰত মইয়ো অৰাক হলোঁ।
আমলানি-বপ্তানী কাৰক, ব্যৱসায়ত সফল এই চীনা সাউদৰ পখিলা গোটোৱাৰ
দৰে ভিবোতাৰ অন্তৰ্বাস গোটাইছিল বুলি কোনেবা সপোনতো ভাবিব
পাৰিছে ?

মই তাইক ক'লোঁ, “মোকো এটা দিয়া।”

বগা আব্দ সেউজীয়া মিহলোৱা এটা জাজিয়া বাচি লৈ তাই দিলে, দিয়াৰ
আগতে তাত আলফুলকৈ হাত বুলালে।

“কুজি, অনুগ্ৰহ কৰি ইয়াৰ ওপৰত কিবা এটা লিখি দিয়া।”

অতি বতনেৰে তাই এইটো নিমজ কৰি লৈ ইয়াৰ ওপৰত তাইৰ আব্দ মোৰ
নাম লিখি দিলে। চকুলোৱে জাজিয়াটো ভিত্তি গ'ল।

পিছদিনা মোক দেখা নিদিয়াকৈ তাই গুচি গ'ল। মই তাইক আব্দ
কোঁৱলও দেখা নাই। তাইৰ সেই মহাৰ্থ জাজিয়াটো তাইৰ নৈবেদ্য আব্দ
চকুলো, মোৰ কিতাপ আব্দ কাপোৰৰ লগত চুটকেছৰ ভিতৰত বহুদিন
বিৰাজ কৰিছিল। কেতিয়া, কেনেকৈ, মোৰ খবৰলৈ অহা কোনোবা নিজাজী
বাতিৰ আলহীয়ে সেইটো পিন্ধি ওলাই গ'ল—মই এতিয়াও নাজানো।

বাটাভিহা

সেই সময়ত—যেতিয়া মোটেল বুলি পৃথিবীত একো নাছিল—নেদাৰ-লণ্ডন হোটেল অভ্যন্তৰ আছিল। ইয়াৰ এটা ডাঙৰ কেন্দ্ৰীয় অট্টালিকাৰ খোদাখোদাৰ আৰু অফিছৰ কামৰ দিহা আছিল। বেলেগ বেলেগ আলহীৰ বাবে প্ৰতিজনৰে এটাকৈ বাথলো আছিল। ডাঙৰ ডাঙৰ গছ আৰু সবু সবু ফুলনিৰে বাথলোবোৰ আঁতৰাই ৰাখিছিল। এই গছৰ অগণিত অসংখ্য চৰাই ডালে ডালে দৌৰি কুৰা কেৰ্কেটুৰা, জঙ্গলৰ দৰে ঝি-ঝি কৰা অসংখ্য পোক-জোক আছিল। ব্ৰাণ্ণিয়ে নেউলটোক ডালকৈ চোৱা-মেলা কৰাত নিজকে সঁপি দিছিল—নতুন ঘৰলৈ আহি নেউলটো দিনে দিনে দগাবাজ হৈছিল।

বাটাভিহাত সঁচা সঁচিকৈ এজন চিলিৰ কনছাল আছিল। অন্ততঃ টেলিফোন গাইডত তেনেকৈ লিখা আছিল। জিৰণি লৈ, উপযোগী সাজপাৰ পিন্ধি মই পিছদিনা কনছালৰ অফিছলৈ যাত্ৰা কৰিলোঁ। চিলিৰ কনছালৰ চিনটো এটা বিৰাট অট্টালিকাৰ আগত আঁৰি থোৱা দেখিলোঁ। এই ঘৰটোতে এটা জাহাজ কোম্পানীৰ অফিচও আছিল। অফিচৰ অসংখ্য কৰ্মচাৰীৰ এজন মোক মেনেজাৰৰ ঘৰলৈ লৈ গ'ল। তেওঁ বঙা-ছিঙা পেটুৱা এজন ডাচ মানুহ আছিল—জাহাজ কোম্পানীৰ মেনেজাৰতকৈ তেওঁক জাহাজ ঘাটৰ এজন কনুৱা যেনহে লাগিছিল।

মই নিজকে চিনাকি দিলোঁ—মই চিলিৰ নতুন কনছাল। আপোনাৰ সাহায্যৰ বাবে প্ৰথমেই ধন্যবাদ। আপুনি এতিয়া কনছাল অফিছৰ কাম-বন মোক দেখুৱাই ৰাখিব কৰক। মই এতিয়াই কামৰ জৰ বুলি লয় বুলি আপোনাক ক'লোঁ।

তেওঁ খঙেৰে ক'লে, “মইয়ে ইয়াত অকলে এজন কনছাল।”

“সেইটো কি কথা?”

তেওঁ চিঞৰি ক'লে, “আগতে আপোনালোকে মোৰ ঘৰ সঁজি আৰম্ভ কৰক।”

“মানুহজনে জাহাজ কোম্পানীৰ কাম-বন চলোৱাত পাটকল হ'ব পাৰে, কিন্তু কোনোৱেই তেওঁ ভদ্ৰভাৱত কথা, ভদ্ৰ ব্যবহাৰ জনে বুলি ক'ব নোৱাৰিব। এবাৰ এবাৰকৈ তেওঁৰ কথা শুলাল—এটা কুৎসিত চুৰি তেওঁ চোৱাই আছিল—ইয়াৰ খোৱাই গোটেই বতাহখিনি দূৰিত কৰি পেলাইছিল।

খড়াল মানুহজনে মোক কোনোমতে কথা কবলৈ সুযোগ নিদিলে। তেওঁৰ খং আৰু চুৰটোৱে কাহ আৰু কফত আমাৰ কাণত তলা লগালে। সোপা-সোপে কফ ওলাল। অস্বপ্নহঁত, আত্মপক্ষ সমৰ্থনৰ বাবে মই এটা কথা ক'বলৈ কোনামতে সন্মত পালোঁ, “মহাশয়, আপোনাৰ ওচৰত মোৰ এটা পইচাও থাক নাই, আৰু এটা পইচাও মই দিবও নোখোজোঁ। মই বিদ্যালয়ৰ আনো, আপুনি ইয়াত অবেতনিক কনছালছে, আৰু যদি এই বিকল্পে কোনো প্ৰদৰ্শন থাকে, চিঞৰ-বাখৰ কৰিলে তাৰ সমিধান দিলাব বুলি মই মাগিবোঁ। আৰু মোক এনেকৈ গালি পাৰিলে মই সহ্যও নকৰোঁ।

পিছলৈ মই জানিছিলোঁ যে অভয় ডাচ মানুহজনৰ কথাবোৰ ঠিকেই আছিল। এওঁ এনে এটা জুৱাচুৰিব কৰলত পৰিছিল যে চিলিব চৰ্কাৰ বা মোৰ ওপৰত কোনো দোষ পৰিবই নোৱাৰিছিল। এই জুৱাচুৰিব মূলত আছিল সেই মানুহিলা বোলা মানুহজন। দগাবাজ মানুহিলাই বাটোভিৰালৈ আহি কামৰ ভাৰ কটীয়াও লোৱা নাছিল। তেওঁ ইমানদিন পেৰিছত বাস কৰিছিল, আৰু এই ডাচজনৰ লগত এটা এনে চুক্তি কৰিছিল যে ডাচজনে কনছালৰ সকলো কাম কৰিব, আৰু মানুহিলালৈ প্ৰতিমাহে কাগজপত্ৰ আৰু টকা পঠাব। মানুহিলাই মাহেকীয়া বন্দবস্তত এওঁলৈ টকা দিব। কিন্তু তেওঁ এবাৰো টকা নপঠিয়ালে, সেইটো এই থলুৱা ডাচ মানুহজনৰ খঙৰ কাৰণ আৰু সেই খং তেওঁ মোৰ ওপৰতে জাৰিলে।

পিছদিনা, মোৰ অৱস্থা আৰু দুখ লগা হ'ল। সাম্প্ৰতিক জৰ, ইনফ্লুয়েঞ্জা, নিঃসন্তান আৰু বক্তাপাত। জৰত গা পুৰি গৈছিল, আৰু বাস্তৱ ভিত্তি আছিলোঁ। সবুজকালত টেম্‌কোত থাকোতে ঠান্ডাত পৰাৰ দৰে মোৰ নাকৰ পৰা ভেজ বাৰলৈ ধৰিলে।

মই সৰ্বশক্তি গোটেই লৈ চৰ্কাৰী অফিছলৈ গ'লোঁ। এই অফিচটো অপৰূপ সুন্দৰ বোটাৰ্নিকেল গাৰ্ডেনত অৱস্থিত। আমোলাসকলে কাগজপত্ৰৰ পৰা বৰ কটকটোৱে মোৰ পিনে মূৰ তুলি চালে। কলম উলিয়াই—বাস্তৱ এই কলমটোও ভিত্তি আছিল—কেইটোপালমান বাস্তৱত লিখা মোৰ নামটো তেওঁলোকে কলে।

মোৰ মনটো ভিতৰলৈ সোমোৱাৰ আগতকৈ আৰু বেয়াহে হল, ওলাই আহি মই দুইপাৰে গছৰে জেৰা বাটত খোজকাৰি আছিলোঁ। শৈৱত এডাল প্ৰকাণ্ড গছৰ তলত বহি পৰিলোঁ। গছৰ তলত প্ৰকৃতিৰ শাস্ত আৰু শীতল আছিল,

জীৱন শক্তি আৰু সৌন্দৰ্যত ভৰপূৰ। মোৰ চকুৰ আগত দৈত্যপ্ৰমাণ গছবোৰে নিমজ, বৃপালী, আৰু পোন হৈ ৩৩ মিটাৰ ওখলৈ উঠি আছিল। সিহঁতৰ নাম লিখি থোৱা এনামেলৰ নামফলকবোৰ মই পাঁচি চালোঁ। মোৰ আচিনাকি এই গছবোৰ ইউকেলিপটাচ গছৰ বেলেগ বেলেগ জাতৰ। দুৰৰ ওপৰৰ পৰা এটা মৃদু সুগন্ধ আহি মোৰ নাকত সোমালহি। সেই বৃক্ষৰাজে মোক পুতৌ কৰি সুগন্ধিৰ এটা বা' দি মোৰ শক্তি ঘূৰাই দিলে। অথবা— বোধহয় বোটানিকেল গাৰ্ডে'নৰ সেউজীয়া গাম্ভীৰ্যই, অসংখ্য প্ৰকাৰৰ পাতে অকোৱা-পকোৱা আঙুৰ লতাই, সাগৰৰ মাজত তৰাৰ দৰে জিলিকি থকা, গছৰ পাতৰ মাজত জিলিকি থকা অৰ্কিডবোৰে, গভীৰ অৰণ্যত এই ঠাই ডুখৰিব সমুদ্ৰৰ দৰে গভীৰতাই, চৰাইৰ কুবলি আৰু বান্দৰৰ চিঞৰ বাথৰে— সকলোগোৱে মোক ভৱিষ্যতৰ আশ্বা ঘূৰাই দিলে, আকৌ জীয়াই থাকিবলৈ হাবিয়াস হ'ল—সেইটো ইমান পৰে নুমাৰ খৰা চাকি এটাৰ দৰে খিমিকখামাক কৰি আছিল।

হোটেললৈ ঘূৰি আহিবৰ সময়ত মোৰ মনটো আকৌ ভাল হ'ল আৰু বাৰাণ্ডাত মই লেখাৰ কাগজ আৰু নেউলটোক লগত লৈ বহিলোঁ। চিলিৰ চৰ্কাৰলৈ এখন টেলিগ্ৰাম পঠিয়াবলৈ মনস্থ কৰিলোঁ। চিন্নাইৰ দৰ্কাৰ হোৱাত হোটেলৰ এটা লিগৰাক মই মাতি ইংৰাজীতে তেওঁক একটল চিন্নাই আনিবলৈ ক'লোঁ। তেওঁ দোৱাতটো আনিব বুলি আশা কৰি চলোঁ। কিন্তু মোৰ কথা তেওঁ এধানিমানো বৃজি পোৱাৰ চিন নেদেখুৱালে—তেওঁ ভেতিয়া অইন এজন লিগৰাক মাতি আনিলে, বগা সাজ আৰু খালী ভৰিৰে এনেকৈ প্ৰায় ৭/৮ টামান লৰা আহি গোট খালেহি। মই আওভাওৰে বৃজাবলৈ কলমটো লৈ এটা কাম্পনিক দোৱাতত ডুবাই দেখুৱাই চিন্নাই লাগে বুলি কৈছিলো। সিহঁতেও নিজৰ পকেটৰ পৰা কলম উলিয়াই মোৰ অজ্ঞপ্তীবোৰ নকল কৰি চিঞৰি “চিন্নাই” “চিন্নাই” বুলি কৈ হাঁহি হাঁহি মাটিত পৰি বাঙ পৰি বাঙ হৈছিল। এইটো নতুন কিবা এটা বিদেশী আদৰ কামদা বুলি সিহঁতে ভাবিছিল। মই নিৰুপায় হৈ বাস্তা পাব হৈ মোৰ বাথলোঁলৈ দৌৰ মাৰিলো—বগা সাজপিন্ধা লিগৰাবোৰ জানিনজানি মোৰ পিছে পিছে দৌৰি গ'ল।

ভাত থকা একমাত্ৰ টেবুলখনৰ পৰা ভাগ্যক্ৰমে মই এটা দোৱাত দেখি, সিহঁতৰ মূখৰ আগত জোকাৰি চিঞৰিলো—ইটো—এই বস্তুটো।

সি'হেভে সকলোৰে গিজৰ্ণি মাৰি হাঁহিলে আব্দ একেলগে চিঞাৰিলে,
“টিটা, টিটা।”

মই তেনেকৈয়ে জানিলোঁ যে মেননীছ ভাৰাৰ দৰে মালৰ ভাৰাতো
চিয়াহীক টিটা বুলি কয়।

বথাসময়ত মই কনছালৰ কামৰ অধিকাৰ বুঝাই পালোঁ। আব্দ এই
বিতৰ্কিত উত্তৰাধিকাৰসূত্ৰে এটা উইয়ে থৰা বৰ্ণৰ স্লেটপ, ছাপ মাৰিবলৈ
চিয়াহীৰ এটা পেড আব্দ লাভ লোকচানৰ খাতিয়ান লৈখা কেইটামান কৰিছিল
পালোঁ। পেৰিছৰ পৰা কাম চলোৱা খুঁত কনছালজনে লাভৰ ভাগ নি চৰ
নিজৰ জেপত সন্মুখাইছিল। আব্দ তেওঁ ঠগোৱা ডাচ প্ৰতিনিধিজনৈ সামান্য
কাগজৰ টোপোলাটো আনি জন্তুৱে হ'হাৰ দৰে কঠুৰা হাঁহিৰে মোৰ হাতত
দিলে। তেওঁ চুৰটো চোৰাবলৈ এৰা নাছিল।

মাজে সময়ে কনছালৰ ভঙা ছাপটো মাৰি মই মালৰ চালান চহী
কৰিছিলো। তেনেকৈয়ে মই দৰমহা হিছাপে ডলাৰ পালোঁ, আব্দ এই
ডলাৰবোৰক গিল্ডাৰলৈ সলাই মোৰ জীৱন ধাৰণৰ সময় যোগাবলৈ পাৰিলোঁ।
মোৰ থকা ঘৰ, খোৱা বোৱা, প্ৰান্সিৰ দৰমহা, আব্দ কিবিয়াৰ সৈতে ভাৰ
ভৰণপোষণ ইয়াতে চলিছিল। কিবিয়া এতিয়া চকুত লগাকৈ লংপহকৈ
বাঢ়িছিল। দিনে সি তিনি চাৰিটাকৈ কণী খাইছিল। মই নিজৰ বাবেও
এটা থকা ডিনাৰ জেকেট আব্দ কামিজ পেণ্ট চিলাই—দামটো মাহে মাহে
দিম বুলি বন্দবস্ত কৰি লো। মই প্ৰায়েই এটা বহল খালৰ পাৰত থকা,
ভীৰ্ত্তি উপচি পৰা ককিখানাৰ বাহিৰত ম'কলি আকাশৰ তলত বিজাৰ বা
জিনৰ গিলাছ এটা লৈ বহিছিলোঁ। তাৰ মানে—মোৰ বৈচিত্ৰ্যহীন জীৱন
বাপন আকৌ আৰম্ভ হ'ল।

হোটেল-ৰেষ্টোৰাণ্ড খোৱাৰ টেবুলত আয়োজন আছিল ব্যৱকীৰ্ণ।
দহ-পোন্ধৰটা লিগৰা জৰাই প্ৰায় পোন্ধৰোটা কৰি হাতৰ খালবোৰ ওখলৈ দাঙি
খীৰ খোৱা-ৰন্ধলৈ সোমাই আহিল। প্ৰতিখন খাল খোপ কটা, প্ৰতি খোপতে
ৰুইসময় অৰ্পণৰ সোৱাদৰ খোৱা কণ্ডু জৰা আছিল, ভালত ভাতৰ পাহাৰ
ভাঙি এইবোৰ আঙঠিৰে খাব লাগিছিল। মই সদায় খোৱাখোৱা ভাঙি
কৰো, আব্দ ইমানদিন প্ৰায় আধাপেটীয়াই খাই আহিলো। পোন্ধৰৰ পৰা
ওচৰফাল লিগৰা জৰাৰ খালৰ পৰা মই কিবা মন্ত্ৰ, কিবা এটাকৈ বাতি
লৈছিলো, আব্দ একেই লৈ লৈ মোৰ নিজৰ কাঁহীখন বিদেশী মাহ, অৰ্পণৰ

কৰ্মী, আচাৰ্য্যক শাক-পাচালি, এই কৌতুহ্যও নজন্ম পৰ্ব্বভিত্তিক বন্ধা হুদুগী, আব্দ
আলি জগদৰ্ব্ব আপদগীয়া সোহাদাৰ মজছে মোৰ ঘোঁৰাৰ আলখলন্ত বহু-
বকশীয়া নিহান এখনৰ দৰে শোভা পালে। চীনৰ মানুহে কয় যে খোৱা
বহুদৰে তিনিটা গুলু থাকিব লাগে—সোহাদ, গোম্ব আব্দ ৰং ! মোৰ ছোটেলৰ
খোৱা টেবুলখনত আব্দ এটা বেছি গুলু আছিল—প্ৰাচুৰ্য্য।

প্রায় এই সময়খিনিতে মোব নেউলটোক হেবুৱালো। মোব পিছে পিছে
খুবে বেগাই, গম খৰিব নোৱাৰা খোজত বোৱাব বিপদজনক অভ্যাস আছিল
কিবিলাব, মোব পিছে পিছে বোৱা মানে মটৰ, টোক, বিয়া, আবু খোজ কাঢ়ি
বোৱা ডাচ, চীনা আবু মালয় মানুহৰে ভৰা বাস্তান্ত সুখ। এটা নিম্নাশিত,
গোটেই জগতত মাত্ৰ দুজন মানুহক চিনি পোৱা নেউল এটাৰ বাবে এনে
জীৱন বৰ কোলাহলময় ?

সেই আনিবার্ণ' ঘটনাটো ঘটিছে বুলি মই প্রাপ্পিব মদুখন দেখিলেই উমান
পালো, কাণ মই আহি বাবান্দা বহাৰ লগে লগেই তাই আহি মোৰ আশ্রু
গুণবত অপিয়াই নবাহিল, অথবা তাইৰ কোমল লেজডালৰে মোৰ মূৰত বুলাই
নিদিিলে । প্রাপ্পিক মই একো নুসুখিলো ।

কামরাজ এখন জাননী দি মই লিখিলো —“হেবাইছে এটা নেউল — কিবয়া
বুজি মাতিসে মহাবি দিলে”। ইয়াব কোনো উত্তৰ নাছিল। ওচৰচুবুৰীয়াই
ও কোনেও ভাইক দেখা নাছিল। বোখহয় ভাই মকিল। কিবয়া চিৰদিনব
বাবে হেবাল।

ভাইর পছন্দান্বিত প্রাপ্তিগ্ৰে ইমান লাজ পাগো রে সি মোব চকুর আকিত
 ব্যক্তি। নির্দাক এটা ভুভেহে বেন স্বেব, কপোব কানি, জোজা
 মোজা বডনাই নিছিল। কোঁজরাবা ভুলতে বেন মই কিব্বারান্ন জিক্কিক্কিনি,
 মনিব্বলৈ পাইছিলো—বেন বাতি কোলোবা এয়েপাংগেব, পরা আই মোক
 বাতিহে। লাইটটো জ্বলাই, মুরায় খিড়িকী মনি ব্যিককর পাইল, মনি
 জ্বলি চাইছিলো, মই কিব্বা ডাক নাই। কিব্বাকর আই চিনি মোজা জম্মখনে
 নিব্বলবা জম্মা কবিলে। তাইব সজ্জ ভিমানক জ্বল সজ্জ সাংগয়িক
 জ্বলত, তাইব চুবোবা মণিলে। মই, মজ্জাচিনি তাইব মায়ে জম্মা মনোবে
 আভিহো।

[illegible]

নেতৃত্বই তেওঁক মানুহক বুলি মাতে, জীৱ তেওঁ তথা আৰু মহিমাৱৰ্ণী ব্যক্তিত্ব আধিকাৰী।”

মই সহজ সকল জীৱন-খাপন কৰিছিলো, লাহে লাহে অইন অস্বাভাৱিক মানুহৰ লগত আমাৰ চিনাকি হ'ল, স্বাভাৱিক ভাৱেই, আমাৰ দূৰো দৈৰ্ঘ্য এক ভাৱাৰ জৰীয়েই কিউবাৰ কনছাল আৰু তেওঁৰ বৈনীয়েকৰ লগত আমাৰ বোঁচ জড়তা হ'ল। জীৱি দিমা কথকী শ্বেইখৰ দৰে কাছাৱাৰ্কাৰ এই অৱশ্য-বাসী মানুহজনে অনবৰত কথা কৈ গৈছিল। চৰ্কাৰীভাৱে তেওঁ ভৌতৱ্য কিউবাৰ অভ্যুত্থানী শাসক “মাচাডো”ৰ প্ৰতিনিধিও কৰিছিল। তেওঁ মোক বহুত কথা কৈছিল—যেনে হাভানাৰ সমুদ্ৰ উপকূলত থকা হামব'ৰ'কৰ পেটত ৰাজনৈতিক বন্দী সকলৰ ঘড়ি, আঙাটি আৰু কেতিয়াবা এনেকি সোণেৰে বন্দোৱা দীও পোৱা গৈছিল।

জাৰ্মান কনছাল হাৰ্টজ আধুনিক জিগৰ এজন সমাজদাৰ আছিল। ফ্ৰাংক ৱাক'ৰ “নীলা মোড়া” আৰু উইল্‌হেল্ম লেহম ব্লুকছৰ দীঘলীয়া কিতাপৰ তেওঁ বৰ প্ৰাণসা কৰিছিল। ইহুদীজাতিৰ বাপতি সাহোন বহু-কিনীয়া পুৰণি সংস্কৃতিৰ উত্তৰাধিকাৰী মানুহজন অনুভূতিপ্ৰৱণ আৰু ষোভাটিক আছিল।

এয়াৰ মই তেওঁক সূচিছিলো—“কাগজত মাজে মাজে হিটলাৰৰ নাম পঢ়ি। এই ইহুদী-বিৰোধী, কমুনিষ্ট-বিৰোধী নেতাজনে কোনোদিনা ক্ষমতা পাব বুলি আপুনি ভাবেনে?”

তেওঁ কলে, “অকলস”

অকলস কিয়? বুদ্ধজীৱ ইয়াতকৈ আৰু বোঁচ অস্বস্তি ঘটনা জেনা কৰা।

তেওঁ নিশ্চিত মনে কলে, কিন্তু, আপুনি জাৰ্মানীক চিনি নাপায়। তেওঁৰ দৰে এটা পক্ষী জন্মদেৱতকৈ এনেকি এখন পাখীয়ে শাসন কৰিব সোৱাৰে।

মোৰ সোচো বহু। বেচেৰা হাৰ্টজ। সেই চেকা-খীল্লী অপসাৰটোৱে মোকই পুৰিখী শাসন কৰিবলৈ অৰ্পণে বাকী আছিল। আৰু সংস্কৃতি-সম্পন্ন ষোভাটিক মানুহজনে নিশ্চয় কেবলোৱা জন্মকৰ নামহীন দেহচেৰাকৰ প্ৰাণ বিসৰ্জ্য বিহল।

মোৰ জন্মস্থান বাগী স্পেন

ফেডেৰিকো কেনে মানুহ আছিল :

দুমাহ দীৰ্ঘ সময়ৰ শ্রমৰ পিছত ১৯০২ চনত মই আহি টীল পালেছি।
আহি “এল হুইভো এনটাইনেটা” আৰু “বোহুভেৰ্গো এন লা টিলা”—
এই দুখন কিতাপ প্ৰকাশ কৰিলো। প্ৰথমখন কিতাপ লেখা হৈ মোৰ কৰ্মজীৱনৰ
ভিতৰত আছিল ; আৰু দ্বিতীয়খন মই প্ৰাচ্যদেশত লিখিলো। ১৯০৩ চনত
মই ব্লেনেছ এয়াছত টীলৰ কনহাল নিবুহ হালো, আৰু অগাধি পাহাৰত
তাৰ উপস্থিত হালো।

ফেডেৰিকো গাৰ্ছিৰা লোৰকা প্ৰায় একেসময়তে আহি উপস্থিত হুৱাই।
লোলা মেম্ব্ৰিভেছ-ৰ দলত আঁতৰ কৰা ভেঙি লেখা টোৱেডি “ব্লাড-ৱেডিং”
নামৰ নাটকখন ভেঙি পৰিচালনা কৰিবলৈ আহিছিল। আমাৰ আগৰ চিনাক্ত
নাছিল কিন্তু ব্লেনেছ এয়াছত দুইয়ো আহি গোট খালেহি। লেখক আৰু
বন্ধু সকলে আমাক একেলগে সংস্পৰ্শনা জনাইছিল। অৱশ্যে, আমাৰ মাজত
যে কেতিয়াও বিৰোধ হোৱা নাই সেইটো নহয়। ফেডেৰিকোৰ বহুত বিৰোধী
মানুহ আছিল। মোৰও বে নাই, সেইটো নহয় আৰু আঁতৰালেহে আছে।
সেই বিৰোধীবোৰে প্ৰগতিৰ পোহৰ কৰা চাকিটো দুমাই দিবলৈ মনে মনে
পাতিছিল। আমাৰ দুয়োকে সভাত দেখাব পিছত এইবোৰ সেইটোৱে ৰাখিল।
পি. ই. এন ক্লাবে ফেডেৰিকো আৰু মোৰ বাবে প্ৰাক্স হোটেলত এটা ভোজ
দিয়াৰ দিহা কৰিলে। আৰু কোনোবাই গোটেই দিন ধৰি কোন কৰি কৰি
এই ভোজনবন্দৰ হৈ গল বুলি নিশ্চিত সকলক জনাই গল। এনেকৈ দুয়ো
বটনা কৰাত নিশ্চয় কাৰোবাৰ স্বেৰ্ছ আছিল। সিহঁতে ইমান জনবান্ধেৰে
চেষ্টা চলালে যে এনেকৈ হোটেলৰ মেনেজাৰ, টেলিফোন অপাৰেটৰ আৰু হেণ্ড
বাৰ্চি জনক টেবুল সংৰক্ষণ কৰিব নালাগে আৰু ভিনাৰৰ বাবে খোৱা
বোৱা দৰ্কাৰ নাই বুলি কৈ গল। কিন্তু এই কৌশল ব্যৰ্থ হল আৰু শেষত
ফেডেৰিকো গাৰ্ছিৰা লোৰকা আৰু মই এজন আৰু এজন লেখক-শিল্পীৰ
সংগত মিলিত হালো।

আৰু আহি দুয়ো এটা বৃদ্ধি মনে মনে পাতি গৈছিলো। দুইয়ো বিলা
এটা বহুত দিয়াৰ দিহা কৰিলো যাৰ নাম ভেঙি গিলে আল-অৰ্জিৰি
আপোনালোকে বোহুভেৰ্গ কৰাটোৰ মানে দাৰ্জনে, আৰু মইও “ভেঙিৰা

না জানিছিলো, ফেভেৰিকোৰ মগজত সলাব নতুন আবিষ্কাৰ আৰু আইডিয়া খেলিছিল। তেওঁ মোক আইডিয়াটো বুজাই নিলে, “দুজন বীড়লব্দ বীড়লব্দে একেলগে এটা চোলাকে লৈ একেটা বীড়বে লগত বুকিব গুবে। বীড়লব্দত সকলোতকৈ বিপ্লৱজনক খেলৰ ইয় এটা। সেইবাবেই এই খেলা কলাচত্ৰে দেখা যায়। এটা প্ৰত্যক্ষীত বুজাব কি তিনিবাব মাত্ৰ এই খেলৰ জয়লাভ দেখুৱা হয়। ইয়াৰ বীড়লব্দ দুজন নিম্নৰ সহোদৰ ভাই, নহলে অসম্ভৱ ফেভেলব্দৰ সম্পৰ্ক থকা হব লাগে। ইয়াৰে এটা বীড়ক আল আনিমো বোলা হয়। আমিও কথাবে এই খেলা খেলিম।”

আৰু তেনেকৈয়ে আমি আমাৰ কথাবাব কলো। আগতে এই কথা কাকো জনোৱা নাছিলোঁ। ভোজসভাৰ শেষত পি. ই. এন ক্লাবৰ প্ৰেছিডেণ্টক আমাৰ দুজোৰ সন্মানিত কথা বাবে ধন্যবাদ দিবলৈ উঠিলোঁ, আমি দুইয়ো একেলগে একে কথাবোৰকে কলো,—বেন দুজন বীড় বীড়লব্দে একেটা বীড়ব লগত বুকিছে। ভোজত নিমন্ত্ৰিত আলহী সকলে বেলেগ বেলেগৰ সৰু সৈবুলত বহিছিল আৰু ফেভেৰিকো কোঠাটোৰ এটা মূৰত, আৰু মই আইন বুকুটোত আছিলো। আমি দুয়ো একেলগে কথা কবলৈ উঠিলো, মোৰ পিনৰ মানুহসকলে চোলাত ধৰি টানি মোক বহুবাৰ খুঁজিছিল কাৰণ ফেৰীলোকে কিবা এটা ভুল হৈছে বুলি ভাবিছিল। আৰু কোঠাটোৰ সিমূৰে বেভেৰীকোকো তেনে জৰ হাই হৈছিল। এৰা, আমি দুইয়ো একেলগে কথা কবলৈ আৰম্ভ কৰিলো। মই কলো, “ভদ্ৰসাহিত্য সকল”; আৰু তেওঁ কলে, “ভদ্ৰসাহিত্য সকল।” তেনেকৈ আমাৰ বাক্যৰ অংশবোৰ, এজন আৰু ইয়নে কাকো কাকো পূৰ্ণ কৰিলো। বেন এটা সাক্ষৰ সোঁতহে বৈ গ’ল। কাকোও বুজেন জাকিও লৈ উৰণি কৰা হৈছিল, কিহলো বৰিও আমাক উৰা কাকো বুলি কব সোধাবিব, জাকিও, আমি দুইয়ো বুজেন জাকিও-ক লেনবীৰ জাবাৰ সৈত সূচীশীল কৰি সকলৰ এজন বুলি গণ্য কৰিছিলো।

বুকুটোৱো এনে আছিল :

লেখক : ভদ্ৰসাহিত্য সকল

লোক : আৰু ভদ্ৰসাহিত্য সকল, বীড়লব্দত আল আনিমো বুলি এটা কক, কাকো। ডাঙৰ দুজন বীড়লব্দে একেটা চোলালৈ একেলগে একেটা বীড়লব্দ বুকিছে।

—ভদ্ৰসাহিত্য সকল এটা বিদ্ৰূপীয়াবান্ধাৰ কথা বুজোৱাৰ সূচনাৰ লৈ লেনবীৰজা

আব্দুল্লাহই হইলো একেবলম এই সম্মানজনক অভ্যর্থনাৰ বাবে সন্মানসন্মতকক
থন্যবাদ জনাওঁ ।

লোককা : এনেধৰণে সজাও এইটোৱেই দপ্তৰ হৈ আছিল যে কামৰ নিজৰ
মূল্যৰ কথাৰে—কিৰিভাৱে, সেইটো হ'ল সেই হওক বা কটোৱাই হওক, কৰ্মব্যৱস্থা
অভ্যর্থনা কৰা উচিত ।

নেবুতা : আমি, অবশ্যে, আপোনালোকৰ মাজত একে মতে কৰ্মক্ষেত্ৰ
বহুধাৰণে আনিছো— আপোনালোকৰ টেন্ডেন্স, এনে ধৰণে সজাও কটোৱাই
উপস্থিত হ'ব, বাৰ জীৱনৰ লগত উজ্জল বোকাৰ পৰিণতি হৈছিল, তেওঁ
মজ্জা আইন সকলো মজ্জাতকৈ বেছি এজাৰে চকা—জীৱনৰ পৰা একেধৰণে
অভিধাই নিহে এৰিছে । তেওঁৰ মজ্জাত প্ৰতিভাক আমি সন্মান কৰিছো—
তেওঁক নাম ধৰি স্নাতক—বেজিষ্ট্ৰেটেড কিম্বাভিৰ অফলৰ পৰা তেওঁ
শিক্ষালী জীৱনৰ চাকি দিয়াই জৰি আপ মাৰি দাঙি ।

লোককা : পোনতে আহক আমি মহৎ কৰি আমাৰো ভিলাৰ-সৈ
পেঙ্গুইন চৰাইৰ লেখিৰা চেনেহৰে প্ৰতীকী আকোৱালি উল্গা কৰো । ভাৱ
পিছত আহক আমি ভোজসভাত এটা তুমুল আলোড়ন হোলো—মদৰ গিলাহ
ভাঙি চুবুৰাৰ হওক, কাটাচামুচে সেই চকুধোৰ বিচাৰি খুচিয়াই কলা কৰি
পেলাওক, টেবুলৰ চাকনিৰ চেকা লাগি বোকাৰ মততা দেখুৱাওঁ, আহক,
কাকৰ আমেৰিকা আব্দুল সেনৰ কৰিজনৰ নাম আমি এই ভোজসভাত ঘূৰি,
বুকে...

নেবুতা : ভাৰিও । কাকৰ ভদ্ৰমহিলাসকল

লোককা : আব্দুল হুসাইনৰ সকল

নেবুতা : বুকেলহ এয়াৰ্ছ ক'ড বুকেল জাৰিও পাহাৰ আহে

লোককা : ক'ড আহে বুকেল জাৰিও-ৰ প্ৰতিভা

নেবুতা : তেওঁ প্যাক জাৰি পাইছিল । ক'ড তেওঁৰ নামৰ প্যাক ?

লোককা : কোন ফুলফাই বুকেল জাৰিও সোলাপ কেচে ?

নেবুতা : বুকেল জাৰিও নামৰ আপেল গছ ক'ড ? বুকেল জাৰিও
আপেল ক'ড ?

লোককা : বুকেল জাৰিও-ৰ মাতৰ মাত ক'ড ?

নেবুতা : ক'ড ?

লোককা : তেওঁৰ ক'ড জাৰি, নিৰুপাৰণ, বুকেল জাৰিও-ৰ পৰিণতি

গেটক-প্ৰাক্টিকৰে সজা সিংহৰ দৰে এটা সিংহৰ তলত দুই টোপান গৈ আছে।

নেৰুডা : চিঠিৰে অৰ্ডাৰ দি বনোৱা এটা সিংহৰ তলত ভেঙে—বিজন শব্দৰে কবলৈ গলে সিংহবংশৰ প্ৰতিষ্ঠাতা আৰু ভাৰকাৰ্য্যচিহ্ন সিংহ নহয়, তেওঁ আকৌ ভাৰকাৰ্য্যৰ আইনক উল্লেখ কৰিছিল।

লোৰকা : তেওঁ আমাক দিছে অৰণ্যৰ শব্দবাজিৰ বিশেষণ। গ্ৰাণাস্ক ষ্টে লুই-ৰ দৰে তেওঁৰো আছিল কথা-সন্ধ্যাট। নৈৰুগছৰ ফলেৰে তেওঁ তথাৰ মালা গাঁথিছিল। হৰিণৰ ভাবৰ দ্ৰুত গতিময়তা বিজ্ঞানীকাময় অসংখ্য অগণন শব্দক তেওঁৰ কবিতাৰ বিষয় আছিল। তেওঁ আমাক সাগৰলৈ পঠিয়াইছিল পাহাৰপাহাৰ সৰু বৃদ্ধ-জাহাজৰ দৰে, আমাৰ চকুৰ মণিত দিছিল ভৱিষ্যতৰ হাঁ। ধোঁৱাশ্বৰণীয়া আবেলিৰ সীমাহীন আকাশত তেওঁ যেন এখন প্ৰকাণ্ড অক্ষজগতৰ ময়দানৰে সাজিছিল। দক্ষিণা বতাহৰ লগত তেওঁৰ মিতালি আছিল—যেন হিয়া উজাৰ কৰি দিছে কথা পাতিছিল। তেওঁ আছিল এজন বোমাৰ্ণটিক কবি—কৰিষ্টিয়ান বৃদ্ধৰ সাম্ৰাজ্যৰ চুৰৰ দৰে তেওঁৰ গীত-কবিতাই ব্যঙ্গ আৰু সন্দেহবাদী বেদনালৈ হাত বঢ়াই দিছিল।

নেৰুডা : তেওঁৰ প্ৰিয় নামটো আন্তৰিকতাৰে বিচাৰ কৰি আমি মনত ৰাখিম। অন্তৰৰ গভীৰ বেদনা, মম বাতিৰ পোহৰৰ দৰে অনিশ্চয়তা, নবকৰ গভীৰতম দেশলৈ তেওঁৰ নম্ৰা, বশস্যাৰ ওখ শিখৰলৈ উঠা কবি হিচাবে তেওঁৰ মহত্ব, ভেটিয়াৰ বৃদ্ধৰ আৰু চিৰকালৰ, অসামান্য এই গুণবোৰ আমি মনক ৰাখিবই লাগিব।

লোৰকা : এজন স্পেনীয় কবি হিচাবে তেওঁৰ সমস্তৰ সকলো সৰু-ডাঙৰ কবিকেই তেওঁ শিকাৰ পাবিছিল। তেওঁৰ সেই বিশ্বজনীনতা আৰু উদাৰতাৰ শিকা—আজিৰ দিনৰ কবি সকলৰ এই গুণ নাই। তালেইনকান আৰু জুৱান বেয়োন জিৰ্মেনেজৰ আৰু মাচাডো ভাই দুজনৰ তেওঁৰে গুৰু আছিল। তেওঁৰ কণ্ঠ আছিল আমাৰ বৃদ্ধশীয়া ভাষাৰ খেতিত সাব আৰু পানীৰ দৰে। ষোড়শশতাব্দীৰ কাষো, আৰ্জেন ছোলাছ আৰু ডন জুৱান ডেল আগুইৰো-লৈ একাদেশ স্পেনীয় ভাষাক বুকেৰ ডাৰিও-ৰ দৰে ইমান সুন্দৰ লক্ষ্যে উল্লেখ কৰিব পৰা নাছিল। ব্যজনবশৰ কণ্ঠৰে ইয়াৰ উদ্ভাৱ আৰু লীহুতী গুৰু তেওঁৰ হাতৰ নিচিনা কাৰ ইমান সুন্দৰ হব পাৰে? তেজাৰুৱেল-ক'ৰ্কা কুপ্ৰুতীত গলাই অ'কা বৃদ্ধ শীৰ্ষক ষোড়শশতাব্দীৰ দৰে বুৰৈ তেজোৰে বিষৰ

কবিভাৱ লগত স্নেহ কান্ পাভবুৱ, আশেপাশৰ গোলাপী পালে, — ডাবিও-ই স্পেনৰ কবিভাৱীত এনেকৈ বিচৰণ কৰিছিল যেন তেওঁৰ জন্ম ইয়াতে ।

নেৰুডা : তাৰ পিছত সোঁতত ভাহি তেওঁ চিলি পালেহি — উত্তৰ গৰম বতাহ আৰু সাগৰে তেওঁক ইয়াত পেলাই থৈ গ'লহি, ইয়াৰ ঔখোৰামোখোৰা শিলাময় খহটা উপকূলত তেওঁ থেকেচা খালে । মহাসাগৰে ফেনেকুটাকাৰে ডুকুৱাই ভালপাবাইজোৰ ক'লা বতাহে তেওঁক সিমখীয়া সূৰ্যৰে চাকি পেলালে । আহক আজি আমি তেওঁৰ মূৰ্তি বতাহত গঢ়ি লওঁ, খোঁৱা, কোলাহল, বেলেগ বেলেগ অৱস্থা আৰু জীৱনৰ সোঁত ইয়াৰ ওপৰেদি বাগৰি যাওক, ঠিক তেওঁৰ মহৎ কবিতাই যেন সপোন আৰু শব্দলৈ যেনেকৈ জীৱনক ভিতৰেদি নৈৰ দৰে বৈ গৈছে ।

লোৰকা : কিন্তু মই এই বতাহৰ প্ৰতিমূৰ্তিত সাগৰৰ ঢৌত ক'পা প্ৰহাল ধীপৰ ডাল এটাৰ দৰে তেজৰ সোঁত বোৱাব খোজো, বিজুলীৰ পোছৰৰ চিৰিকণিৰ দৰে ফটোগ্ৰাফ এখন টুকুৰাটুকুৰি কৰি, তাক স্নানৰ পিৰা উপশিৰাৰে সজীৱ কৰিব খোজো । গঙ্গোৰাই অ'কা বৰফৰ দৰে বগা ছবিতখনী চৰাইৰ শাৰী লানি লগা বৃষাসূৰৰ মূৰটোৰ দৰে আঁকিব খোজো । বিষয় চকুলোৰ উদাসীন পলৰীয়া কৰি এজনক জীৱন্ত কৰিব খোজো, আৰু তেওঁৰ দুৰ্বলতা খিনিকো উনুৰিয়াব খোজো, যেন হেলনীয়া তাক এখনক কহিটীয়া সৰিয়হৰ জোপোহাই খুলি খুলি খাইছে—সেই খালি ঠাইখিনিত বাঁহীৰ প্ৰতিশ্বাসিয়ে ভৰাই ৰাখিছে, মাজে মাজে উক দিয়া তেওঁৰ মদ খাই মতলীয়া হোৱা সময়ৰ কনিয়াক বটল বোৰ । বঢ়িচৰ অভাৱ যেন তেওঁৰ কবিভাৱত মনোহৰহে । কবিভাবোৰক মানৱিক গুণৰে ভূষিত কৰিবলৈ তেওঁৰ কথা চহকী ফন্দীবোৰ । তেওঁৰ মহান কবিত্বৰ সাৰবস্তু খিনিয়ে প্ৰচলিত দয়দন্তৰ ৰীতি-নীতি নামানি বেলেগে ফটকটীয়া হৈ জ্বলিকি উঠে ।

নেৰুডা : ফেৰ্ডিনান্দো গাৰ্ছিয়া নেৰুদা এজন স্পেনৰ মানুহ আৰু মই নেৰুডা চিলিৰ মানুহ, আজি আমি দুইয়ো সমবেত বহুসকলৰ সৈতে কটোৱা সন্ধিয়াটো আমাতকৈ বহুত প্ৰেৰ্ত কবিভাৱ কৰি—সেই মৃত মানুহজনৰ স্মৃতিত উদ্বৰ্গী কৰি সন্মান জনাওঁ । আমি বহি থকা আৰ্জেণ্টিনাৰ মাটিখিনিত তেওঁৰ অনবদ্য কবিভাবে প্ৰভাৱ জনাইছিল ।

লোৰকা : পাৰলো নেৰুডা চিলিৰ মানুহ আৰু মই স্পেনৰ মানুহ, আমি দুইয়ো একে স্পেনীছ ভাষা আৰু নিকাৰাগুৱা, আৰ্জেণ্টিনা,

ইটলি আৰু স্পেনিছ কবি বুদ্ধেন ডাবিঙ-ৰ মহান ব্যক্তিত্বে একশূদ্ৰে বন্ধা হৈ আছে।

নেবুডা আৰু লোবকা : আহক, এতিয়া আমি তেওঁৰ সন্মান আৰু বৰ্ণনাত পানপান তুলি লওঁ।

ফেডেৰিকোৰ সহায়ত এবাৰ বৰ ডাঙৰ এটা বিপদ হাত সাৰিব পৰা বুলি মোৰ মনত পৰিছে, এজন কোটিপতি মানুহে আমাক নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল—মাত্ৰ আৰ্জেণ্টিনা আৰু আৰ্জেণিকাৰ বৃত্তবাস্তৱতহে তেনে কোটিপতি আছে। এই মানুহজন আছিল জৰ্মানবোৰে। এজন নিজে কটকটীয়া ডাঙৰ হোৱা মানুহ। চমক লগোৱা খবৰৰ কাগজ এখনৰ মালিক হৈ তেওঁ কোটিপতি হ'ল। তেওঁৰ ঘৰটোৰ চম্ভিওকাৰে এখন প্ৰকাণ্ড পাকে আপুৰি আছিল। উদ্যমশীল নৱজীৱীৰ বাবে এই ঘৰটো সপোন দিঠকত পৰিণত হোৱাৰ চানেকি আছিল। পৃথিৱীৰ নানা ঠাইৰ পৰা গোটাই অনা ফিজেট “চৰাইৰ সজাই পদূলিৰ পৰা গাড়ী সোমোৱা বাটৰ দৰ্শন কাষে আৰি থোৱা হৈছিল। লাইব্ৰেৰীত আছিল গোটেই ব্ৰহ্মপুৰ নীলামত বেচা আপুৰুগীয়া সকলো কিতাপ—টেলিগ্ৰামত খবৰ পঠিয়াই তেওঁ এই কিতাপবোৰ কিনিছিল। বহুত বেলেগ বিষয়ত সম্পূৰ্ণ কিতাপৰ এই সংগ্ৰহ ঘৰটোৰ মূখলৈকে উঠিছিল। কিন্তু সকলোতকৈ চাবলগীয়া আছিল ইয়াৰ মজিয়াখন ঢাকি ৰখা বাঘৰ ছালখন—এক ইণ্ডি ঠাইতো মজিয়াখন খালি নাছিল। মই শুনিছিলো যে এই মানুহজনৰ আশ্ৰিত্য, এছিয়া, আমাজান নৈৰ পাৰ—সকলো ঠাইতে দালাল আছিল বাঘ আৰু সন্দৰ সন্দৰ মেকুৰীৰ ছামড়া গোটাৰলৈ এওঁলোকক লগোৱা হৈছিল। এই ছালৰ সন্দৰ ফুটুকি বোৰে এতিয়া এই সন্দৰকৈ সজোৱা লাইব্ৰেৰীত মোৰ ভৰিৰ তলত জৰ্মক কৰিছিল।

নামটো তেওঁৰ নাটালিঙ বোটালা—তেওঁ আছিল ধূত কৰ্মজাৰীল পুৰুষপতি। বুদ্ধেনছ এয়াছ'ত তেওঁৰ ৰাজহুৱা বিষয়ত মতামতৰ খুব গাম আছিল। খোৱাৰ টেবুলত ফেডেৰিকো আৰু মই গৃহস্থৰ দৰ্শনকাৰে দুজন, আৰু এগৰাকী লাহী গঢ়নৰ সেউজীয়া চকুৰ মহিলাই আমাৰ মুখামুখিকৈ বহিছিল। খোৱাৰ সময়ত এই মহিলাগৰাকীয়ে বাবে বাবে মোৰ পিনে চাইছিল। ৮১০ টা লগুৱা লৰাই খোৱা-বোৱা বস্তুবোৰ এখন প্ৰকাণ্ড গাড়ীত তুলি হাতেৰে চলাই আনিছিল। ডাৰ তিৰুত আছিল গৰম-ক'লা আৰু হাঁহিত

সোঁক থকা এটা মোটা খাহি কৰা বস্তু। সাজিয়াৰ আকৰ্ষণৰ বাবে কৰ্মীৰ
বস্ত্ৰ উৰাবোৰে উৰা। গৰুৰ মজহাখিনি ছায়াত নুগুচোৱাকৈ 'চলক' বুলি
সুগোছ ওলাইছিল—আজি-শুনিয়া মানুহৰ খায়া ভালকৈ হৈ এটা উপহাস
খাদ্য। পাম্পা এলেকাৰ প্ৰকৃতিৰ লগত, দলচেনি আব্দ পানিয়া পাকৰ গোছৰ
লগত মিলি হেজাব হেজাব উ'ইচিবিঙা আব্দ লালকীৰ চিকুৰ লগত এই
গোছ মিলি গৈছিল।

মহিলা গৰাকী কবি আছিল। খোৱাৰ পিছত মহিলাক লৈ আমিহ মানে
ফেডেৰিকো আব্দ মই সাঁতোৰৰ পুখুৰীলৈ গলো। ইয়াক বাঁহত লাইট
জ্বলাই পোহৰ কৰি বখা হৈছিল। ফেডেৰিকোই বিহকৈ দেখিছিল, ভাঙি
আনন্দিত হৈ হাঁহি উঠিছিল। আমাৰ আগে আগে বক্-বক্ কৈ ভেঙি গৈ
আছিল। ভেঙি সদায় তেনেকুৱাই বঙমনৰ মানুহ আছিল। আনন্দ যেন পাৰ
হালখনৰ দৰে ভেঙিব এটা অংশহে আছিল। জ্বলমলীয়া সাঁতোৰৰ
পুখুৰীটোৰ পৰা ওখ এটা স্তম্ভ ওপৰলৈ উঠি গৈছিল—ইয়াৰ চুনকামৰ
বগা বৰণটো বাতিৰ পোহৰত আব্দ বগা হৈ জিলিকি আছিল।

আমি লাহে লাহে গৈ স্তম্ভটোৰ ওখ চূড়াত বগাই উঠিলো। ওপৰলৈ
গৈ তিনিজন বেলেগ ঘৰাণাৰ কবিয়ে জগতৰ তুচ্ছতাৰ বহুদূৰত বসো। তলত
পুখুৰীৰ নীলা চকুটো জ্বলি আছিল। আব্দ দূৰত ভেঙিয়াও ঢলি থকা
পাৰ্টিৰ পৰা গীটাৰৰ সুৰ আব্দ গান ভাহি আহিছিল। মূৰৰ ওপৰৰ
বাতিটোৱে যেন আমাক আপোন কৰি ললে। অগলন তৰাৰে তিৰিবিৰাই থকা
ইয়াৰ গভীৰতাত আমি ডুব মাৰিলো।

ওখ, সোণোৱালী বৰণৰ ছোৱালীটিক আকোৱালি লৈ মই ভেঙক চুমা
খালোঁ, ভেঙক ভেজমগহৰ কামাভুৰা এগৰাকী একেবাৰে নিভেজাল তিবোভা
যেন পালোঁ। আমি দুইয়ো সেই ওখ পহুৰা দিগ্ৰা ঘৰৰ মজিয়াত বাগৰ
দিলো। ফেডেৰিকো অথাক হল, মই ছোৱালীটিৰ কাপোৰখিনি আন্ধাৰি
খুলি থকোঁতেই আমাৰ বন্ধু ফেডেৰিকোই চকু টেলেকা কৰি আমালৈ চাই
থকা দেখিলো কি হৈছে ভেঙ বেন বিখ্যাসেই কবিব পৰা নাছিল।

মই ভেঙক বিঙিয়াই কলো, ইয়াৰ পৰা বোৱা গৈ। চাবা বেন কোনেও
ভিঙিয়েদি ওপৰলৈ ইয়ালৈ উঠি নাই।

ভালি আকাশ আব্দ বাতিৰ বাতিসেৱীলৈ কৰা নৈৱেয়া উছৰ্গা হওঁ হওঁ
হৈছে বাদ—ফেডেৰিকোই মহা আনন্দ মনে আমাৰ সহযোগী আব্দ প্ৰহৰি

কল্প কবিতালৈ ব্যৱলৈ আগবাঢ়িল — কিন্তু ভাগা ইমান বিৰূপ যে তেওঁ কল্পটোৰ
কল্পৰ খটখটীকৈদি ন্যূমি বাগৰি পৰিল। মই আৰু মহিলা গৰাকীয়ে গৈ বৰ
কষ্টকৈ তেওঁক তুলিলো। প্ৰায় দু-সাতাহ তেওঁ থোড়াবলগীয়া হ'ল।

মিণ্ডৱেল হাৰ্ণাণ্ডেজ

বুৱেনছ এয়াছৰ কনছাল অফিছত বেছিদিন মই নাথাকিলো। ১৯০৪
চনৰ আৰম্ভণিত সেই একে কামতে বাৰ্ছি'লোনালৈ বদলি হলো। স্পেনত
চিলিৰ কনছাল জেনাৰেল ডন টুলিও মেকোৱেৰা মোৰ ওপৰালা হল। চিলিৰ
কনছাল দণ্ডবত মই যিমানবোৰ মানুহক কাম কৰা পাইছো তাৰ ভিতৰত
এওঁ আছিল সকলোতকৈ কৰ্মনিষ্ঠ বিষয়া। এনেয়ে কঠোৰ আৰু কম কথাৰ
মানুহ হলেও তেওঁ বৰ দয়ালু, বুজন, আৰু মোৰ প্ৰতি অমায়িক আছিল।

ডনু টুলিও মেকোৱেৰাই সোনকালে বুজি পালে যে যোগ-বিয়োগত মই
বৰ কেঁচা, আৰু ভাগ কবিলৈ মূঠেও নাজানোঁ। (এতিয়াও অকণ্ঠে শিক্ষক
পৰা নাই)। সেইয়ে তেওঁ মোক কলে, “পাবলো, তুমি মাৰ্দ্ৰিদত থকা উচিত,
কবিতাৰ উপযুক্ত ঠাই সেইখনহে। ইয়াত বাৰ্ছি'লোনাত আমাৰ মাত্ৰ ভৱশ্বক
গুণভাগ বোৰহে আছে, তাৰ বাবে তোমাক আমাৰ নালাগে। মই অকলে
কবিতা পাৰিম।”

বেন এৰাতিৰ ভিতৰতে মই স্পেনৰ ৰাজধানী মাৰ্দ্ৰিদত চিলিৰ কনছাল হৈ
গলো। তাত গাৰ্ছি'য়া লোৰকা আৰু এলবাৰ্ট'ৰ বন্ধুসকলক লগ পালোঁগে।
তেওঁলোক বহুত বোৰ আছিল। কেইদিনমানৰ ভিতৰতে স্পেনীয় কবি সকলৰ
মই এজন হৈ পৰিলো, স্পেন আৰু ল্যাটিন আমেৰিকাৰ মানুহ অবশ্যে বেলেগ
—এই পাৰ্থক্যটো ভুল কবিয়েই দুইপক্ষই সগোবৰে বহন কৰে।

স্পেনৰ আমাৰ প্ৰজন্মৰ মানুহসকল ল্যাটিন আমেৰিকাৰ সেই সময়ৰ
মানুহতকৈ বেছি সৌভাৱমূলক, বেছি ঐক্যবদ্ধ আৰু ঠান্ডা মেজাজৰ মানুহ
আছিল। মই আৰু দেখিলো যে আমি আৰু বেছি বিশ্বনাগৰিকতাত
কিৰাসী, অইন দেশৰ ভাষা আৰু সংস্কৃতি বেছি শিকিছিলোঁ। তেওঁলোকৰ
ভিতৰত স্পেনীয় ভাষাৰ বাহিৰে অইন ভাষা জনা মানুহ কমহে আছিল।
জেনছ আৰু ক্লেভেল মাৰ্দ্ৰিদলৈ আহোঁতে মই তেওঁলোকৰ দোভাষীৰ কাম
কৰিব লগীয়া হৈছিলো। তেনেকৈ স্পেনৰ মানুহৰ লগত তেওঁ ভাষাৰ আদান-
প্ৰদান কৰিছিল।

ফেডাৰিকো আৰু আলবাৰ্ট'ৰ বন্ধু সকলৰ ভিতৰত ডব্লু কবি মিগুয়েল হাৰ্ণাণ্ডেজ-ও এজন আছিল। তেওঁৰ জন্মভূমি অবিপ্লৱেলাভ তেওঁ ছাগলীৰখীয়াৰ কাম কৰিছিল। মই তেওঁক দেখাৰ সময়ত নিজৰ দেশৰ পোছাক আৰু কৰ্ড'বল লংপেণ্ট পিন্ধি আহিছিল। তেওঁৰ “কাবালো ভাৰ্ড” সেউজীয়া ষোড়া নামৰ কবিতাটো মোৰ সমালোচনা পত্ৰিকাত প্ৰকাশ কৰিছিলো। তেওঁৰ কবিতাৰ প্ৰাণময়তা, দীপ্ত আৰু বলিষ্ঠতাই মোক উৎসাহ দিছিল।

মাটিৰ গোক বেন গাত লাগি আছে—মিগুয়েল এনে এজন কবি আছিল। তেওঁৰ মতখন বেন এলডা মাটি, অথবা শিপাৰে সৈতে খান্দি অনা এটা আলুহে—বেন মাটিৰ বস তেতিয়াও মৰা নাই। তেওঁ মোৰ ঘৰতে থাকি খাই-বৈ কবিতা লিখি আছিল। মোৰ আমেৰিকান কবিতাই, তাৰ অইন বিষয় আৰু স্তৰ ভাগৰ দ্বাৰা তেওঁৰ কবিতাৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি লাহে লাহে তেওঁক সলনি কৰিলে।

জীৱজন্তু আৰু চৰাই চিৰিকতিৰ বিষয়ে তেওঁ মোক বহুত কথা শিকাইছিল। তেওঁ আছিল প্ৰকৃতিৰ কবি অৱশ্যৰ সজীৱতা, অদম্য প্ৰাণ শক্তিয়ে তেওঁৰ কবিতা ডব্লুৰ আছিল। টোপনি গৈ থকা মাদী ছাগলী এজনীৰ পেটত কাণপাতি কিমান উত্তেজনা অনুভৱ কৰা যায় তেওঁ মোক কলে। পেটৰ পৰা ওহাৰলৈ কুলকুলকৈ গাখীৰ বৈ যোৱা শব্দ বোলে শুনো যায়। মোৰ মনেৰে সেই গুপ্ত শব্দটো নিশ্চয় ছাগলীৰখীয়া কবি জনেহে অকলে শুনিবলৈ পায়।

কোতলাৰা আকৌ নাইটিঙ্গেল চৰাইৰ গানৰ বিষয়ে তেওঁ মোক শুনায়। তেওঁ আছিল স্পেনৰ পুৰ পিনৰ পৰা—ফুলাম কমলা গছ আৰু নাইটিঙ্গেলেৰে সেই দেশ ভৰা। এই স্বৰ্গীয় সুৰলহৰীৰ গৰাকী নাইটিঙ্গেল চৰাই বিহেতু আমাৰ দেশত নাই পগলা মিগুয়েলে মোক তাৰ সজীৱ বৰ্ণনা দিবলৈ সকলো প্ৰকাৰে চেষ্টা কৰিছিল। বাস্তৱ এজোপা গছত উঠি তাৰ একেবাৰে ওপৰৰ ডালৰ পৰা তেওঁ নিজৰ দেশৰ প্ৰিয় চৰাইটোৰ দৰে শূদ্ৰবিয়াই নহলে কুৰু-লিগাই মোক শুনাইছিল।

তেওঁৰ জীৱিকাৰ বাবে মই কোনো এটা কামৰ চেষ্টা কৰিলো। স্পেনত কবিৰ বাবে চাকৰি পোৱা টান। অৱশ্যেহে বিদেশমন্ত্ৰকৰ এজন ওখ বিষয়া—এজন ভাই-কাউণ্টে এই বিষয়ে অলপ আগ্ৰহ দেখুৱাই কলে যে তেওঁ

মিগ্‌য়েল কবিতাব ভাৰ, আৰু সেইবাবে সহায় কৰিব পাৰে। মিগ্‌য়েলে কি কাম কৰিব খুজিছে জনালে তেওঁক নিয়োগ কৰা হ'ব।

মই বৰ বং পালো, আৰু মিগ্‌য়েলক সন্ধানিলো, “অৱশেষত, তোমাৰ জীৱনৰ এটা খিতাপি লাগিল। ভাই-কাউণ্টে তোমাক এটা চাকৰি দিব খুজিছে। তুমি ডাঙৰ কাম পাবা। তুমি মাত্ৰ কোৱা কি ধৰণৰ কাম তুমি কৰিব খোজা, কলেই তুমি কামটো পাবা।

মিগ্‌য়েলে অলপ ভাবি চালে। তেওঁৰ দৰ্কে আঁকিবলৈ ভবা মূখখনত চিন্তাৰ মেঘৰ ছাঁ পৰিল। ভাবিচিন্তি আবেলিৰ পিনে তেওঁ মোক উত্তৰটো দিলে। গোটেই জীৱনৰ সকলো প্ৰশ্নৰ সমাধান পোৱাৰ দৰে তেওঁ উজ্জ্বল মূখখন লৈ মোক সন্ধানিলে, “মাদ্ৰিদৰ ওচৰত ক'বাত ভাই কাউণ্টে মোক এজাক ছাগলী টবাবলৈ দিব পাৰিবনে?”

মোৰ অন্তৰত মিগ্‌য়েল হাৰ্ণাণ্ডেজৰ স্মৃতি চিৰ উজ্জ্বল হৈ থাকিব। লেভাণ্ট প্ৰদেশৰ একাৰ আৰু কমলা গছৰ ফুলৰ খোপাৰ মাজৰ পৰা আকাশৰ উচ্চতম শিখৰলৈ উঠা নাইটিঙ্গেলৰ গানে তেওঁক হাল্লবান কৰি মাৰিছিল। সেই সূৰ তেওঁৰ তেজস্কৰ লগত মিলি গৈছিল, তেওঁৰ বনৰীয়া কবিতাত মাটিৰ গোন্ধ পাইছিলো। এই কবিতাবোৰ ৰূপ-বস-বৰ্ণ-গন্ধৰ আকুলতা আৰু স্পেনৰ লেভাণ্ট প্ৰদেশৰ বলশালী নওজোৱানৰ প্ৰাণ প্ৰাচুৰ্য আৰু সূৰ্য্য ভবা আছিল।

তেওঁৰ মূখখন আছিল স্পেনৰ মূখ। পোহৰৰ বটালিৰে গঢ় দিয়া সেউজীয়া পথাৰ এখনত যেন বোকাৰে আলিবাট বনোৱা সেই মূখ এখন বটী অথবা পৃথিৱীৰ দৰে ঘূৰণীয়া আকৃতিৰ আছিল। তেজোদীপ্ত, বাহিৰত ৰ'দে বতাহে পুৰি কৰুৱা, ছামড়াৰ দৰে লেটেকা, দাঁটি চকু কিন্তু শক্তি আৰু কোমলতা মিলি পোহৰৰ দাঁটি জিলিকনিহে।

তেওঁৰ সকলো কথাতে মই যেন কবিতাৰ সন্ধান পাইছিলো। এতিয়া যেন ই নতুন মহত্ব, এটা বনৰীয়া পোহৰত ভৰি, ভোজবাজীৰ দৰে বটোৰ দেহত নতুন তেজৰ ঢল আনিলে। কবি হিছাবে, মোৰ গোটেই জীৱনত, মোৰ প্ৰামাণ্য কবি জীৱনত তেওঁৰ দৰে আৰু শব্দত বিজুলীৰ চমকধকা বিতৰীৰ এজন কবি মোৰ চকুত পৰা নাই।

সেউজীয়া ঘোড়া

ফেডেৰিকো আব্দ আলবাৰ্ট দুইয়ো মোৰ ঘৰৰ ওচৰতে এটা ঘৰ ভাড়া লৈ আছিল। বাস্তৱ দুইকাষে থকা গছবোৰ বেন আৰ্মাৰ জীৱনৰ হেৰাই বোৱা গছবোৰহে। ডাক্তৰ আলবাৰ্টো টলেডোৰ মানুহ, আব্দ দ্বৈতৰ পাণ্ডুটীৰ ব্যৱসায় আছিল। ডেউৰ বিমূৰ্ত ডাক্তৰ্য্য প্ৰসিদ্ধ আছিল। আন্টাগুইবে আব্দ বাৰ্জামিন; মহৎ কবি লুই চেকন্দুডা; ডিছ্ৰীষ্ট আলেকজেণ্ডাৰৰ দৰে অসীম প্ৰতিভাধৰ কবি, জুপীত লুই লাকাহা—আমি সকলোৱে, অকলে অথবা দল বাঞ্ছা প্ৰতিদিন কোনোবা এটা ঘৰত বা কোনোবা কাফেত গোট খাইছিলো।

কাণ্টালেনা এডিৰ্নিউ বা কবিঅ'ছৰ পানশালাৰ পৰা আমি মোৰ ঘৰলৈ গৈছিলো, আগুৱৈলেছ অঞ্চলত এই ঘৰটো ফুলামঘৰ ব'লি জনাজাত আছিল। কোনো এখন ডবলডেকাৰ বাছৰ (মোৰ স্বদেশীয় বন্ধু মহৎ কোটাগাছে ইয়াক বোম্বাৰডনছ ব'লি কৈছিল) ওপৰতলাৰ পৰা নামি আমি হৈ হুগ্লোৰ কবি খাই বৈ গান গাই ফুৰ্ত কৰিছিলো। এই আনন্দ আব্দ কবিতাৰ তৰুণ সঙ্গী সকলৰ ভিতৰত মোৰ মনত পৰে কবি চেৰানো প্ৰাজা, জোছ কেবালেৰো—উজ্জ্বল প্ৰতিভাধৰ চিত্ৰকৰ আব্দ খেমেলিয়া মানুহ। আৰ্টনিও আপাৰিচিও—আন্দলে চিয়াৰ পৰা তেওঁ পোনেই মোৰ ঘৰলৈকে আহিছিল আব্দ অইন বহুত সকলৰ কথা—তেওঁলোক এতিয়া ওচৰত নাই, অথবা জীয়াই নাই। কিছু বিজ্ঞানৰ বন্ধুত্বক হেৰুৱা ব'লি মই অনুভৱ কৰো বেন মোৰ দেহৰ বা আত্মাৰ এটুকুৰাহে বাদ গৈছে।

আঃ! ভেঁটিয়াৰ দিনৰ মাদ্ৰিদ! গেলিছিয়াৰ চিত্ৰকৰ মাৰুজা মাৰ্লোৰ লগত মই প্ৰমিকৰ চুবুৰীত ঘূৰি ঘূৰি ক'ত আঁহ আব্দ ক'ত বেচে, মদৰ পিপা আব্দ ঘাঁহৰ বাঁহ ক'ত বনোৱা হয়, স্পেনৰ শূকান ফলমূল ক'ত বেচা হয় চাই ফুৰিছিলোঁ—এই বস্তুবোৰৰ লগত স্পেনৰ অন্তৰ সাঙুৰি বন্ধা আছে। স্পেনদেশ শূকান, আব্দ শিলাময়। মূৰৰ ওপৰত বেণিৰ চোকা ব'দে সমতল ঠাই জিকমিকাই ৰাখিছে, ধূলিৰে মেঘ হৈ পোহৰ-আত্মাৰ ৰাজকাৰেও হৈ বেন সাজিছে। স্পেনৰ নৈ মানে ইয়াৰ কবিৰ জাতটো—ফুইডেডো, ডেউৰ গভীৰ সেউজীয়া পানী আব্দ ভাব কলা যেন ফুটুকা, ফ্লে

ডেবন—তেওঁৰ প্ৰতিটো কবিতাই গান; আৰ্গেনছোলাচ—তেওঁৰ ফটফটীয়া স্পষ্ট কবিতা, আৰু গঙ্গোৰা—কবিতাত তেওঁ নৈৰ ঢল আনিছে—তাত মণি-মুকতা ভৰা।

ডালে ইনক্লানক মই এবাৰহে দেখা পাইছিলো। তেখেতে খুব ক্ষীণ আছিল। বগা দাড়িৰে সৈতে তেওঁক দেখিবলৈ কিতাপৰ হালখীয়া পৰা গাৰ বং—তেওঁ যেন নিজৰে কিতাপৰ চেপেটা হৈ থকা এখিলা পৃষ্ঠা।

বেমোন গোমেজ ডে লা চাৰ্ণা-ক পোনতে মই তেওঁৰ লুকাই থকা পোম্ব কাফেত লগ পাইছিলো, আৰু পিছত তেওঁৰ ঘৰলৈকো গৈছিলো। বেমোনৰ গমগমীয়া মাতটোৱে কাফেত তেওঁ বহি থকা চুকটোৰ পৰা কথা-বাৰ্তা, হাঁহি চিন্তা-ভাৱনা আৰু ছিগাৰেটৰ ধোঁৱাৰে সহজে উলিয়াই দিছিল সেই মাতটো মই কোঁতলাও পাহৰিব নোৱাৰো, আমাৰ ভাষাত তেওঁ এজন শ্ৰেষ্ঠ লেখক। কুইভেডো আৰু পিকাছোৰ দৰে তেওঁৰ প্ৰতিভা বহুবৰণীয়া আছিল। বেমোন গোমেজ ডে লা চাৰ্ণা-ৰ লেখা প্ৰতিটো পৃষ্ঠাই ভৌত আৰু আধাভৌত সত্য আৰু ৰূপনাৰ অন্তৰালৈকে জুৰি যায়। স্পেনৰ বিষয়ে তেওঁ যি জানে আৰু যি লিখিছে—তেনেকৈ আৰু কোনেও নাজানে বা লিখিব পঢ়া নাই। তেওঁ যেন এখন নিজা বিশ্ব জগৎ ৰচনা কৰিছে। নিজ হাতেৰে ভাষাৰ বাক্যক এনেকৈ সলনি কৰিছে আৰু তাত তেওঁৰ আঙুলিৰ ছাপ এনেকৈ বহুৱাইছে যে সেই ছাপ কোনেও কোঁতলাও মচিব নোৱাৰে।

ডন আণ্টোনিও মাচাডোক মই কেইবাবাৰো দেখিছো তেওঁৰ প্ৰিয় কাফেত বহি বোটাৰী পাৱিকৰ ক'লা সাজপাৰ পিন্ধি, নীৰৱ আৰু আত্মমগ্ন হৈ বহি থকা তেওঁক এজোপা স্পেনদেশীয়া পুৰণি গছৰ দৰে, মথুৰ আৰু সাত্বিক স্বভাৱৰ মানুহ যেন লাগিছিল। এই চলতে মই জুৱান কেমেন জিমেনেজ-ৰ কথাও কব খোজো। চোকা কথাৰ কবিতা দেবীৰ এই ছয়তান পোৱালী-টোৱে ডন আণ্টোনিও-ৰ বিষয়ে এনেবোৰ কথা ৰটনা কৰি ফুৰে যে তেওঁ ছাইত পৰি লুতুৰি-পুতুৰি হয়, আৰু জেপত কেৱল ছিগাৰেটৰ পোড়া টুকুৰাবোৰহে পুৱা ৰাৱ।

স্পেনৰ সাধুকথাৰ বৰ্ণোৱাৰ দৰে হিংসাৰ বিষয়ে মই শিকা পালো এই প্ৰতিভাৱান লকমকীয়া কবি জুৱান বেমোন জিমেনেজ-ৰ পৰা। সেই শতকৰ অন্ধকাৰ আবৰ্ভণিত তেওঁৰ কবিতাই উজ্জ্বল কিৰণৰ দৰে জলমলাই উঠিছিল।

কাকো হিংসা কৰাৰ তেওঁৰ দৰ্কাৰ নাছিল। আপ্ৰমবাসী সাধুৰ দৰে নিজকে দেখুৱাই, কোনোবাই তেওঁক চেৰ পেলাবলৈ আহিছে বুলি ভাবিলেই তেওঁ নিজৰ গুহাৰ পৰা ওলাই আহি নিষ্ঠুৰ সমালোচনাৰে আঘাত হানিছিল।

জুৱান ৰেমোন দাড়ালা এটা ৰাক্স ৰেন আছিল। তৰুণ প্ৰজন্মৰ কবি লেখক গাৰ্ছিয়া লোৰকা, আৰু এলবাৰ্ট, জৰ্জ গুইলেন আৰু পেড্ৰো ছালিয়াছ সকলোকে তেওঁ কথাবে থকা-সৰকা কৰিছিল। দিনৌ এজন নহয় এজনৰ পিঠিত কথাব চুৰি মাৰিছিল। “এল দুল” বোলা এখন কাগজত তেওঁ দেওবৰীয়া সমালোচক আছিল—ভাত প্ৰতি সপ্তাহতে মোৰ বিপক্ষে বহুত তিতা কথা কৈ মোক আমনি লগাইছিল। কিন্তু মই নিজে ভালে থাকি অইনকো ভালে থাকিবলৈ দিম বুলি মনস্থ কৰিছিলো। মই কেতিয়াও এই সমালোচনাবোৰৰ উত্তৰ দিয়া নাই। সেই সাহিত্য-বিষয়ক তেওঁৰ মন্তব্যৰ মই কেতিয়াও উত্তৰ নিদিলো, আৰু আজিও নিদিওঁ।

কবি মেনুয়েল আলটাগুইৰেৰ কাম আছিল মৃদুগৰ। তেওঁ এটা ছাপাখানাৰ মালিক আছিল। এদিন তেওঁ মোৰ ঘৰলৈ আহি কলে যে স্পেনৰ প্ৰেষ্ঠ কবিতাবোৰৰ তেওঁ এটা সুন্দৰ আলোচনা সংগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰিব খুজিছে।

তেওঁ কলে, “এই কামটো কৰিবলৈ মাত্ৰ এজনহে উপযুক্ত মানুহ আছে, এই মানুহজন হল আপনি।”

আলোচনী উলিওৱাত মই সঁচাকৈ এজন কৰ্মবীৰ আছিলো। সেইবোৰ যেনেকৈ সোনকালে উলিয়াইছিলো, ঠিক তেনেকৈয়ে এৰিও দিছিলো। ১৯২৫ চনত ‘কেবালো ডি বেচটেছ’ বোলা আলোচনী আৰম্ভ কৰিলো। ইয়াক “জেক অৱ ক্লাৱছ” বোলা হৈছিল। তেতিয়াৰ দিনত আমি ষতিচিহ্নহীন লেখা কৰিছিলো, আৰু জয়েছৰ দৰে ডাবলিন আৱিষ্কাৰৰ কামত লাগিছিলো। হাম্বাৰ্টো ডিয়াজ কাছানুয়েভা-ই এটা কাছ-ডিঙিৰ চুৰেটোৰ পিছি ফুৰিছিল—তেতিয়াৰ দিনত কবিসকলৰ বাবে এইটো বৰ সাহসৰ কাম আছিল। তেওঁৰ কবিতা আছিল নিষ্কলংক সুন্দৰ, আৰু ই এতিয়াও তেনেকুৱাই সুন্দৰ হৈ আছে। কবি ৰোজামেল ডেল ভালে-ই সদায় কবিজনোচিত মূৰৰ পৰা ভৰিলৈকে পৰা ক’লা সাজ পিন্ধি ফুৰিছিল। এই দুজন প্ৰখ্যাত ব্যক্তিয়ে মোক কামবনত বৰ সহায় কৰিছিল বুলি মোৰ এতিয়াও মনত আছে। অইন কেইজনমানৰ নাম মই পাহৰি গৈছো। সি যিহে নহওক, আমাৰ টাটু বোড়াই সম্বন্ধক জোকাৰি লগাইছিল।

“ভাল বাবু, মনোলিটো—মই সমালোচনাখন সম্পাদনা কৰিম।

মেনুয়েল আল্টাগুইৰে আছিল খুব ভাল মদ্দক। নিজা হাতৰে অপৰূপ বৰ্ডিন টাইপ বোৰক সুন্দৰকৈ সজাই মদ্দণ কৰিছিল। মনোলিটোই কবিতাক তেওঁৰ কাব্যময় মেজাজ আৰু কঠোৰ পৰিশ্ৰমী দেৱদুতৰ হাতেৰে এনেকৈ সন্মান কৰিছিল। তেওঁ পেড্ৰো ডি এছাপিন্ছাৰ ফেব্ৰুৱাৰী ডেল জেনিৰাল (জেনিৰাল নৈৰ উপকথা) খনো ছপাইছিল। সেই লহপহীয়া কবিতাৰ সোণোৱালী পদবোৰৰ ৰাজকীয় মহিমাৰ টাইপ কৰা আখৰবোৰে যেন জক্‌মক্‌ কৰিছিল। যেন ধুমায়মান আখৰত হে নতুনকৈ জুই জ্বলি উঠিছিল।

কোবালো ভাৰ্ভেৰ পাঁচটা সুঠাম সুন্দৰ সংখ্যাই কিতাপৰ দোকানত ওলাইছিল। মনোলিটোক চাবলৈ মই ভাল পাইছিলো—তেওঁৰ সদায় হাঁহি মৃদু আছিল। মিচিকি হাঁহিৰে মৃদু ভবাই টাইপবোৰ বাচি লৈ সজাই লয় আৰু তাৰ পিছত আখৰ ছপা যন্ত্ৰটো ভৰিৰে চলাই দিয়ে। কেতিয়াবা কেতিয়াবা সমালোচনা পত্ৰিকাখনৰ কপিবোৰ তেওঁ জীয়েক পালোমা-ৰ কেচুৱা ফুৰাবলৈ নিয়া গাড়ীত তুলি লৈ যায়। ৰাস্তাত মানুহে তেওঁক এইবাবে বাহু-বাহু দিছিল, কেনে ভাল বাপেক। এই যান-জটৰ ভিতৰতো কেচুৱা লৈ ফুৰিব ওলাইহে !”

কেচুৱাটি হল কবিতা—সেউজীয়া ঘোড়াত উঠি ধোৱা কবিতা। পুনৰালোচনাত মিনুয়েল হাৰ্ণাণ্ডেজৰ প্ৰথম কবিতাটো প্ৰকাশ কৰা হল, আৰু অৱশ্যেই ফেডেৰিকো, চান্দুডা, আলেক্সেণ্ডাৰ, স্পেনৰ মহৎ কবি গুইলেন-ৰ কবিতাও প্ৰকাশিত হল। প্ৰায় এশ বছৰ বয়সীয়া সম্যাসী কবি জুৱান ৰেমোন জিমেনেজ-এ মোৰ প্ৰতি তেওঁৰ দেওবৰীয়া বাক্যবাণ মাৰিয়েই বাবলৈ ধৰিলে। ৰাফায়েল এলবাৰ্টিগ্নে কিতাপখনৰ নামটো ভাল নাপালে “কিন্তু সেউজীয়া ঘোড়া। ইয়াক বঙা ঘোড়া বোলা উচিত।”

মই বঙটো নসলালো। ৰাফায়েল আৰু মই এ-বিষয়ে ভৰ্কও নকৰিলো। আমি কেতিয়াও কোনো বিষয়তে ভৰ্ক কৰা নাছিলো। জগতত ঘোড়া আৰু কবি সকলৰ বাবে ৰামধেনুৰ সকলো কেইটা বহুগলৈ প্ৰচুৰ ঠাই আছে।

কোবালো ভাৰ্ভেৰ ষষ্ঠ সংখ্যাই ভিবিয়াটো ষ্ট্ৰীটত পাত কেইখিলা নকটাকৈ, আৰু নিসিৱাকৈ এৰি থৈ অহা হল। জুৱালিও হেৰেবা ই বিছিগলৈ ইয়াক উহুৰ্গা কৰা হৈছিল, এখেত আছিল এজন দ্বিতীয় লোটাৰম'ট—মিষ্টাভিউৰ সৃষ্টি—স্পেনৰ কবি সকলে এওঁৰ সন্মানত লিখা লেখাবোৰ কতো প্ৰকাশ কৰিব

নোহাৰি, গৰ্ভতে অকালমৃত্যু হৈ। সৌন্দৰ্য ফুটি ওলোৱাৰ আগতে নীৰৱ হৈ গৈছিল। এই আলোচনী খনে ১৯৩৬ চনৰ জুলাই মাহৰ ১৯ তাৰিখে ওলোৱাৰ কথা আছিল—কিন্তু সেই দিনটো ৰাস্তাঘাট বন্দুকৰ গুলিত থকা-সৰকা হৈ আছিল। এজন আঁতৰি গৈ নোহোৱা সেনাপতি ফ্ৰান্সিস্কা ফ্ৰান্সেস্কো আফ্ৰিকাৰ দৰ্গ এটা আক্ৰমণ কৰি স্পেনীয়াৰ ৰিপাব্লিকৰ ৰিবদ্ধে বিদ্ৰোহ কৰি উঠিল।

গোলাভাত এটা অপৰাধ

ঠিক এতিয়া, মই এই লাইন কিটা লিখি থাকোঁতে স্পেনত চৰ্কাৰীভাৱে বহুত বছৰৰ মূৰত সফল ৰাষ্ট্ৰ বিদ্ৰোহৰ দিনবোৰ উদযাপিত হৈছে। মাদ্ৰিদত ঠিক এই মূহূৰ্ততে নীলা আৰু সোণোৱালী পোছাক পিন্ধি চাৰিওফালে মূৰ দেশীয় প্ৰহৰীৰে আগুৱা অৱস্থাত, দুইকাষত আমেৰিকাৰ বন্ধুৰাষ্ট্ৰ, ইংলণ্ড আৰু অইন কেইবাখনো দেশৰ ৰাষ্ট্ৰদূত লৈ এই চুপ্ৰীম সেনাপতিজনে তেওঁৰ সৈন্যদল পৰিদৰ্শন কৰিছে। এই সৈন্যদল গঠিত হৈছে কোঁতয়াও বৃদ্ধ নেদেখা কুৰু নেদেখা কুমলীয়া লৰাবে।

কিন্তু মই বৃদ্ধ দেখিছোঁ। বৃদ্ধত দহলাখ স্পেনৰ মানুহ মৰা দেখিছোঁ। দহলাখ নিৰ্বাসিত হৈছে। মানুহৰ বিবেকে যেন সেই তেজলগা কঁহিটোডাল কোঁতয়াও উঘালিব নোৱাৰিব। আৰু তথাপিও বোধ হয় মূৰ দেশীয় প্ৰহৰীৰ আগে আগে পৰিদৰ্শন কৰি যোৱা সেই লৰাৰ দলে এতিয়াও বৃদ্ধৰ ভয়ানক বৃদ্ধীৰ গোপন সত্যটো নাজানে।

মোৰ বাবে ই ১৯৩৬ চনৰ ১৯ তাৰিখে আৰম্ভ হৈছিল। মাদ্ৰিদৰ প্ৰকাণ্ড চিক প্ৰাইচ বোলা মালবৰ্জৰ পথাৰত বৰি ডেগ্ৰানি বোলা এগৰাকী ক্ষমতাশালী উদাৰমনৰ মানুহে মালবৰ্জত উৎসাহ দিছিল। এই খেলাটোৰ গুৰুত্বৰ বিষয়ে মই নিজৰ মতামত গোপনে ৰাখিছিলো, আৰু সেইবাবেই গাৰ্ছিয়া লোৰকা-ৰ সৈতে গৈ সেই খেলাটো সঁচাকৈ কিমান নিৰ্ভেজাল আছিল সেইদিনা তাক চাবলৈ তেওঁ মোক মান্তি কৰাইছিল। গাৰ্ছিয়া লোৰকা-ৰ লগত কথা পাতি আমি দুয়োৱেই সেই পথাৰত এটা সময়ত লগ হ'বলৈ সক্ষম হলো। মূখ্য-পিন্ধা ষ্ট্ৰোভাইট “আৰ্ছিনিয়ান টেটুচেপা”, আৰু ভয়ংকৰ ওবাংগটানৰ নিখুঁত খেল দেখি আমি আনন্দ পাম বুলি ভাব দিহা কৰা হৈছিল।

কিন্তু ফেডেৰিকো নাছিল। সেই প্ৰহৰত ইতিমধ্যে তেওঁ মৃত্যুৰ মৃত্যু পৰিছে। আশ্বিন আৰু কেতিয়াও লগ নাখালো। অইন এটা টেটু চেপি ধৰা খাতকৰ হাতত তেতিয়া তেওঁৰ সময় ঠিক কৰা আছিল। আৰু মোৰ বাবে তেনেকৈয়ে স্পেনৰ যুদ্ধই মোৰ কবিতাক একেবাৰে সলনি কৰি পেলালে—সি এজন কবিৰ অদৃশ্য হোৱাৰে পৰা আৰম্ভ হল।

এনেকুৱা এজন কবি! ইমান লাৰণ্য আৰু প্ৰতিভাৰ সংমিশ্ৰণ, ডেউকাত ভৰ দিয়া পাতল হিৱা আৰু ফটিকৰ দৰে ফটফটীয়া পানীৰ জলপ্ৰপাতে তেওঁৰ কবিতাত যেনেকৈ সানমিহলি হৈছিল, আৰু কোনো কবিৰ কবিতাত তেনে হোৱা মই কোঁতলাও দেখা নাই। ফেডেৰিকো গাৰ্ছ'ৱা লোৰকা আছিল অগাধ কবিতা ঐশ্বৰ্যৰ অধিকাৰী, চুম্বকৰ দৰে প্ৰযুক্ততা—তেওঁৰ জীৱনক ই হুতাৰে পূৰ্ণ কৰি ৰাখিছিল আৰু নক্ষত্ৰই পোহৰ বিলোৱাৰ দৰে চাৰিওকাষৰ সকলোলৈ সেই জেউটি বিলাইছিল। খোলা অথচ তামাছা ভৰা, বৈষয়িক আৰু গাৰলীয়া মনটিৰে তেওঁৰ আছিল অসাধাৰণ সঙ্গীত-প্ৰতিভা, বিস্ময়কৰ অনুকৰণ ক্ষমতা, সহজেই ভীত হোৱা কুসংস্কাৰ-পূৰ্ণ মন। দীপ্ত আৰু মহৎ এই কবিজন আছিল স্পেনৰ যুগ্মীয়া সৰু এটা সংস্কৰণ আৰু জনপ্ৰিয় ঐতিহ্য। তেওঁ আছিল আৰব আন্দোলনবিদ্ৰোহৰ বংশধৰ। স্পেনৰ সাংস্কৃতিক মণ্ড তেওঁ জিলিকাই ৰাখিছিল। হায়! সেই মণ্ডখন চিৰদিনৰ বাবে কণা হৈ গল।

গাৰ্ছ'ৱা লোৰকা আছিল উপমা-শাস্ত্ৰত সিংহাস্ত, আৰু মোক সি প্ৰভাৱিত কৰিছিল; তেওঁৰ লেখাবোৰে মোক খুব আকৰ্ষণ কৰিছিল। মই সেই সময়ত লিখা কবিতাবোৰ তেওঁ নিজে মাজে মাজে মোৰ মূখৰ পৰা শুনিব শুনাইছিল। মই আধা পঢ়োতেই চিঞৰি বাধা দি উঠিছিল—ববা, ববা, তোমাৰ কবিতাবে মোক প্ৰভাৱিত হ'বলৈ দিয়া।

খিয়েটাৰ চাবলৈ গলে ভাত, অথবা কোনো নিশ্চয় ঠাইত, ভিড়ৰ ভিতৰত অথবা কোনো এটা সৰু দলৰ মাজত—সকলো ঠাইতে তেওঁ নিজৰ ব্যক্তিগত মাধুৰী বিলাইছিল। তেওঁৰ দৰে মাল্লাভৰা কোয়ল সহায়ৰ হাত মই কাৰো দেখা নাই, তেওঁৰ দৰে মোৰ কোনো ভাইয়ে হাঁহ মাটি ধকা ভাল নাপাইছিল। তেওঁ হাঁহিছিল, গান গাইছিল, পিয়ানো বজাইছিল, জুপিয়াইছিল, আবিষ্কাৰ কৰিছিল, জিকমিকাই উঠিছিল। এই বহুজনৰ সকলোবোৰ গুণ আছিল। তেওঁ আছিল বেন এজন সোণাৰী, কবিতাৰ মৌচাকত তেওঁ আছিল মকিৰাণী—কিন্তু মাজে মাজে তেওঁ নিজৰ প্ৰতিভাৰ অপচয় কৰিছিল।

মোক বাঁউসীত খৰি এপিনে মাতি নি তেওঁ কব, “শূনাচোন, সেই খিড়কীখন দেখিছানে, ইয়াক বেঠেঙীয়া যেন নালাগেনে?”

“বেঠেঙীয়া মানেনো বাবু কি?”

মইও নাজানো কিন্তু কি বেঠেঙীয়া, আৰু কি বেঠেঙীয়া নহয় আমি জানিব লাগিব। নহলে তুমি মৰিবা। সেই কুকুৰটোলৈ চোৱা, সি সঁচাকৈ বেঠেঙীয়া।

অথবা তেওঁ মোক কব যে ডন কুইক্সোটৰ বাবে এখন সৌৱৰ্ণ সভা পতা হৈছে—এখন লৰাৰ স্কুলে তেওঁক তাৰ বাবে নিমন্ত্ৰণ কৰিছে। তেওঁ ক্লাছৰুমলৈ সোমাই বাবৰ সময়ত লৰাবোৰে হেডমিছ্ট্ৰেছক লগত লৈ গান গালে

এই কিতাপখনৰ প্ৰকাশক

এফ ৰডাৰগেজ মাৰেন (পি এইচ ডি)

ইয়াত প্ৰকাশনা বাৰ্ষিকী চিৰকাল

আৰু সদায় উদযাপন হ'ব। আমেন।

তেওঁৰ মৃত্যুৰ বহুদিনৰ পিছত এবাৰ মই তেওঁৰ বিষয়ে বক্তৃতা দিবলৈ গৈছিলো, প্ৰোভাসকলৰ এজনে মোক সন্মিলে, আপুনি ফেডেৰিকো গাৰ্ছি'ল্লা লোৰকা-লৈ বোলা কবিতাটিত কিয় কৈছে যে তেওঁৰ বাবে হাছপতালবোৰ নীলা ৰং কৰা হৈছে?

মই উত্তৰ দিলো: “বন্ধু, শূনা। এজন কবিক এনে প্ৰশ্ন কৰা মানে এগৰাকী মহিলাক তেওঁৰ বয়স কিমান সোধাৰ নিচিনা, কবিতাটো কোনো জড় পদাৰ্থ নহয়, ই নিজৰ প্ৰণ্টাৰ হাতৰ পৰা সৰাকি পৰা, বহুমান এটা সন্মতিৰ দৰে। কবিৰ কেঁচা মাল হ'ল এনে মৌল পদাৰ্থ, যিবোৰ আছে আৰু একে সময়তে নাইয়ো বুলিব লাগে। তথাপি মই বাবু তোমাক এটা সৰল ব্যাখ্যা দিবলৈ চেষ্টা কৰিম। মোৰ বাবে নীলা ৰঙটো হল সকলোতকৈ শূন্য—জানুৱাৰ দৃষ্টিত খৰা পৰাকৈ ই খোলা বা মূৰ্কাই ঠাইৰ ৰং—যেন মৃত্তি আৰু আনন্দলৈ হাত মেলি দিয়া আকাশৰ গম্বুজ। ফেডেৰিকোৰ উপস্থিতি তেওঁৰ ব্যক্তিত্বৰ বাদৰে চাৰিওপিনৰ মানুহৰ মাজত আনন্দ বিতৰণ কৰিছিল। মোৰ কবিতাৰ শাৰীয়ে বোধহয় এইটো বুদ্ধাইছিল যে এনেকি হাছপতালবোৰৰ বিষয়টাকো তেওঁৰ প্ৰভাৱত বাদৰ দৰে ৰং সলাব পাৰিছিল। যেন হাছপতালবোৰকো হঠাৎ নীলা ৰঙে ৰঙীন কৰা হৈছিল।”

ফেডেৰিকোই যেন তেওঁৰ মৃত্যুৰ বিষয়ে আগতেই কিবা উমান পাইছিল । এবাৰ, থিয়েটাৰ পাৰ্টিৰ লগত ঘূৰি অহাৰ অলপ পিছতে তেওঁ মোক এটা আচৰিত ঘটনাৰ কথা কবলৈ মাতি পঠিয়াইছিল । কেণ্টিনৰ এখন এচুকীয়া গৰিত তেওঁ নাটকৰ দল লা লা বাৰাকাক লৈ উপস্থিত হ'লহি, আৰু গাঁওখনৰ এৰ্দ্দীতিত তাম্বু তৰিলেহি, ভ্ৰমণৰ পিছত তেওঁৰ খুব ভাগৰ লাগিছিল, আৰু সেইবাবে টোপনি অহা নাছিল । পুৱা দোকমোকালিতে উঠি তেওঁ অলপ ইপিনে সিপিনে ফুৰিবলৈ ওলাল । বৰ ঠাণ্ডা পৰিছিল এই ঠাণ্ডাই বিশেষকৈ বাহিৰৰ পৰা অহা মানুহক যেন ছুৰিৰ দৰে বিলম্বিছিল । ক'ৱলী যেন বগা হৈ কোনো কোনো ঠাইত গোট মাৰি আছিল । সকলো বস্তুকে কিবা ভূতে পোৱা যেন লাগিছিল ।

এখন প্ৰকাণ্ড মামৰে ধৰা লোহৰ জপনা, ভঙাছিঙা শিলৰ মূৰ্তি আৰু স্তম্ভই পঁচা পাতৰ মাজত সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে । তেওঁ এটা পুৰণি হাউলিৰ দুৱাৰ মূখত বৈছেহি, আগৰ কোনোবা জমিদাৰৰ হাউলিৰ প্ৰকাণ্ড পাকলৈ সোমোৱা বাট এইটো । সেই দোকমোকালিত, এৰা বাৰীখনত ঠাণ্ডাই নিৰ্জনতাক আৰু বঢ়াই তুলিছিল । হঠাৎ কিবা এটা হব অশুদ্ধ কিবা বুলি তেওঁ উমান পালে । যেন কিবা এটা ঘটনা এতিয়াই ঘটিব । এটা ভঙা স্তম্ভৰ মূৰ তাতেও ভোটা হৈ পৰি আছিল, তেওঁ তাৰ ওপৰতে বহিল ।

ভঙা ইটা আৰু শিলৰ মাজত বনৰীয়া ঘাঁহ-বন গজছে, তাতে চৰিবলৈ এটি নুৰ্মলীয়া ভেড়াৰ পোৱালী আছিল । কৰ পৰা যে আহি এই পোৱালী-টিয়ে মানুহৰ নিৰ্জনতাক অলপ সহনীয় কৰিবলৈ, ঠাইখিনিৰ গাম্ভীৰ্যত পাতল এখিলা ফুলৰ পাহিৰ দৰে দেৱদূত হৈ আহি ওলাল । কবিৰ আৰু নিজকে অঞ্চলশৰীয়া যেন নালগিল । হঠাতে সেই ঠাইলৈ এজাক গাহৰি আহিল । চাৰিটা নে পাঁচটা ক'লা জন্তু, আধা বনৰীয়া, কেঁচাই খাইভী গোসালীৰ দৰে সিহঁতৰ থক আৰু শিলাময় পৰ্বতত উঠিব পৰা ভৰিৰ খুৱা । আৰু তাৰ পিছতে ফেডেৰিকোই ভয়ত ভেজগোট মৰা দৃশ্য এটা দেখিবলৈ পালে । গাহৰিবোৰ ভেড়া পোৱালীটিৰ ওপৰত জঁপিয়াই পৰিল, আৰু ভয়ৰ কবিৰ চকুৰ আগতে তাক টুকুৰাটুকুৰি কৰি ছিঙি খাই লেহ কৰিলে ।

সেই নিজান ঠাইত এই ভয়ঙ্কৰ দৃশ্যটো দেখাৰ পিছতে ফেডেৰিকোই তেওঁৰ ভ্ৰাম্যমান দলটো লৈ তাৰ পৰা আঁতৰি অহৈ পিনে বাট বুলিলে ।

গৃহস্থৰ তিনিমাহৰ আগতে ফেডেৰিকোই বোঁভিৰা মোক এই ঘটনাটোৰ কথা কৈছিল—ভেঁড়িয়াও তেওঁ ইয়াৰ নৃশংসতাৰ কথা পাহৰা নাছিল। পিছতহে, লাহে লাহে, আৰু স্পষ্টকৈ মই বুজি পালো যে এই ঘটনাটো তেওঁৰ নিজৰ জীৱনৰ ঘটনাৰ যেন ভৱিষ্যত দৃশ্যহে আছিল। তেওঁৰ আৰম্ভণি ট্ৰেজোৰিৰ যেন আগতেই ই সত্যকথাৰণী আছিল। ফেডেৰিকো গাৰ্ছিৰা লোৰকা-ক অকল গুলি কৰি মাৰা নাছিল—তেওঁক হত্যা কৰা হৈছিল। এইটো কেতিয়াও কাবো মনত উদয় হোৱা নাছিল যে এদিন সিহঁতে তেওঁক খন্দ কৰিব। স্পেনীয় কবি সকলৰ ভিতৰত তেওঁ আছিল সকলোতকৈ প্ৰিয়, সকলোতকৈ আদৰৰ। তেওঁৰ অপৰূপ স্নেহৰ বাখ্চালি মনটো শিশুৰ দৰেই আছিল। এই পৃথিৱীত, আকৌ নিজৰ জন্মভূমি গ্ৰানাদাতো যে এই জঘন্য পাপকাম কৰিব পৰা ব্যক্তি আছে—তাক কোনেবা ভাবিব পাৰিছিল ?

দীৰ্ঘ সংগ্ৰামৰ পথত মোৰ জীৱনৰ মনত ৰখা এই নাৰকীয় ঘটনাটোৱে মোক বৰ দুখ দিছিল। কোন দেশ চিৰদিনেই মালয়ৰ জাৰুৰ ৰণক্ষেত্ৰ ইয়াত বহুত ৰক্তপাত হৈছে, ষাড়যন্ত্ৰৰ বাবে ঘূৰণীয়া পথৰবোৰে—ইয়াৰ ত্যাগ আৰু নিষ্ঠুৰ পৰিপাটী দৃশ্যসমূহক বৰ উজ্জ্বল কৈ দেখুৱাইছে, একাৰ আৰু পোহৰৰ মাজত বৃগবৃগ ধৰি হোৱা সংগ্ৰামক বাবে বাবে তুলি ধৰিছে।

সিহঁতৰ বিচাৰত ফ্ৰে লুই ডে লিওঁক ফাটেক দিয়া হল। কুইভেডোই জেলত অত্যাচাৰ সহিছে। কলম্বাচে ভবিষ্য গোবোহাত লোহৰ শিকলি পিন্ধি পেঙুচিয়াই খোজ কাঢ়িছে। আৰু এই সকলোবোৰৰ পীঠস্থান হল এল এছকৰিয়েলৰ কবৰখানাৰ পৰা অনা হাড়ৰ ভৰালটো—যেনেকৈ আজিৰ “পতিত মিনাৰ” একলাখ মৃত আৰু অসংখ্য কলা স্মৃতি লৈ মৃত্যুত ব্ৰহ্মচিন ডাল লৈ থিয় দি আছে।

স্পেনৰ বিষয়ে মোৰ কিতাপ

সময় পাৰ হৈ গৈ আছে। আমি বন্ধুত্ব হাবিবলৈ আবশ্য কৰিছিলো ৷ কবিসকলে স্পেনৰ জনসাধাৰণৰ পক্ষ ললে। গ্ৰানাদাত ফেডেৰিকোক হত্যা

কৰা হ'ল। মিংগুৱেল হাৰ্ণাণ্ডেজক ছাগলীৰখীয়াৰ পৰা সংগ্ৰামী লেখকলৈ পৰিণত কৰা হ'ল। সৈনিকৰ সাজ পিন্ধি তেওঁ বন্ধুক্ষেত্ৰত গৈ কবিতা পঢ়িলে। মেনুৱেল আল্টাগুইৰে তেওঁৰ ছাপাখানা চলাই গৈ থাকিল। জেৰোনাত পূৰ্বণ এটা মঠত পূৰ্বপিনৰ বন্ধক্ষেত্ৰত তেওঁ এটা ছাপাখানা পাতিলে। মোৰ কিতাপ “এম্পানা এন এল কৰাজন” ইয়াত অশ্লুতভাৱে ছপা হ'ল। মোৰ বিশ্বাস যে বহুত কিতাপৰ অসাধাৰণ বুৰঞ্জী আছে— কিন্তু তাৰ ভিতৰত মাত্ৰ কেইখন মানৰ হে ইয়াৰ নিচিনা অশ্লুত জন্ম আৰু ভাগ্য দেখা যায়

বন্ধুক্ষেত্ৰৰ সৈন্যবোৰেও টাইপ বহুৱাবলৈ শিকিলে কিন্তু কাগজ পোৱা নগৈছিল। তেওঁলোকে এটা পূৰ্বণ কাগজৰ মিল বিচাৰি পালে, আৰু তাতে কাগজ বনাই লবলৈ থিৰ কৰিলে। বন্ধু চ'লি আছে—দুটা বোমা পৰাৰ মাজৰ সন্মিতিখনত কোনোমতে কাগজ নামৰ এটা বস্তু বনোৱা হ'ল। মিলত তেওঁলোকে বিহকে পালে তাকে সন্মুখাই দিলে, শত্ৰুপক্ষৰ নিহানৰ পৰা আৰম্ভ কৰি মূৰদেশীয় সৈন্যৰ তেজলগা পোছাকলৈকে সকলো। এনে অশ্লুত বস্তুবোৰৰ সানমিহালি সন্মুখ, আৰু বনাওতা সকলৰ অভিজ্ঞতাৰ অভাৱ সন্মুখ ফল কিন্তু আশাতীত ৰূপে সন্মুখ হ'ল। সেই কিতাপৰ বি কেইখন কপি এতিয়াও আছে ইয়াৰ টাইপৰ কাম, আৰু অশ্লুতভাৱে বনোৱা কাগজৰ পৃষ্ঠাবোৰে মানুহৰ মনত বিস্ময় জন্মায়। বহু বছৰৰ পিছত মই ওৱাহিংটন ডি. চি.-ত লাইব্ৰেৰী অৱ কংগ্ৰেছত ইয়াৰ এটা কপি দেখিছিলো। আমাৰ সময়ৰ দক্ষপ্ৰাপ্য কিতাপবোৰ দেখুৱা আলমাৰিৰ তাকত ইয়াক থোৱা হৈছিল।

হঠাৎ বোতিয়া বিপাত্ৰিকৰ পৰাজয়ে আমাক হতবাক কৰি দিছিল, সেই সময়তে মোৰ কিতাপখন ছপা হৈ বন্ধোৱা হৈছিল। শ শ হেজাৰ হেজাৰ উদ্ভাস্তুৰে তেতিয়া স্পেনৰ বাস্তা পাব হৈ বাহিৰ মূৰা হৈছিল। ই আছিল সেই দেশৰ বুৰঞ্জীত সকলোতকৈ বেদনাদায়ক ঘটনা।

নিৰ্বাসনত তেনেকৈ লানি-লাগি বোৱা সেই মানুহ সকলৰ লগত পূৰ্ব সীমান্তৰ বন্ধুৰ পৰা জীয়াই থকা বন্ধুজ্ঞাৰ সকলো আছিল। তেওঁলোকৰ লগত আছিল মেনুৱেল আল্টাগুইৰে আৰু এম্পানা এন এল কৰাজন-ৰ কাগজখিনি বনাই তাক ছপোৱা সৈন্য সকলো আছিল। মোৰ কিতাপখন ছপাবৰ বাবে এওঁলোকে মৃত্যুৰ বন্ধুত থিয়হৈও কাম কৰিছিল, আৰু এই

কিতাপখন তেওঁলোকৰ গৰব বস্তু আছিল। তেওঁলোকৰ বহুতে বন্ধুসৈ
 বাওঁতে মোনাত কাপোৰ কানি আৰু খোৱাবস্তুৰ সলনি এই কিতাপৰ
 কিছমান কপি লৈ গৈছিল—ফ্রান্সৰ পিনে নিৰ্বাসনত বাওঁতে দীঘল বাট
 ব্দলোতে তেওঁলোকে একে কাম কৰিছিল।

এই উদ্ভাস্তু সকলৰ লাইনত ৭ ৭ বোমা পৰিছিল। সৈন্যবোৰ মাটিত
 লুটি খাই পৰিছিল, আৰু কিতাপবোৰ বাটত সিচৰ্ৰাতি হৈ পৰিছিল।
 বাকীবোৰে তেওঁলোকৰ পলবীয়া জীৱনত বাট ব্দলি গৈ আছিল। সীমান্তৰ
 সিপাৰেগৈও এওঁলোকে পাৰ্শ্বিক ব্যৱহাৰ পাইছিল। ঘোৰ বন্ধুৰ মাজত
 ওপজা আৰু ধন্যস হোৱা এই বিচিহ্নতমা কিতাপখনৰ শেহৰ কপিবোৰক এটা
 মোজা জুলাই আহুতি দিয়া হ'ল।

মিগুয়েল হান্ৰাণ্ডেজ-এ চিলিৰ দূতাবাসত আশ্ৰয় প্ৰাৰ্থনা কৰিলে।
 বন্ধুৰ সময়ত ই চাৰি হেজাৰ ফ্ৰান্সকোৰ অনুগামীক আশ্ৰয় দিছিল। কাৰ্লোচ
 মৰ্ণা লি'স-এ নিজকে মিগুয়েলৰ বন্ধু ব্দলি কৈ ফুৰিছিল, কিন্তু এই সময়ত
 তেওঁক বন্ধা কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে। কেইদিনমানৰ পিছতে তেওঁক
 গ্ৰেপ্তাৰ কৰি ফাটেকত ভৰোৱা হ'ল। তিনি বছৰৰ মূৰত তেওঁ বন্ধু বোম্বাৰ্ড
 ঢুকাল। নাইটিঙ্গেলে বন্দীত্ব সহ্য কৰি বৈচিদিন বাঁচি থাকিব নোৱাৰিলে।

মোৰ কূটনৈতিক পদৰ কৰ্তব্যত ওৰ পৰিল। স্পেনীয় সাধাৰণ-
 তন্ত্ৰক সমৰ্থন কৰা বাবে চিলিৰ চৰকাৰে মোক সেই কামৰ পৰা খেদাবলৈ
 ধিৰা কৰিলে।

যুদ্ধ আৰু পেৰিছ

আমি পেৰিছ পালোঁগৈ। কোৱেই ডেলাহুজ বোলা শাস্ত্ৰসুন্দৰ এখন
 ঠাইত মই বাফায়েল এলবাৰ্টি আৰু তেওঁৰ বৈপ্লৱিক মাৰিয়া টেৰেছা লিও'ৰ
 লগত এটা ঘৰ ভাড়া ললো। ঘৰত বহিৰেই আমি পল্ট-নুফ, চতুৰ্থ হেনৰীৰ
 মূৰ্তিটো আৰু ছেইন নৈৰ পাৰত লাং খাই পঢ়ি থকা জালোৱাবোৰক দেখা
 পাইছিলো। নাভেলত থকা দ্ৰাকিনৰ কাৰেং আছিল আমাৰ পিছপিনে। ই
 সত্ততে গছৰ নানান পাত, আৰু বেণ্টোৰাৰ গোন্ধত আমোলমোলাই আছিল।
 ফৰাছী লেখক ভালেজো কাৰ্পেণ্টাৰে ভাতে বাস কৰিছিল। তেওঁৰ দৰে

নিম্নাৰ্থিত মানুহ মই আৰু এজনো দেখা নাই। কোনো বিষয়েই নিজৰ মতামত দিবলৈ তেওঁ সাহ নকৰিছিল—এনেকৈ খকুৱা চিত্তাবাঘৰ দৰে পৰিহৰণ ওপৰত জঁপিয়াই পৰিবলৈ সাজু হৈ থকা নাজীসেনাৰ বিষয়েও নহয়।

সোঁপিনে ওপৰৰ বাৰাণ্দিৰ পৰা মই কনচিয়েচ জাৰিৰ ক'লা স্তম্ভবোৰ দেখা পাইছিলো। ইয়াৰ ডাঙৰ সোণোৱালী ঘড়িটো মোৰ বাবে এই চুবুৰীৰ শেহ সীমা আছিল।

তেতিয়াৰ ফ্ৰান্সত, আৰু তাৰ বহুত বছৰৰ পিছলৈকে ফৰাছী সাহিত্য জগতৰ দুজন আগশাৰীৰ মানুহৰ লগত বন্ধুত্ব হোৱাৰ স্নোৰ সৌভাগ্য হৈছিল। তেওঁলোক আছিল পল এল্‌দুৱাৰ্ড আৰু আৰাগ'। তেওঁলোকে তেতিয়া—আৰু আজিলৈকে একোজন ক্লাছিক উদাহৰণ—যাৰ লেখাৰ সজীৱ বৰ্ণনাই ফ্ৰান্সৰ ধৰ্ম্মিয় অৰণ্য প্ৰদেশতো তেওঁলোকক প্ৰিয়পাৱ কৰি তুলিছিল। অইন হাতে তেওঁলোক ঐতিহাসিক নীতিবোধ আৰু তাৰ পৰা বিচ্যুত নোহোৱা প্ৰবক্তা। আকৌ এই দুজনৰ মাজত চৰিত্ৰৰ ইমান অমিল দেখা যায় যে খুব কম মনুষ্য চৰিত্ৰতহে সিমান অমিল দেখা যায়। মই প্ৰায়েই পল এল্‌দুৱাৰ্ডৰ লগত আড্ডা মাৰি সময় কটাই কাব্যিক আনন্দ উপভোগ কৰিছিলো। যদি কবিসকলে সত্যতাবে জনসাধাৰণৰ ভোটৰ উত্তৰ দিয়ে তেনেহলে এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা তেওঁলোকে প্ৰকাশ কৰিবলৈ লাগিব, সময় অপচয় কৰাৰ নিচিনা আৰু একোৱেই আকৰ্ষণীয় নহয়। এই বিলাসিতাৰ বাবে প্ৰত্যেকৰে নিজা নিজা ধৰণ আছে—আৰু এইবোৰ পূৰ্ণ—যেন সময়ৰে নিচিনা প্ৰাচীন। পলৰ লগত থাকিলে দিন ৰাতি যে কেনেকৈ গৈছিল মোৰ জ্ঞান নাছিল। আমি কোৱা কথাবোৰ দৰ্কাৰী নে অদৰ্কাৰী আছিল সেইবিষয়েও মই পৰোৱা কৰা নাছিলো। আৰাগ' আছিল বুদ্ধি, শিক্ষা, হিংস্ৰতা আৰু ভীকু বাগ্মীতাৰ বৈদ্যুতিক এটা মেছিন। এল্‌দুৱাৰ্ড-ৰ ঘৰৰ পৰা সদায় মই নিজেই কিয় নজনাকৈ মিচিকি হাঁহিৰে ওলাই আহিছিলো। আৰাগ'-ৰ ঘৰত কেইবটামান কটোৱাৰ পিছত মই সদায় একেবাৰে ক্লান্ত হৈ ওলাই আহিছিলো। কিন্তু এই দৈত্যৰ লেখিয়া মানুহজনে মোক চিন্তা কৰিবলৈ বাধ্য কৰিছিল। দুয়োজন মানুহ মোৰ অন্তৰঙ্গ বন্ধু আছিল আৰু বোধহয় তেওঁলোকৰ প্ৰতিভাৰ দাবীৰ পাৰ্থক্যই মোক তেওঁলোকৰ প্ৰতি বেছি আকৃষ্ট কৰিছিল।

নাসী কুনাৰ্ড

নাসী কুনাৰ্ড আৰু মই মিলি কবিতা পৰ্যালোচনাৰ এখন পত্ৰিকা উলিয়াবলৈ থিৰাং কৰিলো। মই ইয়াৰ নাম দিলো “জগতৰ কবিকুলে স্পেনীয় জনসাধাৰণক সমৰ্পণ কৰিছে।”

ফ্ৰান্সত তেওঁৰ গাঁৱৰ ঘৰত নাসীৰ এটা সৰু ছাপাখানা আছিল। ঠাইখনৰ নাম মোৰ মনত নাই, কিন্তু ই পেরিছৰ পৰা বহুত দূৰত আছিল। আমি সেই ঘৰ পাওঁতে বাতি হৈছিল। আৰু অক্ষাংশ জোন উঠিছিল। তেওঁৰ বাৰীখনৰ চাৰিওপিনে বৰফ আৰু জোনৰ বগা পোহৰে বেন এখন পৰ্দাৰ দৰে কঁপি উঠিছিল। জোনাকত মনটো আকুল হোৱাত মই বাহিৰত এপাক মাৰিবলৈ গলো। ঘূৰি আহিবৰ সময়ত হাড় কপোৱা ঠাণ্ডাত বৰফৰ কুঁহিবোৰ মোৰ ওপৰত নাচি নাচি উৰি পৰিলাহি। মই প্ৰথমতে বাট হেৰুৱালো, তাৰ পিছত বগা জোনাকত আধাঘণ্টা মান খপিয়াই আহি ঘৰ পালোহি।

নাসীৰ ছাপাখানাৰ কামত অভিজ্ঞতা আছিল। আৰাগ'-ৰ লগত এসময়ত তেওঁৰ বনিষ্ঠতা আছিল, আৰু আৰাগ' আৰু তেওঁ মিলি অনূবাদ কৰা “হাঙৰ চিকাৰ” বোলা কিতাপখন প্ৰকাশ কৰিছিল। লুইচ কেবলৰ এই কবিতাটো প্ৰকৃততে অনূবাদ কৰা টান, আৰু মোৰ বিশ্বাস মাত্ৰ গদ্যোদ্ধাৰ কবিতাতহে আমি এনেকুৱা মাত্ৰাহীন বিচিত্ৰতাৰ, অপৰূপ সন্দৰ্ভ নমুনা দেখা পাওঁ।

এইবাৰ প্ৰথম মই টাইপ সজোৱা কামত হাত দিলো। আৰু এইটো নিশ্চয় যে এনেকুৱা বেয়া টাইপ সজাওঁতা আৰু মই জীৱনত দেখা নাই। ইংৰাজী p আখৰটো মই ওলোটাকৈ বহুৱালো আৰু এইবাবে p বোৰ q হৈ ছপা হল। “পাৰপাডোচ” (চকুৰ পতা) শব্দটো সেইবাবে বাৰপাডোচ বুলি ছপা হল। ইয়াৰ বহুত বছৰৰ পিছলৈকে নাসীয়ে মোক “বাৰপাডোচ” বুলি মাতি শাস্তি দিছিল। লণ্ডনৰ পৰা মোলৈ লিখা চিঠিবোৰ তেওঁ এই বুলি আৰম্ভ কৰিছিল, “মোৰ মৰমৰ বাৰপাডোচ” কিন্তু এই প্ৰকাশনাটো বৰ চকুত লগা হৈ ওলাল। আমি মাত্ৰ দুটা নে সাতটা সংখ্যা প্ৰকাশ কৰিব পাৰিছিলো। পৰ্যালোচ টুনন বা আলবাৰ্ট'ৰ বন্ধুৰ কবিতাৰ বাহিৰে ডব্লু. এইচ. অডেন, স্পেন্ডাৰ আদি কবিৰ চমক লগোৱা কবিতাও প্ৰকাশ কৰিছিলো।

এই ইংৰাজ কবিসকলে কেতিয়াও নাজানিব যে মোৰ এলেহুৱা আঙুলি
কেইটাই তেওঁলোকৰ কবিতাৰ টাইপ সজাওঁতে কণ্ট সঁহিছিল।

মাজে মাজেই নান্সীৰ বন্ধু কোনোবা নহয় কোনোবা ইংলণ্ডৰ পৰা
আহিছিল। তেওঁলোক আছিল ফুলবাবু, কোটৰ বন্ধু পঢ়িত তেওঁলোকে বগা
ফুল লগাইছিল, ইপিনে ফ্ৰাংস্কা-বিবোধী পদ্যও লিখিছিল। বৌদ্ধিক বুদ্ধিজীৱ
স্পেনৰ যুদ্ধৰ দৰে কবিতা গজাৰ সাবুৱা পথাৰ আৰু কেতিয়াও হোৱা
নাছিল। স্পেনত হোলোকা-হোলোকে পৰা তেজ সেই সময়ৰ সাহিত্য জগতত
চুম্বকৰ দৰে অগণিত কম্পনি তুলিছিল।

সেই প্ৰকাশনাবোৰ সফল হৈছিল নে নাই মই ঠিককৈ কব নোৱাৰো,
কাৰণ তেতিয়াই স্পেনৰ যুদ্ধই এটা বিভীষিকাময় পৰিণতি পালে, আৰু
দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ বিধ্বংসী সূত্ৰপাত হল। ইয়াৰ সীমাহীন নিষ্ঠুৰতা, আৰু
অসংখ্য বাঁৰৰ বস্ত্ৰপাত সত্ত্বেও এই যুদ্ধই কিন্তু স্পেনৰ যুদ্ধৰ দৰে কবিতা-
দেবীৰ অন্তৰত চুব নোৱাৰিলে।

অলপ পিছতে মই ইউৰোপ এৰি নিজৰ দেশৰ পিনে যাত্ৰা কৰিব লাগিব।
নান্সীও এজন যাঁড়-যঁজাৰুৰ লগত চিলিলৈ যাব। কিন্তু এই মানুহজনে
পিছত নান্সীক আৰু ছাণ্টিয়াগোৰ যাঁড় গৰুবোৰক এৰি থৈ চ'চেজ আৰু
বৰফ দি ঠাণ্ডা কৈ বখা-মাংসৰ ব্যৱসায় কৰিবলৈ যাব। কিন্তু মোৰ বন্ধু
নান্সী আছিল এগৰাকী বহুকী পখিলা চিলিলৈ আহি তেওঁ এজন কবিক
নতুনকৈ প্ৰণয়ী হিচাপে গ্ৰহণ কৰিলে। এই মানুহজন চিলিৰ বাস্ক বংশৰ;
জখলা আৰু ভিকহু, তেওঁৰ দাঁত এটাও নাথাকিলেও কিছু গদ্যৰ অধিকাৰী
আছিল। তাতকৈও ডাঙৰ কথা হল নান্সীৰ নতুন প্ৰেমিকজন মদাহী
মাতাল আছিল, আৰু প্ৰতি ৰাতি এই অভিজাত বংশীয়া ইংৰাজ মহিলাক
ভালকৈ পিটনি দিছিল, যাব বাবে তেওঁ মানুহৰ আগত ওলাবৰ সময়ত বিৰাট
কলা চশমা পিন্ধিব লগাত পৰিছিল।

দুৰাকাণ্ঠী, অপৰিবৰ্তনীয়, নিৰ্ভীক আৰু দেখিলে দুখলগা নান্সীক মই
জনা সকলো মানুহতকৈ বেলেগ যেন লাগিছিল। লেডী কুনাৰ্ডৰ জীৱনী,
কুনাৰ্ড বংশৰ একমাত্ৰ উত্তৰাধিকাৰিণী নান্সীয়ে ১৯৩০ চনত এজন ক'ল্য
ছামৰাৰ মানুহৰ লগত পলাই গৈ তেতিয়াৰ দিনৰ লণ্ডনত হুলাস্থল লগাই
দিছিল। এই মানুহজন আছিল চেম্ৰ হোটেলত প্ৰথম জাজ খেঙপাৰ্টি-
যজোৱা সকলৰ এজন।

লৈডী কুনাৰ্ডে জীয়েকৰ বিছনাখন খালি দেখিলে— লগতে তেওঁৰ
একাৰ ভৱিষ্যতৰ কথা জনাই লিখা চিঠিখনো পালে। তেতিয়াই গৈ তেওঁ
জীয়েকে এটাও পাই-পইচা উত্তৰাধিকাৰ সূত্ৰে পাব নোৱাৰাৰ দিহা কৰিলে।
মই লগ পাবৰ সময়ত এই অভিজাত বংশৰ আইদেউ গৰাকীয়ে বৃটিছ
বংশৰ পৰা উলিয়াই দিয়া হ'ল, কিন্তু তেতিয়া তেওঁ গোটেই পৃথিৱী ঘূৰিবলৈ
ললে। তেওঁৰ মাকৰ চ'ৰাঘৰলৈ জৰ্জ মূৰ (বহুতে তেওঁক নাসীৰ ব্যাপেক
বুলি কৈছিল), চাৰ টমাছ বীচাম, ডেকা আলফ্ৰেড হাঙ্গলী, আব্দু ভাৰুয়াড
ডিউক অৱ উই-ডচৰ (তেতিয়াৰ দিনত প্ৰিন্স অৱ ওয়েলছ) আদি গণ্যমান্য
মানুহ অহাবোৱা কৰিছিল।

নাসীৰ কুনাৰ্ডে ওলোটাই প্ৰতিশোধ ললে। যি বছৰ ডিচেম্বৰ মাহত
মাকে তেওঁক সমাজৰ পৰা এঘৰীয়া কৰিলে, সেই বছৰত বৰ্দ্ধিনৰ সময়ত
ইংৰাজ অভিজাত সমাজে ৰঙা, মলাটেবে বন্ধোৱা এখন পুস্তিকা উপহাৰ
পালে। কিতাপখনৰ নাম হ'ল ক'লা ছামডাৰ মানুহ আব্দু বগা আইদেউ—
এইখনৰ দৰে গা টেঙাই বোৱা কিতাপ মই আব্দু কৈতিয়াও দেখা নাই।
কোনোবা অধ্যায় ছুইফ্টে লিখাৰ দৰে চোকা।

নাসীৰ ফৰিয়াদে কৃষ্ণকায় সমাজৰ বাবে কৰা অভিযোগবোৰে যেন
লৈডী কুনাৰ্ড আব্দু ইংৰাজ সমাজৰ মূৰত ৰামটোঙোন হে মাৰিলে। তেওঁ কি
কৈছিল মই মনত পেলাইছো—অৱশ্যে তেওঁৰ কথাবোৰ আব্দু বোচি সবগৰীয়া
আছিল, ধৰক আপুনি, আপুনি বগা ডাঙৰীয়া নী—বা আপোনাৰ মানুহ-
খিনিক, কোনোবাই অপহৰণ কৰি নি, পিটনি দি, আপোনাতকৈ বৰী এটা
জাতিয়ে শিকলিৰে বান্ধি নি ইংলণ্ডৰ পৰা বহুত দূৰলৈ লৈ গৈ ক্লীভদাস
হিছাপে বিক্ৰী কৰে, আপুচু মানুহৰ নিদৰ্শন হিছাপে দেখুৱায় চাবুৰ
কোৰ মাৰি মাৰি কাম কৰিবলৈ বাধ্য কৰে, খোৱাবোৱাত কষ্ট দিলে, ভেনেহলে
আপোনাৰ জাতৰ আব্দু কি বাকী থাকিব? ক'লা ছামডাৰ মানুহে এনে
সকলোবোৰ অভ্যাচাৰ নিষ্পৃহতা আব্দু ইয়াতকৈ বহুত—বহুত বোচি জীয়াতু
যাতনা সহিব লগা হৈছিল। বহুত শতাব্দী ধৰি ইমান কষ্ট পোৱাৰ পিছতো
তেওঁলোক এতিয়া সৰ্বপ্ৰেণ্ট সূত্ৰামদেহী কুস্তিগীৰ। তেওঁলোকে এনে এবিধ
নৱ সঙ্গীত ধাৰাৰ সৃষ্টি কৰিছে যাৰ আবেদন অইন সকলো সঙ্গীত ধাৰাতকৈ
বিশ্বজনীন। আপুনি বা আপোনাৰ নিচিনা বগা ছামডাৰ কোনোবা মানুহে

ইমান অভ্যাচাৰ সহাৰ পিছত এনেকৈ বিজয়ী হব পাৰিলেহেঁতেন নে ?
ভেনেছলে— কোন বোঁচি শ্ৰেষ্ঠ ?

এনেকৈয়ে— দ্বিগুণ পৃষ্ঠা কাগজ ভবা ।

ইয়াৰ পিছত নান্সীয়ে আব্দু কেতিয়াও ইংলণ্ডত বাস কৰিব নোহোৱা হ'ল । তেওঁ উৎপীড়িত কৃষ্ণবৰ্ণৰ মানুহৰ হকে প্ৰচাৰ কৰাটোকে জীৱনৰ ধৰ্ম কৰি ললে । ইথিওপিয়াৰ আক্ৰমণৰ সময়ত তেওঁ আৰিচিনিয়ালৈ গৈছিল, তাৰ পিছত গ'ল আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰলৈ । ষ্কাচবোৰো নামৰ ঠাইত কৃষ্ণকায় কিছ্‌য়মান ডেকাক মিছাকৈ জ্বন্য অপৰাধত অভিযুক্ত কৰা হৈছিল । বৰ্ণভেদী যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ এই ডেকাসকলক দোষী সাব্যস্ত কৰি দণ্ড দিলে আব্দু নান্সী কুনাৰ্ডে'ভেতিয়া তেওঁলোকৰ পক্ষ সমৰ্থন কৰিছিল বাবে গণতন্ত্ৰী উত্তৰ আমেৰিকাৰ পদলিছে তেওঁক নিৰ্বাসন দিলে ।

১৯৬৯ চনত মোৰ বন্ধু নান্সী কুনাৰ্ডৰ পেৰিছত মৃত্যু হ'ল । মৃত্যু যন্ত্ৰণাত কাতৰ হৈ তেওঁ প্ৰায় নঙঠা হৈ হোটেলৰ লিফ্টত বহি এতলালৈ নামি গৈছিল । তাৰে মজিয়াত মূৰ আছন্দাই কৰি তেওঁ পৰি গল আব্দু তেওঁৰ আকাশী নীলা ধুনীয়া চকুৰাৰি চিৰদিনৰ বাবে মূৰ খালে ।

মাজিদ্ৰ কংগ্ৰেছ এখনৰ কথা

স্পেনৰ যুদ্ধ ক্ৰমশঃ বেয়াৰ পিনে বাবলৈ ধৰিলে । কিন্তু স্পেনৰ মানুহৰ ওলোটাই বাখা দিয়াৰ চেষ্টাই গোটেই জগতক মোহিত কৰিলে । ইতিমধ্যে আন্তৰ্জাতিক সৈন্যবাহিনীও যুদ্ধত নামিছিল । ১৯৩৬ চনত মই তেওঁলোকক ইউনিফৰ্ম পিন্ধি মাদ্ৰিদত উপস্থিত হোৱা দেখিছিলো । বেলেগ বয়সৰ, বেলেগ বেলেগ বঙৰ মূৰৰ চুলিৰে এই মানুহসকলক দেখিবলৈ বৰ সুন্দৰ লাগিছিল ।

এতিয়া ১৯৩৭ চন । আমি পেৰিছত গোটেই পৃথিবীৰ লেখক সকলক লৈ এখন ফেছী-বিবোধী কংগ্ৰেছ পাতিবলৈ বো-জা কৰিলো, কংগ্ৰেছখন মাদ্ৰিদত পতা হ'ব । সেই সময়তে আবাৰ্গ-ক মই আব্দু ভালকৈ চিনি পালো । তেওঁৰ ষিটো গুণে মোক পোনতে আকৃষ্ট কৰিলে সি হ'ল তেওঁৰ কাম কৰাৰ আব্দু সংগঠন কৰিবৰ অদম্য ক্ষমতা । তেওঁৰ সকলো চিঠি শ্ৰুতলিপি দিছিল, সেইবোৰ শূৰবাহিছিল, আব্দু চিঠিত কি লিখা হৈছে তাকো মনত ৰাখিছিল ।

অতি তুচ্ছ বিষয়ও তেওঁৰ চকুৰ পৰা সাৰি যোৱা নাছিল। আমাৰ অফিছত বহি তেওঁ ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা কাম কৰি গৈছিল। তথাপি তেওঁ বৰ ডাঙৰ কিতাপ গদ্যত লিখে আৰু ফৰাছী ভাষাত তেওঁৰ কবিতা সকলোতকৈ সুন্দৰ বুলি সকলোৱে জানে। বাহিৰলৈ আৰু ইংৰাজ লেখক সকলৰ কিতাপ তেওঁ অনুবাদ কৰিছিল আৰু ছাপাখানাৰ তামৰ ফলিবোৰ বটোৱাৰ পিছত তেওঁ তাক শূন্যবোৱা, আৰু কিতাপৰ প্ৰচ্ছ চোৱাও দেখিছিলো। তেওঁ সচাকৈয়ে এজন অসাধাৰণ মানুহ আৰু ভেঁটিয়াহে মই এই কথাটো খবৰ ভালকৈ বঢ়ি পালো।

মোৰ ভেঁটিয়া কাম নাছিল—কনছালৰ কামটো গ'ল বুলি আগতেই কোৱা হৈছে—মোৰ হাতত এটা পইচা নাছিল। আৰাগ'-ই চলোৱা সংস্কৃতিমূলক এটা সংগঠনত মই সেইবাবে চাৰিশ ফ্ৰাঙ্ক (প্ৰায়শ দিনৰ) দৰ্মহাত কাম কৰিবলৈ ললো। মোৰ ভেঁটিয়াৰ আৰু তাৰ বহুত বছৰৰ পিছলৈকে পত্নী ডেলিয়া ডেল কাৰিল এগৰাকী ধনী জমিদাৰনী বুলি সকলোৱে জানিছিল। কিন্তু প্ৰকৃততে তেওঁ মোতকৈ দখীয়া আছিল। আমি দুয়ো এটা সিমানে ভাল নাম নথকা সৰু হোটেলত আছিলো। তাৰ এডলাটো অস্থায়ী হৈ অহা দম্পতিৰ বাবে ৰখা আছিল। বহুতদিন আমি খুব বেয়াকৈ আৰু খুব কম খাইছিলো। কিন্তু ফেছী-বিবোধী লেখক সকলৰ সন্মিলনী-খন বাস্তৱত ৰূপান্তৰিত হ'ব খবিলে। সকলো ঠাইৰ পৰা চিঠি-পত্ৰৰ উত্তৰ যেন ধাৰাসাৰে আহিব খবিলে। এখন চিঠি আহিছিল আৰ্ল'লেণ্ডৰ জাতীয় কবি ইয়েট্‌ছৰ পৰা, আৰু এখন বিখ্যাত চুইডিছ লেখিকা হেলমা লেগাবলফৰ পৰা। মাদ্ৰিদৰ দৰে এখন বিপদসংকুল চহৰলৈ আহিবলৈ ভেঁটিয়া তেওঁ-লোকৰ বঢ়া বয়সেই বাধা আছিল। কিন্তু অনবৰত বোমা বৰ্ষণত আক্ৰান্ত স্পেনীয় বিপ্লৱিক ৰক্ষা কৰিবলৈ তেওঁলোকে অকুণ্ঠ সমৰ্থন জনাইছিল। বৈষয়িক বিষয়ত বা উচ্চ আইডিয়াৰ সন্ধান কামত বিশেষকৈ—নিজৰ সামৰ্থ্যৰ অভাৱ আছে বুলি মই বঢ়ি পাইছিলো। সেইবাবে স্পেনীয় চৰকাৰে পঠোৱা বহুত টকাৰ চেক্ এখন যোঁতয়া মোৰ হাতলৈ আহিল, মই একেবাৰে মদুখ মেলি তথা লাগি চাই বলো। অইন দেশৰ প্ৰতিনিধি সকলৰ অহাযোৱাৰ ভাড়া আৰু সন্মিলনীৰ খৰচ-পাতি চলাবলৈ চৰকাৰে এই টকা দিছিল। ডজন ডজন লেখক পৌহত আহি গোট খাইছিলহি।

মই সচাকৈ বিমোহিত পৰিলো। টকাখিনি মই কি কৰিম? সন্মিলনীৰ

পৃষ্ঠপোষক সংস্থালৈ টকাখিনি পঠিয়াই দিম বুলি সিদ্ধান্ত ললো। মই পইচাখিনি অৱশ্যে এতিয়াও চকুৰে দেখা নাই—আৰু দেখিলেও বা তাৰে কেনেকৈ কি কৰা হব মই ঠিককৈ জনা নাছিলো। বাক্সেল এলবাৰ্টক মই কথাটো কলো। তেওঁ তেতিয়া পেৰিছৰ পৰা কৰবালৈ বাবলৈ ওলাইছিল।

বাক্সেল কলে, “তুমি মহামুৰ্খ; স্পেনক সমৰ্থন কৰা বাবে তোমাৰ কলহালৰ চাকৰিটো গ’ল। ফটা জোতা কাপোৰ কানি পিন্ধি তুমি ঘূৰি ফুৰিছা—আৰু এই টকাৰ পৰা তোমাৰ নিজৰ জীৱন ধাৰণৰ বাবে লাগতিয়াল বস্তুৰ কাৰণে কেই হেজাৰমান ফ্ৰাঙ্ক আতৰাই নোথোৱা কিয়?”

মই নিজৰ জোতাবোৰলৈ চালো—সচাকৈ তাত কেইবাটাও ফুটা হৈছে। এলবাৰ্টলৈ মোক এবোৰ জোতা উপহাৰ দিলে।

কেইবুঢ়ামানৰ ভিতৰতে আমি মান্নিদলৈ যাবলগীয়া হল। প্ৰতিনিধি সকলকো আমাৰ লগত নিব লাগিব। ডেলিয়া আৰু এমপাৰো গজালেছ টুনন আৰু মই, তিনিও কান্ধত কাপজপত্ৰ, লেখাৰ আৰু অইন কামৰ বোজা লৈ যাত্ৰা কৰিলো। সন্মিলনীত যোগ দিব খোজা লেখক সকলৰ বাবে, তেওঁলোকৰ অহাযোৱাৰ বাবে কাগজত বহুত লেখাৰ কাম কৰিবলগীয়া হৈছিল। ফৰাছী বহিঃগমন অনুমতি-পত্ৰ পাওঁতে বহুত সমস্যা দেখা দিছিল, সেই বাবে কৰলৈ গলে আমি পদলিচৰ সদৰ দপ্তৰতে আস্থানা কৰি ললো। ঠাট্টাৰ ছলত “ৰেচিপেচি” বোলা নিয়মমাফিক ৰহিদবোৰ ইয়াতে দিয়া হৈছিল। কেতিয়াবা কেতিয়াবা “টেম্পন” বোলা ফৰাছী কৌশলেৰে পাছপোৰ্টৰ ওপৰত নিজেও ছাপ মাৰি লৈছিলো।

নৰওৱে, ইটালী, আৰ্জেণ্টিনাৰ কবিসকলৰ লগতে মেক্সিকোৰ কবি অক্টাভিও পাজও আহি ওলাল। তেওঁ বাটত বহুত সাহস আৰু দুঃসাহস জনক ঘটনাৰ মূখত পৰিছিল। তেওঁক আনিব পাৰি মই বৰ গৰ্বিত হৈছিলো। তেওঁৰ মাত্ৰ এখনহে কিতাপ তেতিয়ালৈকে প্ৰকাশ হৈছিল। আৰু মাত্ৰ দুমাহৰ আগতে সেই কিতাপখন মোৰ হাতত পৰিছে, কিতাপখনে তেওঁৰ উজ্জ্বল ভবিষ্যতৰ সাক্ষ্য দিয়ে। এতিয়ালৈকে তেওঁক কোনেও চিনি নাপায়।

এমোৰ পূৰ্বাণ বন্ধু ছিজাৰ ভালেজো-ই মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ আহিল। তেওঁৰ চকু-মুখ ঘোপা হৈ আছিল কাৰণ হল আমি তেওঁৰ বৈশীয়েকৰ টিকট পঠিওৱা নাই। এই মহিলাক আমি বাকীবোৰে অসহ্য বুলি ভাবিছিলো। মই উভালিকে তেওঁৰ কাৰণে এটা টিকট কাটিলো। আমি ভালেজো-ক টিকটটো

দিয়াৰ পিছতো তেওঁ অসন্তুষ্ট মনে চকুমুখ বোপাটকৈয়ে গলটগৈ। কিবা এটা কাৰণে তেওঁৰ মনত অশান্তি আছিল, আৰু কেইমাহমানৰ পিছতহে মই তাৰ কাৰণটো বিচাৰি পালো।

ইয়াৰ মূলত এই কথাটো আছিল—আমাৰ দেশৰ কবি ভিতৰেই হুইডোৱো এই সন্মিলনীত যোগ দিবলৈ পেরিছিলে আছিল। হুইডোৱোৰ লগত মোৰ অলপ কাজিয়া লগাত আমাৰ দুইজনৰ মাজত কথা বন্ধ আছিল। তেওঁ ভালেকো-ৰ বনিষ্ঠ বন্ধু আছিল। পেরিছিল তথা দিন কেইটাত তেওঁ মোৰ কথা লগাই সবল হুইডোৱোক বশ কৰি ললে, কিন্তু ভালেকো-ৰ লগত গৰম গৰম কথা কৈ আমি এইবোৰ ঠিক কৰি পেলালো।

ইমানবোৰ লেখক লৈ কোনো ট্ৰেন বোধ হয় কেতিয়াও পেরিছ এৰি যোৱা নাছিল। কৰিডৰত আমি চিনি পাই সংহাৰি দিয়া, বা নেদেখাৰ ভাও খৰি আৰ্ভৰি যোৱা বহুত জন আছিল। কোনোবাই শূইছিল, কোনোবাই অনবৰত ছিগাৰেট হুপিছিল। বহুতৰ বাবে বদৰজীৰ সেই সাক্ষৰগত স্পেন একেলগে নিচলা আৰু সম্পদশালী আছিল।

ভালেজো আৰু হুইডোৱো দুইয়ো ট্ৰেনখনৰ কোনোবা এঠাইত আছিল। আঁদ্রে মালবো-ৰে মোৰ লগত কথা কবলৈ এখন্তেক ব'ল। তেওঁৰ মন্থাদোষ আছিল মন্থৰ অঙ্গভঙ্গী কথা। কাম্বত বৰ্ষাতি-টো ওলোমাই লৈ তেওঁ এইবাৰ অকলেই আছিল। ইয়াৰ আগতে মই সদাই তেওঁক পাইলট কৰ্নি'লিও-মলিনিয়েৰক লগত লৈ ফুৰা দেখিছিলো। তেওঁ আছিল মালবোৰ সোঁহাত,—স্পেনৰ আকাশত মালবোৰ দুঃসাহসী কামবোৰ তেওঁৰ সহায়তে সমাধা হৈছিল। চহৰ খুংস কথা বা তাক কথা বা বিপাত্ৰিকক কোনো বিমান চমজাই দিয়াৰ দৰে কামবোৰ তেওঁলোকে কৰিছিল।

সীমান্তত বহুত দীঘলীয়া সময় খৰি ট্ৰেনখন কথাই থোৱাৰ কথা মোৰ মনত পৰে। হুইডোৱোৰ এটা চুটকেচ হেৰাইছে বুলি শুনো গল। ট্ৰেন এবোতে দেৰি হোৱা বাবে সকলোৰে চিন্তাত আৰু অশান্তিত আছিল। তেওঁৰ কথাত কোনেও কাণ নিদিলে। চিলিৰ কবিজনে ভুল সময়ত তেওঁৰ হেৰুৱা চুটকেছ বিচাৰি আছিল। মালবো এই অভিবানৰ নেতা আছিল। তেওঁ আছিল খৰি স্বভাৱৰ আৰু বহুত সমল্যৰ মন্থামুখি হৈ মৈৰ'ৰ শেহ সীমান্ত উপস্থিত হৈ আছিল। বোধহয় তেওঁ হুইডোৱোক চিনি নাপালে বা তেওঁৰ নামও হয়তো শুনো নাছিল। হুইডোৱোই চুটকেছ

হেৰুৱাৰ অভিযোগ কবিলত তেওঁ বিকল ধৈৰ্য আছিল তাকো হেৰুৱাই
চিঞাৰিলে—“মানুহৰ ওচৰত পেনপেনাবৰ ই উপযুক্ত সময়নে বাৰু ? যাওক
—যাওক—

চিলাৰ কবিজনৰ ভেমখিনি এনেকৈ নস্যাত্ কৰি দিয়াৰ একমাত্র সাক্ষী মই
হব লগাটো বৰ বেয়া কথা হৈছিল। হেজাৰ হেজাৰ মাইল দূৰতো মই
থাকিব পাৰিলোহেঁতেন। কিন্তু জীৱন খৰাৰ বিচিহ্ন। সেই ষ্টেনত বোৱা
সকলোবোৰ মানুহতকৈ হুইডোৱোই মোক ঘনি কৰিছিল, আৰু তাতে জুইত
ঘিউ পৰাৰ দৰে তেওঁৰ স্পন্দনৰ মানুহ মই—মইহে—আৰু আমাৰ লগত
বোৱা ৭ ৭ মানুহৰ কোনোৱে নগ্ন —এই ঘটনাৰ একমাত্র সাক্ষী হব লগাত
পৰিলো।

বহুত বাতি ষ্টেনখন ঘেতিয়া আকৌ স্পেনৰ ভিতৰুৱা ঠাইৰ মাজেদি
যাবলৈ ধৰিলে, মই হুইডোৱো, তেওঁৰ চুটকেছ আৰু সেই টেঙা লগা
ঘটনাটোৰ কথা ভাবি, মোৰ কামৰাত উঠা মধ্য আমেৰিকাৰ কেইজনমান
লেখকক কলো,—“তোমালোকে হুইডোৱোৰ লগতো দেখা কৰাটো—তেওঁ
নিশ্চয় অকলে মন মাৰি বহি আছে।

কুৰি মিনিট মানৰ পিছতে তেওঁলোক হাঁহিমুখে ঘূৰি আহিল।
হুইডোৱোই তেওঁলোকক কলে, “হেৰাই বোৱা চুটকেছটোৰ কথা পাহৰি
বোৱা—সেইটো আৰু কোনো কথাই নহয়। তাতকৈ দৰ্কাৰী কথা হল,
যদিও চিকাগো, বাৰ্লিন, কোপেনহেগেন আৰু প্ৰাগৰ ইউনিভাৰ্ছিটীয়ে মোক
সাম্মানিক উপাধি দিছে, নিজৰ সৰু দেশখনৰ ইউনিভাৰ্ছিটীখনে মোক
আওহেলা কৰিয়েই যাব ধৰিছে। সৃষ্টিশীল কিবা এটাৰ ওপৰত বক্তৃতা
দিবলৈকো মোক ভালৈ মতা নাই।”

মোৰ দেশৰ সেই শ্ৰেষ্ঠ কবিজন সঁচাকৈয়ে সোপাটিলা মানুহ আছিল।

অবশেষত আমি মাদ্ৰিদ পালোঁগৈ। আলহী সকলক অভ্যর্থনা জনাই
থকা ঠাইৰ দিহা কৰি দিয়া সমন্বয়নিতে মই এবছৰৰ আশ্ৰিত্য এৰি থৈ বোৱা
মাদ্ৰিদৰ ঘৰটোলৈ এপাক মাৰো বুলি ভাবিলো। মোৰ কিতাপপত্ৰ আৰু বস্তু-
বাহানি সকলো ভাতে এৰি থৈ গৈছিলো। ইউনিভাৰ্ছিটীৰ ছাউলিৰ প্ৰবেশ-
মুখৰ ওচৰতে ফুলামঘৰ বোলা এটা পকীঘৰত মোৰ এই ভাড়াঘৰটো

আছিল। ফ্রাঙ্কোৰ পক্ষৰ আগবঢ়োৱা বন্ধাব্দ বোৰে এই ঠাইখিনি পাইছিলহি, আৰু ইতিমধ্যেই ভাড়াখৰবোৰে কেইবাবাৰো হাত সলনি কৰিলে।

মিগুয়েল হান্ৰীণ্ডেজ-এ মিলিটাৰী পোছাক পিন্ধি কান্ধত বাইকেল লৈ ঘূৰিছিল। মই ভাড়াখৰটোৰ পৰা লগত কিতাপ আৰু বস্তুবোৰ লৈ যাব খোজাত তেওঁ এখন গাড়ী ঠিক কৰি দিলে।

আমি পাঁচভাললৈ উঠি গলো—আৰু বহুত আশাৰে বন্ধাবন্ধন মেলিলো। বোম্বাৰ টুকুৰাই খিড়কীত খুন্দা খাই বেৰাৰ পৰা চকলাচকলে খহাই পেলাইছে। কিতাপবোৰ ছেলফ্ৰ পৰা মাটিত বাগৰি পৰিছে। ভাড়া খৰৰ অজ্ঞাল খিনিৰ ভিতৰেদি বাট চিনি বোম্বাটোৱে অসম্ভৱ হৈ পৰিল। মই মোৰ প্ৰিয় বস্তুবোৰ বিচাৰিলো, আচৰিত কথা যে সকলোতকৈ কামত নলগা সৌখিন বস্তুবোৰহে নোহোৱা হল—আৱশ্যকাৰী অথবা বন্ধী বাহিনীয়ে সেইবোৰ তুলি নিলে। ঘিটবাটি, চিলাই মোছিন, কাঁহি চৰ, মলা আদি বস্তুবোৰ ঠিক ঠাইতে আছিল, যদিও সেইবোৰো সিঁচৰাত হৈ পৰি আছিল—কিন্তু মোৰ কনছালৰ পদৰ কোট, পলিনেছিয়াৰ পৰা অনা মূখাবোৰ, বা পূব গোলাৰ্ধৰ পৰা অনা ছবি কটাৰীবোৰৰ ক'তো চিনছাব নাছিল।

“মিগুয়েল, বন্ধু সপোনৰ দৰে খেলালী।”

সিঁচৰাত হৈ থকা কাগজবোৰৰ মাজত মিগুয়েলে কেইখিলা মান পান্ডুলিপি পালে। মোৰ জীৱনৰ এটা অধ্যায়ৰ খেলিমেলি লগা দিনবোৰ এনেকৈ শেষ হল। মই তেওঁক কলো, “একো বস্তু নিনিওঁ বলা।”

“একো নিনিয়া? এখন কিতাপো নিনিয়া?”

“এখন কিতাপো নিনিওঁ।”

“আমি খালি গাড়ীখন লৈ উভটি গলো।

মুখাবোৰ—যুদ্ধৰ সময়স্তু

বন্ধু কৰা দ্দটা দলৰ মাজত মোৰ ঘৰটো চেপা খালে। এপিনে মূৰ আৰু ইটালীৰ মানুহ আগুৱাই আহিছিল—অইন পিনে মাদ্ৰিদৰ বন্ধীবাহিনীয়ে আগবাঢ়িল—পিচ হুহুকি গৈছিল, নহলে সিহঁতক একে ঠাইতে বৰলৈ বাধ্য কৰা হৈছিল। বন্ধু—হিলেয়ে বেৰাবোৰ থকা—সৰকা কৰিলে খিড়কী-বোৰ ভাঙি টুকুৰা-টুকুৰি হল। মাজিয়াত মোৰ কিতাপবোৰৰ মাজত মই গুলিব

টুকুৰা পালো—কিন্তু মোৰ মূখ্যবোৰ নাপালো । শ্যামদেশ, বালিঘাঁপ, মালৱ
ঘীপপুঞ্জ, বাল্পদং সকলো ঠাইৰ—সোণৰ পানী চৰোৱা, ছাইৰঙা, বিলাহীৰঙা
এই মূখ্যবোৰ কোনোটোৰ বৃপালী, কোনোটোৰ বাক্সসীয়া চকুৰ ভুবুৰে মই
পূৰ্ব গোলাৰ্ধৰ স্মৃতি হিছাপে ৰাখিছিলো । তালৈ মই প্ৰথমে অকলে গলো,
আব্দু চাহ, গোবৰ, কানি, ঘাম, উগ্ৰগোন্ধৰ শেৰালি ফুল, ফ্ৰাঙ্গিপানী আব্দু
বাল্পদং কটা ফলৰ গোন্ধে মোক সেই জীৱনলৈ আদৰি নিলে—এই মূখ্য-
বোৰ আছিল পবিত্ৰ নাট-মন্দিৰৰ সমৃদ্ধত নচা নাচৰ সৌৰৰণি—সিহঁত
আছিল মোৰ আমেৰিকান চৰিত্ৰৰ বিখৰ্মী—বহুসংখ্যক বাক্সবোৰৰ ৰীতিনীতি,
পৌৰাণিক সাধুৰূপৰ অৱশিষ্ট, আব্দু বতাহত ভাহি ফুৰা ফুলৰ দৰে লাহি
পাপৰিবোৰ । আব্দু তাৰ পিছত বোধহয় সেনাবোৰে বন্দুক মৰাৰ মাজে
মাজে নৰসেনাক ভয় দেখুৱাবলৈ এই মূখ্যবোৰ পিন্ধি মোৰ এই ঘৰটোৰ
পৰা খিট্খিটীয়ে বাহিৰলৈ আউজি চাইছিল । বহুত মূখ্য ভাঙি গুৰি হৈ
তেজৰে বোলোৱা হৈ তাত পৰি আছিল ।—বহুত আকৌ মোৰ পাঁচতলাৰ
ঘৰটোৰ পৰা বন্দুকৰ গুলিত ফাটিছাটি তললৈ বাগৰি গৈছিল । সমৃদ্ধৰ
পিনে সিহঁতক আগুৰি ধৰিছিল । ফ্ৰাঙ্কোৰ আগশাৰীত থকা বৃজ্জীবোৰে
ইহঁতক ভেটি ধৰিছিল । নিৰক্ষৰ বেপাৰী এইবোৰ লৈ কোহাঁল কৰি গলগৈ ।
এছিয়াৰ কোটি কোটি দেৱতাৰ দ্ৰিশটোমান মূখ্যই তেওঁলোকৰ অন্তিম নৃত্য—
ভাণ্ডৰ নৃত্য নাচিবলৈ দ্ৰৱৰ পৰা ওলাই আহিল—খন্তেকৰ বিৰতি—
অৱস্থাৰ সলনি হল—মৃদুস্পন্দৰ মাজত বহি তেজৰ ঢেঁকালগা কঠনৰ পিনে
মই একেথৰে চাই বুলো—বন্দুকৰ গুলিয়ে থকা-সৰকা কৰি দেৱাল ফুটা
কৰিলে তাৰ মাজেদি মই বাহিৰলৈ চালো—বহুত দূৰত হাউলিবোৰৰ
সিপাৰে, ভৈয়ামৰ সমতললৈ, পূৰ্বাণ দূৰ্গবোৰলৈ মোৰ দৃষ্টি গ'ল—স্পেন
যেন মোৰ বাবে গেহ হৈ গ'ল—যেন মোৰ ভোজসভাৰ শেহৰ অতিথিজন
চিৰদিনৰ বাবে গলগৈ—মূখ্যবোৰ থকা-নথকা এতিয়া ডাঙৰ কথা নহয়—
গুলি-গোলা চলি থাকোতে, বৃদ্ধৰ সঙ্গীতৰ মাজতে উল্লাস আনন্দ উৎসৱ,
অৰিষ্টাস্য প্ৰতিবোধ, মৃত্যু বা জীৱন—কিবা এটা যেন জীৱনৰ পৰা চিৰদিনৰ
বাৰে হেৰাই গ'ল—যেন উজ্জ্বল শেহৰ নীৰৱতা—শেহৰ উজ্জ্বল মূখ্যবোৰ
হেৰাই ৰোৱাত, অনাদৰত সিঁচৰতি হৈ পৰি থকা মূখ্যবোৰে মই মাতি আনিব
নোখোজা সেনাবোৰে স্পেন মোৰ বাবে চিৰকালৰ বাবে হেৰাই গ'ল ।

পতিত মানুহৰ মাজত মই

এটা বাট বিচাৰি লব লগা হ'ল। কম্যুনিষ্ট পাৰ্টিৰ সক্ৰিয় সদস্যৰ কাৰ্ডখন যদিও মই বহুত পিছত চিলিত পালোঁগৈ—যেতিয়া মই নিয়মমতে পাৰ্টিত নাম লিখালো, স্পেনত থকা কালত বন্ধুৰ সময়ৰ পৰা মই নিজকে কম্যুনিষ্ট বুলি ভাবিছিলো। মোৰ এই পাৰ্টিত বিশ্বাসৰ মূলত বহুত কথা আছিল।

মোৰ বিতৰ্কিত বন্ধু নীট্ছবাদী কবি লিও ফেলিপ এজন সদৰী মানুহ আছিল—তেওঁৰ সকলোতকৈ আকৰ্ষণীয় গুণ আছিল নৈৰাজ্যবাদী মানসিক প্ৰবণতাৰ বিশৃঙ্খলা আৰু বিদ্ৰূপাত্মক বিদ্ৰোহ-প্ৰীতি। গৃহবন্ধুৰ ডুমুল বিশৃঙ্খলাৰ দিনবোৰত তেওঁ এফ. এ. আই (আইবেৰিয়ান এনাৰ্কিষ্ট ফেডাৰেছন)-ৰ দপ্ৰদপোৱা প্ৰচাৰত সহজে ভোল গ'ল। তেওঁক প্ৰায়ে এনাৰ্কিষ্টৰ শিবিৰত দেখা গৈছিল—তাৰে তেওঁ নিজৰ তত্ত্বৰ ওপৰত প্ৰায়ে বক্তৃতা দিছিল আৰু নিজৰ বিদ্ৰোহী গুৰুগোসাই নমনা কবিতাবোৰ পঢ়ি শুনাইছিল। এই কামবোৰত এনে এটা আদৰ্শবাদৰ পৰিচয় পোৱা গৈছিল বিটো ছয়ময়াকৈ ধৰ্মীয় সংস্কাৰমূলক আৰু পুৰোহিত তন্ত্ৰ-বিৰোধী। এই কবিতাবোৰৰ শিবোনামাত আছিল ঈশ্বৰক কাবো কাকুতি কৰা শ্লেোক, আৰু নহলে ঈশ্বৰ মিছা এনেকুৱা কিবা কথা। তেওঁৰ কথাবোৰে নৈৰাজ্যবাদী দলবোৰক মন্থ কৰিছিল। মাদ্ৰিদত চাৰিওপিনে এই দলবোৰ বহাগমহীয়া ফুলৰ দৰে লহ-পহকৈ বাঢ়িছিল—বাকী মানুহবোৰ আছিল বন্ধুক্ষেত্ৰৰ আগশাৰীত—দিনে দিনে বন্ধু আৰু আগবাঢ়ি আহিল। আইন আদালত নমনা দলবোৰে সিহঁতৰ বাছ আৰু গাড়ীবোৰ আধা বঙা আৰু আধা হালধীয়াৰকৈ লৈছিল। দীঘল চুলি দাড়ি ৰাখি, বন্দুকৰ গুলিৰে হাত আৰু ডিম্বিত থাৰু আৰু মগিৰ দৰে গহনাকৈ পিন্ধি স্পেনৰ মাৰণ যজ্ঞত সিহঁতে মূৰ্খিয়ালৰ ভাও লৈছিল। সিহঁতৰ কেটোমান দলক মই দলৰ চিন লগোৱা জোতা পিন্ধি ফুৰা দেখিছিলো; এই জোতাবোৰও আধাকলা আৰু আধা বঙা বৰণীয়া আছিল। মন্দিয়াৰে নিশ্চয় এনেবোৰ জোতা বলাবলৈ বৰ টান পাইছিল। এই চিনবোৰ মিছা ভাবুকি নাছিল। সিহঁতে ছুৰি-কটাৰী, বিশলভাব, বাইফেল আৰু সব্দ সব্দ বন্দুক লগতলৈ ফুৰিছিল। কোনোবা এটা ঘৰৰ পৰ্দালিম্বুখত হিগাৰেট হুপি, থুই পেলাই, এই অস্ত্ৰ-সম্ভাৰে দেখুৱাই

দল বাণ্ধি আশ্ৰা মাৰি আছিল। কিন্তু সিহঁতৰ আচল অভিপ্ৰাণ আছিল ভয়াভূত ভাড়াটিয়াবোৰৰ পৰা 'কৰ' আদায় কৰা বা তেওঁলোকৰ গহনাপাতি, ঘড়ী আদি বস্তু কাঢ়ি—আজুৰি অনা।

এৰাতি লিও ফেলিপে তেওঁৰ এনে নৈৰাজ্যবাদী বক্তৃতা দি ঘূৰি আহিবৰ সময়ত বোঁহ পলম হল। সেই সময়ত মোৰ ঘৰৰ কাষৰ এখন কাফেত তেওঁৰ লগত মোৰ দেখা হ'ল। কবিয়ে এটা খুব সুন্দৰ স্পেনদেশীয় কেপ-কোট পিন্ধিছিল। তেওঁৰ ইহুদী পুৰোহিতৰ লেখিয়া দাড়িৰ লগত ই খুব ভালকৈ বজ্জিতা খাইছিল। বাহিৰলৈ ওলাই যাবৰ সময়ত এই ভাবুক বেশৰ চোলাটোৰ পাৰ্ভালিয়ে তেওঁৰ অভিমানে গোঁৱাৰ সহধৰ্মীজনৰ গাত এছাটি মাৰি গ'ল। লিও ফেলিপৰ চালচলন আছিল স্পেনদেশীয় ডাঙৰীয়া সকলৰ দৰে, আৰু বোধহয় সেইটোৱে তেওঁৰ তলখাপৰ সহধৰ্মীজনৰ বিৰক্তিৰ কাৰণ হল। কাফেত অপমানিত হৈছে বুলি ভবা মানুহজনক আগত লৈ এদল নৈৰাজ্যবাদীয়ে আহি আমাক অলপ দূৰতে ভেটি থৰিলোহি। সিহঁতে আমাৰ কাগজ-পত্ৰ পৰীক্ষা কৰি চাব খুজিলে, আৰু সেইবোৰ চাই লৈয়ে দুজন সশস্ত্ৰ সেনাৰ মাজত কবিক সুন্দৰাই আভৰাই লৈ গ'ল।

তেওঁক সিহঁতে লৈ যোৱা ঠাইখিনি মোৰ ঘৰৰ ওচৰতে। সেই ঠাইত বন্দুকৰাজ সৈন্যবোৰে গুলি কৰি মানুহ মাৰি মাৰি মোৰ বাতিৰ টোপনি কাঢ়ি নিছিল। মই সেই সময়তে বুদ্ধক্ষেত্ৰৰ পৰা ঘূৰি অহা দুজন সেনাক দেখা পালো—লিও ফেলিপ কোন আৰু তেওঁৰ দোষ কি সেই মানুহ দুজনক মই বজ্জাই কঁঠে তেওঁলোকে মোৰ বন্দুক মোকলাই আনিব পাৰিলে। তেওঁ-লোকক অসংখ্য ধন্যবাদ।

এনেকুৱা ভাৱবাদী বিশ্বাসৰ খেলিমেলি আৰু অনাহক ধ্বংসলীলাই মোক চিন্তাত পেলাইছিল। এজন অষ্ট্ৰিয়ান নৈৰাজ্যবাদীৰ কথা মোৰ মনত পৰিছিল। দীঘল, পাতলধ্বনৰ চুলি আৰু চকুৰে দূৰলৈ মণিব নোৱাৰা এই বড়ো মানুহজনৰ বিশেষত্ব আছিল মানুহক ফুৰালৈ নিয়া। তেওঁ এটা দল গঢ়িছিল ভাব নাম দিছিল উবা—কাৰণ এই দলটিয়ে তেওঁলোকৰ হত্যাৰ কাম সমাধা কৰিছিল পুৰা দোকমোকালিতে।

তেওঁ ফুৰালৈ লগত নিয়া মানুহজনক সুধিছিল, তোমাৰ কোঁতলাৰা মূৰ কামোৰে নে?"

“হয়, মাজে মাজে কোঁতলাৰা।”

“বাবু, মই তেনেহলে তাক জইন মৰাঠক এপালি উত্তম দৰ দিম।”—
বুঢ়ী কৈ মানুহজনৰ কপাললৈ টোঁৱাই বিড়লভাবৰ ঘোড়া টিপি দিছিল।

আলকেভেৰাৰ দৰে ক'লা মাটিদৰ এম্বাৰ ব্যতিবোৰত এনে দলবোৰৰ
আধিপত্য আছিল। মাত্ৰ কম্যুনিষ্ট সকলেহে এটা সংগঠিত দল গঢ়ি জাৰ্মান,
মুৰ আবু ফ্ৰাঙ্কোৰ সৈন্যবোৰক বৰ্জিবলৈ এটা সেনাদল তৈয়াৰ কৰিছিল।
প্ৰতিবোধ আবু ফেছী-বিবোধী সংগ্ৰাম চলাই বোৱাৰ তেওঁলোকৰ নৈতিক
শক্তি আছিল।

মুঠতে অৱস্থা এনে আছিল যে কোন পথে বাৰা সেইটো বাচি লবৰ সম্ভৱ
আছিল। মইও তাকে কৰিলো। সেই দুখদুখাৰ দিনবোৰত, এম্বাৰ আবু
পোছৰৰ মাজত যি সিদ্ধান্ত ল'লো, তাৰ বাবে মোৰ কোঁড়িয়াও খেদ কৰিব-
লগীয়া হোৱা নাই।

বাক্সেল এলবাৰ্টি

কবিতা হল শান্তিৰ ফচল। এজন কবিৱে সৃষ্টি কৰিবলৈ শান্তি লাগে—
ষেনেকৈ পাউৰুটী কৰিবলৈ ময়দা লাগে।

বুদ্ধবাজ বোৰে, বাঘে চিকাৰ কৰাৰ দৰে কবিক চিকাৰ কৰে, তেওঁক আনি
পোড়ে, হত্যা কৰে, তেওঁৰ গাত দাঁতৰ কামোৰ বহুৱায়। পুৰুষক তৰোৱাল-
ধাৰী সৈন্য এটাই এখন নিৰানন্দ পথাৰৰ গছৰ ভলত সাংঘাতিক ভাৱে জখম
কৈ পেলাই থৈ গৈছিল। পেটোফি-ৰ প্ৰাণহীন দেহৰ ওপৰেদি বুদ্ধৰ ঘোড়া-
বোৰক লেলিয়াই দিয়া হৈছিল। বুদ্ধৰ বিপক্ষে বৰ্জিবলৈ গৈ গ্ৰীহত
বান্ধবৰ মৃত্যু হল। স্পেনৰ ফেছীবাদীবোৰে ইয়াৰ শ্ৰেষ্ঠ কবিজনক হত্যা কৰি
বুদ্ধ আবশ্য কৰিলে।

বাক্সেল এলবাৰ্টি জীয়াই থকা জাতৰ মানুহ। তেওঁক হেজাৰ বাৰ
মৃত্যুদণ্ড দিয়া হৈছিল, তাৰে এবাৰ গ্ৰানাডাত লোৰকাৰ নিচিনাকৈ। আবু
এবাৰ বাডাদোজ বোলা ঠাইত তেওঁক মাৰিবলৈ ফাঁদ পতা হৈছিল। বেলিৰ
ভাপত, উত্তপ্ত ছোঁড়লত, কোঁড়জত, তেওঁৰ জন্মস্থান পুৱেটো ডি ছাণ্টা
মাৰিয়াত তেওঁক হত্যা কৰিবলৈ, ফাচী দিবলৈ, সিহঁতে তেওঁক বিচাৰি
হাৰাখুৰি খাইছিল—আবু কবিতাৰ গাত এটা মৰণ কামোৰ দিব খুজিছিল।

কিন্তু কবিতাৰ মৃত্যু হোৱা নাই—ইয়াৰ জীৱন মেকুৰীৰ নটা প্ৰাণক

দৰে। সিহঁতে ইয়াক আমনি দিয়ে, বাটেপথে চোচোবাই টানি লৈ ফুৰে, গাত খুই পেলাই ইতিবাঞ্ছ কৰে, ইয়াৰ টেটু চেপি মাৰিব খোজে; নিৰ্বাসন দিয়ে, ফাটেকত ভৰায়, বিৰ খুৱায়; কিন্তু এই সকলোবোৰ চেষ্টাক নস্যাৎ কৰি চাউলৰ খুন্দকণাৰ দৰে উজ্জ্বল মিচিকি হাঁহিৰে সাদৰী মূখখন লৈ আহি ওলায়।

নীলা কামিজ আৰু বঙা টাই পিন্ধি মাদ্ৰদৰ বাটত খোজকাটি ফুৰা সময়ৰ পৰাই এলবাৰ্টক মই চিনি পাইছিলো। ভোতিয়া খুব কম সংখ্যক কবিয়েহে জনসাধাৰণৰ লগত মিলি তেওঁলোকৰ এজন হৈ তেওঁলোকৰ বাবে বুদ্ধাৰ দূৰূহ কামটো কৰিছিল।—তেওঁ তেনেকৈ বুদ্ধা সময়ৰ পৰাই মই তেওঁক চিনি পাওঁ। ভোতিয়াও স্পেনত বুদ্ধ আৰম্ভ হোৱা নাই, কিন্তু তেওঁ আগতেই উমান পাইছিল যে তালৈ আব্দু দেবি নাই। তেওঁ দক্ষিণ স্পেনৰ ছান্দুহ, সাগৰৰ গৰ্জনি আৰু টোপাজ মণিৰ দৰে সোণোৱালী হালধীয়া বঙৰ মদ ভৰি থকা ডালৰ ঠাইত তেওঁৰ জন্ম। তাত তেওঁৰ অন্তৰে আঙুৰৰ পৰা ভেজ আৰু চৌৰ পৰা গান আহৰণ কৰি লৈছিল। তেওঁ স্বভাৱতে কবি আছিল কিন্তু অল্প বয়সত এই কথাটো কোনেও জনা নাছিল এনেকি নিজেও নাজানিছিল। পিছত গোটেই স্পেনে কথাটো জানিলে আৰু তাতোকৈ পিছত তেওঁ গোটেই জগতত জনাজাত হল।

আমাৰ মাজত যি কেইজনৰ কেণ্টাইলৰ ভাষা কোৱা আৰু বুদ্ধাৰ সৌভাগ্য আছিল, তেওঁলোকৰ বাবে বাফায়েল এলবাৰ্টৰ কবিতাত স্পেনৰ কবিতাৰ বিশাল ঐশ্বৰ্য্যৰ দূৰাৰ মূকলি হৈ গৈছিল। তেওঁলৈ জন্মকবি সি অকল নহয়, তেওঁ এজন উত্তম কাব্যশিল্পীও আছিল। জাৰৰ দিনীয়া এপাৰিঁহ বঙা গোলাপৰ দৰে আচৰিতভাৱে ফুলি তেওঁৰ কবিতাই গঙ্গোৰাৰ বক্ষৰ বৰ্ণনাৰ এটুকুৰা, জৰ্জ মানৰিকৰ শিপা, গাৰ্ছিলোচাৰ ফুলৰ পাহিৰ এটি, গুস্তাভো এডলফো বেকাৰৰ শোকগীতিৰ এটা মৃদু সৌৰভ বিলাই আছিল। স্পেনীৰ কবিতাৰ খাৰ্টি বস যেন তেওঁৰ ক্ষটিকৰ মদৰ গিলাহত উপচি পৰিছিল।

স্পেনত ফেছবাদ বন্ধ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা মানুহ সকলক তেওঁৰ এই বঙা গোলাপে জৰ্মকাই ওলগনি জনাইছিল। গোটেই পৃথিৱী এই বীৰত্বপূৰ্ণ দুৰ্বৰ কাহিনী জানে। এলবাৰ্টলৈ ছনেটৰ মহাকাব্য লিখিছিল। সৈন্যৰ ছাউনিত আৰু বুদ্ধক্ষেত্ৰত তেওঁ এই কবিতাবোৰ পঢ়িছিল। কবিতাৰ গবিলো বুদ্ধ তেওঁ আৰিষ্কাৰ কৰিছিল আৰু তেওঁ আৰিষ্কাৰ কৰা কবিতাবোৰে ভেটকা

লৈ বন্দুকৰ গুলিৰ বৰ্ষণত উৰা মাৰিছিল। এই গানবোৰে পিছত গোটেই পৃথিবীজুৰি উৰিছিল।

তেওঁ আছিল এজন সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ কবি, গোটেই জগতত কোনো এটা সংস্কটময় মনুষ্যত্ব কবিতাক কেনেকৈ কামত লগাব পাৰি তাক তেওঁ দেখুৱাই দিছিল। এই বিষয়ে তেওঁৰ সমকক্ষ আছিল অকল মায়াকোভ্‌স্কি। সবহভাগ মানুহৰ উপকাৰত লাগিব পৰা কবিতাৰ এনে ব্যৱহাৰিক শক্তি, মৰমচেনেহ, আনন্দ, মানুহৰ আচল স্বভাৱৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিয়েই লেখা হয়। মানুহৰ লগত সম্পৰ্ক নাথাকিলে কবিতাই শব্দ কৰিব, কিন্তু গান নাগাব। এলবাৰ্টক কবিতাই সদায় গান গাইছিল।

চিলিত নাজীবাদ

মই আকৌ এবাৰ নিজৰ দেশলৈ—চিলিলৈ উভটি আহিলো—ভূতীয় শ্ৰেণীত আহিলো। লেটিন আমেৰিকাত চেলিন, ড্ৰিউ লা ব্ৰেছলি বা এলবা পাউণ্ডৰ দৰে ফেছীবাদক সেৱা কৰি বিশ্বাসঘাতকতা কৰা কোনো কবি নাছিল, কিন্তু হিটলাৰৰ অৰ্থ সাহায্য পোৱা—বা নোপোৱা এটা শক্তিশালী ফেছীবাদী আন্দোলন তাত আছিলেই। “ধূমুহা-বাহিনীৰ” দৰে সাজ পিন্ধা আব্দ ফেছীবাদী চেলামৰ ভঙ্গীত হাত তোলা দল য’তে ত’তে গজি উঠিছিল। এইবোৰ দলক ইমান সামান্য বুলিবও নোৱাৰিছিল। মহাদেশৰ প্ৰাণি সামন্তবাদী কুলীন ডাঙৰীয়া সকলে সদায় কম্যুনিষ্ট-বিৰোধী পক্ষ লৈছিল, আব্দ এতিয়াও লয়। এই কম্যুনিজ্‌ম্-বিৰোধীতা জাৰ্মানীৰ পৰাই আমদানী হওক বা ইউৰোপৰ জহৰা সন্তানবোৰৰ চৰম পৰ্শিয়েই হওক সিহঁত আছিলেই। তাৰ উপৰি আমি এইটোও মনত ৰাখিব লাগিব যে চিলি, ব্ৰাজিল আব্দ মেক্সিকোৰ কোনো কোনো ঠাইত জাৰ্মানীৰ পৰা অহা অভিবাসী মানুহৰ সংখ্যাই সৰহ, এই অঞ্চলৰ মানুহবোৰে সহজেই হিটলাৰে ধুমকেতুৰ দৰে কৰা উন্নতিত আব্দ জাৰ্মান শ্ৰেষ্ঠ জাতি বোলা হেজাৰ বছৰীয়া সাধুকথাত ভোল গৈছিল।

হিটলাৰৰ এই খলক লগা বিজয়ৰ সময়তো দক্ষিণ চিলিত স্বাস্থ্যক নিহানৰে জৰুলৰ দৰে ভৰি থকা কোনোবা সৰু টাউন বা গাঁৱৰ বাস্ত্যত মই কেইবাবাৰো খোজ কাঢ়ি পাব হব লগাত পৰিছিলো। এবাৰ এঠাইত টেলিফোন ব্যৱহাৰ

কৰিবলৈ গৈ মই ফুৰেঁৰক সন্মান জনাবলৈ বাধ্য হৈছিলো, যদিও নিজৰ ইচ্ছাত নহয়। গোটেই টাউনখনতে মাত্ৰ এটাহে টেলিফোন আছিল। আব্দু দবৰ গিৰিহঁতে বন্দুটো এনেকৈ ধৈছিল যে গ্ৰাহকৰ অংশটো হাকোটাৰ পৰা তুলিবলৈ হলেই বাহু তুলি চেলাম জনাই থকা হিটলাৰৰ এখন ফটোৰ প্ৰতি একে দৰে ধৰোভাজনেও চেলাম জনাই বাহু তুলিব লাগিছিল।

“অবোৰা ডি চিলি” বোলা আলোচনীখনৰ মই সম্পাদক আছিলো। ইয়াত প্ৰয়োগ কৰা সকলোবোৰ সাহিত্যমূলক অশ্ল (আমাৰ আইন অশ্ল নাছিল) আমি দেশৰ পিছত দেশ গ্ৰাস কৰা নাজীবোৰৰ বিৰুদ্ধে টোকাহিছিলো। চিলিড হিটলাৰৰ বাধ্যনৃত্তে তথাকথিত নৱজাৰ্মান সংস্কৃতিৰ লেখক সকলৰ কিছুমান কিতাপ জাতীয় পৰীক্ষা-ভালত দান কৰিছিল। আমিও তাৰ উত্তৰত আচল জাৰ্মানী-হিটলাৰে নিৰ্বন্ধ কৰা জাৰ্মানীৰ বিষয়ে লিখা কিতাপ আমালৈ পঠিয়াবলৈ পাঠক সকললৈ আবেদন কৰিলো। মোৰ জীৱনত ই এটা গদ্য-পূৰ্ণ অভিজ্ঞতা। মোক প্ৰাণৰ ভয় দেখুৱা হ'ল। বহুত সন্দেহকৈ বন্ধা ঠেকেটৰ ভিতৰত লেভেৰাবলু সনা কিতাপ ভৰাই মোলৈ পঠিওৱা হৈছিল। কোনোবাই আকৌ “ডেৰ ষ্টুৰমাৰ” বোলা অশ্লীল এখন মাহেকীয়াৰ পুৰা সংগ্ৰহ পঠিয়ালে—বোনিবিৰ্কাৰ আৰু চেমিটিক জাতি-বিৰুদ্ধ সাহিত্যৰ ই নমুনা। ইয়াৰ সম্পাদক জুলিয়াচ ষ্টীচাৰক বহুত বছৰৰ মূৰত নুৰেমবাৰ্গত ফাঁচি দিয়া হৈছিল, এই শাস্তি তেওঁৰ প্ৰাপ্য আছিল। হেনৰিছ হাইনে, টমাচ মান, আনা চেনহাৰ্ছ আইনষ্টাইন, আৰ্ণল্ড জুইগ-ৰ কিতাপো আহিবলৈ ধৰিলে। এনেকৈ পাঁচশ কিতাপ হাতত পৰাৰ পিছত আমি সেইবোৰ লৈ জাতীয় পৰীক্ষা-ভাললৈ গলো।

কিন্তু অবাক কাণ্ড! জাতীয় পৰীক্ষাভালৰ তলা আমাৰ বাবে খোলা নহ'ল।

আমি এটা ফন্দী পাঙিলো। আমি মাৰ্চ কৰি কিতাপবোৰলৈ বেভাৰেষ্ট নিয়েময়েলাৰ আৰু কাৰ্ল ডন ওছিয়েটস্কিৰ ফটো লৈ ইউনিভাৰ্ছিটীৰ বিশেষ হলৰত সোমালোঁগৈ। তেতিয়া তাত বিদেশমন্ত্ৰী ডন মিগুয়েল ব্ৰুছাগা টোকোনাৰ্ল-ৰ সভাপতিত্বত কিবা এটা উৎসৱ চলি আছিল। কিতাপবোৰ আৰু ছবিবোৰ নি আমি সাৱধানে বক্তাৰ মণ্ডত থলোঁগৈ। আমি জিকিলো—কিতাপবোৰ গ্ৰহণ কৰা হ'ল।

ইচ্ছা নেগ্ৰা

আব্দ বোঁচ মনদি, আব্দ উৎসাহ লৈ মই নিজকে লেখাত নিয়োজিত কৰিবলৈ থিৰাং কৰিলো। ম্পেনৰ অভিজ্ঞতাই মোক আব্দ শক্তি, আব্দ সমল ৰোগালে। মোৰ কবিতাৰ ভিত্তিক ডাৱটো এতিয়া শেহ হ'ব লাগিব। “কুঁৱটা প্ৰেমৰ কবিতাৰ আত্মদৰ্শন,” “বোঁছডেংগিৰা এন লা টিয়েৰাৰ” বেদনাত মনৰ খোঁকি বাখোঁকি এতিয়া শেহ হ'বলগীয়া হ'ল। মোৰ এতিয়া বিশ্বাস হ'ল যে সেই কবিতাবোৰ লিখোঁতে মনৰ গভীৰ পাতালপূৰ্বীৰ শিলাখণ্ডত মই কবিতাৰ ফগু নদী খান্দিব পৰা নাছিলো, অকল কবিতাহে লিখিছিলো। মোৰ কবিতা আমাৰ লগসমনীয়াৰ কিবা কামত লাগিলনে? মানুহৰ সংগ্ৰামৰ ই হাতিয়াৰ হ'ল নে? মই ইতিমধ্যেই বহুত অৰ্থোত্তিক আব্দ নঞাৰ্থক কবিতাৰ ৰাজ্যত অনাইবনাই ফুৰিলো, এতিয়া এখন্তেক বৈ, মানসিকতাৰ ৰাজ্যত কেনেকৈ কবিতা হৈ সোমাম, তাক ভাবি চোৱাৰ সময় আহিল। সাম্প্ৰতিক সাহিত্যই এনে কবিতাক বেআইনী বুলিছে, কিন্তু সাধাৰণ মানুহৰ আশা-আকাংক্ষাৰ মাটিত তাৰ শিপা পোতা আছে।

“কাণ্টো জেনাবেল” বোলা কিতাপখনৰ কাম মই আৰম্ভ কৰিলো।

কাম কৰিবৰ বাবে মোৰ এডুখৰি ঠাইৰ দৰ্কাৰ হ'ল। কোনেও নাম নজনা, সমুদ্ৰৰ মূখামূখি এটা শিলবে সজা ঘৰ মই বিচাৰি ললো। ইয়াৰ নাম হ'ল ইচ্ছা নেগ্ৰা। ঘৰটোৰ মালিক জন ম্পেনৰ মানুহ—বহুতদিনীয়া সমাজবাদী, ডন এলাডিও ছোৱিনো তেওঁৰ নাম। তেওঁ নিজে পৰিয়াল লৈ থাকিবলৈ সাজিলেও, ঘৰটো মোক বেচিবলৈ ৰাজী হ'ল। মই কেনেকৈ কিনিম? পইচাৰ অভাৱত পৰিলো। কাণ্টো জেনাবেলৰ এটা কাব্যিক ৰূপৰেখা মোৰ প্ৰকাশক সংস্থাৰ আগত দাখিল কৰিলো। সেই সময়ৰ প্ৰকাশক আছিল এডিটৰিয়াল আৰ্চিলা—তেওঁলোকে মোক বিমুখ কৰিলে। ১৯০৯ চনত আইন এজন প্ৰকাশকৰ সহায়ত মই ইচ্ছা নেগ্ৰাত মই কাম কৰিব পৰা ঘৰ হিছাবে পালো। এই প্ৰকাশক জনে টকা খিনি পোনেই ঘৰটোৰ গৰাকীক সুদ্বিবলৈ মান্তি হ'ল।

এটা মূল কবিতা লিখিবলৈ মোৰ মনটোৱে ছট্‌ফট্‌ কৰি আছিল। ঐতিহাসিক ঘটনা, ভৌগোলিক অৱস্থা, আমাৰ দেশৰ সাধাৰণ মানুহৰ জীৱন

আব্দ ডেঙলোকৰ সংগ্ৰামক বিশ্ব-দৰবাৰত হাজিৰ কৰিবলৈ এনে এটা কবিতাৰ দৰ্কাৰ হৈ পৰিছিল। ইচ্চা নেগ্ৰাৰ বনৰীয়া উপকূল ভূমি, ইয়াৰ অশাস্ত মহাসমুদ্ৰৰ ঢোৱে মোৰ গান বচনাৰ উপযুক্ত ঠাই হৈছে বুলি মই ধৰি লোৱা।

স্পেনৰ পৰা দুৰ্গত মানুহ আনিবলৈ যোৱা

কিন্তু জীৱনৰ বিচিহ্নৰূপে মোক তেতিয়াই মোৰ বাহৰ পৰা আৰ্জুৰি উলিয়াই আনিলে।

স্পেনৰ পৰা মানুহ পলাই যোৱাৰ উৰা বাতাৰি আহি চিলি পালেহি। ৫০০,০০০ মানুহ—মতা, তিৰোতা, বৃদ্ধাৰ, আব্দ সাধাৰণ নাগৰিকে ফৰাহী সীমান্ত পাৰ হৈছে। ফ্ৰান্সৰ প্ৰতিক্ৰিয়াশীল শক্তিবোৰৰ হেঁচাত পৰি লিঙা গ্ৰামৰ চৰ্কাৰে ডেঙলোকক কনচেণ্ট্ৰেছন কেম্পত ভৰাইছিল—বেলেগ বেলেগ দুৰ্গ আব্দ ফাটেকত সিঁচৰিত কৈ ৰাখিছিল—নহলে আফ্ৰিকাত থকা ফ্ৰান্সৰ ভলন্তীয়া ছাহাৰা মৰুভূমিৰ কাষলৈ পঠিয়াই দিছিল।

চিলিতো অইন চৰ্কাৰ আছিল। স্পেনৰ মানুহৰ দুৰ্গতিয়ে চিলিৰ জনপ্ৰিয় শক্তিবোৰক সাহায্যগাইছিল। চিলিত এতিয়া প্ৰগতিবাদী চৰ্কাৰে ক্ষমতা পাইছিল।

চিলিৰ জনপ্ৰিয় ফ্ৰণ্ট চৰ্কাৰে মোক ফ্ৰান্সলৈ এটা মহৎ উদ্দেশ্যত পঠিয়াবলৈ থিৰ কৰিলে। জীৱনত ইয়াতকৈ মহৎ উদ্দেশ্যৰ কাম আব্দ কেতিয়াও পোৱা নাই বুলি মই ভাবো। ফ্ৰান্সত জেলত থোৱা, স্পেনৰ মানুহবোৰক উলিয়াই ডেঙলোকক আমাৰ দেশলৈ—চিলিলৈ পঠিয়াব লাগিব। আব্দ তেনেকৈয়ে আমেৰিকাৰ পৰা মোৰ কবিতাই অত্যাচাৰত জৰ্জৰিত আব্দ বীৰত্বত প্ৰেৰ্ত এই দলবান্ধি পলোৱা মানুহসকলৰ মনত আশাৰ ৰূপালী ৰহন সঞ্চারিত কৰিব। মোৰ কবিতা হব আমেৰিকাৰ বৈষয়িক সাহায্যৰ সমান। স্পেনীয় মানুহক আগ্ৰন দিলে আমেৰিকাৰ এটা বহুদিনীয়া ধাৰ সূজা হব।

সেই সময়ত মই প্ৰকৃততে পত্নী আছিলো, মাত্ৰ কেইদিনমানৰ আগতে ওপ্ৰাৰেছন এটা হোৱাত আৰোগ্য লাভৰ বাবে জিৰণি লৈছিলো—মোৰ এফল ভৰিত তেতিয়াও প্ৰান্তাৰ কথা আছিল। এনে এটা মহান কামৰ ভাৰ পোৱাত মই তেনে অৱস্থাতে মোৰ আগ্ৰনতল এৰি, বিপাৱিকৰ প্ৰেছিডেণ্ট ডন পেড্ৰো এণ্ড্ৰেইৰে চাৰ্ভাৰ লগত দেখা কৰিবলৈ গলো, ডেঙি মোক সাদৰেৰে গ্ৰহণ।

কবিলে।—“হয়, আমাৰ ইয়াতলৈ হেজাৰ হেজাৰ স্পেনৰ মানুহ লৈ আহক। আমি তেওঁলোকৰ সকলোকে কাম দিম। জালোৱা মানুহ আনক; বাৰ্শ্বেছ, কেষ্টিল, এক্সট্ৰেমোডুৰ সকলো ঠাইৰ পৰা মানুহ আনক।”

কেইদিনমানৰ পিছতে মই চিলি এৰি স্পেনৰ মানুহ আনিবলৈ বাহা কৰিলো, ভেণ্ডিয়াও মোৰ ভৰিত প্লাণ্টাৰ বন্দা হৈ আছিল। মই এটা মহৎ উদ্দেশ্য লৈ গৈছিলো বুলি মোৰ নিয়োগপত্ৰত লিখা আছিল। স্পেনীয় অভিবাসী সকলৰ মই অভিবাসনৰ ভাৰপ্ৰাপ্ত কনছাল হৈছিলো। পেকিছত চিলিৰ দূতাবাসত গৈ মই এই নিয়োগপত্ৰ দেখুৱালো।

আমাৰ দেশৰ চৰকাৰ, আৰু ৰাজনৈতিক অৱস্থা আগৰ নিচিনা নাছিল, কিন্তু পেকিছৰ দূতাবাসত কোনো সলনি হোৱা নাছিল। তজ্জবজীয়া দেখুৱাবলৈ পোছাক পিন্ধা আমাৰ কুটনীতিক সকলে কথাটো শুনিলে খঙত অগ্নিশৰ্মা হল। এনেটকৈ চিলিলৈ স্পেনৰ মানুহ পঠিয়াৰ খোজা কামটো তেওঁলোকে ভাল পোৱা নাছিল। ৰাষ্ট্ৰনিষেধৰ ওচৰত, এচুকত মোক তেওঁলোকে এটা অফিচ পাতি দিলে। আৰু মোক বৎসৰোনাৰ্হি আমনি দিলে—এনেটকৈ লিখিবলৈ এখন কাগজ দিবলৈকো মান্তি নহল। ইতিমধ্যেই দূতাবাসৰ সমুখত সকলোৰে নেওচা থোৱা এমখা মানুহ আহি গোট খালেহি, এওঁলোকৰ মাজত বৃদ্ধত আহত অভিজ্ঞ সৈনিক, আইনজীৱি, লেখক, নিজা ব্যৱসায় এৰি আহিবলগীয়া মানুহ, দক্ষ কাৰিগৰ সকলো আছিল।

মোৰ অফিচৰ কাৰ চাপিবলৈকে তেওঁলোকে সাপে নেউলে ফৰ্জাদি বৰ্জিঅ লাগিছিল। অফিচটো চাৰিভলাৰ ওপৰত আছিল। দূতাবাসে এটা জৰুৰী ফন্দী আটিলে—সিহঁতে লিফ্ট চলোৱা বন্ধ কৰি দিলে। স্পেনৰ মানুহ সকলৰ ভিতৰত বহুত আছিল বৃদ্ধত আহত সৈনিক, আৰু বহুত আছিল আফ্ৰিকাৰ কনচেণ্ট্ৰেচন কেম্পৰ পৰা বাচি অহা মানুহ। এওঁলোকে কষ্ট কৈ বগুৱাবাই মোৰ অফিচলৈ অহাৰ দৃশ্য দেখি মোৰ হিয়া ভাগি গৈছিল। কিন্তু নিষ্ঠুৰ অফিচাৰ বোৰে মোৰ অসুবিধাত আনন্দত ঝিকিমিলি কৰিছিল।

এটা ছদ্মভাল

মোৰ জীৱনটো আৰু জটিল কৰিবলৈ, ভেনেজে জনপ্ৰিয় ফ্ৰণ্ট চৰকাৰে মোলৈ থবৰ পঠিয়াল যে এজন চাৰ্জ ডা আফেৱাছ—ক আমাৰ অফিচলৈ পঠোৱা

হৈছে। মোৰ বৰ আনন্দ হল। দূতাবাসত এজন বিভাগীয় প্ৰধান থাকিলে, স্পেনীয় অভিবাসী সকলৰ অভিবাসনৰ বাটত পূৰণ দিলীয়া কুটনীতিক আমোলাভ্যুই যি বাধা-বিঘনি ঘটাইছে, তাৰ হাত সাৰিব পাৰিল। পাঁচনে চশমা পিন্ধা, গাৰে ছেণ্ট লাজাৰ-ৰ পৰা ওলোৱা, কিতাপৰ পোক যেন চেহেৰাৰ ২৪২৫ বছৰ বয়সীয়া ক্ষীণ ডেকা লৰা জন আহি পালে। আবেগত ঠোঁক-বাঠোঁক লগোৱা, চোকা মাতেৰে তেওঁ মোক কলে যে— তেওঁ মোক মূৰ্খৰ বুলি মানি লৈছে, আৰু বৃদ্ধত পৰাজিত মহান মানুহ সকলক চিলিলৈ পঠিওৱা যেন তেওঁৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য লৈ আহিছে। এজন নতুন সহকৰ্মী পাই মোৰ ভাল লাগিল, কিন্তু তেওঁক দেখি কিবা এটা - কাৰণে মোৰ অস্বস্তি হল। মোৰ প্ৰতি তেওঁৰ অতি ভক্তি আৰু সজাগ আদৰ-সাদৰ সন্মুখ তেওঁৰ চৰিত্ৰত কিবা এটা কপটতা আছে যেন পালো। পিছত মই জানিছিলো যে চিলিত জনপ্ৰিয় চৰ্কাৰ ক্ষমতালৈ অহাৰ পিছত তেওঁ বাট সলাই “নাইট্‌চ অব্‌ কলম্বাচ” বোলা জেছাইট পাদুৰী সকলৰ সংগঠনটো এৰি কমুনিষ্ট ব্দৰ আন্দোলনৰ এজন সভ্য হল। তেতিয়া এই সংগঠনটোৱে লুণ্ঠীয়াৰ দৰে বাকে তাকে সভ্য কৰি লৈছিল। তেওঁৰ বৌদ্ধিক গুণাৱলীত সকলো খুচি হল। আৰিলানো মাৰিনে নাটক আৰু প্ৰবন্ধ লিখিছিল। পণ্ডিতালী বক্তৃতা দিছিল, আৰু সকলো বিষয়ে নিজকে জনা-বুজা বুলি খৰি দ্বিতীয় মহাযুদ্ধই আমাক লগ পাঠ পাঠ হৈছিলহি। প্ৰতি বাতি পেৰিছ-এ বোমা বৰ্ষণৰ বাবে বৈ আছিল। বোমাৰু বিমানৰ পৰা আত্মৰক্ষা কৰিবলৈ প্ৰতিটো ঘৰতে উপদেশ দিয়া আছিল। মোৰ নৈৰ পাৰৰ ভিলেনিজ-চাৰ-ছেইনৰ সৰু ঘৰটোলৈ মই প্ৰতিদিন গধূলি ঘূৰি গৈছিলো। প্ৰতিদিনা এই ঘৰ এৰি গধুৰ মনেৰে দূতাবাসলৈ গৈছিলো।

অহাৰ মাত্ৰ কেইদিনমানৰ ভিতৰতে আৰিলানো মাৰিনে মই এতিয়ালৈকে নোপোৱা খাতিৰ পাবলৈ ধৰিলো। মই তেওঁক নোহিন, আলভাৰ্কে ডেল ভাৰ্ণো, আৰু স্পেনৰ আইন কেইজনমান নেতাৰ লগত চিনাকি কৰি দিছিলো। এসমূহৰ ভিতৰতে এই নতুন বিষয়াজনে প্ৰায় সকলোৰে লগত হালিগলি কৰিবলৈ ধৰিলে। মই চিনিপোৱা স্পেনৰ নেতা সকলে তেওঁৰ অফিচৰ পৰা ওলোৱা-সোমোৱা কৰা হল। তেওঁলোকৰ বহুপৰ ধৰি হোৱা কথাবাৰ্তাই মোৰ মনত খুচুৰনি লগাইছিল। মাজে সময়ে তেওঁ মোক মাতি পঠিয়াইছিল—কোঁৱৰাৰা এটুকুৰা হাঁহা—বা মাকৰ বাবে কিবা চুণী পাথৰ এডোখৰ

দেখুৱাবলৈ, আকৌ কেতিয়াবা এজনী খুব বচকী বগী ছোৱালীৰ লগত পেৰিছত কাৰাৰে নাচ চাবলৈ যাওঁতে কেনেকৈ সাধ্যত কৈ বোঁছি টকা খৰচ কৰিব লগাত পৰিল—সেই বিষয়ে মোক কৈছিল। আৰিলেনো মাৰন আৰাগ' দম্পতিৰ বিশেষকৈ এলছাৰ প্ৰিয় বন্ধু হৈ উঠিল। সেই সময়ত কম্যুনিষ্ট বিবোধী অত্যাচাৰৰ পৰা বক্ষা কৰিবলৈ এওঁলোক দুজনক দুতাবাসত ৰখা হৈছিল। এওঁলোকক ভালকৈ চাই চিতি ৰাখি, সবু সূৰা উপহাৰ দি তেওঁ এই দম্পতিৰ প্ৰিয় পাত্ৰ হৈ উঠিল। বিশেষকৈ এলছা ট্ৰিওলেটৰ তেওঁ চিন্তাৰ বিষয় হৈছিল যেন লাগে, কাৰণ তেওঁৰ এখন নে দুখন উপন্যাসত তেখেতে এই মানুহজনৰ কথা উল্লেখ কৰিছিল।

লাহে লাহে মই উল্লেখ কৰিলো যে তেওঁৰ বিলাসিতা টকা পইচাৰ প্ৰতি লোভ মোৰ চকুৰ আগতে দিনে দিনে বাঢ়িব লাগিছে, যদিও মোৰ চকু-কাণ কেতিয়াও তেনেকৈ খোলা নহয়। অতি সহজেই তেওঁ এখনৰ পিছত এখনকৈ নতুন গাড়ী কিনিব পাৰিছিল, সেই বাস্তৱীৰ দামী পুৰণ কৰিবলৈ গৈ পগলাৰ দৰে দুইহাতে পইচা উৰাইছিল।

দেশ এৰি ৰাব খোজা ভগনীয়াৰ সকলৰ কিবা এটা কুটিল সমস্যাৰ মীমাংসা কৰিবলৈ মই এবাৰ ব্ৰুছেলছ লৈ ৰাবলগীয়া হলো। মই থকা সাধাৰণ হোটেলটোৰ পৰা ওলাবৰ সময়ত মোৰ নতুন সহকাৰী পৰিপাটী সাজ পিন্ধা আৰেলানো মাৰিনৰ লগত মোৰ দেখা হ'ল। তেওঁ মোক লৈ খুব বোঁছি বোঁছি কৰিলে, আৰু সেইদিনাই তেওঁৰ লগত ৰাতিৰ খোৱা খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ জনালে।

তেওঁৰ হোটেলত আমাৰ আকৌ দেখা হল। এই হোটেলটো ব্ৰুছেলছত সকলোতকৈ দামী আছিল। টেবুলৰ ওপৰত সজোৱা আছিল দামী আৰ্ক'ড। কেতিয়াৰ বোলা মাংসৰ খোৱাবস্তু আৰু শ্যাম্পেনৰ তেওঁ অৰ্ডাৰ দিলে। শ্বাৰৰ সময়ত মই নিমাত আৰু চিন্তামগ্ন আছিলো—আৰু তেওঁৰ অপৰিচিত খৰচৰ আঁচনিবোৰৰ বিষয়ে—তেওঁ ৰাব খোজা প্ৰমোদ ভ্ৰমণ—কিনিব খোজা শ্ৰমিকতাবোৰৰ বিষয়ে শুনিব লগাত পৰিছিলো। মোৰ এনে লাগিল যেন বলিয়ালিৰ কেটামান লক্ষণ থকা, নকৈ খনী হোৱা এজন মানুহৰ ফুৰ্টনি ঘৰা কথা মই শুনিছো। তেওঁৰ ভিডিয়লৈকে বিংশি বোৱা চকুৰ চাৰ্ভান, তেওঁৰ বিশুদ্ধ উচ্চাৰণ, সকলো মিলি হোৱা অৱস্থাত মোৰ ওকালি আহিব যেন লাগিছিল। কঠোৰ সিদ্ধান্ত লৈ খোলাখুলিকৈ তেওঁক মোৰ মনৰ ভাৱ জনাবলৈ

মই মনস্থ কৰিলো। তেওঁক কলো ধৈ তেওঁৰ লগত মোৰ কথা আছে, আৰু তেওঁৰ কোঠাতে গৈ আমি কফি খামগৈ।

আমি ওপৰৰ তললৈ উঠিবৰ সময়ত প্ৰধান চিড়িৰ তলত দুজন অচিনাকী মানুহ আহি তেওঁৰ কাষ চাপিল। তেওঁ স্পেনভাষাত তেওঁলোকক অলপ ববলৈ কলে, কেই মিনিটমানৰ ভিতৰতে তেওঁ তললৈ নামি আহিব বুলি জনালে।

তেওঁৰ কোঠাত সোমোৱাৰ পিছত মোৰ আৰু কফিৰ কথা মনত নাথাকিল। আমাৰ কথা-বাৰ্তা সহজ নহল। মই তেওঁক কলো, “তুমি ভুল বাট লৈছা। পইচা-পইচা কৈ বলিৱা হৈ পৰিছা। বোধহয় বয়স কম বাবে তুমি কথাটোৰ গম ধৰিব পৰা নাই। কিন্তু আমাৰ ৰাজনৈতিক দায়িত্বও গুৰুত্বৰ বিষয়। হেজাবে হেজাবে ভগনীয়াৰ মানুহৰ দায়িত্ব আমাৰ ওপৰত, আৰু এই কামটো পাতল বুলি আমি ভাবিব নালাগে। তোমাৰ নিজা কামৰ বিষয়ে মই একো নাজানো, কিন্তু তোমাক এমুঠি উপদেশ মই দিব খোজো। অসুখী বহুত মানুহে জীৱনৰ শেহলৈ আহি কয়—মোক কোনেও উপদেশ নিদিলে—কোনেও মোক সাৱধান কৰি নিদিলে—তুমি কিন্তু এই কথাটো কব নোৱাৰিবা। মোৰ কবলগীয়া কথাখিনি মই কলো, এতিয়া যাওঁ।”

বিদায় লবৰ সময়ত মই তেওঁৰ মুখলৈ চালো। চকুপানীৰে তেওঁৰ দুগাল তিতি মূখলৈ বাগৰি পৰিছিল। মই অনুভাপত জিবা কামুৰি ধৰিলো। তেওঁক কথাবোৰ বোচি বোৱাকৈ কলো নেকি? কাষলৈ গৈ কান্ধত হাত দি মই তেওঁক কলো, “নাকান্দিবা।”

“মই মাত্ৰ খঙত অগ্নিশৰ্মা হৈ হৈ কান্দিছো।” তেওঁ কলে।

আৰু এটাও কথা নোকোৱাকৈ মই ঘৰটোৰ পৰা ওলাই আহিলো। মই পৰিছিলো ঘূৰি আহিলো, তাৰ পিছত তেওঁক আৰু কোঁতমাও দেখা নাই। তলত বৈ থকা সেই মানুহ দুজনে মোক নামি অহা দেখি লৰালৰিকৈ ওপৰলৈ তেওঁৰ কোঠালৈ যাব ধৰিলে।

এই কাহিনীটোৰ সামৰণি পৰিব আৰু বহুত বছৰৰ মূৰত—মেক্সিকোত ভ্ৰমি মই চিলিৰ কনছাল জেনাৰেল আছিলো। স্পেনীয় বিপ্লৱীৰ এটা দলে এবাৰ মোক তেওঁলোকৰ লগত এসাজ খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল—তেওঁলোকৰ ভিতৰত দুজনে মোক চিনি পালে।

মই সুখিলো, “আপোনালোকে মোক কেনেকৈ চিনি পালে?”

‘বুকেলছৰ সেইবাৰ আৰিলানো মাৰিনৰ ঘৰৰ পৰা আপুনি নামি অহাৰ পিছত তেওঁৰ লগত দেখা কৰিবলৈ যোৱা মানুহ দুজন আমিয়ে আছিলো।’

“অ’, বাবু তাৰ পিছত কি হল? মই সদায় সেই ঘটনাটোৰ বিষয়ে জানিবলৈ উৎসুক হৈ আছিলো।”

তেওঁলোকে মোক এটা অসাধাৰণ ঘটনাৰ বিৱৰণ দিলে। ভিতৰলৈ গৈ তেওঁলোকে দেখিলে যে চকুৰ পানীৰে তেওঁৰ গাল-মুখ ভিজ্জা, কাষিকটি বিয়াকুল হৈ উচুপি-উচুপি তেওঁ কলে, “মই জীৱনত এনে চকু খোৱা কথা শুনো নাই। নেৰুডাক এতিয়াই ওলাই যোৱা দেখিলা। তোমালোক সাংবাদিক স্পেনীয় কমিউনিষ্ট বুলি তেওঁ গেল্টাপোক খবৰ দিবলৈ গৈছে। মই কৈ-কৈও তেওঁক বথাৰ নোৱাৰিলো। তোমালোকে পলাই যাবলৈ মাত্ৰ কেই মিনিট মানহে সময় পাবা। তোমালোকৰ চুটকেচ কেইটা মোৰ ভাত খৈ যোৱা। মই সেইবোৰ ভালকৈ চাম, আৰু পিছত তোমালোকলৈ পঠিয়াই দিম।”

মই চিঞৰি উঠিলো, “ছয়তান!” তথাপি ভাগ্য ভাল যে তোমালোকে মূঠতে জাৰ্মান বাহিনীৰ হাত সাৰিব পাৰিলা।

“হয়, কিন্তু চুটকেছ কেটাত নব্বই হেজাৰ ডলাৰ আছিল স্পেনীয় কমিউনিষ্টৰ এই টকাখিনি আমি আৰু কেতিয়াও চকুৰে নেদেখিলো।”

ইয়াৰ কিছুদিনৰ পিছত এই ছয়তান চৰিত্ৰৰ মানুহটোৱে তেওঁৰ পেৰিছৰ প্ৰেমিকাক লৈ দূৰ প্ৰাচ্যত দীঘলীয়া প্ৰমোদ ভ্ৰমণলৈ গৈছে বুলি মই খবৰ পালো। আৰু এটা কথা—পইচা খকুৱা তেওঁৰ বগী বৃপহী প্ৰেমিকাটোক চৰব’ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এটা বগা মটা লৰা বুলি জনা গল।

তাবো পিছত—তেওঁ কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ সদস্য পদত ইন্তুফা দিয়াৰ খবৰটো চিলিত জনাজাত হল। খবৰকাগজলৈ দিয়া এখন চিঠিত তেওঁ লিখিলে, “আদৰ্শবাদৰ বিষয়ে মত বিৰোধ তীব্ৰ হোৱাত মই এই সিদ্ধান্ত লবলৈ বাধ্য হলো।”

এজন সেনাপতিৰ লগত কৰি

পৰাজয় বা বন্দীত্বৰ পৰা মুকলি হৈ অহা প্ৰতিজন মানুহ যেন এখন এখন উপন্যাস—বেলেগ বেলেগ অধ্যায়। চকুপানী, হাঁহি, নিঃসঙ্গতা আৰু সৰু সৰু কৰিভাৰে ভৰা। কোনো কোনোটাই মোক অৰাক কৰি পেলাইছিল।

বিমান বাহিনীৰ এজন সেনাপতিৰ লগত মোৰ এবাৰ দেখা হৈছিল, ওখ আৰু ক্ষীণ এই মানুহজন মিলিটাৰী একাডেমিত শিক্ষাপ্ৰাপ্ত আৰু পদক পোৱা মানুহ আছিল। স্পেনৰ মাটিত শিয়াপোতা দুৰাকাংখী এই মানুহ জন বঢ়া হলেও কোণ্টলৰ পপলাৰ গছবোৰৰ দৰে পোনহৈ পেৰিছৰ বাটত ফুৰিছিল। ফ্ৰাংকোৰ সেনাদলে বিপাৱিকান অণ্ডলক ভগাই দুভাগ কৰাৰ পিছত এই সেনাপতি জনে ঘোৰ ঞ্ধাৰত গৈ প্ৰতিৰক্ষাৰ দিহা পৰিদৰ্শন কৰিব লগাত পৰিছিল, আৰু সেই সময়তে বহুত বোচি আদেশ দিব লগীয়া হৈছিল। ঞ্ধাৰ বাতি প্ৰেনৰ লাইট নুদুই শব্দপক্ষৰ এলেকাৰ ওপৰেদি তেওঁ এবোপ্ৰেন চলাই নিছিল। মাজে মাজেই ফ্ৰাংকোৰ বোমাৰু বন্দুকৰ পৰা তেওঁৰ প্ৰেনখন কোনোমতেহে সাৰি গৈছিল। কিন্তু বাতিৰ ঞ্ধাৰ আৰু তেওঁ সাঁহব নোৱাৰা হ'ল। সেইবাবে তেওঁ ব্ৰেইলী পদ্ধতিত পঢ়া শিকিবলৈ ধৰিলে। আৰু অন্ধ মানুহৰ এই লিপি-পদ্ধতি শিকাৰ পিছত তেওঁ দুঃসাহসিক কামবোৰ কৰোতেও, ঞ্ধাৰত হাতেৰে কিতাপ পঢ়ি যাবলৈ ধৰিলে। তলত গৃহস্থৰ জুই আৰু দুখকণ্ট আৰু ধুংসলীলা অটুট হৈ ব'ল। জেনাৰেলে মোক কৈছিল যে তেওঁ এনেকৈ কাউণ্ট অব্ মণ্টিব্ৰণ্টো পঢ়ি শেষ কৰিলে, আৰু মাত্ৰ দি থ্ৰী মাসেকটীয়াছ খন আৰম্ভ কৰিছিল— ভেত্তিয়াই পৰাজয় আৰু নিৰ্বাসনে তেওঁৰ ব্ৰেইলী পদ্ধতিত বাতিৰ পঢ়াশুনা বন্ধ কৰিলে।

আৰু এটা গল্পই মোৰ মনত গভীৰ অনুভূতিৰ ঢোৱে খোঁকিবাখোঁকি লগাইছিল। আণ্ডুলেছিয়ান কবি পেড্ৰো গাৰ্ফিয়াৰ কথা কৈছো—তেখেতৰ শেহৰ জীৱন ঞ্কেলেণ্ডৰ কোনোবা জমিদাৰৰ দুৰ্গত নিৰ্বাসনত কাটিল। দুৰ্গটো একেবাৰে খালি আছিল, আৰু গাৰ্ফিয়া আছিল এজন হটফটীয়া আণ্ডুলেছিয়াবাসী। তেওঁ সদায় থলুৱা সবাইখানালৈ গৈ তাত বাঁহ অকলে, নীৰে এগিলাছ বিয়াৰ খাইছিল। তেওঁ ইংৰাজী ভাষা নাজানিছিল, মাত্ৰ অখৰী মানুহে কোৱা স্পেনীয় ভাষাৰ অলপ-অচৰপ হৈ জানিছিল। মইয়ো তেওঁৰ এনে কথাবোৰ বদ্বিজলৈ টান পাইছিলো। এই নিৰ্বাক গ্ৰাহকজনৰ প্ৰতি সবাইখানাৰ মালিকৰ আগ্ৰহ জন্মিল, আৰু এবাতি অইন গ্ৰাহকবোৰ গঢ়ি বোৱাৰ পিছত তেওঁ এখন্তেক আৰু অলপ বাঁহ যাবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। আখলৰ কাষত বাঁহ দুইয়ো নীৰে মদ খাই গ'ল। জুইকুৰাৰ পৰা খৰিক ফটাফট শব্দই তেওঁলোকৰ মাজৰ নীৰবতা ভঙ্গ কৰিছিল।

ইয়াৰ পিছত এই অনুবোধ এটা নিয়ম হৈ পৰিল। শ্ৰীপদ্মৰ সংসাৰ নোহোৱা এই অকলশৰীয়া মানুহজনক গাৰ্ফিয়াই সৰু দিবলৈ ধৰিলে। লাহে লাহে তেওঁলোকৰ জ্বিয়া দখন মূকলি হল। গাৰ্ফিয়াই তেওঁক স্পেনীয় বন্ধুৰ বিষয়ে কলে। চিঞৰি, শপত খাই, গালি পাৰি প্ৰকৃত এজন আশু-লেছিয়ান মানুহৰ দৰে তেওঁ মনৰ ভাৱ বুজালে। অইন মানুহজনে, এটা কথাও নুবুজাকৈ নীৰৱে চব শূন্য গ'ল।

কট মানুহজনে এইবাৰ তেওঁৰ দখৰ কথা বোধহয় শুনালে। তেওঁক এৰি ধৈ বোৱা ঘৈণীয়েকৰ কথা, আৰু পুতেকহঁতৰ অভ্যাচাৰৰ কথা তেওঁ কৈছিল। জুইশালৰ কাষত বেৰাত মিলিটাৰী ইউনিফৰ্ম পিন্ধা পুতেকহঁতৰ ফটোবোৰ তেওঁ আৰি থৈছিল। মই “বোধ হয়” বুলি কৈছো, কাৰণ মাহৰ পিছত মাহ, এনেকৈ কথাবাতৰা হোৱাৰ পিছতো গাৰ্ফিয়াই মানুহজনৰ এটা কথাও বদলি পোৱা নাছিল।

তথাপি, দিনে দিনে এই অকলশৰীয়া মানুহ দৃজনৰ মাজত বন্ধুত্ব আৰু গভীৰ হৈ উঠিল। প্ৰত্যেকে নিজৰ কথাখিনি অইনজনে বদলি নোপোৱা নিজৰ ভাষাত কৈ মন পাতলাইছিল। প্ৰতি নিশা দুইয়ো দুইকো লগ পোৱা, আৰু প্ৰায় ৰাতিপুৱা লৈকে কথা পতা তেওঁলোকৰ দৰ্কাৰী কাম হৈ পৰিল।

গাৰ্ফিয়াক আকৌ ষোঁতিয়া মোক্কিকোলৈ বদুৰাই অনা হল, তেওঁলোকে দুই দুইৰে পৰা বিদায় ললে। মদ খাই, কথা পাতি, উচুপি কাৰ্দি দুইয়ো দুইকো আকোৱালি ধৰিলে। তেওঁলোক দুয়োকে ইমান টানকৈ একেডাল সূতাৰে বান্ধি বখাৰ শক্তিটো আছিল দুইয়োৰে নিঃসঙ্গতা।

মই প্ৰায়ে কবিক সন্দিগ্ধলো, “পেড্ৰো, তেওঁনো তোমাক কি কৈছিল বুলি তুমি ভাবা?”

“পাৱলো, মই তেওঁৰ কথাৰ এটা বৰ্ণও বদলি পোৱা নাছিলো, কিন্তু তেওঁৰ কথাবোৰ শূন্যৰ সময়ত সেইবোৰ বদলি পাইছো বুলি মোৰ দৃঢ় বিশ্বাস হৈছিল। আৰু ভেনেকৈয়ে, মই কথা কলে তেওঁ যে মোৰ কথাবোৰ বদলিছিল সেই বিষয়েও মই নিশ্চিত।”

উইনিপেগ

এদিন ৰাতিপুৱা মই গৈ দুতাবাস পোৱাৰ লগে লগে কৰ্মচাৰী সকলে এখন দীঘল টোলগ্ৰাম মোক দিলে। সকলোৱে মিচিকিয়াই হাঁহি আছিল।

অইনদিনা কিন্তু মোক দেখিলে তেওঁলোকে এষাৰি মাতো নিদিছিল। এই টেলিগ্ৰামখনত তেখেতে নিশ্চয় কিবা এটা আছে বাব বাবে সিহঁতে ইমান আনন্দ পাইছে।

টেলিগ্ৰামখন চিলিৰ পৰা অহা। প্ৰেছিডেণ্ট ডন পেড্ৰো এগুইৰো চাৰ্ভাই মোক আগতেই কৈ পঠিয়াইছিল যে চিলিৰ পিনে যাবলগীয়া এখন জাহাজত স্পেনৰ নিৰ্বাসিত মানুহবোৰক তুলি চিলিলৈ পঠিয়াই দিব লাগে।

কিন্তু এতিয়া এই টেলিগ্ৰামখন পঢ়ি মই আচৰিত হৈ গলো। তাত লিখা আছে যে তেওঁ সেই বাতিপুৰাই স্পেনৰ পৰা দেশান্তৰী হোৱা মানুহবোৰক মই চিলিলৈ নিম্ন বুলি খবৰ পাইছে। এই আচহুৱা খবৰটো যে সঁচা নহয়, তেওঁ মোক ততালিকে জনাবলৈ কৈছে।

মোৰ বাবে এই টেলিগ্ৰামখন অতি অভদ্র আছিল। দেশান্তৰ হব খোজা মানুহখিনিক গোটাই মেলি লৈ, তেওঁলোকক জাৰি-জোকাৰি বাচি লৈ ঠিক কৰাটো বৰ টান আৰু মোৰ অকলশৰীয়া কাম আছিল। ভাগ্যান্বেষ স্পেনৰ বিপাকিক চৰ্কাৰে মোৰ কামটোৰ মোল বঢ়াইছিল। তথাপি নিতৌ নতুন আৰু হঠাৎ হঠাৎ ওলোৱা বাধাবোৰে আমাক জ্বৰুলা কৰিছিল। ইতিমধ্যে ৩৩ বিয়ুজীয়ে ফ্ৰান্স আৰু আফ্ৰিকাৰ কনচেণ্ট্ৰেছন কেন্দ্ৰ এৰি চিলিলৈ যাবলৈ গোটে খালেহি।

নিৰ্বাসিত বিপাকিকান চৰ্কাৰে কোনোমতে উইনিপেগ বোলা এখন জাহাজ কিনিিলে। বোচি মানুহ যাবপৰাকৈ ইয়াক অলপ সলনি কৰা হল। এতিয়া বোৰ্ডাৰ কাৰৰ এটা সবু বন্দৰত ষ্টেম্পেলপ বোলা ঠাইত নোঙৰ কৰি বান্ধি থোৱা হৈছে।

মই কি কৰা উচিত? এই জ্বৰুৱী আৰু সময় খৰচ কৰি কৰা কামটো, ষষ্ঠীয় মহাযুদ্ধ লাগো লাগো হোৱা সময়ত মোৰ বাবে জীৱনত সকলোতকৈ সন্মানৰ ঘটনা। অভ্যাচাৰিত মানুহসকললৈ আগবঢ়াই দিয়া মোৰ হাতখনে তেওঁ লোকক মন্দিৰ পথ দেখুৱাইছিল। এতিয়া এই টেলিগ্ৰামখনে আমাৰ দেশৰ আছিল বৃপটো সকলোকে দেখুৱাই দিলে। আমাৰ দেশে তেওঁলোকক পোহপাল দিবলৈ, তেওঁলোকক আৰ্দ্ৰৰ নিবলৈ বৈ আছিল। প্ৰেছিডেণ্টৰ কথাই এই সপোন ভাঙি চুৰমাৰ কৰিলে।

মই নোশুনৰ লগত এই বিষয়ে কথা কব খুজিলো। প্ৰেছিডেণ্ট জুৱান দেৱিষ্টন, মন্দ্ৰী আলভাৰেক ডেল ভাৱো আৰু স্পেনৰ বিপাকিকান চৰ্কাৰ

কেইজনমান সভ্যৰ লগত বন্ধু হোৱাৰ মোৰ সৌভাগ্য হৈছিল। নৌগ্ৰনৰ চৰিত্ৰই মোৰ সকলোতকৈ মনত বাখিবলগীয়া যেন লাগিছিল। কিন্তু নৌগ্ৰন আছিল মহানগৰীয়া, বা অন্ততঃ স্নৰোপীয় মেজাজৰ। তেওঁ লিপাজগত পঢ়াশুনা কৰিছিল, আৰু স্নৰ্ভিছাৰ্চীটীৰ শিক্ষাও পাইছিল। নিৰ্বাসিত চৰকাৰৰ এটা লাহেকিয়া পাতল ভাৱমূৰ্তি তেওঁ বাখিব পাৰিছিল।

আমি কথা পাতিলো। মই তেওঁক বটনাটো বুজাই কলো। প্ৰেছিডেণ্টৰ অশুভ টেলিগ্ৰামখনৰ কথাও জনালো। নিৰ্বাসিত মানুহবোৰক সপোন দেখা আশ্ৰয় দাতা বুলি আশা দি মই এতিয়া কথাবাহী ঠগৰাজ হলো বুলি তেওঁক বুজালো। সমস্যাটোৰ তিনিটা সমাধানৰ পথ মই দেখুৱালো। প্ৰথমটো হল—যদিও বৰ ঘিন লগা প্ৰস্তাৱ—খোলাখুলিকৈ ঘোষণা কৰা যে মেননীৰ মানুহক চিহ্নিত বসতি দিবলৈ কৰা আয়োজন বন্ধ কৰা হল। দ্বিতীয়টো হল—এটা নাটকীয় উপায়—এই সিদ্ধান্তৰ ৰাজহুৱা প্ৰতিবাদ জনাই নিজৰ মূৰত গুলি মাৰি মূৰৰ খুলি উৰাই দিয়া—আৰু তৃতীয়টো হল ভেম দেখুৱা—মানুহখিনিক জাহাজত তুলি লৈ, তেওঁলোকক লগত লৈ গৈ, আগপিছ নভবাকৈ কাৰো আদেশ-পাতি নমনাকৈ ভালপেবাইজোত গৈ ওলোৱা।

নৌগ্ৰনে হাতলৱালা চকীত বহি পিছপিনে হেলান দি প্ৰকাণ্ড চিগাৰটো হুপিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিছত বিষয় হাঁহি এটা মাৰি মোক স্মৃতিলৈ টেলিফোন কৰি স্মৃতি নাচাই কিয় ?”

ভেতিয়াৰ দিনত ইউৰোপ আৰু আমেৰিকাৰ মাজত টেলিফোনত কথা পতা বৰ কষ্টকৰ আছিল, কেতিয়াবা বহুত বটো বৈ থাকিব লগা হৈছিল। কাগফলা চিঞৰ আৰু হঠাৎ হঠাৎ নশুনা হোৱাৰ পিছত বিদেশমন্ত্ৰীৰ মাতটো যেন বহুত দূৰৰ পৰা আহি অহা যেন মই শুনিবলৈ পালো। শুভা শুভা কথাৰে, প্ৰতিটো কথাৰে কুৰি বাৰ মান আওৰোৱাৰ পিছত, কাগত ভাল মৰাকৈ, দুইয়ো দুইৰো কথা শুনিছোনে নাই নজনাকৈ, যেন সাগৰৰ গৰ্জনহে শুনিছো তেনেকৈ মই মন্ত্ৰী ওটেংগক বুজাব পাৰিলো যেন লাগিল—যে মই প্ৰেছিডেণ্টৰ আদেশ নামানো। মই যেন তেওঁক কোৱাও শুনিলো যে পিছদিনালৈকে যেন মই কথো।

অন্তাৰিকতে, পৌৰুষৰ সৰু হোটেলটোত সেই ৰাতিটো মোৰ বৰ চিন্তাত কাটিল। পিছদিনা আবেলি মই জনিলো যে চিলিৰ বিদেশমন্ত্ৰীয়ে পদত্যাগ কৰিছে। মই কমতাপন্ন কিবাই দিলেও তেওঁ তাক গ্ৰহণ নকৰে। মন্ত্ৰীসকল খল

হেলেকপেলেক কৰিছে, আৰু আমাৰ মহৎ প্ৰেছিডেণ্টে বাহিৰৰ চাপত ভাঙি পৰিব খোজা ক্ষমতা আকৌ লাভ কৰিলে। নতুনকৈ পঠিওৱা টেলিগ্ৰাম এখনত আগৰ আদেশ নাকচ কৰি আকৌ নতুনকৈ দেশান্তৰী হ'ব খোজা মানুহবোৰক নিয়াৰ দিহা কৰিবলৈ কোৱা হল।

অৱশ্যেহত আমি তেওঁলোকক উইনিপেগ বোলা জাহাজত তুলি দিব পাৰিলো। গিৰিয়েক, বৈণীয়েক, মাকবাপেকৰ লগত লৰাহোৱালীৰ—বিসকলৰ বহুতদিন ধৰি দেখা হোৱা নাছিল আৰু মদ্যপ আফ্ৰিকাৰ বেলেগ বেলেগ ঠাইত আঁতৰি আছিল এই জাহাজত উঠিবৰ সময়ত তেওঁলোকৰ বহুতৰ মিলন হল। বৈ থকা ভিৰৰ পৰা মানুহে এখনকৈ ট্ৰেন আহিলেই সমুখলৈ এছাৰ খাই পৰিছিলহি। ট্ৰেনৰ খিড়িকীয়েদি মূৰবোৰ ওলোৱাৰ আগতে তেওঁলোকে দৌড়ি গৈ, চিঞৰি, উচুপি, নিজৰ মৰমৰ আপোন মানুহ খিনিক বিচাৰি উলিয়াইছিল। এনেকৈয়ে অৱশ্যেহত সকলোৱে জাহাজত উঠিল। জালোৱা, চহা, হজুৱা, বুদ্ধিজীৱি, শক্তি, বাঁহ আৰু কঠোৰ পৰিশ্ৰম কৰা সকলো মানুহৰ নমনা এওঁলোকৰ ভিতৰত আছিল। মোৰ কবিতাই তেওঁলোকক এখন দেশ বিচাৰি দিলে—সংগ্ৰামত সি জয়ী হল। গৰ্বত মোৰ বুকুখন ভৰি উঠিল।

এখন খবৰৰ কাগজ কিনি লৈ মই ভিলেনেজ ছেইনৰ বাস্তাব্যত টহল দিবলৈ ধৰিলো। এটা পূৰ্বগ দূৰ্গ পাব হৈ গলো। ধন্যসাৱণেঘটো আঙুৰ ফলৰে তেজবঙা হৈ আছিল। আৰু কিছুমান খোৱাবৰণীয়া স্তম্ভই আকাশলৈ মূৰ পোনাই খিন্ন দি আছিল। বহুত শতাব্দীৰ আগতে বনচাৰ্ড আৰু প্ৰিন্সেডৰ কবি সকলে পাখৰ আৰু মাৰ্বেলৰ ওপৰত সোণচৰোৱা আখৰেৰে এই প্ৰাচীন দূৰ্গটোতে লিখি থৈছিল। সেই কবিতাবোৰে এতিয়া মোৰ মনত ৰূপনাৰ বহন চৰালে। খবৰৰ কাগজখন খুলি চাই মই জানিলো যে সেই দিনাই দ্বিতীয় মহাযুদ্ধ আৰম্ভ হল। পূৰ্বগকলীয়া মানুহে পাহাৰি বোৱা গাওঁখনত ক'লা চিৰাহিৰে ডাঙৰ আখৰেৰে লিখা খবৰটো দেখি কাগজখন মোৰ হাতৰ পৰা খহি মাটিত পৰিল।

বুদ্ধ বে লাগিবই, তাক সকলোৱে জানিছিল। হিটলাৰে এখন এখনকৈ ঠাই গ্ৰাস কৰিব ধৰিছিল। ইংৰাজী আৰু ফৰাছী ৰাজনীতিজ্ঞ সকলে তেওঁক আৰু বেচি চহৰ, বেচি গাওঁ আৰু মানুহ ভেটি দিবলৈ ভৱানবা দ্বিষ্ট দোৰিছিল।

প্ৰকাশ এচপৰা ক'লা খোঁৱাই যেন বৰ বিপদৰ দৰে মানুহৰ বিবেকক ঢাকি পেলাইছিল। পেৰিছত মোৰ ঘৰৰ খিড়কীৰে চাই লা ইনভেলিড-ত প্ৰথম সেনাদল বন্ধুক্ষেত্ৰলৈ বাবলৈ ওলোৱা দেখিছিলো—দলটো চেঙেলীয়া লৰাৰ—সিহঁতে ভালকৈ সৈন্যৰ সাজটোকে পিন্ধিবলৈ তেতিয়াও শিকা নাছিল—কিন্তু মৃত্যুৱে হাঁকৈ মেলি থকা মৃত্যুলৈ পোনাই খোজ লৰ লগাত পৰিছিল।

এই বন্ধুযাত্ৰাটো বিবাদৰ দৃশ্য আছিল, কোনেও বেজাৰ ভাৱ লুকাব পৰা নাছিল। সকলোৱে যেন জানে বন্ধুত হাবিবই, কিন্তু মৃত্যুৰে তাক প্ৰকাশ কৰা নাছিল। উগ্ৰ-জাতীয়তাবাদী দলবোৰে বাস্তাৱ ঠৈল দি প্ৰগতিবাদী বন্ধুজীৱিক চিকাৰ কৰি ফুৰিছিল। সিহঁতৰ মনত হিটলাৰ অনাগামী লাভালবোৰ গঢ় নহয়, গঢ় হ'ল ফৰাছী জাতিৰ শ্ৰেষ্ঠ চিন্তাবিদ সকলহে। আমাৰ দূতাবাস খনতো বহুত সলনি হৈছিল। আমি মহৎ কবি লুই আৰাগ'-ক তাত সাদৰি ললো, তেওঁ তাত চাৰিদিন আছিল, আৰু এই চাৰি দিনেই দিনে বাতি লিখি কটাইছিল। “অদৃশ্যৰ যাত্ৰী” বোলা কিতাপখন তেওঁ চিলিৰ দূতাবাসতে লিখি শেষ কৰিছিল। পঞ্চম দিনা বন্ধুৰ সাজ পিন্ধি তেওঁ বন্ধুক্ষেত্ৰলৈ যাত্ৰা কৰিলে। জাৰ্মানৰ বিৰুদ্ধে বৰ্জা এইখন তেওঁৰ শ্বিভীয় বন্ধু।

সেই বিভীষিকাময় দিনবোৰত স্ল'বোপীয় মানুহৰ সংকল্পৰ শিথিলতা দেখি মই অবাক হলো, আৰু লাহে লাহে সেইটো দেখি আৰু বেয়া নলগা হ'ল। “লাগাতাৰ” বিপ্লৱ বা ভূমিকম্পৰ দৰে ধাহিহুঁহি নিয়া ঘটনা তাত বিবল, কিন্তু বন্ধুৰ বিষাক্ত বাত্মৰে আমি উশাহ নিশাহ লোৱা বায়ু আৰু ধোৱা বটীক বিষাক্ত কৰিবলৈ সিহঁত পিছহোঁহকা নাছিল। সকলো সময়তে মানুহৰ মনত বোমা বৰ্ষণৰ ভয় আছিল। প্ৰতি বাতি ব্লেক আউট কৰি ৰখা হৈছিল। আৰু ৭০ লাখ মানুহে এই এম্বাৰ কালিয়া সাঁহিছিল। পেৰিছত হ'ল পোহৰৰ চহৰ—এম্বাৰে যেন তেওঁলোকৰ অন্তৰো এম্বাৰ কৰি পেলালে। কথাটোৱে মোক বৰ ভৰাইছিল বাবে এতিয়াও মনত আছে।

মোৰ জীৱনৰ এই ছোৱা সময়ৰ পিছত আকৌ মনো জগতৰ নতুনকৈ ধৰা পৰা ঠাইত অকলশৰীয়া হৈ পৰিলো, যেন ইমানদিনৰ সন্দীৰ্ঘ বাঢ়া মোৰ জীৱনত এটা অপচয় কৰা অধ্যায়হে। মনত জীয়াতু-বাডমা ভোজ কৰিবলৈ

খৰিলো—যেন দ্বিতীয়বাৰ মই নিঃসঙ্গ হলো—সৃষ্টি বহস্যৰ ভয়লগা পাতনিভ, জন্ম বস্তুগাৰ বিষত, অতীতগ্নয় ভীতিৰ পৰা মোৰ আগৰ কবিতাবোৰৰ জন্ম হৈছিল—যেন তাৰ পৰা আঁতৰি গৈ নহুৱেচেনাৰ এটা নতুন সৃষ্টিৰ গন্ধলিভ মই উপস্থিত হলোঁগৈ। মই কোনপিনে যাওঁ ? কোনপিনে ঘূৰোঁ ? কি উদ্দেশ্যত নীৰৱ হৈ থাকিম, নিশাহ লবলৈ এডোখৰ ঠাই বিচাৰি লম ? বস্তুটো নদুমাই গল—এম্বাৰে ওপৰৰ পৰা তললৈ, ভিতৰৰ পৰা বাহিৰলৈ বিয়পি গল। বৰ বতনেৰে সজা মোৰ মনৰ মন্দিৰটোত এম্বাৰৰ ধূন্যতাৰ বাহিৰে যেন মই আব্দ একো দেখা নাই।

আব্দ তথাপি, তাৰ মাজেদি, মোৰ যিটো প্ৰাণ-প্ৰিয়, সৰ্বকালৰ মূলতন্ত্ৰ, সকলোতকৈ সৰ্বব্যাপী, একেবাৰে আশাতীত, ই যেন প্ৰথমবাৰ আহি মোৰ চকুৰ আগতে দেখা দিলেহি। গোটেই জগতখনৰ কথাকে মই ভাবিছো কিন্তু মানুহকে বাদ দিছো, মই নিষ্ঠুৰৰ দৰে কষ্ট দি মানুহৰ অন্তৰক খুঁচিয়াইছো, তেওঁৰ বস্তুগাৰ কথা ভবা নাই। চহৰ মই দেখিছো—কিন্তু ধূন্দা চহৰখনহে দেখিছো। কাৰখানাবোৰৰ কৰুণ অস্তিত্ব মই দেখিছো—কিন্তু এইবোৰৰ চালৰ তলত, বাটেপথে, বেলৰ স্টেচনত, চহৰ-গাঁৱত উপাচ পৰা দূখ-বেদনা মই দেখা নাছিলো।

স্পেনৰ গীটাৰ গুলি লাগি ছিঙিল ; সঙ্গীত নহয় ইয়াৰ পৰা যেতিয়া হোলোকা হোলোকে তেজ ওলাল, মানুহৰ দূখ দুৰ্দশাৰ মাজত ভূতে পোৱাৰ দৰে মোৰ কবিতা আগমৰণত মৰিল। তেজ আব্দ মঙ্গল তাৰ উগাবত ওলাল। আব্দ যেতিয়াৰ পৰা মোৰ বাট সকলো মানুহৰ বাটৰ লগত মিলিল। হঠাৎ মই অনুভৱ কৰিলো যে নিঃসঙ্গতাৰ অতলৰ পৰা মই আকৌ আকাশলৈ উঠিছো—মানুহৰ পিনে মন দিছো। এই মানুহ সকলৰ ভবোৱাল তেওঁলোকৰ হাতৰ হাঁচটি হৈ মোৰ নম্ব কবিতাই জীয়াই থাকিব খুজিলে। এওঁলোকৰ সীমাহীন দূখ দুৰ্দশাত, টোপালে-টোপালে পৰা ঘাম মূচি খাদ্য পানীয়ৰ বাবে কৰা বৃশ্ৰত তেওঁলোকৰ হাতৰ হাঁতিয়াৰ হব খোজে।

তাৰ পিছত যেন মোৰ মনৰ মহাকাশখন মেল খালে। —গভীৰ আব্দ চিন্তাস্বায়ী হৈ মূৰ্চ্ছা হ'ল। আমি এতিয়া পোনকৈ মাটিত ভৰি পুতিছো। আব্দ মাটিত ওপজা সকলো বস্তুকে নিজৰ কৰি লবলৈ হাবিয়াস কৰিছো। আমি কোনো বহস্য নাজানোঁ, কাৰণ আমি নিজেই একো একোটা বহস্য। মোৰ কবিতা অসীম আকাশলৈ বিয়পি ৰোৱা আকাশ এখনৰ বস্তুবাদী অংশ

সাগৰৰ ভলৌদি, এনেকি মহাপৃথিবীৰ পাতালৰ মনোমোহা সুন্দৰ গছলতাৰোহ লৈকে সোমাব লাগিছে। দিনৰ পোহৰত সূৰ্যৰ কিৰণৰ লগত কথা পাতিছে, আই ধৰিচীয়ে কোলাত লুকাই থোৱা মণিমুকুতাৰ খনিবোৰ লুৰুদকিছে, শৰতৰ শোভা আৰু মানুহৰ লগত থকা সম্পৰ্কটো আকৌ পাতিবলৈ লৈছে। বতাহ সেমেকি যায়। বিৰতিৰ মাজে মাজে জিৰ্জিকি উঠা বিজুলি আৰু ঢেৰেকনিয়ে মনত ভয় জন্মায়। বাহিৰৰ পৰা দেখা নোপোৱা, দিনৰাপনৰ সস্তা শব্দতকৈ বেলেগ এটা ভাষা দিগন্তত জন্ম হব খিৰিছে। মোৰ কবিতাৰ অস্তৰৰ ভিতৰৰ অস্তৰৰ পৰা এখন নতুন মহাদেশে চকু মেলি চাব খিৰিছে। বহুবৰ পিছত বহুব খৰি মই এই মহাদেশখনৰ মাটি সমান কৰিব খিৰিছো—এই ৰাজ্যক ভাগে ভাগে সজাই, সাগৰৰ পাৰৰ বহুসাময় বালিয়া মাটিত খোজ কাঢ়ি, ইয়াৰ টোবোৰক হাতেৰে নিমজ কৈ নিচুকাই, ইয়াৰ জীৱ জগত আৰু ভূ-প্ৰকৃতিৰ বিষয়ে জানি—মই বহুবৰ পিছত বহুব একাৰ, নিজান, অকলশৰীয়া জীৱন কটাইছো।

মেক্সিকো—ফলেফুলে ঠন ধৰা—কিন্তু কাঁইটীয়া।

আমাৰ চৰ্কাৰে মোক এইবাৰ মেক্সিকোলৈ পঠালে। বহুত বেদনাভৰা অভিজ্ঞতা আৰু বিশৃংখল স্মৃতিয়ে মোৰ মনটো ভাঙি পেলাইছিল। ১৯৪০ চনত সেইয়ে মই আলফ্ৰেছো ৰেয়েছ-এ নিৰ্মল বান্দুৰ দেশ বদলি বৰ্ণোৱা আনাহুৱেক মালভূমিত সেই বতাহ খাবলৈ আহিলো।

মেক্সিকো—ইয়াৰ কাঁইটীয়া মধুৰী আম আৰু সাপথোপেৰে ভৰা, মেক্সিকো ফলে ফুলে ঠন ধৰি উঠা কিন্তু কাঁইটীয়া; শুকান কিন্তু হাৰিকেন নামৰ ধুমুহা-বতাহত ক্ষত-বিক্ষত; ইয়াৰ প্ৰাকৃতিক সীমাৰেখা আৰু তাৰ ৰং বস হল ভয়ংকৰ। আগ্নেয়গিৰিৰ অগ্ন্যংপাত আৰু সৃষ্টিৰ মহিমাত ই নৃশংস। ইয়াৰ ষাদু আৰু অসাধাৰণ পোহৰৰ উজ্জ্বলতাই মোৰ চকুত চাঁত মাৰি ধৰিলে।

বহুৰ পিছত বহুৰ ধৰি মই মেক্সিকো ভ্ৰমণ কৰিলো। —ইয়াৰ প্ৰতিখন বজাৰলৈ গলো, কাৰণ মেক্সিকোক চিনি পাবলৈ হলে বজাৰতে চিনিব পাৰি। চিলেনমাৰ কৰ্কশ কণ্ঠৰ গান বা দাড়িওৱালা, পিস্তলধাৰী, চম্বেৰো নামৰ টুপি পিন্ধা মেক্সিকো দেশৰ মিছা বেগধাৰী মানুহৰ মাজতো মেক্সিকো নাই। তেজৰঙা জিকমিকোৱা নীলা-সেউজীয়া বৰণৰ গাতলোৱা চাদৰৰ দেশ হল মেক্সিকো। মাটিৰ চৰিয়া আৰু কলহৰ দেশ এই ঠাইখন ফলৰ দেশও—কাটি খুৱি বথা ফলত মাথিয়ে ভনভনাই আছে। ইয়াৰ অসংখ্য গাওঁত ইম্পাতৰ দৰে নীলা শ-শ বহুৱীয়া পুৰণি গছলতাও হালধীয়া কাঁইটে ভৰি আছে।

পৃথিৱীৰ ভিতৰতে সকলোতকৈ ধুনীয়া এই বজাৰবোৰত সকলো বস্তু বস্তু কিনিবলৈ পোৱা যায়। ফল, উলৰ কাপোৰ, কানি, মাটিৰে সজা কাঁইহাটি—এইবোৰ মেক্সিকোৰ মানুহৰ উৰ্বৰ আৰু প্ৰাচীন শিল্প মানসত, আৱু হাতৰ কামত অপৰূপ পাৰ্গভালিৰ চিনাকি দিয়ে।

মই যেন মেক্সিকোত উঠি ভাৰি ফুৰিলো, ইয়াৰ সাগৰৰ পাৰত অনাই বনাই ফুৰিলো। থিয় উপকূলত অবিৰাম উজ্জ্বল বিজুলীৰ জিলিকনি দেখিলো। চিনালোৱা পৰ্বতৰ টপলোৱাৰোপা-ৰ পৰা মই নামি আহিছো। নামবোৰ এই

পূৰ্বাৰ্ণ গোলাৰ্ধত বৰ অশুভ । প্ৰায় দেৱতাৰ সমান নিষ্ঠুৰ মানুহ জাতিয়ে
 বোঁতলা মোঁজিকো শাসন কৰিবলৈ ওলাল ভোঁতলা এই টান নামবোৰ দেৱতা
 সকলে দি পঠিয়ালে । বহুসাময়, বাজোঁচিহ্ন আদিম প্ৰভাতৰ এই দেশখন মই
 ভ্ৰমণ কৰিলো । চনৰা আৰু ইউকাটান, আনেছয়াল—এই সকলোবোৰ ঠাই
 যেন ঠাণ্ডা এটা চুলাহে । মাটিৰ সকলো বৎ-বহল লৈ ভৰপূৰ হৈ আছে ।
 নান্নাৰিটৰ পৰা মিচোৱাকান লৈ ঘূৰিলো—জানিটিজো ৰীপৰ ধোঁৱা
 এইবোৰ ঠাইৰ পৰা দেখা যায় । জালিস্কা-ৰ পৰা ভাঁহি অহা শস্য ;
 নতুনকৈ ওপজা আগ্নেয়গিৰি পাবকুটান'ৰ পৰা ওলোৱা গন্ধক গোল্ফ লগত
 পাটজকুৰাও হুদৰ পৰা ভাঁহি অহা কেঁচা মাছৰ গোল্ফ মিহলি হৈ গৈছিল ।
 বয়স আৰু সভ্যতা, ইয়াৰ সঙ্গীত আৰু ভূপ্ৰকৃতি সকলো মিলি মোঁজিকো এখন
 যাদুৰ দেশ, অঘৰীৰ দৰে চিৰদিনৰ বাবে তেজৰ শাওলগা ডাঙৰ শিলাখণ্ড পাব
 হৈ মই তেজ আৰু শেলুৱৈয়ে চিন ৰাখি বোৱা পাথৰবোৰ পালোঁগৈ । সময়
 এইবোৰ ঠাইত জীণ গৈ আছে । মইও নিজকে প্ৰাচীন আৰু বলশালী যেন
 পালো । আৰু এই ঠাইত ভ্ৰমণ কৰিবলৈ নিজকে উপযুক্ত বুলি ভাবিলো ।
 গিৰিসাই উপত্যকা প্ৰকাণ্ড শিলৰ বেৰাবে বেলেগ বেলেগ কৰা আছে । ওখ
 ওখ পাহাৰৰ মূখবোৰ যেন কটাৰীৰে নিমজকৈ সমান কৰি কাটিছে—গ্ৰীষ্ম
 প্ৰধান দেশৰ প্ৰকাণ্ড গছভৰা অৰণ্যবোৰত কাঠ, সাপ, চৰাই আৰু সাধুকথা
 ভৰপূৰ হৈ আছে । সেই বিশাল অৰণ্যভূমিত বৃগবৃগ ধৰি মানুহে প্ৰকৃতিৰ
 বিৰুদ্ধে সংগ্ৰাম কৰি, চকুৰে মণিৰ পৰা ঠাইলৈকে বাসৰ উপযোগী কৰিছে ।
 এই বিশাল মহাশূন্যত মই আবিষ্কাৰ কৰিলো যে গোটেই আমেৰিকাৰ
 ভিতৰতে চিৰলি আৰু মোঁজিকো এই ঠাই দুখনত অলপো মিল নাই । বাস্তৱদৃশ্য
 মূখতে পমি বোৱা কথাত মই কেতিয়াও ভোল বোৱা নাছিলো—যেনে
 জাপানৰ জনে আহি কবহি হে আমাৰ দৰে তেওঁলোকৰ দেশতো চেৰীফলৰ গছ
 আছে—সেইবাবে আমি দুইখন দেশ একে । অথবা, ইংৰাজজনে আমাৰ
 সাগৰৰ পাৰত তেওঁলোকৰ দেশৰ বাবে একে ধৰণৰ কুঁৱলী দেখা পোৱা, বা
 আৰ্জেণ্টিনা বা জাৰ্মানীৰ পৰা অহা জনে আমাৰ দেশৰ বৰফ দেখি,
 সকলোবোৰ দেশ একে বুলি কোৱা কথাত মই পতিয়ন নাযাওঁ । পৃথিৱী বোলা
 এই গ্ৰহটোৰ বেলেগ বেলেগ ভূ-প্ৰকৃতি দেখি মই আনন্দ পাওঁ—বেলেগ বেলেগ
 অক্ষাংশৰ প্ৰকৃতিয়ে নিজকে বেলেগে সজাইছে । মই মোঁজিকোক ভাল পাওঁ সেই
 কাৰণে আমাৰ সাগৰৰ পানীৰে ভৰি থুই বোৱা, অস্যাধ্যমী দেশখনৰ জন্তু

এখানিও সাদৃশ্য নাই বুলি মই নুই কৰিব খোজা নাই। মই মাথোন ইয়াৰ লগত আমাৰ প্ৰভেদখিনি বুজাব খুজিছো—যাতে আমাৰ আমেৰিকাক ইয়াৰ সকলো স্তৰত উচ্চ শিখৰত, আৰু একেধাৰে নামনিত দেখুৱাব পৰা যায়। আৰু আমেৰিকাৰ ভিতৰত, বোধহয় বা গোটেই পৃথিবীৰ ভিতৰতে মেক্সিকোৰ আৰু ইয়াৰ মানুহৰ নিচিনা গভীৰ মানসিকতা মই ক’তো দেখা নাই। ইয়াৰ উজ্জ্বল সাফল্য বা প্ৰকাশ ভুলবোৰতো মই সেই একে উদাৰতা, গভীৰ জীৱনী-শক্তি, অশেষ বদৰঞ্জী আৰু ভৱিষ্যত উন্নতিৰ সূতাৰে বন্ধা বুলিব পাৰি।

এদিন আমি মাছধৰা জালোৱাৰ গাঁৱলৈ ফুৰিবলৈ গলো। জিঞাৰ পাখিৰ দৰে পাতল জালবোৰ মাছ মাৰিবলৈ পানীত পেলোৱা সময়ত ইহঁতক দেখিবলৈ প্ৰকাশ পখিলাৰ দৰে লাগিছিল। খনি অঞ্চলত চাবলৈ গৈ গাঁতৰ পৰা ওলোৱা কঠিন খাতুক ৰূপহ জ্যামিতিক নক্সাত পৰিণত কৰা দেখিছিলো। বাটে-পথে ঘূৰোতে দৈত্যৰ লেখিয়া ডাঙৰ, বনবনৰ মাজত, কুইটীয়া বনক মাজত কনডেণ্টবোৰ চকুত পৰিল। বজাৰত শাক পাঁচালিবোৰ যেন ফুলক শোভা লৈছে বিৰাজ কৰিছে। এই শোভাই আমাৰ মূৰ ঘূৰাই দিলে। এনেকৈ মেক্সিকোখন পাৰ হৈ আমি ইউকাটান বোলা ঠাই পালোঁগৈ। পৃথিবীৰ পৌৰ্ণালিক সভ্যতাৰ প্ৰাচীনতম মায়াজাতিৰ ই কেন্দ্ৰ আছিল। আই ধিৱীয়ে বদৰঞ্জী আৰু অভিজ্ঞতাৰ শইচৰে তাত ক’পি উঠিব লাগিছে। চেণ্ডৰী গছৰ লগে লগে মানুহৰ বন্ধি আৰু ত্যাগে বহুত বছৰ পোত খাই থকা ধ্বংসাত্মকবোৰ খান্দি উলিয়াইছে।

একেবাৰে শেহৰ বাস্তাটো পাৰ হৈ আমি এটা প্ৰকাশ্য ঠাইত উপস্থিত হলোঁগৈ—মেক্সিকোৰ প্ৰাচীন জাতিটোৱে ইয়াত জঙ্গলৰ মাজত ভেঙলোকৰ বদৰঞ্জীৰ ফুলাম পাতবোৰ লুকুৱাই থৈ গৈছে। তাত আমি এবিধ নতুন পানীৰ উৎস দেখিলো—পৃথিবীৰ ভিতৰতে ই সকলোতকৈ বহুসাময় পানীৰ উৎস; সাগৰ জুৰি, নৈ বা আমি জনা অহিন কোনো ঠাইৰ পানী ই নহয়। ইউকাটানত সকলো পানী মাটিৰ তলত, ইথাৎ কোনোবা এঠাইত মাটিখন ফাটে, আৰু তাতে জঙ্গলৰ ভিতৰত প্ৰকাশ পানীভৰা কুঁৱা এটা ওলায়। কুঁৱাবোৰ মনুহে নাখালে—ইয়াৰ চাৰিওকাষে খ্ৰীষ্ট প্ৰধান দেশৰ গছগছনি ভৰি থাকে। সেই কুঁৱাৰ তললৈ চালে, খোলা ঠাইখনত একেবাৰে ভলত খুৰ ন’ পানী দেখা যায়। এই পানীখিনি আকাশৰ দৰে সেউজীয়া ন’ পানী। মাটি ফাটি ওলোৱা এই কুঁৱাবোৰ মায়াজাতিয়ে আৱিষ্কাৰ কৰিছিল আৰু এইবোৰৰ নাম

দিছিল চেনোটচ। পূজাপাভল কৰি এইবোৰ কুঁৱাক সৈব আশীৰ্বাদ বঢ়িল কৈছিল। সকলো ধৰ্মৰ দৰে দেৱতালৈ উছৰ্গা কৰা আৰু উৰ্বৰতাৰ মূল এই ফল্গু খাৰাৰ পানীয়ে শূকান মাটিক সবস কৰিছিল—যেন সেইবাবেই আই খৰিটীয়ে ফাঁট মেলিলে।

তাৰ পিছত হেজাৰ হেজাৰ বছৰ খৰি এই পবিত্ৰ পানীৰ ডোবাবোৰ প্ৰথমতে থলুৱা আৰু তাৰ পিছত আক্ৰমণকাৰীবোৰৰ ধৰ্মই এই পানীৰ বহস্য আৰু বঢ়ালে। ফুলৰ মালা পিন্ধা, আৰু মণিমুকুতা অলংকাৰেৰে সজ্জিতা কুমাৰী ছোৱালীক বিয়া দিয়াৰ উৎসৱ পাতি এই দ' কুঁৱাবোৰত পেলাই দিয়া হৈছিল। ফুলৰ মালা আৰু সোণৰ মুকুটধোৰ তলৰ পৰা ওপৰলৈ ভাহি উঠিছিল, কিন্তু কুমাৰী ছোৱালীবোৰ পানীৰ তলত, সোণৰ শিকলিৰে বন্ধা হৈ বোকাত পোত খাই বল।

ত ৰো হেজাৰ হেজাৰ বছৰৰ পিছত এই মণিমুকুতাৰ এটা সামান্য অংশ উদ্ধাৰ কৰা হল। এতিয়া সেইবোৰ মেজিকো আৰু আমেৰিকাৰ যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ মিউজিয়ামবোৰত দেখুৱাবলৈ ৰখা আছে। মই সেই অৰণ্যৰ ভিতৰলৈ গৈছিলো—সোণ বিচাৰি নহয়, কুমাৰী ছোৱালীবোৰৰ আত্মনাদ শুনিবলৈ হে—চৰাই চিৰিকতিৰ চিঞৰপোৰত যেন মই সিহঁতৰ কান্দি কান্দি ভাঙি যোৱা মাত শুনিলো। অনন্ত সময় খৰি পানী তোলপাৰ কৰি উৰি যোৱা চৰাইৰ মাতত মই যেন মৃতকুমাৰীবোৰৰ মাত শুনিলো—যেন সিহঁতৰ ডেউকাত হালধীয়া হাত দেখিলো।

এই যুগমীয়া পানীৰ ভৰাল আৰু বতাহলৈ হাত মেলি দিয়া শিলৰ মূৰ্তিৰ হাত এখনত এবাৰ এটা কপোঁ বহি থকা দেখিছিলো। বোধহয় লৈগল এটাই ইয়াক ইয়ালৈ খেদি আনিছিল। কপোঁ সেই ঠাইৰ চৰাই নহয়—সেই ঠাইৰ চৰাই হল থোনাই মতা ৰোড ৰাণাৰ, মহামূলীয়া পাখিৰ কোৱেটজেল, সেউজী-নীলা ৰঙৰ হামিংবাৰ্ড, চিকাৰ আৰু জাকজমকত অৰণ্য অধিকাৰ কৰি ৰখা চিকাৰী চৰাইবোৰ। কপোঁটো আহি শিলৰ মূৰ্তিৰ ওপৰত বহিল—যেন গ্ৰীষ্ম প্ৰধান দেশৰ শিলৰ ওপৰত এপাহি বগা বৰফ হে। মই তালৈ ব' লাগি চাই ৰলো—কাৰণ তাই অইন এখন দেশৰ পৰা আহিছে—এখন সদাসামঞ্জস্য থকা হিছাৰী পৃথিৱীৰ পৰা—পাইথাগোৰাছৰ স্তম্ভ বা ভূমধ্যসাগৰীয় গোটা সংখ্যাৰ দেশৰ পৰা আহিছে। এন্ধাৰৰ সিপাৰৰ এই ৰাজ্যত আহি তাই ৰলিহ; তাই মোৰ নীৰৱতাৰ লগত মিলি গল—মইও এই

আগ্নিম আমেৰিকাৰ—ভেজৰ চেকা লগা প্ৰাচীন পৃথিৱীৰ এজন হৈ গলো ;
তাই আকাশলৈ উৰি হেৰাই নোবোৱালৈকে মোৰ চকুৱে তাইক চাই বল ।

মেক্সিকোৰ চিত্ৰকৰ সকল

মেক্সিকোৰ বৃদ্ধজীৱি জগতখন চিত্ৰশিল্পৰ অধীনতে আছিল ।
চিত্ৰশিল্পী সকলে বৃদ্ধজী আৰু ভূগোলৰে, নাগৰিক সংগ্ৰামৰে, দুৰ্দাস্ত বিতৰ্ক
মূলক ছবি আঁকি চহৰখন ভৰাই থৈছিল । জোছে ক্লেমেণ্টো অৰোজকো—
এজন এহতীয়া দৈত্য, যদিও দৈহিক ক্ষীণ । তেওঁ পাহাৰৰ এটা ওখ টিঙত
বাস কৰিছিল—যেন চিত্ৰকৰ গল্পা-হে তেওঁৰ ছায়াৰাজীৰ দেশত আছিলগৈ ।
মই প্ৰায়ে তেওঁৰ লগত কথা পাতিছিলো—ছবিৰ ফুটাই তোলা অত্যাচাৰৰ
একেবাৰে বিপৰীত ব্যক্তিত্বৰ মানুহজনৰ স্পৰ্শ আছিল কুমাৰৰ আলফুল হাতৰ
পৰশৰ দৰে কোমল । কুমাৰৰ চকাত তেওঁৰ এখন হাত কটা পৰিছিল কিন্তু
অইন হাত খনেৰে যেন তেওঁ পৃথিৱী সৃষ্টি কৰি ৰাখি লাগিব—যেন নকৰাকৈ
তেওঁ নোৱাৰিব । তেওঁ অঁকা সেনাবাহিনী, আৰু তেওঁলোকৰ তিবোতাবোৰ,
ওভাৰচিয়াৰৰ গদালিত মৰি ঘোৱা চহা হজুৱাবোৰ, ভন্ন লগাকৈ ব্ৰহ্ম বিষ্ণু থকা
মৃতদেহৰ কফিনবোৰ—সকলোবোৰে আমাৰ আমেৰিকাৰ নিজা চিত্ৰশিল্পক
অমৰ কৰি ৰাখিছে—আৰু আমাৰ নিষ্ঠুৰতাৰও সাক্ষী হৈ আছে ।

এতিয়ালৈকে দিয়োগো ৰিভেৰাই ইমান বেচি কাম কৰিছে, আৰু সকলোৰে
লগত ইমান হাইকাঁজিয়া লগাই দিছে যে, এই গাঠনৰ চিত্ৰকৰজন সাধুকথাৰ
নায়কত পৰিণত হৈছেগৈ । মই তেওঁ লৈ চাই আচৰিত হৈছিলো কিম্বা তেওঁ
মাছবোৰৰ ফিচাত বাকলি নাই, ঘোৰাৰ ফাট মেলা খুৰা এটাই বা কিম্বা অঁকা
নাই । দিয়োগো ৰিভেৰা সদায় এজন কথকী মানুহ আছিল । পেৰিছত
থাকোতে প্ৰথম মহাবৃদ্ধৰ আগত ইলিয়া এৰেনবুৰ্গে তেওঁৰ সাহিত্যাল কাম
আৰু ধাপ্পা বোৰৰ বিষয়ে লিখি এখন কিতাপ ছপাইছিল । কিতাপখনৰ
নাম “জুৱলিও জুৱেনিটোৰ অসাধাৰণ সাহিত্যাল কামবোৰ ।” এতিয়া যিছ
বছৰৰ পিছতো দিয়োগো ৰিভেৰা এজন শ্ৰেষ্ঠ চিত্ৰকৰ আৰু কথা-চহকী মানুহ
আছিল । মানুহৰ মজ্জা মানুহে খোৱাটো তেওঁ স্নান স্বাণ্যৰ উপযোগী বুলি
শলাগিছিল আৰু এনে মজ্জা মদশী মানুহে খাই ভাল পায় বুলি কৈছিল ।
সকলো বয়সৰ মানুহৰ বাবে উপযুক্ত বন্ধাবঢ়াৰ নিয়ম তেওঁ উলিয়াইছিল ।
অইন সমস্ত তেওঁ আকৌ নিৰাশ্ৰয় শ্ৰেয়ৰ বিষয়ে তাত্ত্বিক বক্তৃতা আৰম্ভ

কৰিছিল। তেওঁ নিজে খননকাৰ্য পৰিচালনা কৰি উলিওৱা, প্ৰাচীনতম ঐতিহাসিক ধ্বংসস্তুপৰ পৰা প্ৰমাণিত হোৱা মতে এই সম্পৰ্কটোৱেই সকলোতকৈ স্বাভাৱিক বুলি তেওঁ মত প্ৰকাশ কৰিছিল।

কৌতুৰাৰা কৌতুৰাৰা তেওঁ ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা এনেকৈ কথা পাগুনি গৈছিল। চকুৰ পতাৰে প্ৰায় ঢাকি বখা বেড ইণ্ডিয়ান চকু দুটাৰে নানা ভাৱভঙ্গী কৰি তেওঁৰ ককাক—আজোককাক যে ইহুদী বংশৰ মানুহ আছিল তাক জনাইছিল। অইন সময়ত আকৌ এইবোৰ পাহৰি গৈ শপত খাই তেওঁ মোক কৈছিল যে তেওঁৰে জেনাবেল বোমেলৰ বাপেক—বাপিও এই গুপ্তত কথাটো গুপ্ততেই ৰাখিব লাগিব—নহলে ইয়াৰ আন্তৰ্জাতিক পৰিশ্ৰাম বিষময় হব। তেওঁৰ মানুহ ফুলাব পৰা অসাধাৰণ মিঠা মাত আৰু এনে মিছা কথাবোৰকো পুত্থানপুত্থকৈ বিবৰণ দিব পৰা গুণৰ বাবে মানুহে এইবোৰ খাপা বুলি জানিও তেওঁক পাহৰিব পৰা নাছিল।

ডেভিড আলভেৰো চিকুৱেইবেছ তেতিয়া ফাটেকত আছিল। কোনোবা মানুহৰ উচটনিত পৰি তেওঁ ট্ৰট্‌স্কিৰ ঘৰত ডকাইতি কৰিবলৈ গৈ ধৰা পৰিল। মই তেওঁক বন্দীশালত আৰু পিছত তাৰ বাহিৰতো লগ পাইছিলো। কাৰণ ওৱাডে'ন কমান্ডাণ্ট পেৰেজ বুল্‌ফৰ লগত এখন ঠাইত বহি আমি একেলগে মদ খাইছিলো— তাত আমাক কোনেও চিনি নাপাইছিল। ৰাতি দুপহৰত আমি তাৰ পৰা ওলাই আহি মই ডেভিডক ফাটেকৰ সমুখত এৰি থৈ আহিছিলো।

এনে এদিন ৰাতি তেওঁৰ লগত ৰাস্তাত ঘূৰাৰ পিছত তেওঁক জেলৰ সমুখত থৈ উভটি আহোঁতে মই তেওঁৰ ভালেৰে বীচাচ চিকোইয়েৰেচক দেখা পালো— মানুহজন চেৰাবলিয়া— খুব “শিয়ান” বুলি তেওঁক বৰ্ণনা কৰি। কোনো এখন বেৰাৰ আঁৰে আঁৰে কোনো শব্দ নকৰাকৈ, বা কোনেও গম ধৰিব নোৱাৰাকৈ পিছলি ঘোৱাৰ দৰে তেওঁ আগবাঢ়ি যাব পাৰিছিল আৰু হঠাতে আপুনি তেওঁক সমুখত নহয় পিছত দেখা পালেহে’তেন। তেওঁ কথা খুব কমহে কৈছিল, আৰু কলেও সি ফুচফুচনিভকৈ অলপহে ডাঙৰ মাত আছিল, লগত সদায় এটা মোনাত চান্ধল-পণ্ডাণটা মান পিন্ধল টানি লৈ ফুৰিছিল। এদিন অন্যমনস্ক হৈ মই মোনাটো খুলি তাৰ ভিতৰত থকা পিন্ধলবোৰৰ মণিমুদ্ৰকুতা লগোৱা বা ৰূপেৰে বন্ধোৱা হেন্ডেলবোৰ দেখি জিকাৰ খাই উঠিছিলো।

এইবোৰে কিন্তু মাৰাম্ভক একো অভিপ্ৰায় বদজোৰা নাছিল। কাৰণ ডেভিড চিকুইবোছ যেনে আবেগ-প্ৰৱণ আছিল তেওঁৰ ভায়েক যীচাচও তেনে শান্তিপ্ৰিয় মানুহ আছিল। যীচাচ এজন গুৰু শিল্পী, অভিনেতা আৰু মূৰ্দ্ধানভা আছিল। তেওঁৰ গা বা মূৰৰ মাংসপেশী এটাও নলৰোৱাকৈ, কোনো শব্দ নকৰাকৈ মাত্ৰ মূৰৰ সহায়ত মূৰখনৰ বেখাবোৰ তেওঁ নিজৰ ইচ্ছামতে ইফাল-সিফাল কৰিব পাৰিছিল—তেওঁ ভয়, ভীতি যাতনা-আনন্দ, আদৰ-সাদৰ আদি ভাৱবোৰ হুবহু প্ৰকাশ কৰিব পাৰিছিল। জীৱনৰ অকোৱাপকোৱা অলিগলিৰে নিজৰ গৈতা ভূতৰ দৰে অশৰীৰী প্ৰায় মূৰখন তেওঁ লুকুৱাই ৰাখিছিল, মাজে সময়ে মাত্ৰ কোঁতয়াও ব্যৱহাৰ নকৰা সেই পিস্তলবোৰেৰে তেওঁ নিজৰ মূৰ দেখুৱাইছিল।

আগ্নেয়গিৰিৰ দৰে তেজী চিত্ৰকৰ সকলে মোক্কিকোৰ ৰাইজক ঠিক পথত ৰাখিছিল। মাজে মাজে প্ৰচণ্ড তৰ্ক-তৰ্ক হৈছিল। এনে এটা বিতৰ্কৰ পিছতে দিয়োগো ৰিভেৰা আৰু চিকুইবোছ দুয়োজনেই এটাকৈ প্ৰচণ্ড পিস্তল উলিয়াই লৈ একেলগে গুলি চলালে। দুয়োজনৰ এজনৰো পিস্তলৰ লক্ষ্য নাছিল—দুইয়ো একেলগে বাঁহ থকা থিয়েটাৰ হলৰ চিলঙত থকা প্লাণ্টাৰ অৱ পৰিহৰ দেৱদূতৰ ডেউকাৰ পিনে পিস্তল টোৱাইছিল। প্ৰোতা সকলৰ মূৰত প্লাণ্টাৰৰ গধুৰ চপৰা পৰিবলৈ ধৰিলে, থিয়েটাৰ হলটো খালি হৈ গল, আৰু এতিয়া তেওঁলোকৰ আলোচনা বাবুদৰ গোন্ধত শেহ হল।

প্ৰখ্যাত চিত্ৰকৰ ৰুফিনো টামায়ো এইসময়ত মোক্কিকোত নাছিল। জটিল আৰু খঙাল—মোক্কিকোৰ নিজা ফলৰ দৰে অথবা বজাৰৰ বস্তুবোৰৰ দৰে নিউইয়ৰ্কৰ পৰা তেওঁ আমাৰ তালৈ ছবিবোৰ পঠাই আছিল।

দিয়োগো ৰিভেৰাৰ ছবিৰ লগত আলভেৰো চিকুইবোছৰ অঁকা ছবি বিজাৰ নোৱাৰি। দিয়োগো সনাতনপন্থী শিল্পীৰ দৰে বেখাৰ প্ৰতি আগ্ৰহশীল। সুস্ক্ৰ একাবেকা সেই বেখাৰে, বদৰঞ্জীবিদৰ দৰে লেখাৰ শিল্পৰে তেওঁ যেন মোক্কিকোৰ বদৰঞ্জীক বাস্তৱে ৰাখিলে। ইয়াৰ বহু ঘটনা ঐতিহ্য আৰু ষ্টেজিডক বৰ উচ্চমানত প্ৰকাশ ঘটালে। আৰু চিকুইবোছৰ হল কেনে আগ্নেয়গিৰিৰ বিস্ফোৰণ—ইয়াৰ মেজাজ বেলেগ—আচৰিত কৌশল আৰু কণ্টকৰ গবেষণাৰ সুকীয়া ফল।

জেলৰ পৰা গোপন নৈশ অভিযান, আৰু সকলো বিষয়ে কথাবতৰা হোৱাৰ পিছত চিকুইবোছ আৰু মই তেওঁক কেনেকৈ মূৰ্দ্ধান কৰা যায় সেই বিষয়ে

ফন্দী আটিলো। তেওঁৰ পাছপোৰ্টত মই নিজে ভিছাৰ বাবে অনুমতি দিলো, আৰু তাৰ জোৰতে তেওঁৰ বৈশীয়েক এঞ্জেলিকা আৰিনালিচ-ৰ লগত চিলিলৈ যাব পৰা হ'ল। ছিলান বোলা মেক্সিকোৰ এখন চহৰত বহুত চিলিৰ মানুহ বাস কৰিছিল। এই চহৰত মেক্সিকোৰ মানুহে তেওঁলোকৰ বাবে এখন স্কুল পাতি দিছিল। ভূমিকম্পত সেই স্কুলখন ধ্বংস হৈ গৈছে। চিকাইবোছ-এ মেক্সিকোৰ স্কুলখনত অসাধাৰণ চিহ্নৰে দেৱাল ভৰাই দিলে। আমাৰ জাতিৰ বাবে এনে এটা সৃষ্টিশীল কাম কৰা মানুহজনক মই সহায় কৰা বাবে চিলিৰ চৰকাৰে মোক দুমাহৰ বাবে বৰখাস্ত কৰিলে।

নেপোলিয়ন উৰিকে।

গুৱাটেমালা চাবলৈ মই মটৰ গাড়ীৰে যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলো। টেহুৱান টেপেক প্ৰণালীৰ মাছেৰে গাড়ী যাবলৈ ধৰিলে। এই ঠাইখিনি মেক্সিকোৰ সোণালী সফুৰা—ইয়াৰ ভিভোডাসকলে পখিলাৰ দৰে পোছাক পিন্ধে, ইয়াৰ বতাহত চেঁনি আৰু মোৰ গোস্মত আমোল মোলায়। ছিয়াবাছ-ৰ প্ৰকাণ্ড হাবি পাৰ হৈ গলো। ৰাতি আমি গাড়ীখন বখাই থওঁ—ৰাতিৰ হাবিৰ নানান শব্দই টেলিগ্ৰাফৰ পঠিওৱা বাতৰিৰ দৰে আমাক বিপদৰ সন্দেশ দিয়ে। এইপিনে, সেই পিনে, সকলোপিনে হেজাৰ হেজাৰ জিলিয়ে কাণত তাল মৰা শব্দৰে নিজৰ জাননী দিয়ে। শব্দৰ ভাৱ লৈ মেক্সিকোই প্ৰাচীন ধ্বংসাৱশেষ, প্ৰাচীন চিত্ৰকলা, মণিমুকুতা আৰু স্মৃতিসৌধ, প্ৰকাণ্ড মূৰ্তিৰ মূৰ, আৰু খিলত কটা পশুবোৰ লৈ ওপৰত এটা সেউজীয়া ছাঁ বিয়লাই ৰাখে। এইবোৰ সকলো বস্তু হাবিৰ মাজত সিঁচৰিত কৈ লুকাই ৰাখিছে—চহৰী মেক্সিকোৰ আপুৰুগীয়া সম্পদবোৰ! সীমান্তৰ কাষে কাষে মধ্য আমেৰিকাৰ উচ্চতম শিখৰত, গুৱাটেমালালৈ যোৱা ঠেক বাটটোত আঙুৰকুঞ্জ আৰু প্ৰকাণ্ড গছ-গছনিৰে মেক্সিকো অপূৰ্ব হৈ মোৰ চকুৰ আগত ধৰা দিলেহি।

পাহাৰৰ ওপৰৰ ফটিকৰ দৰে ফট্‌ফটীয়া পানীৰ শান্ত হুদবোৰ যেন দেৱতা সকলৰ চকু—ব'তে ত'তে আঙহেলাকৈ পেলাই থৈ গৈছে। অৱশেষত পাইন বন আৰু বহল আদিম নৈবোৰ—মানাটী বোলা স্তম্ভ্যপায়ী জন্তুবোৰে তাৰ পানীত মানুহৰ দৰে মূৰটো ওপঙাই আমালৈ জুৰি চাইছিল।

মই এসপ্তাহ মিস্ত্ৰুৱেল এঞ্জেল এণ্টুৰিয়াছৰ লগত থাকিলো। তেওঁৰ উপন্যাসবোৰ ভেঁটিয়াও ইমান জনাজাত হোৱা নাছিল। আমি দুইয়ো

সহোদৰ ভাইৰ দৰে থাকি দিন-ৰাতি প্ৰায় একেলগে কটালো। গধূলিবোৰ আৰ্মি পাহাৰৰ ওপৰত কঁৱলিৰে ঢকা দূৰৰ ঠাইত কটাই আহি বা ইউনাইটেড ফুটৰ গ্ৰীষ্মপ্ৰধান দেশৰ বন্দবলৈ যাব খুঁজিছিলো।

গুৱাটেমালাত মানুহৰ বাক স্বাধীনতা নাছিল, আৰু তেওঁলোকে ৰাজনীতি আলোচনা কৰিব নোৱাৰিছিল। দেৱালৰো কাণ আছে, আৰু ভোমাক কোনে যে ধৰাই দিব - কাকো বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰা অৱস্থা আছিল। ওখ মালভূমিৰ কোনোবা নিৰ্জন ঠাইত গাড়ী ৰখাই আৰ্মি কোঁতলাবা কোঁতলাবা গুপতে দেশৰ অৱস্থাৰ কথা আলোচনা কৰিছিলো, আৰু তাৰ আগতে গছগছনিৰ আৰত কৰবাত কোনোবাই আমাৰ কথা শুনিবলৈ বৈ আছে নেকি চাই লৈছিলো। স্বেচ্ছাচাৰী এই শাসকজনৰ নাম নেপোলিয়ন উৰিকো। বেছ কেই বছৰমান তেওঁ দেশখন শাসন কৰিলে। পেটুৱা নিষ্ঠুৰ চকুৰ চাউনিৰে এই মানুহজনৰ কথাই আইন আছিল, আৰু গুৱাটেমালাত তেওঁৰ স্পৰ্শত আদেশৰ বাহিৰে কোনো কাম হ'ব নোৱাৰিছিল। তেওঁৰ এজন চেফ্টোৰীৰ লগত মই দেখা কৰিছিলো। এই মানুহজন বিপ্লৱী আছিল এতিয়া তেওঁ মোৰ বিশেষ বন্ধু। কিবা এটা বিষয়ে সামান্য খুঁটি-নাটি বিষয়ে তেওঁ প্ৰেছিডেণ্টৰ লগত তৰ্ক কৰা বাবে প্ৰেছিডেণ্টৰ অফিছৰ ভিতৰতে এটা খুঁটাত বান্ধি তোঁৱা তেওঁক চাবলৈ মৰা হৈছিল—আৰু উৰিকোই নিজে সেই কামটো কৰিছিল।

ডেকা কৰি সকলো মোক কবিতা পঢ়ি শুনাবলৈ মাতিলে। তেওঁলোকে উৰিকো-লৈ এখন টেলিগ্ৰাম পঠিয়াই অনুমতি খুঁজিলে। মোৰ সকলো বন্ধু আৰু বহুত ডেকা ছাত্ৰ মিলি সভাঘৰ ভাৰ্ত হৈ পৰিল। নিজৰ কবিতা পঢ়ি শুনাবলৈ পাই মই সুখী হলো। প্ৰকাণ্ড এখন বন্দীশালত যেন কবিতাবোৰে বন্ধ খিড়িকীবোৰ অকমাণি খুলিব পাৰিব। পদলিচৰ বৰমুৰীয়া জনে সকলোৱে দেখাকৈ সমুখৰ শাৰীত বহি লৈছিল। মই পিছতহে জানিলো যে চাৰিটা মেছিনগান মোলৈ আৰু প্ৰোতা সকললৈ টোঁৱা আছিল। পদলিচৰ প্ৰধানজনে কন্ঠকৰ বাবে উঠি কবিতা বন্ধ কৰিবলৈ আদেশ দিয়া মাত্ৰকে চাৰিটা মেছিনগানেই একেলগে গৰ্জি উঠিবলৈ সাজু হৈ আছিল।

কিন্তু তেনে একো নঘটিল, আৰু মানুহজনে বহি শেহলৈকে মোৰ কবিতা শুনিলে।

পিছত কোনোবাই মোক ডিক্টেটৰজনৰ লগত চিনাকী কৰি দি

খুৰ্জীছিল—মানুহজনে নিজৰ চৰিত্ৰত নেপোলিয়ন-ৰ চৰিত্ৰৰ এটা সাঁচ ৰাখিব খুৰ্জীছিল। তেওঁ কপালত এগাছি চুলি ওলোমাই ৰাখিবলৈ ভাল পাইছিল। নেপোলিয়ন বোনাপাৰ্ট-ৰ বিখ্যাত বেলেগ বেলেগ পোজত নিজৰ ফটো তোলাইছিল। মোক মানুহে কৈছিল যে তেওঁ মোক লগ পাব খোজা অভিপ্ৰায় মই পূৰণ নকৰিলে বিপদ হ'ব পাৰে। কিন্তু তেওঁৰ হাত জোকাৰি চিনাকী হোৱাত কৈ মই মেক্সিকোলৈ ঘূৰি যোৱাটোকে ভাল বুলি ভাবিলো।

পিস্তলৰ ফুলৰ মালাৰে কবিতাৰ শবাই

তেতিয়াৰ দিনত মেক্সিকোই বন্দুক লৈ যুদ্ধ কৰাতকৈ বন্দুকবাজী কৰাৰে ভাল পাইছিল। বিভলভাৰ কথাটো এটা ৰীতি হৈ পৰিছিল—'৪৫ আকাৰৰ পিস্তল মানুহৰ পূজাৰ বিগ্ৰহৰ দৰে হৈ পৰিছিল। এটা বন্দুক আছিল ভাৰ নাম কোলট—ইয়াক পিন এটা পৰাৰ দৰে খস্কেতে ঘপবাই উলিয়াব পৰা আছিল। পাৰ্লামেণ্টৰ মেম্বৰ আৰু খবৰৰ কাগজবোৰে পিস্তল ৰখা বন্ধ কৰিবলৈ অভিযান মাত্ৰ আৰম্ভ কৰো কৰো হৈছিল—কিন্তু তেওঁলোকে এইটো বুজিছিল যে মানুহৰ কেঁচা দাঁত উঘালি পেলোৱাটো তেওঁৰ হাতৰ পৰা পিস্তল আজুৰি নিয়াতকৈ সহজ কাম।

এবাৰ এদল কবিয়ে ফুলৰে এখন নাওঁ সজাই, মোক তাতে সন্মিলনা জনাইছিল। খচিমিলকো বোলা হুদত দহ-পোন্ধৰ জনমান কবি লগ খাইছিল। এপিনে পানী, আৰু অইনপিনে ফুলি থকা ফুলৰ মাজেদি, খাল আৰু চিৰসেউজ বননিৰে ভৰা অকোৱাপকোৱা আমাৰ নাওঁ আগুৱাই গল। ফুলাম বাটত এনে নাওঁ-ভ্ৰমণ আজটেক জাতিৰ দিনৰ পৰাই চলি আহিছে। নাওঁ খনৰ আগৰ পৰা গুৰিলৈ ফুলেৰে সজোৱা—ইয়াৰ অপৰূপ নক্সা আৰু বঙৰ সান্নিহাল চকুত পৰিবলগীয়া। মেক্সিকোৰ মানুহৰ হাত—চীনৰ মানুহৰ হাতৰ লেখিয়া—এই হাত কেতিয়াও বস্তু বেয়াকৈ বনাৰ নাজানে—সি পাখৰ, বুপৰ, মাটিৰ বা ফুলৰ বিহবেই নহওক।

বাৰু, এই ভ্ৰমণৰ সময়ত, বহুত ৰং ভামাচাৰ পিছত অলপ বেলেগ ধৰণে সন্মান জনাবলৈ কবিসকলৰ এজনে মোক তেওঁৰ খুনীয়া পিস্তলটো আকাৰলৈ টোৱাই এবাৰ চলাবলৈ জোৰ কৈ অনুৰোধ কৰিলে। পিস্তলটোৰ হাতলত সোণ-বুপৰ ভিজাইন অঁকা আছিল। কাষতে থকা অইন বন্ধু এজনে চকুৰ পচাকতে তেওঁৰ নিজৰ পিস্তলটো উলিয়াই লৈ, জতি উৎসাহত প্ৰথম জনৰ

পিস্তলটো হাতেৰে ঠেলি আঁতৰাই প্ৰথমতে তেওঁৰটো চলাবলৈ মোক কলে। ইয়াৰ পিছত প্ৰতিজন পদ্য লেখোতাই খন্তেকতে নিজৰ নিজৰ পিস্তল খাপৰ পৰা খুলি ললে, আৰু কাৰটো মই প্ৰথমে মাৰিম তাৰ বাবে টনা আজোৰা লগালে। সকলোবোৰ বোৰ মোৰ মূৰৰ ওপৰলৈ ডাঙি ধৰিলে—প্ৰতিজনে তেওঁৰ বন্দুকটো প্ৰথমতে মাৰিবলৈ মোক জোৰ কৰিলে। এনে সংকটপূৰ্ণ পিস্তলৰ মালা মোৰ নাকৰ আগেদি আৰু বাহুৰ তলোদি অনা নিয়া কৰা দেখি—আৰু ইয়াৰ ভয়ংকৰ পৰিণামৰ কথা ভাবি, হঠাতে মোৰ মনত এটা বুদ্ধি খেলালে। মই এটা প্ৰকাণ্ড মোনা লৈ তাতে সকলোৰে বন্দুকবোৰ গোটাৱলৈ কলো। কবি-বাহিনীক কবিতা আৰু শান্তিৰ নামত তেওঁলোকৰ বন্দুকবোৰ তাতে থবলৈ অনুৰোধ কৰিলো। সকলোৱে মোৰ অনুৰোধ বাখিলে। অস্ত্ৰবোৰ বাজেয়াপ্ত কৰি কেইবাদিনো মোৰ ঘৰত ৰাখি থলো। মোৰ বিশ্বাস যে পৃথিবীত মইয়ে একমাত্ৰ কবি যাৰ সন্মানত ফুলৰ লেখিয়াকৈ পিস্তলৰ শব্দই সজোৱা হৈছিল।

কিন্ন নেৰুডা

মেক্সিকোত সেইবাৰ পৃথিবীৰ সৰ্বপ্ৰেষ্ঠ মানুহখিনি গোট খাইছিলহি। প্ৰতিটো জাতিৰ নিৰ্বাসিত লেখকসকল আহি মেক্সিকোৰ মূক্তিযোৰ্চাৰ তত্বৰ তলত সোমাইছিলহি—আৰু সিপিনে ইউৰোপত যুদ্ধ চলিয়েই আছিল। হিটলাৰৰ সৈন্যদলে জয়ৰ পিছত জয় কৰি গৈ ফ্ৰান্স আৰু ইটালী অধিকাৰ কৰি লৈছিল। মেক্সিকোত উপস্থিত হোৱা কবিসকলৰ ভিতৰত আনা চেহগাচ আৰু চেক কবি বসবাজ এগন এৰউইন কিস্ক আছিল। এতিয়া এখেতৰ মৃত্যু হৈছে। কিস্ক কেখনমান মনমোহা কিতাপ লিখি থৈ গৈছিল। মই তেওঁৰ আচৰিত মানিব লগীয়া স্বাভাৱিক গুণ, তেওঁৰ লৰাৰ লেখিয়া কৌতূহল আৰু ভোজবাজী দেখুউৱাত দক্ষতাৰ শলাগ লৈছিলো। মোৰ ঘৰত সোমাইয়ে তেওঁ কাণৰ পৰা এটা কণী টানি উলিয়াব, নহলে এটা এটাকৈ সাতটা পইচা গিলি থাব—পইচাটো ইচ্ছা কৰিলে এই সদাশয় অখচ দুখীয়া নিৰ্বাসিত মানুহজনে নিজৰ বাবে খৰচ কৰিব পাৰিলেহেঁতেন! স্পেনত থাকোতেই আমি দুইয়েই দুইকো চিনি পাইছিলো, আৰু ভোতিয়া তেওঁ মোক সন্নিহিছিল মই কিন্ন নেৰুডা নামটো ব্যৱহাৰ কৰিছো, নামটোতো মই জন্মসূত্ৰে পোৱা নাই। সেইবাবেই তেওঁৰ কৌতূহল। মই তেওঁক ফুচুলাই কৈছিলো, “কিস্ক

ডাঙৰীয়া, আপুনি বোধহয় এতিয়া কৰ্নেল বেড্‌ল-অব বহস্যটোৰ আঁত
উলিয়াব লাগিব। কিন্তু আপুনি মোৰ নামৰ বহস্যটো কেতিয়াও উলিয়াব
নোৱাৰিব। তেতিয়া ১৯১৪ চনৰ বিখ্যাত অষ্ট্ৰিয়ান চোৰাবচোৱা জনৰ সেই
কাহিনীটোৰ নাম কৈ তেওঁক ঠাট্টা কৰিছিলো।

আব্দু ঠিক সেইয়ে হ'ল। তেওঁ প্ৰাগত ঢুকাল। মেজিকত পাৰ্গত এই
মানুহজনে নেৰুডাৰ কিয় সেই নামটো হল নজনা কৈয়ে ঢুকাল। তেওঁৰ
স্বাধীন হোৱা দেশখনে মৃত্যুৰ আগতে তেওঁক যিমান পাৰে সন্মান
দেখুৱাইছিল। তেওঁ মোক সোধা কথাটোৰ উত্তৰ ইমান সহজ, আব্দু তাত
কোনো চমক নাছিল। কথাটোৰ গুপ্তত মানে নুলিয়াবলৈ মই সদায়
সাৱধানে আছিলো। আচলতে ঘটনাটো এনে—মোৰ ভেঁটিয়া চৈধ্য বছৰ
বয়স, দেউতাই মোৰ কবিতা আৰাধনাক বৰ নিৰ্দয় চকুৰে চাইছিল। তেওঁৰ
লৰা এজন কবি হব কথাটো তেওঁ ভাল পোৱা নাছিল। মোৰ প্ৰথম কবিতাৰ
কিতাপখন প্ৰকাশ কৰিবৰ সময়ত তেওঁ যাতে কেতিয়াও গম নাপায়—মই
এটা নতুন নাম বিচাৰিব লগীয়া হ'ল। এই নামটো চেক—এখন আলোচনীত
পোৱা। এই নামৰ মানুহজন যে গোটেই জাতিৰ এজন প্ৰিয় মহান লেখক
ভেঁটিয়া কিন্তু মই কথাটো জনা নাছিলো। অপূৰ্ব গীতিকাৰ্য্য আব্দু
বৰ্ণনামূলক কবিতাৰ তেওঁ জনক। প্ৰাগ চহৰৰ মালা স্ট্ৰানা এলেকাত
এতিয়াও তেওঁৰ স্মৃতিসৌধ আছে। বহুত বছৰৰ পিছত মই চোকোস্লে-
ভাকালৈ যাওঁতে এওঁৰ দাড়িওৱালা স্মৃতিৰ ভৰিত ফুলৰ অৰ্ঘ্য দিয়াৰ
কামটো মই প্ৰথমতে কৰিছিলো।

পাৰ্ল ছাৰীৰ আগৰ বাতিটো

চালামাৰ্কাৰ ওৱেস্‌চলাণ্ড বচেচ, কণ্টণ্টেনছিয়া ডে লা মোৰা (তেওঁ
ৰিশাৱিকৰ সমৰ্থক আব্দু ডিউক অৱ মোৰাৰ আত্মীয় মানুহ আছিল), “ইন
প্লেছ অৱ স্পেন্ডৰ” বোলা প্ৰেচ্ট—বিক্ৰীৰ কিতাপৰ তেওঁ লেখক আছিল—
কবি লিও ফোলপ, জুৱান বেজানো, মোৰেনো ভিলা, হেৰেৰা পিটাৰ, চিঞৰ
মিগুয়েল প্ৰিয়েটো আব্দু ৰডিচগেজ লুনা—এওঁলোক সকলো মোৰ ঘৰলৈ
আহিছিল। তেওঁলোক সকলো স্পেনৰ মানুহ। ভিট্ৰিও ভিভালি—পঞ্চম
ৰোজমেণ্টৰ বিখ্যাত কমান্ডাণ্ট স্কালোছ, আব্দু ইটালীৰ নিৰ্বাসিত মাৰিও
মটোগনানাও আহিছিল—তেওঁলোকে স্মৃতিৰ ভৰাল উদঙাই আচৰিত গল্প

আব্দ বৈ বোৱা নৈব সোঁতৰ দৰে কৃষ্টিৰ ধাৰাবাহিক আলোচনা কৰিছিল ৷
 জেকুৱা চুণ্টোল আব্দ গিলবাৰ্ট মেডিঅনি মাজে মাজে আহিছিল—তেওঁলোক
 গোলিণ্ট নেতা—মুক্ত ফ্ৰান্সৰ প্ৰতিনিধি আছিল। স্ব-ইচ্ছা বা জোৰ কৰি
 নিৰ্বাসনত পঠিওৱা মানুহৰে মেক্সিকো ভৰি আছিল। মধ্য আমেৰিকাৰ
 গুৱাটেমালা, ছালভাডোৰ আব্দ হ'ণ্ডুৰাছ-ৰ মানুহ আহি মেক্সিকোক আপোন
 কৰি লৈছিল। এইবোৰ কাৰণে দেশখনৰ এটা আন্তৰ্জাতিক চৰিত্ৰ হৈ
 পৰিছিল—কেতিয়াবা কেতিয়াবা মোৰ ঘৰটো—ছান এঞ্জেল পট্টিত থকা মোৰ
 পূৰ্ণি হাউলিটোৱে গোটেই পৃথিৱীৰ হৃৎপিণ্ডটো লৈ ধুকধুক কৰিছিল।

সেই সময়ত চৌ-চেণ্টেলে আছিল বামপন্থী সমাজবাদী। তাৰ বহু বছৰক
 পিছত তেওঁ এলজিৱাৰ্ছ'ত বিদ্ৰোহী অভিযানৰ ৰাজনৈতিক নেতৃত্ব দিছিল।
 প্ৰেছিডেণ্ট দ্যা গ'লক তেওঁ বহুত অসুবিধাত পেলাইছিল। তেওঁৰ লগত
 হোৱা মোৰ ঘটনাটো মই কব খোজো। তেতিয়া ১৯৪১ চনৰ শেহ ভাগ।
 নাজী দলে লেনিনগ্ৰাড অৱবোধ কৰিছে, আব্দ ছোভিয়েট বাছিয়াৰ ভিতৰলৈ
 সোমাই গৈছে। শিয়ালৰ দৰে টেণ্ডৰ জাপানী মিলিটাৰী নেতাবোৰে বাৰ্লিন,
 জাৰ্মানীৰ যুদ্ধত জিকিব পাবে, তেতিয়া ইহ'তৰ লাভৰ মূদা মাৰিব।
 গোটেই পৃথিৱীতে বহুত জনৰ শূন্য গৈছিল। জিৰো আওৱাৰৰ পৰাক্ৰমী
 জাপানী সেনাক পূৰ্ব গোলাৰ্ধত মূৰ্কাই কৰি দিয়া হব—এই সময় প্ৰায়
 কাষ চাপি আহিল। ইতিমধ্যে ওৱাছিংটনত জাপানী শান্তি মিছনৰ এটা
 দলে আমেৰিকাৰ যুদ্ধৰাষ্ট্ৰ চক ৰক আনুগত্য দেখুৱাই মূৰ দোৱাই আছিল।
 জাপানী সেনাই যে হঠাৎ আক্ৰমণ কৰিব, সেই বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাছিল
 —কাৰণ সেই সময়ত নাৰকীয় দস্তুৰ আছিল হঠাৎ আকাশী জাহাজৰ ভয়ংকৰ
 বোম্বাৰ্দ্ আক্ৰমণ।

এটা পূৰ্ণি জাপানী কোম্পানীৰ জাহাজে চিলি আব্দ জাপানৰ মাজত
 অহাবোৱা কৰিছিল। মই কেবাবোৰো এই জাহাজত উঠি ইপিনে-সিপিনে
 গৈছিলো বাবে জাহাজবোৰ ভালকৈ চিনি পাইছিলো। চিলিৰ বন্দৰবোৰত
 জাহাজ ৰখাই জাহাজৰ কেণ্টেইনবোৰে লোহৰ টুকুৰা কিনিছিল, আব্দ ফটো
 তুলি সময় কটাইছিল। চিলি, পেৰু আব্দ একুৱেডৰৰ সাগৰৰ পাৰ ধৰি ধৰি
 মেক্সিকোৰ মাজানিলো বন্দৰলৈকে জাহাজ ৰখিছিল, আব্দ প্ৰশান্ত মহাসাগৰ
 লৈকে তাৰ পৰা বাটৰ আঁচনি পাতিছিল।

বাৰু, কথাটো এনে আছিল। মই তেতিয়াও মেক্সিকোত চিলিৰ কনছাল

জেনাবেল হৈছে আছিলো। এদিন সাতজন জাপানীয়ে অফিছ বন্ধ হবৰ মুৰামুৰি সময়ত চিলিৰ ভিছা লবলৈ মোৰ কাষলৈ আহিল। সিহঁত ছানফ্ৰান্সিস্কা, লজ এঞ্জেলচ আৰু উত্তৰ আমেৰিকাৰ পশ্চিম উপকূলৰ বন্দৰবোৰৰ পৰা আহিছিল। মই সিহঁতৰ মূখলৈ চাই কিবা এটা বিপদৰ উমান পালো যেন লাগিল। ভাল সাজ পাৰ পিন্ধা এই মানুহবোৰৰ ভ্ৰমণৰ বিষয়ে কাগজ-পত্ৰ চৰ ঠিকেই আছিল—আৰু সিহঁতক দেখিলে ইঞ্জিনীয়াৰ বা কোনো ব্যৱসায়ী প্ৰতিষ্ঠানৰ কৰ্মকৰ্তা যেন লাগিছিল।

সিহঁতেনো কিয় ভেঁতিয়াই মেক্সিকোলৈ আহি সেই দিনাই প্ৰথম প্লেনখনতে উঠি জাপানলৈ যাব খুজিছে মই সোধিলো। সিহঁতে কলে যে উত্তৰ চিলিৰ সোৰা বন্তানী কৰা বন্দৰটোকো পিলাৰ পৰা সিহঁতে জাপানলৈ যোৱা জাহাজ খৰিব খোজে। মই তৰ্ক কৰি কলো যে এইবোৰ মহাদেশখনৰ সিতো মূৰলৈ অৰ্থাৎ চিলিলৈ যাবৰ কোনো দৰ্কাৰ নাই। কাৰণ এই একেখন জাপানী জাহাজ মাজানিলো বন্দৰত বৰ, আৰু তেওঁলোকে ইচ্ছা কৰিলে ইয়াৰ পৰা খোজকাঢ়ি গৈয়ো বহুত আগতে সেই জাহাজখন খৰিব পাৰিব।

সিহঁতে সেমেনাসেমেনিকৈ ইটোৱে সিটোৰ চকুলৈ চাই মিচিকিয়াই হাঁহিলে আৰু নিজৰ ভাষাত সিহঁতৰ ভিতৰতে কিবা কিবি কথাত পাতিলে। জাপানী দূতাবাসৰ চেফ্টোৰীজন সিহঁতৰ লগতে আছিল। সিহঁতে তেওঁৰ লগত কিবা পৰামৰ্শ কৰিলে। তেওঁ খোলাখুলিকৈ মোৰ লগত কথা পাতিবলৈ মন কৰি কলে, চাওক, ডাঙৰীয়া, এই জাহাজখনে যাবলগীয়া বাট সলনি কৰিলে—মাজানিলো বন্দৰলৈ ই আৰু নাহিব। আৰু সেই বাবেই এই গণ্যমান্য বিশেষজ্ঞ সকলে চিলিৰ বন্দৰৰ পৰা এইখন জাহাজ খৰিবই লাগিব।

ছ'লাময়াকৈ মোৰ কথা এটা মনত উদয় হল। নিশ্চয় কিবা দৰকাৰী ঘটনা ঘটিবৰ হৈছে। মই তেওঁলোকৰ পাছপোৰ্ট, ফটোগ্ৰাফ, আমেৰিকাৰ বন্ধুৰাশ্ৰিত কৰা তেওঁলোকৰ কামৰ তালিকা আদি খুজি লৈ পিচদিনা মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ কলো। তেওঁলোকে কলে যে সেইটো নহব। তেওঁ লোকৰ ভিছা ভেঁতিয়াই লাগিব আৰু তাৰ বাবে তেওঁলোকে বিমান লাগে পইচা খৰচ কৰিব। মই কিন্তু আচলতে এনেকৈ সময় নিয়াব খুজিছিলো। মই বুজাই কলো ভেঁতিয়াই ভিছা দিবৰ ক্ষমতা মোৰ নাই, পিচদিনা আকৌ এই বিষয়ে আমি আলোচনা কৰিম।

ইয়াৰ পিছত সিহঁতে মোক অকলে থৈ গলগৈ। অলপ অলপকৈ সাঁথৰটো মোৰ মনত মূৰ্ছালি হ'ল। উত্তৰ আমেৰিকাৰ পৰা সিহঁত ততাতৈয়াকৈ পলাই অহা, আৰু ইমান জৰুৰীকৈ ভিছাৰ দৰ্কাৰ কিয়—কিয়ৱিশ-বছৰৰ পিছত এই প্ৰথমবাৰ সিহঁতে এই জাহাজৰ যাত্ৰাপথ বদলাইছে?—ইয়াৰ মানে কি?

কাৰণটো ভেঁতিয়া মই বুজি পালো। অৱশ্যেই এই দলটো সঠিক আৰু জৰুৰী খবৰ বখা মানুহ—আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ পৰা ততাতৈয়াকৈ পলাই যাব খোজা ইহঁত জাপানী চোৰাবচোৱা—কিবা এটা সাংঘাতিক ঘটনা ঘটিব খুজিছে কাৰণে সিহঁতে পলাব। আৰু এই ঘটনাটো জাপানে বুদ্ধত যোগ দিয়াৰ বাহিৰে একো নহয়। মোৰ কাষলৈ অহা জাপানী মানুহ কেইটাই এই গুপ্ত খবৰটো জানে।

এই সিদ্ধান্তত উপস্থিত হৈ মই ঘোৰ দুৰ্ভাৱনাত পৰিলো। কি কৰা যায়? মই ইংৰাজৰ বা মিত্ৰশক্তিৰ মেক্সিকোত থকা আমেৰিকাৰ প্ৰতিনিধিক চিনি নাপাইছিলো। জেনাৰেল দ্যা গলৰ চৰ্কাৰী কামৰ মানুহ কেইজনৰ লগতহে অহা ঘোৱা আছিল। মই তৎক্ষণাত তেওঁৰ লগত কথা পাতি এই ঘটনাটোৰ কথা জনালো। জাপানী মানুহ কেইটাৰ নাম আৰু সিহঁতৰ বিষয়ে প্ৰয়োজনীয় খবৰ আমাৰ হাতত আছিল। ফৰাছী চৰ্কাৰৰ মানুহ আগবাঢ়ি আহিলে জাপানী মানুহকেইটা ফন্দত পৰিব। পোনতে বৰ আগ্ৰহেৰে মই তেওঁলোকৰ আগত কথাটো তুলিলো কিন্তু তেওঁলোকৰ কিবা এটা আগ্ৰহৰ অভাৱ দেখি মোৰ ধৈৰ্য্য হেৰাল। “ডেকা কুটনীতিজ্ঞ, এই ঘটনাটোত ঠিক সিদ্ধান্ত ললে তোমালোকৰ খুব যশ হ'ব। জাপানী চোৰাং-চোৱা যোৰৰ পৰা তোমালোকে গুপ্ত খবৰটো জানি লোৱা মোৰ কাষলৈ আহিলে মই সিহঁতক ভিছা নিদিওঁ। তোমালোকে কি কৰিবা তাক কিন্তু সোনকালে থিৰাং কৰিব লাগিব।

এনেকৈ লুকাভাকু খেল আৰু দুদিন চলিল। চ'টোলে এই বিষয়ে কোনো আগ্ৰহ নেদেখুৱালে। তেওঁলোকে একো নকৰে বুলি ক'লে। চিলিৰ কনছালজনেও আৰু আগুৱাব নোৱাৰিলে—মই সিহঁতক ভিছা নিদিওঁ কিন্তু জাপানীবোৰে ভেঁতিয়াই কূটনৈতিক পাছপোৰ্ট উলিয়াই চিলিৰ দূতাবাসলৈ গ'ল, আৰু ঠিক সময়তে টোকোপিলালৈ গৈ জাহাজ থৰিব পাৰিলে। এ সপ্তাহৰ মূৰত পাৰ্ল হাৰবাৰত বোমা পৰাৰ লগত পৃথিৱীৰ চমক ডাঙিল।

শামুক বিশাৰদ মই

বহু বছৰ আগতে চিলিৰ খবৰৰ কাগজ এখনে মোৰ প্ৰিয় বন্ধু বিখ্যাত প্ৰফেছাৰ জুলিয়ান হাক্সলি'ৰ বিষয়ে এটা গল্প ছপাইছিল। ছাণ্টিয়াগোৱে আহি এয়াৰপোৰ্টত তেওঁ মোৰ খবৰ কৰিছিল। সাংবাদিক সকলে তেওঁক সন্মিলে, “কবি নেৰুডা?”

নহয়, মই নেৰুডা নামৰ কোনো কবিক চিনি নাপাওঁ। শামুক বিশাৰদ নেৰুডাৰ লগত মই কথা পাতিব খুজিছো।

তেওঁ শামুক বিশাৰদ কথাৰ গ্ৰীক শব্দটো কৈছিল।

গল্পটো শুনি মই খুচি হৈছিলো। তেওঁ এনেকৈ গা বেজবেজাই যোৱা ঠাট্টাত ওস্তাদ মানুহ আছিল। তেওঁ মোক কবি বুলি নজনাটো সঁচা নহয়। কাৰণ হাক্সলি আৰু মই বহুত দিনীয়া বন্ধু। তেওঁ বুদ্ধিমত্তা মানুহ— তেওঁতকৈ বেচি প্ৰখ্যাত ভায়েক এলডুচ হাক্সলিতকৈ তেওঁ বেচি বুদ্ধিমত্তা আৰু বেচি নিভাজ মানুহ।

মেক্সিকোত সাগৰৰ পাৰৰ বালিভূমিত মই অনাইবনাই ফুৰিলো, ফটকটীয়া কুহুমীয়া পানীত ডুব দিলো, আৰু সাগৰৰ অতি অপৰূপ শামুকৰ খোলা গোটালো। পিছলৈ, কিউবা আৰু অইন অইন ঠাইতো মই মানুহৰ লগত সলাই কিৰি উশহাৰ পাই, আৰু কেতিয়াবা চুৰ কৰি (পৃথিৱীত সংস্গ্ৰাহক বুলি কোনো কথা নাই), মোৰ সাগৰৰ ধন ভৰালটো পূৰ্ণ কৰিলো, আৰু লাহে লাহে এই ভৰালে উপৰি এটাৰ পিছত এটাকৈ মোৰ ঘৰৰ কোঠা-বোৰ অধিকাৰ কৰি ললে।

চীনৰ সাগৰৰ, ফিলিপাইনৰ আপুৰুগীয়া সংগ্ৰহ জাপান আৰু বাৰ্লটক সাগৰ, দক্ষিণ মেৰুৰ শব্দ আৰু কিউবাৰ শামুক—ৰঙা, গেৰুৱা চিত্ৰবিচিত্ৰ খোলা, কাৰিবিয়ান নটুৱাৰ দৰে নীলা আৰু বেঙুনীয়া ৰঙৰ—সকলো মোৰ তাত আছিল। ব্ৰাজিলৰ মাটো গ্ৰোছো-ৰ মাটি শামুক বোলা জাতৰ খোলা মোৰ তাত নাছিল। এবাৰ এনে এটা শামুক মই দেখিলো—কিন্তু তাক কিৰি লব নোৱাৰিলো—জঙ্গলৰ পৰা এনে এটা শামুক ধৰি আনিবও নোৱাৰিলো। একেবাবে সেউজীয়া ৰঙৰ—পানীৰ দৰে সেউজীয়া বৰ ধুনীয়া।

মই ইমান লোভী শামুক সংগ্ৰাহক হলো যে বহুত দুখৰ সমুদ্ৰলৈ গৈও এইবাবে গৈছিলো। মোৰ বন্ধুসকলেও মোৰ বাবে শামুক ধৰাৰ উৎসাহত শব্দ চিকাৰ আৰু শামুক গোটোৱাৰ কামত লাগিল।

প্ৰায় ১৫,০০০ মান শামুকৰ খোলা গোটোৱাৰ পিছত এইবোৰে মোৰ ঘৰৰ ছেলেক্ ভৰি পৰি চকী, মেজ ইত্যাদি দখল কৰি ললে। শত্ৰু-শাস্ত্ৰ বা শামুক-শাস্ত্ৰ যিহকে বোলক—তাৰ কিতাপৰে মোৰ লাইব্ৰেৰী ভৰি পৰিল। এদিন মই মোৰ সংগ্ৰহ তিনি লৈ ডাঙৰ ডাঙৰ কাটৰ বাকচত ভৰাই মোৰ “আলমা মেটাৰ” বৰ্ণনভাৰ্ছিটীত দান কৰিবলৈ মোৰ সংগ্ৰহটো তেতিয়ালৈ জনাজাত হৈ পৰিছিল। অইন বহুত ভাল দক্ষিণ আমেৰিকাৰ প্ৰতিষ্ঠানৰ পৰে মোৰ বৰ্ণনভাৰ্ছিটীয়েও বহুত শলাগ আৰু মিঠা কথাৰে তাক গ্ৰহণ কৰিলে—আৰু বোধহয় ঘৰৰ একেবাৰে মজিয়াৰ তলত দৰ্শক পৰ্ৱিত থলে। তাৰ পিছত তাক আৰু কোনেও দেখা নাই।

“আৰাউকেনিয়া”

মই যেতিয়া বহুত নিলগৰ দ্বীপপুঞ্জবোৰত কাম কৰিছিলো সাগৰে গুণগুণাই কানে কানে কথা কৈ মোৰ নিৰ্বাক জগতৰ নিঃসঙ্গতা আঁতৰাইছিল। কিন্তু ঠান্ডা আৰু গৰম বুদ্ধাই কনছুলাৰৰ কামটো দুনীতিপূৰ্ণ কৰিলে, আৰু তাৰ ফলত প্ৰতিজন কনছাল এটা স্বয়ংক্ৰিয় যন্ত্ৰত পৰিণত হল, নিজৰ কোনো ব্যক্তিত্ব নোহোৱা নিজে অকলে কোনো সিদ্ধান্ত লব নোৱাৰা—তেওঁৰ কামটো প্ৰায় পূৰ্ণচৰ দৰে হ'লগৈ। বিদেশ মন্ত্ৰকে অভিবাসী মানুহৰ জাতিগত উৎপত্তিৰ ওপৰত জোৰ দিবলৈ কৈছিল—আফ্ৰিকা, এছিয়া আৰু ইহুদী জাতিৰ মানুহে আমাৰ দেশত সোমাব নোৱাৰা হৈছিল।

এই মূৰ্খামি ইমান বাঢ়িছিল যে মইও ইয়াৰ বলি হলো। জাতীয় ধন ভৰালৰ সহায় নোলোৱাকৈ মই আৰাউকেনিয়া বোলা এখন আলোচনী আৰম্ভ কৰিছিলো। বেটুপাতত এগৰাকী শূন্যৰ আৰাউকেনিয়াৰ মানুহে দাঁত দেখুৱাই মৰা হাঁহৰে ছবি এখন দি আলোচনীখন সজোৱা হৈছিল। বিদেশ-মন্ত্ৰীয়ে সেই চেলেক লৈ মোক বেল্লাকৈ কথা শুনালে। ডন পেড্ৰো এগুইৰে ছাৰ্ভা আমাৰ বিপাত্ৰিক প্ৰেছিডেণ্ট আছিল। তেওঁৰ অমায়িক উদাৰ মূৰখনত আমাৰ মিশ্ৰ জাতিৰ গঢ় আছিল।

এইটো সকলোৱে জনা কথা যে আৰাউকেনিয়া জাতিক চেপা মাৰি জয় কৰি, অৱশেষত তাক বিস্মৃতিৰ একাৰলৈ ঠেলি পেলোৱা হৈছে। তাকৈ ডাঙৰ কথা হল বৰুণী লিখোতা সকলো বিজয়ী জাতিৰে মানুহ, নহলেও এই জয়ৰ বাবে লাভৰ মূল্য দেখা মানুহেই। আৰাউকেনিয়ান জাতিজকৈ গুৰী-

জাতি বৰ কমহে আছে। কোনোবা দিন আমি আৰাউকেনিয়ান মুনডাৰ্ছটী পতা দেখিম। আৰাউকেনিয়ান ভাষাত কিতাপ ছপোৱা দেখিম আৰু তেতিয়াহে বৃজিয় তেওঁলোকৰ খোলা মনৰ উদাৰতা, তেওঁলোকৰ পবিত্ৰতা আৰু আগ্নেয়গিৰিৰ নিচিনা শক্তিৰ কি মহিমা।

দক্ষিণ আমেৰিকাৰ কেইখনমান দেশত হাঁহি উঠা জাতিগত ভণ্ডামি হল। উপনিবেশিকতাবাদৰ পাপ—তেওঁলোক নিজেই বহুত বেলেগ বেলেগ জাতিৰ মিহলি তেজৰ পৰা ওপজা মানুহ। এনে এখন মণ্ড তেওঁলোকে সাজিব খোজে য'ৰ পৰা এমুঠি বগা বা পাতল ৰঙৰ ছামড়াৰ ফুটুৱাই পৰিহ আৰু বংশীয় বা ভাঙ ভগনীয়া বুলি নিজকে জাহিৰ কৰি সমাজত ঘূৰি ফুৰিব পাৰিব। সৌভাগ্যবশতঃ এনে মনোভাৱ এতিয়া অতীতৰ ঘটনাৰ নিচিনা হৈছে। আৰু মুনাইটেড নেছনৰ-অত কৃষ্ণবৰ্ণ আৰু মঙ্গোলীয়ান প্ৰতিনিধি আহি ভৰি পৰিছে। চমুকৈ কবলৈ গলে বোধশক্তিৰ সাৰবস্তু যিমানে বাঢ়িব, গছৰ লেখিয়াকৈ সকলো জাতিৰে পাতফুলৰ নানাবৰণীয়া শোভা চকুত পৰিব।

মোৰ বৰ বিৰক্তি লগাত এদিন চিৰদিনৰ বাবে কনছাল জেনাৰেলৰ পদত ইস্তফা দিলো।

যাদু আৰু বহুশ

ভাৰ উপৰি মই বৃজিছিলো যে বলম্বাছ পূৰ্ব সভ্যতাৰ সোৱাদ পোৱা অত্যাচাৰিত, দুৰ্দান্ত আৰু জাতীয়তাবাদী মেক্সিকোৰ জগতখনত মই উপস্থিত নাথাকিলেও বা মোৰ সমৰ্থন নাথাকিলেও চলিয়েই যাব। নিজৰ দেশলৈ উভটিবৰ সময়ত মেক্সিকোৰ জীৱনৰ বিষয়ে মই যেন অহাৰ সময়তকৈও কমহে বৃজি পাইছিলো। প্ৰতিদ্বন্দ্বী মহলত শিল্প আৰু জ্ঞানৰ বিস্তাৰ ঘটিছিল। কিন্তু কোনো এটা দল বা কোনো এজন মানুহৰ পক্ষ লোৱাটো ভয়ৰ কাৰণ আছিল—সকলোৱে তেওঁক নেওচিবলৈ আগুৱাই আহিছিল।

মই বাবলৈ সাজু হলো, মোক ৰাজহুৱাকৈ সন্মান জনাবলৈ ভগ্নকৰ উৎসাহেৰে যোজা কৰা হল। প্ৰায় তিনি হেজাৰ মানুহক ভোজ খুউৱা হল—সোমাবলৈ ঠাই নথকাত বাহিৰত শ' শ' মানুহ বৈ আছিল। কেইবাজনো প্ৰেছিডেণ্টে সাদৰৰ বাণী পাঠিয়ালে। মেক্সিকো আমেৰিকাৰ কণ্ঠ পাখৰ, প্ৰাচীন আমেৰিকাৰ সৌৰ কেলেণ্ডাৰ খন, সভ্যতাৰ জেউতিৰ মূল বিস্কন্ধ,

জ্ঞান আৰু বহুসংখ্য চাৰি কাঠিটো ৰে ইয়াত সজা হৈছিল—সেইটো কোনো দৈব ঘটনা নহয়।

মেক্সিকোত সকলো ৰকমৰ ঘটনা ঘটিব পাৰিছিল, আৰু ঘটিছিলও। এখন মাত্ৰ বিৰোধী খবৰৰ কাগজ আছিল, তাকো চৰকাৰৰ সহায়তহে চলোৱা হৈছিল। মানুহে ভাবিব নোৱাৰা স্বেচ্ছাচাৰী গণতন্ত্ৰ ইয়াত চলিছিল।

এই দুখলগা ঘটনাৰ কথা মোৰ মনত পৰিছে—ই মোক বেয়াইকৈ ভবাই তুলিছিল। এটা কাৰখানাত ধৰ্মঘট চলি আছিল। মিটমাটৰ কোনো আশা পোৱা নগৈছিল। ধৰ্মঘটী বন্দুৱাৰ ঘৈণীবোৰে একেলগ হৈ প্ৰেছিডেণ্টৰ লগত দেখা কৰি বোধহয় তেওঁলোকৰ দুখদুৰ্দশা আৰু অভাৱৰ কথা জনাব খুজিছিল। অৱশ্যে তেওঁলোকৰ হাতত কোনো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ নাছিল। বাটত আহোঁতে দেশৰ মূখিয়াল মানুহজনক দিবলৈ তেওঁলোকে অলপ ফুল গোটাই ললে। প্ৰেছিডেণ্টৰ হাউলিৰ পদূলিতে এজন প্ৰহৰীয়ে তেওঁলোকক ৰখালে, ভিতৰলৈ যাবলৈ হাক দিলে। প্ৰেছিডেণ্ট তেওঁলোকৰ লগত দেখা নকৰে—তেওঁলোকে নিয়মমতে চৰকাৰী বিভাগৰ যোগেদি আবেদন কৰিব লাগিব বুলি কলে। সি যি নহওক, হাউলিৰ চোতাল খালি কৰি দিবলৈ তেওঁলোকক শেহৰাৰ সাৱধান কৰি দিয়া হল।

তিৰোতা সকলে তেওঁলোকৰ প্ৰাৰ্থনা জনালে; তেওঁলোকে একো গোলমাল নকৰে, মাত্ৰ প্ৰেছিডেণ্টক ফুলখিনি উপহাৰ দি ধৰ্মঘটৰ মীমাংসা কৰি দিবলৈ তেওঁ কিবা কৰিব পাৰিবনে সোধিব। তেওঁলোকৰ পো-পোৱালীয়ে অনাহাৰত দিন কটাইছে—এনেকৈ আৰু চলিব নোৱাৰিব। পহৰাদাৰ বিষয়া জনে কোনো বাৰ্তাৰ নিবলৈ মান্তি নহল, আৰু তিৰোতা সকলেও ঘূৰি যাব নুখুজিলে।

তাৰ পিছত কাৰেঙৰখীয়া দলৰ পিনৰ পৰা এজাক গুলি আহি আকাশ ভেদি লেহি। ৬।৭ জনা তিৰোতা ঠাইতে ঢুকাল, আৰু বহুত জনা আহত হ'ল।

পিছদিনা লৰালৰিকৈ তেওঁলোকক কবৰ দিয়া হল। মই আশা কৰি আছিলো যে এনেকৈ হত্যা কৰি মৰা তিৰোতা সকলৰ কামিনৰ পিছে পিছে বিৰাট শোভাযাত্ৰা যাব। কিন্তু মাত্ৰ কেইগৰাকী মান মানুহহে দেখা গল। ঠুংহুং ইটনিয়নৰ নেতাজনে এটা বক্তৃতা দিলে, তেওঁ এজন বিশিষ্ট ৰাজনৈতিক বিপ্লৱী বুলি জনাজাত আছিল। কাৰখানাত তেওঁৰ বক্তৃতাটো একেবাৰে ঘটনাৰ উপযোগী আছিল। পিছদিনা মই গোটেই বক্তৃতাটো খবৰৰ কাগজত পাঢ়িলো—তাত প্ৰতিবাদৰ এটা লাইনো মোৰ চকুত নপৰিল, এঘাৰিও খংকৈ

কোৱা কথা বা এই অন্যাচাৰৰ বাবে দায়ী মানুহবোৰৰ বিচাৰ হ'ব লাগে বুলি দাবী কৰ্তো নাছিল। দুসপ্তাহ মানৰ পিছতে এই হত্যাকাণ্ডৰ কথা আৰু কোনো উল্লেখ নকৰা হ'ল; কোনোৱে, কোঁতয়াও, কাৰো লেখাত এই বিষয়ে উদ্ধৃতিওৱা মই দেখা নাই।

প্ৰেছিডেণ্টজন নিজে এজটেক জাতিৰ মানুহ আছিল—ইংলণ্ডৰ ৰাজ-পৰিবাৰতকৈ হেজাৰগুণে বেচি সুৰক্ষিত, এই গণ্যমান্য বিষয়াজনক ধেমালিতে বা সঁচাকৈ কোনো খবৰৰ কাগজেই সমালোচনা কৰিব নোৱাৰিছিল আৰু কোনোবাই কৰিলে ততালিকে তাৰ বিষয় পৰিণামত ভুগিছিল।

মেক্সিকোৰ ঘটনাপঞ্জী ইমান নাটকীয়ভাৱে, ছবিৰ দৰে চমৎকাৰ যে মানুহে সেই ৰূপকৰ দেশৰ পৰা বিভোৰহৈ ঘূৰি আহে—এই ৰূপক অৱশ্যে দিনে দিনে জীৱনৰ ঘাই সূতিৰ পৰা ফালৰি কাটি যাব ধৰিছে—তেজত লুফুৰি-পুতৰি মানুহৰ জকা সিঁচৰাত হৈ আছে—দাৰ্শনিকসকল হৈ পৰিছে ডাঙৰ ডাঙৰ কথাৰ বেপাৰী, অন্তিঃবাদী বিতৰ্কৰ আলোচনাত সময় কটায়—আগ্নেয়-গিৰিৰ দৰে গৰম ৰাজনৈতিক আবহাওয়াত সেইবোৰ মূৰ্খামি যেন লাগে। কোঁতয়াবা, কৰবাত, বেসামৰিক নাগৰিক প্ৰতিবাদ নোহোৱা নহয়—কিন্তু সেইবোৰ বহুত কণ্টৰ মাজতহে কৰা হয়। ৰাজসিংহাসনৰ তলত তৰপে তৰপে অনাগত মানুহে ঠাহ খাই ভৰি আছে।

কিন্তু মেক্সিকোত সকলো ৰকমৰ ভোজবাজীৰ আবিৰ্ভাৱ আৰু অসুখনি হয়। চহাৰ চকুৰ আগতে, তেওঁৰ এখানিমান ফলৰ বাগিছাত উৰহীৰ গছ ৰুই থাকোতেই ওপজা কোনোবা এটা আগ্নেয়গিৰিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি—“কটে'ছ”—ৰ জকাৰ বাবে হাবাখুৰি খাই বিচৰালৈকে—এখেতে আদিম পৰাজিত জাতিৰ মূৰৰ খোলাক সোণৰ শিৰদ্ৰাণ পিন্ধি এতিয়ালৈকে, আজি বহুত শতাব্দী ধৰি পহৰা দি আছে বুলি কথিত আছে—অথবা এজটেক সম্ৰাট কুৱাইছে টেমক-ৰ দেহাৱশেষ বিচৰাটো কম গুৰুতৰ বিষয় নহয়। চাৰি শতিকাৰ আগতে শেষ হৈ যোৱা এই ধ্বংসাৱশেষবোৰ মাজে মাজে ইপিনে সিপিনে ওলায়, ইণ্ডিয়ান সকলে সেইবোৰ বতনেৰে গুপুতে লুকাৱাই থয়, মাজে সময়ে যেন সোঁতত উঠি ওলায় আকৌ গভীৰ একাৰত পোত খায়।

এটা উদগীয়া ঈগল চৰাইৰ দৰে মেক্সিকোই মোৰ মূৰৰ ওপৰত খালি ঘূৰিপাকি ফুৰে। মৃত্যুয়েহে মাত্ৰ মোৰ সন্মত সৈনিকৰ হিয়াত ইয়াৰ ডেউকা দুখনি বিস্তাৰ কৰিব পাৰিব।

এন্ধাৰৰ কৰলত মোৰ দেশ

মাক্কু পিচ্ছু

মই নিজৰ ইচ্ছাত চাকৰিত ইস্তফা দিয়া চিঠিখন বিদেশমন্ত্ৰকে অলপো দেৰি নকৰাকৈ গ্ৰহণ কৰিলে।

কূটনৈতিক জীৱনত ই মোৰ আত্মহত্যা—মই চিলিলৈ ঘূৰি যাবলৈ সন্যোগ পোৱাত পৰম সন্তোষ পালো। মই বিশ্বাস কৰো যে মানুহে তেওঁৰ নিজৰ দেশতে বাস কৰিব লাগে। কুলশীল হেৰুৱালে তেওঁ নিৰাশাত ভোগে, আৰু ই কিবা নহয় কিবা উপায়ে আত্মাৰ জেউতিৰ জিলিকনিত বাধা দিয়ে। মই মোৰ নিজৰ দেশতহে বাস কৰিব খোজো। মোৰ হাত ভৰি ইয়াৰ মাটিত নাৰাখিলে, মোৰ কান ইয়াত নাপাতিলে, ইয়াৰ বৈ ঘোৱা পানীৰ কুলকুল শব্দ নুশুনিলে আৰু ছ'ল্লাময়া ছাঁটো নেদেখিলে, মোৰ অস্তিত্বৰ শিপাই ইয়াৰ মাটিৰ পৰা আইৰ বুকুৰ দৰে পৰ্ণিষ্ট নাপালে মই জীয়াই থাকিব নোৱাৰিম।

কিন্তু চিলিলৈ ঘূৰি যোৱাৰ আৰু এটা অইন উপকাৰ মই আবিষ্কাৰ কৰিলো—সি মোৰ কবিতাৰ বং-বহন বঢ়াত আৰু এটা তৰপৰ প্ৰলেপ বঢ়ালে।

পেৰুত বথি তাৰ মাক্কু পিচ্ছুৰ ধ্বংসাৱশেষ চাবলৈ মই যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলো। তেতিয়াৰ দিনত সেইপিনে বাট-পথ নাছিল, আমি ঘোড়াত উঠি যাবলগীয়া হৈছিল। একেবাৰে মূৰত, সেউজীয়া এণ্ডিজ পৰ্বতৰ ওখ ওখ টিং বোৰত প্ৰাচীনকালৰ পাথৰৰ ঘৰ দুৱাৰৰ ধ্বংসাৱশেষ দেখিলো। ইমান-দিনীয়া দুৰ্গবোৰ শত শত বছৰৰ ব'দ-বতাহত ক্ষয় গৈছে, সিহঁতৰ ওপৰেদি খৰস্ৰোতা জুৰিৰ পানীয়ে শিলত থেকেচা খাই খাই পৰিব ধৰিছে। উইল-কামায়ু নৈৰ ওপৰত বগা কুঁৱলি ভাহি ফুৰিছে, সেই শিলাময় জগতৰ নাইকুণ্ডত মই নিজকে একেবাৰে এখানিমান প্ৰাণী যেন পালো—এখন স্বৰ্ণিত্যক্ত জগতৰ নাইকুণ্ডটো যেন আকাশৰ ওপৰলৈ অহংকাৰী হৈ মূৰ দাঙি থিয় দি আছিল। মইয়ো যেন কিবাকৈ সেই জগতখনৰে মানুহ আছিলো। অভীতৰ কোনোবা দিনত যেন মোৰ এই হাত দুখনেই গাঁত খান্দি, পাথৰ ঘৰ্ণি নিমজ কৰি ইয়াত পৰিভ্ৰম কৰি গৈছে।

মোৰ নিজৰ ঘৰ চিৰলিত, পেৰুত, আমেৰিকাৰ কোনোবা এখন ঠাইত যেন লাগিল। সেই দুৰ্গম গিৰিশিখৰত সিঁচৰিত হৈ পৰি থকা মহিমাময় ধ্বংসায়ণেশৰ মাজত মই কবিতা লিখি যোৱাৰ বিশ্বাসৰ প্ৰেৰণা পালো। মোৰ “আলটুৰাছ ডে মাচ্চু পিচ্চু” কবিতাৰ জন্ম তাতে।

সোৱাৰ দেশ পাম্পা

১৯৪৩ চনৰ শেহত মই আকৌ ছাণ্টিয়াগো পালোহি। এটা ঘৰ কিনিওঁ দাম দিবলৈ ঠিক কৰি কিনি তাতে মই থিতাপি ললো; এই ঘৰটো প্ৰকাশ্য গছগছনিৰে ঘেৰা আছিল, সকলো কিতাপ-পত্ৰ লৈ মই আকৌ পৰিশ্ৰমৰ জীৱন বাছি ললো।

আকৌ এবাৰ মই আমাৰ বৃন্দা দেশখনৰ সৌন্দৰ্য ইয়াৰ ভূবোতাসকলৰ বৃন্দা-লাবণ্য, চকুত চমক লগা প্ৰকৃতিৰ জাকজমক, মোৰ সমনীয়া ডাই-বন্ধুৰ কাম-বন, দেশবাদীৰ বুদ্ধিমত্তাৰ সন্ধান লবলৈ ওলালো, দেশখনত একো সলনি হোৱা নাই। পাথৰবোৰ, টোপানত লালকাল দি পৰি থকা গাঁওবোৰ, খনি অঞ্চলত হিয়া-বিদৰোৱা দাৰিদ্র, চহৰৰ ক্লাবঘৰত পৰিপাটীকৈ সাজপাৰ পিন্ধা মানুহৰ ভিড়—সকলো একেই আছিল। মই এটা সিদ্ধান্ত লব লগীয়াত পৰিলো।

মোৰ এই সিদ্ধান্তই মোক অপবাদ আৰু যশস্যা—দুয়োৰে ভাগী কৰিলে।

কোন কৰিয়েনো তাৰ বাবে অনুতাপ কৰিব?

কুৰ্জিও মালাপাৰ্টিয়ে মই তলত বৰ্ণোৱা ঘটনাটোৰ কেইবছৰমানৰ পিছত মোৰ এটা সাক্ষাতকাৰ লৈছিল। এটা প্ৰৱন্ধত তেওঁ এই বিষয়ে সুন্দৰকৈ কৈছিল, “মই কম্যুনিষ্ট নহওঁ, কিন্তু মই যদি চিৰলিৰ এজন কবি হ'লোহেঁতেন, মই তেনেহলে পাবলো নেৰুডাৰ দৰে এজন কম্যুনিষ্টেই হ'লোহেঁতেন আপুনি কোনোবা এটা পক্ষ লবই লাগিব—হয় কেডিলাক গাড়ীৰালাৰ পক্ষে, নহলে স্কুলত নপঢ়া, জোতা নিপিন্ধা শূদ্ৰা ভাৰিৰ জনগণৰ পক্ষে।

এই স্কুলত নপঢ়া, জোতা নিপিন্ধা মানুহসকলে ১৯৪৫ চনৰ ৪ মাৰ্চত মোক চিনেটৰ নিৰ্বাচিত কৰিলে। মোৰ বাবে এইটো সদায় গৌৰৱৰ কথা যে চিৰলিৰ বিৰূপ অঞ্চলৰ—তাম আৰু সোৱাৰ বিৰাট খনি অঞ্চলৰ হেজাৰ হেজাৰ মানুহে মোক ভোট দিছিল।

পাম্পা অঞ্চলত খোজ কঢ়াটো পৰিশ্ৰমৰ কাম আৰু টান কাম। আখা

লভাস্বী ধৰি ভাঙ বৰষুণ হোৱা নাই, আৰু তাৰ ফলত হোৱা মৰুভূমিৰ চিন খনি-মজুৰৰ মূখত দেখা গৈছে। ব'দত পোৰা এই মানুহবোৰে নিৰ্জনতা আৰু আওহেলা সহিবলৈ বাধ্য হোৱাত চকুত এটা ভীক্ষুতা ফুটি ওলাইছে। মৰুভূমিৰ পৰা পৰ্বতৰ ওপৰলৈ উঠিবৰ সময়ত, কোনোবা দৰ্শীয়াৰ পজাত সোমাই এওঁলোকে কি অমানৱিক পৰিশ্ৰম কৰে তাক জানিলে আৰু আচুতীয়াকৈ থকা পতিত এই মানুহসকলৰ আশা-আকাংক্ষা সকলো তোমাৰ হাতত সপি দিছে বুলি জনাটো বৰ পাতল কথা নহয়। কিন্তু মোৰ কবিতাই তেওঁলোকৰ লগত যোগাযোগৰ এটা বাট মূকলি কৰি দিলে, তেওঁলোকৰ মাজত খোজ কাঢ়ি ফুৰাচকা কৰিবলৈ, ইমান কষ্টত জীৱন-যাপন কৰা মোৰ দেশবাসীৰ আজীৱন ভাই হৈ থাকিবলৈ মোক সুযোগ কৰি দিলে।

পেৰিছ নে প্ৰাগ ঠিক মোৰ মনত নাই—এবাৰ মোৰ সপ্নেহ হৈছিল যে মোৰ বন্ধুসকলৰ ভিতৰত বিশ্বজ্ঞানৰ পৰিধি কিমান দূৰ। তেওঁলোকৰ বোচিভাগেই লেখক আছিল আৰু বাকী সকল ছাত্ৰ আছিল।

মই তেওঁলোকক কলো, “আমি চিলিৰ বিষয়ে বহুত কথা পাতিলো, আৰু সেইটোও বোধহয় মই চিলিৰ মানুহ বাবেই। কিন্তু মোৰ জানিবৰ ইচ্ছা গৈছে আপোনালোকৰ কোনোবাই আমাৰ দূৰৈৰ দেশখনৰ বিষয়ে কিবা জানেনে? উদাহৰণস্বৰূপে—আমি যাতায়াতৰ বাবে কি যানবাহন ব্যৱহাৰ কৰো? হাতী, মটৰগাড়ী, ট্ৰেন, এৰোপ্লেন, বাইচাইকেল, উট নে স্লেজগাড়ী?”

তেওঁলোকৰ বহুতে গহীনহৈ উত্তৰ দিলে—হাতী।

চিলিত হাতী বা উট নাই। কিন্তু ইও ঠিক যে বৰফ হৈ জমি থকা ঠাইৰ পৰা আৰম্ভ কৰি উত্তৰৰ বহুতদিন বৰষুণ নোহোৱা নিমখৰ খনি আৰু মৰুভূমিলৈ বিয়পি থকা এখন দেশে মানুহক কিমান বিমোৰত পেলাব পাৰে। তেনে বনৰীয়া দেশখনৰ চিনেটৰ নিৰ্বাচিত হৈ জীৱনত কোনোদিনা এটা কামিজ বা টাই নিপিন্ধা সোৰা আৰু তামৰ খনিৰ অসংখ্য বন্দুৰাৰ প্ৰতিনিধি হৈ মৰুভূমিত মই বহুতদিন ভ্ৰমণ কৰিবলগীয়াত পৰিছিলো।

সেই নামনি মাটিত; অকুৰন্ত বালিৰ বাণিত চকু থৈ মোৰ জ্ঞানত ফুৰিবলৈ যোৱা যেন লাগিল। এই এলেকাখন দেখিবলৈ শূন্যগ্ৰহৰ দৰে, কিন্তু আমাৰ দেশৰ মহামূলীয়া সম্পদ ইয়াতে লুকাই আছে। বগা সাৰ আৰু বঙা খনিজবস্তুটো শূকান মাটি আৰু শিলাময় পৰ্বতৰ পৰা খান্দি উলিয়াব লাগে। জগতত বৰ কম ঠাইহে আছে যত জীৱন ইমান কঠিন, আৰু

জীৱনত এনে কম আশা-আকাংক্ষা আছে। কীটনাই পানী আৰি একেবাবে সাধাৰণ ফুলগছৰ সৰু এটা পদূলি বদুবলৈ, এটা কুকুৰ, শহাপহু বা গাহৰি পদূলিবলৈ অবৰ্ণনীয় কণ্ট কৰিব লগা হৈছিল।

এই দেশৰ একেবাবে সিটো মূৰৰ পৰা মই আহিছিলো। প্রকাণ্ড, ঘন গছ-গছনি আৰু জঙ্গলৰে ভৰা সেউজীয়া দেশত মোৰ জন্ম। মোৰ লৰালিৰ জীৱন বৰষুণ আৰু বৰফেৰে ভৰা জোনৰ দৰে মৰুভূমিৰ মৃদামৃদাি হৈ মোৰ, জীৱনৰ গতি অইন পিনে ঘূৰি গল। এই মানুহসকলক পাৰ্লামেণ্টত প্ৰতিনিধিত্ব কৰি—এঙলোকৰ নিজান জীৱন, এঙলোকৰ বিশাল স্থলভূমিৰ কথা বৰ্ণোৱা এটা টান কাম। উদং মাটি, ক'ভো ভূণ এডালিও নাই, এটোপাও পানী নাই—তেনে মাটি এটা ছ'ল্লামায়া সাঁথৰহে হাবিয়ে বনে, নৈৰ পাৰে পাৰে সকলোৱে মানুহৰ লগত কথা পাতে। অইন হাতে মৰুভূমি হল নিৰ্বাক—মই ইয়াৰ ভাষা মানে ইয়াৰ নীৰৱতাৰ বাণী, কেতিয়াও বৃজিব নোহাবিলো।

বহুত বছৰ ধৰি সোৱাৰ অধিকাৰী জোটাশলীয়া সমাজে পাম্পা অঞ্চলত নিজা নিজা অধিকাৰৰ ৰাজ্য, পমুৱা ৰাজ্য বা সাম্ৰাজ্য স্থাপন কৰি আহিছিল। ইংৰাজী, জাৰ্মান আদি সকলো জাতিৰ আক্ৰমণকাৰীবোৰ আহি ভাল ভাল ঠাইবোৰ দখল কৰি লৈ তাত নিজৰ নিজৰ কোম্পানীৰ নাম দি থৈছিল। তাত সিহঁতে নিজৰ মূদ্ৰা পদ্ধতি প্ৰচলন কৰিলে; মানুহৰ সমাবেশ বন্ধ কৰিলে, জনগণৰ ছাপাখানা বন্ধ কৰি দিলে। সেই ঠাইবোৰৰ চৌহদ্দিদ সোমাবলৈ হলে বিশেষ অনুমতি লবলগীয়া হল, অৱশ্যে খুব কম মানুহেহে এনে অনুমতি পাইছিল।

এদিন আবেলি, মই মাৰিয়া এলেনা বোলা পটাৰিয়াম সোৱাৰ খনিৰ অফিচৰ মেছিনৰ দোকানৰ প্ৰমিক সকলৰ আগত বক্তৃতা দিলো। প্রকাণ্ড কাৰখানাৰ মজিয়াখন নিতৌ যেনেকৈ থাকে তেনেকুৱাই পানী, ভেল আৰু এছিডৰ সানমিহলিত লুতুৰি-পুতুৰি হৈ আছিল। ইউনিয়নৰ নেতাসকলে, আৰু মই বোকাপানীৰ হাত সাৰিবলৈ কাঠৰ ভক্তাৰ ওপৰেদি খোজ কাটি গৈছিলো। মোক কোৱা হৈছিল যে এই কাঠৰ ভক্তাবোৰৰ বাবে ভেঙলোকে একেলৈঠাৰিয়ে ১৬ বাৰ ধৰ্মঘট কৰিবলগীয়া হৈছিল, ৮ বছৰ ধৰি আবেদন কৰিছিল আৰু ৭ জনৰ মৃত্যু হৈছিল।

মৃত্যুৰ ঘটনাটো এনে—এবাৰ ধৰ্মঘটৰ সময়ত কোম্পানীৰ প্ৰাইভেট পদূলিচে ৭ জন নেতাক ধৰি নিলে। প্ৰহৰীবোৰে ঘোৰাত উঠি গৈছিল—

কিন্তু শ্ৰমিকসকলক একেলগে বাছিবে বান্ধি বালিৰ ওপৰেদি খোঁজ কঢ়াই নিয়া হৈছিল। কেইটামান গদূলিয়ে তেওঁলোকক শেষ কৰিলে। মৃতদেহ-বোৰ মৰুভূমিৰ ব'দ আৰু ঠাণ্ডাত পেলাই থৈ অহা হল, অৱশেষত লগৰীয়া শ্ৰমিকসকলে নি তেওঁলোকৰ সংকাৰ কৰিলে।

তাৰও বহুত বছৰৰ আগতে অৱস্থা আৰু বেয়া আছিল। উদাহৰণ-স্বৰূপে ১৯০৬ চনত সোৰা আৰু খনিৰ ধৰ্মঘটী সৰলে তেওঁলোকৰ দাবী পোনেপোনে চৰকাৰক জনাবলৈ ইকিকু চহৰলৈ গৈছিল—বাটৰ কষ্টত ভাগৰি-জুগৰি তেওঁলোক কেই হাজাৰমান মানুহে নগৰৰ মাজৰ পাৰ্ক এখনত জিৰণি লবলৈ গোট খালে। পিচদিনা পুৱা তেওঁলোকে গৱৰ্ণৰৰ লগত দেখা কৰি, তেওঁলোকৰ আবেদনপত্ৰখন দিব। কিন্তু তাৰ আৰু সুযোগ নহল। এজন কৰ্নেলৰ অধীনত দোকমোকালিতে এটা সেনাদল আহি ঠাইখন বেৰি পেলালে, এটাও কথা খবচ নকৰি গদূলি চলাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে, সেই নৱমেশ যন্ত্ৰত ৬০০০ মানুহে প্ৰাণ দিলে।

১৯৪৫ চনত অৱস্থা আগতকৈ ভাল হৈছিল, কিন্তু মোৰ কৌণ্ডিয়াৰা মনত হৈছিল যে মানুহ খতম কৰা দিনবোৰ আকৌ ঘূৰি আহিছে। যেনে—এবাৰ মোক ইউনিয়নৰ হলঘৰত শ্ৰমিকসকলৰ সমাৱেশত বক্তৃতা দিয়াৰ অধিকাৰ দিয়া নহল। ভেতিয়া মই তেওঁলোকক হলৰ পৰা বাহিৰলৈ মাতি আনি, মৰু-ভূমিৰ মাজত, তেওঁলোকৰ অৱস্থাৰ বিষয়ে বক্তাবলৈ, সংঘৰ্ষ এৰাবলৈ কি কি উপায় লোৱা সম্ভৱ তাক বিবেচনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলো। আমি প্ৰায় দুশজন মানুহ আছিলো। হঠাৎ মটৰ গাড়ীৰ ঘৰ্ষৰণি শব্দনি মই দেখিলো যে বক্তৃতা দিয়া ঠাইখিনিৰ পৰা ৪৫ মিটাৰ মান দূৰলৈ মিলিটাৰী টেম্পক এখন আহি আছে। টেম্পকৰ মুখৰ ঢাকনিখন খোলা, আৰু তাৰ ফুটাটোৱেদি এটা মোছিন গান মোলৈ টোঁওৱা আছিল। তাৰ পিছত, সেই অস্ত্ৰটোৰ কাষত ফিটফাট সাজপাৰ পিন্ধি এজন অফিছাৰ পোন হৈ, গহীন হৈ, থিয় দি আছে। মোৰ বক্তৃতাৰ গোটেই সময়খিনি তেওঁ মোৰ পিনে একেথৰে চাই ব'ল। ঘটনা-টোৰ ভাতে শেষ হল।

প্ৰকাণ্ড এই বনুৱা শ্ৰেণীৰ—এওঁলোকৰ বহুতেই আখৰ চিনি নাপাইছিল—তেওঁলোকৰ কমুনিষ্ট দলৰ প্ৰতি বিশ্বাস জন্মিছিল ল'হুই এমিলিও ৰেকা-বেৰনক দেখি। মৰুভূমি অঞ্চলত তেৱেঁই পোনতে সংগ্ৰাম আৰম্ভ কৰিছিল।

পূৰ্ণাৰ্ণৱদিনৰ নৈৰাজ্যবাদী, সাধাৰণ বনুৱা আন্দোলনক উদগোৱা এজন নেতাৰ পৰা তেওঁ ভোজবাজীৰ দৈত্যৰ সমান ব্যক্তিত্বত পৰিণত হৈছিলগৈ। ইউনিয়ন আৰু ফেডাৰেছনৰে তেওঁ গোটেই দেশখন ভৰাই পেলাইছিল। ক্ৰমে তেওঁ পতা এই সংগঠনবোৰৰ অধিকাৰ ৰক্ষা কৰিবলৈ পোন্ধৰ খনতকৈ বেচি খবৰৰ কাগজ তেওঁ প্ৰকাশ কৰিলে। তেওঁৰ নিজৰ এটাও ফুটা পইচা নথকা সত্ত্বেও এই কামবোৰ হৈ গৈছিল। বনুৱা শ্ৰেণীৰ নতুনকৈ সাৰ পাই উঠা বিবেকক ধন্যবাদ দিব লাগিব যে এই টকাখিনি তেওঁলোকে চান্দা ভুলি দি দিলে।

ৰেকাৰেবনৰ প্ৰেছবোৰ চাবৰ মোৰ এটা সন্মোগ হৈছিল। প্ৰেছবোৰে সেই সাহসী দিনৰ চল্লিশ বছৰৰ পিছত এতিয়াও কাম কৰি গৈ আছিল, কিছূমান পলিচে ভাঙি চুৰমাৰ কৰিছিল, আৰু পিছত সাৰথানে মেৰামত কৰি লোৱা হৈছিল। বৰ্ত্তনেৰে ৰিপিট কৰি জোৰা লগোৱা মোছিনবোৰ চলাবৰ সময়ত মেৰামতিৰ ডাঙৰ ডাঙৰ দাগ চকুত পৰিছিল।

মোৰ দীৰ্ঘ ভ্ৰমণৰ সময়ত সেই মৰুভূমিৰ মানুহৰ সামান্য ঘৰবোৰত, জুপুৰিত আৰু সবু প'জাত থকাত মই অভিযন্ত হৈ গলো। কোম্পানীৰ পদূলিত হাতত বেনাৰ লৈ প্ৰায় সদায় মোৰ বাবে এদল মানুহ থিয় হৈ থাকিছিলেই। তেওঁলোকেই পিছত মোৰ থাকিবলগীয়া ঘৰটো দেখুৱাই দিছিল। গোটেই দিনটো ধৰি মটা ভিৰোতাই কামবনৰ অৱস্থা বা নিজা কোনো সমস্যাৰ কথা কবলৈ মোৰ ঘৰলৈ লাইন দি আহিছিল। কেতিয়াবা কেতিয়াবা তেওঁলোকৰ অভাৱ অভিযোগ এনে ধৰণৰ আছিল যে বিদেশী মানুহে সেই-বোৰক হাঁহ উগা, খামখেয়ালী বা আপচু বুলি ভাবিব পাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে কওঁ যে চাহৰ অভাৱ হলে কোম্পানীৰ ধৰ্ম্মঘট হব পাৰে - যাৰ পৰিণাম সাংঘাতিক হব পাৰে। ব'টিছ জাতিৰ লেখিৱা এনে অভ্যাস কোনোবাই এই চনপৰা পথাৰৰ মাজত ৰূপনাও কৰিব পাৰেনে? দৰাচলতে চিলিৰ মানুহে দিনো কেইবাগাৰো চাহ নোখোৱাকৈ থাকিব নোৱাৰে। কেইজনমান শূদ্ৰা ভাৰিৰ বনুৱাই এই বিবেশী কিন্তু অপৰিহাৰ্য্য পানীয়টো কিয় ইমান মহত্ব দৰ্শেৰে সন্নিধিছিল আৰু ক্ষমা খুজি তৰ্কৰ সন্মতে কৈছিল, চাহ নাথালে আমাৰ বৰ বেয়াকৈ মূৰ কামোৰে।

চাৰিখন বেৰাৰ মাজত নিজান ঠাইত বন্দী হৈ থকা, নিজান এলেকাত, নিজান আকাশৰ তলত, আচুতীয়া মানুহসকলৰো এটা সন্মুখ বাজনৈতিক চেতনাৰ প্ৰতি কৌতূহল আছিল। বনুগোস্তাভিৱাত, চীনত, কি ঘটিছিল

তেওঁলোকে জানিব খুঁজিছিল। সমাজবাদী বাণীবোৰৰ সমস্যা, আৰু তাত কি কি পৰিৱৰ্তন হৈছে জানিবলৈ তেওঁলোকে আগ্ৰহ দেখুৱাইছিল, ইটালীৰ ডাক্তৰ ধৰ্মঘটৰ ফলাফল, যুদ্ধৰ জনবৰ, বহুত দূৰ দেশত হোৱা বিপ্লৱৰ বিষয়ে মোৰ লগত তেওঁলোকৰ কথা হৈছিল।

শ' শ' সভাত—প্ৰতিখন ইখনৰ পৰা সিখন বহুত দূৰৈতে—মই একে অনুবোধ শুনিছিলো—মোৰ কবিতা পঢ়াৰ। তেওঁলোকে প্ৰায়ে মোৰ কবিতাৰ নাম খৰি কবিতাটো শুনাবলৈ কৈছিল—অৱশ্যে এই মানুহসকলে মোৰ কবিতাৰ কেইটামান বা বহুত কবিতা বৃদ্ধি পাইছিল নে নাই মই নাজানো। সেই নিজান নিস্তৰ্দ্ধতাত তেওঁলোকে যেনে প্ৰশ্নাৰ ভাৱ লৈ মোৰ কবিতা শুনিছিল, সেইটো বৃদ্ধাই কোৱা টান। কিন্তু কবিতা বৃদ্ধি পোৱা নোপোৱাত কি যায় আছে। হুডাৰলিন আৰু মালাৰ্মে কেইটামান কবিতা যিবোৰ মোৰ দৰে আখৰ চিনি পোৱা মুখই বৃদ্ধি পোৱা টান। আৰু স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব যে মইও সেই কবিতাবোৰক একে প্ৰকাৰে পঢ়োঁ।

ৰাতিৰ সাজ খোৱাটো এনে ঠাইত কেতিয়াবা কেতিয়াবা এটা উছৰৰ নিচিনা হৈ পৰিছিল। আমি মূৰগীৰ সিজোৱা আঞ্জা খাইছিলো—এই পাম্পাছ অঞ্চলত মূৰগী এটা আপুৰুগীয়া চৰাই। বেচিভাগ দিনতে খোৱা বস্তুৰ তালিকাত আছিল গিনিপিগ সিজোৱা—মোৰ দাঁত কেইটাই তাক কামুৰিও ছিঙিব নোৱাৰিছিল। লেবৰেটৰীৰ পৰীক্ষাকাৰ্যত মৰিবলৈ জন্মা এই প্ৰাণীটোক অৱস্থাৰ বিপাকে এখন সকলোৰে ভালপোৱা আঞ্জাত পৰিণত কৰি তুলিছিল।

মোক যিবোৰ ঘৰত বখা হৈছিল—সেই সকলোবোৰতে দূটা একেৰকমৰ অসুবিধা আছিল—এই আপদ দুটাৰ এটা হল—বৰফৰ দৰে বগা বিছনা-চাদৰ—ইমান ঠাণ্ডা আৰু ইমান টান যে থিয় কৈ ৰাখিলে সেইবোৰে নিজে নিজে থিয় দি থাকিব পাৰিব আৰু ইমান টান যে মৰুভূমি অঞ্চলৰ মজিয়াও তেনে টান নহয়। এই মানুহসকলে বিছনাত তুলি পৰাৰ কথা ভাবিবই নোৱাৰিছিল—শুকান উদং কাঠৰ তক্তা—এইবোৰত কোমলতাৰ লেশমাত্ৰও নাছিল, আৰু একেবাৰে চেপেটা আছিল।

কিন্তু এনেবোৰ বিছনাতো মোৰ সন্তোষৰ টোপনি আহিছিল। এপাল কমৰেডৰ লগত বিছনাত পৰা মাত্ৰকে মইও গভীৰ টোপনিত লালকাল দি পৰিছিলো। দিনবোৰ সদায় শুকান, আৰু জ্বলন্ত কমলাৰ দৰে গা পুৰি

যোৱাকৈ গৰম আছিল। মৰুভূমিৰ বাতিবোৰ কিন্তু ঠাণ্ডা আছিল—বাতিৰ আকাশখন তৰাৰ জ্বলন্তোৱা মনোৰম এটা ৰাজমুকুটৰ দৰে।

আমেৰিকাৰ এখন নৈৰ দৰেই মোৰ কবিতা আৰু জীৱন আগুৱাই যাবলৈ ধৰিলে। দক্ষিণৰ পাহাৰবোৰৰ গোপন গুহাৰ পৰা ওপজা চিলিৰ পানীৰ দূৰন্ত সোঁতে মোৰ জীৱনৰ সোঁতক অবিৰাম সাগৰৰ পিনে বাট দেখুৱাই লৈ গল। বাটত বৰ্টলি লব পৰা কোনো বস্তুকে মোৰ কবিতাই পেলাই থৈ নগল। ই আসন্তি-অনুৰাগক আদৰি ল'লে, বহুসৰ ওৰণি গুচালে, আৰু মানুহৰ হৃদয়ত নিজৰ আসন পাতি লৈ বাট বুলিলে।

মই কষ্ট ভোগ কৰিলো, সংগ্ৰাম কৰিলো, ভাল পালো, আৰু গান গালো। সাংসাৰিক জীৱনৰ জয় পৰাজয়ত ভাগীদাৰ হলো, বৰ্টি আৰু ভেজ দুয়োৰে সোৱাদ ললো। এজন কবিৰে আৰু ইয়াত কৈ কি বেচি বিচাৰিব পাৰে? আৰু সকলোবোৰ বাচনি, সি চকুৰ পানীয়ে হওক বা মৰমৰ চুমাই হওক—নিঃসঙ্গতা বা মানুহৰ স্নাতৃহই হওক, সকলোখিনি মোৰ কবিতাত জীয়াই আছে, আৰু ইয়াৰ এটা লাগতিয়াল অংশ কিয়নো মই মোৰ কবিতাৰ বাবেই জীয়াই আছো—আৰু মই যিবোৰৰ বাবে সংগ্ৰাম কৰিছো—সেইবোৰৰ পৰা মোৰ কবিতাই ৰস গোটাই লৈছে। মই যদি বহুত বটা পাইছো—বটাবোৰ কেতিয়াবা খসেকীয়া, পখিলাৰ দৰে পলকতে নেদেখা হোৱা, বা ফুলৰ বেগুৰ দৰে লেহুকা—এটা যুগমীয়া প্ৰবন্ধক মই পাইছো—কোনো কোনোৱে এই প্ৰবন্ধক ইতি কিং কৰিব পাৰে—কিন্তু বহুতেই এই প্ৰবন্ধক পাব নোৱাৰে। কঠোৰ সাধনা আৰু দীৰ্ঘ অনুসন্ধানৰ পিছত লেখাৰ জগতৰ গোলক খাখাৰ মাজত অকাইপকাই ঘূৰিহে মই আমাৰ দেশৰ ৰাইজৰ কবি হৈছো সেইটোৱে মোৰ প্ৰবন্ধক, কবিতা আৰু কিতাপ যিবোৰ অনুবাদ হৈছে সেইবোৰ নহয়—অথবা মোৰ কথাবোৰ ব্যাখ্যা কৰা বা তাক কাটিছাঁঙি ফুৰিওৱা নহয়। মোৰ প্ৰবন্ধক হল সেই মৰণীয় ঘটনাটো—যেতিয়া লোটাৰ কয়লা খনিৰ গহৱৰ পৰা সুৰঙ্গৰ ভিতৰেদি দুপৰীয়াৰ সূৰ্য্যৰ পোহৰত জ্বলন্ত নাইট্ৰেটৰ পথাৰত যেন নবকৰ পৰাহে উঠিল সেই শ্ৰমিকজন—অবৰ্ণনীয় কষ্টত কাম কৰাৰ চিন হিচাবে তেওঁৰ মূখখন বিকৃত, চকুদুটা ধূলিত ৰঙা পাৰি উলহি আছে তেওঁ খহটা হাতখন মোলৈ আগুৱাই দিলে, হাতত হিৰুটি বান্ধি আছে। ভালদৰে একাৰ্বেকা লাইনবোৰ যেন পাম্পা অঞ্চলৰ মেপৰ দৰে—জিলিকি উঠা চকুদুটিতে মোলৈ চাই তেওঁ কলে, মোৰ ভাইটী, মই বহুভাৱনৰ পৰা তোমাৰ

চিনি পাওঁ। মোৰ কবিতাৰ বাবে সেইটোৱে ৰাজমুকুট; নিৰানন্দ পাৰ্শ্বা
অঞ্চলৰ গাঁওৰ পৰা এজন বনুৱাই উঠি আহি মোক এনেকৈ ওলগনি জনালে।
এই বনুৱাজনক চিৰিৰ বতাহ, নিশা আৰু তৰাবোৰে প্ৰায়ে শুনাই যায়—“তুমি
‘অকল নোহোৱা, তোমাৰ এই বস্ত্ৰগাৰ ভাগ লবলৈ এজন কবিয়ে সদায় তোমাৰ
লগতে আছে।”

১৯৪৫ চনৰ ১৫ জুলাইত মই চিৰিৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ সভ্য হলো।

গঞ্জালেজ ভিডেল।

এনোবোৰ অন্যায় অত্যাচাৰ চিনেটৰ সভাত তুলিব খোজাত মই আৰু
মোৰ বন্ধু সকলে বহুত বাধা পালো। দূৰ্ভাগীয়া ৰাইজৰ চিঞৰ-বাখৰৰ পৰা
আঁতৰকৈ ৰাখিবলৈ সজা আৰামদায়ক পাৰ্লামেণ্টৰ ঘৰৰ দেৱালবোৰ কিবা বস্ত্ৰ
ভৰাই ডাঠ কৰি সজা হৈছিল। বিপক্ষ দলৰ মোৰ সহকৰ্মী সকল দেশপ্ৰেমত
তপস্বী বক্তৃতা দিয়া কামত প্ৰকৃত ওস্তাদ আছিল। তেওঁলোকে মেলি দিয়া
কথাৰ নকল বেছমী পদাৰ্থ হেঁচাত মোৰ উশাহ-নিশাহ বন্ধ হোৱাৰ উপক্ৰম
হল।

আমাৰ আশাৰ ফুলকলি হঠাৎ ফুলিল—প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ প্ৰাৰ্থী এজনে—
গঞ্জালেজ ভিডেলাই ন্যায় বিচাৰ হোৱাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে আৰু তেওঁৰ শূৰলা
বক্তৃতাই তেওঁক খুব জনপ্ৰিয় কৰি তুলিলে। মোক তেওঁৰ প্ৰচাৰ অভিযানৰ
মেনেজাৰ কৰা হল। দেশৰ চাৰিওপিনে এই শূৰভসন্দেশ মই জনাই দিলো।

গৰাখহনীয়া ভোটত ৰাইজে তেওঁক প্ৰেছিডেণ্ট নিৰ্বাচিত কৰিলে।

কিন্তু আমাৰ আমেৰিকাত এটা অসাধাৰণ ভোজবাজী ঘটে—ইউৰোপীয়
ঔষসজাত আমেৰিকাৰ প্ৰেছিডেণ্টবোৰৰ ৰূপান্তৰ অভাৱনীয়। মই যিটো
ঘটনাৰ বিষয়ে কৈছো তাত ৰাজ্যৰ এই নতুন মন্ত্ৰিয়াল জনে ততাতৈয়াকৈ তেওঁৰ
বন্ধুবোৰ সলনি কৰিলে, তেওঁৰ পৰিয়ালৰ মানুহক অভিজাত সম্প্ৰদায়ৰ লগত
বিস্তাৰ দিলে, আৰু লাহে লাহে নিৰ্মিত এজন নেতাৰ পৰা ৰজালৈ পৰিণত
হল।

কিন্তু গঞ্জালেজ ভিডেলাক সচৰাচৰ দেখা দক্ষিণ আমেৰিকাৰ ভিক্টোৰ
সকলৰ লগত ৰিজাৰ নোৱাৰি। বলিভিয়াৰ মেলগাৰেজো আৰু ভেনেজুৱালাৰ
জেনাৰেল লোপেজৰ কুকৰ্মৰ দেখাদেখিকৈ প্ৰমাণ আছে আৰু কিছু মহত্ব
ছেগাচেবেকা আভাস অন্ততঃ তেওঁলোকৰ কামত দেখা যায়। অবজ্ঞা, বিষয়

জোৰ জবৰদস্তিৰ দ্বাৰা তেওঁলোক চলিছে বুলিও বজা বায়—যুদ্ধ আৰু শত্ৰুৰ বিৰুদ্ধেও তেওঁলোকে সাহসেৰে যুঁজিছিল। গঞ্জালেজ ভিডেলা কিন্তু বেলেগ আছিল, ধোৱাকোৱা পিছদুৱৰীয়া ৰাজনীতিৰ ফছল—দায়িত্বহীন কপহুৱা নিশকতীয়া এই বহুৱাজনে বাহিৰত ডাঙৰ কথাৰ মেল মাৰিছিল।

আমাৰ আমেৰিকাৰ প্ৰাণীজগতত ডাঙৰ ডাঙৰ ডিষ্টেটৰ সকল প্ৰকাণ্ড একোটা কেমতাই-ৰ দৰে—প্ৰাগৈতিহাসিক দেশৰ বৃহৎ সামন্তবাদৰ পৰম্পৰা। চিলিৰ এই বিশ্বাসঘাতক জুডা দুজন মাগুহে আছিল আৰু কেমতাই জগততো বিষধৰ এটা বেজীভকৈ বোচি ডাঙৰ নাছিল। তথাপি, চিলিক এনেকৈ কাটি-ছিঙি নষ্ট কৰি তাৰ দাগ নশুদ্ধুৱা কৰিলে, দেশখনক তেওঁ ১০০ বছৰ পিছুৱাই দিলে। চিলিৰ মানুহ বিমোৰত পৰিল—ইজনে সিজনৰ চকুলৈ চোৱাচুই কৰিলে—কেনেকৈ যে এইবোৰ হৈছে তেওঁলোকে বৃজিব পৰা নাছিল।

মানুহজন আচলতে সমভাৱে ওজন ৰাখিব পৰা সকলোপিনে সমানকৈ খেল দেখুৱাব পৰা এজন কছৰত খেলুৱৈ আছিল। বামপক্ষৰ জৰ্মকীয়া এটা পদলৈ বুদ্ধি কৈ প্ৰথমতে উঠি লৈ তেওঁ মিছাৰ এই প্ৰহসনত অপ্ৰতিদ্বন্দী নেতা হৈ উঠিল। কোনেও তেওঁক পক্ষ সূৰ্ধিব নোৱাৰিছিল। যি দেশৰ ৰাজনীতিক সকল সচাকৈ বা দেখুৱাকৈ-য়ো খুব গহীন হয়, মানুহে আগতে নুবুজি এই ধিতিক্ষালিক সাদৰি লয়। কঙ্গা নাচৰ এই নাটনিজনে যোতিয়া মাজবাটত গতি সলালে—তাৰ বহুত আগতেই সৰ্বনাশ হৈ গৈছে। বন্দীশালবোৰ ৰাজনৈতিক বন্দীৰে ভৰি উপচি পৰিল, আৰু এনেকি কনচেণ্ট্ৰেছন কেম্পও খোলা হৈছিল। ৰাজ্যখন পুৰিচ শাসিত হৈ পৰিল—জাতীয় নেতৃত্বই নতুন পথত আগুৱাই গল। মানুহৰ সুসময় আকৌ কেতিয়া আহিব বুলি বাট চাই গা ঢকা দি থকাটোৱেই একমাত্ৰ উপায় হল—ভদ্ৰতাক আকৌ আদৰি আনিবলৈ যুদ্ধ কৰিব লাগিব বুলি বজা গল।

গঞ্জালেজ ভিডেলাৰ পুৰণি বন্ধুবোৰৰ বহুতক ওখ কৰ্ডিলেৰা অণ্ডল বা মৰুভূমিৰ বন্দীশালত হেঁচি সুমুৱা হল, নিৰ্বাচনী অভিযানৰ শেহলৈকে এওঁলোকে তেওঁক সাৰ্বাট ধৰি আছিল, এতিয়া তেওঁৰ ৰূপান্তৰক তেওঁলোকে মানি লব পৰা নাছিল। দৰাচলতে তেওঁক আগুৱাব ৰখা ওখ প্ৰেণীয়ে হাতত থকা আৰ্থিক ক্ষমতাৰে আকৌ এবাৰ আমাৰ দেশৰ চৰকাৰক গিলি খালে। আগতেও তেনে ঘটনা প্ৰায়ে ঘটিছিল এইবাৰ কিন্তু সহজে হজম নহল আৰু অজীৰ্ণতাৰ মূৰখুৰণি আৰু ৰাত্ৰনাই চিলিক হাড়লৈকে ক'পাই ভুলিলে।

আমি ভোট দি নিৰ্বাচিত কৰা প্ৰেছিডেণ্টজন আমেৰিকাৰ বন্ধুৰাশ্ৰিত
 খবৰদাৰিত এটা তেজখোৱা নীচ শগুণত পৰিণত হ'ল। তেওঁৰ বিবেকেও
 নিশ্চয় টোপনি কাঢ়ি নিছিল। কিন্তু প্ৰেছিডেণ্টৰ হাউলিৰ কাষতে নিজা
 কাৰেঞ্চৰ আৰু বেষ্যালয় পাতি কাৰ্পেট আৰু আয়নাৰে সেইবোৰ সজাই
 নিজৰ পাশৰিক প্ৰবৃত্তি চৰিতাৰ্থ নকৰাকৈ এৰা নাছিল। এই ঘিনলগা
 মানুহটোৰ এটা নীচ কিন্তু অঁকোৱাপকোৱা মন আছিল। যিদিনা গধূলি
 তেওঁ কম্যুনিষ্ট-বিৰোধী অত্যাচাৰ আৰম্ভ কৰিলে, সেইদিনাই কেইজনমান
 শ্ৰমিক নেতাক তেওঁ নেশভোজলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰি আনিছিল। খোৱা-বোৱা শেহ
 হ'লত, তেওঁলোকৰ লগতে চিড়িৰ তললৈ নামি গৈ তেওঁলোকক আঁকোৱালি লৈ
 কেইটোপালমান চকুপানী মচি তেওঁ কলে, “তোমালোকক আটক কৰি ৰখাৰ
 আদেশ দিছো বাবে মই কান্দছো।” এই দুৱাৰৰ পৰা বাহিৰলৈ ওলোৱা
 মাথকে তোমালোকক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হ'ব আৰু ভৱিষ্যতে তোমালোকক কেতিয়াও
 দেখা নাপাওঁ বুলি মই জানো।

ডোখৰ ডোখৰকৈ কটা এটা দেহা

মোৰ বক্তৃতাবোৰ বিষয়ময় হৈ উঠিল। এইবোৰ শুনিবলৈ চিনেটখন সদায়
 ভৰি পৰিছিল। মোক বহিষ্কাৰ কৰাৰ দাবী উঠিল, আৰু সেইটো মঞ্জুৰ
 হ'ল। মোক গ্ৰেপ্তাৰ কৰিবলৈ পুলিচে আদেশ পালে কিন্তু মই পুলিচৰ হাত
 সাৰি গলো। আমি কবিসকলৰ প্ৰাণত জুই আৰু ধোঁৱাৰ পৰিমাণ বেচি
 আছে।

ধোঁৱাখিনিক মোৰ লেখাত লগালো। মোৰ জীৱনৰ ঘটনাবোৰৰ লগত
 ঐতিহাসিক সমান্তৰাল ঘটনা আমাৰ প্ৰাচীন আমেৰিকাৰ বিষয়বস্তুৰ লগত
 মিলা নাছিল। এই বিপদৰ মাজত আৰু মোৰ অজ্ঞাতবাসৰ বছৰটোতে মই
 মোৰ সকলোতকৈ প্ৰধান কিতাপ “কাণ্টো জেনাৰল”খন লিখি শেষ কৰিলো।

অজ্ঞাতবাসৰ সময়ত মই দিনো এটাৰ পিছত এটা কৈ ঘৰ সলাবলগীয়া
 হৈছিল। সকলো ঠাইতে মোক সাপৰি লবলৈ দুৱাৰ খোলা আছিল। মোৰ
 আঁচনাকী মানুহ সকলেও তেওঁলোকৰ ঘৰত মোক আৰু কেইদিনমান বাধিবলৈ
 ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছিল। কেবা সপ্তাহো নহলে কেবাটামানৰ বাবে হলেও মোক
 তেওঁলোকে আগুৱাই দিব খুজিছিল। পথাৰ, বন্দৰ, কেম্প, সকলো পাৰ হৈ গৈ

মই চহা, এঞ্জিনীয়াৰ, আইনজীৱি, নাৱিক, ডাক্তাৰ, প্ৰাথমিক সকলৰ ঘৰত দিন
বাতি কটালো।

আমাৰ দেশৰ লোক-সাহিত্যত এটা পূৰ্বাণি বিষয় আছে—বাৰে বাৰে
কবিতাত গানত ইয়াৰ উল্লেখ পাওঁ। সববৰহী গায়কজনে কল্পনা কৰে যে
তেওঁৰ ভবিদুখন এঠাইত, তেওঁৰ মূদ্রাশয় অইন ঠাইত, আৰু এনেকৈ তেওঁৰ দেহৰ
গোটেই দেহটোৰ এভাগ এভাগ গাওঁ-ভূঁইত, চহৰ-নগৰত সিঁচৰতি কৰি থৈ
আহিছে। মোৰ নিৰ্বাসনৰ দিনবোৰত নিজক তেনেকুৱা লাগিল।

অস্তৰৰ উন্ন ভৰা যিবোৰ ঠাইত মই আছিলো গৈ তাৰ ভিতৰত ভাল পাবাই-
জোৰ দখীয়া পাহাৰী অঞ্চলত লুকাই থকা এটা দুমহলীয়া ঘৰৰ কথা মোৰ
মনত পৰিছে। এটা কোঠাৰ এভাগত মোক ৰখা হৈছিল। বগ্ন খিড়কী
এডুখৰিৰ পৰা মোৰ চকুৱে বগ্নৰ এলেকাৰ জীৱন-যাত্ৰা দেখা পাইছিল। তাৰ
ভিতৰেদি বাস্তাৰ এটুকুৰাহে মোৰ চকুত পৰিছিল। এলেকাটো দখীয়া
মানুহৰ; মোৰ ঘৰটোৰ পৰা এশ মিটাৰ তলত থকা বাস্তা পাৰ হৈ বহুত
বাতিলৈকে মানুহৰ অহাযোৱা মোৰ চকুত পৰিছিল। জুপুৰী ঘৰ, সব্দ সব্দ
দোকান, আৰু ভগা-ছিঙা বস্তুৰ দোকানৰে ঠেক বাস্তাটোৰ ঠাইখিনি ভৰাই
ৰাখিছিল—পোহৰৰ লেশমাত্ৰও তাত নাছিল।

এটা চুকত বগ্নী হৈ থকা সত্ত্বেও মোৰ কোঁতুহলৰ সীমা নাছিল। ঘটনা-
বোৰ লৈ মই নিজৰ মনত গুণাগুণ আৰু অনুমান কৰি গৈছিলো। কিন্তু
কোঁতলাবা কোঁতলাবা সাথৰ ভাঙিব নোৱাৰি বিমোৰত পৰিছিলো। উদাহৰণ
ৰূপে কবলৈ গলে কিয়বা বাটৰুৱা সকলে—লৰালৰিকৈ যাওঁতে বা লাহেলাহে
যাওঁতে সকলোৱেই এটা দোকান, সমুখত সদায় এখন্তেক বৈছে মই বদ্বিজৰ পৰা
নাছিলো। সেই দোকানৰ খিড়কীত এনে কি মনোহৰ বস্তু দেখুৱা হৈছে?
গোটেই পৰিয়ালৰ মানুহে—এনেকি কাম্বত কেচুৱালৈও মানুহে বহুতপৰ
খৰি ইয়াত বৈ যায়—তেওঁলোকৰ মূখৰ মূখ্য দৃষ্টি মোৰ থকা ঠাইখিনিৰ পৰা
দেখা নগৈছিল, কিন্তু মই তাক কল্পনা কৰি লব পাৰিছিলো।

দুমাহৰ মূৰত মই জানিছিলো যে এই দোকানখন জোতাৰ ভৌতলা মই
ভাবিলো যে জোতা মানুহৰ বৰ মৰমৰ বস্তু। এই বিষয়ে আৰু ভালকৈ
পঢ়াশুনা কৰি, অনুসন্ধান কৰি পিছত আলোচনা কৰি লিখবলৈ মই প্ৰতিজ্ঞা
কৰিলো কিন্তু এই অভিপ্ৰায় আৰু কামত পৰিণত নহলগৈ। খুব অশুভ
অৱস্থাত এই প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিলো—তথাপি মোৰ কবিতাত কেইজোৰমান জোতাৰ

উল্লেখ আছে। মোৰ বহুত কবিতাৰ শাবীত সিহঁতে ভাগ লৈছেহি—বদিও ইচ্ছা কৰি মই সন্মুখত নাই।

মোৰ থকাঘৰৰ সিম্বালে হঠাৎ হঠাৎ আহি আলহী ওলাইছিলহি, তেওঁলোকে বহুত সময় থাকি কথা-বতৰা কৈছিল। তেওঁলোকে কোঁতয়াও সপোনতো ভবা নাছিল যে কাৰ্ডবোৰ্ড আৰু পূৰ্বাণ খবৰৰ কাগজৰে সজা পাতল পদা এখনৰ সিপাৰে এজন কবি লুকাই আছে—তেওঁক বিচাৰি যে কিমান খুনী গুণ্ডাক লেলিয়াই দিয়া হৈছে কোনেও নাজানে।

শনিবাৰৰ আবেলি, আৰু বৰিবাৰে ৰাতিপুৱা পৰিয়ালৰ এগৰাকী ছোৱালীৰ প্ৰেমিক এজন আহিছিল। মই তাত লুকাই আছো বুলি তেওঁক কোৱা হোৱা নাছিল। এই ডেকা প্ৰেমিকজনক ছোৱালীটিয়ে হিয়া সঁপি দিছিল, কিন্তু তথাপি এই কথা জনোৱাৰ নিচিনা বিশ্বাস তেওঁক কৰা নাছিল। মোৰ চুকটোৰ পৰা জুপি চাই মই তেওঁক বাইচাইকেলৰ পৰা নামি অহা দেখিছিলো। ওচৰৰ প্ৰকাশ্য বন্ধু-বান্ধু তেওঁ কণী বেচা কামলৈ এই ৰাস্তাইদি যাবলগীয়া হৈছিল। গুণগুণাই গান গাই তেওঁ এই ঘৰত আহি সোমাই মোৰ শান্তিত বিঘিনি ঘটাইছিল। বিঘিনি বুলি মই কৈছো কাৰণ, মোৰ কাণৰ পৰা মাত্ৰ কেই চোণ্টিমিটাৰ মান দূৰতে তেওঁ সেই ছোৱালীটোক অকুপণ প্ৰেম নিবেদন কৰি গৈছিল। ছোৱালীটিয়ে তেওঁক কৈছিল কোনোবা পাক বা চিনেমা হলত গৈ প্ৰেটোনিক প্ৰেম জনোৱা ভাল; কিন্তু তেওঁৰো বীৰৰ দৰে যুঁজি গৈছিল। নিৰীহ এই কণী বেপাৰীৰ ভীৰুতাত বিৰক্ত হৈ মই তেওঁক মনে মনে গালি পাৰিছিলো।

পৰিয়ালৰ সকলোৱে মোৰ গোপনে ৰখাৰ কথাটো জানিছিল। বিধবা মাকগৰাকী, দুগৰাকী লাহতী জীয়ৰী আৰু সাগৰৰ পাৰত কাম কৰা পুতেক-হঁতৰে তেওঁলোকৰ পৰিয়ালটো জাহাজৰ ফলৰ বস্তু খালাচ কৰা কামত যোঁতয়া তেওঁলোক যাবলগীয়া নহৈছিল—মোক সেই সময়ত উপযুক্ত সজ তেওঁলোকেই দিছিল। এবাৰ মই খবৰ পালো যে বন্দৰত এখন পূৰ্বাণ জাহাজ মেৰামত কৰা হৈছে। মোৰ উপদেশমতে সুযোগ বৃদ্ধি তেওঁলোকে জাহাজৰ আগপিনে থকা সন্দৰ কাঠৰ মূৰ্তিটো নি বন্দৰৰ এটা গুদামত লুকাই থৈ আহিল। আৰু পিছত মোক আনি দিলেহি। মোৰ পলয়ন আৰু নিৰ্বাসনৰ শেহত, বহুত বছৰৰ মূৰত মই এই মূৰ্তিটোক ভালকৈ চিনি পালো। সাগৰৰ পাৰত বহি, মই এতিয়া এই জীৱন সোঁৱৰণি লিখি থাকোঁতে, কাঠ গোদাই কৰি

সজা এই ধুনীয়া তিৰোতাজনীয়ে তাইৰ লাহতী সৌন্দৰ্য্যৰে মোৰ পিনে চাই আছে। পূৰ্বাৰ্ণ দিনৰ পাল তোলা সকলো জাহাজৰ সমুখতে এনে গ্ৰীকদেশৰ বদুপহী তিৰোতাৰ কাঠৰ মূৰ্তি বহুৱা হৈছিল।

মই আকৌ ইয়াৰ পৰা পলাবলৈ খুজি ; এওঁলোকৰ লগত এটা ফন্দী পাতিলো। এই লৰা বেইজনেৰ এজনৰ লগত তেওঁৰ কেবিনত ফলৰ বস্তাৰ লগত সোমাই জাহাজত উঠিল—আব্দু গুৱেইকল বোলা ঠাইত মোক বাহিৰলৈ উলিয়াব। নাৰিকলজনে মোক বদুজালে যে একুৱেডৰৰ এই বন্দবত বোঁড়িয়া জাহাজখন বব, ভালকৈ সাজ-পাৰ পিন্ধা এজন বাতীৰ দৰে চিগাৰেট হুপি হুপি মই আহি ডেকত ওলাব লাগিব। অৱশ্যে মই জীৱনত চিগাৰেট খাবই নোৱাৰিলো। মোৰ বাবৰ সময় আহি উপস্থিত হলহি। পৰিয়ালটিৰ সকলোৱে মোক নতুন কাপোৰ এসাজ বনাবলৈ জোৰ কৰিলে। নিয়মমতে মোৰ জোখ লোৱা হল—গৰম দেশৰ উপযোগী আব্দু মোক শূদ্ৰাৰ, তেনে এটা পোছাক বনোৱাৰ যৌ-জা কৰা হল।

খুব সোনকালে পোছাকটো বনোৱা হৈ গল। মোৰ খুব মজা লাগিছিল সেই সময়ৰ এখন বিখ্যাত চিনেমা “গন উইথ দি উইণ্ড”-ৰ পোছাকটো দেখি এইটোৰ ডিজাইন কৰিছিল ঘৰৰ তিৰোতা সকলে। আব্দু লৰা কেজনে হালে’ম অণ্ডলৰ নামকৰা নাচঘৰ আব্দু কাৰিবিয়ান দেশৰ সস্তা নাচগান আব্দু মদৰ দোকানত দেখা সাজপাৰকে সবশ্ৰেষ্ঠ বদলি ধৰি লৈ তৰ্ক কৰিছিল। ডাবল ব্ৰেণ্টৰ জেকটত পেটি এডাল মাৰি টান কৰা হৈছিল, এই জেকটটো আঠুলৈকে পৰা—লগত আছিল গোবোহা চেপামাৰি ধৰা পাতলদুন।

দয়ালু পৰিয়ালটিয়ে চাই চিন্তি চিলোৱাই দিয়া, ছবিৰ দৰে সুন্দৰ পোছাকটো মই যতনেৰে সুন্দুৱাই থলো কিন্তু তাক পিন্ধাৰ সুযোগ আব্দু নাপালো। মোৰ লুকুৱা ঠাইৰ পৰা জাহাজত উঠি, গুৱাইকুইলত ফলৰ বস্তাৰ লগত ক্লাৰ্ক গেল’ব দৰে পোছাক পিন্ধি ওলাই অহাতকৈ, মনে মনে গুচি বোৱাটোকেই ভাল বদলি ভাবিলো। চিলিৰ দুৰ দক্ষিণৰ পিনে যাত্ৰা কৰি, আমেৰিকাৰ একেবাৰে দক্ষিণৰ পৰ্বতবোৰ পাৰ হৈ বাবলৈ থিৰাং কৰিলো।

জলজৰ ভিতৰৰ এটা বাস্তৱ

বিকাৰ্ডে’ ফনেকা এভিন্নালৈকে আমাৰ পাৰ্টিৰ চেফ্টোৰী জেনাৰেল

আছিল। ঠাণ্ডা জলবায়ুৰ দক্ষিণ দেশৰ পৰা তেওঁৰো মোৰ দৰে আহিছিল বলী মন আৰু মিচিকি হাঁহিব এই মানুহজনৰ হাতত মোৰ গোপন জীৱন, লুকোৱা ঘৰবোৰ আৰু ঠাইবোৰ, গুপ্ত নৈশ অভিযানবোৰ আৰু সৰু সৰু প্ৰস্তুতকাৰোৰ প্ৰকাশ কৰা—সকলো তেওঁৰ হাতত গটাই দিয়া হৈছিল। মই ক'ত কিমানদিন কটাম তেওঁ সেই সকলোবোৰ গোপনে বাৰ্খিছিল। মোৰ ১১ বছৰৰ অজ্ঞাতবাসৰ প্ৰতি বাতীটো মই কোন ঘৰত থাম বা শূন্য তাক আমাৰ এই নেতাজনেহে অকল জানিছিল। কিন্তু লাহে লাহে তেওঁৰ স্বাস্থ্য ভাঙ্গিল, মাত্ৰ চকু দুটাহে সেউজীয়া একুৰা জুলা জুইৰ দৰে জিলিকি ব'ল। মৃত্যুত মিচিকি হাঁহিটো লাহে লাহে মোলান হৈ আহিল—শেহত এই কমবেডজনে আমাক চিৰদিনৰ বাবে এৰি থৈ গ'ল।

পাৰ্টি বেআইনী হৈ মানুহৰ চকুৰ আঁৰত থাকোতেই নতুন এজন নেতা নিৰ্বাচন কৰা হল। এওঁৰ নাম গালো গঞ্জালেজ—তেওঁ ভালপাবাইজোত নাৰিকৰ কাম কৰিছিল, গহীন, হুটামাতৰ আৰু জটিল স্বভাৱৰ মানুহজনক বাহিৰৰ পৰা বজ্জা নগৈছিল। অৱশ্যে এইটো কব লাগিব যে আমাৰ পাৰ্টিত ব্যক্তিগুৰু নাছিল। পুৰণি এই সংগঠনটো আদৰ্শগত বহুত দুৰ্বলতা সন্নিৱিষ্ট আছিল। চিলিৰ বিবেকে সদায় নিজৰ সমস্যা নিজহাতে সমাধান কৰিছিল আৰু ইয়াৰ বুৰঞ্জীত খোৱা-কাঁমোৰাৰ ঘটনা খুব কমহে দেখা যায়; আমাৰ পাৰ্টিতো তাৰ প্ৰতিফলন দেখা গৈছিল।

তথাপিও, পাৰ্টিক নিষিদ্ধ কৰাৰ সুযোগ লৈ ষ্টালিন ব্দগৰ একেশ্বৰবাদৰ জোড়া ৰাজনীতিয়ে চিলিতো অলপ অচৰপ শোখনবাদী পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিছিল। গালো গঞ্জালেজ-এ পাৰ্টিৰ সবহভাগৰ লগত সংযোগ ৰাখিব নোৱাৰিছিল। অত্যাচাৰ বঢ়াৰ লগে লগে হেজাৰে হেজাৰে মানুহ জেলত বন্দী হৈ আছিল। পিছাগুৱাৰ মৰুভূমিময় সাগৰৰ পাৰত এটা বিশেষ কনচেণ্ট্ৰেছন কেম্প পতা হৈছিল। গালো গঞ্জালেজ-এ নিজে বৈপ্লৱিক কাম-কাজত বাস্তৱ আৰু এঘৰীয়া জীৱন-যাপন কৰিছিল। কিন্তু নেতাসকল আৰু পাৰ্টিত সাধাৰণ সভ্যসকলৰ মাজত যোগাযোগ নোহোৱাটো আৰু স্পষ্ট হৈ উঠিল। গঞ্জালেজ নিজে মহান আৰু ৰাইজৰ পক্ষ লোৱা সাহসী বদজাৰু হৈও বিশেষ সুবিধা নহল।

ইয়াৰ পিছত মই কলৈ পলাই যাম সেই বিষয়ে তেওঁলৈ উপদেশ আহিল, তেওঁ সেই উপদেশ আখৰে আখৰে পালন কৰিলে। চিলিৰ ৰাজধানীৰ পৰা

এহেজ্জাৰ মাইল দূৰলৈ নি ঘোড়াত উঠি ওখ পৰ্বতীয়া সীমান্ত পাৰ কৰি আজৰ্জেন্টিনালৈ পঠিয়াব লাগিব তাত আজৰ্জেন্টিনাৰ কমবেড সকলে মোৰ বাবে বৈ থাকিব।

ভাগ্যক্ৰমে আমি মটৰ গাড়ীৰ সাহায্য পালো। মোৰ বন্ধু অম্বাবোহী পদলিচৰ ডাক্তৰ ৰাউল বুলনেচ-ৰ গাড়ীত নিৰাপদ যাত্ৰা আৰম্ভ হল— তেওঁৰ গাড়ীখনক কোনেও সন্দেহ কৰিব নোৱাৰে। ছাণ্টিয়াগো এৰি যোৱাৰ পিছত পাৰ্টিৰ সংগঠনে মোৰ ভাৰ ললে। অইন এখন গাড়ীত উঠি আমি দিনেৰাতিয়ে যাবলৈ ধৰিলো। ড্ৰাইভাৰজন আমাৰ পাৰ্টিৰ পদাৰ্থ বন্ধু। দিনত মই দাড়ি লগাই, চশমা পিন্ধি কম্বলেৰে গাটো ভালকৈ ঢাকি ভেশচন লৈছিলো। চহৰ বা নগৰত, অথবা পেট্ৰোল নিবলৈ ৰখোতে আমি আৰু বেচি সন্ধান হৈছিলো।

দূৰপৰীয়া আমি টেমুকো পাৰ হৈ গলো। আমি ইয়াত একেবাৰে নৰখিলো, মোক কোনেও চিনি নাপালে। ভাগ্যক্ৰমে এই টেমুকোৰ পৰাই মোৰ বাহিৰলৈ যাবৰ বাটটো পৰিছিল। নগৰৰ দলংখন পাৰ হৈ পাওঁ লা কাছাছ গাওঁখন এৰি থৈ বেচ কিছ্ৰু দূৰত গাড়ীখন ৰখাই অলপ কিবা খাই লবলৈ আমি এদুটা শিলত বহি ললো। ঢালু নামনিত এটা সবুজ দৰ্ভিয়ে তাৰ কুলুকুলু শব্দ যেন মোকেই শুনালে, যেন এনেকৈ মোৰ শৈশৱক বিদায় জনালে। এই চহৰত মোৰ শৈশৱ কাটিছিল—ইয়াৰ পাহাৰ আৰু নৈৰ মাজত মোৰ কবিতাৰ জন্ম হৈছিল, ইয়াৰ বৰষুণে মোৰ কবিতাত ভাষা দিছিল। গছৰ কাঠে যেনেকৈ বৰষুণ শূন্য হৈ লয় : মোৰ কবিতাইও তেনেকৈ ইয়াৰ হাৰিবনত বৰষুণ শূন্য হৈ ললে। আজি মন্থিতৰ বাট বিচাৰি দেশ এৰি যাওঁতে মই এক্সেক্সৰ বাবে টেমুকোৰ কাৰ্বোদি পাৰ হৈ গৈছো—যি পানীয়ে মোক গান গাবলৈ শিকালে তাৰ কুলুকুলু শব্দ নি শুনিবলৈ পাইছো।

আমি আকৌ যাবলৈ ধৰিলো—মাত্ৰ এবাৰহে এক্সেক্সৰ বাবেহে আমি ভয় খাইছিলো—হাইওৱেৰ মাজত এজন মিলিটাৰী বিষয়াই নিছান দেখুৱাই আমাৰ গাড়ীখন ৰখালে—মোৰ মন্থিতৰ মাত হ'বিল—কিন্তু মোৰ ভয় অমূলক বুলি প্ৰমাণিত হল। বিষয়াজনে মাত্ৰ ১০০ কিলোমিটাৰ বাস্তা আমাৰ লগত গাড়ীত উঠি গল। তেওঁ ড্ৰাইভাৰ কমবেড এক্সেবাব-ৰ লগত আগপিনে বহিল, আৰু তেওঁৰ লগত বন্ধুৰ দৰে কথাবাতৰী কৈ গল। মই কথাত যোগ দিব নোৱাৰাকৈ টোপনিৰ ভাও জুৰি ৰলো। 'এনেকি চিলিৰ ইটা পাথৰেও মোৰ কবিতাৰ মাতটো চিনি পায়।

বাটত আৰু কোনো বাধা বিঘিনি নোহোৱাকৈ আমি গন্তব্য ঠাই পালোঁগৈ। ই এখন কাঠ ফলা পাম। লোকজনৰ বসতি যেন নাই, আৰু চাৰিগনে পানীৰে আগুৰি আছে। প্ৰথমতেই পাৰ হব লাগিব বিশাল বেংকা হুদ—জোপোহা গছ-গছনি, আৰু প্ৰকাশড গছবোৰ তাৰ পিছত পোৱা যায়। ইয়াৰ পৰা ঘোড়াত উঠি অলপমান দূৰ গলে মাইনু হুদ—নাৱেৰে হুদটো পাৰ হৈ গলে পাহাৰী গাওঁ ভূইত লুকাই থকা প্ৰকাশড গছগছনি আৰু প্ৰকৃতিৰ অফুৰন্ত সম্পদেৰে ঢকা মালিকৰ ঘৰটো বিচাৰি পাবলৈ টান। মই মানুহক কোৱা শুনিছো যে চিলি হল পৃথিৱীৰ শেহৰ সীমা—মালিকৰ ঘৰটোৰ কাষত জঙ্গলৰ গছগছনি ভৰি ঠাহ খাই আছে, বৰফ আৰু হুদৰে ইয়াক ঘেৰি ৰাখিছে আৰু সঁচাকৈ এই পৃথিৱী নামৰ গ্ৰহটোত বাসৰ উপযুক্ত শেহ ঠাইখন বুলি ইয়াক ধৰি লব পাৰি।

গেই অঞ্চলৰ আইন সকলো বস্তুৰ দৰে মোক থাকিবলৈ দিয়া ঘৰটোও কোনোমতে সাজি লোৱা, তাত এটা লোহৰ চুলাত এইমাত্ৰ গছৰ পৰা কাটি অনা খৰি জুৰাল আছিল—এই চুলাটো দিনে ৰাতিয়ে জুৰাল থাকে বুলি জানিলো, বাহিৰত দক্ষিণৰ পৰা অহা ডবািপটা বৰষুণ—খিড়িকীত অনবৰত যেন কোবাইছিল, যেন খিড়িকী ভাঙি ভিতৰলৈ সোমাবলৈ সি প্ৰানপণে চেষ্টা কৰিছে। বেলি উঠা নাই, বৰষুণেই অবশ্য, হুদ, আগ্নেয়গিৰি, দিন-ৰাতি সকলোৰে ওপৰত অধিপত্য বিস্তাৰ কৰিছিল। মানুহৰ আশ্ৰয়স্থল সেই ঘৰটোৱে নিজৰ আইন মানি চলাত, ইয়াৰ বিজয় গৌৰৱত বাধা দিয়াত বৰষুণে যেন ঘৰটোৰ ওপৰত হিংস্ৰ আক্ৰমণ চলাইছিল।

মোৰ বাবে তাত বৈ থকা বৈমানিক বন্দু জৰ্জ বেলেটক মই ভালকৈ চিনি নাপাইছিলো, কামিলা অথচ কণপনাবিলাসী এই মানুহজনে বটজোতা আৰু সৈনিকৰ চুটি গধুৰ জেকেট পিন্ধি ফুৰিছিল। তেওঁ আছিল জন্ম-নেতা। ফেপেৰি পৰা তেওঁৰ মিলিটাৰী মেজাজ কেনেবাকৈ এই পৰিবেশত খাপ খাই গৈছিল—যদিও অবশ্যৰ প্ৰকাশড বৃক্ষবাজিহে তেওঁৰ সৈন্যবাহিনীৰ দৰে সজোৱা আছিল।

ঘৰৰ ঘৈনী গৰাকী আলসুৱা আৰু ঠেনঠেনোৱা, দুব'ল স্নানুৰ মহিলা আছিল। ঠাইখনৰ আমনি লগা নিঃসঙ্গতা, নেবানেপেৰা বৰষুণ, ঠান্ডা সকলোবোৰতে তেওঁ নিজৰ কপালৰ দোষ দেখিছিল। দিনটোৰ বহুভাখিনি সময় তেওঁ পেনেৰিয়াই কটালেও ঘৰখনৰ কামবন ঘড়িৰ কাটাৰ দৰে নিখুঁত

ভাৱে চলিছিল—থোৱা বোৱা পদাৰ্থকৰ, অৰণ্য আৰু নৈপদাৰ্থৰ পৰা ধৰা মাছ-কাছ টাটকা আছিল।

বেলেট কাঠকলা কোম্পানীটোৰ মেনেজাৰ আছিল। এই কাঠবোৰ ডেনমাৰ্ক আৰু চুইডেনত বেলপথৰ তত্ত্বা হিচাবে ব্যৱহাৰ হৈছিল। প্ৰকাশ কাঠৰ টুকুৰাবোৰ কৰাভেৰে কাটি মাটিত বগৰাবৰ সময়ত যেন দূখৰ বিন্দুনি বিনাই-ছিল—সেই বিননি গোটেই দিনটো শূন্য গৈছিল। প্ৰথমতে শূন্য গৈছিল কাটি পেলোৱা গছডালৰ মাটিত পৰাৰ গহীন শব্দ—প্ৰতি ৫/১০ মিনিটৰ মূৰে মূৰে একাৰত এটা ঢোলত চাব পৰিলে কঁপি উঠাৰ দৰে মাটিখন কঁপি উঠিছিল। ধুমহাই পৰা বাউলি, মানিউ আৰু লাৰ্চ গছবোৰ পৰোতে হোৱা কঁপনি। এহেজাৰ বছৰৰ আগতে বতাহত সিচৰিত হৈ গঢ়িৰ পৰা গজা এই গছবোৰ প্ৰকৃতিৰ মহিমাময় দান। তাৰ পিছত দৈত্যবোৰৰ দেহ কৰাভেৰে ফালি তত্ত্বা বনাওঁতে লেনিয়াই কন্দা বিননি দূৰলৈ বিয়পি যায়। কৰাতৰ খাতৰ শব্দটো কেৰ্কেৰীয়া আৰু চড়াসূৰৰ—যেন জঙ্গলী দেশৰ বীণা এখনহে বাজিছে। বাহিৰৰ পৃথিবীয়ে নজনাটকৈ ইয়াত ঢোলৰ চাপৰ মাৰি দেৱতাক আৱাহন কৰা হৈছে—সাধুকথাৰ দিনৰ পৰিবেশ সৃষ্টি হৈছে, বহুসময় আবৰণৰ সিপাৰে মহাজাগতিক ভীতিৰ সৃষ্টি হৈছে। অৰণ্যৰ মৃত্যু হব ধৰিছে। মই গধুৰ মনেৰে ইয়াৰ বিননি শুনিছিলো—যেন আগেয়ে কোনেও নুশুনোৱা মাত বোল শুনিবলৈ মই এই অৰণ্যলৈ আহিছিলো।

আচল মানুহজন—মালিকজন—হাবিখনৰ গৰাকীজন ছাণ্টিয়াগোৰ মানুহ—তেওঁক এতিয়ালৈকে মই লগ পোৱা নাই—তেওঁ আহিব শুনিলেই তাৰ মানুহখিনিয়ে ভয় খাইছিল। গৰম কালৰ শেহৰ পিনে তেওঁ ইয়ালৈ আহিছিল। তেওঁৰ নাম আছিল পেপে ৰডৰিগেজ। মই শুনিছিলো যে তেওঁ আগৰদীনীয়া খনতাত্মিক—বহুত তাঁতশাল আৰু মিলৰ মালিক আছিল; সদায় ব্যস্ত, গতিশীল আৰু বিজুলীৰ দৰে চমক খুৱাব পৰা এই মানুহজন কটৰ প্ৰতিভাশালী আৰু চিলৰ আন্তৰ্জাতিক পল্লী পাৰ্টিৰ এজন মূৰজালিকা সভ্য আছিল। তেওঁৰ অজানিতে মই তেওঁৰ জন্মদাৰীয়েদি গৈছিলো—আৰু ওপৰত কোৱা গুণবোৰ মোৰ বাবে পৰম সম্পদ হৈছিল। এইখিনিতে মোক কোনেও বিচাৰি নাহিব। বেসামৰিক কতৃপক্ষ আৰু পদাৰ্থ এই ডাঙৰ মানুহ জনৰ পক্ষে আৰু তেওঁৰ পৰম ভক্ত আছিল—তেওঁৰ লগত দেখা হোৱাৰ সুযোগ মোৰ একেবাৰে কম—অৰ্থাৎ নোহোৱাৰ দৰেই আছিল।

মোৰ বাঘাৰ দিন প্ৰায় আহিল। এতিয়া কৰ্ডিলেবা অঞ্চলত বৰফ পৰিব—ওখ এণ্ডজ পৰ্বত উপলব্ধাৰ বস্তু নহয়। মোৰ বন্ধু সকলে প্ৰতিদিন বাস্তাৰ অৱস্থাৰ গম লৈছিল। বাস্তা কথাটো মই কম্পনাতহে দেখিছো—আচলতে বৰফ আৰু প'চা পাতৰ সাৰে চিনচাৰ মচি পেলোৱা বাৰ্টেদি আমি সাহ কৰি আগুৱাব লাগিব। এনেকৈ ইয়াত ৰখি থকাটো মোৰ বাবে কষ্টকৰ হৈ পৰিছিল। তাৰ বাহিৰেও—মোৰ আৰ্জেন্টিনাৰ বন্ধুসকলে এতিয়ামানে মোক নিশ্চয় বিচাৰিছে।

অৱস্থা ষোঁতয়া অনুকূল আৰু সকলো সাজু হোৱা যেন লাগিল, সেই সময়ত কান্তান সেনাপতিয়ে মোক সাৱধান কৰি দিলে যে নতুন এটা বিপদ হৈছে। কথাষাৰ কবৰ সময়ত তেওঁৰ মূখখন মোলানহৈ পৰিছিল। মালিকে খবৰ পঠিয়াইছে যে ইয়ালৈ বাওনা দিছে, আৰু দুদিনমানতে আহি ওলাবাহি।

মোৰ মনটো বেয়া লাগি গল। যোৱাৰ দিহা তেতিয়াও সম্পূৰ্ণ হোৱা নাছিল। যোৱাৰ বাবে মনটো সাজু কৰাৰ পিছত এইটো ভীষণ বিপদৰ কথা হল। গৰাকীয়ে আহি খবৰ যে মই তেওঁৰ জমিদাৰীতে আছো। তেওঁ অত্যাচাৰী গঞ্জালেছ ভিডেলাৰ এজন ঘনিষ্ঠ বন্ধু বুলি সকলোৰে জানিছিল। মোৰ মূৰৰ ওপৰত গঞ্জালেছ ভিডেলাই ব'টা ঘোষণা কৰিছে বুলিও সকলোৰে জানিছিল। এতিয়া আমি কি কৰা উচিত ?

বেলেটে প্ৰথমৰ পৰাই বৰ্ডাচিগেজক আচল ঘটনাটো জনোৱাৰ পক্ষে আছিল—“মই তেওঁক ভালকৈ চিনি পাওঁ, তেওঁ এজন যথার্থ পুৰুষ মানুহ—তোমাক কেতিয়াও ধৰাই নিদিয়।”

মই কিন্তু তেওঁক হাক দিলো। পাৰ্টিৰ উপদেশমতে মোৰ অহাবোৱা একান্ত গুপতে ৰাখিব লাগিব। বেলেটে সেই উপদেশ অমান্য কৰিব খাজিছে বুলি তেওঁক কলো। আমাৰ মাজত বহুত তৰ্ক-বিতৰ্ক হল। ৰাজনৈতিক পৰিণাম বিবেচনা কৰি মই এজন ইণ্ডিয়ান কৰ্মচাৰীৰ ঘৰত গৈ থাকিবলৈ থিৰাং কৰিলো। তেওঁৰ ঘৰটো পাহাৰৰ নামানিত জঙ্গলত আছিল।

তালৈ গৈয়াৰ পিছত কিন্তু অৱস্থা আৰু বেয়া হল। উপায় নাপাই, বহুত আপত্তি কৰাৰ পিছত মই কাৰখানাৰ, কাঠৰ কলৰ, অৰণ্যৰ মালিক পেপে বৰ্গাৰিগেজৰ লগত দেখা কৰিবলৈ মান্তি হলো, আমি দুয়োটা ঘৰৰ মাজৰ এখন ঠাইত লগ পোৱাৰ দিহা কৰা হল। গধূলি বেলি মাৰ যোৱাৰ পিছত এখন জীশ গাড়ি আগুৱাই অহা মোৰ চকুত পৰিল। চুলিত পাক খিবলৈ

আবশ্য কৰা, গঢ়ন পিভনত স্ৰুঠাম ডেকেৰুৱা, অভিজ্ঞ মানুহ এজন বেলেটৰ সৈতে জীপ গাড়ীখনৰ পৰা নামি আহিল। তেওঁৰ প্ৰথম কথাটোৱেই হল যে ভেঁতিয়াৰ পৰা মোৰ নিৰাপত্তাৰ বাবে দায়ী হব তেওঁ। কোনেও আব্দ মোৰ বিপক্ষে যাবলৈ সাহ নকৰিব।

প্ৰথমতে আমি দুয়ো দুইকো জুখি চাই কথাবাতৰী কৈছিলো। কিন্তু মানুহজনে লাহে লাহে মোক জয় কৰি ললে। খুব ঠান্ডা আছিল বাবে মই তেওঁক কাঠৰ কাৰখানাৰ মেনেজাৰৰ ঘৰলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰি নিলো। তাতো আমাৰ কথাবাতৰী চলিবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ মূখৰ এটা কথাতে এবটল ছেম্পেন, এবটল হুইস্কি আব্দ অলপ বৰফ আহিল।

হুইস্কিৰ চতুৰ্থ গ্লাছ খোৱাৰ সময়ত আমি চিঞৰি তৰ্ক কৰিব ধৰিলো, মানুহজন নিজৰ বিশ্বাসত অটল আছিল। বহুত বিষয়ে তেওঁৰ জ্ঞান আছিল আব্দ কথা কোৱাৰ খবৰটোও মনত ৰাখিবলগীয়া আছিল। কিন্তু উদ্ভত ভঙ্গীৰ বাবে মোৰ বৰ খং উঠিল। হাতেৰে টেবুলত ঢকিয়াই নিজৰ মত দুইয়ো খটাৰ খুজিছিলো। তাৰ পিছত শান্তভাৱেই বটলটো শেহ কৰিলো।

আমাৰ বন্ধুত্ব অটুট হৈ ৰল। তেওঁৰ ভাল গুণবোৰৰ এটা আছিল অকপট খোলা মন। মানুহজনে মোৰ কবিতাও পঢ়িছিল—তেওঁৰ অসাধাৰণ বুদ্ধিদীপ্ত সৰল কণ্ঠত মোৰ কবিতাৰ নবজন্ম হৈছিল।

ৰডৰিগেজ-এ তেওঁৰ ৰাজধানীলৈ, তেওঁৰ কাৰখানালৈ ঘূৰি গল। মোৰ হৈ তেওঁ এটা শেহ আদেশ দি গল। তলতীয়া সকলোবোৰ মানুহকে মোৰ চাৰিওপিনে গোটে খুৱাই লৈ তেওঁৰ প্ৰভুত্ব-ব্যঞ্জক মাতত কলে, অহা সন্তাহত ছেনৰ লেগাৰোটাই চোৰাংকাৰবাৰীবোৰ যোৱা গিৰিপথেদি আৰ্জেণ্টিনালৈ যাত্ৰা কৰিব। তাত কিবা বাধা দেখা দিলে তেওঁ যাতে সীমান্ত পাৰ হৈ যাব পাৰে তাৰ বাবে এটা নতুন ৰাস্তা উলিয়াই দিব লাগিব। কাঠৰ কাৰখানাৰ সকলো কামবন বন্ধ ৰাখি তোমালোক ভেঁতিয়া সেই ৰাস্তা উলিওৱাৰ কামকে কৰিব। সেইটোৱে মোৰ আদেশ।

সেই সময়ত মই লেগাৰোটা নাম লৈছিলো।

তাৰ দূৰছৰৰ মূৰত সেই প্ৰতাপশালী, সামন্তবাদী মানুহজন দেউলীয়া হৈ, বহুত অত্যাচাৰ সহি ঢুকাল। তেওঁ এটা ডাঙৰ চোৰাংকাৰীৰ কামৰ নেতা আছিল বুলি দোষী সাব্যস্ত কৰা হল, বহুত মাহ ধৰি জেলত ৰখা হল। তেওঁৰ দৰে গণ্ডপী মানুহ এজনৰ বাবে এইটো অসহনীয় শাস্তি আছিল।

তেওঁ সঁচাকৈ দোষীনে নিৰ্দোষী মই কোতিয়াও নাজানিলো, কিন্তু এইটো জানিলো যে আমাৰ শাসকবৰ্গৰ এমুঠি মানুহে, যিবোৰে আগতে বড়ৰিগেজৰ ঘৰত এবাৰ নিমন্ত্ৰণ পাবৰ আশাত টোপনি যাব নোৱাৰিছিল—তেওঁক বিচাৰ আৰু পতনৰ সময়ত সিহঁতেই তেওঁক এৰি থৈ আহিছিল। কিন্তু মোৰ কথা হল যে মই এতিয়াও তেওঁৰ পক্ষে, আৰু তেওঁক মই পাহৰিব নোৱাৰো। পেপে বড়ৰিগেজ এজন ক্ষুদ্ৰ সম্ৰাট আছিল এজন কবিক মন্ত কৰিবলৈ ঘন জঙ্গলৰ ভিতৰত বাঠি কিলোমিটাৰৰ এটা বাট মূকলি কৰি দিবলৈ তেওঁ আদেশ দিছিল।

এণ্ডিজ পৰ্বতমালা

এণ্ডিজ পৰ্বতমালাত বহুত গিৰিপথ আছে—আগৰ দিনত চোৰাং কাৰ-বাৰীবোৰে এই গিৰিপথবোৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। দুৰ্গম, বিপদসংকুল এই বাটবোৰত পদলিচে পহৰা দিবলৈ এৰি দিছিল। নৈ আৰু ওখ গিৰিখাদে বাটবোৰ প্ৰায়ে বন্ধ কৰি ৰাখিছিল।

আমাৰ অভিযানৰ নেতা আছিল মোৰ সঙ্গী জৰ্জ বেলেট। আমাৰ লগত পাঁচজন দক্ষ অশ্বাৰোহীৰ এটা বন্ধীবাহিনী—আৰু বাট দেখুৱাওঁতা আছিল। মোৰ পদাৰ্থ বন্ধু ভিক্টৰ বিয়াল্লি এই সময়ত নিজৰ মাটিৰ সীমা নিৰ্ধাৰণৰ কামত এইপিনে আহিছিল। তেওঁৰো এই বন্ধী বাহিনীৰ এজন হৈ গল। তেওঁ কিন্তু মোক চিনি নাপালে। আমাৰ অভিযানৰ কথা শুনোঁ মাত্ৰকৈ অভিযন্তা অভিযাত্ৰীৰ সাহায্য দিবলৈ তেওঁ আগবাঢ়ি আহিল। একাংকগুৰুটিং বগাবলৈ যোৱা বিয়োগান্ত কৰুণ অভিযানটোৰ তেওঁ এজন সদস্য আছিল বুলি আমি জানিলো, সেই অভিযানত অকল তেওঁহে বন্ধা পাইছিল।

পুৱা দোকমোকালিৰ গহীন সময়খিনিতে আমি এজন এজনকৈ ওলাই গলো। মই বহুতদিন ঘোড়াত উঠা নাছিলো—শৈশৱ পাৰ হৈ যোৱাৰ পিছত কোনোদিনেই নহয়—তথাপি এতিয়া এই গিৰিপথটো মই ঘোড়াত উঠি পাৰ হৈ যাব ওলাইছো। দক্ষিণ এণ্ডিয়ান অৰণ্যবোৰ বিশাল—প্ৰকাণ্ড গছৰে ভৰা আৰু প্ৰতিজোপা গছ ইজোপাৰ পৰা সিজোপা দূৰত দৈত্যৰ দৰে প্ৰকাণ্ড লাৰ্চ আৰু মেটেন গছ, টেপা গছ আৰু জোঙাপাৰৰ গছৰে ভৰি আছিল। বাউলি

গছবোৰৰ গাবোৰ আচৰিত হবলগীয়াকৈ ডাঙৰ, মই এডাল জুখি চালো—
ইয়াৰ ঘেৰ ঘোড়াৰ গাৰ সমান। মূৰৰ ওপৰৰ আকাশ দেখা পোৱা নাযায়।
তলত বহু শতাব্দী ধৰি পাতবোৰ সৰি প'চা পাতৰ সাৰ কৰি থৈছে—ঘোড়াৰ
খুৰবোৰ সেই সাৰত ডুবি গল। আদিম প্ৰকৃতিৰ গছগছনিৱে সজা প্ৰকাণ্ড
ভোৰণেদি আমি পাৰ হৈ গলো।

আমি যাবলগীয়া বাটটো গোপন, আৰু নিষিদ্ধ ৰাজ্যৰ মাজেদি—ঠিক
বাটৰ কোনো চিনচাব নাছিল—সামান্য সূৰকা ঠাই পালেই, ইটাইৰ পৰা
সিটাইলৈ বাট বিচাৰি উলিয়াই প্ৰকাণ্ড গছবোৰৰ বাধা পাৰ হৈ, দূৰ্গম নৈ,
প্ৰকাণ্ড শিলাময় ওখোৰামোখোৰা মাটি, বিবৰ্ণ বৰফৰ পাহাৰ আন্দাজত পাৰ
হৈ মোৰ মন্থিত বাটত আগুৱাই গলো। মোৰ লগৰীয়া অম্বাৰোহী কেইজনৰ
নিজৰ ওপৰত আস্থা আছিল, গছ-গছনি আৰু ডাঠ জোপোহাৰ মাজতো বাট
উলিয়াব পাৰিছিল। তথাপি গছৰ বাকলিত ফুঠাবেৰে ঘাপ মাৰি মাৰি তেওঁ-
লোকে চিন দি থৈ গল—মোক ভাগ্যৰ হাতত সঁপি দি ঘূৰি যাবৰ সময়ত
যাতে তেওঁলোকৰ বাটৰ চিন থাকি যায়।

আমি আগুৱাই গৈ আছিলো—সীমাবেখাৰ চিন নথকা, নিঃসঙ্গ নিৰ্জন-
ভাৱ প্ৰতিজনে ডুবি গৈ আছিলো—সেউজীয়া গছ আৰু বগা বৰফৰ নিৰ্জন-
ভাৱ ডুবি আছিলো; নিৰ্জন আছিল গছবোৰ, দীঘল লতাবোৰ, শ-শ বহুৰ
পচাপাতৰ সাৰ; কোনো ঠাইত আকৌ গছ এডাল মাটিত পৰাত বাট বন্ধ।
জকমকীয়া উজ্জ্বল আৰু প্ৰকৃতিৰ গোপন কাৰু-কাজ চাই আমি আগবাঢ়িলো
—ঠাণ্ডা, বৰফ আৰু পিচে পিচে কোনোবাই খেদি আহি আমাক ধৰাই
দিয়াৰ ভয়ও আছিল। আমাৰ চিন্তা অধিকাৰ কৰি আছিল এইবোৰ বিষয়ে
নিঃসঙ্গতা, বিপদ, নীৰৱতা আৰু মোক কৰিবলৈ দিয়া কামটোৰ গুৰুত্বই।

কেতিয়াবা আমি লুঙলুঙীয়া বাট দেখা পাইছিলো—চোৰাংকাৰবাৰী বা
লোকালয়ৰ বিচাৰৰ পৰা পলাই ফুৰা অপৰাধীবোৰে এই বাট ধৰিছিল। এই
বৰফ-শীতল ঠাণ্ডাত কিমান যে মানুহ জাহ গৈছে—এণ্ডিজ পৰ্বতৰ বৰফ
ধুমুহাই বাটৰদাক ঘেৰি ধৰিছে, আৰু বৰফৰ ভলত তেওঁক পৰিছে।

সেই নিজান নিঃসঙ্গ জনমানৱহীন লুঙলুঙীয়া বাটৰ দয়েলোকাৰে কিন্তু মই
মানুহৰ হাতৰ কামৰ চিন পালো। কোনো কোনো ঠাইত গছৰ ডাল ভাঙি
দম কৰি থোৱা আছে, বেন বহুত কেইবাটাও জাবকাল ধৰি এই দমবোৰ
এনেকৈয়ে আছে। শ শ বাটৰদাই বেন উন্মিষে নৈবেদ্য সজাইছে—ইয়ালৈ

আহি মৃত্যুৰ মূৰত পৰা লগৰীয়া সকলৰ বাবে যেন ওখ ওখ কাঠৰ কবৰ সাজি ৰাখিছে। আৰু এই কবৰবোৰে আমাক তেওঁলোকলৈ মনত পেলাই দিছে—বিসকল বাটৰদ্বাৰাই আৰু ঘূৰি যাব নোৱাৰিলে—এই ঠাইৰ বৰফৰ তলত হেঁচা খাই ইয়াতে থাকি গল। মোৰ লগৰীয়াসকলে আমাৰ মূৰত আহি ওলমি পৰা ডালবোৰ হাতৰ টাঙ্গিৰে কাটি পেলাইছিল। জোঙা প্ৰকাণ্ড ওখ গছবোৰৰ পৰা যেন সিহঁতে আমাক চুবলৈ তললৈ জাপ মাৰিছিল, গছৰ অৱশিষ্ট পাতবোৰে যেন জাবকালিৰ ধুমুহা বৰষুণত থৰথৰকৈ কৰিছিল। প্ৰতিটো কবৰৰ টপিৰ ওপৰত মইও এটা স্মৃতিচিহ্ন থৈ আহিলো—কাঠৰ নাম লিখা কাৰ্ড—অচিন বাটৰদ্বাৰা সকলৰ কবৰ সজাবলৈ অৰণ্যৰ পৰা কাটি লোৱা গছৰ ডালৰ টুকুৰা।

আমি এখন নৈ পাৰ হৈ আহিলো। এণ্ডিয়ান পৰ্বতৰ টিঙত ওপজা সেই সব্দ সব্দ জুৰিবোৰ তললৈ ওলমি নামি আহিবৰ সময়ত মূৰ আচন্দ্রাই কৰা বিধ্বংসী শক্তি খালাছ কৰি জলপ্ৰপাতত পৰিণত হয়। আকাশৰ নিচিনা ওখ পৰ্বতত গোটাই লোৱা শক্তি আৰু গতিৰে মাটি আৰু শিলাখণ্ডক ফালি এই জুৰিবোৰ তললৈ নামি যায়। আমি এডোখৰ ডোঙা পালো, ইয়াৰ ফটকটীয়া পানি খিনি যেন এখন আচৰীহে। খোঁজ কাঢ়ি এটা তৰাং জান পাৰ হৈ গলো। ঘোড়াবোৰে মাটি এৰি পানীত সাঁতুৰি পাৰ হৈ গল—মোৰ ঘোড়াটোৰ মূৰটো পানীত প্ৰায় ডুবো ডুবো হল—ইয়াৰ ওপৰত মই ইকতি-সিকতি হৈ থৰকবৰক কৰি হালি পৰিলো। মোৰ ভৰি দুখন উটি গৈ পানী কোবাবলৈ ধৰিলে। ঘোড়াটোৱে মূৰটো খিৰকৈ পানীৰ ওপৰত ৰাখিবলৈ বৰ্দ্ধি গল—এনেকৈ কোনোমতে আমি পাৰ হৈ গলো। সিপাৰ নৌ পাওঁতেই আমাৰ বাটদেখুৱাই নিওঁভাসকলে দাঁত নিকটাই হাঁহি সন্দিধিলে, ‘তোমাৰ খুব ভয় লাগিছিল নেকি?’

মই উত্তৰ দিলো—“খুব, ভাবিছিলো এইবাৰ বোধ হয় আৰু মৃত্যুৰ হাত সাৰিব নোৱাৰিলো”।

হেঁতুলোকে কলে, “আমি তোমাৰ পিছে পিছে এডাল জৰী লৈ গৈ আছিলো”।

এজনে কলে, “মোৰ দেউতাই, সেই ঠাইখিনিতে পৰিছিল আৰু সোঁতে তেওঁক কবৰলৈ উঠুৱাই নিলে। তেনে অৱস্থা আমি তোমাৰও হবলৈ নিদিজোহেঁতেন।”

আমি আকৌ যাহা কৰিলো। এঠাইত প্ৰাকৃতিক সুৰঙ্গ এটাও আছিল
সোমালো। প্ৰকাণ্ড গহীন এদুটা শিলক কোনোবা শক্তিশালী নৈয়ে খন্দিয়াই
খন্দিয়াই এই সুৰঙ্গটো সাজিছে, কিন্তু সেই নৈখন এতিয়া আৰু ইয়াত নাই।
হয় সি সোঁত বদলালে, নহলে বা পৃথিবীখন ওফলি উঠাৰ সময়ত যি পৰ্বত
শ্ৰেণীৰ সৃষ্টি হৈছিল, সিয়ে পৰ্বতৰ পিছমূৰা এই ঠাইত খালটো খান্দিলে,
আমি এতিয়া সোমাব খৰা গ্ৰানাইট পাথৰক খুঁলি খুঁলি খালো। আৰু অলপ
দূৰলৈ গৈ ঘোড়াবোৰে পিছলি পৰিবলৈ ধৰিলে। ভৰি আগুৱাই পাহাৰক
শিলত খোজ পাতিবলৈ চেষ্টা কৰোঁতে সিহঁতৰ জোতাৰ পৰা জাইৰ দৰে
ফিৰিঙতি ওলাবলৈ ধৰিলে। মোক ঘোড়াটোৱে কেইবাবাৰো পেলালে—হাত
ভৰি মেলি শিলৰ ওপৰত মই বাগৰি পৰিলো, ঘোড়াটোৰ নাক আৰু ভৰিৰ
পৰা তেজ পৰিবলৈ ধৰিলে, তথাপি আঁকোৰ গজালি হৈ বিশাল, মহান,
কষ্টকৰ পথত আমি আগুৱাই যাবলৈ ধৰিলো।

বনৰীয়া অৰণ্যভূমিত বিক্ষয়ৰ পিছত বিক্ষয় আমাৰ কাৰণে বৈ আছিল।
হঠাৎ এটুকুৰা সৰু সেউজীয়া বননি আমাৰ চকুত পৰিল। একেবাবে পৰ্বতৰ
কোলাত লেউসেউ হৈ থকা এনে বননি আছে বুলি বিশ্বাসেই কৰিব
নোৱাৰা কথা। ফটিকৰ দৰে ফটফটীয়া পানী, সেউজীয়া বাঁহ, বনৰীয়া ফুল,
জুৰিৰ পানীৰ কুলুকুলু ধনি, মূৰৰ ওপৰৰ নীলা আকাশ, গছৰ পাতে চাকি
নোথোৱা উদাৰ আকাশ আমাৰ চকুত পৰিল।

ভোজবাজীৰ দৰে হঠাৎ দেখা এই ঘাঁহনি টুকুৰাৰ ভিতৰলৈ আমি
সোমালো—যেন কোনোৱা পৰিহাৰ ঠাই এখনতহে সোমালো—যেন এটা পৰিহাৰ
উছৰতহে ভাগ ললো। লগত মানুহ কেইজনও ঘোড়াৰ পৰা নামিল। তাত
ঠিক মাজতে খোৰোই এটাও কিবা পূজা পাতলৰ বাবে যেন এটা বাঁড় গবুৰ
মূৰৰ খুঁলি থোৱা হৈছে। এজন এজনকৈ মোৰ লগৰীয়া সকলে নীৰৱে গৈ
কেইটামান খুঁচুৰা পইচা আৰু অলপ খোৱাবস্তু হাড়ৰ খুঁলিটোৰ ভিতৰত
থলেগৈ। সেই নৈবেদ্য দানত মইও কাঠকটীয়া মানুহ কেইজনৰ লগত যোগ
দিলো। ইউলিচচৰ দৰে পলৰীয়া মানুহৰ বাবে, সকলো বকমৰ কুকাম কৰি
পলাই অহা মানুহৰ বাবে বাঁড় গবুৰ মূৰৰ খোলাত বুলি পইচা থৈ এনেকৈ
সহায় কৰা হয়।

কিন্তু এই অশ্লীল উছৰটোৰ তাতে শেহ নহল। মোৰ হজুৱা বন্ধ কেইজন
মূৰৰ টুপি খুঁলি এবিধ অশ্লীল নাচ আৰম্ভ কৰিলে। বাঁড়গবুৰ মূৰৰ খোলাৰ

চাৰিওপিনে, আগতে এই বাৰ্টোঁদ বোৱা বহুত বাটবুৱাই নাচি নাচি এটা ঘূৰুৱীয়া নাচৰ বৃত্ত কৰি থৈ গৈছে—এঠেঙীয়া হৈ দেও দি দি তেওঁলোকে নাচিবলৈ ধৰিলে এই ঘটনাটোৰ পৰা মই বুজিব পাৰিলো যে কিবা গম ধৰিব নোৱাৰাকৈয়ো—নিচিনা নজনা মানুহৰ ভিতৰতো কিবাকৈ আদান-প্ৰদান হয় : খুন্দুৱনি লাগি থাকে—ওজৰ আপত্তি আবু তাৰ জবাব প্ৰতি-জবাবও পৃথিবীৰ একেবাৰে দূৰতম আবু আওহতীয়া ঠাইতো থাকে।

সেই নিশাই, আবু কিহু দূৰলৈ গৈ মোক নিজৰ দেশৰ পৰা সীমান্ত পাৰ কৈ আঁতৰাই নিয়াৰ ঠিক আগতে, একেবাৰে শেহৰ পৰ্বতটোৰ মাজত সুন্দু-কীয়া ঠাইখন আমি পালোগৈ। হঠাৎ একুৰা জুৱলি থকা জুই আমাৰ চকুত পৰিল। ওচৰতে যে মানুহ আছে ই তাৰ সঠিক প্ৰমাণ। আবু অলপ কাষলৈ গৈ আমি কেইবাখনো ভঙা ছিঙা চালিঘৰ দেখিলো। কিন্তু সেইবোৰত কোনো মানুহ নাই যেন লাগিল। তাৰে এটাত সোমাই জুইৰ পোহৰত দেখিলো ঘৰটোৰ ঠিক মাজতে একুৰা জুই জুৱলি আছে। দৈত্যৰ দৰে প্ৰকাণ্ড গছৰ খৰি দিনে-ৰাতিয়ে জুৱলিৰ লাগিছে, তাৰ ধোৱাই চালৰ মুখৰ ফুটাই দি এন্ধাৰত গধুৰ নীলা এখন ওৰণিৰ দৰে ভাহিব লাগিছে। আবু দেখিলো যে সেই ওখ ঠাইত গাখীৰ মথি পনীৰ বনাই কোনোবাই দম কৰি থৈছে। জুইৰ কাষত হেঁচাথেলা কৰি কেইজনমান মানুহে টোপনিত লালকাল দি বস্তাৰ দৰে পৰি আছে। এই নিজান ঠাইত হঠাৎ গীটাৰ বজাই গান গোৱা আমাৰ কানত পৰিল। জুৱলন্ত এঙ্গাৰ আবু এন্ধাৰত যেন এই গানৰ ভাষাৰ জন্ম। আমাৰ অভিযান আৰম্ভৰ পিচত এই প্ৰথম আমি অইন মানুহৰ মাত শুনিবলৈ পালো। ই আছিল প্ৰেম আবু সুন্দুৰ দেশৰ গান—প্ৰেম আবু বসন্তৰ বাবে হাবিগ্লাসৰ গান। —বসন্ত আহিবলৈ যদিও তেতিয়া বহুত দেৰি তেওঁলোকে বসন্তৰ গানকে গাইছিল। আমি এৰি থৈ অহা চহৰৰ গান—অসমী অনন্ত জীৱনৰ গান। আমাক তেওঁলোকে চিনি নাপাইছিল। মই যে পলৰীয়া মানুহ—মোৰ কবিতা বা মোৰ নামও তেওঁলোকে নাজানিছিল—নে তেওঁলোকে সেইটো জানিছিল? আমাক চিনি পাইছিল নেকি? সি যিয়ে নহওক, আমি জুইৰ কাষতে বহি গান গালো, খোৱা-বোৱা কৰিলো, আবু তাৰ পিছত এন্ধাৰেমুন্ধাৰে কেইটামান ভিতৰৰ ওখোহামোখোহা কুঠৰীলৈ সোমাই গলো। ঘৰৰ কাষেদি এটা গৰম পানীৰ নিজৰা বৈ গৈছিল, আগ্নেয়গিৰিৰ পৰা ওলোৱা গৰমপানীত আমি জোবোৰা মাৰিলো—

পৰ্বতৰ ওপৰৰ পৰা অহা এই উষ্ণতাই আমাক চাৰিওপিনৰ পৰা হেঁচি ধৰিলে।

আমি বৰ্ষ্মনেৰে পানী ছিটিকাই, ঘঁহিঘঁহি গা মূৰ ধুই আমাৰ ভাগৰু মূৰচি পেলালো। নিজকে খুব সতেজ যেন লাগিল—যেন পূৰ্ণজন্ম পালো। পূৰ্ণা দোকমোকালিত যেন শেহৰ কেই কিলোমিটাৰ মান ঠাইৰ পৰা মোক আঁতৰাই নিয়াৰ আগতে বেণ্টাইজ কৰা হল এনেকৈ এই নিজৰাৰ পানীৰে। ঘোড়াত উঠি গান গাই আমি ঠাইখন এৰি গলো। নতুন বতাহত আমাৰ হাঁওফাঁও ভৰিল—মোৰ বাবে বৈ থকা বাহিৰৰ জগতখনলৈ যেন এই বতাহেই মোক খেঁচি লৈ গল। মোৰ এতিয়াও মনত আছে যে আমি সেই পাহাৰী মানুহ কেইজনক গান শুনোৱাৰ বাবে, খোৱা-বোৱাৰ বাবে, গৰমপানী আৰু মূৰৰ ওপৰত ঘৰৰ চাল আৰু ৰাতি শূৰলৈ দিয়া বিচনাৰ বাবে পইচা যাচিলোঁ (অৰ্থাৎ সকলোখিনি অৰাচিত, আশাতীত আভিধাৰ বাবে)। কিন্তু তেওঁলোকে পইচাৰ নামকে শুনিব নুখুঁজিলে। আমাৰ বাবে তেওঁলোকে যিমানখিনি পাবে কৰিলে—সিমানেই কথা। নীৰৱে জনোৱা বহুতখিনি বুদ্ধোৱা সিমানেই কথা বুদ্ধালে—যেন আমাৰ উম্মেহতীয়া সপোনৰ ই স্বীকৃতি।

ছান মাৰ্টিন, ডি লছ এণ্ডিজ

এখন হেলেক-পেলেক এবাবাৰী সীমান্তৰ শেহমূৰত পালোঁগৈ। মই এতিয়া মন্ত মানুহ। কেবিনৰ বেৰাত মই লিখি থলো—“বিদায়, মোৰ স্বদেশ। মই যাওঁ—কিন্তু তোমাক মই লৈ গলো।”

ছান মাৰ্টিন, ডি লছ এণ্ডিজত আমাৰ বাবে এজন বন্ধুৰে বৈ থকাৰ কথা আছিল। আৰ্জেণ্টিনাৰ এই পৰ্বতীয়া সবু গাওঁখন ইমান সবুৰে উপদেশ দিছে যে মোক মাত্ৰ কোৱা হৈছিল যে মই যেন সকলোতকৈ ভাল হোটেলটোত থাকোঁগৈ। পোড়ুটো বাৰ্মবেজে তাত বৈ থাকিব। কিন্তু জীৱনটো অশুভ। ছান মাৰ্টিন ডি লছ এণ্ডিজত এটা নহয় দুটা ভাল হোটেল আছিল। আমি কোনটোত থাকিম? প্ৰথমটো মনোৰম টাউন স্কোৱাৰৰ কাষতে আছিল—আমি সেইটো এৰি টাউনৰ এদাঁতত থকা বেচি দামী হোটেলটোত থাকিবলৈ থিৰাং কৰিলো।

এই হোটেলটো ইমান অভিজাত আছিল যে আমাক ভাত বাখিব নুখুজিলে। ঘোড়াত উঠি এই কেইদিনৰ ভ্ৰমণ, কান্ধত আঁৰি লোৱা মোনাবোৰ দাড়ি গোফ ভৰা মূখবোৰ—সকলো মিলি এটা এনে চেহেৰা হৈছিল যে মানুহে আমাক শত্ৰু ভবাত দোষ দিব নোৱাৰি। এনে চেহেৰাৰ মানুহক ঘৰত সন্মুখাব নোৱাৰি। হোটেলটোৰ মেনেজাৰজনৰ আৰু ভয় হৈছিল, কাৰণ তেওঁৰ হোটেলৰ অতিথিবোৰৰ সবহভাগ আছিল স্কটলেণ্ডৰ পৰা অহা বৃটিছ অভিজাত বংশীয়—তেওঁলোকে ইয়াত চেলমন মাছ খাবলৈ আহিছিল কিন্তু আমাৰ অভিজাত বংশৰ ভেৰচনো নাছিল। তেওঁ নাটকীয় ভাৱ-ভঙ্গী আৰু আওভাওৱে জনালে যে মাত্ৰ দহ মিনিটৰ আগতে শেহ কোঠাটো ভাড়া হৈ গৈছে।

ঠিক তেতিয়াই এজন সূঠাম সুন্দৰ দেহৰ মানুহ দূৱাৰমুখত থিয় হলহি। তেওঁৰ লগত চিনেমা অভিনেত্ৰীৰ দৰে দেখিবলৈ এগৰাকী বগা ৰূপহীও আছিল। বজ্ৰৰ দৰে গম্ভীৰ মাতেৰে তেওঁ ঘোষণা কৰিলে, ৰবা ৰবা। চিলিৰ মানুহক কোনেও খেদিব নোৱাৰে। তেওঁলোক ইয়াতেই থাকিব।” আমি তাতে থাকিলো। এই মানুহজনক দেখিবলৈ ইমান পেৰণৰ নিচিনা, আৰু ৰূপহী গৰাকীক এভিটাৰ নিচিনা লাগিছিল যে আমি সকলোৱে ভাবিলো এওঁলোক তেওঁলোকেই। কিন্তু পিছত গা মূৰ ধুই, কাপোৰকানি সলাই, টেবুলত বহি এবটল ছেম্পেন মদ খোৱাৰ পিছত জানিব পাৰিলো যে মানুহজন থলুৱা সেনাদলৰ সেনাপতি, আৰু ৰূপহী গৰাকী তেওঁৰ অতিথি—বুৱেনছ এগ্ৰাছৰ এগৰাকী অভিনেত্ৰী।

আমি নিজকে কাঠৰ বেপাৰী, আৰু এটা লাভজনক কাৰবাৰৰ বাবে আহিছো বুলি জনালো। সেনাপতিজনে মোক পৰ্বতীয়া মানুহ “বুলি মাতিলে। মোৰ প্ৰতি বন্ধুত্ব আৰু তেওঁ দঃসাহসৰ কাম ভাল পোৱা কাৰণে ভিক্টৰ বিয়াল্লিস এতিয়ালৈকে মোৰ লগতে আছিল। এখন গাঁটাৰ যোগাৰ কৰি সমৰোপযোগী চিলিৰ গান গাই তেওঁ আৰ্জেণ্টিনাৰ মানুহ আৰু ভিৰোতা গৰাকীক মুগ্ধ কৰিলে। কিন্তু তিনিদিন তিনিৰাতি পাৰ হৈ গল, পোন্ধ্ৰটো বামিৰেজে মোক বিচাৰি নাছিল। মই খুব বিচলিত হৈ পৰিলো। মোৰ এটাও চাফা কামিজ চোলা নাছিল—পইচাও শেহ হৈ আহিছিল। ভিক্টৰ বিয়াল্লিসৰ মতে কাঠৰ বেপাৰীয়েও অন্ততঃ চাফা কাপোৰকানি পিন্ধিব লাগে।

ইতিমধ্যে সেনাপতিজনে তেওঁৰ ছাউনিত এদিন আমাক ভোজ খুৱালে । আমি আৰু চিনাকী হলো, তেওঁ স্বীকাৰ কৰিলে যে দেখিবলৈ তেওঁ বহুতথিনি পেৰণৰ নিচিনা হলেও তেওঁ কিন্তু পেৰণ-বিৰোধী । আমি বহুত সময় তৰ্ক কৰি কটালো—তৰ্কৰ বিষয় হল চিলি নে আৰ্জেণ্টিনা—কাৰ প্ৰেছিডেণ্টজন বেছি বেয়া ।

এদিন পোন্ধ্ৰটো বামিবেজে খুন্দুহাৰ দৰে আহি খুন্দুহাৰ দৰে মোৰ কোঠাত সোমাল । “এই জহৰা—কি কাৰণে ইমান দেৰি হল ?” মইও তেওঁক গালি পাৰি চিঞৰি উঠিলো । আমি এনে কথাটো ভবা নাছিলো । পাকৰ কাষত থকা অইন হোটেলটোত তেওঁ ইমানদিন মোৰ বাবে বৈ আছিল ।

দহ মিনিটৰ পিছতে আমি হোটেল এৰি পাম্পা অণ্ডলৰ ওপৰেদি গাড়ী চলাই যাবলৈ ধৰিলো । আকৌ দিনে-ৰাতিয়ে গাড়ী চলিল । আৰ্জেণ্টিনাৰ মানুহ সকলে গাড়ী বখাই আমাক মাজে মাজে ফিকা চাহ খুৱাইছিল । তাৰ পিছত আকৌ সেই আমনি লগা সীমাহীন বাস্তাত গাড়ীখন আগুৱাই গৈছিল ।

পাছপোৰ্ট লৈ পেৰিছত

বুৱেনছ এয়াছ’ত নিজৰ কি পৰিচয় দিম বুলি স্বাভাৱিকতে মোৰ চিন্তা হৈছিল । আৰ্জেণ্টিনাৰ সীমা পাৰ হৈ যাবলৈ লোৱা ভুৱা কাগজপত্ৰবোৰ আটলাণ্টিক মহাসাগৰ পাৰ হৈ যোৱা ভ্ৰমণৰ সময়ত কামত নাহিব, অথবা বদৰোপত এইবোৰ লৈ ফুৰাচকা কৰিব নোৱাৰিম । নতুন কাগজ-পত্ৰ কেনেকৈ কত জোগাৰ কাৰম ? ইতিমধ্যে চিলিৰ চৰকাৰে সাৱধান কৰি দিয়া বাবে আৰ্জেণ্টিনাৰ পদলিচে মোক বিচাৰি হাবাখুৰি খাইছে ।

এনে অসুবিধাৰ সময়তে মোৰ মনত এটা বুদ্ধি খেলালে । ঔপন্যাসিক মিগুৱেল এঞ্জেল এণ্টুৱিয়াছ মধ্য আমেৰিকাত মোৰ পদৰ্শন বন্ধ । তেওঁ এই সময়ত নিজা দেশ গুৱাটেমালাৰ চৰকাৰৰ কিবা কূটনৈতিক কামত বুৱেনছ এয়াছ’ত আছিল । আমাৰ দুয়োৰে মূখৰ কিবা মিল আছিল । দুয়ো মানুহ হৈ আমি দুইকো “চম্পাইপ জাতি” বুলি মাতিছিলো । গুৱাটেমালা আৰু মোস্তেকোৰ কোনো কোনো ঠাইত টাকী চৰাইক বুজাবলৈ এই শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল । দীঘল নাক, মূখ আৰু বেচ শক্ত আৱত দেহৰ বাবে আমি এই সন্দ্বাদ চৰাইটোৰ নিচিনা দেখিবলৈ আছিলো ।

মই লুকাই থকা ঠাইলৈ আহি ভেঙে দেখা কৰিলে।

ভেঙক মই কলো, “বন্ধু চম্পাইপ, তোমাৰ পাছপোৰ্টখন মোক ধাৰলৈ দিয়া। ইউৰোপত মিগদুয়েল এঞ্জেল এণ্টুৰিয়াছ বৰ্ণালি চিনাকি দি আনন্দ পাবলৈ মোক সহায় কৰা।”

মই জনাওঁ যে এণ্টুৰিয়াছ এজন উদাৰপন্থী মানুহ আছিল—কিন্তু সক্ৰিয় ৰাজনীতিৰ পৰা ভেঙে সদায় দূৰত আছিল। তথাপি দুনাই চিন্তা নকৰি ভেঙে মোক পাছপোৰ্টখন দিলে। কেইদিনমানৰ পিছত “ছেনৰ এণ্টুৰিয়াছ হেন-ডেন” ৰ মাজত মই আৰ্জেণ্টিনা আৰু উৰু গৱৰেষ মাজৰ বহল নৈখন পাৰ হৈ গলো। মণ্টাৰ্ডিও পাই এয়াৰপোৰ্ট পাৰ হৈ, পদলিচৰ চকু সাৰি অৱশেষত পেৰিছ পালোৱৈ। গৱাৰাটেমালাৰ বিখ্যাত ঔপন্যাসিকজনৰ মই ভেণচন ধৰি আছিলো।

কিন্তু ফ্ৰান্সত গৈ চিনাকি দিয়াতো আৰু এটা সমস্যাৰ কথা হৈ পৰিল। জৰুৰীয়া নতুন পাছপোৰ্টখনে, লেকেভাই লাগি থকা ফৰাছী নিৰাপত্তা বাহিনীৰ ওল্লাসীত মোক এৰি দিব নোৱাৰিলে। মিগদুয়েল এঞ্জেল এণ্টুৰিয়াছৰ ভেণচন এৰি মই আকৌ পাবলো নেৰুডা হবলগীয়াত পৰিলো। কিন্তু সেইটো কেনেকৈ সম্ভৱ হব? কাৰণ পাবলো নেৰুডা তো ফ্ৰান্সলৈ অহা নাই, কিন্তু মিগদুয়েল এঞ্জেল এণ্টুৰিয়াছে আহিছে।

মোৰ পৰামৰ্শদাতা সকলে মোক পশ্চম জৰ্জ বোলা হোটেলত থাকিবলৈ কলে। তাত বহুত আন্তৰ্জাতিক বিখ্যাত মানুহৰ মাজত কোনেও তোমাৰ পাছপোৰ্টৰ কাগজপত্ৰ নুখুজিব। মই কেইবাদিনো সেই হোটেলত থাকিলো। মই যে পাহাৰী মানুহৰ দৰে সাজ পোছাক পিন্ধি আছিলো, সেইটো মোৰ মনতেই নাছিল। কিন্তু সেই খনী আৰু পৰিপাটী সাজপাৰ পিন্ধা মানুহৰ হোটেলটোৰ লগত একেবাৰে নিমিলি যেন লাগিছিল।

ভেনে অৱস্থাতে ঘটনাস্থলত পিকাছো উপস্থিত হলিহ। ভেঙৰ প্ৰতিভাৰ দৰেই ভেঙৰ দয়াও বিৰাট। জীৱনত প্ৰথমবাৰ বক্তৃতা দি আহি ভেঙে একেবাৰে সৰু লৰা এটিৰ দৰে হৈ আছিল, সৌভাগ্যক্ৰমে এই বক্তৃতাৰ বিষয়-বস্তু আছিল মোৰ কবিতা, মোৰ শান্তি আৰু মোৰ নিৰ্বাসন। এতিয়া সহোদৰ ভাইৰ দৰে, আধুনিক চিত্ৰকলাৰ এই বিৰাট প্ৰতিভাই ভেঙৰ অসুন্দৰ দৰে শক্তি লৈ, সকলো জানি-বুজি নিজে দায়িত্বলৈ মোক এই বিপদৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল। ভেঙে কৰ্তৃপক্ষৰ লগত কথা পাতিলে, আৰু অইন বহুত

মানুহৰ লগতো এই বিষয়ে আলোচনা কৰিলে। মোৰ বাবে সময় খৰচ হোৱাত তেওঁ যে কিমান অপৰূপ ছবি আঁকিব নোৱাৰিলে মই নাজানো মোৰ বেয়া লাগিছিল।

পেৰিছৰ এই সময়তে এখন শান্তি কংগ্ৰেছ বহিছিল। কংগ্ৰেছত একেবাৰে মদামদুৰি সময়ত গৈ মই এটা কবিতাহে পঢ়িব পাৰিলো। প্ৰতিনিধি সকলে শলাগি মোক আঁকোৱালি ধৰিলে। তেওঁলোকৰ বহুতে মই ঘৰি গৈছো বুলি ভাবিছিল। চিলিৰ অত্যাচাৰী পুৰুলিচৰ শেনচকুৰ পৰা মইনো কেনেকৈ হাত সাৰি আহিলো তেওঁলোকে কল্পনাই কৰিব নোৱাৰিছিল। ফৰাছী প্ৰেছৰ এজন অভিজ্ঞ খবৰৰ কাগজৰ মানুহে মোক পিছদিনা হোটেলত লগ ধৰিবলৈ আহিল। তেওঁৰ নাম এলডাৰেট। আপুনি পেৰিছত আছে বুলি ফৰাছী প্ৰেছে খবৰ উলিয়াই দিছে চিলিৰ চৰকাৰে তাক অস্বীকাৰ কৰিছে। তেওঁলোক কৈছে—এইজন নকল নেবুডা—আচলজন চিলিতে আছে। তেওঁলোকে নেবুডাক বিচাৰি চলাথ কৰিছে, কেইঘণ্টামানৰ ভিতৰতে তেওঁক গ্ৰেপ্তাৰৰ আশা আছে। আমি কি উত্তৰ দিম।”

মোৰ এটা বিতৰ্কৰ কথা মনত পৰিল। ছেক্সপিয়েৰে তেওঁৰ কিতাপবোৰ লিখিছিল নে নাই সেই বিষয়ে এটা অৰ্যৌক্তিক আৰু সূক্ষ্ম তৰ্কৰ জাল অৱতাৰণা কৰা হৈছিল। মাৰ্ক টোয়েন তেতিয়া কৈছিল, উইলিয়ম ছেক্সপিয়েৰে সেই নাটকবোৰ লেখা নাছিল, কিন্তু তেওঁৰ দৰে একে ভাবিখ, একে বছৰতে জন্ম আৰু একে দিনেই মৃত্যু হোৱা অইন এজন ইংৰাজে লিখিছিল, আৰু মিলবোৰ তেনেকৈ চাবলৈ, তেওঁৰ নাম উইলিয়াম ছেক্সপিয়েৰ আছিল।”

মই খবৰৰ কাগজৰ মানুহজনক কলো, কৈ দিয়ক যে মই পাৰলো নেবুডা নহওঁ, কিন্তু চিলিত অইন এজন মানুহ—ষিজনো কবিতা লিখে, স্বাধীনতাৰ বাবে ষড়্জ, আৰু নামটোও তেওঁৰ পাবলো নেবুডা।

মোৰ কাগজপত্ৰবোৰ ঠিক কৰা ইমান সহজ কাম নাছিল। আৰাগ' আৰু পল এলুৱাৰ্ডে মোক সহায় কৰি আছিল। ইতিমধ্যে মই আধা গোপন জীৱনৰূপন কৰিবলগীয়াও পৰিছিলো।

মই আশ্চৰ্য লোৱা ঠাইবোৰৰ এখন হল মেডাম ফ্ৰান্সোৱা জিবোৰ ঘৰ। এই মহিলাৰ মৌলিকতা আৰু বুদ্ধিদীপ্ত চৰিত্ৰ মই কৈতয়াও পাহৰিব নোৱাৰো। তেওঁৰ বাস আছিল “কলেট”ৰ “পেলে-বয়েল”ত। তেওঁ এটি ভিয়েটনামী লবাক ভুলি লৈছিল। ফৰাছী সেনাবাহিনীয়ে সেই সময়ত সদৃশ

ভিয়েটনামত নিৰীহ মানুহক হত্যা কৰি আছিল—পিছত উত্তৰ আমেৰিকাই এই কামটোকে কৰি আছিল। সেইবাবে তেওঁ এই শিশুটিক তুলি লৈছিল।

তেওঁৰ ঘৰতে পিকাছোৱে অৰ্কা এখন সুন্দৰ ছবি দেখা মোৰ মনত পৰিছে। প্ৰায় কিউবিস্ট ব্দগৰ ই এখন প্ৰকাশ্ড ছবি। টেবুল এখনৰ ওপৰত মথমলৰ ঢাকনি এখনৰ বালৰ আহি পৰিছে—যেন খিড়কীৰ দখন পাল্লা আহি একেলগে মিলিছেহি। দীঘল এটা ফৰাছী পাউবুটী টেবুলখনৰ এমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ জুৰি আছে। টেবুলৰ ওপৰত এই প্ৰকাশড পাউবুটীটো এখন প্ৰাচীন প্ৰতিমাৰ মাজৰ মূল প্ৰতিমাৰ দৰে দেখিবলৈ হৈ আছিল, অথবা এল গ্ৰেকোই অঁকা এল এছকৰিয়েলৰ চেণ্ট মৰিচৰ দৰে আছিল। এই চিত্ৰলেখক মই নিজে এটা নাম দিলো—“পবিত্ৰ পাউবুটীৰ উদ্ভাৱণ।”

মই লুকাই থকা ঠাইলৈ এদিন পিকাছোৱে মোক চাবলৈ আহিল। বহুত বছৰৰ স্মাগতে অঁকা তেওঁ পাহৰি বোৱা এই ছবিখনৰ কথা তেওঁ একেবাবে পাহৰিয়ে গৈছিল। মই তেওঁক ছবিখন দেখুৱাবলৈ লৈ গলো। খুব গম্ভীৰ হৈ নিজৰ ছবিখন চাই, তেওঁ স্বভাৱ-বিবুদ্ধ বিষয় মনোযোগ দি ছবিখন চালে। দহ মিনিটতকৈ বেছি সময় তেওঁ ওচৰৰ পৰা—দূৰৰ পৰা নিজে অঁকা ছবিখন চাই নীৰৱে কটালে।

তেওঁৰ ছবি চোৱা শেহ হ'লত মই কলো, “মই যিমানে দেখিছো ছবিখন সিমানে ভাল পাইছো। মই ভাবিছো মোৰ দেশ চিলাৰ জাতীয় মিউজিয়মে ইয়াক কিনি লওক বুলি প্ৰস্তাৱ দিম। মেডাম জিবোই আমাক বোচিব বুলি কৈছে”।

পিকাছোৱে আকৌ এবাৰ ছবিখন চালে। তেওঁৰ চকু দুটাই যেন সেই অপৰূপ সুন্দৰ পাউবুটীটোক বিজি চালে; তেওঁ মাত্ৰ মন্তব্য কৰিলে, “ও, ছবিখন বেয়া নহয়।”

মই ঘৰ এটা বিচাৰি পালো—তাৰ ভাড়া মোৰ বাবে অতিপাত বেছি খৰচ যেন লাগিছিল। পিয়েৰ মিল ষ্ট্ৰীটৰ ওপৰত মুঠতে ১৫ তলাৰ ওপৰত যেন স্বৰ্গ আৰু নৰকৰ মিলন হৈছিল। দুখীয়া আৰু বনুৱা মানুহৰ বসতি এই ঠাই ডোখৰ পাবলৈ ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা ট্ৰেনত উঠি যাবলগীয়া হৈছিল। ঊনতলীয়া এই ঘৰটোত সৰু সৰু কুঠৰী আৰু হলঘৰ আছিল—ই যেন এটা চৰাইৰ সজা সেইবাবেই ঘৰটো পছন্দ হৈছিল।

ভলৰ তলাটো আছিল সকলোতকৈ ডাঙৰ—ইয়াত এখন ডাঙৰ কাঠৰ

কুশীলান আছিল। এই সময়তকৈ পূৰ্বে মানুহৰ আৰু অধিক আভাৱ
কাঁৰিছিলো। মানুহক মই দ্বাৰে নিয়ন্ত্ৰণ কৰি আনিছিলো—মোক ফেইকাৰান
বহু তেওঁলোকৰ সবহ ভাগেই আছিল চিলিৰ মানুহ আৰু ওপৰৰ ভাগত
থাকিবলৈ ললে জোছ ডেটুৰেলি, নেমোহিও এণ্টেনেজ—এওঁলোক দুইজনে
লিঙ্গপী—জাব মোৰ মনত নথকা বহুত কোনোবা আছিল।

এই সময়তে হোভিৱেট সাহিত্যজগতৰ তিনি গৰাকী বিখ্যাত মানুহ মোৰ
তালৈ আহিছিল—কবি নিকোলাই টিখোনোভ—নাটক ব্যৱস্থা আৱিষ্কাৰকাৰ
কণেইচুক (ডেঙি ইউৱেনব এজন চৰ্কাৰী বিষয়াও আছিল) আৰু ঔপন্যাসিক
কসটাণ্টিন চিমানোভ। মই ইয়াৰ আগতে ডেঙিলোকক চাকৰিও
নাছিলো। বহুদিন নেদেখা এজন ডাইব দৰে ডেঙিলোকে মোক সাৰ্বাট লয়ল।
আঁকোৱালি লোৱাৰ বাহিৰেও প্ৰত্যেক মোক সন্মত চুমা এটাকৈ খালে।
এইবোৰ হল স্প্লাডজাতিৰ মটা মানুহৰ মাজত হোৱা চুমা—বহুত আৰু
চিন। কিছু ভেনে চুমাৰ আদৰ সহ্য কৰিবলৈ মই বৰ আহুকাল পাইছিলো।
বহুত বছৰৰ পিছত বোঁতলা এনে ডাইব বাবে ডাইব পৰ্দাবালি চুমাৰো
মানে মই বুজিব পৰা হলো—এখন কিতাপৰ পাৰ্ভান মই এনেদৰে আকৃষ্ট
কাঁৰিছিলো—মোক প্ৰথম চুমা খোৱা মানুহজন আছিল এজন চেক-
স্প্লাডজিকিয়াৰ কনছাল ..।

চিলিৰ চৰ্কাৰে মোক ডেঙিলোকৰ ভাঙে নালাগে বুলি কৈছিল—দেশত বা
বিশেষত কতো আৰু মোক নালাগে। মই বলৈকে গৈছিলো, মই বোৱাৰ
আগৰ পৰাই সেই ঠাইৰ চৰ্কাৰলৈ চিঠি লিখি আৰু টেলিফোন কৰি মোৰ
কামবনোৱাৰ আৰু আহুকাল লগা কৰা হৈছিল।

কোৱাই ড'চেইৰ বৰ হুটামুটাকৈ লিখা এটা ষ্টাইলত এই কথাবোৰ লিখা
আছিল বুলি মই জানিব পাৰিলো, “নেবুডা আৰু ডেঙিৰ ঘৈণীয়েক ডেলিৱা
ডেল কাৰিল-এ ঘনাই স্পেনলৈ যায় ডেঙিলোকে এনেকৈ হোভিৱেটৰ আদেশ-
উপদেশ জনা নিয়া কৰে। বাছিয়ান লেখক ইলিৱা একেনবুৰ্গৰ পৰা ডেঙিলোকে
এইবোৰ খবৰ বাতৰি পায়, আৰু এওঁৰ লগতে নেবুডাই এই গোপন অভি-
যানলৈ যায়। একেনবুৰ্গৰ লগত আৰু বিনীত সম্বন্ধ থাকিবলৈ, এই হোভিৱেট
লেখকজন থকা ঘৰটোৰ এটা কোঠালৈ নেবুডাই বৰ সন্মত হৈ।

কথাবোৰ একেধাৰে মিছা। বিশেষ সম্পৰ্কীয় মন্তব্যত কামকৰা এক
ওপৰৰ বিষয়া জা কিডাৰ্ড ব্ৰকৰ বহু আছিল আৰু এওঁ সেই বিষয়জনী

মোৰ হাতত এখন চিঠি দিছিল। মই বিষয়াজনক বন্ধাবলৈ চেষ্টা কৰিলো যে কাৰ্পনিক অভিযোগত দায়ী কৰি মোক ফ্ৰান্সৰ পৰা নিৰ্বাসিত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। মই আৰু কলো যে ইলিয়া এৰেনবুৰ্গক লগ পাবলৈ মোৰ বৰ ইচ্ছা, কিন্তু এতিয়াও মোৰ সেই সৌভাগ্য হোৱা নাই। বিষয়াজনে কৰুণাৰ চকুৰে মোলৈ চালে আৰু ঘটনাটোৰ বিষয়ে অনুসন্ধান কৰি চাব বুলি মোক কলে। অবশ্যে এই বিষয়ে অনুসন্ধান কেতিয়াও কৰা নহ'ল, আৰু সেই মিছা অভিযোগবোৰ থাকিয়েই গল।

মই ভেতিয়া এৰেনবুৰ্গৰ লগত নিজেই চিনাকি হ'বলৈ থিৰাং কৰিলো। তেওঁ সদায় “লাকুপল্ বোলা বেণ্টোৰালৈ আহে বুলি জানিছিলো। প্ৰায় সন্ধিয়া বেলিকা তেওঁ ভাতে বাছিয়াৰ মানুহৰ অভ্যাস অনুসৰি দিনৰ খোৱা খাইছিল। মই তেওঁক কলো “মই পাবলো নেবুডা, চিলিৰ কবি”। পদ্বীচৰ মতে আশ্বদীন আৰু মই দুইয়ো হালিগলি লগা বন্ধু। সিহঁতে আমাক একেলগে, একেটা ঘৰতে থকা বুলি কয়। আপোনাৰ বাবে সিহঁতে মোক ফ্ৰান্সৰ পৰা খেদাব খুজিছে। মই আপোনাক এবাৰ লগ ধৰিব খোজো, অন্ততঃ এবাৰ কৰ্মমৰ্দন কৰিব খোজো।”

জগতৰ কোনো ঘটনাতে অবাৰ হৈ এৰেনবুৰ্গে চকু পচাবে বুলি মোৰ বিশ্বাস নহ'ল। কিন্তু তেওঁ ভেতিয়া হতবাক হৈ মোলৈ চালে—জোপোহা ভুৰু আৰু সোপাকানিৰ দৰে আউলি-মাউলি চুলিৰ মূৰটো জোকাবিলে, “মইও আপোনাক লগ পাব খুজিছিলো, নেবুডা। আপোনাৰ কবিতা মই ভাল পাওঁ। কিন্তু আবশ্যগতৈ এই কথাখিনি অলপ জুড়িত লওক।”

সেই ভেতিয়াৰ পৰা আমি দুইয়ো ঘনিষ্ঠ বন্ধু হৈ উঠিলো। মোৰ মনেৰে তেওঁ সেইদিনাই মোৰ কিতাপ “এম্পানা এন এল কৰাজন” অনুবাদ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। মই এইটো স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব যে সিহঁতে নজনাকৈয়ে পদ্বীচে মোৰ জীৱনত সন্তোষজনক বন্ধুত্ব এটাৰ উপায় কৰি দিলে, আৰু মোৰ কিতাপবোৰৰ প্ৰেষ্ঠ বাছিয়ান অনুবাদক জনক উপহাৰ দিলে।

এদিন জুলাই চুপাৰভিলে মোৰ সৈতে দেখা কৰিবলৈ আহিল। ভেতিয়া মানে মই নিজৰ নামত আইনানুগ চিলিয়ান পাছপোৰ্টৰ অধিকাৰী হৈ গৈছিলো। বয়সীয়াল, মহং এই উৰুগুৱান কবিজনে কদাচিভহে ঘৰৰ পৰা বাহিৰলৈ ওলাইছিল। তেওঁ নিজে আহি ওলোৱাত মই বৰ বিচলিত আৰু অবাৰ হৈ গলো।

“মই তোমাৰ এটা জৰুৰী বাৰ্তাৰ দিবলৈ আহিলো। মোৰ জেদীয়েই বাৰটোই তোমাৰ লগত দেখা কৰিব খোজে। কি কাৰণে মই অৱশ্যে নাজানো।”

বাৰটো পৌৰিছৰ পদলিচৰ প্ৰধান বিষয়া আছিল। আমি ভেটিয়াই তেওঁৰ অফিছলৈ গলো। বঢ়া কবিজন আৰু মই বিষয়াজনৰ টেবুলৰ সিকাবে বহিলো। তাতকৈ বেচি টেলিফোন এখন টেবুলত মই আৰু কোঁতলাও দেখা নাই। কিমানবোৰ টেলিফোন তাত আছিল বাৰু? বিচটাতকৈ কম নহ'বই। এই টেলিফোনৰ অৱণ্যৰ পৰা বুদ্ধিদীপ্ত মন্ত্ৰখনি লৈ ডেউ মৌলৈ চালে। ডেউৰ টেবুলৰ ওপৰতে পৌৰিছৰ গুপ্ত জগতখনৰ লগত টেলিফোনৰ লাইনৰে যোগ কৰি থোৱা হৈছিল বুলি মই একেবাবে নিশ্চিত হৈছিলো। ফাটোমাচ আৰু ইন্সপেক্টৰ মাইগ্ৰেটৰ কথা মোৰ মনত পৰিছিল।

পদলিচৰ প্ৰধান বিষয়াজনে মোৰ কিতাপ পঢ়িছিল আৰু মোৰ কবিতাবোৰ আচৰিতৰূপে ভালকৈ জানিছিল।

চিলিৰ ৰাষ্ট্ৰদূতৰ পৰা আপোনাৰ পাছপোৰ্টখন বাজেয়াপ্ত কৰিবলৈ মোক অনুৰোধ কৰিছে। ৰাষ্ট্ৰদূতে কোৱামতে আপুনি কূটনৈতিক পাছপোৰ্ট লগত লৈ ফুৰিছে আৰু সেইটো বেআইনী। এই খবৰটো সঁচানে?

মই উত্তৰ দিলো, “মোৰ কূটনৈতিক পাছপোৰ্ট নাই এইখন নিয়ম অনুসৰি হোৱা এখন বিষয়াই পাবপৰা পাছপোৰ্টহে। মই আমাৰ দেশৰ এজন চিনেটৰ আৰু তাৰ বাবে এনে পাছপোৰ্ট মোৰ প্ৰাপ্য। তাতকৈও বেচি কথা হল— এইখন চাওক মোৰ লগতে আছে—আপুনি এইখন পৰীক্ষা কৰি চাব পাৰে, কিন্তু মোৰ পৰা লৈ যাব নোৱাৰে ই মোৰ নিজা সম্পত্তি”।

“এইখন পাছপোৰ্ট এতিয়াৰ সময়লৈকে ঠিক কৰা আছেনে? কোনে ইয়াক পুনৰ্নবীকৰণ কৰিলে।” মই তেওঁক কলো, “হয়, এইখন এতিয়ালৈকে ঠিক কৰা আছে কিন্তু কোনে ইয়াক পুনৰ্নবীকৰণ কৰিলে সেইটো মই নকওঁ। কাৰণ চিলিৰ চৰকাৰে ভেটিয়া সেই বিষয়াজনক বৰখাস্ত কৰিব।”

তেওঁ লাহে—খীৰে মোৰ কাগজবোৰ পৰীক্ষা কৰি চালে। তাৰ পিছত নম্বৰ নোহোৱা টেলিফোনবোৰৰ এটা ভুলি লৈ চিলিৰ ৰাষ্ট্ৰদূতৰ লগত কথা পাতিব বুলি কলে। তেওঁলোকে কথাবাতৰা হোৱাৰ সময়ত মই তাতে বহি আছিলো।

“নাই, ৰাষ্ট্ৰদূত মহাশয়, মই সেইটো কৰিব নোৱাৰো। তেওঁৰ পাছপোৰ্ট”

ঠিক আছে। কোনে ডাক পূৰ্ণনবীকৰণ কৰিলে মই নাজানো তেওঁৰ কাগজ-পত্ৰবোৰ কাঢ়ি লোৱা অন্যায় হ'ব বুলি মই আকৌ কলো। ৰাষ্ট্ৰদূত মহাশয়, মই নোৱাৰো। দুঃখিত।

বুজাই গৈছিল যে ৰাষ্ট্ৰদূতজনে তেওঁক জোৰ-জবৰদস্তি কৰিছিল। বাটেৰ মাতত বিৰাঙিৰ চিন ফুটি উঠিছিল। অৱশেষত তেওঁ বিহিভাৰটো নমাই থৈ মোক কলে, মানুহজন আপোনাৰ পৰম শত্ৰু যেন লাগিছে। কিন্তু মই আপোনাক কৈছো ফ্ৰান্সত আপুনি যিমান দিন খুচি থাকিব পাৰে।

চুপাৰভিলৰ সৈতে মই গুচি আহিলো। বুঢ়া কবিজনে কোনো কৈছিল গমেই পোৱা নাছিল। মই বিবন্ত হলেও এটা বিজয়ৰ গোৰুৰ অনুভৱ কৰিছিলো। এনেকৈ মোক হায়বান কৰা ৰাষ্ট্ৰদূতজনৰ নাম জোৱাকিম ফাৰ্নাণ্ডেজ—চিলিৰ অত্যাচাৰী শাসকজনৰ লগত মিলি মোক হাৰাশাস্তি কৰা এই মানুহজনে সকলোৰে আগত তেওঁক মোৰ বন্ধু বুলি বটনা কৰিছিল, আৰু মোক দেখিলে মিঠা কথা কবলৈ সন্মোগ নোৰিছিল। তেওঁ সেইদিনাই পুৱা গুৱাটেমালাৰ ৰাষ্ট্ৰদূতৰ বোগেদি মোলৈ এটা সাদৰ সন্দেশ পঠিয়াইছিল।

শিপাবোৰ

এবেনবুৰ্গে মোৰ কবিতাবোৰ পঢ়ি সেইবোৰ অনুবাদ কৰিছিল। তেওঁ মোক বকি আছিল—খুব বেচি শিপা—তোমাৰ কবিতাবোৰত খুব বেচি শিপাৰ কথা—কিয় ইমান শিপা?

কথাটো সঁচা। সীমান্ত অঞ্চলে মোৰ কবিতাত দকৈ শিপা পুতি দিছিল, এই শিপাবোৰক উচালি পেলোৱা কোঁতয়াও সম্ভৱ নহৈছিল। মোৰ জীৱন-টোৱেই আছিল এনে—বাবেবাবেই নিজৰ কাষলৈ ঘূৰি আহিছিল, দক্ষিণৰ ছাবিবনৰ পিনে, হেৰাই যোৱা দিনৰ অৱশ্যৰ বাবে খোজ লৈছিল।

সেই মহা অৱশ্যৰ ৭০০ বছৰীয়া পুৰণি গছবোৰ কোঁতয়াৰা মাটিত বাগৰি পৰিছিল, খুমুহাত শিপা উচালিছিল বৰফত মড়ক লাগিছিল, বা জুইত পুৰি ছাবখাৰ হৈছিল। প্ৰকাশ গছবোৰ গভীৰ জঙ্গলত নিজে হুবমুৰকৈ পৰি ভাঙি যোৱাৰ কথা মই শুনিছো। ওক গছবোৰ প্ৰলয়ত বানপানীত

হঠাৎ জুৰি বোৱাৰ কথাও শুনিছো—যেন দৈত্যৰ নিচিনা প্ৰকাণ্ড হাতত
পৃথিৱীৰ দুৱাৰত ঢাকিয়াইছে, নিজৰ কবৰ দিবলৈ সকলোকে অনুৰোধ কৰিছে।

কিন্তু শিপাবোৰ মূৰালি কৰিয়েই বখা হৈছিল; শত্ৰুৱে, সময়ে, সেমেকি,
শেলুৱৈ লাগি এটাৰ পিছত এটা কাৰণে সেইবোৰ ধ্বংস হৈ গৈছিল।

সেই প্ৰকাণ্ড, মূৰালি শিপাবোৰ বা হাতবোৰক মই আহুত বা পোড়া
অৱস্থাত দেখিছিলো। আমি বনৰীয়া বাটোদি যাওঁতে ইহঁতে পদাতি থোৱা
বা কবৰ দিয়া গছবোৰৰ গুহত কথাবোৰ জনাই দিছিল। পাতবোৰক কেনেকৈ
পোহপাল দিছিল কৈছিল, গছ-গছনিৰ ৰাজ্যত এইবোৰ আছিল ভলসৈকে
বিস্তাৰ হৈ থকা মজ্জ। কবুৰ জোপোহা গছবোৰৰ এবিধ নতুন সৌন্দৰ্য
দেখিছিলো। ইহঁত আছিল গভীৰ পৃথিৱীৰ নিজস্ব ভাস্কৰ্য, প্ৰকৃতিৰ
গোপন মহান শিল্প সৃষ্টি।

ৰাফায়েল এলবাৰ্ট আৰু মই এবাৰ আমাৰ দেশৰ অৰ্ছনোৰ কাষত জল-
প্ৰপাত, জোপোহা বনৰি আৰু গছগছনি ভৰা ঠাইত খোজ কাটি ফুৰিছিলো।
তেওঁ কথাটো টোঁৱাই দিছিল যে প্ৰতিডাল গছ বেলেগ আছিল। পাতবোৰে
যেন অসংখ্য সাজত সাজিবলৈ ফেৰিয়ালফেৰি লগাইছিল। তেওঁ কৈছিল যে
ইহঁতক দেখিবলৈ এনে লাগিছে যেন মনোৰম এখন পাৰ্ক সাজিবলৈ বাগানৰ
মালী এজনে গছবোৰ বাচি লৈছিল। বহুত বছৰৰ পিছত ৰোমত ৰাফায়েল-এ
আমি সেই ঠাইত ফুৰাটো মনত পেলাই দি, আমাৰ দেশৰ অৰণ্যৰ স্বাভাৱিক
প্ৰাচুৰ্যৰ কথা উনুৰিয়াইছিল।

কথাটো ঠিক—এতিয়া নাই, আৰু একেবাৰেই নাই। মোৰ মনটো বিষাদত
ভৰি উঠে। সাগৰৰ পাৰে পাৰে, টলটল টাউনৰ ইপিনে-সিপিনে, বোৰোৱা
আৰু কাৰাইউৰ মাজত লৰালি আৰু চেঙেলীয়া বয়সৰ দিনবোৰত ঘূৰিফুৰাৰ
কথা মোৰ মনত পৰিছিল। কিমান যে আনন্দ কিমান যে আৰিষ্কাৰ।
বৰষুণৰ পিছত দালচোন গছৰ লহপহীয়া সৌন্দৰ্য আৰু সুগন্ধ, শেলুৱৈবোৰ
গজি উঠিছে যেন জাৰকালি অৰণ্যৰ অগণন মূখৰ দৰে দাড়িছে গজিছে।

সৰি পৰা গছৰ পাতবোৰ এপিনে আঁতৰাই গুৰুৱাৰ দৰে বিজুলীৰ চক-
মকনি যেন মোৰ চকুত পৰিল। সোণোৱালী কেৰেবাছে ৰালে নাচ নাচিবলৈছে
যেন ৰঙচঙীয়া সাজ পিন্ধিছে।

অথবা আৰু পিছত আৰ্জেণ্টিনাৰ পিনে যাওঁতে দৈত্যৰ সমান সেউজীয়া
গছবোৰৰ গম্বুজৰ ভলসৈ ৰোড়াত উঠি যাওঁতে ইহঁত মোৰ উপৰত ৰাখাৰ

নিচিনা হৈছিল, গছবোৰৰ কোনো কোনো শিপা আমাৰ ঘোড়াডকৈ ওখ আছিল, আৰু সেইবাবে ঘোড়া আগবাঢ়িব নোৱাৰিছিল। খুব কমি আৰু কুঠাৰেৰে কাটিহে আমি শিপাবোৰ পাৰ হৈ সীমান্ত অতিক্ৰম কৰিলো। ওভোটাই পেলোৱা গিৰ্জাৰ দৰে দেখিবলৈ এই গছবোৰে যেন আমাক দেখুৱাবলৈহে বুকুখন মূৰ্চ্ছিত কৰি দিছে।

নিবাসনৰ আৰম্ভ আৰু শেষ

ছোভিয়েট ইউনিয়নত

১৯৪০ চনত মোৰ নিবাসন শেষ হল। ঠিক তেতিয়াই মোক প্ৰথমবাৰ ছোভিয়েট ইউনিয়নলৈ মতা হল। পদাৰ্থজনৰ দেউশ বছৰীয়া জন্ম-বাৰ্ষিকী তাত পালন কৰা হৈছিল। গধূলি বেলিকা বাণ্টক সাগৰৰ পাৰৰ কলা মূৰুভা, প্ৰাচীন আধুনিক মহান বীৰ চহৰ লেনিনগ্ৰাডত মই উপস্থিত হলোঁহি। মহান পিটাৰ আৰু লেনিনৰ চহৰখনত পোৱিছৰ “দেৱদূতৰ দৰে এজন দেৱদূত আছে। মটীয়া বৰণৰ দেৱদূত : ইংপাত বঙৰ গছৰে ঢকা বহল শূৱান বাটবোৰ ; সীহ-বৰণীয়া শিলৰ অট্টালিকাবোৰ, আৰু লোহাবৰণীয়া সেউজীয়া সাগৰ। পৃথিৱীৰ ভিতৰতে মনোৰম মিউজিয়মবোৰ, জাৰৰ ধনবন্ধ, তেওঁলোকৰ চিত্ৰ-সম্পদ, সাজ-পোছাক, চকুত ছাটি মাৰি ধৰা মণিমূদ্ভা, তেওঁলোকৰ উৎসৱৰ সময়ত পিন্ধা সাজ, অস্ত্ৰশস্ত্ৰ, খোৱাদ্ৰৱ টেবুলৰ বাচন—সকলো চকুৰ আগতে দেখিবলৈ পালো। আৰু দেখিলো নতুন, অমৰ স্মৃতিচিনবোৰ, অৰোৰা নামৰ সাগৰত সন্ধান লৈ ফুৰা জাহাজখন—ইয়াৰ বন্দুকৰ গুলিবোৰ যেন লেনিনৰ চিন্তাক উদগনি দি অতীতৰ বেৰা ভাঙি বুৰঞ্জীত নতুন অধ্যায় খুলিছিল।

মই তালৈ গৈছিলো এশবছৰতকৈ আগতে মৃত্যু হোৱা এজন কবিৰ লগত নিবন্ধি আছিল বাবে। আলেকজেন্ডাৰ পদাৰ্থজন আছিল অক্ষয় অমৰ কথা-সাহিত্যিক আৰু উপন্যাস ৰচয়িতা। জনগণৰ কবি এই ৰাজকোঁৱৰ জনে মহান ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ অন্তৰ জুৰি বহি আছে। তেওঁৰে দেউশ বছৰীয়া জন্মদিন পালন কৰিবলৈ ৰাছিয়াৰ মানুহে এটা এটাকৈ শিল সজাই জাৰৰ দিনৰ ৰাজকাৰ্য্য আকৌ সাজিছে। নাজী সেনাৰ হিলৈ বন্দুক গুলি মাৰি ধূলিত পৰিণত কৰা ধ্বংসাৱশেষৰ পৰা অতীতত যেনেকুৱা আছিল ঠিক তেনেকৈ প্ৰতিখন দেৱাল সজা হৈছে। কাৰ্য্যক্ষম বোৰৰ পুৰণি নক্সাবোৰ, কালৰ অৰিনাশী সাক্ষী দলিলবোৰ নকল কৰি জলমলীয়া খিড়কী, কাৰুকাৰ্য্যময় কৰ্ণিচ আৰু ঘাই চকুতবোৰৰ মুখ সজা হৈছিল। আইন এবুদুদৰ এজন অসম্ভাৱ কবিৰ সন্ধান দেখুৱাবলৈ—এটা ৰাদুদৰ এনেটকৈ সজা হৈছিল।

ইউ এছ এছ আৰ-ত বি কথাটোৰে প্ৰথমতে মোৰ মন কাটিলে সি হল ইয়াৰ বিশালতাৰ অনুভূতি—এই বিশাল দেশৰ বৃহৎ জনসংখ্যাৰ মাজত একতা, সমতলৰ বাৰ্চগছৰ আগোলন, আচৰিতভাবে নষ্ট নকৰি ভালকৈ ৰাখি থোৱা প্ৰকাণ্ড অৰণ্যভূমিবোৰ, ডাঙৰ নৈবোৰ, গম-খোঁতৰ পথাৰত পহৰা দিয়া ঘোড়াৰ চৌৰ দৰে বতাহৰ গাড়ি।

ছোভিয়েট দেশখনক মোৰ প্ৰথম দৃষ্টিতে ভাল লাগিল। মই এইটো বদ্বীজলো যে এই দেশখনে পৃথিবীৰ চুকে কোনে বসে মানুহ থাকে তাতে নৈতিক শিক্ষা দিব পাৰে, শিক্ষাৰ সম্ভাৱনা বিজাই উন্মত্ততাকৈ কাম কৰি, অইনৰ কামৰ ভাগী হৈ ক্ৰমান্বয়ে উন্নতি বিধান কৰে। মই আৰু বদ্বীজ পালো প্ৰকৃতিৰ বিশুদ্ধতা ৰক্ষা কৰা কামত স্টেপ অণ্ডলৰ এই দেশৰ পৰা অসাধাৰণ উত্তৰণ আৰম্ভ হৈছে। গোটেই মানৱ জগতে জানে ইয়াত এটা বিৰাট সত্য মুকলি কৰা হৈছে—আৰু গোটেই বিশ্বজগতে তাৰ ফল কি হ'ব জানিবলৈ আগ্ৰহেৰে অপেক্ষা কৰি আছে। কোনোবাই আকৌ বিভীষিকা দেখিছে, অইন কোনোবাই কোনো হৈছে চাইছে, আকৌ অইনে বিশ্বাস কৰে যে কি ঘটিব খিৰছে ভেঙলোকে তাক দেখা পাইছে।

অৰণ্যৰ ঠিক মাজত পৌৰাণিক দস্তুৰ অনুসৰি পৰবৰ দিনাৰ নিহিনাকৈ সাজ-পোছাক পিন্ধা হেজাৰ হেজাৰ চহা হজুৱাই পদাধীনৰ কবিতা শুনো দেখিলো—বেন জীৱনৰ জয়বোলহে তাত বাজি উঠিল : মানুহ, গছৰ ভাল-পাত, প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড পথাৰবোৰ—সত কুমলীয়া গমৰ পুলিত জীৱনৰ প্ৰথম চিনবোৰ ফুটি ওলাইছে। প্ৰকৃতিয়ে মানুহৰ লগত বিজয়ৰ ঐক্যডান যোগ দিছিল। মিথাইলভাৰ্শ্বক অৰণ্যত পদাধীনৰ সেই কবিতা বিলাকৰ পৰাই গছ-গ্ৰহাস্তৰলৈ যোৱা অভিযাত্ৰীজন ভৱিষ্যতে অনিবাৰ্যভাবে উপজিব—ওলাব।

চহা সকলে তাত কবিতা উৎসৱ পালন কৰি থাকোতেই এজাক ডবাণিপটা বৰষুণ দিলে। আমাৰ ওচৰতে বজ্জপাত হল গছৰ ভলত বহুত মানুহে আগল্ল লৈছিল—এডাল গছ তেনে মানুহৰ সৈতে পদবি ছাৰখাৰ হৈ গল। বেগবতী প্ৰকৃতিৰ নানা খেলালৰ ইও এটা দৃশ্যহে। তাতকৈও ডাঙৰ কথা হল সেই বৰষুণত তিতা কবিতাই ইতিমধ্যে মোৰ কবিতাত ঠাই পাইছে—সেই কবিতাই মোক ভবাইছিল।

ছোভিয়েট দেশৰ গাওঁভূই লাহে লাহে সলনি হ'ব খিৰছে। প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড চহৰ সজা হৈছে, খাল কটা হৈছে। জুগোল বদলিব লাগিছে। কিন্তু মই

সেই তেতিয়া প্ৰথম বাৰ ষাণ্ডেই বদাঁজিছিলো যে সিহঁতৰ লগত মোৰ কিবা এটা মিল আছে। মই বদাঁজৰ নোৱাৰো—বা মোৰ বাদ্যৰ অনুভূতিৰ বাহিৰৰো সকলো খিনিকে মই যেন চিনি পাইছিলো।

মস্কোত, লেখক সকলে যেন অনবৰত উত্তেজিত হৈ থাকে। আইভিয়াৰ অবিৰত অদল-বদল হৈ থাকে। তাত নিম্নদূৰ পশ্চিমদেশে আবিষ্কাৰ কৰাৰ বহুত আগতে মই জানিছিলো যে পেণ্টাৰনাক আৰু মায়াকোভস্কি ছোভিয়েটৰ সৰ্বপ্ৰেষ্ঠ কবি। মায়াকোভস্কি হ'ল বাইজৰ কবি। তেওঁৰ কবিতা বজ্জৰ দৰে, চেহেৰাটো ব্লোজৰ দৰে আটিল—হিয়াখন উদাৰ—বিদ্রোহী ভাষাক সাৰথি কৈ ৰাজনৈতিক ঐকিতাৰ খুব টান সমস্যাবোৰ সমাধান কৰিবলৈ তেওঁ জাপ দি পৰিছিল। পেণ্টাৰনাক আছিল গধূলিৰ হাঁৰ দৰে, এই প্ৰেষ্ঠ কবিজনৰ অস্তৰ জোৰা অতি প্ৰাকৃতিক অনুভূতিৰে ভৰা—ৰাজনীতিত তেওঁ সং প্ৰতিক্ৰিয়াশীল—দেশৰ এই পৰিবৰ্তনক তেওঁ জ্ঞানৰ পোহৰত উদ্ভাসিত পাদবীৰ্তকৈ অইন বোচ একো নহয় বুলি ভাবিছিল। তথাপি, তেওঁৰ চিৰস্থায়ী ৰাজনৈতিক মতামতৰ কঠোৰতম সামালোচক সকলেও পেণ্টাৰনাকৰ কবিতা মূখস্থ কৈ মোক শুনাইছে।

কলাক্ষেত্ৰত দীৰ্ঘ সময় খৰি ছোভিয়েট মতবাদে যে গোড়ামিৰ আশ্ৰয় লৈছে তাক নুই কৰিব নোৱাৰি। কিন্তু এইটো উল্লেখ কৰিব লাগিব যে এই গোড়ামিক সদায় এটা খুঁত বুলি কোৱা হয়, আৰু খোলাখুলিকৈয়ে তাৰ বিৰুদ্ধে ধুঁজা হয়। মইমতীয়া স্বভাৱৰ বিখ্যাত সমালোচক ৰালভৰ সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধবোৰত কোৱা হৈছে যে ব্যক্তিপূজাই ছোভিয়েট কৃষ্টিৰ উন্নতিত কঠিন মনোভাৱ সৃষ্টি কৰিছে। চাৰিওপিনৰ পৰা প্ৰতিবাদৰ ধুমুহা হৈ বাবই লাগিব। আমি জানো যে আদেশতকৈ জীবন বোচ ৰলী আৰু বোছি আঁকোৰ গজালি। বিদ্রোহেই জীবন। আদেশবোৰে নিজৰ কবৰ নিজে খান্দি লয়।

এবেনবুৰ্গ বয়সীয়াল—কিন্তু তেওঁ এতিয়াও ছোভিয়েট কৃষ্টিৰ বিদ্রোহী সকলৰ সৰ্বপ্ৰেষ্ঠ প্ৰবক্তা বুলি কব পাৰি। গোৰ্কী স্ট্ৰীটত থকা মোৰ এই বন্ধুৰ ঘৰলৈ মই সদায় গৈছিলো। পিকাছোৰ চিত্ৰকলা আৰু লিথোগ্ৰাফবোৰে এই দেৱালত শোভা পাইছিল। মই তেওঁৰ মস্কোৰ ওচৰত থকা গছৰ পদালি আৰু সন্তা-বনৰ সংগ্ৰহশালাখন চাবলৈকো গৈছিলো। গছ-গছনিৰ প্ৰতি এবেনবুৰ্গৰ বাপ আছে—আৰু মই গৈ প্ৰায় সদায় তেওঁক বাগানতে পাইছিলো। ব্যখান'ৰ

বন নিৰোৱা আৰু তেওঁক চাৰিওপিনে গাঁজ উঠা নানা মন্তব্য, সিদ্ধান্ত তেওঁ একেলগেই কৰিছিল।

পিছলৈ কবি কিসাঁনোভ মোৰ এজন প্ৰিয় বন্ধু হৈ পৰিছিল। তেওঁ মোৰ কবিতা বাছনিৰ ভাষালৈ অনুবাদ কৰিছিল। সকলো ছোভিয়েট কবিৰ দৰে কিসাঁনোভও এজন উগ্ৰ দেশপ্ৰেমিক—তেওঁৰ কবিতাত শূৱলা বাছনিৰ ভাষাৰ উজ্জ্বল চমক আৰু সঙ্গীতৰ মাধুৰী একেলগে পোৱা যায়। তেওঁৰ কলমত জলপ্ৰপাতৰ সৌতৰ দৰে এনে কবিতাৰ ঢল নামে।

মস্কে আৰু তাৰ গাওঁ অঞ্চলত মই ঘনাই লগধৰা আৰু এজন কবি হ'ল তুৰ্কী কবি নাজিম হিকমত। তেওঁৰ দেশৰ অস্থিৰমতি চৰ্কাৰবোৰে ওঠৰ বহুৰ খৰি এই ক্ষমতাশালী কবিক বন্দী কৰি ৰাখিছিল। তুৰ্কী নৌবাহিনীক ৰিদ্রোহ কৰিবলৈ উচুটাই দিয়াৰ চেষ্টা কৰা বুলি তেওঁক নৰকৰ শাস্তি ভোগ কৰোৱা হৈছিল। তেওঁৰ বিচাৰ হৈছিল এখন যুদ্ধ জাহাজত। কবিয়ে মোক তেওঁৰ বিচাৰৰ বৰ্ণনা কৰি শুনাইছিল। জাহাজৰ দলঙৰ ওপৰেদি তেওঁক সিহঁতে খোজকাঢ়ি পাব হৈ যাবলৈ বাধ্য কৰিছিল। সেই সময়ত তেওঁৰ নিশকতীয়া ভৰি দুখনে থৰক-থৰককৈ কোনোমতেহে থিয় হ'ব পাৰিছিল। গুৱে-মুণ্ডে ভৰা পাগুখানা এটাত এইবাৰ তেওঁক নি সন্মুখালে। আঠুলৈকে ভৰা গু-মুণ্ডৰ মজিয়াত ভৰি দি কবি ভাইজনে যেন এইবাৰ নিজৰ শাস্তি হেৰুৱা যেন পালে। গোন্ধৰ ভয়কত তেওঁৰ মূৰ আচন্দ্রাই কৰিলে। কিন্তু তাৰ পিছতে তেওঁৰ মনত পৰিল যে শাস্তিদাতাবোৰে নিশ্চয় তেওঁৰ ওপৰত চকু ৰাখিছে, তেওঁক মাটিত লুটিখাই পৰা দেখিলে সিহঁত খুছী হ'ব। তেওঁক কণ্ঠ পোৱা হৈ সিহঁতে বিচাৰে। এই চিন্তাৰ পিছত তেওঁৰ শাস্তি আৰু অহংকাৰ ঘূৰি আহিল। তেওঁ গান গাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে, পোনতে গুণগুণকৈ— তাৰ পিছত ডাঙৰকৈ আৰু অৱশেষত চিঁঞৰি চিঁঞৰি। তেওঁ জনা চব গান গালে—তেওঁৰ মনত পৰা সকলোবোৰ প্ৰেমৰ কবিতা, তেওঁৰ নিজৰ কবিতাবোৰ, চহা হজুৱাৰ গীতি কবিতাবোৰ, জনগণৰ সংগ্ৰামৰ সকলোবোৰ স্বপ্নগীত তেওঁ গালে। গান গাই তেওঁ সেই ময়লা মলমল আৰু অভ্যাচাৰীৰ শাস্তিক পৰাস্ত কৰিলে। এই কথা শুনোঁৰ পিছত মই তেওঁক কৈছিলো, “মোৰ সোদৰ ভাইটি, আমাৰ সকলোৰ বাবেই তুমি গান গাইছিলো—আমাৰ মনত আৰু খোঁকোজা থাকিব নালাগে, আমি কি কৰিম গুণাগুণ কৰিবও নালাগে। এতিয়া গান গাব লাগিব বুলিছে আমি জানিলো।”

দেশৰ মনুহৰ দুখ-কষ্টৰ কথাও তেওঁ মোক শুনাইছিল। ডুকীৰ্ত্ত সামন্ত
 প্ৰভুবোৰ চহা হজুৱাৰ ওপৰত নিৰ্ভূৰ অত্যাচাৰ চলায়। নাজিমে তেওঁলোকক
 বন্দীশাললৈ অনা দেখে, দিনৰ খোৰাকী হিছাবে পোৱা খুটিৰ টুকুৰা তেওঁলোকে
 ধপাতৰ লগত সলনি কৰাও তেওঁ দেখিছিল। আৰু অৱশ্যেহে দেখা গৈছিল
 যে ভোকত পগলাৰ দৰে হৈ তেওঁলোকে ঘাইবোৰলৈ কেৰাহিকৈ চাইছিল।
 তাৰ পিছত আৰু অলপ মনোবোণ দি চাইছিল, যেন খুব লোভৰূহে বস্তু
 শেহত এদিন দুডালমান ঘাই মূখত সন্মুখাই দিছিল। তাৰো পিছত মূৰ্ত্তি
 মূৰ্ত্তি ঘাই ছিঙি খাইছিল। একেবাবে শেহত চাৰিওখন হাতভৰিৰ ওপৰত ভৰ
 দি ঘোড়াৰ দৰে ঘাই খাইছিল। কটৰ গোড়ামি বিবোধী নাজিমে তেওঁৰ
 নিৰ্বাসনৰ বহুত বছৰ ছোঁভিয়েট দেশত কটাইছিল। এই দেশৰ প্ৰতি তেওঁক
 ভালপোৱা বহুত কথাত প্ৰকাশ পায়—মই কবিতাৰ ভৱিষ্যতত বিশ্বাস কৰো।
 মই এইটো বিশ্বাস কৰো কাৰণ বিশ্বৰ দেশৰ আত্মাই অইন সকলো দেশতকৈ
 কবিতাৰ বাবে হাবিয়াস কৰে মই এতিয়া সেই দেশত বাস কৰিছো। মানুহে
 নিজৰ বুদ্ধি লব লগা বহুত গোপন সূৰ এই কথাবোৰত যেন কপি উঠিছে
 ছোঁভিয়েট ৰাইজৰ বাবে সকলো পৰ্ৱিণ্ডবাল, সকলো বাদুঘৰ সকলো
 খিয়েটাৰ মুকলি হৈ আছে—তেওঁলোকেই ছোঁভিয়েট লেখকৰ মধ্যমণি।
 সাহিত্যকৰ্মৰ উদ্দেশ্যলৈ বোঁতয়া তৰ্ক-বিতৰ্ক চলে এই কথাটো পাহৰি
 ৰোৱা উচিত নহব। এহাতে নতুন পদ্ধতিবোৰ—বিবোধে এতিয়ালৈকে
 থকা সকলো কামৰ পূৰ্ণগঠন কৰে, সেইবোৰ আৰু উন্নত হৈ সাহিত্যকৰ্মৰ
 ইমানদিনীয়া বীভিক ভাজিব লাগিব। অইন হাতে এনে এটা গভীৰ
 আৰু সদৃশ প্ৰসাৰী বিপ্লৱৰ লগত খোজত খোজ মিলাই মানুহে কেনেকৈ
 নোবোৱাকৈ থাকিব পাৰে? কেনেকৈ ভয়, সংঘৰ্ষ, মানুহৰ সমস্যাবলী,
 প্ৰাচুৰ্য, অগ্ৰগতি, বৰ্ধন আৰু এনেকৈ এখন বৃহৎ দেশৰ ৰাজনৈতিক,
 আৰ্থিক আৰু সামাজিক পদ্ধতিৰ আমূল পৰিবৰ্তন মানুহে তেওঁৰ লেখাৰ
 কেন্দ্ৰীয় বিষয়ৰ পৰা বাদ দি ৰাখিব পাৰেনে? কেনেকৈ মানুহে ভয়কৰ
 আক্ৰমণ, পকা উপনিবেশবাদীৰ অত্যাচাৰী হাত, সকলো মত আৰু
 পথৰ জ্ঞান আৰু সংস্কাৰৰ উন্নতিত বাধাদানকাৰীয়ে খুন্দা মাৰি
 ৰখা ৰাইজৰ লগত এক নোহোৱাকৈ থাকিব পাৰে। সাহিত্য বা কলাই
 ইমান প্ৰাপবন্ত ঘটনা প্ৰবাহৰ মাজত কাল্পনিক স্বাধীনতাৰ ভাও ৰখিব
 পাৰেনে?

আকাশখন বগা, আবেলি চাৰি বজাত ইয়াৰ ৰং কলা। সেই সময়ৰ পৰা, চহৰত ৰাতি নামে।

মস্কেকা হল জাৰৰ দিনৰ চহৰ। জাৰৰ দিনাই এখন বৃণহী চহৰ। অসংখ্য অট্টালিকাৰ চালত বৰফ পৰি থিতাপী লৈ আছে। পকা বাটবোৰ জিলিকিছে—সেইবোৰ সবতে চাপচিকণ। বতাহ যেন টান ফটফটীয়া কাঁচ। চহৰৰ ৰংটো কোমল ভীখাৰ দৰে অলপ ধূসৰ বৰণীয়া। হেজাৰ হেজাৰ বাটবুৱাই যেন জাৰ লগা নাই এনেকৈ অহাযোৱা কৰি আছে। এই সকলোবোৰে মস্কেকাক এখন সপোনপদৰী কৰি ৰাখিছে আৰু ইয়াৰে অসাধাৰণ অলংকাৰৰে কোনোটা ভূতপ্ৰেতৰ দৰে পদৰ্শি মৰি বৃজি যোৱা, কোনোটা একেবাবে জীৱন্ত ইয়াৰ বিশাল প্ৰাসাদপদৰী কৰি ৰাখিছে।

মস্কেকাৰ তাপমাত্ৰা শূন্যতকৈ ৩০ ডিগ্ৰী কম—পৃথিৱীৰ বৃকৃত এখন জলমলীয়া হৃদয়; জুই আৰু বৰফ বহুৱাই সজা এটা তৰাৰ দৰে ইয়াৰ শোভা।

মই খিড়কীৰে বাহিৰলৈ চালো। ৰাস্তাত এটা প্ৰহৰীৰ জাক সজাই ৰখা হৈছে—কিবা এটা সন্মান জনাবৰ ঘটনা নিশ্চয় আছে। কি ঘটনা?—মহান ভিছিনিম্বিকৰ মৃত্যুৰ বাবে শোকষাট্টা। শোকষাট্টা যাতে মানুহে ভালকৈ চাব পাৰে তাৰ বাবে ৰাস্তাঘাট খালি কৰা হৈছে। গহীন নিস্তব্ধতা বিৰাজ কৰিছে চাৰিওপিনে। শীত ঋতুৰ উদং শাস্তিৰ পৰিবেশে মহান ষোদ্ধাক সন্মান জনাইছে। ভিছিনিম্বিকৰ প্ৰেৰণা ছোভিয়েট মাতৃভূমিৰ শিপালৈ বিয়পি, আকৌ ঘূৰি আহিছে।

শোকষাট্টা যোৱাৰ সময়ত অস্ট্ৰ-শস্ত্ৰৰে সন্মান জনাবলৈ গোট খোৱা সৈন্যসকল ভেতিয়াও শাৰি পাতি আছিল। মাজে মাজে তেওঁলোকৰ এজনে খৰকৈ নচা নাচ দেখুৱায়। হাতমোজা পিন্ধা দুখন হাত ওপৰলৈ তুলি এক চেকেন্ড ভৰিৰ জোতাৰে উচাল মাৰি এই নাচ নচা হয়। ইয়াৰ বাহিৰে তেওঁলোক একেবাবে নিথৰ। মোৰ এজন স্পেনীয় বন্ধুৱে এবাৰ মোক কৈছিল যে দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সময়ত বোমাবৰ্ষণৰ পিছত অতিপাত ঠান্ডা বতৰতো মস্কেকাবাসীক ৰাস্তাত আইচক্ৰীম খাই থকা দেখা গৈছিল। মোৰ বন্ধুজনে কৈছিল, “মই ভেতিয়াই জানিছিলো উত্তৰৰ বৃদ্ধ চলি থকা সময়ত, শূন্যডিগ্ৰীতকৈ কম তাপৰ বতৰত, শাস্তভাৱে এনেকৈ আইচক্ৰীম খাই থকা দেখি বৃজিছিলো যে তেওঁলোকে বৃদ্ধ জিকিবই।”

পাক'ড গছবোৰত বৰফ পৰাত বগা হৈ গোভা পাইছে। জাবকালি পাক'ড গোট মাৰি থকা এই ফটিকৰ লেখিয়া ফুলৰ পাহি হেন বৰফৰ কোনো স্বিকৃতি নাই। সূৰ্যৰ কিৰণ পৰিলে সেইবোৰ আৰু জলমলীয়া হয়। বগা জুইৰ শিখাৰ দৰে জ্বলন্ত কৰিলেও, বৰফ গলি ফুলৰ নক্সাৰ পৰা এটোপাও পানী নোলায়। এইখন এখন মনি মকুতাৰে ভৰা পৃথিৱী—আমি জন্মি চালে ইয়াৰ ভিতৰেদি বৰফৰ বসন্ত বাগানৰ মাজেদি ক্লেমলিনৰ প্ৰাচীন শুশুৰোৰ, হেজাৰ বছৰীয়া পুৰণি লাহী গম্বুজৰ মুখ চেষ্টা বাহিৰলৈ সোণাস্থী চন্দ্রতপ-খন দেখা পাওঁ।

মস্কেৰ সীমা পাৰ হৈ অইন এখন চহৰলৈ বাবৰ সময়ত আমি বগা বহুল বাট-পথ দেখিলো। পিছত হে জানিলো ঠাণ্ডাত গোট মাৰি বৰফ হৈ পৰা সেইবোৰ নৈহে। স্থিৰ নৈ এখনৰ বুকুত জালোৱা এজনৰ ক'লা ছাঁ, ছবিৰ দৰে নিজতে নিজে মগ্ন। মাজে মাজে চকচকীয়া পিছল টেবুলক্লথৰ ওপৰত এটা মাখিৰ দৰে তেওঁক লবচৰ কৰা দেখিছিলো। জালোৱা জনে পানী-গোট মাৰি বৰফৰ কাপোৰৰ এডোখৰ ঠাই বাচি লৈ, তাৰ বৰফখিনি হাতেৰে কুৰাকি এটা ফুটা কৰে—ভেতিয়া তাৰ মাজেদি তলত বৈ যোৱা পানীৰ সোঁত চকুত পৰে। কিন্তু ভেতিয়াই কোনো মাছ ধৰিব নোৱাৰি, কিয়নো ফুটাকৰা লোহাডাল দেখি মাছবোৰ পলাইছে। অকণমান খোৱাবন্ধু ফুটাটোৰে ছটিয়াই দিলে—আৰু এইবাৰ বৰশী পেলাই তেওঁ পুঙাটোৰ পিনে চাই বল। হাড় কপোৱা জাবত ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা তেওঁ বৈ থাকিছিল।

সূৰ্যেৰ অগ্নিৰ এই জালোৱা সকলৰ কামৰ লগত লেখকৰ কামৰ মিল আছে। লেখকে নৈখন বিচাৰি লব লাগে, আৰু বৰফত যদি নৈখন গোটমৰা দেখে, তেওঁৰো বৰফত এটা ফুটা কৰি লব লাগে। তেওঁৰো ধৈৰ্য্য ধৰিব লাগিব। ঠাণ্ডা বতৰ আৰু বিৰূপ সমালোচনা সহিব লাগিব, মানুহৰ ইতি-কিঞ্চৰ উত্তৰ দিব লাগিব, গভীৰ পানীৰ মাছ বিচাৰিব লাগিব, ঠিক বৰশীটো পেলাব লাগিব, আৰু ইমান পৰিশ্ৰমৰ পিছত অকণমান এটা মাছহে ধৰিব পাৰিব। ডাঙৰ মাছ ধৰিবলৈ তেওঁ আকৌ ঠাণ্ডা পানী, সমালোচকৰ বাক্যবাণ সহি—অৱশেষত এটা ডাঙৰ মাছ মাৰিব পাৰিব।—আকৌ এটা তাতোকৈ ডাঙৰ, তাৰ পিছত তাতোকৈ ডাঙৰ।

মস্কেত লেখক সকলে মোক তেওঁলোকৰ এখন সন্মিলনীলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল। নামী মানুহৰ আসনত ডাঙৰ জালোৱা সকল বহি আছিল—

তেওঁলোকেই ছোভিয়েট লেখাৰ জগতত প্ৰেষ্ঠ। ফাডিয়েভ আছিল বগা চুলি আৰু জকমকীয়া দাঁতেৰে, ইংৰাজ জালোৱাৰ সুন্দৰ মূখৰ গঢ়ৰে ক্ষীণ ফোঁড়ন। এবেনবুৰ্গৰ মূখৰ চুলি আউলিজাউলি। পোছাকটো সেইদিনাই প্ৰথম পিন্ধা হলেও বাতি পিন্ধি শোৱাৰ দৰে সোতমোহ খোৱা। টিমোনোভ তেওঁলোকৰ লগত আছিল।

মণ্ডৰ ওপৰত, মঙ্গোলীয় গঢ়ন পিতনৰ সৈতে ছোভিয়েট সাধাৰণতন্দ্ৰৰ সদৃশতম অঞ্চলৰ পৰা অহা মূখিয়াল লেখকসকল আছিল—তেওঁলোকৰ প্ৰথম কিতাপবোৰ অলপ দিনৰ আগতে মাত্ৰ প্ৰকাশ হৈছিল। মই আগতে কেতিয়াও এওঁলোকৰ নাম শুনো নাছিলো। অঘৰী দেশৰ বৰ্ণমালা নোহোৱা দেশৰ লেখক এওঁলোক।

পুনৰ ভাৰতবৰ্ষত

১৯৫০ চনত মই হঠাৎ ভাৰতবৰ্ষলৈ যাবলগীয়া হলো। পেৰিছত জোলিয়ট কুৰিয়ে মোক তালৈ এটা কামৰ বাবে পঠিয়ালে—নতুন দিল্লীলৈ গৈ বেলেগবেলেগ ৰাজনৈতিক মতৰ মানুহক লগ ধৰি, ভাৰতৰ শান্তি আন্দোলনক আৰু শান্তিশালী কৰা যাবনে নাযায় তাক আলোচনা কৰা।

জোলিয়ট কুৰি বিশ্ব শান্তি আন্দোলনৰ সভাপতি আছিল। আমি বহুত সময় কথাবতৰা পাতিলো। প্ৰেষ্ঠ শান্তিকামী দেশ বুলি ভাৰতবৰ্ষৰ সন্মান আছে অথচ শান্তিকামী আন্দোলনৰ বিষয়ে মতামতত এই দেশে কম গুৰুত্ব দিছে বুলি তেওঁ চিন্তিত হৈছিল। প্ৰধানমন্ত্ৰী নেহেৰু নিজেও শান্তিৰ এজন প্ৰেষ্ঠ প্ৰবক্তা বুলি জনাজাত—এই দেশত শান্তিৰ শিপা পোতা আছে বহুত পুৰণি আৰু গভীৰ শিপা।

জোলিয়ট কুৰিয়ে মোৰ হাতত দখন চিঠি দিলে। এখন বোম্বেৰ এজন বৈজ্ঞানিকলৈ, আৰু এখন মই প্ৰধানমন্ত্ৰীক নিজ হাতেৰে দিবলগীয়া। দীৰ্ঘ-ক্ষীয়া ঘাঢ়া, অথচ ইমান সহজ এটা কামৰ বাবে মোক বাচি লোৱা দেখি মই অস্বাভাৱিক অলপ আচৰিত হৈছিলো। ষোঁৱনৰ কেইটামান বছৰ কটাই অহা সেই দেশখনৰ প্ৰতি মোৰ অগাধ প্ৰীতিও ইয়াৰ এটা কাৰণ হ'ব পাৰে। অথবা সেই বছৰতে মই শান্তি পুৰস্কাৰ পোৱা বাবেও হ'ব পাৰে। পাবলো পিকাছো আৰু নাজিম হিকমভেও পিছত এই পুৰস্কাৰ পাইছিল।

বোম্বেলৈ বঢ়ল মই প্ৰেনত উঠিলো। মই আকৌ ঘিহ বছৰৰ মূৰত
ভাৰতলৈ গৈছো। ইতিমধ্যে এই দেশখন সাৰ্বভৌম সাধাৰণভাৱে ৰূপান্তৰ
হৈছে—স্বাধীন হবলৈ ৰাজ্য থকা উপনিবেশ আৰু নহয়। ১৯২৪ চনত মই
ভাৰতৰ প্ৰথম কংগ্ৰেছত যোগ দিছিলো। তেতিয়াৰ কংগ্ৰেছবোৰৰ নেতা
গান্ধীৰ সপোন দিঠকত পৰিণত হৈছে। বোধহয় মোৰ সেই সময়ৰ
বন্ধু এজনো আৰু জীয়াই নাই—তেওঁলোক বিপ্লৱী ছাত্ৰ আছিল,
আৰু নিজৰ ভাইৰ দৰে মোক তেওঁলোকৰ সংগ্ৰামৰ সকলো কাহিনী
শুনাইছিল।

প্ৰেনৰ পৰা নামি পোনেই কান্টেমচৰ পিনে গলো। তাৰ পৰাই মই কোনোবা
এটা হোটেললৈ যাম। পদাৰ্থবিদ ৰমনক তাতে চিঠিখন দি নিউ দিল্লীলৈ
যাম। কিন্তু নতুন স্বাধীন ভাৰতবৰ্ষক মই তেতিয়াও চিনি পোৱা নাছিলো।
কান্টেমচ তালাসীৰ পৰা মোৰ চুটকেছটো ওলাই আহোঁতে বহুত পলম হৈ
গল। কান্টেমচ ইংসপেটৰ বোলা এজনা মানুহে মোৰ বস্তু-বাহানি-
বোৰ ফণীতে ঢুলি আচোৰাদি তন্নতন্নকৈ পৰীক্ষা কৰি চালে। মই বহুতদেশৰ
কান্টেমচ বিষয়ক পৰীক্ষা দেখিছো, কিন্তু কেতিয়াও এনেকুৱা অৱস্থাত পৰা
নাই। মালপত্ৰ মোৰ লগত বেচি নাছিল, মজলীয়া আকাৰৰ এটা চুটকেছত
কাপোৰ কানি, আৰু এটা ছামড়াৰ মোনাত ভৰাই টৰলেটৰ বস্তু বাহানি
আনিছিলো। কিন্তু সিহঁতে মোৰ লংপেণ্ট, হাফপেণ্ট আৰু জোতাবোৰ
ওপৰলৈ তুলি সিহঁতৰ পাচজোৰ চকুৰে পৰীক্ষা কৰি চাইছিল। জেপ আৰু
সিগনিবোৰ অতি সাৱধানে পৰীক্ষা কৰা হল। বোমত মই থকা হোটেলৰ
কুঠৰীত পোৱা এডুখৰি সোতমোচ খোৱা খবৰৰ কাগজেৰে জোতাজোৰ মেৰিয়াই
লৈছিলো—একেলগে বাকচত সন্মুখৰ কাপোৰকাৰি খিনি বাতে লেতেৰা নহয়
সেইবাবে। কাগজখনৰ নাম বোধহয় অচ্চাৰভেটৰ বোমানো আছিল। এখন
শ্বেজৰ ওপৰত কাগজখন পাৰি লৈ, তাক পোহৰলৈ নি জুৰ্মি জুৰ্মি চালে।
এখন গুৰুত দলিলৰ দৰে তাক ভাজ কৰি লৈ মোৰ আইন কেখনমান কাগজৰ
লগত আঁতৰাই ধলে। মোৰ জোতাজোৰকো ভিতৰে বাহিৰে—কিবা মহা-
মজলীয়া ফিছলৰ নমুনাৰ দৰে পৰীক্ষা কৰি চোৱা হল।

এনে অসজ্ঞাত পৰীক্ষা দুখ-টা ধৰি চলিল। মোৰ কাগজপত্ৰবোৰ—
পাছপোৰ্ট, ঠিকনালেখা বহীখন, প্ৰধানমন্ত্ৰীলৈ জনা চিঠিখন, আৰু অচ্চাৰ-
ভেটৰ বোমানোৰ ফটা কাগজখন সকলোকে মেৰিয়াই এটা বাণ্ডল বান্ধি, মোৰ

চক্ৰৰ আগতে ভাত পৰিপাটীকৈ চিলমোহৰ মাৰি আঁতৰাই ধলে। ভাৰ পিছতহে মই হোটেললৈ বাৰ পাৰিলো।

আমাৰ দেশ চিলিৰ প্ৰসিদ্ধ ধৈৰ্য্য নেহেৰুৱাবলৈ মই সকলোখিনি ইচ্ছা-শক্তি প্ৰয়োগ কৰি আছিলো। তেওঁলোকক মই কলো যে চিনাকী দিবলৈ চক্ৰাবী এই প্ৰমাণপত্ৰবোৰ নাথাকিলে কোনো হোটেলত মই ঠাই নাপাম। ভাৰতলৈ অহাৰ মোৰ এক মাত্ৰ উদ্দেশ্য হল প্ৰধানমন্ত্ৰীক এখন চিঠি দিয়া, তেওঁলোকে চিঠিখন বাজেয়াপ্ত কৰি নিলে মই তেওঁক চিঠিখন কেনেকৈ দিম ?

“আমি হোটেল কতৃপক্ষৰ লগত কথা কয় আৰু তেওঁলোকে আপোনাক থাকিবলৈ দিব। কাগজপত্ৰ আপোনাক ঠিক সময়তে দিয়া হ’ব”।

মই ভাবিলো বৌৱনৰ অভিজ্ঞতাত এই দেশৰে স্বাধীনতা সংগ্ৰামী সকলৰ কাহিনীয়েই মোৰ মনত দকৈ সাঁচ বহুৱাইছিল। মোৰ চুটেকেছটো আৰু মূখখন একেলগে বন্ধ কৰিলো। মাত্ৰ এটা কথাহে মোৰ মূখৰ পৰা ওলাল—ছেঃ !

হোটেলত প্ৰফেছৰ বেৰাৰ লগত দেখা হল। কাম্‌টমচ্-অৰ ঘটনাটোৰ কথা মই তেওঁক জনালো। তেওঁ এজন সাধ্বিক স্বভাৱৰ হিন্দু মানুহ। এই ঘটনাবোৰ তেওঁ পাতলকৈ ললে। দেশৰ প্ৰতি তেওঁৰ মনোভাৱ সহিষ্ণু আৰু তেওঁৰ দেশ এতিয়াও গঢ়াৰ অৱস্থাতে বৈছে বুলি মোক জনালে। আনহাতে মই কিন্তু সেই অৱস্থাক খেলিমেলি বিপথগামী বুলি বুলিছিলো। নতুনকৈ স্বাধীনহোৱা দেশ এখনৰ পৰা অইন বকমৰ অভ্যৰ্থনা পাবৰ আশা কৰিছিলো।

জোলিয়ট কুৰিৰ বন্ধুজন—বাৰ্লৈ মই পৰিচয় পত্ৰখন আনিছিলো—তেওঁ ভাৰতত নিউক্লিয়াৰ ফিজিক্সৰ অধ্যয়নৰ পৰিচালক আছিল। তেওঁ মোক তেওঁলোকৰ টেকনিকেল প্ৰতিষ্ঠানবোৰ চাবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিলে। তেওঁ মোক আৰু কলে যে প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ ভনীয়েকে সেইদিনাই দুপৰীয়া আমাক তেওঁৰ ঘৰলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিছে। মোৰ ভাগ্যখনেই এনেকুৱাই—আৰু গোটেই জীৱন এনেকুৱাই হৈ আহিছে। ভাগ্যৰ এখন হাতে কামিহাড়ত খোচ মাৰিছে আৰু অইন হাতখনে ভাৰ কৰ্ত্তিপূৰণ কৰিবলৈ ফুলৰ চাকী উপহাৰ দিছে।

নিউক্লিয়াৰ বিচাৰ্চৰ ইন্সটিটিউট খন অইন এনেবোৰ ঠাইৰ দৰেই—চাক-চিকুল, জৰুৰীকীয়া উজ্জ্বল। বগা পাতল সাজ পিন্ধা মটো ভিবেতাই বৈ বোৱচ

পানীৰ মৌস্তব দৰে বাৰাণ্ধা পাৰ হৈ গৈ নানা বৈজ্ঞানিক ঘটন, ব্ৰেকবোৰ্ড আৰু ষ্টেৰ কাৰ্ডেদি অহাধোৱা কৰি আছে। বৈজ্ঞানিক ব্যাখ্যাবোৰৰ অকণি-মানহে মই বুজি পালো—কিন্তু তালৈ ধোৱাত যেন মই নিজকে পৰাচিত হৈ পৰু হোৱা যেন পালো, যেন পঢ়লিচৰ হাতত হোৱা অপমানৰ চেকাবোৰ খুই চমকা হৈ গল। পাৰদৰ দৰে এটা বস্তু বাটি এটাত দেখা মোৰ মনত পৰে। এই খাতুটো বৰ আচৰিত বস্তু ইয়াৰ শক্তি জাস্তৰ প্ৰাণৰ দৰে—গতিশীলতা, এতিয়াই পনীয়া, এতিয়াই ঘূৰনীয়া হৈ পৰা ইয়াৰ ভোজৰাজীৰ নিচিনা পৰিবৰ্তনে সদায় মোৰ কল্পনাক মূহিছে।

আমাক দুপৰীয়াৰ সাজ খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰা নেহেৰুৰ ভনীয়েকৰ নাম মই পাহৰি গৈছো। তেওঁ থকা বাবে মোৰ বদমেজাজ বদলি গল। মহিলা অতিশয় সুন্দৰী আছিল। বিদেশী অভিনেত্ৰীৰ দৰে প্ৰসাধন আৰু সাজপাৰ, শাৰীখনৰ জলমলীয়া বহুৰূপ, সোন আৰু মণিমুকুতাৰ গহনাই তেওঁৰ ঐশ্বৰ্য্যৰ চিনাকি দিছিল। তেওঁক মোৰ ভাল লাগিল কিন্তু এনে এগৰাকী মাজি'ত মহিলাই হাতেৰে খোৱা বোৱা কৰাটো মোৰ চকুত বেয়া লাগিল। গহনাপিন্ধা দীঘল আঙুলিবোৰ ভাত আৰু আজাৰ বাটিত জুৰুবিয়াই দিয়াটো মোৰ অশোভন লাগিল। তেওঁৰ ভাৱেক আৰু বিশ্বশাস্তিৰ প্ৰৱজ্ঞা ভাৰতীয় বস্তু-সকলৰ লগত দেখা কৰিবলৈ মই নতুন দিল্লীলৈ বাম বুলি তেওঁক জনালো। তেওঁ কলে যে ভাৰতৰ সকলো মানুহে এই আলোলনত যোগ দিয়া উচিত।

সেইদিনা আবেলি হোটেলত কাগজপত্ৰৰ টোপোলাটো মোক ঘূৰাই দিয়া হল। ভন্ড পঢ়লিচবোৰে মোৰ সমুখতে চিলমোহৰ মাৰি বন্ধা টোপোলাটো ভাঙি পৰীক্ষা কৰি চাইছে। সিহঁতে নিশ্চয় এইবোৰৰ ফটো তুলি ধৈছে—এনেকি ধোবাখানাৰ বিলবোৰবো। পিছত মই জানিছিলো যে ঠিকনা লিখা বহীখনত থকা নামৰ সকলো মানুহৰ ঘৰলৈকে গৈ পঢ়লিচে অনুসন্ধান কৰি আহিছে। এই মানুহসকলৰ ভিতৰত এজন আছিল বিকাৰ্ডে' গুইৰাল-ডেচৰ বিধৱা পত্নী—তেওঁ তেতিয়া মোৰ নবো হৈছিল। এই পাতল চৰিত্ৰৰ ভিৰোতা গৰাকী আছিল ব্ৰহ্মজ্ঞানী আৰু তেওঁৰ একমাত্ৰ চিন্তা আছিল এটিয়াৰ দৰ্শন। ভাৰতৰ এখন ভিতৰুৱা গাওঁত বাস কৰা এই ভিৰোতা গৰাকীৰ নাম মোৰ বহীখনত থকা বাবে তেওঁক হাৰাশাস্তি কৰা হৈছিল।

মই নতুনদিল্লী গৈ পোৱাৰ দিনাই ভাৰতৰ ৰাজধানীৰ ৬/৭ জন নেতা-স্থানীয় মানুহৰ লগত মোৰ দেখা হল। আকাশত বেলিটো আছিল জ্বলি

থকা জুইব দৰে ইয়াৰ তাপৰ পৰা বন্ধা পাবলৈ এখন বস্তাৰ তলত বহি আমি কথা পাতিলো। এই মানুহ সকল লেখক, দাৰ্শনিক, হিন্দু আৰু বৌদ্ধ প্ৰবোধিত আছিল। এওঁলোকৰ কোনো ফুটনি নাছিল, আৰু একেবাৰে সহজ সবল জীৱন-যাপন কৰিছিল। প্ৰত্যেকেই কলে যে শান্তি আন্দোলনৰ সমৰ্থক সকলে প্ৰাচীন ভাৰতৰ চিন্তাধাৰাকে অনুসৰণ কৰিছে—ইয়াৰ মহত্ব আৰু ঐতিহ্যৰ সংৰক্ষণকে লৈছে। কোনো সাম্প্ৰদায়িক বা শাসক কুলৰ একাধিপত্য হোৱা অনুচিত। কমিউনিষ্ট বা বৌদ্ধধৰ্মী বা মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীয়েও এই আন্দোলনক তেওঁলোকৰ দলৰ মতলৈ নিয়া উচিত নহব। মূল কথাটো হল—সকলো দলেই মিলিব লাগিব। মই তেওঁলোকৰ লগত একমত হলো।

চিলিৰ তেতিয়াও ৰাষ্ট্ৰদূত ডাঃ জুৱান মাৰ্টিনমোৰ পদাৰ্পণ বন্ধ আছিল। তেওঁ এজন লেখক আৰু চিকিৎসক আছিল। ৰাতি তেওঁ মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ আহিল। বহুত ঘূৰাই পকাই তেওঁ মোক বুজালে যে পদাৰ্পণ বৰমুৰীয়া জনে তেওঁক মোৰ কথা কৈছে। কূটনৈতিক ভদ্ৰতা বজাই ৰাখি মিঠামাতেৰে পদাৰ্পণজনে তেওঁক কৈছে যে মোৰ কাম-বনত ভাৰতচৰ্কাৰ চিন্তাত পৰিছে, আৰু মই সোনকালে এই দেশ এৰি যাম বুলি তেওঁলোকে আশা কৰে। মই ৰাষ্ট্ৰদূতজনক জনালো যে ইয়াত কাম বুলিবলৈ মোক মাত্ৰ ছোটেলৰ বাগানত ৬/৭ জন বিখ্যাত মানুহৰ লগত কথাবাৰ্তা হোৱা, আৰু প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ হাতত জোলিয়ট কুৰিৰ ব্যস্তিবিটো নি দিয়া—এই কাম দুটা হোৱাৰ পিছত এই দেশখনত মোৰ আৰু এক মিনিটো থাকিবৰ মন নাই। দেশখনৰ প্ৰতি মোৰ স্পষ্ট সহানুভূতি সত্ত্বেও ই বিনা কাৰণে মোৰ লগত এনে অভদ্ৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে।

আমাৰ ৰাষ্ট্ৰদূতজন চিলি চোছিয়েলিষ্ট পাৰ্টিৰ এজন প্ৰতিষ্ঠাতা আছিল। কিন্তু এতিয়া আগতকৈ নবমপন্থী হল—বোধহয় বয়স আৰু কূটনৈতিক সন্মান সন্নিবিধৰ বাবে। ভাৰত চৰকাৰৰ মূৰখালিৰ তেওঁ প্ৰতিবাদ নকৰিলে, আৰু মইও তেওঁক এই কথা নকলো। অমানিকভাৱেই আমি বিদায় ললো—মোৰ বাবে তেওঁৰ ওপৰত পৰা গধুৰ দায়ীত্বৰ পৰা তেওঁ মুক্তি পালে—আৰু মোৰ পিনৰ পৰা তেওঁৰ সন্মতি আৰু বন্ধুত্ব চিৰদিনৰ বাবে হেৰালে।

পিছদিনা পুৱা নেহৰুৰ অফিছত মই তেওঁক লগ থকাৰ সময় ঠিক হল।

মোৰ কৰ্মমৰ্ণ কৰাৰ সময়ত অভ্যৰ্থনাৰ সামান্য এটা মিচিকি হাঁহিও তেওঁ নামাৰিলে, তেওঁৰ মূখখন মানুহৰ ইমান চিনাকি যে মই আৰু তাক বৰ্ণনা কৰাৰ চেষ্টা নকৰো। ক'লা, ঠাণ্ডা আবেগহীন দূটা চকু মেলি তেওঁ মোলৈ চালে। দ্বিহ বছৰৰ আগতে স্বাধীনতা আন্দোলনৰ এখন জনসভাত মোৰ লগত তেওঁ আৰু তেওঁৰ দেউতাকৰ চিনাকি কৰি দিয়া হৈছিল। মই এই কথা উল্লিখ্যকালো কিন্তু তাতো তেওঁৰ মূখৰ ভাৱৰ কোনো সলনি নহল। মই সোধা সকলো কথাৰে এটা শব্দৰে উত্তৰ দি তেওঁ মোলৈ পলকহীন ঠাণ্ডা চকুৰ চাউনিৰে চাই বল।

তেওঁৰ বন্ধু জোলিষ্ট কুৰিৰ চিঠিখন মই তেওঁৰ হাতত দিলো। ফৰাহী বৈজ্ঞানিক জনৰ প্ৰতি প্ৰজ্ঞাৰ কথা তেওঁ জনালে আৰু অলপ সময় লৈ চিঠিখন পঢ়ি চালে। চিঠিখনত কুৰিয়ে মোৰ কথা কৈ নেহৰুদক মোৰ কামত সহায় কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰা আছিল। পঢ়া শেষ হ'লত চিঠিখন আকৌ খামত ভৰাই বিনাবাক্যে তেওঁ মোৰ পিনে চাই বল। মোৰ হতাশ এনে মনত হ'ল যে মোৰ ইয়াত বহি থকাটো তেওঁ বৰ অপছন্দ কৰিছে, আৰু এটা কথা যেন অনুভৱ কৰিলো—এই হালধীয়া বৰণৰ মানুহজনে বৰ বেয়াকৈ পাৰীষিক, ৰাজনৈতিক আৰু আবেগ অনুভূতিৰ ক্ষেত্ৰত অভিজ্ঞতা আজিছে। তেওঁৰ দাম্ভিক স্বভাৱ কাঠিন্য-ভৰা ব্যৱহাৰ আৰু আদেশ দিয়াত অভ্যন্ত হাৱভাৱ দেখি বদ্বিজলো যে নেতা-সুলভ শক্তিৰ অভাৱে তেওঁক এনে এটা আৱৰণ দিছে। মোৰ মনত পৰিল যে তেওঁৰ দেউতাক পণ্ডিত মতিলাল নেহৰু আগৰদিনীয়া সামন্তবাদী জমিদাৰ আৰু বহুত মাটিৰ মালিক আছিল। তেওঁৰ ৰাজনৈতিক জ্ঞান আৰু বিশাল সম্পত্তিয়ে ভাৰতৰ কংগ্ৰেছ আন্দোলনত খুব সহায় কৰিছিল। মোৰ সময়ত বহি থকা নীৰৱ এই মানুহজন কিবা সুকল্য উপায়ে আকৌ আগৰদিনীয়া জমিদাৰলৈ পৰিৱৰ্তিত হৈছে। তেওঁৰ দিনৰ শূদাৰ্ভাৰৰ চহা এজনটো যেনে উপাসীন আৰু হীন চকুৰে তেওঁ চালেহেঁতেন, তেনেকৈয়ে মোলৈ চাই আছে।

“পেৰিছলৈ উভটি গৈ প্ৰফেছৰ জোলিষ্ট কুৰিক মই কি কৰ ?”

হুটামাতেৰে তেওঁ কলে—“মই তেওঁৰ চিঠিৰ উত্তৰ দিম।”

কেইমিনিটমান মই মনে মনে থাকিলো। সময়খিনি যেন অনন্তকাল যেন লাগিল। নেহৰুৰ যেন মোৰ লগত আৰু কোনো কথা ক'বৰ ইচ্ছা নাছিল, অথচ বাহিৰত সেই বাবে অস্থিৰতা নেদেখুৱাকৈ তেওঁ মোলৈ চাই আছিল।

কোনো বৃদ্ধ কাৰণ নথকাই এই ডাঙৰ মানুহজনৰ সময় নষ্ট কৰি মই তাত বহি আছো যেন—তেনেকৈ বহি থকাটো অনৰুচিত বুলি যেন তেওঁ মোক বুজাবলৈ দিছিল।

তেওঁক মোৰ অহাৰ উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে কেই আঘাৰ মান কথা কোৱা উচিত বুলি মই ভাবিলো। আমি দুজনৰ মাজৰ ঠাণ্ডা লড়াই এতিয়া যি কোনো মনোভাৱে খঙাল বৃদ্ধত পৰিণত হব পাৰে। তেওঁক মই কলো যে নতুন ধৰণৰ ৰাজ্যবিপ্লৱে মানৱজাতিৰ গিলি খাব ধৰিছে। পাৰমাণৱিক অস্ত্ৰ শস্ত্ৰৰ উল্লেখৰ বিপদৰ কথা মই উল্লেখ কৰিলো। বৃদ্ধ নিষিচৰা সকলো মানুহে একেলগে হৈ থকা কিমান দৰ্কাৰ মই তেওঁক জনালো।

তেওঁ নিজৰ চিন্তাত মগ্ন হৈ বল, যেন মোৰ কথা শুনাই নাই। কেইমিনিট মানৰ পিছত তেওঁ কলে, “দৰাচলতে দুয়ো পক্ষই শান্তিৰ পক্ষে মতি দিলাই দাইয়ো দুইকে মাৰিছে।”

মই কলো, “নিজে মই ভাবো যে শান্তিৰ প্ৰবক্তা সকলে, বা যি সকলে শান্তিৰ বাবে কিবা কৰিব খোজে, একে আন্দোলনৰ একে পক্ষ হৈ তেওঁলোকে কাম কৰিলে ভাল। আমি কাকো বাদ দিব নোখোজো—মাত্ৰ প্ৰতিহিংসা পৰায়ণ আৰু বৃদ্ধৰ সমৰ্থকবোৰকহে বাদ দিম।”

আকৌ নীৰৱতা। মই বুজিলো যে আমাৰ কথা শেষ। থিয় হৈ বিদায় জনাবলৈ মই হাতখন আগবঢ়াই দিলো। তেওঁ নীৰৱেই মোৰ হাতখন জোকাৰিলে। মই দুৱাৰৰ পিনে খোজ দিলো। ভেটিয়া, অলপ বন্দুৱ দেখুৱাও তেওঁ সন্মিলে, “আপোনাক মই কিবা সহায় কৰিব পাৰোনে?”

মোৰ স্বভাৱটো এনে যে প্ৰতিবাদ কৰাত মই বৰ লেহেমা, আৰু দুৰ্ভাগ্য-ক্ৰমে মই প্ৰতিহিংসা পৰায়ণ নহওঁ। তথাপি, জীৱনত এই প্ৰথমবাৰ মানুহক এশিকনি দিবলৈ আগবাঢ়ি মই তেওঁক কলো, “অ” হয়—পাহৰিয়েই গৈছিলো মই এ-সময়ত ভাৰতত আছিলো। কিন্তু নতুন দিল্লীৰ ইমান ওচৰতে হোৱা সত্ত্বেও মোৰ ভাঙ্গমহল দেখাৰ সুযোগ হোৱা নাই। সেই অপৰূপ স্মৃতি-সৌধটো দেখাৰ এইটো ভাল সুযোগ হলহেঁতেন— যদি পুৱালিচ মোক এই চহৰৰ সীমা পাৰ হৈ নাযাবলৈ—আৰু ৰিমান সোনকালে পাবো ইউৰোপলৈ যাবি বাবেলৈ জাননী নিদিলেহেঁতেন। মই কাইলৈয়ে উভটি যাম।”

এনেকে তেওঁক কথাবে এথেকেচা দিব পাৰি মই বং মনেৰে ভৰ্তাভৈয়াকৈ বিদায় ললো। তেওঁৰ অফিছ এৰি হোটেল পাওঁতেই দেখিলো মেনেজাৰ জন

মোৰ বাবে বাহিৰ চৰাভে বৈ আছে। “আপোনাক মই এটা বাতৰি দিম। চৰ্কাৰী অফিছৰ পৰা খবৰ দিছে যে আপুনি বোতলাই ইচ্ছা কৰে তাজমহল চাবলৈ যাব পাৰে।”

মই কলো, “মোৰ হোটেলৰ বিল সাজু কৰক। তাজমহল চাবলৈ যাব নোৱাৰাৰ বাবে মই দঃখিত। কিন্তু মই এতিয়াই এয়াৰপোৰ্টলৈ যাম আৰু পেৰিছলৈ যোৱা প্ৰথম প্লেণখন ধৰিম।”

ইয়াৰ পাঁচ বছৰৰ পিছত মস্কোত মই লেনিন শাস্তি প্ৰদৰ্শকাৰ কমিটিৰ বছৰেকীয়া মিটিঙত উপস্থিত আছিলো। এইখন আন্তৰ্জাতিক সমাবেশ, আৰু মই তাৰে এজন আছিলো। সেই বছৰৰ প্ৰাৰ্থীজনক ভোট দিয়াৰ সময় হলত ভাৰতীয় প্ৰতিনিধিজনে প্ৰধানমন্ত্ৰী নেহৰুৰ নাম প্ৰস্তাৱ কৰিলে। মোৰ মূখত অকমান মিচিকি হাঁহি বিৰিঙিল, কিন্তু জুৰী সকলৰ কোনেও তাক বৰ্জ নাপালে। মইও নেহৰুকে ভোট দিলো। এই আন্তৰ্জাতিক প্ৰদৰ্শকাৰ টোৱে নেহৰুক বিশ্বশাস্তিৰ এজন প্ৰৱক্তা বদলি চিনাকী কৰিলে।

চীনযাত্ৰা—প্ৰথমবাৰ

চীনৰ বিপ্লৱৰ পিছত মই দুবাৰ চীনলৈ গলো: প্ৰথমবাৰ ১৯৫১ চনত—চান ইয়াং চেনৰ বিধবা পত্নী মেডাম চুং ছিঙ-লৈ লেনিন শাস্তি প্ৰদৰ্শকাৰ লৈ যাবলৈ মোক কোৱা হৈছিল।

চীনৰ উপ-প্ৰধানমন্ত্ৰী আৰু লেখক কুউ মো শ্বেং প্ৰস্তাৱমতে তেওঁ এই প্ৰদৰ্শকাৰটো পাইছিল। আমা হেঘাৰ্ছ, ফিল্ম নিৰ্মাতা আলেকজান্ড্ৰাভ, মই এতিয়া নাম পাহৰি যোৱা আৰু কেইজনমান, এবেনবুৰ্গ, আৰু মই জুৰীসকলৰ ভিতৰত আছিলো। এবেনবুৰ্গ আৰু মই গদ্য ফণ্ডি এটা কৰি লৈছিলো যাতে অইন বছৰবোৰত পিকাছো, বাৰ্টোলেড ব্ৰেখট্ আৰু ৰাফায়েল এলবাৰ্টিয়েও এই প্ৰদৰ্শকাৰ পায়। অৱশ্যে কামটো ইমান সহজ নাছিল।

আমি ট্ৰান্সচাইবেৰিয়ান চেলত উঠি চীনলৈ যাত্ৰা কৰিলো। এই ঐতিহাসিক ট্ৰেনখনত উঠি যোৱাটো মাটিৰ ওপৰত জাহাজত উঠি অসীম ৰহস্য ভৰা দুৰত্বলৈ যোৱাৰ দৰে লাগিল। আমাৰ চাৰিওকাষে খিড়কীৰে মাইলৰ পিছত মাইল জুৰি হালধীয়া দৃশ্য! তেতিয়া শব্দকালৰ মাজ ভাগ আৰু ৰুপালী বাৰ্চ গছৰ হালধীয়া ফুলৰ পাহিৰে চাৰিওকাষ ভৰা। তাত পিছত—

চকুৰে দেখাৰ বাহিৰত—প্ৰেৰি তুল্পা বা টাইগা অণ্ডল। মাজে মাজে নতুনকৈ হোৱা চহৰৰ ষ্টেচনবোৰ। এবেনবুৰ্গ আৰু মই মাজে মাজে নামি ভৰি দখন পোনাই লৈছিলো। ষ্টেচনবোৰত চহা হজুৱাই চুটকেছ আৰু টোপোলাটুপালি লৈ ট্ৰেনৰ বাবে বৈ আছিল।

ঠাইবোৰ ভালকৈ ঘূৰি চাবলৈ আমাৰ সময় নাছিল। সকলো ঠাই দেখিবলৈ প্ৰায় একে ৰকম আছিল। প্ৰতিখনতে এটাকৈ চিমেণ্টৰে সজা ষ্টেটলিনক এটা মূৰ্তি—কোনোবা ঠাইত আকৌ ইয়াক বুপালী অথবা সোণোৱালী ৰঙ-কৰি ধোৱা হৈছিল। আমি দেখা ডজন ডজনে এফেলখীয়া মূৰ্তিবোৰৰ ভিতৰত বুপালী নে সোণোৱালী—কোনটো বোচি কুণ্ঠিত আছিল—মই গম ধৰিব নোৱাৰিলো। ঘূৰি আহি ট্ৰেনত উঠি এবেনবুৰ্গে মোক এসপ্তাহ ধৰি তেওঁৰ মজুৰ আৰু ৰসাল কথাবাতৰাৰে মোক মোহিত কৰি ৰাখিছিল। এবেনবুৰ্গ এজন পৰম দেশপ্ৰেমিক বাচিয়ান মানুহ আছিল, কিন্তু ভেঙেচুৰা হাঁহ মাৰি বাচিয়াৰ সেই বুৰ্গৰ বহুত নীতি তেওঁ সমালোচনা কৰিছিল।

লালফোঁজ লগত লৈ তেওঁ আহি বালিনত উপস্থিত হ'ল। নিঃসন্দেহে বুদ্ধৰ সংবাদদাতা হিছাবে তেওঁ সৰ্বকালৰ ভিতৰতে শ্ৰেষ্ঠ। লালফোঁজৰ সেনাবোৰে এই আধৰলীয়া লাজুক মানুহজনক ভাল পাইছিল। আজি বোচিদিনৰ কথা নহয়, মস্কাত তেওঁ মোক লালফোঁজৰ সেনাই দিয়া দূটা উপহাৰ দেখুৱাইছিল। জাৰ্মান সেনাবোৰৰ ধ্বংসাত্মক পৰা এইবোৰ তেওঁলোকে পাইছিল। এটা হল নেপোলিয় বোনাপাৰ্টৰ বাবে বেলজিয়ান কমাৰে সজা এটা বাইফেল—আৰু অইনটো হল ১৬৫০ চনত ফ্ৰান্সত ছপা হোৱা বনছাৰ্ডৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ দূটা ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ। সৰু কিতাপবোৰ জুইত পোড়া—বৰবুৰ আৰু তেজৰ চেকা লগা আছিল।

এবেনবুৰ্গে নেপোলিয়ৰ ধুনীয়া বাইফেলটো ফৰাছী মিউজিয়ামত দান কৰিলে। বাইফেলটোৰ ধুনীয়া কাৰুকাজ থকা কুন্দাটোত মৰমেৰে হাত বুলাই তেওঁ মোক সূচিছিল, “মই এইটো নি কি কৰিম?” কিন্তু বনছাৰ্ডৰ ক্ষুদ্ৰ কিতাপ কেইখন তেওঁ আদৰি নিজৰ বাবে ৰাখিলে।

তেওঁ ফ্ৰান্সৰ এজন পৰম ভক্ত আছিল। ট্ৰেনত মোক তেওঁ এটা গোপন কবিতা আৱণ্টি কৰি শুনালে। ফ্ৰান্সক নিজৰ প্ৰেমৰ পাত্ৰী হিচাবে বৰ্ণনা কৰি লিখা ই এটা চুটি প্ৰেম গীত।

কবিতাটো মই গোপন বুলি কৈছো কাৰণ সেই বুৰ্গৰ বাচিয়াত বিশ্ব-

নাগৰিকতাক দোষাবোপ কৰাই নিয়ম হৈ পৰিছিল—খবৰৰ কাগজবোৰে প্ৰায়েই অনূচিত অভিযোগ কৰিছিল—সকলো আধুনিক কলাকে তেওঁলোকে বিশ্ব-নাগৰিকতাৰ আখ্যা দি অমূলক অমূলক লেখক বা চিত্ৰকৰক দোষী কৰি এই এই অভিযোগত দায়ী কৰি তেওঁলোকৰ নাম মূৰি পেলোৱা হৈছিল। এনেকৈয়ে লুকাই ফুটা এপাহি ফুলৰ দৰে এবেনবুৰ্গৰ কৰাছপ্ৰেমী কবিতাটিয়ে নিজৰ সৌৰভ নিজতে লুকুৱাই ৰাখিবলগীয়া হৈছিল।

এবেনবুৰ্গে কোৱা ৰাচিয়াৰ বেচিৰিনি বিশ্বয়েই ষ্টেটলিনৰ মোৰ নিশাৰ অৱসানত চিৰকালৰ বাবে অদৃশ্য হৈ যাব। সিহঁতৰ অসৈৱা বিতৰ্কিত চাৰিত্ৰৰ বাবে অদৃশ্য হবলগীয়া হৈছে বুলি মই ধৰো।

তেখেতৰ শাসন-নমনা কেঁকোৰা চুলি, চকু-মুখৰ সোণ্ডোৰা-সুতুৰি ছাল, ধপাতৰ চেকা লগা দাঁড়, খোঁৱাবৰণীয়া শীতল চকু আৰু বিষয় হাঁহিৰে একেন-বুৰ্গ আছিল প্ৰাণি সন্দেহবাদী, বিৰাট মোহমন্ত্ৰ মানুহ। মই এই মহা-বিপ্লৱৰ পিনে চকু মেলি চোৱা বেচি দিন হোৱা নাই—আৰু ইয়াৰ এম্ভাৰ বিবৰণৰ প্ৰতি অন্ধ আছিলো। সেই সময়ৰ সাধাৰণ হীনবুচি বা সোণ বুপৰে ৰং সনা মূৰ্তিবোৰৰ কথাটো কাক্সিয়া কৰা মোৰ উদ্দেশ্য নাছিল। সময়ে প্ৰমাণ কৰিব যে মইয়ে ভুল কৰিছিলো—কিন্তু এনেকৈ এবেনবুৰ্গেও এই কৰণ নাটকৰ বিশালতা তেতিয়া উপলব্ধি কৰা নাছিল বুলি মই ভাবিছিলো। বিংশতম কংগ্ৰেছেহে আমাৰ সকলোকে ইয়াৰ গুৰুত্ব বুজালে।

দিনৰ পিছত দিন, বাৰ্চ গছভৰা হালধীয়া অৰণ্যভূমি পাৰ হৈ ট্ৰেনখন শামুকৰ গতিত আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে। উৰাল পৰ্বত পাৰ হৈ আমি চাইবেৰিয়াৰ মাজেদি গৈ আছিলো।

ট্ৰেনৰ ডাইনিং কাৰত আমি এদিন থোৱাবোৱা কৰি আছিলো। ইঠাং এজন সেনাই খাবলৈ বহা টেবুল এখনত মোৰ চকু পৰিল। সেনাজন একেবাৰে মাতাল হৈ আছিল। হাঁহিমুখ আৰু গালত স্বাস্থ্যৰ গোলাপী আভাৰে তেওঁ চফল ডেকা মানুহ আছিল। বাৰে বাৰে অভাৱ দি কেঁচা কণী অনাই তাঁক নিজৰ থালখনত থৈ ভাঙি পেলাই তেওঁ কিবা এটা আনন্দ পাইছিল। আৰু ঠিক তাৰ পিছতে আকৌ এবাৰ কণী আনিবলৈ কৈছিল। মূখৰ আনন্দভৰা হাঁহি আৰু সবু লৰাৰ দৰে নীলাচকুৰে তেওঁ আৰু বেচি আনন্দত উগাহল হৈছিল। মোৰ মনেৰে তেওঁ বহুতপৰ খৰি বোধ হয় এনেকৈ ধেমালি কৰি আছিল, কাৰণ কণীৰ বিজলীয়া বগা বস্তু, আৰু হালধীয়া কুহুম থালভৰি

উপাঁচ গৈ বেলৰ মাজিয়াত পৰো পৰো হৈছিল গৈ। পুনৰ ডেউ লগুৱাজনক মাতি এই ধনভৰাল বঢ়াবলৈ কণী আনিবলৈ হুকুম দিলে।

অতি প্ৰাকৃত এই দৃশ্যটোত মোৰ চকুৰুৰি লিপিট খাই লাগি থাকিল। চাইবেৰিয়ান মহাসমুদ্ৰ লেখিয়া অসীম শূন্যতাত ই একেবাৰে অভাৱনীয় আৰু নিৰীহ দৃশ্য যেন লাগিছিল।

ভয় খাই লগুৱাজনে অৱশেষত এজন মিলিটাৰী পদলিচক মাতি আনিলে। পদলিচকজন সশস্ত্ৰ আছিল তেওঁ আহি ওখ এটা পৰ্বতৰ দৰে ডেকাজনৰ কাষত থিয় দি ঘোপাকৈ তেওঁলৈ চালে। কিন্তু ডেকাজনে সেইপিনে কাণ নিদি ব্যস্তভাৱে এটাৰ পিছত এটাকৈ কণী ভাঙি খাবলৈ ধৰিলে। পদলিচকজনে এনে উপডালি নসহি তাক মতলীয়া সপোনৰ পৰা টানি আজুৰি দিঠকলৈ আনিব বুলি ভয় কৰি মই চাই বলো। কিন্তু নিজৰ চকুকে বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰা কথা—দৈৰ্ঘ্য লেখিয়া প্ৰকাণ্ড বলী প্ৰহৰীজনে লৰাটিৰ কাষতে বহি ললে। তেওঁৰ পাতল বঙা মূৰৰ চুলিত হাত বঢ়ালে, আৰু হাঁহি মূখেৰে লাহে লাহে কথাকৈ তেওঁক বজাবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিছত হঠাতে তেওঁক আসনৰ পৰা তুলি লৈ বাঁউসীত ধৰি ধৰি ট্ৰেনৰ দুৱাৰখন পাৰ হৈ প্ৰথমতে ষ্টেচনৰ পৰা, আৰু তাৰ পিছত চহৰৰ বাটলৈ লৈ গল—যেন এজন ককায়েকে সৰু ভাইটিকহে নিছে।

ট্ৰান্স-একোৱেৰ্টিৰিয়েল ট্ৰেন এখনত কোনো এজন বেড ইণ্ডিয়ানে এনেকৈ কণী ভাঙি উৎপাত কৰিলে তেওঁৰ কি অৱস্থা হ'লহে'তেন—মই ভাবিলো।

ট্ৰান্স চাইবেৰিয়ান ট্ৰেনত উঠি যোৱা সময় খিনিত এবেনবুৰ্গে বাতিপুৱা আৰু আবেলি তেওঁৰ টাইপ-ৰাইটাৰত জোৰে খটখটাই কাম কৰি গৈছিল। তাতে তেওঁৰ কিতাপ “দি নাইথ্ৰ ওৱেভ” খন শেষ কৰে। এইখন তেওঁৰ “দি থ” বোলা কিতাপখনৰ আগৰ শেষ উপন্যাস। মই কিন্তু মাজে মাজেহে লিখিছিলো। “লচ ডাৰ্ছ'চ ডেল কাপিটান” বোলা মেটিলেডলৈ নিবেদন কৰা প্ৰেমৰ কবিতাৰ কেটামানহে লিখি শেষ কৰিছিলো—পিছত এই কিতাপ-খন কৰিব নাম নোহোৱাকৈ নেপল্‌চৰ পৰা প্ৰকাশিত হয়।

এই ট্ৰেনৰ পৰা আমি ইকু'ট্ৰ'ক বোলা ঠাইত নামিলো। মঙ্গোলীয়ালৈ যোৱা ট্ৰেনত উঠাৰ আগতে বৈকাল হুদৰ দাঁতিত আমাক ফুৰিবলৈ কোৱা হ'ল। জাব সন্মুখৰ দিনত চাইবেৰিয়া সীমান্তৰ এই হুদটো আছিল স্বাধীনতাৰ পদলিঙ্গ। কণী আৰু নিৰ্বাসিত মানুহৰ চিন্তা আৰু সপোনে এই হুদৰ

পিনে ডেউকা মেলি দিছিল। পলাই যাবলৈ এইটোৱেই একমাত্ৰ বাস্তৱ আছিল।
বৈকাল। বৈকাল। এতিয়াও মিঠা মাভৰ বাঁচিয়ান মানুহে পূৰ্বণি লোকস্বৰ্গীভ
গাই এই নাম বাবে বাবে আওৰায়।

হুদ অধ্যয়নৰ ইণ্টাৰ্ণিটিউটখনে আমাক দূপৰীয়া খাবলৈ মাতিলে। বিজ্ঞানী
সকলে তেওঁলোকৰ গোপন তথ্য আমাক কিছূ কিছূ জনালে। উৰাল পৰ্বতৰ
পূৱ আৰু চকু এই হুদটোৰ সঁচিক গভীৰতা এতিয়ালৈকে কোনেও জুখিব পৰা
নাই। দূহেজাৰ ফুট পানীৰ তলৰ পৰা কেইটামান সচৰাচৰ নেদেখা মাছ ভুলি
অনা হল। গভীৰ বাতিৰ দৰে অন্ধকাৰৰ পৰা ভুলি অনা এই মাছবোৰ কথা।
মোৰ হঠাৎ ভোক লাগিল, আৰু এই আপুৰুগীয়া মাছবোৰ তেওঁলোকে মোক
ভাজি খাবলৈ দিবনে সোধিলো। এনে গভীৰ পাতালপূৰীৰ মাছ-খোৱা মানুহ
কেইজন মান মাত্ৰ আছে মইও তেওঁলোকৰ এজন—চাইবেৰিয়াৰ উত্তম মদ
ভদকাৰ লগত এই মাছভজা খোৱা হল।

মঙ্গোলীয়ালৈ ইয়াৰ পৰা আমি প্লেণ্ড গলো। মোৰ ছ'য়মৰ্গাকৈহে মনত
পৰে—বাস্তৱ ভূ-প্ৰকৃতিৰ দৃশ্যাবলী যেন জোনৰ ভূ-প্ৰকৃতিৰ দৰে। অধিবাসী-
সকল এতিয়াও অঘৰী ভাষাত বাস কৰে। তেওঁলোকৰ প্ৰথম ছাপাখানা,
প্ৰথম বিশ্ববিদ্যালয় তাত স্থাপিত হৈছে, উলান বাটোৰ চাৰিওপিনে বৃন্তাকাৰ
সীমাহীন খালি পথাৰ চকুত পৰে। আমাৰ দেশৰ আটোকামা মৰুভূমিলৈ ই
মনত পেলায়। মাত্ৰ মাজে মাজে উটৰ শাৰিত ইয়াক তাতোকৈ পূৰ্বণি আৰু
নিজান যেন লাগে। মই দৈবক্ৰমে মঙ্গোলীয় হুইস্কিও পান কৰিলো—অপৰূপ
সুন্দৰ কাৰুকাজ কৰা বৃপৰ পিয়লাত পান কৰিলো। প্ৰতিখন দেশৰ মানুহে
সেই দেশৰ নিজা বস্তু-বাহানিৰ পৰাই খাবলৈ মদ বনাই লয়। এই দেশৰ মদ
বনোৱা হৈছিল পগোৱা উটৰ গাখীৰৰ পৰা। ইয়াৰ সোৱাদৰ কথা মনত পৰিলে
মোৰ এতিয়ালৈকে কামিহাড়লৈকে গা সিৰ সিৰ কৰি উঠে। কিন্তু উলান
বাটোৰলৈ গৈ মোৰ যে ইমান ভাল লাগিল। বিশেষকৈ মোৰ নিচিনা মানুহৰ
বাবে—যি মানুহজনে সুন্দৰ নাম শুনিলে আৱেগত পৰি যায়, মোৰ নিজৰ
বাবেই সজা এটা স্বপ্নময় মিউজিয়ামত যেন মই আছো এনে লাগে। ছিঙ্গাপুৰ,
চমৰ খণ্ডৰ নামবোৰৰ সুন্দৰিত মোসনা শব্দবোৰত যেন মই বাস কৰিছো।
মোৰ মৃত্যুৰ পিছত বিশেষকৈ বাঁচি লোৱা এখন সুন্দৰ নামৰ ঠাইত যেন মোক
কবৰ দিয়া হয়। যাতে এই নামৰ শব্দাংগবোৰে মোৰ মৰা হাড় কেডালিক
সুন্দৰি পান শুনায়।

পৃথিবীৰ ভিতৰত চীনত মানুহে সকলোতকৈ বেচ মিচিক হাঁহি মাৰে—
উপনিবেশবাদ, বিপ্লৱ, দৰ্ভাৰ, গণহত্যাৰ দৰে আহুকলীয়া অৱস্থাতো অইন
জাতিয়ে নোৱাৰিলেও তেওঁলোকে মিচিক হাঁহিট মাৰিব পাৰে। এই জাতিৰ
বিৰাট জনসংখ্যাৰ সকলোতকৈ আদৰৰ বস্তু হল ইয়াৰ শিসুজগতৰ মিচিক
হাঁহি।

কিন্তু চীনৰ মিচিক হাঁহি দূই ৰকমৰ। প্ৰথমটো হল ঘেহুৰৰণীয়া
মুখখন জ্বিলিকোৱা অকৃটিম মিচিক হাঁহি। এই হাঁহি দেখা যায় চহা হজুৱা
আৰু বিশাল জনসাধাৰণৰ মুখত, অইনটো হল মুখৰ দৰে কৃটিম হাঁহি—
নাকৰ তলত এঠাৰে লগোৱা, ইচ্ছা হলে খুলি পেলাব পাৰি। এই হাঁহিটো
দেখা যায় চৰ্কাৰী বিষয়াবোৰৰ মুখত।

এবেনবুৰ্গৰ লগত প্ৰথমবাৰ গৈ যোঁতয়া মই পিকি এয়াৰপোৰ্টত
নামিলোঁগৈ—এই দূই ৰকমৰ মিচিক হাঁহিৰ পাৰ্থক্য আমি ধৰিব পৰা
নাছিলো। আচল হাঁহিটো—যিটো সঁচাকৈ মন মূহি নিয়া—সেইটো বহুত-
দিনলৈকে আমাৰ মনত আছিল। চীনৰ লেখক ভাই, ঔপন্যাসিক আবু
কবিসকলে সেই হাঁহিৰে আমাক আদৰি নিলে। তেনেকৈ ৰাইটাৰ্ছ ইউনিয়নৰ
সভাপতি ষ্টালিন শান্তি পুৰস্কাৰ পাওঁতা ঔপন্যাসিক টিং লিং, মাও তুং,
চিয়াও এমি আবু পুৰণি কমিউনিষ্ট, চীনা কবিসকলৰ মাজত ৰাজকোঁৱৰ
অমায়িক স্বভাৱৰ আই চিঙ-অক লগ পালো। তেওঁলোকে ফৰাহী বা ইংৰাজী
ভাষা কব পাৰিছিল। পিছলৈ সাংস্কৃতিক বিপ্লৱৰ কামত তেওঁলোকৰ পডন
হয়। কিন্তু আমি বোৱাৰ সময়ত চীনা সাহিত্য জগতৰ ফুলনিত তেওঁলোকেই
জকমকীয়া ফুল আছিল।

পিছদিনা লেনিন শান্তি পুৰস্কাৰ (ভোঁতয়া ষ্টালিন শান্তি পুৰস্কাৰ নাম
আছিল) দিয়া উৎসৱৰ শেষত ছোভিয়েত দূতাবাসত আমাক দুপৰীয়া খাবলৈ
মঙা হৈছিল। পুৰস্কাৰ পোৱা মহিলা গৰাকীৰ বাহিৰেও তাত চোঁ এন লাই-
বুচা মাৰ্ছাল চু-তে আবু অইন কেবাজন মানুহ উপস্থিত আছিল। ৰাষ্ট্ৰদূতজন
ষ্টালিনগ্ৰাডৰ দিনৰ এজন নায়ক আছিল, সাধাৰণ ছোভিয়েট সেনা এজনৰ
দৰে গান গাই বাবে বাবে মদৰ গিলাহত তেওঁ শূভেচ্ছা জনাইছিল। মোক
চুং চিং লিঙ-ৰ কাষতে বহুৱা হৈছিল। তেওঁ ভোঁতয়াও দেখিবলৈ খুব ধুনীয়া,
আবু বৰ সম্প্ৰস্তু মহিলা যেন লাগিছিল। ভোঁতয়াৰ চীনত মহিলা সকলৰ
ভিতৰত তেওঁ সকলোতকৈ মাননীয়া আছিল।

গাইপাঁভ এটাকৈ ভডকা ভাৰ্ত ফটফটীয়া কাঁচৰ মদৰ লোটা আমাক দিয়া হৈছিল। “কানপাই” বোলা এটা শব্দ ঘনাই শুনিছিলো। এই চীনা শব্দটোৰ মানে হল গিলাহুত এটোপাল মদও নবখাকৈ একে শোহাতে গিলাহুটো শেষকৰি স্বাস্থ্য পান কৰা। বঢ়া মাছাল চুঁতেই টেবুলত মোৰ সি দাঁতিত বহিছিল। চহা হজুৱাৰ বহল দাঁত নিকটাই হাঁহি এটা মাৰি তেওঁ কেইমিনিট মানৰ মূৰে মূৰে গিলাহু খালি কৰিছিল, আৰু মোকো তাকে কৰিবলৈ উদগনি দিছিল। থোৱাবোৱা শেষ হল এবাৰ তেওঁ অইনপিনে মন দিওঁতে মই তেওঁৰ লোটাৰ পৰা এটুপি মদ মোৰ গিলাহুত বাকী লৈ খালো। মোৰ সন্দেহ সঁচা হল— তেওঁৰ গিলাহুত মদৰ সলনি পানীহে খাইছে আৰু মই সোপাসোপে জৱলন্ত পনীয়া জুই গিলিব লাগিছো।

কফি খাবৰ সময়ত আমি সন্মান জনাবলৈ অহা ছান ইয়াং চেনৰ বিধবা পত্নী মাননীয়া মহিলা চুং চিং লিও-এ টেবুলত মোৰ কাষতে বহিল। ছিগাৰেট কেছৰ পৰা এটা ছিগাৰেট নিজৰ বাবে উলিয়াই লৈ মোহিনী হাঁহি এটা মাৰি তেওঁ কেছটো মোৰ পিনে আগুৱাই দিলে। “নাই, ধন্যবাদ, মই ছিগাৰেট নাখাওঁ।” মই তেওঁক কলো, তেওঁৰ ছিগাৰেট কেছটো বৰ ধুনীয়া বুলি মই তাৰ শলাগ ললো। তেওঁ উত্তৰ দিলে, “এই ছিগাৰেট কেছটো মোৰ জীৱনৰ কিবা এটা বৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনাৰ স্মৃতি-চিন।” বস্তুটো সঁচাকৈ মনমোহাকৈ সুন্দৰ; এইটো পকা সোণৰ হীৰা মুকুতা বহুৱা। মই বস্তুটো হাতত লৈ চাইচিন্তি, আকৌ এবাৰি শলাগি, তাৰ গৰাকীক ঘূৰাই দিলো।

মই যে বস্তুটো তেওঁক ঘূৰাই দিলো তেওঁ কথাটো খুব সোনকালে পাহৰি গ’ল, কিয়নো টেবুলৰ পৰা উঠি যাবৰ সময়ত তেওঁ মোলৈ খুব গহীনকৈ চাইশ্লি কলে, “মোৰ ছিগাৰেট কেছটো দিয়ক।”

মই যে ছিগাৰেট কেছটো তেওঁক ঘূৰাই দিলো সেই বিষয়ে মই নিঃসন্দেহ আছিলো, তথাপি টেবুলখনৰ ওপৰতল মই ভালকৈ চালো, কিন্তু ক’তো নাপালো। ছান ইয়াং চেনৰ বিধবা পত্নীৰ মূখৰ মোহিনী হাঁহি অন্তৰ্ধান হল, আৰু দাঁটি কলা চকুৰ গভীৰ লেকেটা চাউনিয়ে মোক বিকিত থকা সৰকা কৰিলে। মহামূলীয়া সেই বস্তুটো ক’তো পোৱা নগল, আৰু সেইটো হেৰুৱা বুলি মোৰ নিজকে দোষী যেন লাগিল। সেই ক’লা চকুখৰিৰ বশ্মিয়ে মোক চোৰ বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ সাজু হল।

সৌভাগ্যৱশে এই অৱস্থা ভেটিয়া মোৰ প্ৰায় সহ্যৰ সীমা পাব হওঁ হওঁ

হলগৈ—তেওঁৰ হাততে মই বস্তুটো আকৌ দেখিবলৈ পালো। বস্তুটো তেওঁৰ বটুৰাৰ ভিতৰতে আছিল। তেওঁৰ মূখলৈ মিচিকি হাঁহিটো ঘূৰি আহিল, কিন্তু মই আৰু বহুত পৰলৈ হাঁহিব নোৱাৰিলো। সাংস্কৃতিক বিপ্লৱে এই ধুনীয়া ছিগাৰেট কেছটো তেওঁৰ বাবে চিৰদিনৰ কাৰণে কাঢ়ি নিলে বুলি বিশ্বাস কৰি মই আনন্দ পাইছো।

বহুৰৰ সেই সময়ত চীনৰ মানুহে নীলা পোছাক পিন্ধিছিল। মটো মাইকীয়ে মিস্ত্ৰৰ দৰে নীলা হলৌ চোলাৰে আকাশী নীল বস্তুত লেঠাৰি নিছিগা দৃশ্য হৈ পৰিছিল। কটা-ছিঙা কাপোৰ চকুত পৰা নাছিল। আকৌ কোনো মটৰ গাড়ীও দেখা নাছিলো। সকলো ঠাইতে সকলো পিনৰ পৰা যেন মানুহৰ সোঁতহে বৈ আহিছিল।

বিপ্লৱৰ পিছত ই ষ্ঠিতীয় বছৰ। অভাৱ অসুবিধা নিশ্চয় আছিল, কিন্তু পিকিঙৰ বৈবোৰ ঠাইলৈ আমি গলো, তাত এনে অৱস্থা চকুত পৰা নাছিল। কিন্তু এবেনবৰ্গ আৰু মোৰ আমনি লগাৰ কাৰণ আছিল ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ কথাবোৰ সৰু সৰু নীতি নিয়মক বেচি গুৰুত্ব দিয়া দেখি। এবোৰ মোজা বা এখন বুমাল কিনিব খোজতে সি ৰাষ্ট্ৰীয় সমস্যাত পৰিগত হলগৈ। আমাৰ চীনা কমৰেড সকলে এই কথাটো তেওঁলোকৰ মাজত আলোচনা কৰিলে। তেওঁলোকে এই বিষয়েৰ পৰা আলোচনা কৰি আমাক গাড়ীৰ লানি লগাই প্ৰায় শোভাযাত্ৰা কৰি হোটেল এৰি যাবলৈ দিলে। আমাৰ গাড়ীখন সকলোতকৈ আগত, তাৰ পিছত প্ৰহৰীবোৰ, পুৰলিচ আৰু একেবাৰে শেষত দোভাষীবোৰৰ গাড়ী। গাড়ীৰ জাকে ভোভোৱাই যাবলৈ ধৰিলে—সদায় মাজ বাৰ্টাৰ ই পোনাই গল। মানুহে খালি কৈ দিয়া জনশ্ৰোতৰ মাজত গিৰিপ্ৰবাহৰ দৰে আমি বাগাব গলো, আমি গৈ দোকান পাওঁতেই চীনা বণ্ড কেজনে জাপমাৰি গাড়ীৰ পৰা নামি, দোকানৰ ভিতৰৰ পৰা সকলো গ্ৰাহকক বাহিবলৈ উলিয়াই দিলে। ৰাস্তাৰ গাড়ীঘোড়া বন্ধ কৰি দি তেওঁলোকে এনেকৈ থিয় হল যে এবেনবৰ্গ আৰু মই যোৱাৰ বাটটোৰ দুইকাষে মানুহে ঘেৰি বল। আমি দুইয়ো ভলমবুৰ্কে গৈ কোনোমতে বস্তুটো কিনি পোন্ধৰ মিনিট মানৰ পিছত হাতত পেকেটটো লৈ আকৌ ভলমবুৰ্কে ওলাই আহিলো। আমি মনে মনে প্ৰতিজ্ঞা কৰিলো যে চীনত আৰু ষ্ঠিতীয়বাৰ আমি কোনো দোকানত বস্তু কিনিবলৈ নাযাওঁ।

এবেনবৰ্গে এনেবোৰ কথা বৰ টান পাইছিল আৰু মাজে মাজে বস্তুত

জন্মলিপিক উঠিছিল। এবাৰ এটা বেস্তোৰাত খাবলৈ যাওঁতে কি হল শুনক। হোটেলত আমাক ইংৰাজী খানা খাবলৈ দিয়া হৈছিল। উপনিবেশৰ দিন-বোৰৰ পৰা চলি অহা এই খাদ্য একেবাৰে জঘন্য আছিল। চীনদেশৰ খোৱা বোৱাৰ প্ৰতি মোৰ বৰ ৰাপ। আমাৰ ডেকা দোভাষী জনক পিকিঙৰ বিখ্যাত খানা খাবলৈ মোৰ বৰ মন গৈছে বুলি জনালো। তেওঁ উত্তৰ দিলে যে এই বিষয়ে তেওঁ খবৰ লব।

তেওঁ সঁচাকৈ খবৰ ললেনে নাই মই নাজানো। কিন্তু আমি হোটেলৰ সেৱিকা গৰুৱাক সঁচাকৈ চোবাই খাবলগীয়াত পৰিলো। তেতিয়া তেওঁক মই আকৌ চীনা খাদ্য খাম বোলা কথাটো মনত পেলাই দিলো। খুব চিন্তিত হৈ তেওঁ কলে, “আমাৰ কমবেডসকলে এই কথাটো লৈ কেবাবাৰো মিটিং কৰিছে। সমস্যাটোৰ সমাধান হওঁহওঁ হৈছে।”

পিছদিনা অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ এজন বৰমুৰীয়াই আহি আমাক লগ ধৰিলেহি। মূখত মাৰ্কাৰা হাঁহিটো লৈ আমি সঁচাকৈ চীনা খাদ্য খাবলৈ খুজিছো নেকি তেওঁ সন্দিগ্ধে। এবেনবুৰ্গে কলে যে আমি সঁচাকৈ চীনা খাদ্য খাব খুজিছো। মইও জনালো যে সবুজালৰ পৰাই মই কণ্টিনৰ খোৱাবোৱা ভাল পাওঁ, আৰু এতিয়া পিকিঙৰ বিখ্যাত মছলা পাতিৰ সোৱাদ লব খুজিছো।”

চিন্তিত হৈ চীনৰ কমবেড জনে কলে, ই সঁচাকৈ এটা সমস্যা।’ অলপ সময় নীৰৱ হৈ থাকি তেওঁ মূৰ জোকাৰিলে। আকৌ কলে, “একেবাৰে অসম্ভৱ কথা।”

এবেনবুৰ্গে তেওঁৰ অবিশ্বাসৰ শব্দকান হাঁহিটো মাৰিলে। মই কিন্তু খঙত টিৰ্কাটিৰ্কাৰি উঠিলো। মই তেওঁক কলো, “কমবেড, অনুগ্ৰহ কৰি মোৰ পেৰিছলৈ উভটি যোৱাৰ কাগজ-পত্ৰবোৰ সাজু কৰক। মই যদি চীনলৈ আহি চীনা খাদ্য খাব নোৱাৰো, তেন্তে লাটিন আমেৰিকাত গৈয়ে সেইটো খাম—ভাত সি ইমান ডাঙৰ সমস্যা নহয়।”

মোৰ খঙৰ ভয়কত কাম হল। চাৰি ঘণ্টাৰ পিছত অসংখ্য কৰ্মিটিৰ সভ্য-সকলে বাট দেখুৱাই আমাক এটা বিখ্যাত বেস্তোৰালৈ লৈ গল। তেওঁলোকে বোৱা পাঁচশ বছৰ ধৰি মছলা সনা চকচকীয়া পাতিহাঁহৰ আঞ্জা বাপ্পি মানুহক খুৱাই আহিছে। সেই হাঁহৰ আঞ্জাৰে অপূৰ্ব সোৱাদ এতিয়াও মই পাহৰিব পৰা নাই, জিবাৰ লাগি আছে।

ৰেষ্টোৰাণ্টো আমাৰ হোটেলৰ পৰা ভিনিশ মিটাৰতকৈ কম দূৰত, আব্দ
ৰিদনেবাভিয়ে খোলা থাকে।

কেপ্টেইনৰ কবিতা

নিৰ্বাসনত এনেকৈ ইঠাই সিঠাইত ঘূৰি ফুৰোতে মই আগতে নহা এখন
দেশ পালোঁহি। এই দেশখনৰ প্ৰতি মোৰ গভীৰ ভালপোৱা আছে—দেশখন
ইটালী—সেই দেশখনৰ সকলো বিষয় মোৰ মনত আঁৰি বসে লাগে। বিশেষকৈ
ইটালীৰ মানুহৰ সহজ সবলতা, জলপাই তেল, পাওৰুটী, আব্দ সহজে নিজৰি
পৰা আন্তৰিকতাৰ ফটিকা। এনেকৈ পঢ়লিচ-পঢ়লিচেও মোৰ লগত কেতিয়াও
বেয়া ব্যৱহাৰ কৰা নাছিল, কিন্তু কুকুৰৰ দৰে অনববত মোক পহৰা দি ৰাখি-
ছিল। ইটালীৰ পঢ়লিচক মই বৰলৈকে গৈছিলো—ভাতে দেখিছিলো, মোৰ
টোপনিভ, দিঠকত, এনেকৈ খোৱা শাক-ভাততো।

লেখক সকলে মোক কবিতা পঢ়িবলৈ মাতিছিল। সবল বিশ্বাসত মইও
সকলো ঠাইতে কবিতা পঢ়িছিলো। ইউনিভাৰ্ছিটী, মৰ্কলি মণ্ড, জেনোৱাৰ
ডক কমী'সকলৰ মাজত, ফ্লোৰেন্সৰ পালাজো ডেলা আৰ্ট ডেলা লানা-ত,
টুৰিনত, ভেনিছত।

সেইবোৰ কবিতা পাঠৰ মেলত শ্ৰোতাসকলৰ ভিড় উপচি পৰিছিল। পৰম
সন্তোষত মই কবিতা পাঠ কৰি গৈছিলো। মোৰ কাষতে থকা কোনোবা
এজনে মোৰ পিচে পিচে গহীন ইটালীয়ান ভাষাত তাক অনুবাদ কৰি গল।
সেই মহান ভাষাত অনুদিত হৈ, আব্দ সদৃশ হোৱা নিজৰ কবিতা শুনি
মোৰ বৰ আনন্দ লাগিছিল। পঢ়লিচে অৱশ্যে এইবোৰ ভাল পোৱা নাছিল।
কেণ্টালিয়ান ভাষাটো খুব শব্দৰা আছিল, কিন্তু ইটালীয়ান ভাষাত অনুদিত
হোৱা কবিতাত বহুত কথা বাদ দিয়া হৈছিল। শাস্তিক প্ৰশংসা কৰি লিখা
লাইনবোৰ, আব্দ বিশেষকৈ জনগণৰ সংগ্ৰামৰ পিনে ঢাল খোৱা মোৰ কবিতা-
বোৰ বিপত্তজনক আছিল। পশ্চিমী জগতত এই কবিতা ইতিমধ্যে নিষিদ্ধ হৈ
গৈছিল।

মিউনিচপাল নিৰ্বাচনত নগৰ সমিতিৰ আসনবোৰ জনগণৰ দলেই
অধিকাৰ কৰি লৈছিল। ৰাজকাৰেণ্ডৰ দৰে টাউন হলত মোক সন্মানিত অভিধি
হিহাৰে অভ্যর্থনা কৰাৰ কথা হৈছিল। মাজে মাজে কোনো কোনো চহকৰ

মোক সন্মানিত নাগৰিক ক'ৰাও হৈছিল, মিলান, ক্ৰোবেল, জেনোৱা চহৰ। মই কবিতা পঢ়াৰ আগতে বা পিছত কাৰ্টুসনৰ সভ্যসকলে মোক সাম্প্ৰদায়িক প্ৰশংসা দিছিল। গুণীমানী মানুহ, অভিজাত ডাঙৰীয়া সকল, আব্দু পাদৰীচাহাব সকল হুলস্থূলত আহি উপচি পৰিছিলহি। মোৰ সন্দেহ দেশ-বাসীৰ হৈ মই এগিলাছ গ্যাম্পেন মদ গ্ৰহণ কৰিছিলো। আলিজন আব্দু হাভচুমাৰ পিছত চহৰৰ ৰাজহুৱা ঘৰৰ সমুখৰ চিড়িখোৰ তেওঁলোকে মোৰ লগতে একেলগে ওপৰলৈ উঠি গৈছিল। আব্দু বাহিৰত ৰাস্তাত ভেঁতুৱা পুলাচি থিয় হৈ আছিল—মোক সিহঁতে খন্তেকৰ বাবেও চকুৰ আঁতৰ কৰিব খোজা নাছিল।

ভেনিচৰ ঘটনাটো যেন বহুৱাৰ বহুস্মৃতিত পৰিণত হল। মই সেই বক্তৃতাৰ মণ্ডত কবিতা পাঠ কৰিলো, আকৌ এবাৰ চহৰৰ 'সন্মানিত' আঁতৰি হলো। কিন্তু পুলাচি মোক ভেঁতুৱাই চহৰৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিবলৈ সাজু হৈ আছিল। এই চহৰতে ডেচিডিমোনাৰ জন্ম আব্দু ইয়াতে তেওঁৰ জীৱনৰ কৰণ পৰিণতি হৈছিল। মই থকা হোটেলৰ দূৰাৰত দিনে বাতিয়ে পুলাচি পহৰা আছিল।

ভিট্ৰোৰিও ভিডালি—তেওঁ মোৰ পুৰণি বন্ধু—ভেঁতুৱা ইটালিৰ কাৰ্লোচ কম্পাডাৰ হৈ আছিল। ট্ৰিয়েস্ত-ৰ পৰা তেওঁ মোৰ কবিতা পুলাচিলৈ আহিছিল। ভেনিচ চহৰৰ খালবোৰৰ মাজেদি গণ্ডোলা নামৰ নৱিত উঠি দুই পাৰৰ ছাইৰঙৰ প্ৰাসাদবোৰ অনুপম সৌন্দৰ্য চাই চাই আমি উপভোগ কৰি যাবলৈ ধৰিলো। আব্দু পুলাচি আমাৰ দখোজমান পিছত থাকি আমাৰ ওপৰত কাৰানজৰ বাখিছিল। বটলত বন্দী হৈ থকাৰ দৰে এই অৱস্থাৰ পৰা মই পলাবলৈ মনস্থ কৰিলো, কাছানোভাৰ দৰে পলায়ন কৰিব খুজিলো। মই হঠাৎ বেগাই খোজ দিলো—ভিট্ৰোৰিও ভিডালি আব্দু ভেঁতুৱা আমাৰ লগত থকা কোণ্টাৰিকাৰ লেখক জোৱাকিন গুটিয়েবেজ—এও মোৰ দৰে বেগ দিলে। ভেনিচৰ দুজন পুলাচি আমাক পিচে পিচে খেদি গল। ভেঁতুৱা ভেনিচত কৰ্মউনিট মেম্বৰ তেওঁৰ গণ্ডোলাখন ভেনিচৰ একমাত্ৰ ইঞ্জিন লগোৱা গণ্ডোলা—আমি দৌৰি গৈ ভাত জাপ মাৰি উঠিলো, ইঞ্জিন-লগোৱা গণ্ডোলা খালৰ পানীত কোবেৰে যাবলৈ ধৰিলে—আব্দু পুলাচি কতৃপক্ষ কৰ্মচাৰীবোৰে এখন গণ্ডোলা বিচাৰি খালৰ পাৰত হৰিণৰ দৰে দৌড়োঁৱি কৰিবলৈ ধৰিলে। ভেনিচৰ প্ৰেমিকসকলে ব্যৱহাৰ কৰা ক'লা আব্দু সোণোৱালী বঙৰে সজোৱা

ৰোমাণ্টিক নীও এখন তেওঁলোকে অৱশেষত জোগাব কৰি তাত উঠিল, আৰু এটা পাতিহাঁহে সাগৰৰ ডলফিনক খেদি পিছ পৰাব দৰে বহুত দূৰত পৰি থাকিল।

নেপল্‌চ-অত এদিন পুৱা এই সকলো অত্যাচাৰৰ শেষ হল পদলিচে পুৱাই আহি মোৰ হোটেলত উপস্থিত হলহি। অৱশ্যে খুব সোনকালে নহয়, কাৰণ নেপল্‌চ-অত কোনেও খুব পুৱাই কামলৈ নাযায়—এনেকি পদলিচো নাযায়। মোৰ পাছপোৰ্টৰ কিবা এটা আঁসোৱাহ থকাৰ চেলু লৈ মোক তেওঁলোকৰ লগতে পদলিচৰ বৰমুৰীয়া জনৰ ওচৰলৈ যাব লাগিব বুলি জনালে। তাত একাপ কফি খুৱাই মোক তেওঁলোকে জনালে যে ইটালীৰ মাটি মই সেইদিনাই এৰিব লাগিব।

ইটালীৰ প্ৰতি মোৰ ভালপোৱাই মোক অলপো সহায় কৰিব নোৱাৰিলে।

মই ক'লো, “নিশ্চয় কিবা ভুল হৈছে।”

“নাই, নহয়। আমি আপোনাক খুব সন্মানৰ চকুৰে চাওঁ, কিন্তু আপুনি এই দেশ এৰি যাব লাগিব।”

আৰু তাৰ পিছত ঘূৰাইপকাই—বেকা কথাৰে তেওঁ জনালে যে চিলিৰ দুস্তাবাসে মোক ইটালীৰ পৰা বহিস্কাৰ কৰিবলৈ তেওঁলোকক অনুৰোধ কৰিছে।

সেইদিনা আবেলিয়ে ষ্টেনত উঠি আমি ইটালী এৰি যাব লাগিব। মোৰ বন্ধুসকলে ইতিমধ্যেই মোক বিদায় জনাবলৈ ষ্টেচনত উপস্থিত হৈছেহি। চুম্বন ফুল, জয়ধ্বনি। পাওলো বিকি। আলিকাটো দম্পতি, আৰু বহুত—বহুত—ভালেৰে বাওক—বিদায় বন্ধু—বিদায়—

ষ্টেনত উঠি বোমলৈ যোৱা বাটত পদলিচে মোৰ লগত ভাল বাৱহাৰ কৰাৰ এটাও সন্বেগ হেৰুৱা নাছিল। তেওঁলোকে মোৰ চুটকেছ কঢ়িয়াই নি, ষ্টেনত ঠিক ঠাইত সজাই ৰাখিলে। মোৰ বাবে লা ইউনিটা আৰু পেচে চেবা কাগজ কিনি আনিলে, কিন্তু দাঁকণপত্ৰী কাগজ এখনো নিদিলে। নিজৰ বাবে আৰু নিজৰ আত্মীয় স্বজনৰ বাবে অটোগ্ৰাফ খুজি ললে। পদলিচৰ ইমান ভদ্ৰব্যৱহাৰ মই আৰু ক'তো দেখা নাই। “ডাঙৰীয়া, আমি দুৰ্ভাগ্য, আমি দুৰ্ভাগী মানুহ, ঘৰৰ পৰিয়ালৰ বাবেও অলপ ভাবিব লাগে। আমি আদেশ মানিব লাগিব। আমি বিণ কৰো...”

বোমৰ ষ্টেচনত সীমান্তলৈ যোৱা বেলেগ এখন ষ্টেনত উঠিব লগা হলো।

খিড়িকীৰে তাত বৈ থকা মানুহৰ প্ৰকাশ ডিডু মোৰ চকুত পৰিল। জয়ধ্বনিৰ কোলাহল, উদ্বেজনা আৰু খেলিমেলি মোৰ কাণত পৰিলহি। মানুহ যেন নৈৰ সোঁতৰ গতিত আহিব লাগিছে, ট্ৰেনৰ পিনে ফুলৰ অৰ্জালি তেওঁলোকৰ মূৰৰ ওপৰেদি বৰষিব খৰিলে। “পাবলো, পাবলো !”

চিড়ৰে মই গাড়ীৰ তললৈ নামি গলো। মোৰ দুই কাষে পৰিপাটীকৈ সজোৱা প্ৰহৰীবাহিনী-এটা হুলস্থূল লগা দববাদৰিৰ মাজত হঠাতে পৰিলোঁগৈ। খন্তেকৰ ভিতৰতে মতা-তিবোতা, লেখক-লেখিকা, খবৰৰ কাগজৰ মানুহ, ৰাজ্যবিষয়া প্ৰায় এহেজাৰ মান মানুহে মোক পদূলিচৰ হাড়ৰ পৰা থপিয়াই লৈ গ'ল। পদূলিচেও ভিড়ৰ মাজত সোমাই মোক আদৰ-সাদৰ জনাবলৈ, অহা বন্ধুসকলৰ হাতৰ পৰা মোক ৰক্ষা কৰিলে। সেই নাটকীয় মূহুৰ্ত্তত মই কেইখনমান চিনাকী মূখ দেখা পালো—আলবাৰ্টো মোৰাভিয়া আৰু তেখেতৰ ঔপন্যাসিক ঘেনীয়েক এলছা মোৰাণ্টে প্ৰখ্যাত চিত্ৰশিল্পী বেনটো গদুট্ৰচো। অইন কবি আৰু অইন চিত্ৰশিল্পী সকল। “ব্ৰাইট ষ্টপড্ এণ্ট্ৰ’ এবলী বোলা বিখ্যাত কিতাপখনৰ লেখক কালোঁ লোভি। “তেওঁ এথোপা গোলাপ ফুল হাতত লৈ আহিছে। খেলিমেলিৰ মাজত ফুল মাঠিত সিচৰিত হৈ পৰিল, মূৰৰ টুপি আৰু ছাতি উৰি গল; কিল ভুকু বোমাৰ দৰে বৰষিলে। পদূলিচেই বোচিভাগ মাৰ খালে আৰু মোক আকৌ এবাৰ উত্থাৰ কৰি আনিলে। হুলস্থূলৰ সময়ত শাস্ত্ৰস্বভাৱৰ এলছা মোৰাণ্টেয়ে এটা সৰু পাৰ্টিৰ ছাতিৰে পদূলিচ এটাৰ মূৰত মৰা মই দেখা পালো। হঠাৎ এখন মাল গাড়ী বনুৱাই—পেটুৱা এজন বনুৱাই পদূলিচৰ পিঠিত টাঙোনৰে মৰিওৱা দেখিলো। ৰোমৰ মানুহে মোক এনেকৈ উৎসাহ দিছিল। গোলমাল ইমান বেচি হবলৈ খৰিলে যে পদূলিচে মোক একাষৰীয়া কৰি লৈ গৈ অনুনয় কৰিলে, “আপোনাৰ বন্ধু-সকলক বৃজাওক তেওঁলোকক শাস্ত্ৰ হবলৈ কওক।”

ভিড়ৰ মাজৰ পৰা কোনোবাই চিঞৰিলে, “নেৰুডা ৰোমত থাকিব। নেৰুডাই ইটালী এৰি নাযাব, কবিক ইয়াত থাকিবলৈ দিব। চিলিৰ মানুহ-জনক ইয়াত থাকিবলৈ দিয়ক। অষ্ট্ৰিয়াৰ মানুহজনক গতয়াই উলিয়াই দিয়ক।” (অষ্ট্ৰিয়াৰ মানুহ মানে ডি গেছপেৰি—ভেতিয়াৰ ইটালীৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী)

আধাঘণ্টামান গোলমাল চলাব পিছত ওপৰৰ পৰা আদেশ আহিল—মোক ইটালীত থাকিবলৈ অন্তিমতি দিয়া হৈছে। বন্ধুসকলে মোক

আকোৱালি লৈ চুমা খাই জন্মিব কৰিলে। বৃন্দৰ ফলত সিঁচৰাতি হৈ পৰা কুলৰ পাৰ্হিব ওপৰেদি শ্বেটচন এৰি ঘাবৰ সময়ত মোৰ মনটো বেয়া লাগি গৈছিল।

পিছদিনা পুৱা এজন চিনেটৰৰ ঘৰত মোৰ টোপনি ভাঙিল। পাৰ্লামেণ্টৰ সদস্যসকলৰ অধিকাৰ হিচাবে পোৱা নিৰাপত্তা সেই ঘৰত পাইছিলো। বেনাটো গুটোচো-ই মোক এই ঘৰলৈ লৈ গৈছিল। চৰ্কাৰী বিষয়াসকলৰ কামত তেওঁৰ বিশেষ আস্থা নাছিল বুলি মই বুজিলো। মই তাতে কোঁপ্ৰাৰীপৰ পৰা অহা এখন টেলিগ্ৰাম পালো। বিখ্যাত ব্ৰজৰাজীৱদ এডৱিন চেৰিও-ই এই টেলিগ্ৰামখন পঠিয়াইছিল। এনেকৈ কবলৈ গলে তেওঁৰ লগত মোৰ চিনাকি নাছিল। মোৰ, এই ঘটনাবোৰক তেওঁ অনাহক দৌৰাশ্বা বুলি কৈছিল। ইটালীৰ জাতিপৰিচয় পৰায়ণতা, আৰু বোপাককাইৰ দিনৰ দস্তৰ আৰু কৃষ্টিৰ কলক বুলি কৈছিল। তেওঁ মোক থাকিবলৈ কোঁপ্ৰত এটা ঘৰ যাঁচি টেলিগ্ৰামখন শেষ কৰিছিল।

এই সকলোবোৰ মোৰ মনত সপোনৰ দৰে লাগিল আৰু মেটিলডে উৰুটীয়া—মোৰ মেটিলডেক লৈ মই ৰোতিয়া কোঁপ্ৰ ৰীপত উপস্থিত হলোঁগৈ—ই আৰু অবাস্তৱ আৰু স্বপ্নময় হল।

জাৰকালিৰ এৰাতি আহি আমি এই অপৰূপ সুন্দৰ ৰীপটো পালোঁহি। সমুদ্ৰৰ উপকূল বগা আৰু ওখ—ই অচিনাকী, নীৰৱ একাৰ ছাঁৰ মাজত আমি থিয় দিলো। কি হব? আমাৰ কি হব?—এখন সৰু ঘোড়াৰ গাড়ী আমাৰ বাবে বৈ আছিল। ৰাতিৰ নিজান বাটটো গাড়ীখনে বগুৱা বাই যাবলৈ ধৰিলে। বগা, বোবা, ঠেক, থিয় ৰাস্তাবোৰ। অৱশেষত ওপৰত গৈ গাড়ীখন বুলগৈ, আৰু গাড়োয়ানে আমাৰ মালখিনি ঘৰলৈ নিলে, ঘৰটোও বগা আৰু দেখাত খালি যেন লাগিছিল।

ভিতৰলৈ সোমাই গৈ প্ৰকাশড আখাশালত একুৰা জুই জুলাই থকা দেখিলো। জ্বলন্ত মোমবাতিৰ আভাত আমি এজন ওখ মানুহ বৈ থকা দেখিলো। তেওঁৰ চুলি, দাড়ি আৰু পোছাক—সকলো সমান বগা। তেওঁৰেই চেনৰ এডউইন চেৰিও—ঔপন্যাসিক আৰু প্ৰকৃতিবিদ্যাৰদ, কোঁপ্ৰ ৰীপৰ আধাৰখিনিৰ গৰাকী। সাধুকথাৰ “টাইটো” দেৱতাৰ মূৰ্তিৰ দৰে ছাঁৰ মাজত তেওঁ থিয় হৈ আছিল। নতৈ বহু বয়সীয়া এই মানুহজন গোটেই টাইটো ৰীপৰ মাজত সকলোতকৈ মানী মানুহ আছিল।

“ইয়াত নিজৰ ঘৰৰ দৰে থাকক, আপোনালোকক কোনেও আশ্বাস কৰিবলৈ নাহে।”

কথাৰাৰ কৈ তেওঁ আমাক এৰি থৈ গল। মাজে মাজে আমালৈ সব্দসুৰা বাতৰি বা উপদেশ লিখি পঠিয়াইয়ে তেওঁ সন্তুষ্ট আছিল—খুব ধনীয়া আখৰেৰে লিখা এই চিঠিবোৰৰ লগত সদায় নিজৰ বাগানৰ এখিলা পাত বা এপাহি ফুলও আহিছিল—এডউইন চোৰিও আমাৰ বাবে আছিল ইটালীৰ উদাৰ, বহল আৰু সুগন্ধি অন্তৰৰ নমুনা।

পিছলৈ মই তেওঁৰ লেখাৰ লগত চিনাকী হলো। তেওঁৰ কিতাপগোৰ আইন এজন প্ৰকৃতিবিদ আঞ্জেলি মুল্লে-ৰ লেখা কিতাপতকৈ বেচি খাঁটি, কিন্তু সিমানে জনাজাত নহয়। মহান বুদ্ধ চোৰিও-ই দৃষ্টান্তম্বৰ হাঁহি মাৰি কৈছিল, “কোঁপ্ৰ দ্বীপৰ টাউন স্কোয়াৰ খন ভগবানৰ অক্ষয়কীৰ্তি।”

মেটিলডে আৰু মই দুইয়ো দুইৰ প্ৰেমত আশ্ৰয় ললো। আনাকাৰ্প’ৰ মাজেদি দুইয়ো বহুত পৰ খোজকাটি গৈছিলো। এই সব্দ দ্বীপটোত এহেজাৰ মান সব্দ সব্দ ফলৰ বাগিছা আছে। ইয়াৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যৰ বিষয়ে বহুত কথা কোৱা হৈছে—কিন্তু সকলো খিনিয়েই সঁচা। শিলৰ দূটা আৰু শুকান মাটিৰ মাজত য’ত বতাহে ভালকৈ বহিব পাৰে তাতে অকণি অকণি গছ আৰু ফুলৰ সম্ভাৰোহ। য’ত যেনেকৈ থাকিব লাগে ঠিক তেনেকুৱা আৰু অতি বিতোপন তাৰ নক্সা। কোঁপ্ৰ দ্বীপৰ লুকাই থকা ভাগটো আপুনি পিছতহে দেখা পাব—দীৰ্ঘ পথ ভীৰ্ষ-বাহাৰ দৰে পথৰ শেষত হে, তেতিয়া আপোনাৰ গাৰ পৰা ভীৰ্ষ-বাহীমাৰ্কা গোন্ধটো গঢ়ি গৈছে। ইয়াৰ শিলৰ দূটা, অকণি অকণি আঙুৰকুঞ্জ; পৰিভ্ৰমী, সবল, নল্ল ইয়াৰ অধিবাসীবোৰে আপোনাৰ মন দুহিব। এতিয়া মানে আপুনি ইয়াৰ বস্তু-বাহানি আৰু মানুহৰ লগত বেচ চিনাকী হৈ গৈছে। গাড়োৱান আৰু মাছ পে হাবী ঘৈনীসকলক আপুনি দেখিলেই চিনি পায়। দুখীয়া মানুহৰ বাবে বিখিনি ঠাই কোঁপ্ৰ দ্বীপত গোপন হৈ আছে আপুনিও তাৰে এটুকুৰা হৈ পৰিছে। ক’ত উত্তম মদ পোৱা যায়, কোঁপ্ৰ দ্বীপৰ গলুৱা মানুহে কৰ পৰা জলপাই কিনি খায় আপোনাৰ জনা হৈ গৈছে।

বাহিৰৰ পৰা আমি উপন্যাসত পঢ়া কলঙ্ক কাহিনীবোৰ ওখ বাজকাৰেঙ বোৰৰ বেৰাৰ আঁতৰ ভিতৰত ঘটিব পাৰে কিন্তু সেই নিজৰ নিস্তাৰ ঠাইত, আৰু পৃথিৱীৰ হোজা মানুহ সকলৰ লগত মই কিন্তু বৰ সুখৰ জীৱন বাপন

কৰিছিলো। সেই সম্বন্ধখিনি মই কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰো। ৰাতিপুৱা মই সদায় কবিতা লিখি কটাইছিলো আৰু আবেলি মেটিলডে-ই সেইবোৰ টাইপ কৰি দিছিল। আমি দুইয়ো এই প্ৰথম একেটা ঘৰত একেলগে আছো। ঠাইখনৰ মাদকতা ভৰা সৌন্দৰ্যত আমাৰ প্ৰেম দিনেদিনে বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। আমি বুজিলো যে আমি আৰু কেতিয়াও বেলেগ থাকিব নোৱাৰিম। তাত মই “দি কেণ্টেইন’চ ভাছে’ছ” বোলা প্ৰেমৰ কবিতাৰ কিতাপখন শেষ কৰিলো। কবিতাবোৰ হুতাহৰ কণ্ঠত ভৰা আছিল। কবিৰ নাম নোহোৱাকৈ নেপলচ্-অব পৰা কিতাপখন প্ৰকাশ কৰা হল।

এতিয়া মই এই কিতাপৰ কাহিনীটো কবলৈ ওলাইছো—মোৰ বিতৰ্কিত কিতাপবোৰৰ ভিতৰত এইখনো এখন। বহুতদিনলৈকে কথাটো গুপত আছিল—বহুতদিন ইয়াৰ মলাটত মোৰ নাম নাছিল যেন মই ইয়াক ত্যাগহে কৰিছো - অথবা কিতাপখনে ইয়াৰ জন্মদাতাৰ নাম নাজানিছিল। লৰাছোৱালী প্ৰকৃতিৰ দান—স্বাভাৱিক প্ৰেমৰ সন্ততি, আৰু তেনে অৰ্থতে দি কেণ্টেইনচ ভাছে’ছ কিতাপখন প্ৰকৃতিৰ দান।

ইউৰোপত বনবাসৰ সময়ত ইটাইত সিটাইত ঘূৰি ফুৰোতে ইয়াৰ কবিতাবোৰ লিখা হৈছিল। ১৯৫২ চনত নেপলচ্-ত ইয়াক কবিৰ নামহীন অৱস্থাত প্ৰকাশ কৰা হয়। মেটিলডেৰ প্ৰতি মোৰ প্ৰেম, চিৰ্লিৰ প্ৰতি মোৰ ঘৰ মূৰা মনৰ আকুলতা, সামাজিক সচেতনতাৰ প্ৰতি হুতাহ—এই বিষয়বোৰে কিতাপখনৰ পৃষ্ঠাবোৰ ভৰাই ৰাখিছে। —বহুত সংস্কৰণ নাম নোহোৱাকৈ ই প্ৰকাশ হৈ গল।

প্ৰথমবাৰ ছপাবৰ সময়ত শিল্পী পাওলো ৰিকিয়ে অলপ মিহি কাগজ যোগাব কৰিলে—পুৰণিদিনীয়া ছাপাৰ টাইপ আৰু পম্পিয়াই চহৰৰ লোটাৰ নম্বাৰ পৰা নকল কৰা কাৰুকাৰ্যৰ ছবি অনা হল। চান্দা তুলি কিতাপখন প্ৰকাশ কৰিবলৈ মোৰ হৈ তেওঁ দাতাসকলৰ নামৰ এখন লিষ্ট বনালে, যেন তেওঁ মোৰ নিজৰ ভাইহে। মাত্ৰ পঞ্চাশ কপিৰ এই সংস্কৰণটোৰ ধুনীয়া কিতাপ কেইখন খুব বেগতে শেষ হল। আমি বাবে দীঘলীয়াতকৈ উছৰ পাতিলো। টেবুল ভৰা ফুল, ফুৰ্টিঙ মেয়াৰ, পানীৰ দৰে ফটফটীয়া নিৰ্মল ফটকা কেপ্ৰিৰ আঙুৰ ফলবই অতুলনীয় অৱদান, তাৰ লগত লগ খালেহি বন্ধুসকলৰ আমাৰ প্ৰেমৰ প্ৰতি চেনেহৰ অভিনন্দন।

লেখকৰ নাম নথকাইক কিতাপখন ওলোৱা দেখি কেইজনমান সঙ্গীৰ
সম লোচকে ইয়াৰ কিবা ৰাজনৈতিক উদ্দেশ্য আছে বুলি ঠাৰে চিঞাৰে
কৈছিল। তেওঁলোকে কৈছিল—পাৰ্টি ইয়াৰ বিৰুদ্ধে, পাৰ্টিয়ে এইটো
অনুমোদন নকৰে—“কিন্তু কথাটো সচা নহয়। সৌভাগ্যক্ৰমে মোৰ পাৰ্টি
সৌন্দৰ্যপ্ৰকাশৰ বিপক্ষে নহয়।”

আচল কথাটো হল যে মই কবিতাবোৰেৰে ডেলিয়াৰ মনত আঘাত দিবলৈ
বিচৰা নাছিলো। তেওঁৰ লগত মোৰ এবাৰি হবৰ সম্বন্ধ হৈ আহিছিল।
ডেলিয়া ডেল কাৰিল আছিল সুৰদি স্বভাৱৰ লগৰী, ওঠৰ বছৰ খৰি তেওঁ মোৰ
উপযুক্ত সঙ্গিনী হৈ আছিল। এই বছৰবোৰতে মোৰ কবিতা লেখা বেচি
হৈছিল। তীখা আৰু মোৰ এডাল জৰীৰ দৰে তেওঁ যেন মোৰ জীৱনটো
মেৰিয়াই লৈছিল। আকস্মিক, জ্বলন্ত প্ৰেমৰ এই কবিতাবোৰে তেওঁৰ মৃদু
স্বভাৱত শিলৰ দৰে থেকেচা মাৰিব। কবিতাৰ কিতাপখনত নাম নিদিয়াৰ
সেইটোৱেই একমাত্ৰ গভীৰ, নিজা, মৰ্যাদাপূৰ্ণ কাৰণ।

তাৰও পিছলৈ—নাম পদবী নোহোৱা এই কিতাপখন বয়সক্ৰম হৈ—
স্বাভাৱিক আৰু ভেজোদীপ্ত বয়স পালেগৈ। ই জীৱনত নিজৰ বাট বিচাৰি
ললে আৰু অৱশেষত মই ইয়াক স্বীকাৰ কৰিবলগীয়া হলো। আৰু এতিয়া
“কেণ্টেইনৰ কবিতাবলীয়ে” প্ৰকৃত কেণ্টেইনজনৰ নাম—হী লৈ বাস্তৱত
ওলাইছে—অৰ্থাৎ কিতাপৰ দোকান আৰু লাইব্ৰেৰীবোৰ শূন্য হৈছে।

নিৰ্বাসনৰ শেষ

মোৰ নিৰ্বাসনৰ ওৰ পৰিল। তেতিয়া ১৯৫২ চন। আমি কেনিছ
পাবলৈ চাইজাৰলেণ্ড পাৰ হৈ গলো। তাত গৈ এখন ইটালীয়ান জাহাজ
খৰি মৰ্টিণ্ডাৰ্ডিও পামগৈ। এইবাৰ আৰু ফ্ৰান্সত কাৰো লগত দেখা নকৰো।
মাত্ৰ মোৰ পৰমভক্ত আৰু বহু পুৰণি বন্ধু এলিছ গেছকাৰক আমি এইদেশৰ
মাজেদি যাম বুলি জনাইছিলো। সি যিয়েই নহওক, কেনিছত এটা
অপ্ৰত্যাশিত ঘটনা ঘটিল।

জাহাজঘাটৰ ওচৰত, বাটত মই পল এলুৱাৰ্ড আৰু তেওঁৰ যৈনীয়ক
ডাৰ্মিনক লগ পালো। মই আহিছো বুলি শুনি তেওঁলোকৰ ভাত
দুপীয়াৰ সাজ খাবলৈ মাতিবলৈ আহি তেওঁলোক বৈ আছিল। তেওঁলোকৰ
ভালৈ পিকাচোও আহিব বুলি কলে। তাৰ পিছত চীলৰ চিত্ৰশিল্পী

নেমোঁচও আশুটুনেজ আব্দ তেওঁৰ বৈনীয়ক ইনিচ ফিগুৰেবৰা-ৰ আমাৰ দেখা
হল। দূপৰীয়া তেওঁলোকে খাব বঢ়লি কলে।

পল এল্‌ৱাৰ্ডৰ লগত এইয়ে মোৰ শেষ দেখা। কেনিছ চহৰৰ ব'দৰ
পোহৰত নীলা পায়জামা পিন্ধা তেওঁৰ ছবিখন মোৰ চকুৰ আগত ভাঁহিছে।
ব'দৰ জ্বলা তামবৰণীয়া মূখখন, অতি চোকা দৃষ্টিত নীলা চকুখুৰি শিশু-
সদৃশ হাঁহি যেন কেনিছৰ উজ্জ্বল পোহৰত কৃষ্ণ আফ্ৰিকাৰ কোনোবা মূখ
এখনহে জ্বলকি আছে। চেণ্ট ট্রোপেজৰ পৰা তেওঁ মোক বিদায় জনাবলৈ
আহিছিল। পিকাচোক তেওঁ লগত আনিছে আব্দ জপৰীয়াক খোৱাৰ
দিহোপোহাও কৰিছে; খোৱা বোৱা সকলো ঠিক হৈ আছে।

এটা ব'ব'ক, অভাৱনীয় ঘটনাই মোৰ দিনটো মাটি কৰিলে। উব্দগুৱেলৈ
খোৱাৰ প্ৰৱেশপথ মেটিলডেৰ নাছিল। কনছল্‌লেটৰ অফিচলৈ যাবলৈ আফ্ৰি
লৰালি লগালো। টেঁকিত উঠি আমি সেই অফিচ পালোঁগৈ। মই দূৱাৰ-
মুখত বাহিৰতে বুলো, কনছালজন বাহিৰলৈ ওলাই অহাত মেটিলডে-ই এটা
প্ৰত্যাশাৰ হাঁহি মাৰিলে। দেখাত তেওঁক ভাল লৰা যেনেই লাগিল। 'মেডাম
বাটাৰফ্লাই' বোলা নাটকৰ এটা গানৰ সুৰ তেওঁ গুণগুণাই আহিছিল।
সাজপাৰতো কনছালৰ নিচিনা গুৰুগুস্তীৰ পদৰ উপযোগী নাছিল। এটা
কামিজ আব্দ ফুৰাচকা কৰিবলৈ ষাওঁতে পিন্ধা হাফপেণ্ট তেওঁ পিন্ধি
আছিল। কথাবাতৰি কৰাৰ সময়ত মেটিলডেই ভবাই নাছিল যে এই মানুহজন
সাধাৰণ এটা ঘৰুৱা হ'ব। দেখিবলৈ পিঙ্কাৰটন-ৰ দৰে। এই মানুহজনে
মেটিলডেক ওভাৰটাইমৰ খৰচ আব্দ অইন বহুত বকমৰ বাখাৰ কথা কলে।
গোটেই পৰাটো আমি এইবোৰ কাৰণে ইপিনে সিপিনে, দৌৰাদৌৰি কৰি
কটাবলগীয়া হলো। দূপৰীয়াৰ খোৱাৰ অপূৰ্ব সোৱাদৰ বস্তুবোৰ
মোৰ মনত বিৰাতিভা লাগিল। বহুত ঘণ্টা মিছাকৈ নষ্ট কৰাইছে মেটিলডেক
ভিছাখন দিয়া হল। প্ৰতি চেকেণ্ড পিঙ্কাৰটনৰ লেখিলা মানুহজনে আব্দ
বেচি বেচি লালফিঙাৰ বান্ধোনৰ নিয়ম-কানুন উলিয়াবলৈ ধৰিলে। ফটো
তোলাই, ডলাৰক ফ্ৰাঙ্কলৈ সলাই, বোৰ্ডো লৈ বহুত দুৰ্গিৰটীয়া
টেলিফোনৰ খৰচ দিহে তেওঁ ভিছাখন পালে। বাটবুৱাৰ প্ৰাপ্য জিৰণি ভিছা
খন বিনামূলীয়া হ'ব লাগে, কিন্তু আমাৰ প্ৰায় ১২০ পাউণ্ড মান খৰচ হৈ
গ'ল। মই প্ৰায় ধৰিয়েই লৈছিলো যে মেটিলডেৰ ই জাহাজ ধৰিব নোৱাৰিব।
ভোঁতয়া হলে মইও নাৰাম বঢ়লি ঠিক কৰি থৈছিলো। এই দিনটোক

জীৱনৰ অভিজ্ঞতাবোৰৰ এটা ভিত্তি দিন বদলি মই বহুতদিনলৈকে মনত
ৰাখিছিলো।

আজোঁ আঠোঁ সমুদ্ৰ প্ৰীতি

সমুদ্ৰৰ প্ৰতি মোৰ চেনেহী মৰম, বহুত দিনৰ কোনো কামত
নলগা তথ্য কিছুমান গোটাই আছে—কাৰণ সাধাৰণতে মই মাটিতে নাওঁ
বাওঁ

এতিয়া মই চিলিলে উভটি আহিছো—মোৰ সাগৰপাৰৰ দেশলৈ—লাহে
লাহে আমাৰ জাহাজখনে আফ্ৰিকাৰ উপকূল চুবলৈ ধৰিছে। ই এতিয়া প্ৰাচীন
হাকুলিচ-ৰ স্তম্ভ পাৰ হৈ গৈছে—সাম্ৰাজ্যবাদৰ গড়ত কোঠ মাৰিবলৈ এই
স্তম্ভটো অস্ত-শস্যৰে সুসজ্জিত হৈ আছিল।

এজন প্ৰকৃত সমুদ্ৰ প্ৰেমিকৰ নিৰাসক্তি লৈ মই সাগৰখন চাওঁ। এনে
এজনৰ দৰে চাওঁ যেন ইয়াৰ তল ওপৰ মই ভালকৈ জানো। মই পণ্ডিতৰ
জ্ঞান নফলাও, কিন্তু বিচক্ষণতা আজিও থোজো।

সাগৰৰ গগণ মোৰ আগৰ পৰাই ভাল লাগে, মোৰ লাইব্ৰেৰীত এখন
মাহুৰৰ জালও আছে। মই পঢ়িবলৈ সকলোতকৈ ভাল পোৱা কিতাপবোৰৰ
ভিতৰত এখন হল উইলিয়ম বাবেৰ-ৰ কিতাপ, বা কুমেৰু-সাগৰৰ বিশালতাৰ
ওপৰত লিখা ভাল বৰ্ণনামূলক কিতাপ।

প্লাণ্টে'নৰ কিতাপো মোৰ ভালৈ লাগে—প্ৰাণীকৰ সাগৰৰ পানী,
আণৱিক আৰু বিদ্যুতায়িত হৈ সাগৰক বেঙুনীয়া বিজুলীৰে জ্বলিকায়।
তেলেকৈয়ে মই জানিলো যে সমুদ্ৰত অগণন বংশবৃদ্ধি কৰা প্ৰাণীবোৰ খাইয়ে
ভিৰি মাছে জীৱন ধাৰণ কৰে। ক্ষুদ্ৰতম ভুল আৰু অবাস্তৱ প্ৰাণৰ অণুৱে
সমুদ্ৰৰ কম্পমান মহাদেশৰ ওপৰত সব পেলাই থৈছে। ইটাইৰ পৰা সিটাইলৈ
যাওঁতে ভিৰি মাছে মূখখন হাঁকি মেলে, আৰু পানীৰ লগতে এই প্ৰাণীবোৰ
ভুলবোৰো মূখলৈ সোমায়। জিবাখন তালুত লগালে এই বস্তুবোৰ মূখত
থাকি যায়, আৰু সিহঁতৰ প্ৰাণি তেনেকৈয়ে হয়। গ্ৰন্থক ভিৰিৰ তেনেকৈয়ে
খোৱাৰ অভ্যাস। আমাৰ ইছলা নেগ্ৰা-ৰ ঘৰৰ খাড়কীয়েদি মই ইহঁতক
দক্ষিণ প্ৰশান্ত মহাসাগৰ আৰু গ্ৰীষ্মপ্ৰধান শ্বীপবোৰলৈ যোৱা দেখো।

স্পাৰ্ম বা দতু'ৱা ভিৰিবোৰে সেইটোৱে পথ চিলিৰ ভিৰি মাছৰ
ভিতৰত ইহঁতক বোচি চিকাৰ কৰা হয়। নাৰিক সকলৰ সাধু কথাটো এই

বিশ্ব তিনি মাছৰ কথাই বোচি। নাবিক সকলৰ ছবি কটাৰীয়ে তিনি মাছৰ দাঁতত হৃদপিণ্ড আৰু খেন্দুৰ কাঁড় আঁকি থয়, প্ৰেমৰ অকণি অকণি স্মৃতিচিন, তেওঁলোকৰ জাহাজৰ বা প্ৰেমিকাৰ শিশু সুলভ হাতৰ ছবিও থাকে। আমাৰ দেশৰ তিনি-চিকাৰী সকলে মৌগলান প্ৰণালী আৰু কে'প হ'ৰ্ণ কেৱল ভয়ংকৰ স্পাৰ্ম তিনিৰ দাঁত সবুৱাবলৈ পাত হোৱা নাছিল। তিনি-চিকাৰী সকলৰ ভিতৰত এওঁলোক সকলোতকৈ সাহিয়াল। এই জাতৰ তিনিৰ চকুলোৰ ভাল, আৰু এই বাক্ষসীয়া প্ৰাণীটোৰ পৰ্বতৰ সমান দেহৰ বিৰাট পেটৰ ভিতৰত লুকাই থোৱা জাংফাইৰ এধানিমান সংকুৰাটো বিচাৰিহে তেওঁলোক গৈছে।

মই কিন্তু এতিয়া আইন ঠাইৰ পৰা আহিছো। ভূমধ্যসাগৰৰ শেষ নীলা আশ্ৰয় মই এৰি আহিছো। নকল গৃহাবোৰ, কেঁপ্ৰ শ্বীপৰ সামুদ্ৰিক আৰু আন্তঃসামুদ্ৰিক সীমাবেথা পাৰ হৈ আহিছো—ব'ত সাগৰ-কন্যা সকলে শিলত উঠি নীলা বঙৰ চুলি কণিয়ায়। সাগৰৰ ম'হনে সিহঁতৰ জটলগা চুলি তিতাই ডাক বঙীন কৰি তুলিছে।

নেপল্‌চ্-ৰ মাছ-পোহা ঘৰত মই আদিম প্ৰাণীজগতৰ বৈদ্যুতিক অণুবোৰ দেখা পাইছিলো। এটা জেলি মাছে ওপৰলৈ উৰি আৰু তললৈ নামি, গহীন নীলা নাচত ফৰ্ফৰ কৰি আছিল। ইয়াক ৰূপ আৰু ভাপৰে সজা যেন লাগিছিল। গভীৰ পানীৰ মাজত কোনো এগৰাকী মহিলাই ককাঁত পিন্ধা বিজুলীৰ হাৰ যেন লাগিছিল।

বহু বছৰৰ আগতে মাদ্ৰাজত মোৰ ডেকাকালৰ গোমোটো ভাৰতবৰ্ষত মই এটা অপৰূপ সুন্দৰ মাছ পোহা ঘৰ চাবলৈ গৈছিলো। তেতিয়াই দেখা জকমকীয়া মাছবোৰ, বিষাক্ত দ'তুৱা বামী মাছ, জঁই আৰু বামখেন্দু বঙৰ সাজ পিন্ধা মাছৰ জাক, আৰু তাতকৈ বেচি মনত পৰে গহীন অক্টোপছবোৰলৈ। অক্টোপাছবোৰে জুখিৰুখি দিয়া গহীন খোঁজবোৰ : অগণন চকু, ভৰি, শৃংখ আৰু পেট গপোৱা খবৰৰে যেন এটা এটা ধাতৱ কম্পাটাহে।

দৈত্য অক্টোপাছৰ নাম আমি প্ৰথমতে পাণ্ডু ভিষ্টৰ হুগোৰ “দি ট্ৰল্লাস্ অ' দি ছি” বোলা কিতাপখনত (ভিষ্টৰ হুগো নিজেও কবিতাৰ এজন শৃংখালা বহুৰূপী অক্টোপাছ)। সেই জাতৰ অক্টোপাছৰ এটা বাহুৰ অকমান এডুখৰি মই কোপেনহেগেনৰ প্ৰাকৃতিক ইতিহাসৰ মিউজিয়ামত দেখা পাইছিলো। প্ৰকৃততে এইটোৱে পৌৰাণিক ক্ৰাকেন—প্ৰাচীন ই সমুদ্ৰৰ

বিভীষিকা আছিল। চলন্ত জাহাজ এখন দখল কৰি ইয়াক টানি পানীত ডুবাই, ইয়াক নিজৰ দেহৰে ঢাকি পেলাই জাহাজখন শব্দহেৰে মোৰিয় ই ধৰে। মদন্ত ডুবাই সংৰক্ষণ কৰি থোৱা এই অংশটোৰ পৰা প্ৰাণীটো যে হিছ মিটাৰতকৈ বেচি দীঘল বুদ্ধিৰ পৰা যায়।

কিন্তু আচলতে মই চাব খুজিছিলো নাড়োৱাল বোলা সেই অতিকায় তিমি মাছৰ পথটো বা প্ৰাণীটোক। উত্তৰ সাগৰত এই এদিনীয়া প্ৰকাণ্ড প্ৰাণীটোৰ কথা মোৰ বন্ধুবোৰে একো নাজানিছিল। ইয়াৰ মূখপাত্ৰ হিচাবে তেতিয়া মইয়ে দূইচাৰিষাৰ কথা কবলগীয়া হৈছিলো। মোৰ নিজকো তেতিয়া এনে শিঙীয়া তিমি বেনেই লাগিছিল।

এনে অতিকায় তিমি মাছ বাবু সঁচাকৈ আছেনে, প্ৰশান্ত মহাসাগৰৰ এনে এটা অসাধাৰণ সামুদ্ৰিকজীৱ ইয়াৰ কপালৰ পৰা চাৰি পাঁচ মিটাৰ দীঘল এডাল খজা ওলাই গৈছে—চলোমনৰ পোছাকৰ দৰে ইমূৰৰ গৰা সিমূৰলৈ গাৰি দিয়া এই খজাডাল শেষত বেজীৰ দৰে জোঙা হৈ গৈছে। ইয়াৰ সূক্ষ্মৰ নাম আবু তাতোকৈ পৌৰাণিক কাহিনীৰ বহুসম্ভবা জীৱটোক মানুহে কোঁতলাকৈ চকুৰে নেদেখাকৈ থাকিবনে?

ইয়াৰ নাম নাৰহোৱাল নে নাৰোৱাল মোৰ মনেৰে সাগৰৰ তলৰ জীৱ জগতৰ নামবোৰৰ ভিতৰত ই সকলোতকৈ ধুনীয়া। সাগৰৰ অম্বাবোহীৰ জোতাৰ খুৰৰ দৰে এই নামটোৱে গানৰ দৰে আমাৰ মন মূহি নিয়ে। তেনেহলে বাবু সকলোৱে ইয়াৰ নামটো নাজানে কিয়? নাৰোৱাল পদবীৰ কোনো মানুহ নাই কিয়? বা এটা সূক্ষ্মৰ নাৰোৱাল অট্টালিকা বা কোনোবা এজন নাৰোৱাল ৰামিৰেজ অথবা নাৰোৱাল কাৰ্ডাজালৰ নাম শুনো নাযায় কিয়?

কাৰণ তেনে নাম নাই—সাগৰৰ এই এশিঙীয়া দৈত্যটো বহুসময়; সাগৰৰ সোঁত আবু কগামুনা একাৰত ইয়াৰ দীঘল হাতী-দাঁতৰ দৰে বগা তৰোৱালখনে অনাবিস্কৃত মহাসাগৰৰ পানী কাটি কাটি গৈ থাকে। মধ্যযুগত এই সামুদ্ৰিক দৈত্যক চিকাৰ কৰাটো অভীষ্টীয় নান্দনিক খেল হৈ পৰিছিল। স্থলভূমিক এশিঙীয়া দৈত্যৰ কথা সদায় পদৰ্শিত চানেকিত ৰে দেখা যায়—চকুত চাঁট মাৰি থবা উজ্জ্বল প্ৰাণীটোৰ চুনা-পাথৰৰ দৰে বগা বজাঘৰৰ আইসেউহঁতে সদায় আগুৰি ৰাখিছে—জকমকীয়া পাখিৰ চবাইয়ে ডেউকা ক'পাই বা ছয়াময়কৈ এবাৰ দেখা দি তাৰ মূৰত ম্বল সাজি দিছে। নাৰোৱালকতো মধ্যযুগৰ

বজাসকলে এটা অপৰূপ শোভাৰ উপহাৰ বুলি ধৰিছিল, আৰু ইজনে নিজকে ইয়াৰ প্ৰকাশ্য দেহাৰ এটুকুৰা উপহাৰ পঠিয়াইছিল। ইয়াৰ চুবুৰীলৈ পোহা গুড়ি উলিয়াই মদৰ লগত গুলি খালে মানুহৰ অনাদিকালৰ সপোন-স্বাস্থ্য-বোৱন আৰু প্ৰবৃত্তি লাভ হয় বুলি মানুহে কয়।

ডেনমাক'ৰ কোনোবা ঠাইত ঘূৰি ফুৰোতে মই এবাৰ এখন পুৰণিদিনীয়া দোকানত সোমাইছিলো। তাক প্ৰাকৃতিক বুদ্ধিৰ বস্তু-বেহাৰি বোচা কিনি হৈছিল। আমাৰ আমেৰিকাত এনে বেপাৰৰ নামকে কোনেও নাজানে। কিন্তু এই বস্তুবোৰত মোৰ বৰ ৰাপ। এই দোকানৰ এটা চকুত ৰখা তিনি চাৰিটা নাৰোৱালৰ শিং আৱিষ্কাৰ কৰিছিলো। সকলোতকৈ দীঘল শিংডাল পাঁচ মিটাৰতকৈ দীঘল আছিল। তাৰে নিজকে খুঁচি, ওচৰৰ পৰা দূৰৰ পৰা ভালকৈ চাই—গাত হাত বুলাই মই বহুত সময় কটালো।

দোকানৰ গৰাকী বঢ়া মানুহজনে এই শিঙটোক মই ঘাঠৰ দৰে সাগৰক অদেখা বায়ুচালিত কলৰ পিনে টোওৰা দেখিলো। মই বস্তুটোক আকৌ ঠিক ঠাইত থৈ দিলো। মাত্ৰ এটা অকমান নাৰোৱালৰ শিং এডালহে কিনিব পাৰিলো। এনেবোৰ নাৰোৱালে কুমেৰু প্ৰদেশৰ ঠান্ডা পানীত নিৰীহ কাঁইটীয়া ভ্ৰমণত কি জানো বিচাৰি যায়।

মই শিঙডাল চুটকেছত ভৰাই থলো। কিন্তু এবাৰ চুইজাৰলেণ্ডৰ লেক লেমানৰ সমুখত থকা এটা সৰাইখানাত বহি মোৰ আকৌ এই সাগৰৰ এশিঙীয়া দৈত্যটোৰ ষাদুভবা আপুৰুগীয়া বস্তুটো চাবলৈ আৰু তাক হাতেৰে চুই চাবলৈ হাবিয়াস জন্মল চুটকেছ খুলি মই তাক আকৌ চুই চালো।

কিন্তু এতিয়া আৰু মই বস্তুটো বিচাৰি পোৱা নাই।

চুইজাৰলেণ্ডৰ সেই ভেচেনাজ পাহাৰশালাৰ কৰবাত মই তাক পেলাই থৈ আহিলো নেকি? শেহৰ মিনিটত ই ফিছনাৰ পৰা কৰবাত বাগৰি পৰিল নেকি? অথবা কোনোবা এনিশা ই আমি গম ধৰিব নোৱাৰা কিবা উপায়েৰে প্ৰদেশলৈ উভটি গল নেকি?

আটলাণ্টিক মহাসাগৰত নতুন প্ৰভাৱৰ সৰু সৰু টোবোৰলৈ মই চাই থাকো।

জাহাজৰ আগলীভাগে পানী কাটি বাওঁতে দূৰৈ কাষে বগা, নীলা, গন্ধক দৰে হালধীয়া বৰণৰ ফেন-ফুটুকা, তলৰ পানী ওপৰ, ওপৰৰ পানী ভালকৈ ৰখনা মাৰি যায় গৈ।

মহাসমুদ্ৰৰ জপনাখন বেন কঁপি উঠিছে।

পানীৰ ওপৰত অকণি অকণি উড়ন্ত মাছ চৰিছে, সিহঁতৰ গাৰ বং বংপালী, পোহৰ সৰিকিব নোৱাৰাকৈ ডাঠ।

মই নিৰ্বাসনৰ মোহত ঘৰলৈ উভটি আহিছো।

সাগৰৰ পানীলৈ মই একেধাৰ বহুত সময় চাই আছো। মই অইন দেশৰ সাগৰৰ পানীতো জাহাজত উঠিছো। কিন্তু এতিয়া মোৰ নিজৰ দেশৰ অশান্ত চৌবোৰৰ ওপৰেদি যাব ধৰিছো।

দীঘল এটা দিনে মহাসমুদ্ৰৰ আকাশ আৰম্ভি ধৰিছে।

আকৌ এবাৰ ৰাতি আহিব। বহুসময় ছাঁবে শুবা এই প্ৰকাণ্ড পানীৰ সেউজীয়া কাৰেঙঘৰটো এখাৰত লুকাই ৰাখিব।

এটা ভেড়াছাগলীৰ কথা

মোৰ এজন আপোন মানুহ “চিনেটৰ” আছিল। অলপতে হোৱা কিবা নিৰ্বাচনত জিকাৰ পিছত তেওঁ ইছলা নেগ্ৰা-ৰ মোৰ ঘৰত কেইদিনমান কটাবলৈ আহিল। “ভেড়াছাগলীৰ কথা” সেই দৰেই পাতনি।

চিনেটৰজনৰ উৎসাহী সমৰ্থক সকলে তেওঁ জিকাৰ বাবে এটা ভোজৰ আয়োজন কৰিলে। ভোজৰ দিনা আবেলি ভেড়া ছাগলী এটা মাৰি তাক চিলিৰ গাঁৱলীয়া নিয়মে বন্ধা হল। ঘৰৰ বাহিৰত বৰ ডাঙৰ একুৰা জুই ধৰি ভেড়াটোক কাঠৰ শলাত বান্ধি বন্ধা হল। ইয়াক “শলাত দিয়া” বুলি কোৱা হয় আৰু মদৰ লগত গাঁটাৰত ইউৰোপ-আমেৰিকা মিহলি জাতিৰ বিননিৰ সূৰৰ লগত উপভোগ কৰা হয়।

পিছদিনা আকৌ ভোজৰ বাবে আৰু এটা ভেড়া বাধি থোৱা হৈছিল। তাৰ ভাগ্য এনেকৈ ঠিক কৈ, মোৰ খিড়িকীখনৰ বাহিৰত তাক জৰীবে বান্ধি থোৱা হৈছিল। গোটেই নিশাটো সি কালি বেঁ-বেঁৱাই নিঃশব্দ দুখত বিনাইছিল। ভেড়াৰ ইননিবিননিও মোৰ হিচা কুমলিল। ইমান বেয়া লাগিল যে পিছদিনা দোকমোকালিতে উঠি তাক চুব কৈ নিম্ন বুলি থিৰাং কৰিলো।

তাক লৈ দেড়শ কিলোমিটাৰ বাট গাড়ী চলাই মোৰ ছাণ্টাৰোগোৰ ঘৰ পালোঁগৈ। সি এনেকৈ ছুৰি কটাৰীৰ জেপৰ পৰা বন্ধা পালে। সেইখিনি পাইয়ে সি মোৰ ফুলৰ বাগিছা পালেগৈ, আৰু থকুৱাৰ দৰে ভাল ভাল

গছবোৰ চোবাবলৈ ধৰিলে। টুলিপ ফুলৰ গছবোৰ যেন তাৰ বেচি পছন্দ
হল, আৰু সেই গছৰ বংশৰ মূদা মাৰিহে সি ক্ষান্ত হল। গোলাপৰ কাইটীয়া
জোপোহাত সি মূখেই নিদলে, কিন্তু জিলি আৰু লিলিফুলৰ গছবোৰ
গপগপকৈ খাবলৈ ধৰিলে। তাক আকৌ জৰিৰে বাগ্ধি বখাৰ বাহিৰে মোৰ
অইন একো উপায় নাথাকিল। বন্ধা মাত্ৰকে সি আকৌ বেবাবলৈ ধৰিলে,
আগৰ বাৰৰ দৰে মোৰ অন্তৰ চুব খুজিয়েই সি বেবাইছে সেইটো নিঃসন্দেহে
বুজি মৰোজীওকৈ মই তাৰ চিঞৰলৈ কাণ নিদিয়াকৈ বলো।

জুৱানিটোৰ কথা এইখিনিতে মই কব লাগিব। সেই সময়ত তাত
খেতি পথাৰৰ বনুৱাবোৰৰ ধৰ্মঘট চলিছিল। সেই এলেকাৰ জমিদাৰবোৰে
ভাড়াটিয়া খেতিয়কক দিনো মাত্ৰ ২০ চেণ্টকৈ দৰ্খা দিছিল। লাঠি আৰু
জেলৰ সহায়ত সিহঁতে ধৰ্মঘটৰ মোকাবিলা কৰিলে। গাঁৱৰ এটা লবাই এই-
বোৰ দেখি ইমান ভয় খালে যে এখন চলন্ত ট্ৰেনত সি জঁপাই উঠিল।
লবাটিৰ নাম জুৱানিটো, আৰু সংসাৰৰ কোনো ভূ-ভা নোপোৱা সি এটা
ক্ৰেডলিক ধৰ্মৰ লবা আছিল। ট্ৰেনত টিকিট পৰীক্ষক আহি টিকিট খোঁজোতে
সি কলে যে তাৰ টিকিট নাই, আৰু সি ছাণ্টিয়াগো চহৰলৈ যাব। সি
ভাবিছিল যে ট্ৰেনত মানুহে এনেয়ে উঠে—টকা পইচাৰ কথা সি নাজানিছিল,
দৰ্কাৰ হলেই মানুহে ট্ৰেনত উঠিব পাৰে। ফলত, তাক ট্ৰেনৰ পৰা নমাই
দিয়াৰ কথা হল। কিন্তু অইন সকলো গাঁৱলীয়া উদাৰ মনৰ মানুহৰ দৰে
ট্ৰেনৰ ভূতীয় শ্ৰেণীৰ যাত্ৰী সকলে চান্দা তুলি তাৰ ভাড়াখিনি দি দিলে।

কাৰলাতিৰ তলত কাপোৰৰ টোপোলাটো লৈ, ৰাজধানীৰ বাটপথ আৰু
পাকত জুৱানিটোই ঘূৰি ফুৰিলে। তাত সি কাকো চিনি নাপায়, সেইবাবে
কাবো লগত কথাও পাতিব নোৱাৰে। গাঁৱত সি মানুহে কে ৰা শুনিছে যে
ছাণ্টিয়াগোত ভাল মানুহতকৈ চোৰৰ সংখ্যা বেচি। খবৰৰ কাগজেৰে
মেৰিয়াই লোৱা তাৰ কামিঙা আৰু পাটলুনৰ টোপোলাটো কোনোবাই কাটি
লব বুলি তাৰ ভয় লাগিছিল। দিনৰ বেলিকা চহৰৰ বেচি ব্যস্ত বাটে পথে
সি ঘূৰিছিল—এনে ঠাইত মানুহে তাক অইন এটা গ্ৰন্থৰ পৰা খহি পৰা
তৰা এটাৰ দৰে লগ এৰি নিজৰ বাট বুলিছিল। ৰাতিও মানুহৰ ভিড় বিচাৰি
সি ঘিৰোৰ ঠাইলৈ গৈছিল তেনে ঠাইবোৰত নগ্ন নাস আৰু নৈশ জীৱনৰ
আশ্চা আছিল। এই পাপৰ জগতত শেঁতা মূখৰ এটা গৰখীয়া লবাক আৰু
বেচি আচহুৱা যেন লাগিছিল। হাতত এটা ফুটা পইচাও নথকা

ভাৰ পেটত একো পৰা নাছিল—এনেকৈ এদিন ঘূৰি ফুৰোতে মূৰটো
আঁচুন্দাই কৰি মাটিত পৰি সি মূৰ্ছা গল।

ৰাস্তাৰ মাজতে তেনেকৈ বাগৰি পৰা লৰাটিৰ চাৰিওকাষে কৌতূহলী
জনতা গোট খালেহি। এখন সবুৰ ৰেষ্টোৰাৰ সমুখৰ ৰাস্তাত সি পৰিছিল।
তাৰ ভিতৰলৈ নি মজিয়াত শূৱাই দিয়া হল। কোনোবাই কলে,
তাৰ হাৰ্টৰ অসুখ। অইন কোনোবাই কলে, নহয়, লিভাৰৰ অসুখহে।
ৰেষ্টোৰাৰ মালিকে আহি ভূমুকি মাৰি চাই কলে, “পেটত ভাত পৰা নাই
বাবে সি মূৰ্ছা গৈছে।” কেইগৰাহ মান খুউৱাৰ পিছতে মৰাশই প্ৰাণ
পালে। মালিকে তাক বাচন ধুৱা কামত লগালে, তাক তেওঁৰ খুব পছন্দ
হল। তাৰ কাৰণো আছিল—গাঁৱলীয়া লৰাটিয়ে জাপে জাপে বাচন ধুইছিল
তথাপি তাৰ সকলো সময়তে হাঁহি মূখ আছিল। চব ঠিকমতেই চলি গৈ
আছিল, গাওঁত থকাতকৈ সি খোৱা-বোৱা বহুত বেচি পাইছিল।

চহৰৰ বহুসংখ্যক জীৱনে এদিন আচৰিতভাৱে মোৰ ঘৰত এই লৰাটো
আবু ছাগলীটোৰ লগ খুৱালে।

বাচনৰ পাহাৰ এৰি থৈ লৰাটিয়ে এদিন চহৰখন ঘূৰি চাবলৈ মন কৰি
দোকানৰ পৰা কেইখোঁজমান আগুৱাই গল। বৰ আগ্ৰহেৰে এটা ৰাস্তাত
উঠি, এখন স্কোয়াৰ পাৰহৈ গল—তাৰ এই ঠাইবোৰ খুব ভাল লাগিছিল,
কিন্তু উভটি যাবলৈ খুঁজি সি বাট হেৰুৱালে। এই কেইদিন তাক আদৰেৰে
খুৱাই-পিন্ধাই ৰখা ঘৰটোৰ ঠিকনা তাৰ ভাত নাছিল, আবু সি পঢ়া-শুনাও
নাজানিছিল। মিছাতে ঘৰটো বিচাৰি সি হাবাখুৰি খালে—ঘৰটো সি আবু
কোঁতলাও বিচাৰি নাপালে।

ভাৰ এই দূৰৱস্থা দেখি কোনোবাই ভাক মোৰ তালৈ আহিবলৈ পৰামৰ্শ
দিলে। পাবলো নেৰুডা—কৰি বঢ়লি তাক মোৰ নামটো কোৱা হল। কিস্তি
যে মোৰ নামটো মানুহে দিলে মই নাজানো। বোধহয় চিলিত কাৰোবাৰ
মূৰত কিবা এটা উদয় হলেই মোক তাৰ ভাৰ দিয়া, আবু তাৰ ফলাফলৰ
বাবে মোক দোষ দিয়াৰ অভ্যাসৰ বাবেই এইবোৰ অশুভ জাতীয় অভ্যাস।

সি যিয়েই নহওক—লৰাটি মোৰ ঘৰলৈ আহিল আবু বন্দী জন্তুটোৰ
লগত চিনাকি হল। মোৰ কোনো কামত নলগা ভেড়াটোৰ ভাৰ মই এইবাৰ
তাৰ ওপৰত। দ সকাহ পালো—আবু লৰাটিৰ ভাৰ এনেকৈ মোৰ মূৰত

পৰিল। অৱশ্যে মই তাক কলো যে খকুৱা ভেড়াটোৱে যেন অকল মোৰ বাগিচাৰ ফুলগছবোৰকে নাখায়—যেন মাজে মাজে ঘাঁহ খাইয়ো পেট ভৰায়।

প্ৰথম দৃষ্টিতে ভেড়া আৰু গৰখীয়াৰ মাজত প্ৰেম জন্মিল। পোনতে কেইদিনমান যেন নিয়ম মানিবলৈকে লৰাটিয়ে ভেড়াৰ ডিঙিত ফিতাৰ দৰে জৰী এডাল বান্ধি থৈছিল, আৰু সেই ডাল ধৰি তাক ইপিনে সিপিনে লৈ গৈছিল। ভেড়াটোৱে অনবৰত খাইছিল, লগতে তাৰ বখীয়াটোৱেও—দুইয়ো গোটেই ঘৰটোত লুৰুকি ফুৰিছিল এনেকি মোৰ বৃদ্ধতো সোমাইছিল। সম্পৰ্কটোত কোনো ভেজাল নাছিল। প্ৰকৃত-আইৰ জন্ম-নাড়ীৰে দুইয়ো বন্ধা আছিল, মানুহৰ স্বাভাৱিক নিয়মে দুইয়াকে এক কৰি ৰাখিছিল। এনেকৈ কেইবা মাহো পাৰ হৈ গল। বখীয়া আৰু ভেড়া দুইয়ো খাই বৈ শকত-স্বৰূপ হৈ দূটাৰ ভিতৰত পাগলি খোৱা জন্তুটো যেন আৰু বেচিহে—সি তাৰ বখীয়াৰ পিছে পিছে আলেমতহে যাব পাৰিছিল। কেতিয়াবা কেতিয়াবা খুব সন্তৰ্পণে মোৰ বৃদ্ধত সি সোমাইছিল, আৰু মোলৈ আও হেলাৰ চকুৰে চাই মজিয়াত ডকতৰ মালাৰ গুৰ্টিৰ দৰে কেটামান লাগি পেলাই থৈ আকৌ ওলাই গৈছিল।

এই সকলোবোৰ এদিন শেষ হল। কাৰণ গৰখীয়াটোৰ এইবাৰ ঘৰলৈ মনত পৰিল। মোক সি কলিহি যে সি তাৰ গাঁৱৰ গোসানী জনাৰ কাষত মানত কৰি থৈছে—এতেকে ঘৰলৈ যাবই লাগিব। একেবাবে মূৰামূৰি সময়ত কথাটো মনত পৰাত সি ছাগলীটোক লগত নিব নোৱাৰিব। কৰুণ বিদায় দিয়াৰ পিছত গৰখীয়াটোৱে এইবাৰ হাতত টিকটখন লৈ ট্ৰেনত উঠিল। তাৰ দৰে অইন সকলোৰে মন বিষন্ন হল।

আৰু মোৰ বাগিছাত—এটা ভেড়া নহয়—এটা শকত সমস্যা থাকি গল। এইটোক লৈ মই এতিয়া কি কৰিম। ইয়াক চাব কোনে? বহুত বাজনৈতিক কামবনত মই লিপ্ত। মোৰ সংগ্ৰামী কবিতাৰ বাবে শাস্তি স্বৰূপে ঘৰদুৱাৰ প্ৰায়ে থানা ভালাছ কৰি তছনছ কৰা হয়—মই বাৰু ইয়াক ক'ত থম,—আকৌ এবাৰ ভেড়াৰ কাম্পোন আৰম্ভ হল।

অইন পিনে চাই মই ভনীটিক তাক মোৰ কাষৰ পৰা আতৰাই নিবলৈ কলো, হায়। এইবাৰ সি আৰু মাংস সেকা শলাৰ হাত সাৰিব নোৱাৰিলে।

১৯৫২ চনৰ আগষ্ট মাহৰ পৰা ১৯৫৭ চনৰ এপ্ৰিল মাহলৈ

এই সময়ছোৱাত মোৰ স্মৃতিৰেখাত যোগ কৰিবলৈ একো কথা নাই। মই চিলিতে এই সময়খিনি প্ৰায় কটালো, আৰু অসাধাৰণ বা মনস্ত বাখিবলগীয়া একো ঘটনাও তেতিয়া ঘটা নাছিল। কোনো বোমাণ্‌কৰ অভিজ্ঞতা নহল যিটো পঢ়ি পাঠকসকলে আনন্দ পাব পাৰে। কিন্তু সেই বছৰবোৰত ঘটা কেটামান ঘটনাৰ কথা মই উনুঁকিলাৰ লাগিব। মই আগতে লিখি থোৱা “দি গ্ৰেপ্‌চ্ এণ্ড উইণ্ড” বোলা কবিতাবোৰৰ কিতাপ হৈ প্ৰকাশিত হল। মই “মন ডি ওডাচ এলিমেন্টালিচ”, “নুৱে ডাছ ওডাচ এলিমেন্টালিচ” আৰু “টাছাৰ লাইৱ’ ডি লাচ ওডাচ” লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰিলো। ছাণ্টিয়াগোত এখন মহাদেশীয় সাংস্কৃতিক সম্মেলন সংগঠন কৰিলো। আৰ্জেণ্টাইনাৰ দুই মহাদেশৰ সকলো ঠাইৰ পৰা বিখ্যাত সকলো মানুহ আহি এই মহাদেশত যোগ দিছিলহি। মোৰ পণ্ডাশ বছৰীয়া জন্মদিন ছাণ্টিয়াগোত পালন কৰিলো, সম্মিলনলৈ অহা জনাজাত লেখক সকলৰ মাজত চীনৰ আই চিং, চিয়াও এমি ছোভিয়েট বাছিলাৰ পৰা এৰোগেনেত উৰি আহিল এৰেনবুৰ্গ, চেকো-স্লোভেকিয়াৰ পৰা দাদা আৰু কুটভালেক। লাতিন আৰ্জেণ্টাইনাৰ পৰা উপস্থিত হোৱা সকলৰ ভিতৰত আছিল মিংদুয়েল এঞ্জেল আণ্টুৰিয়াছ, অলিভিৰিও জিবোণ্ডো নোৰা লাং, এলভিও বোমেৰো, মাৰিয়া বোজা অলিভাৰ বাউল লাৰা, আৰু—আৰু বহুত। মই মোৰ পৰ্ণাথভৰাল আৰু অইন সম্পত্তি চিলিৰ মুনিচিপালিটীক দান কৰিলো। আকৌ এবাৰ মই ছোভিয়েত ইউনিয়নলৈ গলো, লেনিন শাস্তি প্ৰদৰ্শকাৰৰ এজন বিচাৰক ৰূপে। ইয়াৰ আগতে মই নিজেও সেই প্ৰদৰ্শকাৰটো পাইছিলো—অৱশ্যে তেতিয়া ইয়াৰ নাম চেটলিন শাস্তি প্ৰদৰ্শকাৰ আছিল। ডেলিলা ডেল কাবিল আৰু মোৰ মাজত চিৰদিনৰ বাবে এৰাএৰি হল। লা চাচকোনাত ঘৰ লৈ মই মেটেলড উৰাটোৱাৰ লগত থাকিবলৈ ললো। মই “গ্ৰেছেটা ডি চাইল” বোলা আলোচনীখন আৰম্ভ কৰি কেইবাটাও সংখ্যা সম্পাদনা কৰিলো। চিলিৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ নিৰ্বাচনী অভিযান আৰু অইন কামবনত ভাগ ললো। বদুয়েনছ এন্নাছ’ত লুছাডা প্ৰকাশন কোম্পানীয়ে বাইবেলৰ বিষয়ে লিখা মোৰ প্ৰবন্ধ সংকলন হ’পালে।

বুয়েনছ এয়াছ'ত জেলত

এই সময়ছোৱাৰ শেষৰ পিনে সিংহল দ্বীপত কলম্বোত পতা এখন সন্মিলনলৈ মোক মতা হল। বহুত দিনৰ আগতে মই ইয়াত থাকি গৈছিলো, ১৯৫০ চনৰ এপ্ৰিলত আকৌ ইয়ালৈ আহিলো।

গদ্য পদ্যলিচৰ লগত যেনো সাক্ষাত সিমানে বিপদজনক নহ'বও পাৰে; কিন্তু আৰ্জেণ্টিনাৰ গদ্য পদ্যলিচৰ বেলিকা সেই কথাটো নাখাটে, অস্বাভাৱিক এওঁলোকৰ বসবোধ নাই তেনে নহয়। কিন্তু অনিশ্চিত পৰিণতিৰ বাবে সাজু হৈ থাকিব লাগিব। সেই বিশেষ ৰাতিটোৰ কথা মনত পৰিছে— চিলিৰ পৰা তেতিয়াই আহি, আৰু দূৰ বিদেশলৈ যাব লগা অৱস্থাত ভাগৰি-জুৰি মই পোনেই বিছনাত পৰিলো। চকু দুটা মাত্ৰ মূৰ খাইছিলহে, কেইবাটাও পদ্যলিচ আহি মোৰ বৃমত সোমালেহি। সিহঁতে গোটেই ঘৰটো কিবা বিচাৰি লণ্ড-ভণ্ড কৰিলে কিতাপ আৰু আলোচনীবোৰ এছাৰ মাৰি মাটিত পেলাই, বস্তু-বাহানি তলওপৰ কৰি, আমাৰ তলত পিছা কাপোৰকানি মহিলাই-সমিলাই সকলো উৎখাত কৰিলে। মই থকা ঘৰটোৰ গৰাকী মোৰ আৰ্জেণ্টিনাৰ বন্ধু জনক সিহঁতে তাৰ আগতেই ধৰি নিছে, আৰু পিছ চোতালত থকা মোৰ বৃমটো তাৰ পিছতহে সিহঁতে দেখা পালে।

সিহঁতে সোধিলে, “এই মানুহটো কোন?”

মই কলো, “মোৰ নাম পাবলো নেৰুডা।”

সিহঁতে মোৰ পৰিবাৰক সোধিলে, “ডেণ্ডৰ বেমাৰ নেকি?”

“হয়, ডেণ্ডৰ বেমাৰ, আৰু আজিয়েই আহি এইখিনি পাইছো, সেইবাবে ডেণ্ডৰ বৰ ভাগৰ লাগিছে। আমি কাইলৈ ব্ৰুবোপলৈ যাত্ৰা কৰিম।”

বাৰু, বাৰু; বৃলি ভেতিয়া সিহঁত গুচি গল।

একটামানৰ পিছত এখন এম্বুলেন্স লৈ সিহঁত ঘূৰি আহিল। মেটিলডে-ই প্ৰতিবাদ কৰিলে, কিন্তু কোনো ফল নহল। সিহঁতেও ওপৰালাৰ আদেশ মতেই কাম কৰিছে। মই ভাগৰতে মৰো, বা টাট্কা-ভাজাই হওঁ, সদাই হওঁ বৰ বেমাৰীয়েই হওঁ, মৰা বা জীয়া যি অৱস্থাতেই থাকো, মোক ধৰি নিবলৈ সিহঁতক কোৱা হৈছে।

সেই নিশা খুব বৰবৃদল দিছিল। বুয়েনছ এয়াছ'ৰ গধুৰ আকাশৰ পৰা ঘন বৰবৃদল টোপাল পৰিছিল। মোৰ জানেই নাছিল। ইতিমধ্যে পেৰু

কমতাত্ৰ্য হৈছিল। গণতন্ত্ৰৰ নামত জেনাৰেল আৰামবুৰুৱে অত্যাচাৰৰ ওৰ
পেলাইছে বুলি কৈছিল। তথাপি কেনেকৈ কেতিয়া, ক'ব পৰা বা ক'লে,
কিহৰ বাবে, কিবা জগৰ লগালো নে এনেয়ে—একো নজনোৱাকৈ মোক সিহঁতে
ফাটেক দিবলৈ নিছে। মোক শূৱাই নিয়া ষ্টেচাৰখন চাৰিজন পদূলিচে ধৰি
নিছিল; চিড়িৰে নামি, এলিভেটৰৰে উঠি, ডাঙৰ হলঘৰ পাৰ হৈ ঘোৱা বৰ
অসুবিধা হৈছিল। সিহঁতে ভাগৰত ফোপাইছিল। অৱশ্যে এই কণ্ট আৰু
বঢ়াৰ কাৰণ হল মেটিলডেই সুৱাদি মাতেৰে সিহঁতক কৈছিল যে মোৰ ওজন
১১০ কিলোতকৈ বেচি। আৰু সঁচাকৈয়ে মোক দেখিলেও তেনেই লাগিছিল।
ছোয়েটাৰ, ওভাৰকোট, মূৰৰ ওপৰলৈকে জাপি দিয়া কম্বলবোৰৰে এটা
প্ৰকাণ্ড বোজাৰ দৰে, মাউণ্ট ওচনেৰী নামৰ আগ্নেয়াস্ত্ৰৰ দৰে আজৰ্ণেণ্টনাৰ
গণতন্ত্ৰই মোক কঢ়িয়াই নিলে। মই কম্পনা কৰি ললো, আৰু তাতে মোৰ
ফ্ৰেয়াইটিছৰ কণ্টও অলপ কম যেন পালো যে ইমান গধুৰ মোক কঢ়িয়াই
নিঙতে ঘামি ফোপাই ঘোৱা মানুহ চাৰিটা জেনাৰেল আৰামবুৰুৱে নিজেই।

আমাক বন্দাগালৰ কয়েদীৰ দৰে ৰখা হল। মোৰ নিজা বস্ত্ৰ-বাহানি
বাজেয়াপ্ত কৰিলে। এনেকি পঢ়ি আমনি কটাবলৈ লগত অনা ৰসাল গোয়েন্দা
কাহিনীৰ কিতাপখনো সিহঁতে কাঢ়ি লৈ গল। কিন্তু মোৰ আমনি লাগিবলৈ
সময়ে নহল। কিমান দুৱাৰৰ ডাং খট্‌খট্‌ কৈ খুলিল, আৰু বন্ধ হল।
চোতাল পাৰ হৈ লোহৰ দুৱাৰ খুলি আৰু ভিতৰলৈ—তাৰ পিছত ভিতৰলৈ
—ধম্‌কৈ খোলা শব্দ আৰু তলাচাৰি খোলাৰ শব্দ পাৰ হৈ সোমাই গলো—
হঠাৎ আমি এমখা মানুহৰ মাজলৈ আহিলো—দুহেজাৰকৈ বেচি এই মানুহ-
বোৰ সেই ৰাতিটোৰ বাবে বন্দী হৈ আছিল। মোৰ লগত কোনেও কথা কব
নোৱাৰিব, আৰু মইও কাৰো লগত কথা কব নোৱাৰাকৈ নিম্ন কৰি দিয়া
হৈছিল। তথাপি কম্বলৰ তলেদি মোৰ পিনে হাত আগবাঢ়ি আহিল। এজন
সেনাই বন্দুক নমাই মোৰ চহী নিবলৈ এডুখৰি কাগজ আগুৱাই দিলে।

অৱশেষত সিহঁতে মোক নি ওপৰৰ তলাত একেবাৰে শেহৰ কুঠৰীত
থলৈগৈ। কুঠৰীটোত বহুত ওপৰত এখন অকমানি খিড়কী আছিল। মই অলপ
জিৰণি লব খুজিছিলো—অলপ টোপনি ঘাব খুজিছিলো, টোপনি—কিছু
ক'ত টোপনি। এনেকৈ ৰাতিটো পুৱাল। আজৰ্ণেণ্টনাৰ কয়েদীবোৰে কাগজ
তলা লগা চিঞৰ-বাখৰ লগাই দিছে যেন সিহঁতে “বিভাৰ” আৰু “বোকা”
দলৰ মাজত হোৱা ফুটবল খেলাহে চাইছে।

কেইঘণ্টামানৰ পিছত আজৰ্জিটনা, চিৰ্লি আৰু আইন কেইবাখনো দেশৰ লেখক সম্প্ৰদায় আৰু মোৰ বন্ধু সকলে খুব আন্দোলন আৰম্ভ কৰিলে, আৰু তেনেকৈ মোক ফাটেকৰ পৰা উলিয়াই আনিলে। হাছপতাললৈ লৈ গল; মোৰ বস্তু-বাহানি ফিৰাই দিলে, আৰু মোক মুকলি কৰিলে। বন্দীশাল এৰি আহিবৰ ঠিক আগতে ইউনিফৰ্ম পিন্ধা প্ৰহৰীসকলৰ এজনে আহি মোৰ হাতত এখিলা কাগজ দিলে। ইয়াত মোলৈ উছৰ্গা কৰি তেওঁৰ লিখা এটা কবিতা আছিল - সকলো লোক-সংস্কৃতিৰ কলাৰ দৰে ই কেঁচা হাতৰ, অসাৱধান ভুল আৰু সহজ সৰল আছিল। মোৰ মনেৰে খুব কম কবিয়েহে জীৱনত তেওঁৰ ফাটেকৰ প্ৰহৰীৰ পৰা এনে কাৰ্য্যক নৈবেদ্য পাইছে।

পুলিচ আৰু কবিতা

ইছলী নেগ্ৰা-ৰ মোৰ ঘৰত কাম কৰা ছোৱালীজনীয়ে এদিন জনালে, “আইদেউ; পাবলো ডাঙৰীয়া, মই গৰ্ভিনী হৈছো, তাৰ কিছুদিনৰ পিছত তাইৰ এটি লৰা উপজিল। তাৰ বাপেক কোন আৰ্টি গম ধৰিব নোৱাৰিলো, তাইয়ো সেই বিষয়ে কেবেপকে কৰা নাছিল। তাইৰ মাতৃ ইচ্ছা আছিল যে মেটিলডে আৰু মই লৰাটিৰ ধৰ্ম্ম মাক-বাপেক হওঁ। কিন্তু সেইটো কামত পৰিণত হব নোৱাৰিলে। আমাৰ সকলোতকৈ ওচৰৰ গিৰ্জাটো এল টাবো বোলা এখন সৰু জঁকমকীয়া গাওঁত। ষ্টেচন ষ্ৰাগন গাড়ী এখনত উঠি ইয়াতে তেল ভৰাই লৈ আমি পাদুৰী চাহাবৰ কাষলৈ গলো। পাদুৰীজনে কেটেলা পহুৰ দৰে কাইটবোৰ ফুলাই তুলিলে। “কমিউনিষ্ট ধৰ্ম্ম পিতা? কেতিয়াও নহব। নেৰুডাই গিৰ্জাৰ দূৱাৰৰ ওচৰলৈকে আহিব নোৱাৰিব - তোমাৰ কেচুৱাটি কেলাত লৈ আহিলেও সোমাব নোৱাৰে”। ছোৱালীটিয়ে বেজাৰ মনেৰে গৈ আকৌ ঘৰদূৱাৰ সৰা কামত লগিল। তেওঁ কাৰণটো বদুজি পোৱা নাছিল।

আইন এবাৰ, ডন এণ্টেৰিও-ই একে কাৰণেই বেজাৰ পোৱা মই দেখিছিলো। তেখেত এগৰাকী পুৰণি ঘড়ী মেৰামত কৰোঁতা। তেওঁৰ বয়সো অলপ বোচি আৰু ভালপৰাইজোত তেওঁ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ ঘড়ীসাজোতা। তেওঁ জাহাঙ্গৰ ঘড়ীও মেৰামত কৰে। তেওঁৰ বহুদিনৰ লগৰী, তেওঁৰ ঘৈণীয়েক তেতিয়া মৃত্যু প্ৰাপ্ত। প্ৰাণশ বছৰ তেওঁলোকৰ বিয়া হৈছে, তেওঁৰ বাবে কিবা এটা লিখা উচিত বুলি মই ভাবিলো। তেওঁৰ এই দুখৰ দিনত তেওঁৰ মন ভাল কৰিব

পৰা কিবা অলপ লিখি দিলে তেওঁ মৃদুৰ্ভাষী পৰিবাৰক পঢ়ি শুনাব। অৱশ্যে কামটো ঠিক কৰিছিলো নে নাই নাজানো—কিন্তু মই তেনেকৈয়ে ভাবিছিলো, কবিতাটো লিখা হল। তাত মই এই মানুহজনক আৰু তেওঁৰ হাতৰ কামক শলাগিছিলো। পুৰণি ঘড়ীৰ টিক্‌টিক্ শব্দৰ মাজত কটোৱা তেওঁৰ পুণ্যবান জীৱনৰ শলাগ লৈছিলো। চৰিটা ভায়েল বোলা মোৰ বন্ধুজনে কবিতাটো এখন খবৰৰ কাগজত ছপাবলৈ গল। খবৰৰ কাগজখনৰ নাম 'লা ইউনিয়ন'—চেনৰ পাছফেল বোলা এগৰাকী পুৰোহিতে ইয়াক চলাইছিল। তেওঁ কবিতাটো প্ৰকাশ নকৰিলে। আৰু নকৰো বুলিও কলে, কাৰণ ইয়াৰ লেখক নেৰুডা গিৰ্জাৰ পৰা খেদা খোৱা কমিউনিষ্ট, কবিতাটো ছপা নহল, ডন এণ্টোনিও-ৰ পুৰণি লগৰী গৰাকী ঢুকাল।

মই এনে এখন জগতত বাস কৰিব খোজো য'ত কাকো সমাজৰ পৰা খেদোৱা নহব। মই কাকো ধৰ্মৰ বা সমাজৰ পৰা নেখেদো। কাইলৈ মই সেই পাদুৰী জনক নকওঁ, "তুমি অম্লকক বেণ্টাইজ কৰিব নোৱাৰা কাৰণ তুমি কমিউনিষ্ট বিৰোধী", মই অইন এজন পাদুৰীক নকওঁ—"মই তুমি সৃষ্টি কৰা—তোমাৰ কবিতা প্ৰকাশ নবৰো কাৰণ তুমি কমিউনিষ্ট বিৰোধী।" মই এনে এখন দেশত বাস কৰিব খোজো য'ত মানুহ মানুহেই, তেওঁৰ কোনো পদবী নালাগে। ইচ্ছামতে সকলোৱে গিৰ্জা আৰু ছপাখানালৈ যাব পাৰিব লাগে। মেয়ৰৰ অফিচৰ কাষত বৈ থাকি পঢ়িছে যেন কাকো গ্ৰেপ্তাৰ কৰিব নোৱাৰে। তেওঁক উলিয়াই দিব নোৱাৰে, চিটি হলৰ পৰা সকলোৱে যেন হাঁহি মূখে আহ-বাহ কৰিব পাৰে। গণ্ডোলাত উঠি কোনোবাই পলাই যাওক, মটৰ চাইকেলত কাৰোবাক পিছে পিছে খেদি যোৱা হওক—মই সেইটো নিবিচাৰো। মই বিশাল জনতা, মাত্ৰ জনতা—প্ৰতিজনে মনৰুলি কথা কোৱা, পঢ়া, অইনৰ কথা কাণ পাতি শুনো, আৰু সেইটো বিচাৰ কৰা মই ভাল পাওঁ। সংগ্ৰামক মই ভাল পাওঁ। সংগ্ৰামক মই সকলো সংগ্ৰামৰ ওৰ পেলোৱাৰ হাতিয়াৰ বুলি জানো। কঠিন শাস্তিৰ ওৰ পেলাবলৈহে কঠিন শাস্তিক এটা নিয়ম বুলি মানো। মই এনে এটা বাটত চলো যি বাটে আমাক সকলোকে চিৰ-দ্ৰাঘত্বৰ বান্ধোনত বান্ধিব। মই সেই সব'বাপী সন্দৰ্ভ দূৰাণ্ডৰ সীমাহীন জ্ঞান কালৰ কল্যাণৰ বাবে যঁজিছো। মোৰ কবিতা আৰু পঢ়িচৰ মাজত হোৱা সংঘৰ্ষ পিছতো মই লেখা এনে ঘটনা আৰু অইন বহুত ঘটনা যিবোৰ পুনৰাবৃত্তি হব বুলি মই উল্লেখ কৰা নাই, আৰু অইন বহুতৰ অইন কোনেও নজনা এনে।

বহুত তিতা অভিজ্ঞতা সত্ত্বেও মানুহৰ শূন্যবুদ্ধিৰ ওপৰত মোৰ অগাধ বিশ্বাস আছে। এটা বিৰাট উমৈহতীয়া প্ৰেম-ধৰ্মৰ পিনে যে আমি আগুৱাই যাব খৰিছো সেই বিষয়ে দিনে দিনে মোৰ আৰু স্পষ্ট অনুভূতি হৈছে। আমাৰ মূৰৰ ওপৰত বোমা বৰ্ষণৰ বিপদ ওলমি আছে বুলি জানিও মই এইখিনি লিখিছো, এনে বোমা বৰ্ষণে পৃথিবীত কোনো বস্তুকে শূন্যদাই নোৱৰিব। হয়, তথাপি মোৰ বিশ্বাস অটল। এই সংকটময় মনোভাৱত, এই যাতনাৰ সফুল্লিত আমি জানো যে, প্ৰকৃত সত্য-সন্ধানী মানুহৰ চকুত ই পৰিবহি। আমি সকলোৱে ইজনে-সিজনক বৰ্জি পামেই, আমি সকলোৱে একেলগে আগবাঢ়িম, এই আশা কোনেও নিমূল কৰিব নোৱাৰিব।

সিংহলৰ লগত নতুনকৈ চিনাকি

এটা বিশ্বজনীন উদ্দেশ্য—পাৰমাণৱিক বোমাৰ মৃত্যুৰ বিপক্ষে যুদ্ধৰ প্ৰস্তাবেই—মোক আকৌ এবাৰ কলম্বোলৈ লৈ গল। টি. ইউ ১০৪ বোলা অপৰূপ এখন জেট প্লেন সজা হৈছিল প্ৰকাণ্ড প্ৰতিনিধিদলটোক নিবলৈ। তাতে উঠি আমি ছোভিয়েট ইউনিয়ন পাৰ হলো। চমৰখণ্ডৰ ওচৰৰ তাছ-খন্দত এবাৰ মাত্ৰ প্লেনখন বল। দুদিনৰ মূৰত ভাবতবৰ্ষত ই আমাক নমাব।

দহ হেজাৰ মিটাৰ ওপৰেদি আমি উৰি গৈছিলো। হিমালয় পৰ্বতৰ ওপৰ পাওঁতে এই দৈত্যৰ লেখিয়া চৰাইটোৱে আৰু ওপৰলৈ উৰিছিল, সেই দূৰত্বৰ পৰা এটা প্ৰায় দ্বিৰ নিঃসঙ্গ দৃশ্য আমাৰ চকুত পৰিল। নীলাবগা হিমালয় শৈলশিখৰ—তলত কৰবাত বৰফ—মানুহে ভয়ানক নিঃসঙ্গতাত ঘূৰি ফুৰিব লাগিছে। তাৰ পিছত—বাওঁপিনে কাম্বনজংগাৰ ওখোৰা-মোখোৰা বিশাল, চেহেৰাটো বৰফৰ মনুট মূৰতলৈ শোভা পাইছে। সূৰ্যৰ উজ্জ্বলতাই এই গোটেই আচহুৱা প্ৰকৃতিক উজ্জ্বলাই ৰাখিছে। ইয়াৰ পোহৰে পৰ্বতৰ কাষ খহটা শিল আৰু বৰফৰ নিস্তম্ভতাক মোহময় কৰি ৰাখিছে।

মই বহুতবাৰ পাৰ হৈ যোৱা আমেৰিকাৰ এণ্ডিজ পৰ্বতমালাৰ কথা মনত পৰিছে। তাৰ খানবান হৈ থকা টিংবোৰ, প্ৰকাণ্ড ঔধত আৰু আমাৰ দেশৰ পৰ্বতীয়া নঙঠা মৰুভূমি ইয়াত নাই। এছিয়াৰ পৰ্বতবোৰ মোৰ মনেৰে বেচি পৌৰাণিক, বেচি শৃংখলাৱদ্ধ। অনন্ত অসীম আকাশলৈ উঠা এই পৰ্বতবোৰৰ টিংবোৰ দেখিবলৈ মঠ মন্দিৰ আৰু পেগোডাৰ দৰে নিৰ্জনতা আৰু সদূৰলৈ বিয়পি থকা। ইয়াৰ ছাঁবোৰ ডালগা শিলৰ ওখ বেৰাৰ দৰে

আকাশলৈ নুঠে, কিন্তু বিশাল মঠৰ জটিল নীলা বাগিছাৰ দৰে বিস্তাৰিত হয়।

মই নিজকে কণ্ঠ যে পৃথিবীৰ ভিতৰতে আটাইতকৈ পাতল বতাহ উশাহ-নিশাহত লৈছো, আকাশৰ পৰা আমি পৃথিবীৰ সকলোতকৈ ওখ টিংটোলৈ চাইছো। ই এটা আচহুৱা অনুভূতি—পৰিঘৰা আৰু গৰ্ব, গতি আৰু বৰফ সকলো ইয়াত মিহলি হৈ আছে।

আমি এতিয়া সিংহললৈ উৰি যাব লাগিছো। এতিয়া আকৌ ভাৰত-বৰ্ষৰ গৰম অঞ্চলত তললৈ নামিছো। নতুন দিল্লীত ছোভিয়েত বিমান এৰি আমি অইন এখন ভাৰতীয় বিমানত উঠিলো। বিমানৰ ডেউকা দুখনে ভয়ানক ধুমুহা বতাহত কেবকেৰীয়া শব্দ কৰে, আৰু বাৰে বাৰে ক'পি উঠে। ইয়াৰ নাগৰদোলাৰ দৰে গতিত মোৰ চিন্তাভাৱনা উৰি যায় ফুলাম সিংহল দ্বীপলৈ। ২২ বছৰ বয়সত সিংহলত মই নিঃসঙ্গ জীৱন-ঘাপন কৰিছিলো—প্ৰকৃতিৰ স্বৰ্গৰাজ্যৰ সৌন্দৰ্য্যৰ মাজত বহি মোৰ সকলোতকৈ তিতা কবিতা কেইটা লিখিছিলো।

আজি বহুদিনৰ মূৰত মই আকৌ সিংহললৈ ঘূৰি আহিছো। চৰ্কাৰে পৃষ্ঠপোষকতা কৰা শান্তিৰ বাবে পতা গম্ভীৰ ঐক্য সন্মিলনী খনলৈ অহাই মোৰ উদ্দেশ্য। ৭-৭ বোন্ধ সন্ধ্যাসীয়ে নিয়ম অনুসৰি গেৰুৱা সাজ পিন্ধি ধ্যান কৰি থকা মই দেখিবলৈ পাইছো, যুদ্ধ, ধ্বংস, আৰু মৃত্যুৰ বিৰুদ্ধে যুঁজি এই সন্ধ্যাসী সকলে ৰাজকোঁৱৰ 'সিদ্ধাৰ্থ' গৌতম—যাক বুদ্ধ বোলা হয়—শান্তি আৰু ঐক্যৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰি গৈছে। মই ভাবো—এই পৰিবেশৰ পৰা আমেৰিকাৰ গিৰ্জা, অথবা স্পেনৰ মঠ—কিমান বেলেগ, চৰ্কাৰী শাসনৰ অধীন আৰু কিমান ৰণ-শিপাসু। প্ৰকৃত খৃষ্টান মানুহৰ দৰে কেথলিক পাদুৰি সকলে তেওঁলোকৰ গিৰ্জাৰ বেদীৰ পৰা জ্বন্যন্তম আৰু ভয়ংকৰ পাপৰ বিৰুদ্ধে বাণী প্ৰচাৰ কৰি যায়—পাৰমাণৱিক মৃত্যুৰ বিপক্ষে বায় দিয়ে—কিন্তু নিৰাহ মানুহক লাখে লাখে হত্যা কৰা হয়, আৰু ভৱিষ্যতেও মানুহৰ বংশধৰ সকলৰ মাজত জৈৱিক কলংকৰ দাগ থৈ যায়।

উমান লৈ লৈ গৈ ঠেক বাটৰ মাজেদি ওবেলা ওৱেটেৰ ওচৰচুবুৰীত মই বহু বছৰৰ আগত থকা ঘৰটো বিচাৰি গলো। বহুত কটৰ পিছত ঘৰটো পালো। গছবোৰ আৰু ডাঙৰ হৈছে। বাটপথবোৰ সলনি হৈছে।

বেদনাৰ কবিতা লিখিবলৈ বহা মোৰ ঘৰটো পুনৰি গৈছে—অলপতে ইয়াক

ভাঙি পেলোৱা হ'ব। দুৱাৰবোৰত পোকে ধৰিছে। উষ্ণ জলবায়ুৱে বেৰা-
বোৰ সেমেকাইছে। কিন্তু যেন মোৰ পৰা শেষ বিদায় লবলৈকে ঘৰটো
এতিয়াও থিয় দি আছে।

পূৰ্বণি বন্ধুবোৰৰ কাকো মই দেখা না পালো। তথাপি স্বীপটিৰ তীক্ষ্ণ
শব্দই, ইয়াৰ জকমকীয়া পোহৰেৰে মোৰ হিয়াত আকৌ থকাখুন্দা লগালে।
সাগৰৰ পূৰ্বণি সঙ্গীতৰ সূৰে ভালগছৰ তলৰ শিলাময় ঠাইত আগৰ দৰেই
মোৰ অন্তৰ মূহিলে। আকৌ অৰণ্যৰ লুংলুঙীয়া বাটেৰে মই গলো, আকৌ
হাতী দেখা পালো। এতিয়াও ৰাজকীয় ভঙ্গীত সিহঁতে আমাৰ বাট ভেটি
ধৰিছিল। আকৌ অৰণ্যৰ সূৰগন্ধই মোক মতলীয়া কৰি তুলিলে। সেউজীয়া
গছ-পাতবোৰ যেন নিমিষে নিমিষে বাঢ়িছে—আৰু মই সেই বঢ়াৰ শব্দ
শুনিবলৈ পাইছো। অৰণ্য জীৱন স্পন্দন মোৰ কাণত পৰিল। এজন পগলা-
ৰজাই সঁজা চিগিৰিয়াৰ শিলাময় দুৰ্গটো মোৰ চকুত পৰিল। আগৰ দিনৰ
দৰেই মই বৃক্ষৰ প্ৰকাণ্ড মূৰ্তিৰ চৰণৰ তলত মূৰ দৌৱালো। এই মূৰ্তিৰোৰৰ
ছাঁত খোঁজ কাঢ়োতে মানুহক পৰুৱাৰ দৰে অকমানি যেন লাগে।

উভটি আহিবৰ সময়ত মই এইটোও জানি গলো যে আকৌ কোঁতয়াও
আৰু মোৰ ইয়ালৈ অহা নহ'ব।

দ্বিতীয়বাৰ চীন-যাত্ৰা

কলম্বোৰ এই শান্তি সন্মিলনীৰ শেষত মই জৰ্জ আমাডো আৰু ডেঙৰ
ঘৈনীয়েক জেলিয়াৰ লগত ভাৰতবৰ্ষ এৰি বিমানত উঠি গলো। ভাৰতীয়
বিমানবোৰ সদায় পাগুৱাৰ পিছা, নানা বৰণীয়া টোপোলা—বাকচৰে গধুৰহৈ
থকা বাতী ভৰি আছিল। ইমানবোৰ মানুহক প্ৰেনত ঠাহিঠাহি ভৰোৱাটো
মোৰ অসম্ভৱ কাম যেন লাগিছিল। প্ৰথমটো বিমানবন্দৰত বহুত মানুহ
নামিল—কিন্তু আকৌ সন্মানাৰ্থিনিয়ে উঠি প্ৰেনখন ভৰাই পেলালে।
মাদ্ৰাজ পাব হৈ আমাৰ কলিকতালৈ যোৱাৰ কথা আছিল। গ্ৰীষ্ম প্ৰধান
দেশৰ ধুমুহাত বিমানখন মাজে মাজে ক'পি উঠিছিল। হঠাৎ চাৰিওদিশ
এন্ধাৰহৈ পৰিল। আচল ৰাতিতকৈও বেচি ক'লা এন্ধাৰে আমাক ঢাকি
পেলালে। আকৌ তাৰ পিছতে এন্ধাৰ আৰিৰ গৈ চকুত ছাঁটি মাৰি থকা
পোহৰ হৈ উঠিল। জৰ্জ আমাডোৰ মূখখন বগাৰ পৰা হালধীয়া, আৰু
তাৰ পিছত সেউজীয়া হোৱা দেখিলো। উৰাজাহাজখনে থবক-ববক কৰি

ক'পিৰলৈ ধৰিলে। টেটুচেপা ভৱত তেওঁৰো নিশ্চয় মোৰ মন্থখনো ভেনে হোৱাই দেখিছিল। হঠাৎ বৰষুণ পৰিবলৈ ধৰিলে—জাহাজৰ ভিতৰতে। জাহাজকাল আমাৰ দেশত টেমুকোৰ ঘৰত পৰা ডাঙৰ টোপালৰ বৰষুণৰ নিচিনাকৈ—কিন্তু দহ হেজাৰ মিটাৰ ওপৰত প্লেণৰ মূখৰ পৰা এই বৰষুণে মোক আমোদ নিদিলে। আমাৰ পিচাপিনে বহি থকা এজন সন্মাসী কিন্তু মনত থাকিবলগীয়া। ছাত্ৰি এটা খুলিলে প্ৰাচ্যদেশীয় অবিচলিত গান্ধীৰ্য্য লৈ তেওঁ প্ৰাচীন জ্ঞানৰ পৰিষ্কাৰ-পত্ৰ পঢ়ি গৈ আছিল।

অৱশ্যে কোনো দুৰ্ভটনা নোহোৱাকৈয়ে আমি বৰ্মাৰ বেঙুন পালোগৈ। যেতিয়া মই ত্ৰিশবছৰীয়া বয়সৰ, তেতিয়া মই বৰ্মাত আছিলো, তাৎ কাকো চিনি নাপাইছিলো। আৰু কবিতা লিখিছিলো। ঠিক কৈ কবলে গলে ২০ বছৰ বয়সত ১৯২৭ চনত মই এই বেঙুনতে জাহাজৰ পৰা নামিছিলো। বেঙুন চহৰখন মতলীয়া কৰাকৈ বঙাই, অতি গৰম আৰু মনমোহা আছিল। ইয়াৰ ভাষাৰ এটাও বৰ্ণ বৃজিবৰ মোৰ সাধ্য নাছিল। এই উপনিবেশখনক ইংৰাজ শাসকবোৰে শোষণ কৰি ইয়াৰ সম্পদ চুহি নিছিল। কিন্তু চহৰখন চাৰ্ভিকল আৰু উজ্জ্বল আছিল। ইয়াৰ বাস্তাব্যে জীৱনৰ জেউতিত তীব্ৰ কৰিছিল। দোকানৰ খিড়িকীলোৰত ঔপনিবেশিক এখন চহৰৰ লোভনীয় বস্তুৰে হাত বাউলি দি মাতিছিল।

ই এতিয়া আধাখালি চহৰ। দোকানৰ খিড়িকীলোৰ নঙঠা আৰু বাস্তা-ঘাট লেতেৰা। জনগণৰ স্বাধীনতাৰ সংগ্ৰামৰ পথ উজ্জ্বল নহয়। জনজাগৰণৰ পিছত পৰিশ্ৰম আৰু কাঁইটীয়া, ধূম-হাৰ মাজেদি বাট বুলিব লাগে। আজিলৈকে মহা স্বাধীন বৰ্মাৰ সংগ্ৰামৰ বুৰঞ্জী নাজানো—বেগৰতী ইৰাৱতী নদীৰ পাৰত, ইয়াৰ সোণোৱালী পেগোডা বোৰৰ পদতলত ই আবুৰত ইমানেই নিৰল্য হৈ আছে। কিন্তু বাস্তৱত জঞ্জালৰ দ'ম আৰু চাৰিওপিনে দেখা বিষাদৰ টো সৰেও নতুনকৈ ওপজা সাধাৰণতঃ এখনৰ সকলো এন্ধাৰ ভৰা ঘটনা মই কল্পনা কৰি লব পাবো যেন এতিয়াও অতীতে এওঁলোকক হেঁচা মাৰি ধৰি আছে।

আমি তেতিয়া বৰ্মা এবি উৰি গৈছো - চীনৰ পৰা ইয়াক বেলেগকৈ ৰখা পৰ্বতৰ শিখৰ পাৰ হৈ গলো। নিসৰ্গচিত চকুত পৰিছে যেন কঠোৰ, আৰু ভৱলগাকৈ গহীন মাম্দালয় পাৰ হৈ ধানখেতিৰ ওপৰেদি, পেগোডাৰ ওপৰেদি লাখলাখ ভালগাছৰ ওপৰেদি, বৰ্মাৰ ভাইভাইয়ে কৰা যুদ্ধৰ পৰিণতিৰ

ওপৰেদি আমি উৰি যাবলৈ ধৰিলো—আৰু শেষত গছীন, বৈখিক শাস্ত্ৰৰ
নিঃসৰ্গ শোভা লৈ চীন আহি উপস্থিত হ'ল।

সীমান্তৰ কাষৰ, চীনৰ প্ৰথম চহৰ কুনমিংত আমাৰ পূৰ্বাৰ্ণ বন্ধু কবি
আই চিং-এ আমাৰ বাবে বৈ আছিল। তেওঁৰ বহল গঢ়ৰ ক'লা মন্থখনি ;
দৃষ্ট বৃষ্টি আৰু দল্লী বিৰিঙি উঠা ডাঙৰ চকুযুৰি, আৰু তপবাই ধৰি পৰা
বৃদ্ধিয়ে আমাৰ দীৰ্ঘ যাত্ৰাটোত স্নেহকৰ অভিজ্ঞতা যোগ কৰিব বুলি জানি
মনটো ভাল লাগিল।

হো চি মিন-ৰ দৰে আই চিং-ও পূৰ্বাৰ্ণ প্ৰাচ্য ভাৱধাৰাৰ কবি আছিল।
পেৰিছত থাকোতে বহুত দুখ কষ্টত তেওঁৰ জীৱনযাপন কৰিছিল। প্ৰাচ্যত
ঔপনিবেশিক শাসকবোৰৰ অত্যাচাৰ সহ্য কৰিও এই কবিসকলে সহজে গীতি-
ধৰ্মৰ কবিতা লিখিব পাৰিছিল। নিজৰ দেশৰ জেলখানাৰ পৰা ওলাই
বিদেশত বৈটেৰাত চাকৰি কাম কৰি ছাত্ৰজীৱন কটাইছিল। কিন্তু বিপ্লৱৰ
প্ৰতি তেওঁলোকে কেতিয়াও বিশ্বাস হেৰুৱা নাছিল। কবিতাত খুব কোমল,
কিন্তু ৰাজনীতিত লোহাৰ দাঁত মন্থৰ এই কবিসকলে ঠিক সময়ত নিজৰ দেশৰ
ভাগ্য খণ্ডাবলৈ আহিছিল।

কুনমিং চহৰত পাকৰ গছবোৰৰ ওপৰত প্লাষ্টিক ছাৰ্জাৰী কৰা হৈছিল।
এই গছবোৰক দেখিবলৈ সেইবাবে অস্বাভাৱিক আকৃতিৰ হৈছিল। ক'ৰবাত
ডাল এটা ভাঙি তাক বোকাত পুতি থৈছিল, আকৌ ক'ৰবাত বেকাতেৰা
ডাল এটাক আহত বাহু এখনত বেণ্ডেজ বন্ধাৰ দৰে ফটকানিৰে বান্ধি থোৱা
হৈছিল। আমি মালীজনকো দেখিলো, এনে এখন সচৰাচৰ নেদেখা বাগানৰ
তেওঁ আছিল দৃষ্ট ভূত। বঢ়া ফাৰ গছৰ মূঢ়াবোৰ গ্ৰিশ চোৰ্ণটিমটাৰতকৈ বেচি
বাঢ়িব নোৱাৰিছিল—বাওনা সূৰ্য্যথিৰা টেঙাৰ গছত অকণি অকণি সোণোৱালী
বঙৰ ধানব কণিকাৰ দৰে সূৰ্য্যথিৰা টেঙা লাগি থকা দেখিলো।

আমাক এখন অদ্ভুত শিলাময় অৰণ্য দেখুৱাবলৈ নিয়া হ'ল। প্ৰতিডোখৰ
শিলে এছটা প্ৰকাণ্ড শিলৰ পৰা কাঢ়ি তাক বেজীৰ দৰে জোঙা কৰা হৈছে,
অথবা স্থিৰ সমুদ্ৰত কাঁইটীয়া এটা ঠৰঙাটোৰ দৰে ই বিবাজ কৰিছে। এনে
আচহুৱা আকৃতিৰ শিলৰ প্ৰাতি এই দেশত পূৰ্বাৰ্ণ বহুত শক্তিকা ধৰি। প্ৰাচীন
চীনৰ বহুত চহৰৰ মূৰালি ঠাইত মানুহক বিমোৰত পেলোৱা আকৃতিৰ শিল
দেখা যায়। অতীতত কোনোবা ৰাজ্যবিষয়াই ৰজাক কিবা এটা বহুমূলীয়া
উপটোকন দিবলৈ মন কৰিলে বিৰাট আকাৰৰ এনে দুই-এছটা শিল পঠিয়াই

দিছিল। এই বিশাল আকাৰৰ শিলাময় উগটোকন পিকিং পাবলৈ বহুত বছৰ লাগিছিল—বহুতবোৰ ক্ৰীতদাসে হেজাৰ হেজাৰ কিলোমিটাৰ বাটত ঠেঁলি ঠেঁলি এইবোৰ লৈ গৈছিল।

চীং দেশ মোৰ বাবে ঘোঁকটীয়া দেশ নহয়, বৰং তাৰ বিপৰীত। ইয়াৰ ঘোৰতৰ বিপ্লৱী আন্দোলনৰ মাজতো হেজাৰ হেজাৰ বছৰৰ আগৰ ঐতিহ্যবাহী, ব্দুগমীয়া একতাত গোটেই জাতিক সাঙুৰি লৈ, তৰপে তৰপে জীৱদ্ধি ঘটি ধোৱা দেশ বুলি নেদেখাকৈ নোৱাৰো।—এটা প্ৰকাণ্ড পেগোডা দেখিলো মানুহ, পৌৰাণিক সাধু বৃদ্ধাৰ চহা হজুৱা, দেৱতা সকলোৱে ইয়াত ভাগ লৈছে। আপোনা আপুনি ওলোৱা কোনো বস্তুকে ইয়াত অনায়াসে পোৱা নাযায় এনেকি এটা মিচিকি হাঁহিও অধাচিত নহয়। আমি বৃথাই সকলো ঠাইতে লোকশিল্পৰ সৰু সূৰা, খহটা গাৱলীয়া ধৰণৰ নমুনা বিচাৰি ফুৰিলো—এইবোৰত অলপঅচৰপ খুত থাকিলে শিল্প-নিদৰ্শন হিছাবে কেতিয়াবা অপৰূপ হব পাৰে। চীনাৰ্মাটিৰ পতলা, কাপপ্লেট, কাঠৰ আৰু শিলৰ ওপৰত কাৰুকাজ কৰা বস্তু,—এইবোৰ হেজাৰ হেজাৰ বছৰীয়া পুৰণি চৈনিক শিল্পকলাৰ চানেকি হব পাৰে, কিন্তু আমাক দেখুৱা হয় সকলোবোৰ নিখুঁত বস্তু, আৰু সেইবোৰকেই বাৰে বাৰে দোহাৰি থাকে।

অৱশেষত এখন গাৱলীয়া বজাৰত মোৰ মনে ধৰা সুন্দৰ বস্তুটো পাই আচৰিত হলো। খুব মিহি বাঁহৰ খৰিকাৰে সঁজা জিলি বাখিবৰ বাবে কেইটামান বাঁহ। অতি অপৰূপ এই সজাশোৰ এটাৰ ওপৰত এটাকৈ কুঠৰী বহুৱাই স্থাপত্যশিল্পৰ নিপুণতাৰ চিনাকি দিছিল। সজাবোৰৰ প্ৰতি কুঠৰীতে এটাকৈ বন্দী জিলি আছিল। প্ৰতিটো কোঠা প্ৰায় তিনিফুটকৈ ওখ আৰু এটা এটা দুগৰি দৰে আছিল বাঁহৰ খৰিকাবোৰ আটিলকৈ ৰখা গাখিবোৰ, আৰু শলাবোৰৰ পাতল ৰঙৰ পিনে চাই চাই মই ভাবিলো যে মানুহৰ নিপুণ হাত দুখনে, ভোজবাজী খেলা দেখুৱাবলৈ যেন প্ৰাণ পাই উঠি বহিছে, আৰু সফলতাত আমাক চকু খুৱাইছে, মই ইমান শলিগছো দেখি চহাজনে জিলিৰ গানৰে ভৰি থকা এই সজাটো মোক নেবোঁচ এনেয়ে দি দিয় বুলি কলে। তেওঁ মোৰ সজাটো দিলে, আৰু জিলিৰ গান মোৰ লগৰীয়া হল—চীনৰ গভীৰ অঙ্গুললৈকো মোৰ লগত এই সজাটো গল। বহুতদিনৰ আগৰ লৰালি কালতহে এনে মনত ৰাখিব লগা, গাৱলীয়া কোনো উপহাৰ পাইছো বুলি মোৰ মনত পৰে।

আমি ইয়াহিছ নৈব ওপৰোধি জাহাজত উঠি আকৌ বাঢ়া আবশ্য কৰিলো । জাহাজত প্ৰায় এহেজাৰ মান যাত্ৰী আছিল—চহা, হজুৱা বনুৱা, জালোৱা উছাহত ভৰপূৰ এমখা মানুহ । কেইবাদিন ধৰি গলেহে আমৰ জাহাজ নানকিং চহৰ পাবগৈ । আইন আৰু নাও, জাহাজ, নানা কামত ব্যস্ত মানুহ, হেজাৰ হেজাৰ প্ৰাণীয়ে ইয়াক দিনো পাব হয় । পানীত খোৰোং কাটি, নিতৌ নতুন সপোনক ৰূপ দিয়াৰ কামবনত ব্যস্ত মানুহৰ বাবে এই নৈখন চীনৰ প্ৰধান বাস্তা । খুব বহল—খুব শান্ত নৈখন, আকৌ মাজে মাজে ইমান ঠেক যে জাহাজখনে দুই পাৰৰ মাজত ওখ সুৰুকীয়া ঠাইখিনি পাব হৈ কথমপিহে যাব পাৰে । দুইপাৰৰ অতি ওখ পাহাৰৰ বাবে যেন আকাশহে চুইছে, মাজে মাজে মেঘৰ বেঙনি, যেন প্ৰাচ্যদেশৰ কোনো চিত্ৰকৰে তুলিবে অঁকা নিপুণ ছবি এখনহে—মাজে মাজে শিল কাটি কাটি বনোৱা সৰু ঘৰও চকুত পৰে ।

গোটেই পৃথিবীতে খুব কম নিসৰ্গ শোভাৰহে এনে প্ৰাণ মনমোহা সৌন্দৰ্য আছে ; সম্ভৱতঃ ককেছাছ পৰ্বতৰ ভয়ানক গিৰিপথবোৰ, আমাৰ দেশৰ নিঃসঙ্গ নিষিদ্ধ মাগেলান প্ৰণালীৰ লগতো ইয়াক বিজাব পাৰি ।

মই ইয়াৰ আগত চীনলৈ আহিছিলো— পাঁচ বছৰ হল, চকুত পৰাতকৈ বহুত সলনি হৈছে । এইবাৰ এই দেশৰ যিমনে ভিতৰলৈ সোমাইছো, সলনি আৰু বেচি হৈছে যেন লাগিছে ।

প্ৰথমতে ঠিককৈ ধৰিব পৰা নাছিলো । মই কি দেখিছোঁ । বাটেপথে মানুহৰ কি সলনি হৈছে ? অ ; মই নীলা ৰংটো দেখা নাই । পাঁচ বছৰৰ আগত, বছৰৰ এই সময়তে, চীনৰ বাটেপথে জীৱন-শক্তিত ভৰপূৰ অগণিত মানুহ উপচি পৰা দেখিছিলো । কিন্তু তেওঁলোকৰ প্ৰতিজনেই তেতিয়া সৰ্ব-হাৰাৰ নীলা সাজ পিন্ধিছিল—এবিধ টুইলৰ, বা বনুৱাৰ পাতল টুইড কাপোৰৰ সাজ পিন্ধিছিল । মতা তিৰোতা, লৰা ছোৱালী সকলোৱে একে ৰঙৰ সাজ পিন্ধিছিল । নানা বহুগৰ নীলা ৰঙৰ এই সহজ পোছাকটো মোৰ ভাল লাগিছিল । বাট-পথ পাৰ হৈ যোৱা অসংখ্য নীলা ফুটুকিৰো চাবলৈ বৰ ধুনীয়া লাগিছিল ।

সলনি এয়াখিনিয়ে হৈছে । কাৰণটো বা কি ?

এই পাঁচ বছৰে বস্ত্ৰশিল্পৰ ইমান উন্নতি হৈছে যে লাখে লাখে চীনা তিৰোতাক সকলো ৰঙৰ, সকলো ফুলবচা, গাৰী দিয়া ফুটুকী দিয়া আৰু ছাপা

পাটৰ—সকলো বকমৰ সাজেৰে সজীৱ পৰাকৈ কাপোৰ বনোৱা হৈছে। আৰু
লাখে লাখে চীনা মটা মানুহকো নতুন ফেছন আৰু উত্তম মানৰ কাপোৰ নিজে
বাচি লবলৈ কৰ পৰা অৱস্থা হৈছে।

এতিয়া সেইয়ে প্ৰতিটো বাস্তা যেন চীনা মানুহৰ বড়িয়া বড়িচৰ আলসুৱা
এখন বামধেনুহে। এই জাতিটোৱে যেন কোনো বস্তুকেই কুৎসিত কৈ
বনাব নাজানে। একেবাৰে গাঁৱলীয়া খৰম এঘোৰো যেন খেৰৰে সজা এপাহি
ফুলৰ দৰে সুন্দৰ।

ইয়াখিছ নৈৰ ওপৰেদি জাহাজত বাওঁতে চীনৰ পুৰণিদনীয়া চিত্ৰকলা
কিমান বাস্তৱ তাক মই ভালদৰে হৃদয়ঙ্গম কৰিলো। পৰ্বতৰ ওপৰত গিৰি-
পথত দেখা টেৰাবেকা এডাল পাইনগছ সবু এটি পেগোডাৰ দৰে দেখিবলৈ
লাগিল। পুৰণি কাল্পনিক চিত্ৰকলাৰ ছাপা ছবিবোৰৰ কথা মোৰ মনত
পৰিছিল। পৃথিৱীৰ খুব কম ঠাইতে এই গিৰিপথবোৰতকৈ বেচি অবাস্তৱ,
বেচি গাৰ নোম শিঞৰি উঠাকৈ দুৰ্দান্ত সুন্দৰ আৰু অকল্পনীয় আছিল।
এই ডাঙৰ নৈ খনৰ পাৰত একেবাৰে ভাবিব নোৱাৰা ওখলৈ উঠি বা গিৰি
পথবোৰৰ কোনোবা এচুকত, এটা শিলৰ ফাটত অতি প্ৰাচীন এই আচৰিত
জাতিটোৱে নিজৰ প্ৰমৰ কিবা চিন ৰাখি থৈছিল। দীঘলৈ পুতলৈ পাঁচ-ছ
মিটাৰ মান ঠাইত নতুনকৈ বুৱা শাক-পাঁচলি গছ দেখিছিলো অথবা পাঁচ-ছয়
তলাৰ সমান ওখ মূৰৰ সবু এটা মন্দিৰ দেখিছিলো, যত বহি নিজানত ধ্যান
কৰা যাব পাৰে। তাতোকৈ ওখত নঙঠা, খহটা পৰ্বতীয়া শিলৰ ছটাত যেন
কাৰোবাৰ সাজ-পাৰ বা প্ৰাচীন পুৰাণৰ কোনোবা গৌসাই-গৌসানীৰ বতাহত
আউলি-বাউলি হোৱা চুলিৰ দুই এগছি দেখিবলৈ পাইছিলো।—আচলতে
সেইবোৰ মেঘহে—অথবা খন্তেকৰ কাৰণে দেখাদি উৰি যোৱা চৰাইৰ জাকহে।
পৃথিৱীত সকলোতকৈ পুৰণিকালৰ, আৰু সকলোতকৈ জনাবুজা, ক্ষুদ্ৰচিত্ৰৰ
চিত্ৰৰ সকলো এনেবোৰ দৃশ্য প্ৰায়ে আঁকি গৈছে। প্ৰকৃতিৰ এই বিনন্দীয়া
শোভাই যেন গভীৰ কবিতা এটিকহে জন্ম দিছে! লৰচৰ নকৰাকৈ, পানীত
বিজুলি লেখিয়া বুপালী বেখাৰ দৰে খন্তেকীয়া, নিৰাভৰণ সৌন্দৰ্য।

কিন্তু এই বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই যে এই নিঃসৰ্গ দৃশ্যৰ অসাধাৰণ
বিষয় হল চাৰিচুকীয়া অকণি অকণি মাটিৰ ভৰাত মানুহে কাম কৰি থকা
দৃশ্য—পাহাৰী শিলৰ ওপৰত কোনোবা অকমাণি এডুখৰি সেউজীয়া ঠাইত
তলৰ পৰা ওপৰলৈ চালে থিয় পৰ্বতৰ বেৰাত, ব'তে পাহাৰৰ গাত এধানি—

মানো মাটি আছে, এজন চীনা মানুহে তাত খেঁতি কৰিছেই। চীনেৰ মাটি—
আই বিশাল আৰু কঠুৰা। তেওঁ মানুহক শৃংখলাপৰায়ণ আৰু মানুহৰ
দৰে মানুহকৈ গঢ়ি তুলিছে—মানুহক কামিলা, সূক্ষ্মমন আৰু আঁকোৰ
গজালি কৰি শ্ৰমৰ হাতিয়াৰ বনাই লৈছে। বিশাল ভূ-ভাগ অসাধাৰণ মন-
শ্ৰমশক্তি আৰু ক্ৰমে ক্ৰমে সকলো সামাজিক অন্যান্য অবিচাৰ দূৰ হৈ এই সুন্দৰ,
সুন্দৰপ্ৰসাৰী আৰু গভীৰ গুণৰ অধিকাৰী চীনেৰ মানুহৰ শ্ৰীবৃদ্ধিত সহায়
কৰিব।

ইয়াংছি নৈৰ ওপৰৰ এই যাত্ৰাৰ সময়ত জৰ্জ আমাডোক খিখিখিঙীয়া আৰু
মনমৰা যেন লাগিল। তেওঁ আৰু তেওঁৰ বৈদ্যনৈয়ক জেলিয়াই জাহাজত
জীৱনযাপন কৰিবলৈ বহুত বিষয়ে আহুকাল পাইছিল। জেলিয়াই কিন্তু এনে
এটা শান্ত স্বভাৱৰ মহিলা আছিল যে জুইৰ মাজেদি গলেও নোপোৰাকৈ যেন
তেওঁ ওলাই আহিব পাৰিলেহেঁতেন।

আহুকালৰ বিষয়বোৰৰ এটা হল আমাৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে আমাক এই
যাত্ৰাত গণ্যমান্য মানুহ কৰি ৰখাটো জাহাজত হেঁচি ঠৌল সুন্দুৱা শ' শ'
চীনা মানুহৰ মাজত আমাৰ বাবে বিশেষ কেবিন আৰু বেলেগ খোৱা ঘৰে
আমাক অস্বস্তিত পেলাইছিল। ব্ৰাজিলৰ ঔপন্যাসিকজনে মোলৈ চাই
বিদ্ৰূপৰ হাসিৰে চোকা চোকা বাক্য বান মাৰি মনৰ আশোশ জনাইছিল।

সঁচাকৈ কবলৈ গলে ষ্টাৰ্লিন যুগৰ ঘটনাবোৰে জৰ্জ আমাডোৰ অন্তৰ
বাঁগৰ তাৰ কেডাল ছিঙি পেলালে। আমি পুৰণি বন্ধু, নিৰ্বাসনৰ বছৰ-
বোৰ আমি একেলগে কটাইছো। উমৈহতীয়া বিশ্বাস আৰু আশাৰ জৰি
এডালে আমাক একেলগে বান্ধি ৰাখিছে। তেওঁৰ গুৰু লুই কালোছ
প্ৰেণ্টেছ-এ প্ৰায় পোন্ধৰ বছৰ কাল বন্দী জীৱন কটাইছিল। এই কথাবোৰ
পাহৰিব নোৱাৰি, আত্মক কঠুৰা কৰি তোলা স্মৃতি এইবোৰ। জৰ্জৰ এনে
স্বপ্ন ভঙ্গৰ কথা মই কাকো নকলো, কিন্তু তেওঁৰ বিচাৰ ঠিক বুলি নিজে মানি
ললো।

জোৱাৰৰ দৰে আহি বিংশ শতাব্দীৰ বিপোর্ট আমাৰ সকলো বিপ্লৱীকে
নতুনকৈ চিন্তা কৰি, নতুন সিদ্ধান্ত লবলৈ বাধ্য কৰিলে। আমাৰ বহুতৰে এনে
অনুভূতি হল যে, সেই কষ্টকৰ উপলব্ধিৰ পিছত আমাৰ যেন পুনৰ্জন্ম হল।
এন্ধাৰ আৰু অভ্যাচাৰৰ পৰা মুক্ত হৈ সত্যৰ পথত দৃঢ়ভাবে খোজ দিবলৈ আমি
সাজু হৈ যলো।

অইন হাতে জৰ্জৰে ইয়াৰ্ছ নৈৰ দূকাখৰ অপৰূপ শোভাময় পাহাৰক টিঙৰ গাম্ভীৰ্য্যত, জাহাজতে তেওঁৰ জীৱনৰ এটা বেলেগ অধ্যায় আৰম্ভ কৰা যেন লাগিল। তেতিয়াৰ পৰা তেওঁ আৰু শান্ত হ'ল, অভিযান্ত্ৰিক আৰু তাৰ ঘোষণাত তেওঁ আৰু মধ্যপন্থী হ'ল। তেওঁ বিপ্লৱত আস্থা হেৰুৱালে বুলি মোৰ বিশ্বাস নহয়; কিন্তু তেওঁ নিজৰ কামত আৰু মনপুৰিত লাগিল আৰু তেতিয়ালৈকে লক্ষ্য কৰা পোনপতিয়া ৰাজনৈতিক চৰিত্ৰ তেওঁৰ লেখাৰ পৰা বাদ দিলে। যেন তেওঁৰ ভিতৰৰ মানুহজন হঠাৎ ওলাই আহিল—তেওঁৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ কিতাপবোৰ এই সময়তে লিখিলে। “গেৱিৰেলা”ৰ পৰা আৰম্ভ হৈ তাৰ পিছত “ক্লেভ এণ্ড চিনামন”—কামৰূকতা আৰু আনন্দৰে ভৰি উপচি পৰা ই তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ বঙ্গমীয়া কবিতা।

কাৰি আই চিং আছিল আমাক বাট দেখুৱা গাইডৰ প্ৰতিনিধি দলৰ মুখিয়াল। দিনো ৰাতি জৰ্জ আমাডো জেলিয়া, মেটিলডে, আই চিং আৰু মই আমাৰ বাবে বিশেষকৈ ৰখা ডাইনিং ৰুমত খোৱাবোৱা কৰিছিলো। টেবুলত সোণোবালী আৰু সেউজীয়া নানা আঞ্জা ভাজি টেঙা মিঠা মাছ, মদ্যতে পৰি ঘোৱা কিবা অইন ৰকমে ৰন্ধা হাঁহ আৰু মূৰগী, বিধে বিধে সজোৱা আছিল। কিছুদিনৰ পিছত, আমি খাবলৈ ভাল পোৱা সৰ্ব্বোৎকৃষ্ট এই বিদেশী খানাই আমাক আমুৰ লে। অৱশেষত এনে জুৰিত লগা খোৱাবোৱাৰ হাত সাৰিবলৈ আমি এটা সন্যোগ পালো।—কিন্তু বহুত ওখোৰা মোখোৰা আৰু একাৰেকা গাটেৰেহে সেই চেলুটো উলিয়াব লগা হ'ল।

এই সময়তে মোৰ জন্মদিন আহিল। মেটিলডে আৰু জেলিয়াই আমাৰ পশ্চিম দেশীয় খানা এসাজ খুৱাই এই দিনটো পালিবলৈ ঠিক কৰিলে। খানাটো খুবৈই সহজ আছিল। আমাৰ দেশত কৰা দৰে ৰাণ্ট কৰা এটা মূৰগী, লগত চিলিত খোৱাৰ দৰে বিলাহী আৰু পিয়াজৰ চাটনি। মোক হঠাৎ আচৰিত কৰি দিবলৈ পাণ্ডি তিবোতা দৃগৰাকীয়ে এই ফলীবোৰ আমাৰ পৰা লুকাই ৰাখি, মনে মনে আমাৰ প্ৰিয় বন্ধু আই চিং-ৰ কাষলৈ গ'ল। কথাটো শুনি কবি অলপ দোখোৰ মোৰত পৰিল। তেওঁ কলে যে অভ্যর্থনা কমিটিৰ অইন সকলৰ লগত কথা নপতাকৈ তেওঁ একো কব নোৱাৰে।

তেওঁলোকৰ সিদ্ধান্তত আমি অৰাক হ'লো। আমাক কোৱা হ'ল যে গোটেই দেশখনে ভেতিয়া কঠোৰ জীৱন-ৰাপন কৰিছে। মাও ছে তুঙ-এ তেওঁৰ

জম্মিন পতা এৰি দিলে। চকুৰ আগতে এনে উদাহৰণ দেখিও মোৰ জম্মিন কেনেকৈ পতা হব? জেলিয়া আব্দু মেটিল্ডেই কলে যে আমি ঠিক তাৰ ওলোটা কৰিব খুজিছো। টেবুলত প্ৰায়ে আমি হাতেৰেই নুচুৰা মূৰগী, হাঁহ, মাছ আদি দামী দামী খোৱাবস্তুতকৈ আমি মাহ এটা মজলীয়া ডাঙৰ মূৰগী ল'ম—কিন্তু এই মূৰগীটোকে আমাৰ দেশত বন্ধাৰ নিচিনাকৈ এটা চুলাত ৰান্ধি লম। আই চিং-এ আকৌ সেই কঠোৰতা পালন কৰ্মটিৰ অদৃশ্য সভ্যসকলৰ লগত নতুনকৈ মিটিঙত বহিল। পিছদিনা তেওঁলোকে ঘটনাটোৰ এইবুলি সামৰণি মাৰিব খুজিলে যে জাহাজখনত কোনো চুলা নাই। জেলিয়া আব্দু মেটিল্ডেই কিন্তু ইতিমধ্যেই ৰান্ধনিৰ লগত কথা কৈ আহিছিল। তেওঁলোকে আই চিং-এ কলে যে কববাত কিবা এটা ভুল হৈছে, ৰান্ধনিঘৰত সুন্দৰ চুলু এটা জ্বলিয়ে আছে, মাহ মূৰগীটো হলেই হব। আই চিং-এ চকু কেৰাকৈ চালে—ইয়াংছি নৈৰ পানীৰ ওপৰেদি সেই চাহনি লুটি খাবলৈ ধৰিলে।

কিন্তু মোৰ জম্মিন—জুলাই মাহৰ ১২ তাৰিখে আমি ৰোট কৰা মূৰগী—ওপৰত লিখা বাদানুবাদৰ সোণালী ফলটো খাবলৈ পালো। লগত দুটামান বিলাহী আব্দু পি'ৱাজৰ চকলাই সৰু এখন থাল জিলিকাই শোভা পাইছিল। টেবুলত ইয়াৰ বাহিৰেও প্ৰতিদিনৰ দৰে সোৱাদ লগা, জকমকীয়া চীনা খাদ্য সজোৱা আছিল।

১৯২৮ চনত, ইয়াৰ আগতে, মই হংকং আব্দু ছাংহাই পাৰ হৈ গৈছিলো। তেতিয়াৰ দিনৰ চীনদেশ আছিল উপনিবেশ—কঠোৰ বিদেশী শাসনৰ তলত। কিন্তু জুমাৰী, কানিয়া, বেনা, নৈশ জীৱনৰ আতঙ্ক গুৰুত সন্দেশ কৰিব লগা ৰাছিয়ান ডাঙৰাঙ্গানী জল আব্দু শুল দস্যব বাবে ই আছিল স্বৰ্গ। প্ৰকাণ্ড চহৰ দুখনৰ বিপৰীতে সাগৰত ৮/১০ খন ধোঁৱাবৰণীয়া যুদ্ধ জাহাজে নিৰাপত্তাৰ অভাৱ আব্দু ভয়-ভীতিৰ চিনাকী দিছিল। উপনিবেশিক শাসন প্ৰণালীত শোষণৰ সোঁত বৈ গৈছিল। গেলা-প'চা মূৰমূৰু জগতখনে প্ৰায় এটা শব্দৰ দৰে গোন্ধাৰ লাগিছিল। দ্বিগলগা চৰিত্ৰৰ কনছালবোৰৰ অনুমতি লৈ বহুভাষ্যৰ দেশৰ জাতীয় পতাকা চীনা আব্দু মালয় অপবাধীবোৰে নিজা

বন্ধ জাহাজত উবাইছিল। দগাবাজ গুণ্ডাবোৰক আন্তৰ্জাতিক বেপাৰী কোম্পানীবোৰে টকা পইচা দি পুহিছিল। মোৰ এই সৌৰৱণ্ড আগতেই কেনেকৈ এবাৰ মোক আক্ৰমণ কৰি সিহঁতে কাপোৰকানি খুন্দিল লৈ, টকা পইচা কাঢ়ি নি সৰ্বস্বাস্ত কৰি বাস্ত্যত পেলাই থৈ গৈছিল তাৰ বিবৰণ দিছো।

বিপ্লৱোত্তৰ চীনত উপস্থিত হোৱাৰ পিছত এই সকলোবোৰ ঘটনা মোৰ মনত পাবল। কিন্তু এইখন এখন নতুন দেশ, ইয়াৰ নীতিগত পাৰদৰ্শ্যতাই মোক অত্যন্ত কৰিলে। 'দোষ চাটবোৰ, সৰু-সুৰা হাইকাৰ্জিয়া আৰু ভুল বুদ্ধাবুদ্ধিবোৰ - যিবোৰ মই ইয়াত উল্লেখ কৰিছো - মাত্ৰ সামান্য আঁসোৱাহ। মোৰ এইটো সন্দেহটো ধাৰণা যে পৃথিৱীৰ ভিতৰতে সকলোতকৈ প্ৰাচীন সভ্যতাৰ এই বিশাল দেশখনত এটা বিজয়সূচক পৰিৱৰ্তন হৈছে—সকলো ক্ষেত্ৰতেই অগণন পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা চলিছে। প্ৰচণ্ড ধুমুহা-বতাহৰ পিছত চাফা বায়ু-মণ্ডলৰ দৰে ইয়াৰ নৈতিক চৰিত্ৰ একেবাৰে বিশুদ্ধ।

চীনৰ বিপ্লৱী পথৰ পৰা মোক দূৰলৈ অভ্যাসই নিয়া কাৰণটো মাও ছে তুং মানুহজন নহয়, মাও ছে তুং-বাদহে। অৰ্থাৎ মাও-ষ্টালিন বাদ; সমাজবাদী সম্প্ৰদায়ৰ গুৰুৱাদৰ পুনৰাবৃত্তিহে। মাওৰ শ্ৰেষ্ঠ সাংগঠনিক ৰাজনৈতিক ব্যক্তিত্ব, জনগণৰ মুক্তিদাতা বুলি তেওঁক কোনে অস্বীকাৰ কৰিব পাৰে? মহাকাব্যৰ নায়কৰ দৰে তেওঁৰ মহিমা, কাব্যিক মেজাজ, বিষয় প্ৰাচীন যুগোপযোগী সৰলতাত কোনে মূৰ্খ হ'ব?

তথাপিও কব লাগিব যে মোৰ ভ্ৰমকালত ৭-৭ দখীয়া চহাই গধূলি কামৰ পৰা ঘূৰি আহি, তেওঁলোকৰ সাজ-সজ্জা নমাই খোৱাৰ আগতে ইলেনানৰ এই নম্ৰ গৰিলা বুদ্ধাৰুজন - যাক এতিয়া দেৱতাত পৰিণত কৰা হৈছিল - তেওঁৰ ছবিৰ আগত আঠুলোৱা মোৰ চকুত পৰিছিল। ৭-৭ মানুহে এখন বঙা সৰু কিতাপৰে হাত জোকৰা দেখিছিলো—পিঙপঙ খেলাত জিকাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি, আপোঁচচাইটিছ মোৰ ভাল কৰা, আৰু সকলো ৰাজনৈতিক সমস্যাব সমাধান কৰাৰ ই সব ৰোগৰ ধনুস্তৰী ঔষধ যেন হৈ পৰিছিল। প্ৰতিখন মূখৰ পৰা, প্ৰতিদিন প্ৰতিখন খবৰৰ কাগজ, প্ৰতিখন আলোচনী, প্ৰতিখন নোটব্দক, বা অইন সকলো বকমৰ কিতাপ, সকলো পঞ্জিকা, সকলো খিয়েটাৰ, প্ৰতিটো ডাম্বৰ্কা, প্ৰতিখন চিত্ৰকলাৰ পৰা একেটাই নাম গান আওবোৱা হয়।

ষ্টালিনৰ বোধিকা, মই নিজেও এনে ব্যক্তিপূজাত ভাগ লৈছিলো। কিন্তু

সেই দিনবোৰত ষ্টালিন আমাৰ বাবে আছিল হিটলাৰৰ সৈন্যবাহিনীক ধ্বংস কৰা বিজয়ী, মানবজাতিৰ পৰিচাণকাৰী। পিছলৈ তেওঁৰ চৰিত্ৰস্থলন এটা বহুসংখ্যক ঘটনা—আমি বহুতৰ বাবে এতিয়াও সি বহুসংখ্যক হৈ আছে।

আৰু এতিয়া ইয়াত ৭ চকুৰে নতুন চীনৰ বিশাল ভূমি আৰু আকাশত, মোৰ ঠিক চকুৰ আগতে আ৭৭. এজন তেজস্বী মানুহ দেৱতাত পৰিণত হ'ব খৰিছে। এই পৌৰাণিক বিপ্লৱী বিবেকৰ ওপৰত প্ৰভুত্ব কৰি, জগতৰ সকলো মানুহৰ সৃষ্টিক অকল এজন মানুহৰ কৰতলগত কৰাবৰ ফলদী কৰিছে। দ্বিতীয়বাৰ এই তিতা বড়িটো মই আৰু গিগিব নোৱাৰো।

চীনাবন্দুসকলে মোক চুংকিঙ চহৰৰ বিখ্যাত দলংখন দেখুৱাবলৈ লৈ গল। দলং চাবলৈ মই সদায় ভাল পাওঁ। বেলৰ ৰাস্তাত কামকৰা মানুহেৰ দেবতাই দলঙক সন্মান দেখুৱাবলৈ মোক শিকাইছিল। তেওঁ দলং শব্দটো কেতিয়াও ব্যৱহাৰ নকৰিছিল, তেনে এটা শব্দই দলং অপৰিচয় কৰিব বুলি তেওঁ কৈছিল। তেওঁ দলং এখনক এটা শিল্পকৰীতি বুলি ধাৰ লৈছিল যি সন্মানটো তেওঁ কেতিয়াও চিত্ৰকলা, ভাস্কৰ্য, আৰু অৱশ্যেই কবিতাক কেতিয়াও দিয়া নাছিল, দলঙৰ বিষয়ে তেওঁৰ ইমানেই দুৰ্বলতা আছিল। তেখেতে মোক বহুতৰাৰ চিলিৰ দক্ষিণত থকা মালীকোষ বিন্ধ্যকৰ দলঙখন দেখুৱাই আনিছিল। এতিয়ালৈকে মোৰ বিশ্বাস আছিল যে দক্ষিণ চিলিৰ সেউজীয়া পাহাৰবোৰ জুৰি থকা ওখ, লাহি আৰু পৰিষ্কাৰ এই দলখন, যেন কলিফৰ্ণিয়া অঞ্চলৰ বড়াই বজোৱা ইশ্পাতৰ এখন বেহেলাহে—আৰু এই দলঙখনেই পৃথিৱীৰ ভিতৰতে সুন্দৰ দলং। কিন্তু তাতকৈ একেবাৰে বিপৰীত ধৰণৰ দলং হল ইয়াংছি নৈৰ ইপাৰ সিপাৰ জোৰা লগোৱা ঐতিহাসিক এই দলঙখন। চীনৰ এঞ্জিনীয়াৰিং কৰীতিৰ ই সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ নমুনা। ছোভিয়েত এঞ্জিনীয়াৰ সকলেও তেওঁলোকক সহায় কৰিছিল। চীনৰ মানুহৰ বহুসংখ্যক সংগ্ৰামৰ ওপৰৰ ই সাক্ষী আছিল। চুংকিঙ চহৰখনক বহুসংখ্যক ধৰি ইয়াংছি নৈয়ে দৰ্ভাগ কৰি থৈছিল, সেইবাবে ই পিছপৰা, লেহেমা আৰু এচুকীয়া হৈ আছিল।

আমাক দলঙখন দেখুৱাবলৈ নিয়া চীনা বন্দু সকলৰ উছাহৰ অন্ত নাছিল। কিন্তু ভাগৰত মোৰ ভৰি দুখন খহি পৰো পৰো হৈছিল। মোক লগত লৈ তেওঁলোকে এবাৰ স্তম্ভবোৰৰ ওপৰলৈ উঠিছিল, আকৌ তললৈ গভীৰ দলৈ নামি গৈছিল। হেজাৰ হেজাৰ বছৰ ধৰি বৈ যোৱা পানীখিনিক আজি কেবাৰিকলো-

মিটাৰ দীঘল লোহাৰ দলঙখন পাৰাপাৰ কৰি যোৱাটো চাই চাই ভেঙেগৈছিল
হুতাশ নিৰ্মিটিছিল। লোহাৰ এই বাস্তৱ টেন চলিব, এইবোৰ বাইচাইকেল
যোৱা বাট, দুইপিনে গছ লগোৱা প্ৰকাণ্ড এই বাটটো মানুহে খোজ কাটি
বাবলৈ সজা হৈছে। দলঙখনৰ বিৰাট সোঁপৰাই মোক অভিজ্ঞত কৰি
বাখে।

সন্ধিয়া আই চিং-এ আমাক এখন পূৰ্বণি বেণ্টোৰাত খাবলৈ লৈ যায়।
ইয়াত থোৱাবোৱাৰ আয়োজন একেবাৰে পূৰ্বা চীনদেশীয়। চেৰীফুল
থোপাৰে বাঁহগছক বামখেন্দুৰ লেখিলাকৈ সজোৱা, এশবছৰীয়া পূৰ্বণি কলী,
নুৰুলীয়া মাইকী হাঙৰৰ ঠুঠ। চীনৰ এনেবোৰ ৰন্ধাবঢ়া জটিল, আৰু
সাধুকখাত লেখাৰ দৰে মিছা যেন লাগে। কিমান বে অভাৱনীয় বস্তু
আবিষ্কাৰ কৰি বন্ধা হয়। ইয়াৰ বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰা দলদলুৰ। আই
চিং-এ আমাক দুটা এটা বিষয়ে বুজাই কলে। ভাল বন্ধনৰ তিনিটা প্ৰধান
লক্ষণ আছে। প্ৰথমটো হল সোৱাদ, দ্বিতীয়টো গোন্ধ, তৃতীয়টো ৰং।
ৰন্ধাবঢ়াত এই তিনিটা গুণক আখৰে আখৰে মানি চলিব লাগিব। সোৱাদ
হব লাগিব জিৱাত লাগি থকা, গোন্ধ মনমোহা আৰু ৰং হব দেখিলেই ভোক
লগা। থোৱা বস্তু নিয়াৰি লগাই সজাব লাগিব। আই চিং-এ আৰু কলে
যে সেই বেণ্টোৰাটোত আৰু এটা গুণ নৈপুণ্য যোগ কৰা হৈছে—শব্দ।
প্ৰকাণ্ড চীনা মাটিৰ খাল এখনত দেখিলেই জিৰাত পানী ওলোৱা খাদ্য সজোৱা
থাকে। একেবাৰে শেষ মিনিটত, মিছামাছৰ ফিচা ৰোগ কৰা হয়। বঙচুৱা
হৈ থকা ভপত খাতৰ তাওৱাত পৰিবৰ সময়ত এইবোৰৰ পৰা এটা বাঁহীৰ দৰে
সুন্দৰ সুৰ ওলায়—একেটা সুৰকে বাৰে বাৰে ৰাজি উঠি ই এটা সজীভৰ
মুহূৰ্ণনা।

পিকিঙ-ত আমাক টিং লিং-এ আদৰি নিলে। জৰ্জ আমাডো আৰু মোক
আদৰিবলৈ লেখকসকলৰ মাজৰ পৰা বাঁচি লোৱা কৰ্মিটিৰ ভেঙে মূৰ্খিয়াল
আছিল। আমাৰ পূৰ্বণি বন্ধু কৰি চিলাও এমি-ও ভেঙেৰ ফটোগ্ৰাফাৰ জাৰ্জান
পন্নী গৰাকীৰ সৈতে আহিছিল। সকলোৰে মনত আনন্দ আৰু আমোদৰ
টো বৈ গৈছিল। চীনৰ শেষ সম্ৰাজ্যৰ মন ভাল লগাবলৈ সজা প্ৰকাণ্ড কৃত্ৰিম

হৃদয়, পদ্মকুলৰ মাজেদি আমি নান্দত উঠি ফুৰিবলৈ গলো। কাৰখানা, প্ৰকাশনা ভৱন, মিউজিয়াম আৰু পেগোডা চাবলৈ আমাক নিয়া হল। পৃথিৱীৰ সকলোভেঁক একচেটিয়া বেণ্টোৰাত আমি থোৱাবোৱা কৰিলো। এই বেণ্টোৰাটো ইমান একচেটিয়া যে ভাত মাগ এখনহে থোৱাৰ টেবুল আছিল, আৰু ৰাজপৰিয়ালৰ বংশধৰহঁতে পৰিবেশন কৰিছিল। দক্ষিণ আমেৰিকাৰ পৰা অহা আমি দুবোৰ দম্পতিয়ে চীনা লেখক সকলৰ ঘৰত লগহৈ পান কৰি, ধূমপান কৰি, বহুদিনে দিনটো কটালো—যেন আমি নিজৰ মহাদেশৰে কোনো ঘৰত আছো।

দৈনিক খবৰৰ কাগজখন লী নামৰ মোৰ ডেকা দোভাষীজনলৈ আগুৱাই দিওঁ মোৰ বাবে একেবাৰে দুৰ্বোধ্য চীনা আখৰবোৰলৈ আঙুলিয়াই মই তেওঁক কওঁ—“এই খিনি অনুবাদ কৰি শুনোৱা।”

নতুনকৈ শিকা স্পেনীয় ভাষাত তেওঁ ততালিকে অনুবাদ আৰম্ভ কৰে। খেতি-বাতিৰ ওপৰত লিখা সম্পাদকীয়, মাও ছে তুঙ-ৰ সাঁতোৰত কৃতিত্ব, মাও-মাক্সিষ্টৰ ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা, মিলিটাৰী সংবাদ—সকলো মোৰ বাবে তেওঁ অনুবাদ কৰে। শেহৰ্খিনি সংবাদে আৰম্ভ কৰা মন্তব্যকে মোক আমুৱায়।

“ববা, ববা, ‘মই কওঁ’—বোধহয় এইখিনি ঠাই পঢ়িলে বেচি ভাল লাগিব।”

আৰু এনেকৈয়ে এদিন বোভিয়া মোৰ আঙুলিটো এঠাইত থৈ তেওঁক পঢ়িবলৈ কলো—এটা দ্ৰুতজনক ঘটনাৰ বিষয়ে আমি জানিবলৈ পালো। ই মোক অবাক কৰিলে—এই খবৰটো ৰাজনৈতিক বিচাৰৰ বিষয়ে—আৰু অভিব্যক্ত সম্বল হল আমি দিনো একেলগে উঠাবহা কৰি থকা আমাৰ বন্ধু-সকল। তেওঁলোক এতিয়াও আমাক অভ্যৰ্থনা কৰা সমিতিৰ সভ্য হৈয়ে আছিল। বিচাৰ আজি বেচ কিছন্নান দিন আগৰ পৰা চলি থকা যেন লাগিল। কিন্তু সেই তদন্তৰ ভাগীদাৰ যে তেওঁলোকো আছিল, সেই কথাটো আমাক ঘূৰ্ণাক্ষৰেও জনোৱা নাছিল। অথবা তেওঁলোকৰ ভাগ্য এডাল সুভাৱত ওলমি আছে বুলিও কোঁভিয়াও উল্লেখ কৰা নাছিল।

স্বপ্ন বদলিছে। সকলোবোৰ কল ফুটিছে। এই কলবোৰ বোভিয়া ফুৰি আছিল মাও ছে তুঙ-ৰ আদেশমতে কলকাৰখানাত, স্কুল-বিদ্যালয়-বিদ্যালয়ত, অফিচত, খেতিপথাৰ আৰু গাওঁ জুইত অগণিত কাগজৰ টুকুৰা পতিয়াইছিল। এনেকৈ অন্যান্য অবিচাৰ, বলপূৰ্বক বে-আইনী ভয়

দেখুৱা, নেতা আৰু আমোলাভ্যন্তৰ অসাধু কামকাজক গৰিহণা দিয়া হৈছিল। আৰু বেনেকৈ মাথি আৰু ঘনিচিড়িকা চৰাইৰ বিবন্ধে বন্ধ সৰ্বমুঠ কৰ্তাৰ আদেশত হঠাৎ বন্ধ কৰা হল, যেতিয়াই ইহঁতক ধন্যস কাৰিলে অভাৱনীৰ পৰিণতি হব বুলি প্ৰকাশ পালে, তেনেকৈয়ে ফুলৰ ভিতৰৰ পাহিবোৰ মেল-খোৱাৰ লগে লগে সময়চোৱা খৰতকাঁৱাকৈ শেষ কৰা হল। আকৌ ওপৰৰ পৰা নতুন আদেশ জাৰী কৰা হল, “দক্ষিণ-পশ্চিমবোৰক বিচাৰি উলিওৱা।” আৰু তৎক্ষণাত সকলো সংস্থাতে, সকলো অফিছতে প্ৰতিটো ঘৰতে, চীনা সকলে ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ পৰা স্বীকাৰোক্তি আদায় কৰাত বা নিজৰো দক্ষিণ-পশ্চিম বাজনাতিৰ প্ৰতি দুৰ্বলতাৰ কথা স্বীকাৰ কৰাত লাগিল।

মোৰ বন্ধু ঔপন্যাসিকা টিং লিঙ-অক চিয়াং কাই ধেম্বক-ৰ এজন সেনাৰ লগত প্ৰেমত পৰাৰ এটা ঘটনাত দাঙ্গী কৰা হল। কথাটো সঁচা হলেও ই মহা-বিপ্লৱৰ আগৰ ঘটনা আছিল। বিপ্লৱৰ কাৰণে তেওঁ প্ৰেমিকক এৰি গুচি আহিল, আৰু কোলাত কেচুৱা লৈ সেই বাঁহৰ বহুবোৰত ইয়েনানৰ পৰা লং মাৰ্চত যোগ দিলেহি। কিন্তু এই কথাই তেওঁক সহায় নকৰিলে। তেওঁক লেখক-ইউনিয়নৰ প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ পৰা খেদাই, ইমানদিনে তেওঁ মূখিয়াল হৈ থকা একে লেখক-ইউনিয়নৰ বেণ্টোৰাত লিগিবীৰ কাম কৰিবলৈ দিয়া হল। কিন্তু তেওঁ নিজৰ এই কামটোও ইমান গৰ্ব আৰু মৰ্যাদাৰে কৰিছিল যে সোনকালেই দুৰ্গণবটীয়া এখন চহা গাঁৱৰ কমিউনৰ বাস্খনি-শাললৈ তেওঁক বদলি কৰা হল। এই মহান কমিউনিষ্ট লেখিকাৰ—চীনৰ বিদ্বান জগতৰ এগৰাকী প্ৰধান মহিলাৰ—মই পোৱা এইটোৱেই শেষ খবৰ।

চিয়াং এমি-ৰ কি হল মই নাজানো। আমাৰ সকলো সময়তে লগৰীয়া কবি আই চিং-অব ভাগ্য বৰ বেয়া আছিল। প্ৰথমতে তেওঁক গোৰি মৰু-ভূমিলৈ পঠোৱা হল—পিছত তেওঁক নিজৰ নাম নিদিয়াকৈ লিখিবলৈ অনুমতি দিয়া হল ইতিমধ্যে এই নামটো চীনৰ ভিতৰে বাহিৰে বিখ্যাত হৈ পৰিছিল। তেনেকৈয়ে তেওঁৰ শান্তি হল সাহিত্য জীৱনৰ আত্মহত্যা।

জৰ্জ আমাডো ব্ৰাজিললৈ ঘূৰি গল। কেই দিনমানৰ পিছতে মইও মুখত এটা ভিত্তাভাৱ লৈ এই দেশ এৰিলো। সেই ভিত্তা লগা এতিয়াও আছে।

চুখুমিৰ বান্ধববোৰ

মই ছোভিয়েত বন্ধুৰাষ্ট্ৰলৈ উভটিলো। মোক তেওঁলোকে দক্ষিণৰ পিনে এপাক মাৰিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। বিশাল এলেকা পাৰ হৈ আমি উৰাজাহাজৰ পৰা নামিলো। প্রকাণ্ড ষ্টেপ তুগডুমি, কাৰখানা, ৰাজবাট, ছোভিয়েত দেশৰ ডাঙৰ চহৰ আৰু সবুৰ সৰু নগৰবোৰ আমি পাৰ হৈ আহিলো। ফাৰ গছ আৰু বনৰীয়া জন্তুৰে ভৰা গছীন ককেছাছ পৰ্বত-শ্ৰেণীৰ কাষ পালেহি। কৃষ্ণ সাগৰে নীলা সাজ পিন্ধি আমাৰ ভাবৰ তলত, আমাক আদৰি নিবলৈ বৈ আছে। গোটেই ঠাইখন কমলাফুলৰ গোধে আমোল-মামলাই আছে।

আণখাজিয়া-ই এখন সবুৰ ছোভিয়ত সাধাৰণভঙ্গ। আমি তাৰ ৰাজধানী চুখুমিত উপস্থিত হৈছো। এই ঠাইখনেই পৌৰাণিক কলোচিচ—“গোমেডন ক্ৰীছৰ দেশ খ্ৰীষ্ট জন্মৰ দশ বছৰ আগতে জেছনে এই গোমেডন ক্ৰীছ” চুৰ কৰি নিবলৈ আহিছিল। ই গ্ৰীকসকলৰো ডিয়োস্কুৰি বোলা দেশ। পিছত এটা মিউজিয়ামত কৃষ্ণসাগৰৰ তলৰ পৰা অলপতে উদ্ধাৰ কৰা এটা গ্ৰীক মাৰ্বেল পাথৰৰ মূৰ্তি দেখিলো। এই সাগৰখনৰ পাবতে হেলেনৰ দেশৰ দেৱতা সকলে লীলা খেলা কৰিছিল। আধুনিক যুগত এই ৰহস্যভাৰা ঠাইতে ছোভিয়তৰ মানুহৰ কঠোৰ পৰিশ্ৰমৰ সহজ জীৱন আৰম্ভ হৈছে। লেনিন-গ্ৰাভত দেখা মানুহক আপুনি ইয়াত দেখা নাপাব। সুৰ্ৰৰ পোহৰ, গম, আৰু প্রকাণ্ড আঙুৰকুঞ্জ ভৰা এই ঠাইখন একেবাৰে অইন ৰকমৰ—ইয়াৰ ভূমধ্যসাগৰীয় গুপ এটা আছে। ইয়াৰ মানুহ সকলে অলপ বেলেগকৈ খোজ কাঢ়ে। ইয়াৰ তিব্বোতা সকলৰ চকু আৰু হাতৰ শোভা ইটালী আৰু গ্ৰীছৰ তিব্বোতা সকলৰ দৰে।

কেইদিনমানৰ বাবে মই ঔপন্যাসিক ছিমোনোভৰ ঘৰত আছো। কৃষ্ণ সাগৰৰ গৰমপানী আমি সাঁতুৰিবলৈ যাওঁ। ছিমোনোভে তেওঁৰ ফল বাগিছাৰ বুনীয়া গছবোৰ মোক দেখুৱায়। মই সেই সকলো গছ আগৰ পৰা চিনি পাওঁ, আৰু তেওঁ প্ৰতিটো নাম কৈ যোৱাৰ পিছত মই দেশপ্ৰেমিক চহাৰ দৰে আঙৰাই যাওঁ—“আমাৰ চিলিতো এই গছ আছে, এনে জাতৰ গছ চিলিতো আছে—আৰু সেই ভেনেকুৱা গছও আছে।”

ছিমোনোভে মোলৈ থেমিলিলা হাঁহিৰে চান্ন মই তেওঁক কওঁ “ছাণ্টাৰাচ্যাত
আমাৰ অৰত আপুনি বনৰীয়া আঙুৰকুল বা শব্দকালৰ ব’দত সোণোৱালী
পপলাৰ গছবোৰ কোঁতলাও নেন্দেখিব বুলি মোৰ সঁচাকৈ বোৱা লাগিছে। এনে
দোণ আৰু কতো নেন্দেখিব। আপুনি যদি মাত্ৰ চিলিৰ বোন্ডো গছৰ স্তম্ভ
লব পাৰিলেহেঁতেন। বসন্তকালত ফুলাম চেৰীগছবোৰ দেখিলেহেঁতেন।
মেলিপিলাৰ বাটত দূই কাষে চহা মানুহে কেনেকৈ অৰত চালত সোণোৱালী
শস্যৰ ডালবোৰ মেলি শুকুৱায় যদি এবাৰ দেখিলেহেঁতেন। ইছলা নেফ্ৰাৰ
বিশুদ্ধ ঠাণ্ডা পানীত যদি এবাৰ আপোনাৰ ভৰি দখন জুৰুৱাবিলাৰ পাৰিলে-
হেঁতেন। কিন্তু মৰমৰ ছিমোনোভ ভাইটি, দেশে দেশে হেঁতায় দি বাট জোঁট
বাখিছে, ইজনে সিজনেৰ পদ হোৱাৰ খেল দেখুৱাইছে। ঠাণ্ডা বৃষ্টিত গুৰিল
বিনিময় হয়। এইবোৰ কাৰণে আমি মানুহে মানুহৰ পৰা আঁতৰি থাকো-
আচাৰিত লগা ৰকেটত উঠি আকাশ পাওঁগৈ, কিন্তু ভাইৰ লেখিলাকৈ হাত
ঝড়াই কাকো আদৰি নানো।

ছিমোনোভে মিচিকিয়াই হাঁহি কলে, “হয়তো ভৱিষ্যতে এনে অৱস্থাৰ
সলনি হব।” কুৰুসাগৰত ডুব থকা দেৱতা সকললৈ তেওঁ এটা শিলগুটি
দলি মাৰিলে।

চুখ্দিমৰ বান্দৰকুল ইয়াৰ গৰব বিবয়। এই ঠাইৰ নাতিশীতোষ্ণ জলবায়ুৰ
সুবিধা লৈ এক্সপেৰিমেণ্টাল মেডিচিনৰ ইন্সটিটিউটে ইয়াত পৃথিৱীৰ সকলো
জাতৰ বান্দৰ পুহিছে। ভিতৰলৈ সোমাই বাওঁ আহক। প্ৰকান্ড প্ৰকান্ড
সজাত উভনুৱা আৰু নিৰ্বোধ বান্দৰ ; বৰ ডাঙৰ আৰু একেবাৰে এখানিমানি
লোম থকা আৰু লোমহীন বান্দৰ, চিন্তাকুল মূখৰ আৰু ভিৰবিবোৱা চকুৰ
—কিয়ান জাতৰ বান্দৰ ৰে তাত আছে। গোমোঠা মূখৰ আৰু মইমতীয়া
অত্যাচাৰী বান্দৰও আছে।

ধোঁৱাৰবগীয়া, বগা ; তিনিৰঙীয়া টিকাবে লেজহীন বান্দৰ ; গাখলু গহীন
বান্দৰ ; বহুপক্ষীক মটা বান্দৰবোৰে অনুমতি নিদিয়ালৈকে মাইকীবোৰক
খাবলৈ নিদিছিল—আৰু সেই অনুমতিও নিজে আগতে পেট ভৰাই খাই লৈছে
প্ৰত্যেকৈ দিছিল।

এই ইন্সটিটিউটত জীৱ বিদ্যাৰ সৰ্বোচ্চ অধ্যয়ন কৰা হয়। স্নায়ুতন্ত্ৰ,

বংশজন্ত বিজ্ঞান, জীৱন-জ্ঞান আৰু দীৰ্ঘায়ু কৰণৰ সূক্ষ্ম পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা-
বোৰ কৰিবলৈ মানুহৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

এজনী বাগ্‌দবী আৰু তাইৰ দূটা পোৱালী আমাৰ চকুত পৰিল। এটাই
তাইৰ পিচে পিচে অনবৰত ফুৰিছে; অইনটোক তাই মৰমেৰে মানুহৰ দৰে
কোলাত লৈ ফুৰিছে। ইন্সটিটিউটৰ পৰিচালক জনে আমাক জনালে যে কোলাত
লৈ ফুৰা সব্দ পোৱালীটো তাইৰ নিজৰ নহয় তাই এইটো তুলি লৈছে।
অলপতে তাই পোৱালী দিবৰ সময়ত, অইন এজনী বাগ্‌দবীয়ে পোৱালী দিগৈই
বৰিল। এই বাগ্‌দবীজনীয়ে মাউৰাটোক ততালিকে তুলি ললে। আৰু
তোঁতলাৰ পৰাই তাইৰ মাতৃস্নেহ, তাইৰ প্ৰতিটি মূহুৰ্ত্তৰ আদৰ ভালপোৱা
নিজৰটোতকৈ তুলি লোৱা পোৱালীৰ প্ৰতিহে বেচি হল। বৈজ্ঞানিক সকলে
এইটো দেখি ভাবিলে যে তাইৰ ইমান প্ৰবল মাতৃভাৱে তাইক এই পোৱালীটিৰ
বাহিৰে অইন বেলেগ বাগ্‌দবীৰ পোৱালী তুলি লবলৈকো সহায় কৰিব; কিন্তু
এটাৰ পিছত এটাকৈ তাই সকলোবোৰ অইন পোৱালী অগ্ৰাহ্য কৰিলে। তাইৰ
বেহুৰূপে তেওঁলোকে ভবা সহজ জীৱন-নীতি মনা নাছিল—কিন্তু সচেতন
মাতৃভাৱৰ ঐক্যৰ চিনাকী দিছিল।

আৰ্মেনিয়া

এতিয়া আমি পৰিশ্ৰমী আৰু কিম্বদন্তীৰ দেশ আৰ্মেনিয়ালৈ উৰি
আহিলো। দক্ষিণলৈ বহুতদূৰ বিয়পি থকা আৰাৰাত পৰ্বতৰ বৰফে ঢকা
টিঙে আৰ্মেনিয়াৰ বনুৰজীক প্ৰসিদ্ধ কৈ ৰাখিছে। বাইবেলৰ মতে ইয়াতে
প্ৰসিদ্ধ নোৱা-ৰ নাওখন আহি পৃথিৱীক মানুহৰ বসতিপূৰ্ণ কৰিবলৈ আহি
পাৰন্ত লাগিছিল। কামটো নিশ্চয় বৰ টান আছিল কাৰণ আৰ্মেনিয়া
শিলাময়, আৰু আনন্দগৰিবে ভবা ঠাই অৱগুনীয় কট শ্বীকাৰ কৰি
আৰ্মেনিয়াৰ মানুহে ঠাইখনত খোঁতপথাৰৰ কাম আৰম্ভ কৰিলে, আৰু তেওঁ-
লোকৰ জাতীয় সংস্কৃতিক প্ৰাচীন পৃথিৱীত সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ কৰি তুলিলে। সমাজ-
তন্দ্ৰী সমাজে এই শ্বহীদ জাতটোৰ অসাধাৰণ উন্নতি আৰু বিকাশ ঘটাইছে।
বহু শতাব্দী ধৰি তুৰ্কী হানাদাৰবোৰে আৰ্মেনিয়াত গণহত্যা চলাই
আহিছিল অথবা মানুহক কিনা গোলাম কৰি ৰাখিছিল। মালভূমিৰ প্ৰতিটো

শিল্পৰ দৃষ্টান্ত, দৌলতসহায়ৰ প্ৰতিটো টালিভে আৰ্মেনিয়ান মানুহৰ এটো-
পালকৈ ভেজ আছে। এই দেশৰ সমাজবাদী নৱজাগৰণ এটা ভোজ বাজৰ
দৰে, বাবু বিসকলে ভুলবিশ্বাসত ছোঁতহেত বাজতগ্ৰন গঢ়কীৰ্তন কৰে, ভেঙে-
লোকৰ ভুল আঙুলিয়াই দেখুৱাই দিয়ে। আৰ্মেনিয়ানত মই একেঙ্গে পাঁচ-
হেজাৰ প্ৰমিকে কাম কৰা সত্যাকল, বিশাল সেচ আৰু বিদ্যুৎ প্ৰকল্প, আৰু
বহুত এনে এনে প্ৰকাণ্ড প্ৰমাণিতপ দেখিছো। চহৰ-গাওঁত ইমূৰৰ পৰা
সিমূৰলৈ সোমাই গৈ মই মাত্ৰ আৰ্মেনিয়ান—আৰ্মেনিয়ান মটো জিবোতাকহে
দেখিলো। মাথোন এজনহে বাহিৰিয়ান মানুহক লগ পালো। হেজাৰ হেজাৰ
ঘোৰ কলাবৰণীয়া চকুৰ মাজত অকল তেওঁৰহে নীলা চকু অছিল। এই
বাহিৰিয়ান জনে চেভান হুদত এটা জল বিদ্যুৎ প্ৰকল্প চলাইছিল। হুদটোৰ
ওপৰ ভাগৰ ফ্ৰেণ্ডলৰ আগতন খুব ডাঙৰ নাছিল আৰু ইয়াৰ পানীখিনিক
মাত্ৰ এটা খালেদি বোৱাই নিয়া হৈছিল। মহামূলীয়া পানীখিনি বাষ্প হৈ
উৰি বোৱা বাবে পানীৰ কঙাল শূকান আৰ্মেনিয়াই এই সম্পদটো গোটেই
লৈ আকৌ তাক ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰে। কিন্তু এতিয়া বাষ্পীয়কৰণ আৰু
বঢ়াবলৈ হুদটোক আৰু বহলকৈ খান্দি লোৱা হৈছে। এনেকৈ হুদৰ অন্তৰ্ভূমিক
তল আৰু নমোৱা হৈছে, তাৰ লগে লগে খালত বঢ়োৱা পানীৰে আঠটা জল-
বিদ্যুৎ দস্তৰ, নতুন নতুন প্ৰমাণিতপ, দৈত্যাকাৰ এলুমিনিয়ামৰ কাৰখানা,
গোটেইখন দেশৰ বাবে বিজুলী শক্তি আৰু সেচৰ দিহা কৰা হব। সেই
হুদৰ পাৰত, আৰ্মেনিয়াই পাহৰিব নোৱাৰা নীলা আকাশৰ দৰে পানীলৈ
চাই থকা জলবিদ্যুত কেন্দ্ৰটো মই কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰো। আৰ্মেনিয়াৰ
প্ৰাচীন গিজ্জা আৰু মঠ মন্দিৰৰ বিষয়ে মোৰ কি অভিমত জানিবলৈ সাংবাদিক
সকলে যেতিয়া মোক প্ৰশ্ন সুধিলে, আৰু অলপ বঢ়াই মই ভেঙেলোকক উত্তৰ
দিলো—হুদৰ পাৰত থকা সেই মন্দিৰটো—সেই জলবিদ্যুত প্ৰকল্পটো—মোক
তাকে বেচি ভাল লাগিছে।

আৰ্মেনিয়ানত মই বহুত বস্তু দেখিছিলো। মোৰ মনেৰে এবিভান হল
মই দেখা চহৰবোৰৰ ভিতৰতে সকলোতকৈ সুন্দৰ। আৰ্মেনিয়াৰ শিলাভূমিৰে
সজা এই চহৰখনক এপাহি গুলপীয়া গোলাপ ফুল বেন লাগে। বিনাকুলৰ
জ্যোতিৰ্বিজ্ঞানৰ মানমন্দিৰলৈ বোৱা মই কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰো। উষাৰ
লিখন ভাতে মই প্ৰথম দেখিলো। ভিৰবিৰাই থকা উষাৰ পোহৰখিনি বটালি
লৈ, আকাশৰ ইলেক্ট্ৰোকাৰ্ড'গ্ৰামৰ দৰে খুব সুন্দৰ বেখাচিত্ৰৰ দৰে বিশ্ব-

ব্রহ্মাণ্ডৰ ভৰাবোৰৰ স্বৰূপজন টুকি লোৱা হৈছিল। মই লক্ষ্য কৰিলো যে প্ৰতিটো ভৰাবে নিজস্ব, ক'পাক'পা, মনোবশ লেখাৰ নিয়ম আছে। পৃথিবীৰ মাটিৰ লৈতে কৰি বন্দী—ভেঙৰ চকুত অৰোধ্য সেই লেখাবোৰ।

এৰিভানৰ চিড়িয়াখানাত চিধাই মই কনডোৰ-ৰ সজাৰ কাষলৈ গলো। কিন্তু মোৰ দেশোৱালী ভাইয়ে মোক চিনি নাপালে। সজাৰ এচুকত সি থিয় দি বল। টপামুৰা, মিছা কোনো মায়ামোহ নথকা অবিম্বাসী চকুৰে এটা কনডোৰ বেনেকুৱা, সেইটোও সাইলাথ তেনেই আছিল। আমাৰ আশ্ৰমিকৰ পৰ'ভমালাৰ বাবে তাৰ প্ৰাণে কাঙ্গি আছিল। মই তালৈ বিষয় চকুৰে চালো, কাৰণ মই নিজৰ জন্মভূমিলৈ ঘূৰি যাবলৈ ওলাইছো, আৰু সি গোটেই জীৱন এনেকৈ সজাৰ ভিতৰত বন্দী হৈ থাকিব।

টে'পাৰৰ লগত মোৰ অভিজ্ঞতা অৱশ্যে অইন বকয়ৰ। আমাজনৰ পৰা অনা টে'পাৰ থকা খুব কম চিড়িয়াখানাবোৰৰ ভিতৰত এৰিভানৰ চিড়িয়াখানাও এটা। ষাড়-গৰুৰ দৰে দেহৰ, দীঘল নাক মূৰৰ, সবুৰ সবুৰ মণিৰ দৰে চকুৰে ই এবিধ অসাধাৰণ জন্তু। মই অৱশ্যে স্বীকাৰ কৰো যে দেখিবলৈ মোকো টে'পাৰৰ নিচিনা লাগে—কথাটো একো গোপন কথা নহয়।

এৰিভানৰ টে'পাৰটোৱে পৃথুৰীৰ পাৰত নিজৰ গৰাহত কলমতিয়াই আছিল। মোক দেখি তাৰ চকুৰুৰি জ্বিলিকি উঠিল—বোধহয় জ্বাজ্বিলত আমি এবাৰ লগ পাইছিলো নেকি? চিড়িয়াখানাৰ বখীৰাজনে মই তাৰ সাতোৰা চাম নেকি সন্নিহিলে। মই উত্তৰ দিলো যে তাৰ সাতোৰা চাবলৈ মই পৃথিবীৰ সিমুৰলৈকে যাম। গৰাহৰ সবুৰ দুৱাৰ এখন খোলা হল। বংঅনেৰে মোৰ পিনে চাই সি পানীত জাপ মাৰি পৰিল। সাধুকথাৰ কোনোবা সাগৰ-বোড়াৰ দৰে ফোঁপাই, লোমশ গ্ৰীক দেৱতা টাইটনৰ দৰে—আকৌ ওপঙি উঠি, গোটেই গাটো পানীৰ পৰা তুলি লৈ আকৌ ডুব মাৰিলে—ওচৰৰ পানীখিনিত ধুমুহা উঠাৰ দৰে ঢোঁ উঠিল। আনন্দত উদ্ভাৱল হৈ সি আকৌ ওপঙিলে। ভৰ্জন গৰ্জন কৰি, ফোঁপাই, খৰতকীয়াকৈ সি নানান কুস্তি দেখুৱাবলৈ ধৰিলে।

চিড়িয়াখানাৰ বখীৰাজনে মোক কলে, “তাৰ ইমান আনন্দ আমি কোঁতৰাও দেখা নাই।”

দুপৰীয়া তাৰ লেখকসম্বন্ধই আমাক খাবলৈ দিয়া ভোজৰ সময়ত আমা-জনৰ টে'পাৰটোৰ কাণ্ডকাৰখানাৰ বিষয়ে মই কলো। পলুৰ বিষয়ে মোৰ

আগ্ৰহৰ কথাও কলো। কোনো ঠাইত চিড়িয়াখানা আছে বুলিলে মই কোঁতলাও তাক নোচোৱাকৈ নেবো।

উত্তৰত আৰ্মেনিয়ান লেখক সঞ্চৰ সভাপতিজনে কলে, “নেবুডাই কিয় চিড়িয়াখানাটো চাবলৈ গ’ল? আমাৰ লেখক সমিতিত এবাৰ চাবলৈ আহিলেই তেওঁ সকলো জাতিৰ পশুকে দেখা পালেহেভেন। আমাৰ ইয়াতে সিংহ, বাঘ, শিয়াল আৰু চাঁল মাছ, ঈগল চৰাই আৰু সাপ, উট আৰু ভাটো সকলো আছে।”

মদ আৰু যুদ্ধ

উভটিবৰ সময়ত মই আকৌ মস্কাত বুলো। মোৰ বাবে এই চহৰখন বহুত সফল সপোনৰ ঠাই, আৰু মোৰ প্ৰিয়তম বন্ধুসকলো ইয়াতে থাকে। মস্কো মানেই মোৰ বাবে মহাভোজ। তাত গৈ পোৱা মাগুকে মই বাস্তাভ অকলে ফুৰিবলৈ ওলাই যাওঁ, মৰুকলি মনেৰে উশাহ নিশাহ লৈ এটি সদুৰ গুণগুণাই গাঁও। বাছিয়াৰ মটো মানুহৰ মৰুখলৈ, তিবোতাৰ চকু আৰু বেণীলৈ চাঁও। বাস্তাৰ চুৰত বেচা আইচক্ৰীম, জনপ্ৰিয় কাগজৰ ফুল, দোকানৰ খিড়িকীলৈ নতুন কিবা বস্তু বিচাৰি যাওঁ—সবুসৰা বস্তু বিচাৰি যাওঁ—যিবোৰে জীৱনক মধুৰ কৰি তোলে।

আকৌ এবাৰ মই এবেনবুৰ্গক লগ ধৰিবলৈ গলো—মোৰ প্ৰিয় বন্ধুৱে দেখুৱা প্ৰথম বস্তুটো হ’ল এবটল নবৰে দেশৰ মদ—জীৱনদায়ী জল। বটলটোৰ লেবেলত গৈ থকা ডাঙৰ জাহাজ এখন বং দি অঁকা আছিল। কোনোবা এচুকত দুটা তাৰিখ লেখা আছিল—অষ্ট্ৰেলিয়ালৈ এই বটলটো বোৱা আৰু তাৰ পৰা আকৌ নিজৰ দেশ স্কান্ডিনেভিয়ালৈ ঘূৰি অহা।

আমি এই মদৰ বিষয়ে কথা পাতিবলৈ ধৰিলো। মোৰ ডেকাকালৰ কথা মনত পৰিল। তেতিয়া আমাৰ দেশৰ মদ উৎকৃষ্ট বুলি ভাব খুব চাহিদা আছিল আৰু দেশবিদেশলৈ বস্তানী হৈছিল। আমাৰ দৰে বেলেগ কাম কৰা, উৰ্দা পিন্ধা খামখেয়ালী বোহেমিয়ান জীৱন-ৰাপন কৰা মানুহে সেই মহড়া মদ খোৱাৰ কথা ভাবিব নোৱাৰিছিল।

প্ৰতি দেশৰে নিজা মদ কেনেকৈ বনায় তাৰ প্ৰতি মোৰ আগ্ৰহ আছে—ইয়াৰ আকৰ্ষণৰ পৰা ইয়াক সেউজীয়া বটল বা কটিকৰ দৰে কটকটীয়া

কাৰুকাৰ কৰা কাঠীয়াৰ বটলত সন্মুখলৈকে। মেনৰ মেলিছিয়াত এই “বিবোৰিও” মদ পিবলৈ ভাল পাইছিলো ইয়াক এটা পিৰলাৰ পৰা শোহা মাৰি থোৱা হয়, আৰু থোৱাৰ পিছত চীনায়াটিৰ পিৰলাটোত তেজৰ দৰে মোটা চেকা এটা লাগি থাকে। হাজেৰীত এবিধ গধুৰ মদ থোৱা মদত পৰিছে—ইয়াক “বাঁড়গৰুৰ তেজ” বোলা হয়। জিপচিৰ হাতৰ বেহেলা ইয়াৰ বাগীৰ প্ৰকোপত ক’পি উঠে।

মোৰ আজো-আজো-ককাদেউতাহঁত আঙুৰকুজৰ গৰাকী আছিল। এই গুপ্তা নগৰখনৰ নাম পাবাল—ই আছিল কেঁচা আঙুৰ বঙৰ নতুন মদৰ প্ৰধানক্ষেত্ৰ। মোৰ দেউতা আৰু খুৰাদেউতাহঁত ডন জোছে এঞ্জেল, ডন জৱেল ডন ওচিৱাহ আৰু ডন আমোচ-ৰ পৰা এই নতুন মদ আৰু চেকা মদৰ তফাত ধৰিবলৈ শিকিছিলো। তেওঁলোকৰ দৰে পিপাৰ পৰা উলিয়াই নিভেঁজাল কেঁচা মদ থোৱা মোৰ পছন্দ নহৈছিল। আইন সকলো বিষয়ৰ দৰে আদিম অৱস্থালৈ, উৎস ব্দপটোপৈ উভটি যোৱা মোৰ বাবে টান আছিল—কিনো এই ভোজন বিলাসীৰ উত্তম খাদ্য খাই সোৱাদৰ সন্ধ্যু পাৰ্খকাবোৰ ধৰিবলৈ শিকি লৈছো। শিল্পকলাৰ বিষয়েও একেই কথা—প্ৰাক্ৰিষ্টেলচ-ৰ এক্সোডাইটি-ৰ পৰা জীৱন আৰম্ভ কৰি শেষলৈ অচিয়ানিয়াৰ বন্য প্ৰতিমূৰ্ত্তিত শেষ কৰা হয়।

পেৰিছত এখন ভদ্ৰ পৰিয়ালৰ ঘৰত এই প্ৰেষ্ঠ মদৰ সোৱাদ পাইছিলো। মদটোৰ নাম মোট ৰথচাইল্ড—ইয়াৰ গঢ় অতুলনীয়, স্বেচ্ছা অৰ্ণনীয়, আৰু লাভ্য নিটোল। আবাগ’ আৰু এলছা টাইণ্ডলেটৰ ঘৰত এই এই মদ খাইছিলো।

আবাগ’-ই কৈছিল, “এই এই বটলবোৰ মাথ পাইছো, আৰু বিশেষকৈ আপোনাৰ বাবে খুঁলিছো।”

তাৰ পিছত তেওঁ মোক গল্পটো কলে।

জামান সৈন্য-বাহিনীয়ে ফৰাছী ৰাজ্য জয় লাভ কৰিছে। ফ্ৰান্সৰ সৰ্ব-প্ৰেষ্ঠ বুদ্ধিদীপ্ত সেনা, কৰি আৰু বিয়ৰা লুই আবাগ’-ই স্বত্বক্ষেত্ৰৰ আগ-ভাগৰ এখন ঠাই পালেগৈ। তেওঁৰ অধীনত প্ৰচুৰ নাহৰ এটা বাহিনী আছিল। এই ঠাইখিনিৰ পৰা তিনিশ মিটাৰ মান সমুখত থকা এটা পকী-ঘৰলৈ বাৰলৈ তেওঁ বাহিনীটোক আদেশ দিলে। কিন্তু তাৰ সেনাধ্যক্ষ জনে আবাগ’-ক বাখা দিলে। এই মানুহ গৰাকী আছিল কাউণ্ট আলফ্ৰ’হ ডে ৰথ চাইল্ড—আবাগ’তকৈ বয়সত সৰু আৰু দৃশ্যজনেই সমান মেজাজী।

তেওঁ কলে, “আপুনি আৰু আগবাঢ়িব নোৱাৰে। জাৰ্মান সৈন্যই বন্দুক
হিলৈ লৈ খুব ওচৰতে আছে।”

আৰাগ'-ই তপবাই উত্তৰ দিলে, “মোক এই ঘৰটোলৈ বাবলৈ আদেশ দিয়া
হৈছে।”

কেপ্টেইনে উত্তৰ দিলে—“কিন্তু মই আপোনাক আদেশ দিছো আপুনি
আৰু আগুৱাই বাব নোৱাৰে—ব'তে আছে তেঁতেই থাকিব লাগিব।”

আৰাগ'-ক মই ভালকৈ চিনি পাওঁ—সেইয়ে এই সময়ৰ তৰ্কাতৰ্কিত লিপ্ত
হাতবোমাৰ দৰে সফলিত ছিটিকি উঠিছিল, ঊত্তৰ প্ৰাক্তন্তৰ বোৰ তৰোৱালক
খোচৰ দৰে গা বেজবেজাই ধোৱা আছিল। কিন্তু দহিমিসিটতে সকলো গুৰ
পৰিল। বথচাইল্ড আৰু আৰাগ'-ৰ চমক খোৱা চকুৰ আগতে হঠাৎ জাৰ্মান
মৰ্ত্যবৰ বোমাৰ আঘাতত পকীয়বটে তৎকালত ধোৱা, ধূলি আৰু নুমাৰ ধৰা
ছাইত পৰিগত হল।

আৰু ফ্ৰান্সৰ শ্ৰেষ্ঠ কবিত্বনে বন্ধা পালে। এজন বথচাইল্ডৰ গোৱাঁতুমিক-
তাৰ বাবে ধন্যবাদ।

তেতিয়াৰ পৰা এই ঘটনাৰ বছৰেকীয়া দিনত আৰাগ'-ই বোৱা মহাবন্দিত
হোৱা তেওঁৰ কেপ্টেইনৰ আঙুৰ বাগানৰ পৰা বনোৱা মেটি বথচাইল্ড মদৰ
কেইটামান সন্দৰ বটল উপহাৰ পায়।

এতিয়া মই মস্কাত ইলিয়া এবেনবুৰ্গৰ ঘৰত। সাহিত্যজগতৰ এই
গৰিলা সেনাজনে নাজীবাদৰ ভয়ঙ্কৰ-বিৰোধী—তেওঁ অকলেই চাৰ্জ হেজাৰ
সেনাৰ সমান। তেওঁৰো উৎকৃষ্ট সূৰাৰ এজন প্ৰেমিক। টেণ্ডালনে-ৰ বিষয়ে
তেওঁ বেচি জনাবুজা আছিল মই কব নোৱাৰো। জৰ্জ মানৰিকৰ কবিতা
আৰু পমেৰি এট্ গ্ৰেনো সূৰা দুয়োতে তেওঁ সমান জুঁতি পাইছিল। ফৰাছী
দেশৰ বিষয়ে সকলো কথাতে, সঙ্গীত, মধুৰ ফ্ৰান্সৰ দেহ মনৰ প্ৰেমত তেওঁ
ডুব গৈ আছিল।

সি বি নহওক, বন্ধুৰ পিছত মস্কাত এই বুলি গুজব উঠিল যে কেটামান
বহস্যজনক মদৰ বটল বেচা হব। বাৰ্লিনৰ পিনে মাৰ্চ কাৰি বাওঁতে লাল-
ফোজে এটা গুহাদুৰ্গ দখল কৰিছে। তাৰ ভিতৰত গোৱেবলছৰ পগলা কাম-
কাজৰ প্ৰচাৰ-পত্ৰ কিছমান, আৰু মহীৰসী ফ্ৰান্সৰ মদৰ ডবালৰ পৰা ব্ৰুইনাই

অন্য মদৰ বটল ভৰি আছিল। বিজয়ী লালফোজৰ মদৰ দণ্ডবলৈ কাগজ-পত্ৰ আৰু মদৰ বটলবোৰ জাহাজত তুলি পঠোৱা হ'ল। লালফোজৰ কৰ্তাসকলে দলিলবোৰ পঢ়ি চাবলৈ নিলে, কিন্তু মদৰ বটলবোৰ কাক দিব বুদ্ধি নাপালে।

সুন্দৰ কাঁচৰ বটলত মদ ভৰোৱাৰ তাৰিখটো বিশেষ লেবেলত জলমলাই লিখি থোৱা আছিল। মদবোৰ ভাল জাতৰ আৰু পুৰণি নামী বস্তু আছিল। বোম্বাই, ব্ৰুইন চেটুন্‌ফৰ্ডে পেপৰ লগত বগা বৰণীয়া পাউইলি, জাইফাই গোন্ধৰ ভউভৰয়ে, মথমলীয়া কোমল চেম্বাৰ্টিন—সকলোবোৰে গাত গা লগাই আছিল। গোটেইবোৰ বটল তাৰিখ অনুসাবে সজাই থোৱা উৎকৃষ্ট আঙুৰ মদৰ সংগ্ৰহ আছিল।

সমাজবাদৰ সমদৰ্শিতাই ফৰাহী মদৰ এনে আপুৰুগীয়া জলজন্ম সংগ্ৰহ-টোক বাজ্জিয়ান মদৰ দৰে একে সমান দামতে সাধাৰণ মদৰ দোকানত বেচিবলৈ আদেশ দিলে, মাত্ৰ বিধি-নিষেধ হিছাবে প্ৰতিজন কিনিোতাক বটলৰ সংখ্যাৰ সীমা বাধি নিৰ্দিষ্ট কৰি সমাজবাদৰ উদ্দেশ্য মহৎ, কিন্তু আমি কবিকুল সকলো দেশতে এক। মোৰ সাহিত্যজগতৰ কমবেড সকলে আত্মীয় মানুহ, ওচৰ চুবুৰীয়া, বন্ধু-সমনীয়া সকলোকে পঠিয়াই অবিবাস্য কম দামত, অবিবাস্য ভাল মদৰ বটল কিনিিলে। এদিনতে সকলো বটল শেষ হৈ গ'ল।

নাজীবাদৰ ঘোৰ গল্প এৰেনবুৰ্গে এনেকৈয়ে মদ কিনিিলে—কিমান বটল মই অৱশ্যে তাৰ হিছাব নিদিওঁ। আৰু সেই মদৰ বাবেই মই এতিয়া ডেওঁৰ কাষত বহি মদৰ বিষয়ে কথা পাতি, কবিতা আৰু বুদ্ধিজয়ৰ সম্মানত গোৱে-বল্‌ছ-ৰ মদভৰালিৰ মদ থোৱাত ভাগ লৈছোঁ।

পুনৰায় দখল কৰি লোৱা কাৰেঙঘৰ

ডাঙৰীয়া সকলে কোঁতলাও ডেওঁলোকৰ বিশাল কাৰেঙঘৰ চাবলৈ মোক মজা নাই, আৰু সঁচাকৈ কবলৈ গলে তেনে কামত মোৰ আগ্ৰহো নাই। চিলিত জাতীয় বংশধৰালি বোলোতে বহুবেকীয়া কিনা ৰেচাহে। সাতদিন ধৰি নীলাম হয়, আৰু মানুহে নীলাম ঘৰৰ আগত ভিৰ কৰেহি। আমাৰ দেশৰ ডাঙৰীয়া সকলৰ ফুৰ্টনিৰ চানেকি এই কাৰেঙঘৰ বোৰৰ প্ৰায় প্ৰতিটোৱে ধ্বংসৰ মূখত এই বৰষোণকে নীলাম কৰা হয়। সময় হলে, মোক কোঁতলাও আগতে

সোমাবলৈ নিদিয়া, মোক অকলে নহয়—সাধাৰণ সকলো মানুহৰ জিহ্বাত
মইও এজনহে—সোমাব জপনাখন—আব্দ জপনাৰ লগতে বাবলগীয়া চকী,
মেজ, ব্ৰুছবিন্ধ বীশুৰ ছবি, প্ৰাণিকলীয়া মানুহৰ মূৰ্তা, কাঁহীবাটি, চামুচ
আব্দ বিছনাৰ চাদৰ—সেই চাদৰবোৰৰ মাজত বহুত অপদাৰ্থ জীৱনৰ জন্ম
হৈছিল। সকলোৰে হাত বদলায়। চিলিৰ মানুহে ভেঁড়ীয়া ভিতৰলৈ সোমাই,
লিৰিক বিদাৰি চুই চায়। শেষত কেইজন মানেহে বস্তু কিনিব পাৰে। তাক
পিছত পকীঘৰটো ভাঙি তাক ভাগ ভাগকৈ বেঁচা হয়। কিনোভাষ্যমানুহে
ইয়াৰ চকু (খিড়কী), নাড়ীভূড়ি (খটখটী), ভৰি (মজিয়া) আব্দ এনেকি
ফুলৰ টববোৰো ভাগ ভাগকৈ কিনি লৈ যায়।

কিন্তু, যুৱপত ডাঙৰ ডাঙৰ অট্টালিকাবোৰ বিশেষকৈ দেখাশুনা কৰি
ভালভাৱে বখা হয়। আমি কেতিয়াবাহে ডাঙৰীয়া-ডাঙৰীয়ানী সকলৰ পটত
এভূমুকি মাৰিব পাৰো। এওঁলোকক জীৱিতকালত ভাগ্যদান পঢ়ুৱা হৈছে
দেখা পাইছিল। আমাক এই পটবোৰে, আব্দ নাৰীদেহৰ ৰূপ-ৰেখাই আনন্দ
দিছিল। তেওঁলোকৰ গোপন কথা, কোঁতুহলজনক পাপ-কাম, পৰচুলা আব্দ
দেখিলে অবাৰ লগা নখি-পগুবোৰ, পৰ্দাৰে ঢকা বেৰাবোৰ—যিবোৰে বহুত
গোপন কথাবাতৰা শূহি লৈছিল—সকলোখিনিকে ভৱিষ্যতৰ বিজ্ঞানীৰ দৰে
চমকলগোৱা আমোদৰ বাবে যতনাই থোৱা আছিল।

ইয়াৰ পিছত মোক ৰুমানিয়ালৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিলে, আব্দ মইও কথামতে
তাত গৈ ওলালোঁগৈ। ট্ৰান্সিলভেনীয়ান সুন্দৰ সুন্দৰ অৰণ্যৰ মাজত সমবায়
ঘৰলৈ জিৰণিৰ বাবে লেখক সকলে মোক লৈ গল। এই ঘৰটো এসময়ত
ৰুমানিয়াৰ চেৰাবলিয়া ৰজা কেবোলৰ কাৰেঙঘৰ আছিল। এই সন্মাতজনৰ
বিবাহ, বাহিৰৰ প্ৰেমকাহিনী গোটেই জগতত যুখে যুখে হৈছিল। আধুনিক
আছৰাব আব্দ মাৰ্বল পাথৰৰ গাখোৱা ঘৰে এই কাৰেঙঘৰটোক এতিয়া
ৰুমানিয়াৰ ভাৰত আব্দ কৰিকুলৰ কামত লগোৱা হৈছিল। মহামহিমায়নী
পাটবানীৰ বিছনাত মই এৰাত ভালকৈ শুলো। পিছদিনা আমি এনে আইন
কাৰেঙঘৰবোৰ চাবলৈ বোৱাৰ কথা হৈছিল, এইবোৰক এতিয়া মিউজিয়াম আব্দ
জিৰণি ঘৰ। ছুটি কটোৱা ঘৰত পৰিণত কৰা হৈছিল। কবি জেৰেলিন্দ,
বোনিউক আব্দ ৰাডু বোবিনো মোৰ লগৰীয়া হৈছিল। সেউজীয়া ৰাতিপুৱা,
প্ৰাচীন ৰজাৰদিনীয়া পাৰ্কৰ ফাৰ গছৰ জোপোহাৰ ভিতৰত সোমাই, বেসুৰে
গান গাই, দম কাটি বোৱাকৈ হাঁহি, প্ৰতি ভাষাতে কবিতা চিঞৰি চিঞৰি

আগুয়াই গলো। ব্ৰহ্মানিয়ান কবি সকলে ৰাজতন্ত্ৰ আৰু যেন্ত্ৰীবাদৰ সময়ত বহুকাল ধৰি অত্যাচাৰ সাহিছিল, তেওঁলোক পৃথিবীৰ ভিতৰতে সকলোতকৈ সাহিয়াল আৰু বঙমনা কবি আছিল। সেই কবিকুল আছিল ব্ৰহ্মানিয়াৰ অৰণ্যজগতৰ চৰাই চিৰিকতিৰ দৰে থলুৱা, দেশপ্ৰেমত অবিচল, বিপ্লৱত উৰ্দ্ধগিত, জীৱনৰ প্ৰেমত ভুবি থকা—তেওঁলোকে মোৰ জ্ঞান চকু মোকলাই দিলে। খুব কম ঠাইতহে মই ইমান বেগাই ইমানবোৰ ভাইক দেখা পাইছিলো।

মই অইন এটা সুন্দৰ ৰাজকাৰেঙ দেখাৰ কথা কৈ মই তেওঁলোকক আনন্দ দিলো—সেইটো আছিল লিবিয়া ৰাজকাৰেঙ—ব্ৰহ্মৰ সময়ৰ মান্নদৰ কথা। ফ্ৰান্সেই তেতিয়া ইটালীয়ান আৰু মূৰ সেনালৈ স্বাধিকতা চিনৰ সৈতে স্পেনৰ মানুহক মাৰিবলৈ মাৰ্চ কৰি আহিছিল। সেনাদলে এই কাৰেঙটো তেতিয়া অধিকাৰ কৰি লৈছিল। ১৯০৪-০৫ চনত আগুৱেলেছ ষ্ট্ৰীটোদি অহাবোৱা কৰোতে এই কাৰেঙৰটো মোৰ চকুত পৰিছিল, আৰু এটা সম্প্ৰদৰ চাৰনিৰে মই ইয়ালৈ চাইছিলো—অৱশ্যেই এলবাৰ নতুন ডিউক আৰু ডাচেচৰ প্ৰতি দাস মনোভাৱত নহয়, মোৰ দৰে এটা আমেৰিকান অপদাৰ্থ, আধাঅসভ্য কবিৰ ওপৰত তেওঁলোকৰ কোনো ক্ষমতাই নাখাটিছিল—কিন্তু সেই বগা নীৰৱ অশ্ৰুভেদী কাৰেঙৰ মহিমাই মোক মোহিত কৰিছিল।

ব্ৰহ্ম আৰম্ভ হল ডিউক ইংলণ্ডতে বৈ গল, আচলতে তেওঁৰ উপাধিটো বাৰউইক'হে আছিল। উত্তম চিত্ৰকলা আৰু দাম্পী সম্পদ লৈ তেওঁ পলাল। ডিউকৰ পলোৱাৰ ঘটনাটো মনত পৰাত মই ব্ৰহ্মানিয়াৰ ব্ৰহ্মসকলক কলোৰে চীনিৰ মন্দিৰ পিছত কনফুছিয়াচৰ লেখ বংশধৰজনেও ঠিক তেনেকৈয়ে কৰমোছালৈ পলাই গৈছিল। এটা মন্দিৰ আৰু মৃত দাৰ্শনিকজনৰ মৰাহাড় কেডাল বেচি অগাধ সম্পত্তিৰ অধিকাৰী হৈছিল। লগত আৰু নিছিল চিত্ৰসংগ্ৰহ, টেবুল চাৰ্কনি আৰু ভাঙখোৱাৰ কাঁহিবাটি; হাড়কেডালতো আছিলেই। ভাত গৈ তেওঁ নিশ্চয় ধনীমানুহৰ দৰেই থিতাপি লৈছিল—এই স্মাৰক বস্তু-বাহানি চাবলৈ আহোতে মানুহৰ পৰা নিশ্চয় পইচা লৈছিল।

স্পেনৰ পৰা সেই সময়ত এনে সশস্ত্ৰ খবৰ বাহিৰৰ জগতলৈ পঠোৱা হৈছিল : লালকোঁজে ঐতিহাসিক কাৰেঙৰ লুটপাত কৰিছে। ব্ৰহ্মসৰ লম্পটজীয়াৰ অৱতাৰণা কৰিছে—ঐতিহাসৰ মণিমনুস্তাক বন্ধা কৰিবলৈ বিশ্ববাসী আগুৱাই আহক !

এতিয়া সেই কাৰ্কেতখটো সকলোৱে মৰ্কাৰি কৰি দিয়া হ'ল। মই ভিতৰলৈ সোমাই গলো। দোৰা বৰলৈ চিনাকী দিব খোজা, লুপ্তপাতকাৰী বৰলৈ প্ৰচাৰ কৰা বিপ্লৱিকান সেনাবোৰে নীলা সাজ পিন্ধি বন্দুক টোৱাই দূৰাৰত পহৰা দি আছিল। জাৰ্মান বাহিনীৰ উৰা জাহাজৰ পৰা সেই সময়ত প্ৰথম মাদ্ৰিদৰ ওপৰত বোমা বৰ্ষণ কৰা হ'ল। মই মিলিটাৰী কেইজনক মোক ভিতৰলৈ যাবলৈ দিবলৈ অনুৰোধ কৰিলো। তেওঁলোকে সাৱধানে মোৰ কাগজপত্ৰ পৰীক্ষা কৰি চালে। মহামূল্যীয়া সম্পদেৰে ভৰা হলখটোলৈ মই মাত্ৰ সোমাব খুজিজো—তেনেতে ভয় খাই তেওঁলোকে মোক বাধা দিলে—দূৰাৰদলিত থকা প্ৰকাণ্ড ভৰি মোচাখনত জোতাৰোৰ নোমোচাকৈ মই সোমাব খৰিছিলো। মজিয়াখন সঁচাকৈ আয়না এখনৰ নিচিনাকৈ জৰুৰী আছে। জোতাৰোৰ মৰিচ মই সোমাই গলো। বেৰাত চাৰিচুকীয়া খালি ঠাইবোৰে ডিউকে লৈ যোৱা ছবিবোৰ ক'ত আছিল দেখুৱাই দিছিল। সৈন্যবোৰে আচল ঘটনাটো জানিছিল। তেওঁলোকে মোক কলে যে আজি বহুতদিনৰ পৰাই ডিউকে ল'ওনৰ এটা বেঞ্চত সুৰক্ষিত মজবুত আলমাবিত ছবিবোৰ নি থৈ দিছিল। ডাঙৰ হলখটোত দামী বস্তু বোলাতে আছিল মাত্ৰ ডিউকৰ চিকাৰৰ বিজয় কীৰ্ত্তি—অসংখ্য শিঙাল মূৰ আৰু সৰু সৰু বহুবিধ জন্তুৰ নাৰ্কাট। সকলোতকৈ চকুত পৰা বস্তুটো আছিল এটা প্ৰকাণ্ড বগা ভালুক। কোঠাটোৰ ঠিক মাজতে দখন ভৰিত থিয় দি, দখন বাহু মেলি দাঁত নিকটাই হাঁহ, ভিতৰত তুলা সুন্দৰাই আকৃতিটো ঠিক কৈ বখা মেৰুপ্ৰদেশৰ এই ভালুকটো সঁচাকৈ এটা চাবলগীয়া বস্তু। সেনাবোৰে ইয়াক খুব মৰম কৰিছিল, প্ৰতিদিন পূৱা বুদ্ধি মাৰি তেওঁলোকে ইয়াক চাফা কৰিছিল।

স্বাভাৱিকতে মই গোৱনি কোঠাবোৰ চাবলৈ হেঁপাহ কৰিছিলো। এলবাব পূৰ্বপূৰ্বৰ সকলৰ ভৰিত ৰাতি সুৰসূৰি দি যোৱা ছুতৰ ভয়ত তেওঁলোকৰ হুতুটো টোপনি নাহিছিল ; সেই ভৰিবোৰ আৰু নাই, ক্লেমিছ দেশৰ ছুতৰো নাই ; কিন্তু মই দেখা জোতাৰ সংগ্ৰহৰ ভিতৰত সকলোতকৈ ডাঙৰ সংগ্ৰহটো মই ইয়াত দেখিলো। শেষৰ ডিউকজনে শিল্পবস্তুৰ সংগ্ৰহ বঢ়োৱা নাই, কিন্তু তেওঁৰ জোতাৰ সংগ্ৰহটো অবিখ্যাস্য আৰু অগণন আছিল। ঘৰৰ মূখলৈকে বেৰা কেইখন জুৰি থকা, কীচেৰে চকা চেলেক্ত জোতাৰোৰ ভালকৈ সজাই থোৱা আছিল। লাইব্ৰেৰীত থকাৰ দৰে খবটোত বিশেষ থকনৰ জখলা আছিল, বাণ্ডে জোতাৰোৰ তললৈ নমাই, গোবোহাত থৰি, আজমূলক

চাই লব পৰা বসন্ত। মইও ভালকৈ চলো। বৰ সুন্দৰ ঘোষাত উঠি যুৱোতে পিন্ধা বটাজোতা খ-খ জোৰ, হালধীয়া, ক'লা। কিছুমান বৰ ওখলৈ পৰা বটাজোতা, সেইবোৰত সৰু মখমলৰে ঢকা আৰু বঢ়ামবোৰে মকুতাৰে সজা। ওপৰজোতা, পাৰ্শ্বচুৰ, ভৰিৰ সৰু গাঁথি ঢকা জোতা আছিল কুড়ি কুড়ি—এ নকৈ ইহ'তক গছাৰ ওপৰত সজাই থোৱা হৈছিল যেন স'চাস'চিকৈ ইহ'তক ভৰিভৰে পিন্ধাই থৈছে। ইচ্ছা হলেই খুলি পেলাব পাৰে। যেন কাঁচৰ ঢাকনিখন খুলিলেই ডিউকক বিচাৰি ল'ন্দনলৈ দৌৰ মাৰিব। তিনি চা বটা কোঠালী ভৰি থকা এই জোতাবোৰ চাই মানুহে খুব ভালকৈ সময় কটাব পাৰে—চকুৰে চাই সময় কটোৱা—অকল চকুৰেহে চাব পাৰে কাৰণ সশস্ত্ৰ সৈনিকবোৰে এটা মাখিকো জোতাবোৰ চুবলৈ দিয়া নাছিল। তেওঁলোকে কৈছিল—‘কুটি’ তেওঁলোকে কৈছিল বুবগী, আৰু মই সেই খেচেবা লবাবোৰৰ কথা ভাবিছিলো—খট্টা সৈনিকৰ সাজ পিন্ধি চোমোচিয়েৰা-ৰ বৰফ আৰু বোকাই ঢকা অতি ওখ টিঙত গৈ ফেছীবাদক বাদ দি আঁতৰাই ৰাখিছিল।

ডিউকৰ বিছনাৰ কাষতে সোণালী ফ্ৰেমত এটা কবিতাৰ প্ৰিণ্ট বন্ধোৱা আছে, ফ্ৰেমটো গথিক ধৰণৰ। বাঃ বাঃ ! মই এইটো ডিউকৰ বংশতালিকা বুলি ভাবিছিলো। কিন্তু মোৰেই ভুল—সেইটো ব'ডইয়াৰ্ড'ৰ কিপলিঙও-ৰ কবিতা ‘ৰদি’ সেই সোৱাদ নলগা ভণ্ডামিৰ কবিতা—‘বিডাৰ্স ডাইজেণ্ট’ বোলা কিতাপৰ পি অগ্ৰদূত। ইয়াৰ বৌদ্ধিক মান—মোৰ মতে এলবা ডিউকৰ জোতাবোৰতকৈ কোনোমতেই ওখ নহয়। বটীছ সাম্ৰাজ্যই মোক কমা কৰক !

মই ভাবিলো ডাছেছৰ গাধোৱা ঘৰটো নিশ্চয় চাবলগীয়া হ'ব। বহুত কথা ই মনত পেলাব। সকলোতকৈ চাবলৈ ভাল লাগিল প্ৰাডো মিউজিয়ামত আৰ্জি থকা তিবোতা গৰাকীৰ ছবিখন। বিপ্লৱী কবিজনে দুটি শুন বস্ত্ৰৰ মাজৰ ঠাইখিনি চুমা খাই খাই জুখি তাৰে এডাল অদৃশ্য চুস্বনহাৰ পিন্ধাই থৈছিল বুলি মানুহে ভাবে। কিন্তু নহয়, মোৰেই আকৌ ভুল। সেই ভালুকটো, সেই হাঁহ-গান ভবা বটাজোতাৰ সংগ্ৰহ, ‘ৰদি’ আৰু অৱশেষত দেশীৰ গাধোৱা ঘৰৰ ঠাইত এটা বৃত্তাকাৰ কোঠা পালোঁগৈ, যেন নকল এখন পুপিয়াই চহৰ, খটখটিৰে ভৰলৈ গৈ নামিব পৰা চৌবাচ্চা, ইতৰ বঢ়িৰ তেল ফটিকৰ সৰু সৰু বাজহাঁহ, বেৰাত গজাল পুৰ্ণি আৰি থোৱা বাতিদানীবোৰ মূঠতে কবলৈ গলে হলিউডৰ ফিল্মত দেখা কোনোবা ভূকী হাৰেমৰ বাকিতাৰ উপৰুৱাৰে আছিল এই বাথবনটো।

ঠগ খালো বদলি মোৰ মনটো বেয়া লাগি গল। কিন্তু তাৰ পৰা গঢ়ি আহিব সময়ত মোৰ পদবন্ধৰ মিলিল। সেনাসকলে মোক তেওঁলোকৰ লগত দূপৰীয়াৰ সাজ খাবলৈ মাতিলে। মই তেওঁলোকৰ লগত বাস্তানি ঘৰ পালোঁগৈ। ডিউকৰ ৪০১৫০ জন চাকৰ, লেমটো, বাস্তানি আৰু মালীয়ে লগ হৈ তেওঁলোকৰ লগতে কাৰেঙঘৰটো পহৰা দিয়া সেনাসকলৰ বাবেও বন্দাবঢ়া কৰিছিল। তেওঁলোকে মোক এজন গণ্যমান্য অতিথি বদলি ধৰি ললে। ফুচফুচাই নিজৰ ভিতৰতে পৰামৰ্শ কৰাৰ পিছত, বাবে বাবে আহি গৈ, বহিছা চহী কৰি লৈ, তেওঁলোকে ধূলিমাকৰ্ণিতৰে ডবা এটা মদৰ বটল উলিয়ালে। ১০০ বছৰীয়া পুৰণি এই মদটোৰ নাম 'লেভ্ৰাইম ক্লিন্ট'—মোক তেওঁলোকে দ্বাৰা ব্দ-শোহামানহে মাৰিবলৈ দিলে। মৌ আৰু জুই মিহলি ই এবিধ গলোৱা মদ, বৰ কাৰা, আৰু হাতেৰে চুলে গম ধৰিব নোৱাৰাকৈ মিহি আছিল। ডিউক অৰ এল্‌বাৰ সেই চকুপানী কেটোপা পাহৰা মোৰ বাবে উজ্জ্বল কাম নাছিল।

তাৰ এসপ্তাহৰ পিছত জাৰ্মান বোম্বাৰ্দ্ বিমানে লিবিয়া কাৰেঙঘৰত চাৰিটা আনেন্স বোমা পেলালে। মোৰ ঘৰৰ ওপৰত ছাতৰ পৰা দুটা চৰাইৰ দৰে দুটা বোমা মই উৰি যোৱা দেখিলো। বঙা পোহৰৰ জ্বকমকনি দেখি বদলি পালো যে মোৰ চকুৰ আগতে কাৰেঙঘৰটোৰ অন্তিম মূহূৰ্তৰ ধ্বংসলীলা মই দেখিছো।

গম্পটো শেষ কৰি মই ব্দমানিয়াৰ লেখক সকলক কলো, "সেই একেদিনাই আবেলি, পুৱি গৈ ধোৱা ওলাই থকা ঘৰটোৰ কাৰ্বেদি ঘাৰ লগা হল। এটা হিৰাভগাদশ্য ভেতিয়া মই দেখিলো। আকাশৰ পৰা জুই বৰকিছে, মাটি বিস্ফোৰণত কঁপি কঁপি উঠিছে, সকলো গ্ৰাস কৰি জুৰালিৰ লাগিছে, যেন মেজিৰ জুই। কিন্তু মহং সেই সেনাসকলে মাত্ৰ বগা ডালুকটোক বন্ধা কৰিব পাৰিলে। আৰু তাকে কৰিবলৈ গৈ তেওঁলোকে প্ৰায় মৃত্যু মূখত পৰিছিলগৈ। মূৰৰ ওপৰত লোহৰ টুকুৰা ভাঙি পৰিছে। দাউদাউকে জুই জুৰিছে, আৰু বতনেৰে সাঁচি বখা প্ৰকাণ্ড জন্তুটোক খিড়কী বা দূৰাৰেদি বাহিৰলৈ উলিয়াব নোৱাৰা হল। মই শেষবাৰৰ বাবে তাক আকৌ দেখিলো, কাৰেঙঘৰৰ বাগানত বেন বাহু দুখন মেলি ই হাঁহি হাঁহিয়ে যিছিল।

কছমোনোটিৰ যুগ—আকাশচাৰীৰ যুগ

আকৌ মস্কা। নবেম্বৰৰ ৭ তাৰিখ, বাৰ্তাপত্ৰা, জনগণৰ পেৰেড চালো। ইয়াৰ মালবৰ্জাৰ, ছোভিয়েত যৌৱনৰ উজ্জ্বল যৌৱনক নিজ চকুৰে দেখিলো। বেড স্কোয়াৰৰ মাজেদি নিশ্চিত আৰু দৃঢ় খোজ দি সিহঁতে মাৰ্চ কৰি গ'ল। বহুত দিনৰ আগতে মৃত এজন মানুহৰ তীক্ষ্ণ চকুৰে তেওঁলোকক লক্ষ্য কৰি আছিল। এই নিৰাপত্তা, এই আনন্দ, এই শক্তিৰ প্ৰতিষ্ঠাতা মানুহজনৰ নাম ভ্ৰুণ্ডিমিৰ ইলিচ উলিয়ানভ—অমৰ লেনিন।

এইবাৰ পেৰেডত খুব কম অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ দেখুৱা হৈছে বুলি শুনিলো। কিন্তু এই প্ৰথমবাৰ সদৃশিশাল আন্তঃমহাদেশীয় ক্ষেপণাস্ত্ৰবোৰ বগবাই ইয়ালৈ অনা হ'ল। প্ৰকৃত হিচাপৰ দৰে এই অস্ত্ৰবোৰ মই হাতেৰে চুব পাৰিলোহেঁতেন—দেখাত সিহঁত ইমান নিৰীহ, নিৰ্জৰ; কিন্তু আমি থকা এই গ্ৰহটোৰ যি কোনো এখন ঠাইতে খস্কেতে সিহঁতে ধ্বংসৰ ভাণ্ডৰলীলা আৰম্ভ কৰিব পাৰে।

আকাশপথৰ পৰা ঘূৰি অহা বাহিৰীয় দূৰ্জনক, সেইদিনা সন্মানিত কৰা হ'ল। কাষতে তেওঁলোকৰ আপোন মানুহ সকল—তেওঁলোকৰ গুৰি, তেওঁলোকৰ পাৰ্থিৱ শিপা, জনগণৰ শিপা। বৃদ্ধা মানুহসকলৰ চহাৰ প্ৰকান্ড গেফ, বৃদ্ধীসকলে গাঁও আৰু সৰুসুৰা নগৰত সচৰাচৰ দেখা বহল চাদৰেৰে মূৰত ওৰণি লৈ আছিল। আকাশচাৰী সকল আমাৰ দৰে সাধাৰণ ঘৰৰ মানুহ আছিল; গাবলীয়া অথবা সৰু নগৰৰ, কাৰখানাৰ অফিচত কাম কৰা মানুহৰ মাজৰ পৰা তেওঁলোক আহিছিল। নিকিতা ক্ৰুশ্চেভে ছোভিয়েত জাতিৰ হৈ তেওঁলোকক ওলগনি জনালে। তাৰ পিছত তেওঁলোকক চেণ্ট জৰ্জেছ হ'ললৈ নিয়া হ'ল। দুই নম্বৰ আকাশচাৰীজনৰ নাম থাৰমেন টিটোভ—উজ্জ্বল নীলা চকুদ্বাৰিৰে তেওঁ এটি সুন্দৰ ল'ৰা—তেওঁৰ লগত মোক চিনাকী কৰি দিয়া হ'ল।

মোৰ এনে লাগিল যেন মোৰহে দুখন ডেউকা আছে। কবিৰ কামটোও বহুত পৰিমাণে চৰাইৰ কামৰ লেখিয়া। ঠিক ইয়াতে মস্কাৰ বাটত, কৃষ্ণ সাগৰৰ পাৰত, ছোভিয়েত ককেছাছৰ পৰ্বতীয়া গিৰিপথত, চিলিৰ চৰাই বোৰৰ বিষয়ে কিতাপ এখন লিখিবলৈ মোৰ হাবিৱাস জন্মিল। টেম্‌কোৰ কবিজনে

চৰাইৰ বিষয়ে খবৰ বাতৰি লবলৈ কিমান দিনৰ পৰা ইচ্ছা কৰি আছিল।
তেওঁৰ সদৃশ জন্মভূমিৰ চৰাইবোৰ—বৰচিৰিকা আৰু চাবকাণা চৰাইবোৰ....।

চৰাইৰ বিষয়ে তেওঁ লিখিব—কিন্তু ইতিমধ্যে দুটা মানুহ চৰাইয়ে দুজন
ছোভিয়েত নভোচাৰীয়ে মহাশূন্য লৈ উৰি গৈ গোটেই জগতক তথালগাই
দিিলে। আমাৰ মূৰৰ ওপৰত তেওঁলোকক দেখি, নিজৰ চকুৰে দুজন মানুহক
মহাশূন্যত উৰা দেখি আমাৰ মূৰৰ মাত হ'বিল।

“জেনাৰেল, মোক কওঁকচোন—মহাশূন্যত ওপৰেদি উৰি যাবৰ সময়ত
আমাৰ গ্ৰহটোৰ পিনে চোৱাৰ সময়ত আপুনি ফটফটীয়াকৈ চিলিক চিনিব
পাৰিছিলনে?” তেওঁক যেন মই কৈছিলো। “আপুনি বদ্বিজছে—যুজা নাই
জানো—সেই ভ্ৰমণৰ সময়ৰ মোৰ জৰুৰী কথাটো হল আপুনি ওপৰৰ পৰা
ক্ষুদ্ৰ দেশ চিলিক দেখিছিলনে নাই।”

মই ভাবিছিলো তেওঁ মিচিকি হাঁহি মাৰি কথাটো উৰুৱাই দিব। কিন্তু
নাই—তেওঁ নাহাঁহিলে, কেইকেকেডমান ভাবি মোক কলে—“দক্ষিণ আমেৰিকাত
কেটামান হালধীয়া পৰ্বতশ্ৰেণী দেখা মোৰ মনত পৰে। সেই পৰ্বতবোৰ খুব
ওখ বুলি খবৰ পাৰিছিলো। বোধ হয় চিলি দেশ তাতে।

“হয়, হয় কমবেড—চিলিখন তাতে।”

ছোভিয়েত বিপ্লৱৰ চাৰিজন বৰ্ষৰ দিনত মই মস্কো এৰি ট্ৰেনেৰে ফিনলেণ্ডৰ
পিনে যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলো। চহৰৰ মাজেদি ষ্টেচনলৈ যাবৰ সময়ত আতচ
বাজী, আকাশী বকেটবাজীৰ প্ৰকাণ্ড চকা—উজ্জ্বল—গোহৰ পৰিলে জৰুমকাই
উঠা নীলা, বঙা, বেঙুনীয়া, সেউজীয়া, হালধীয়া, কমলা নানা ৰঙৰ—বহুত
ওখলৈ উঠি হৰ্ষধ্বনিৰে, বহুদূৰ আৰু পাৰস্পৰিক মনৰ মিলন-সংক্ৰান্তৰ দৰে
আজিৰ এই বিজ্ঞোৎসৱৰ ৰাতি পৃথিবীৰ সকলো দেশলৈ ধাপালি মেলিছে।

ফিনলেণ্ডত মই নাৰোৱাল বোলা জন্তুৰ দাঁত এটা কিনিিলো, আৰু আকৌ
যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলো। গুটেনবাৰ্গত জাহাজ খৰি আৰ্মি আমেৰিকালৈ ঘূৰি
বাম। আমেৰিকালৈ—আমাৰ সব দেশখনেও জীৱন আৰু সময়ৰ লগত ভাল
ৰাখি চলিছে। হয়—ভালপাৰাইজোৰ বাটত ভেনেজুৱালা পাৰ হ'বৰ সময়ত
অত্যাচাৰী আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ আদৰৰ কেচুৱা ট্ৰেবজিলো আৰু হোমোছ-ৰ
অৰ্ধবধ সন্তান পেৰেজ জিমনেজ-এ যেন বগং দেখি ভাবলৈ মোক আৰু মোৰ
পৰিবাৰক জাহাজৰ পৰা বাতে নামিব নোৱাৰা হওঁ তাকে চাবলৈ পঠিয়াইছিল।
কিন্তু মই ভালপাৰাইজো পোৱাৰ আগতে ভেনেজুৱালা স্বাধীন হল, স্বেচ্ছাচাৰী

পেবেজক খালে। কজাৰ প্ৰতিনিধি জনে শহাপহুৱে টোপনিতে ভৰানৰা
ছিঙি দৌবাৰ দৰে লেজ দাঙি মিল্লামিলৈ পলাল। প্ৰথম স্পুৰ্টনিক আকাশত
উবাৰ পিছৰ পৰা পৃথিবীখনে বৰ বেগাই বাৰ লাগিছে। ভালপাবাইজোত
মোৰ জাহাজৰ কেবিনত ঢকিওৱা মানুহজন ঔপন্যাসিক চিমোনোভ বুলি কোনে
বিশ্বাস কৰিব?—তেওঁক মই কৃষ্ণসাগৰত সাঁতুৰি থাকোতে এৰি থৈ
আহিছিলো।

কবিতা—জীৱিকাৰ উপায়

কবিতাৰ শক্তি

আমাৰ বৃগৰ 'ই এটা বিশেষ সন্মান যি বৃদ্ধ, বিপন্ন ভৱিষ্যতৰ সামাজিক তোলপাৰ সন্মুখত আগতে কেতিয়াও কম্পনা কৰিব নোৱাৰাকৈ কবিতাই বোঁচি উঠি দখল কৰি লৈছে। সাধাৰণ মানুহে ইয়াৰ মধ্যস্থান দিছে, ইয়াৰ ভাষা আক্ৰান্ত হৈ বা ইয়াক আক্ৰমণ কৰি, নিঃসঙ্গ নিজৰ নৈৰাত্য বা সাধাৰণ বাইজৰ সমুদ্ৰীয়া সভাত ইয়াৰ লগত মিলিত হৈছে।

প্ৰথমতে ঘোঁতীয়া মই মোৰ অকলশৰীয়া জীৱনত কবিতা লিখা আৰম্ভ কৰিছিলো—পাৰ হৈ অহা বছৰবোৰৰ লগতে ফোলাৰ, ৰাজবাট, কলকাৰখানা, বক্তৃতা দিয়া হলঘৰ অভিনয়-মঞ্চ, বাগান এই সকলোবোৰতে নিজৰ কবিতা পাঠ কৰিম বুলি কেতিয়াও ভবা নাছিলো। বাস্তৱিকতে মই চিলিৰ প্ৰতিটো চুকে কোণে গৈছো—মোৰ দেশৰ মানুহৰ মাজত কবিতাৰ গুৰুটি সিঁচি থৈ আহিছো।

চিলিৰ ছাণ্টিয়াগোত সকলোতকৈ জনপ্ৰিয় বজাৰ ভেগা চেণ্ট্ৰালত এবাৰ কি হৈছিল শুনক। লাইন লগাই বখা ঠেলাগাড়ী, বোৰাই টনা মালগাড়ী, গবুৰ গাড়ী আৰু ষ্টাক বোঝাই হৈ ৰাস্কসৰ দৰে খকুৱা ৰাজধানীখনক, ইয়াৰ চাৰিওফালে আগুৰি থকা পামবোৰৰ পৰা পুৱা দোকমোকালিতে শাক পাচলি ফলমূল, আৰু অইন অইন খোৱা-বস্তু লৈ আহি এই বজাৰ সোমাইহি। বজাৰৰ বনুৱাসকলৰ এটা স্কুনিয়ন আছিল, কিন্তু মজুৰিৰ বৰ কম, তেওঁলোকৰ ভৰিত জোতাও নাছিল। কফিৰ দোকান বস্তু-বাহানি সজাব নোৱাৰি, এনেয়ে ওলোমাই থৈ বেচা দোকান, আৰু ভেগাৰ ওচৰ চুবুৰীৰ সস্তা খোৱাবস্তুৰ দোকানবোৰত মানুহে গিজগিজ কৰিছিল।

এদিন কেইজন মানুহে গাড়ীত তুলি মোক নিবলৈ আহিল। কলৈ যাম বা কিয় যাম নজনাকৈ মই উঠি বহিলো। জেপত মোৰ কবিতাৰ কিতাপ 'এছপানা এন এল কোবোজন' লৈ মই তেওঁলোকৰ লগত ওলালো। গাড়ীত বহি তেওঁলোকে মোক বৃজালে যে ভেগাৰ বজাৰৰ মালখালাছ কৰা মানুহবোৰৰ স্কুনিয়ন হলত মোক এটা বক্তৃতা দিবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰা হৈছে।

হলবৰটো ভঙা ছিঙা-সোমিওঁতে মোৰ বুকুখন চমচমাই গল। জোহাৰ এছাণ্টিয়ন ছিলভা-ৰ কবিতা 'নষ্টানো'ত পোৱা সিৰিসিৰিনে মোক ক'পাই তুলিলে।—জাৰকালি আহিবলৈ ভেঁতিয়াও দৌৰি আছিল। ঠাইখনৰ অৱস্থা দেখি মই চক খাই উঠিলো। প্ৰায় ৫০ জন মানুহে মাল কঢ়িওৱা বাঁহ-বেতৰ পাচি ওলোটাই—বা কোনো মতে সজা কাঠৰ বেণ্ডিত বহি মোৰ বাবে বৈ আছিল। কাৰো কাৰো ককালত টঙালিৰ দৰে বন্ধা আছিল এটা খেলা। কাৰো গাঁত বা ডাপলি মৰা এটা ফতুৱা চোলা—আকৌ বহুতে চিলিৰ জুলাই মাহৰ ঠাণ্ডাতো ককাললৈকে উৎ গাবে আহিছিল। এই অসাধাৰণ প্ৰোতা-সকলৰ মৃদামুখি হৈ মই টেবুল এখনৰ সিকাষত বহিলো। তেওঁলোক সকলোৱে আমাৰ দেশৰ মানুহৰ কয়লাৰ লেখিয়া কলা চকুৰে স্থিৰ চাৰ্বনৰে মোলৈ চাই আছিল।

বঢ়া লাফাৰ্ভেৰ কথা মোৰ মনত পৰিল। এনে গোমোৰা মূখৰ মানুহক তেওঁ এটা নাম দিছিল—মূখৰ মাংসপেশী এডালো নলবোৱাকৈ মাত্ৰ চকুৰে মানুহক বাস্তৱি বাস্তব পৰা এই মানুহবোৰক দিয়া তেওঁৰ নামটো মনত পৰাত মোৰ হাঁহি উঠিল। এবাৰ সোৱাৰ খনিজ অণ্ডল পাম্পাত তেওঁ মোক কৈছিল, চোৱা, হলৰ একেবাৰে পিচিপনে সেই খুটাৰ আঁৰৰ পৰা দুজন মূছলমানে আমাৰ গতিবিধি চাই আছে। মৰুভূমিৰ নিভীক ধৰ্মবিবাসী বোৰৰ দৰে দেখিবলৈ তেওঁলোকৰ মাত্ৰ সেই আলখাল্লাটোহে লাগে।

এই প্ৰোতাসকলক মই কেনেকৈ সন্তোষ দিম? তেওঁলোকক মই কি কব পাৰো? মোৰ জীৱনৰ কোন ঘটনাই তেওঁলোকক ৰূপ লগাব? মই কোনো মতেই মন থিৰ কৰিব নোৱাৰিলো। কিন্তু দৌৰি পলাই যাবৰ ইচ্ছাটো দমন কৰি মই লগত নিয়া কিতাপখন দেখুৱাই তেওঁলোকক কলো, মাত্ৰ কিছুদিনৰ আগতে মই স্পেনত আছিলো। তাত ভেঁতিয়াও বন্ধ লাগি আছিল, গদলি বন্দুক বহুত চলিছিল। তাৰ বিষয়ে মই লিখিছো শব্দক—'এপানা এন এল কোৰাজন' কিতাপখন বৃদ্ধিবলৈ খুব সহজ নহয় বুলি আমি জানো। কথাবোৰ ই সহজকৈ কব খোজে, কিন্তু বেদনা আৰু চিত্ত ব্যাকুল কৰা নানা ঘটনাৰ সোঁতে ইয়াক ভৰপূৰ কৈ মাজে মাজে কঠিন কৈ পেলায়।

মই প্ৰথমতে ভাবিছিলো যে এমুঠি কবিতা পঢ়ি দূৰাৰ মান কথা কৈ মই বিদায় লম। কিন্তু ঘটনাৰ সোঁত ভেনেদৰে নচলিল। কবিতাৰ পিছত কবিতা পঢ়িলো, নীৰৱতাৰ এটা গভীৰ কঁৱাত যেন কবিতাবোৰ সোমাই গল। খুব

মনদি ভেঙলোকে শুনিলে ভেঙলোকৰ পিনে চাই। চেলাউৰিৰ উঠা-নমা দেখি
মই বদজি পালো যে কিতাপৰ কবিতাবোৰে ঠিক ঠাইতে আঘাত হানিছে নিজৰ
মাতত নিজেই বিভোৰ হৈ যেন মই কবিতাৰ পিছত কবিতা পঢ়ি গলো। মোৰ
কবিতাই যেন এই আচুতীয়া মানুহসকলৰ আত্মাক এটা চুম্বক শক্তিতে বান্ধি
পেলালে।

এনেকৈ এষাটা খৰি কবিতা পঢ়া হল। মই বাৰ ওলাওঁতে এগৰাকী
মানুহে মোৰ লগতে থিয় দি উঠিল। ককালত থৈলাৰে টঙালি বন্ধা মানুহ-
সকলৰ তেওঁৰো এজন। তেওঁ কলে, “আমাৰ সকলোৰে হৈ মই আপোনাক
খন্যবাদ জনাব খোঁজো। মই এইটোও কব খোঁজো যে আজিৰ এই কবিতাৰ
দৰে আমাক কোঁতয়াও একোৱে বিচলিত কৰিব পৰা নাই।

কথাৰ শেষত তেওঁ কান্দোন বখাব নোৱাৰিলে। অইন আৰু কেজনমানেও
উচুপি কান্দিছিল। ভিজা চকু, আৰু খহটা হাতৰ চাপৰিৰ মাজত মই বাটলৈ
ওলাই গ'লো।

এনে জুই আৰু বৰফৰ মাজেদি যোৱাৰ পিছতোনো বাৰু কোনো কবিয়ে
আগৰ দৰে হৈ থাকিব পাৰেনে ?

টিনা মোডোটি ক সঁৱৰিবলৈ হলে মোৰ বৰ পৰিশ্ৰম কৰিবলগীয়া হয়, যেন
এমুঠি কুঁৱলি খান্দিহে মই তেওঁক উলিয়াও। তেওঁৰ মূৰ্তিটো তেতিয়াও
ঠুনুকা—প্ৰায় অদৃশ্য ! মই তেওঁক চিনি পাইছিলো নে বাৰু ?

তেওঁ তেতিয়াও দেখিবলৈ বৰ মৰম লগাজনী হৈ আছিল। কণীৰ লেখিয়া
শেতা মূখখনিৰ দুইয়োকামে ওলমি থকা দুখুঁপি ক'লা চুলিক পিচুপিনে বান্ধি
খোৱা আছিল। বহল দুটি কোমল চকুৰ দৃষ্টিয়ে যেন সময়ৰ সীমা পাৰ হৈ
অনন্তলৈ উৰা মাৰিছিল। দিৱেগো বিভেৰা তেওঁৰ মূখখনিক এখন দেৱাল
চিত্ৰত গছ-লতাৰ মুকুট পিন্ধাই, শস্যৰ ঠাৰিৰে যাঠি সজাই অমৰ কৰি
ৰাখিছে।

বিপ্লৱী টিনাৰ জন্ম ইটালীত। বহুদিনৰ আগতে ছোভিয়েত সুনিননৰ
জনগণ আৰু ভেঙলোকৰ বিৰাট কীৰ্তিৰ ফটো তুলিবলৈ কেমেৰা কান্ধ লৈ
তেওঁ সেই দেশলৈ গৈছিল। কিন্তু সমাজবাদৰ পূৰ্ণকমতা প্ৰাপ্ত সময়ৰ অশান্ত
আন্দোলনৰ চোত ভেঙে মস্কো নদীত কেমেৰা বিসৰ্জন দি কম্যুনিষ্ট পাৰ্টিৰ

সেৱাত জীৱন উছৰ্গা কৰিবলৈ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে। মেক্সিকোত তেওঁ এই প্ৰতিজ্ঞা পালন কৰাৰ সময়তে মোৰ লগত তেওঁৰ দেখা হৈছিল। তাকে এদিন তেওঁৰ মৃত্যুৰ খবৰে মোক বিচলিত কৰি তুলিছিল।

এইটো ১৯৪১ চনৰ ঘটনা। ভিক্টোৰিও ভিভালি, স্পেনৰ সেনাধ্যক্ষ তেওঁৰ গিৰিয়েক আছিল। কামৰ পৰা ঘৰলৈ ঘূৰি আহিবৰ সময়ত হৃদৰোগত আক্ৰান্ত হৈ তেখেত টোল্লি এখনৰ ভিতৰতে ঢুকাল। তেওঁৰ কলিজাটো বেয়মৰী বুলি জানিও এই কথা কেতিয়াও কাকো তেখেতে জানিবলৈ দিয়া নাছিল—কাৰণ তেতিয়াহলে তেখেতে বিপ্লৱীৰ কাম কাজ কৰিব নোৱাৰিব। অইনে কৰিব নোখোজা কামবোৰ কৰিবলৈ টিনা সদায় সাজু হৈ আছিল : অফিচ ৰৰ সজা, খোজকাঢ়ি বহুত দূৰলৈ যোৱা, চিঠি লিখি আৰু প্ৰৱন্ধ অনূবাদ কৰি বহুত বাতিলৈ উজাগৰে থকা। স্পেনৰ যুদ্ধত আহত বিপাৱিকান সেনাবোৰক তেওঁ সেৱা-শুশ্ৰূষা কৰিছিল।

সেই সময়ত মেক্সিকোত নিৰ্বাসিত কিউবাৰ স্বৰ্গনেতা জুলিও এণ্টনিও মেলাৰ লগত থাকোতে তেওঁৰ এটা কৰুণ অভিজ্ঞতা হৈছিল। অত্যাচাৰী জেৰাৰ্ডো মাচাডোৱে বিপ্লৱী নেতাজনক হত্যা কৰিবলৈ কেইবাজনো বন্দুকধাৰী সেনা পঠিয়ালে। এদিন আবেলি তেওঁলোকে চিনেমা চাই ওলাই আহিছিল। মেলাৰ বাহুত টিনাই ভৰ দি আছিল। হঠাৎ এজাউৰি মেনচিনগানৰ গুলিয়ে মেলাৰ বুকু লক্ষ্য কৰি উৰি আহিল। দুইয়ো একেলগে মাটিত বাগৰি পৰিল। মৃত সজীৰ তেজত তেওঁৰো লুতুৰি-পুতুৰি হল। হত্যাকাৰীবোৰ পদলিচৰ সহায়ত পলাল। সকলোতকৈ অবাক হবলগীয়া কথা—দোষীবোৰক পলাবলৈ সহায় কৰা কৰ্তৃপক্ষই টিনা মোডোণ্টিক হত্যাকাৰী বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ উঠিপৰি লাগিল।

বাৰ বছৰৰ মূৰত টিনা মোডোণ্টিৰ শক্তি লাহে লাহে কমি আহিল। মেক্সিকোৰ প্ৰতিক্ৰিয়াশীল মানুহবোৰে এই মৃত্যুক কেন্দ্ৰ কৰি তেওঁক আকৌ অপবাদ দিবলৈ ওলাল। কালোঁচ আৰু মই টিনাৰ অকমান মৃত দেহটোৰ পিনে চাই থিয় হৈ আছিলো। এনে এজন কঠোৰ আৰু সাহিয়াল মানুহে কষ্ট পোৱা চোৱাটো সহজ কথা নাছিল। মৰি যোৱাৰ পিছতো টিনাক অপবাদ দি সিঁহতে তেওঁৰ কটা ঘাত চোকা লোন সানি তেজ উলিয়াইছিল। উচুৰি বজা পৰা চকুৰে সেনাধ্যক্ষ জনে বেদনাত গৰজি উঠিল। নিৰ্বাসিত মানুহৰ বাবে সজা অকমান কফিনটোত টিনাক দেখিবলৈ মমৰে বনোৱা পদুলা

এটা ঘেন লাগিছিল। অসহায় শোকত আমি কোঠাটোত নীৰৱ হৈ আছিলো।

খবৰৰ কাগজবোৰত গৰম গৰম কলঙ্ককাহিনী ছপা হৈ ওলাল। তেওঁক মস্কোৰ বহুসংখ্যকী আখ্যা দিয়া হ'ল। কোনোৱা এখন কাগজত লিখিলে— তেওঁ বহুত খবৰ জানিছিল বাবে মৰিব লগা হ'ল। কালোঁচৰ উদ্ভাস্ত শোকত বিচলিত হৈ মই কিবা এটা কবিবলৈ মনস্থ কৰিলো। আমাৰ মৃতবন্ধুৰ মহৎ নামত কলঙ্ক বটোৱা মানুহবোৰক গৰিহণা দি মই এই কবিতা লিখিলো। সকলোবোৰ কাগজলৈ মই কবিতাটো পঠিয়াই দিলো— যদিও ছপা হ'ব বুলি অলপো আশা কৰা নাছিলো। কিন্তু আচৰিত কথা। অইন দিনৰ দৰে গধূলিৰ বসাল খবৰ ওলোৱাৰ ঠাইত পিচদিনা মোৰ খঙাল উদ্ধত কবিতাটো সকলো খবৰৰ কাগজৰ প্ৰথম পৃষ্ঠাতে ছপা হ'ল।

কবিতাটোৰ নাম আছিল—‘টিনা মোডোটি হা মূৱেটে’ (টিনা মোডোটি চুকাৰ)। সেইদিনা পুৱা টিনাক কবৰ দিয়া মেক্সিকোৰ কবৰখানাত মই কবিতাটো পঢ়িলো। তাতে এদুটা গ্ৰানাইট শিলৰ তলত আমি তেওঁৰ মৰদেহটো থৈ আহিলো। সেই শিলদুটাত মোৰ কবিতাটো খোদাই কৰা আছে।

মেক্সিকোৰ খবৰৰ কাগজত তেওঁৰ বিৰুদ্ধে আব্দু এষাৰো কথা লিখা নহ'ল।

বহুতদিনৰ আগতে লোটা নামে ঠাইত এই ঘটনাটো হৈছিল। মিটিং-খনলৈ দখলহেজাৰ খনি শ্ৰমিক আহিছিল। পুৰণি দিনৰ পৰা চাৰি অহা কয়লা খনিৰ শ্ৰমিকৰ দাবিদাৰী এই জিলাত সদায় বিক্ষোভৰ সৃষ্টি কৰিছিল। লোটাৰ টাউনফিল্ডত শ্ৰমিকসকল আহি ভাৰি পৰিল। ৰাজনৈতিক নেতা সকলে কথাৰ মালিহা মাৰিবলৈ ধৰিলে। দুপৰীয়াৰ গোমোঠা বতাহত কয়লা আব্দু সাগৰৰ লুনায়া পানীৰ গোন্ধ পাইছিলো। সমুদ্ৰ ওচৰতে— ইয়াৰ পানীৰ তলৈদি এন্ধাৰ সুৰঙ্গবোৰ প্ৰায় ১০ কিলোমিটাৰ ঠাই জুৰি আছে—এই মানুহসকলে তাৰ পৰাই কয়লা খান্দি আনে।

এতিয়া এই ভবদুপৰীয়া বেলিকা তেওঁলোকে বহুতা শূন্য আছিল। বতাসকলৰ বড়াখন বৰ ওখ আছিল। মই তাত বহি ক'লাপৰা টুপি আব্দু

খনিমজুৰৰ লোহাবোৰ দেখা পাইছিলো। মই আছিলো একেবাৰে শেহৰ
বজা। মোৰ নাম আব্দু পঢ়িব লগা কবিতাটোৰ নাম (নুৱেতো কাণ্টো ডে-
আমৰ আ ষ্টালিন গ্ৰাডো—ষ্টালিন গ্ৰাডলৈ নতুন প্ৰেমৰ গীতি) ঘোষণা কৰা
হল, এটা অভাৱনীয় দৃশ্য মোৰ চকুত পৰিল, এই দৃশ্যটো মই কোঁতৰাঙ-
পাহৰিব নোৱাৰো। হঠাতে এই প্ৰকাণ্ড জনসভাত উপস্থিত প্ৰতিজন খনি
শ্ৰমিকে মূৰ উদং কৰিলে। সকলো ধৰণৰ, সকলো ৰাজনৈতিক মতৰ বক্তৃতা
শুনাব পিছত এইবাৰ মোৰ কবিতা শুনিব—যেন কবিতাই নিজেই দৃশ্যৰ কথা
কবলৈ ওলাইছে—সেইয়ে তেওঁলোকে মূৰ উদঙাই ওলগনি জনাইছে। ওখ-
বজাৰ পৰা মূৰৰ টুপি আব্দু লোহৰ টকৌ খোলাৰ এটা বিৰাট আলোড়ন মোৰ
চকুত পৰিল। দহ হেজাৰ হাত একেলগে তললৈ নামিল—অবৰ্ণনীয় বিপ্লৱ
উছাহৰ সেই প্ৰকাণ্ড নিঃশব্দ ঢৌ—সম্ৰাজ শাস্ত ক'লা সমুদ্ৰৰ ফেন-ফুটুকাহে
যেন।

আব্দু এতিয়া কব খোজা ঘটনাটো হল মোৰ চেঙেলীয়া বয়সৰ। ক'লা
ৰঙৰ কেপ কোট পিন্ধা মই তেতিয়া এজন ছাত্ৰ কবি,—ক্ষীণ আব্দু তেতিয়াৰ
দিনৰ আমাৰ দেশৰ সকলো কবিৰ দৰে আধা উপবাসী। ক্লেপাছফুলাৰিঙ
বোলা মোৰ কিতাপখন মাত্ৰ প্ৰকাশিত হৈছে। মোৰ ওজন ক'লা এডাল
চৰাইৰ পাখিৰ দৰে লেহুকা।

কেইজনমান বন্ধুৰ—লগত মিলি আমি এদিন এটা সস্তীয়া নগ্ন-নাচৰ
কেন্দ্ৰলৈ গলো। টাঙ্গো আব্দু গোলমাল লগোৱা গুন্দা বদমাছৰ তেতিয়া
ভালদিন। হঠাতে নাচ বন্ধ হল। বেৰাত খন্দিল্লয়াই চুবুৰাৰ কৰা গিলাছ
এটাৰ দৰে টাঙ্গো ভাঙিল।

নাচৰ মজিয়াত তেতিয়া ঠিক মাজভাগত দুটা কুখ্যাত দগাবাজে ইটোৱে
সিটোক গালি পাৰি অস্ত্ৰভঙ্গী কৰি আছিল, এটাই আগবাঢ়ি আহি ভুকুমাৰি
সিটোলৈ চোচা লওঁতেই সি পিচ হুহকি গৈছিল। লগে লগে দৰ্শকসকলেও
নিজকে আগুৱাই পিছুৱাই আত্মৰক্ষা কৰিছিল। আদিম অৱণ্যৰ একো গছ-
গছনি নথকা ঠাই এডোখৰত দুটা আদিম জন্তুৱে নাচিছে যেন লাগিছিল।

আগপাছ নুশুনি মই আগুৱাই গলো। হাড়-ছাল সাৰ লেবেলা
গাটোৰে বুকু ফুন্দাই সি হতলৈ চাই চিঞৰি ক'লো, 'ইতৰ বদমাছ, মূৰ্খ বান্দৰ,
নীচ, অথম। তহঁত মানুহ নামৰ অযোগ্য। মানুহে ইয়াত তহঁত দুটাৰ
কাজিয়া পেচাল চাবলৈ আহিছে নেকি? এইবোৰ এতিয়াই এৰ।'

অবাক হৈ সিহঁতে ইটোৱে সিটোৰ মূখ চোৱাচুই কৰিলে যেন নিজৰ কাণকে বিশ্বাস কৰিব পৰা নাই। সিহঁত দুটাৰ ভিতৰতো যিটো চাপৰ—তাক কেবাবাৰো খুন্দী বুলি ধৰা হৈছিল—সি আগতে কুন্তিগীৰ আছিল। সি মোৰ পিনে চোচামাৰি আহিল—যেন মোক এতিয়াই খুন্দ কৰিব। তাক দেখিবলৈ একেবাৰে গৰিলা এটাৰ দৰে—কোনোবাই ঠিক সমস্তত তালৈ পোনাই এটা ঘূৰি নমৰা হলে সি মোক তেতিয়াই শেষ কৰিলেহেতেন। অবশেষত অইন গুণ্ডাটোৱে তাক মাৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল।

মাটিত লুটি খাই পৰা মানুহটোক থৈলা এটাৰ দৰে টানি বাহিবলৈ নিয়া হল। টেবুলৰ সিপাৰে থকা মানুহসকলে আমালৈ মৰম বটল আগুৱাই দিলে। নাচনী ছোৱালীবোৰে আমালৈ চাই আনন্দৰ হাঁহি মাৰিলে। খুন্দীটোক মাটিত বগৰাই পেলোৱা, দৈত্যটোৱে তেতিয়া বিজয় উৎসৱত যোগ দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু মই তেতিয়াও গৰম আছিলো—তাৰ ওপৰত জঁপিয়াই পৰি চিঞৰিলো—“ইয়াৰ পৰা আতৰি যা—তই তাতকৈ কি ভাল?”

অলপ পিছতে মোৰ বিজয়-গৰিমা শেষ হৈ গল। কেজনমান বন্ধুক লগত লৈ মই এটা ঠেক বাটেদি গৈ আছিলো—হঠাৎ যেন চকুৰ আগতে মৰণ দেখিলো। গুণ্ডাটোৰ ককালটো নাহৰ ফুটুকি বাঘৰ দৰে লাহী—সি আমাৰ বাট বন্ধ কৰি থিয় হৈ আছে, সেই নীচ জগতৰ মাল বজাৰটো। মই কথাবে চাবুক মাৰি তাক আঘাত কৰিছিলো—সি এতিয়া বাট ভেটি তাৰ প্ৰতিশোধ লবলৈ আহিছে।

সি কলে, “মই তোমাৰ কাৰণেই বৈ আছো।”

গতাত মাৰি সি মোক এটা ঘৰৰ দুৱাৰৰ পিনে লৈ গল, মোৰ ভয়তৰ বন্ধুবোৰে তাক দেখি গহাপহুৰ বেগত পলাই পৰা দিলে। অসহায় অৱস্থাত মোক সি তাতে থিয় কৈ বগালে। মই চাৰিওপিনে চাই ললো—আত্মৰক্ষা কৰিবলৈ যদি ভুল এগছিও পোৱা যায়। নাই, কতো একো নাই। ঘৰৰ ভিতৰত মাত্ৰ টেবুলৰ ওপৰৰ গধুৰ মাৰ্বল এদুটা, আৰু পিটা লোহৰ চকী কেখন, এইবোৰৰ এটাকো তুলিবৰ শক্তি মোৰ গাত নাই। কোনো ফুলদানি, বা বটল, বা লেহুকা এডাল লাঠিও যদি কোনোবাই ভুলতে পেলাই থৈ গলহেতেন।

মানুহটোৱে মোক কলে, “আমি অলপ কথাবাৰ্তা পাতে, আঁহা।”

আত্মৰক্ষাৰ বাবে কিবা এটা কৰিবলৈ যোৱাটো মূৰ্খামি হ'ব বুলি মই বুজিলো। মই ভাবিলো বাঘে হৰিণা ধৰাৰ আগতে তাৰ গতিবিধি চোৱাক

দৰে সিও মোৰ আলেশ লেশ চাইছে। মোৰ এই জ্ঞান আছিল যে মই ভৱ খাইছো বুলি তাক বুলিবলৈ নিদিয়াটোৱে মোৰ আশ্চৰ্য্যৰ প্ৰধান উপায়।

সি মোক গতা মৰাৰ দৰে মইও তাক এটা গতা মাৰিলো—কিন্তু তাক এক ইণ্ডিয়ান মানও লৰাব নোৱাৰিলো, যেন এখন ইটাৰ বেৰাহে।

হঠাতে মূৰটো পিছলৈ হেলাই সি মোক সন্নিধিলে, “আপুনি কবি পাবলো নেবুডা নেকি?” চকুৰ বনৰীয়া জন্তুৰ দৰে দৃষ্টিতো নোহোৱা হল।

“হয়, মইয়ে কবি নেবুডা।”

সি তলমূৰ কৰিলে—“মই এটা গাধ, মূৰ্থ এইয়া এতিয়া মই অন্তৰৰ পৰা শলাগা কবিজনৰ মূৰ্থামূৰ্খ হৈছো, আৰু তেওঁ মোক এটা অপদাৰ্থ আপদীয়া জঞ্জালে বুলি কৈছে। হায় হায়!” দুই হাতৰে মূৰটো ঢাকি লৈ সি এনেকৈ বিলাপ কৰি যাবলৈ ধৰিলে। তাৰ কথাৰ পৰা বুলিলো যে কাজিয়া লগা সেই মানুহটো আচলতে কোকেন খোৰ। সি আৰু কলে, “আমি হলো পৃথিবীৰ জঞ্জাল। কিন্তু বুলিছ মোৰ জীৱনতো এটা পবিত্ৰ বস্তু আছে—সি হল মোৰ প্ৰেমিকা—মোৰ প্ৰতি তেওঁৰ প্ৰেম। ডন পাৱলিটো, চাওক—এইখন তেওঁৰ ফটো। মই তেওঁক কেতিয়াবা কব পাৰিম যে আপুনি এদিন এই ফটোখন নিজৰ হাতত লৈছিল। তেওঁ খুব সন্ধ্যা হব।”

হাঁহি মূৰ্খৰ ছোৱালী এটিৰ এখন ফটো তেওঁ মোৰ হাতত দিলে। “আপোনাৰ বাবেই তেওঁ মোক ভাল পায় ডন পাৱলিটো, আপোনাৰ কবিতাৰ বাবেই। আমি দুইয়ো আপোনাৰ কবিতা একেলগে পঢ়িছো,” আৰু ভেঁটিয়াই তাতে তেওঁ আওৰাই গল।

“তোমাৰ হিয়াৰ মাজত—গভীৰত

মোৰ দৰে বিষয় এটি লৰাই আঁঠু লৈ আছে

তেওঁৰ দৃষ্টি আমাৰ ওপৰত

ঠিক তেতিয়াই দূৰাৰখন খুলি গল। মোৰ বন্ধুবোৰে হাতত অস্ত্ৰ শস্ত্ৰলৈ সাজু হৈ আকৌ ঘূৰি আহিছে। দূৰাৰমূখত তেওঁলোকৰ অবাৰ হোৱা মূৰ্খবোৰ দেখি মোৰ মজা লাগিল।

লাহে লাহে মই বাহিৰলৈ আহিলো—মানুহটো তাতে অকলে বৈ গল, লৰচৰ নকৰি তেওঁ তাত আওৰাই গল—”

“ডাইব দেহৰ শিবে শিবেজীৱনৰ জন্মলা জন্মই
মোক সিহঁতে খুন কৰিব লাগিব
কবিতাই এই খুনী গুণ্ডাজনক পৰাস্ত কৰিলে।”

পাওয়াছে চলোৱা আমেৰিকা বুদ্ধবান্ধৱ উৰা জাহাজখন ছোভিয়েত
ৰাজ্যত অকণপনীয় ওখৰ পৰা পৰিল। এওঁক চোৰাংচোৱা গিৰি কৰিবলৈ
পঠোৱা হৈছিল। দুটা আচৰিত ক্ষেপণাস্থ্যই মেঘৰ আঁৰৰ পৰা ইয়াক গুলি
কৰি খুন্দিয়াই তললৈ নমাই আনিলে। খবৰৰ কাগজৰ মানুহে খবৰ
আনিবলৈ সেই নিজান পৰ্বতীয়া ঠাই দখৰি পালেগৈ। বকেট ইয়াতে মাটিৰ
পৰা মৰা হৈছিল।

গুলি মাৰোতা লৰা দুটি অকলশৰীয়া হৈ ইয়াতে আছিল। ফাৰ গছৰ
বিশাল অৰণ্য। নৈ আৰু বৰফৰ দেশত আপেল চোৱাই, দাবা খেলি, একো-
ডি'য়ন বজাই কিতাপ পঢ়ি তেওঁলোকে পহৰা দি আছিল। এইবাৰ বাহিৰাৰ
মাতৃভূমিৰ বহল আকাশখনক বন্ধা কৰিবলৈ তেওঁলোকে অস্ত্ৰ তুলিলে।

তেওঁলোক সফল হোৱাৰ পিছত মানুহে বহুত প্ৰশ্ন সূৰিছিল—কি খোৱা
তোমালোকে? তোমালোকৰ মা-দেউতাবা কোন? তোমালোকে নাচিবলৈ ভাল
পোৱানে? কি কি কিতাপ পঢ়া তোমালোকে?

শেহৰ প্ৰশ্নটোৰ উত্তৰত ডেকা দুজনৰ এজনে কলে যে তেওঁলোকে কবিতা
পঢ়ে আৰু বাহিৰাৰ ক্লাছিক লেখক পুস্কিক, আৰু চিলিৰ কবি তেওঁলোকৰ
প্ৰিয়।

কথাটো শুনি বৰ স্নেহ পাইছিলো। ওখ আকাশলৈ মাৰি পঠিওৱা
ক্ষেপণাস্থ্যই গৰ্বক মাটিৰ লগত মিলাই খুন্দি কৰি পেলালে—কেনেকৈ মোৰ
খঙাল কবিতাৰ একাণ যেন ই লগত লৈ গৈছিল।

কবিতা

কলাৰ কিমান যে প্ৰকাশ—কিমান কীৰ্ত্তি পৃথিৱীত তাৰ বাবে আৰু যথেষ্ট
ঠাই নাই যেন লাগে। কোঠাৰ বাহিৰত যেন সিহঁতে বৈ থাকিব লাগে, কিমান
দে-কিতাপ—কিমান সৰু সৰু কিতাপ—গোটেইবোৰ পঢ়ি কোনে শেষ কৰিব

পাৰিব ? কিতাপবোৰ যদি থোৱা বস্তু হ'লহেতেন....যদি খুব ভোন্ধৰ সময়ত আমি কিতাপৰ ছালাড বনাই, কাটিকুটি, তাৰ ওপৰত পলুৱাইছিলো .. আমাৰ আশ্বিন লাগি গৈছিল—জগত সংসাৰ কিতাপৰ সোঁতত ডুবি গৈছে... বেৰ্ডাৰ্ডিয়ে মোক কৈছিল—কিতাপ আনি মোৰ তাত খালাচ নকৰিবলৈ মই পোণ্টাফিছত কৈ থৈছিলো । মই আৰু কিতাপ খুলি চাব নোৱাৰা হৈছো মোৰ তাত আৰু ঠাই নাই, চালৰ মূখলৈকে সিহঁতে বগুৱা বাই উঠিছে, কিবা দুৰ্ঘটনা হ'ব যেন লাগিছে যেন মোৰ মূৰৰ ওপৰতে দম লাগি থকা কিতাপ-বোৰ খহি পৰিব । এলিয়টক সকলোৱে চিনি পায়—চিত্ৰকৰ আৰু নাট্যকাৰ হোৱাৰ আগতে, আৰু বুদ্ধিদীপ্ত সমালোচনা লিখাৰ আগতে তেওঁ মোৰ কবিতাৰ পাঠক আছিল । মই তাত বৰ সন্তোষ পাইছিলো—কোনো যেন মোৰ কবিতা আৰু ভালকৈ বুজি নাপাইছিল ।—তাৰ পিছত এদিন তেওঁ নিজে লিখা কবিতা মোক পঢ়ি শুনাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে, আৰু স্বাৰ্থপৰ দৰে মই দৌৰি পলাবলৈ গলো । তেওঁক বাধা দি কলো—“মোক তোমাৰ কবিতা পঢ়ি শুনাৰা ” বাথৰুমত সোমাই মই দুৱাৰ মাৰিলো—তেওঁ বন্ধ দৰজাৰ বাহিৰত কবিতা পঢ়ি গল....মোৰ মনটো মৰি গল .. স্কটলেণ্ডৰ কবি ফ্ৰেজাৰও তাত আছিল—তেওঁ মোৰ ওপৰত গৰ্ভজি উঠি কলে, তুমি এলিয়টৰ লগত এনে ব্যৱহাৰ কৰিছা কিয় ? মই উত্তৰ দিলো, “মই মোৰ কবিতাৰ পাঠক হেৰুৱাব নোখোঁজো । তেওঁক মই যতনেৰে গঢ়িপিটি লৈছো .. তেওঁ মোৰ কবিতাৰ সকলো আশ্বিন সন্ধি বুজি পায় এলিয়টৰ ইমানবোৰ আইন গুণ আছে .. তেওঁ ছবি আঁকিব পাৰে .. ৰচনা লিখিব পাৰে .. । কিন্তু মই এইজন পাঠকক নিজৰকৈ ৰাখিব খোঁজো—বন্ধুত সারাটি লৈ ৰাখিব খোঁজো—এডাল সন্দৰ আপুৰুগীয়া গছৰ দৰে পানী দি বঢ়াই ৰাখিব খোঁজো । ফ্ৰেজাৰ, তুমি নিশ্চয় মোৰ কথা বুজিব পাৰিছা .. কাৰণ, যদি প্রকৃততে এনে হয় তেনেহলে কবিসকলে আইন কবিৰ বাবেই কবিতা প্ৰকাশ কৰিব—প্ৰত্যেকে নিজৰ জেপৰ পৰা নিজৰ লেখা সৰু কিতাপখন উলিয়াই আইন জনৰ জেপত সন্মুৱাই দিব, তেওঁৰ কবিতাক সন্মুৱাই দিব । আৰু তেওঁ আকৌ সেইখন আইন এজনৰ খোৱাৰ থালত থৈ দিব . কুৰে-ভেডোই তেওঁৰ কিতাপখন এদিন বজাই মূখ মোছা গামোছাৰ তলত লুকাবাই থৈছিল—তেনে কৰাৰ দৰ্কাৰও আছিল । ভৰ দুপৰীয়া টাউন স্কোৱাৰত কবিতা পঢ়া....অথবা কিতাপবোৰ মানুহৰ আঙুলিৰ মাজত জিৰিালি জিৰিালি হৈ উৰালি যোৱা....এবা, এই যে এজন কবিৰে আইন এজন কবিৰ বাবে কবিতা প্ৰকাশ কৰে

সেইটোৰে মোক প্ৰলোভিত নকৰে—উচটাই নিদিয়ৈ। মোক প্ৰকৃতিৰ বুকুৰ মাজলৈ—অৰণ্য বা শিলাখণ্ড বা ঢৌৰ আগলৈ প্ৰকাশনাৰ মালিকৰ কাষৰ পৰা দূৰত থাকিবলৈ সঁকিয়াই দিয়ে .. কবিতাই পাঠকৰ লগত সংযোগ, হেৰুৱাইছে তেওঁক আৰু দেখা পোৱা নাযায় ..কিন্তু তেওঁক আকৌ ঘূৰাই আনিবই লাগিব .. অশ্ৰুৰত বাট বঢ়িল কবিতাই আকৌ পদুৰুষৰ হৃদয়, ভিৰোভাৰ চকুৰ চাউনি, বাট-পথাৰৰ অচিনাকীজনৰ মন কাঢ়িব লাগিব। সন্ধিয়াৰ ছন্মিয়াত, তৰাভৰা আকাশৰ মাজ নিশাত যাব অন্তৰ এফাকি কবিতাৰ বাবে ব্যাকুল হয়, তেনেজনক বিচাৰি উলিয়াবই লাগিব। আশাতীতজনৰ পৰা কবিতালৈ হেঁপাহ কৰা, বহুত দূৰলৈ বাট বোলা, সকলো পঢ়া আৰু সকলো শিকাকে ই সাৰ্থক কৰে। আমি নিচিনা নুশুনো মানুহৰ লগত মিলি অদৃশ্য হৈ যাব লাগে যাতে তেওঁলোকে হঠাৎ বাটে-পথে, বালিত, একেখন অৰণ্যতে হেজাৰ বছৰ ধৰি সৰি পৰা পাত এখিলা আমাৰ পৰা বঢ়টলি লব পাৰে...আৰু এনেকৈ আমি গঢ়ি তুলি লোৱা মূৰ্তিটো আলফুলকৈ সাৰটি লব পাৰো...মাত্ৰ তেতিয়াহে আমি প্ৰকৃততে কবি হম .. সেই উদ্দেশ্য লৈয়ে কবিতা বাঁচি থাকিব পাৰিব।

ভাষাৰ লগত ভাবুকি

১৯০৪ চনত মোৰ জন্ম। ১৯২১ চনৰ এখন আলোচনীত মোৰ প্ৰথম কবিতাটো ওলাইছিল। ১৯২৩ চনত মোৰ প্ৰথম কিতাপ ক্ৰেপাস্কুলাৰিও প্ৰকাশিত হৈছিল। এতিয়া ১৯৭০ চনত মই এই সোৱঁৰণিখিনি লিখিছো। কবিৰ প্ৰথম ছপা হোৱা কবিতা কেচুৱাৰ প্ৰথম কাল্‌দোন, বাঢ়ি উঠা, সব্দ সব্দ ভৰিবে লাঠিধৰা, আৰু নিজৰ প্ৰতি মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিবলৈ ন-কেচুৱাই কৰা সকলো কৌশল—কিটিপ দেখুৱা উত্তেজনাৰ ক্ষণটোৰ পণ্ডাশ বছৰ পাৰ হৈ গৈছে।

গোটেই জীৱনটোত তুমি এটা ভাষা অৱলম্বন কৰি ইয়াক টানি দীঘলাই, ইয়াৰ ভিতৰে বাহিৰে জুৰি চাই, চুৰি টানি পেটত খোচ মাৰি জীয়াই থাকিব নোৱাৰা—ই তোমাৰ দ্বিতীয় প্ৰকৃতি হৈ তোমাৰ লগত অন্তৰঙ্গ হবই। স্পেনীয় ভাষাৰ লগত মোৰ সম্বন্ধ তেনেকুৱাই। মূখেৰে কোৱা ভাষাৰ এটা ব্যাপ্তি আছে—কিন্তু লেখা ভাষাত লেকেটালগা গুণ আছে। ভাষাক লেখকৰ সাজপাৰ বা নিজৰ গাৰ ছালৰ দৰে চাব লাগিব। চোলা এটাৰ

হাত—তাপালি মৰা, ইয়াৰ ফুটাবোৰেদি ভাৱৰ প্ৰকাশ, আৰু ইয়াৰ তেজ—
 ঘামৰ চেকাবোৰ—সেই বোৰেহে লেখকৰ তেজস্বীতা দেখুৱায়। এইটোকে
 লেখকৰ ধৰন বা দস্তত্ব বোলা হয়। ফৰাহী সাংস্কৃতিক বৈপ্লবিক সৌতত মোৰ
 সমগ্ৰখিনিগৈ যেন বৰ্দ্‌বৰ্ণি কাটিছিল। মোক এনেবোৰ ঘটনাই সদায় আকৃষ্ট
 কৰিছিল, কিন্তু কেনেকৈ মোৰ দেহাটোৰ বাবে সেইটো উপযুক্ত পোছাক
 নাছিল। চিলিৰ কবি হুইডোৱোই ফৰাহী লেখকসকলৰ নকৈ উলিওৱা
 সংস্কাৰক নিজৰ লেখিয়া কৰি লৈ, তেওঁৰ জীৱন আৰু আত্মপ্ৰকাশৰ উপায়
 কৰি লৈছিল। মোৰ মনেৰে কেতিয়াবা কেতিয়াবা তেওঁ আদৰ্শকো চেৰ
 পেলাইছিল। স্পেনীয় কবিতা-ৰাজ্যত ডাৰিঅ'ই আহি এনেকুৱাই কিন্তু আৰু
 বোচিকৈ নিজৰ ক্ষমতা বিস্তাৰ কৰিলে। কিন্তু ডাৰিঅ' আছিল প্ৰকাশ্য এটা
 হাতীৰ দৰে, তেওঁৰ কালৰ স্পেনীয় ভাষাৰ সকলোবোৰ কাঁচৰ খিড়িকী ভাঙি
 চুৰমাৰ কৰি সেই ফুটাবোৰেদি জগতৰ অইন ঠাইৰ বতাহ বোৱালে, আৰু মিঠা
 সুৰ বজালে।

আমাৰ লাভিন আমেৰিকাৰ মানুহক বহুত সময়ত ভাষাই স্পেনৰ মানুহৰ
 পৰা নিলগ কৈ ৰাখে। ভাষাৰ আদৰ্শবাদেই বিভেদ সৃষ্টি কৰে। আমাৰ
 দেশৰ জলবায়ুৰ বাবে গঙ্গোবাৰ কঠুৱা সৌন্দৰ্য উপযুক্ত নহয়, কিন্তু স্পেনৰ
 কোনো কবিতাই—এনেকি আধুনিক কালৰ কবিতাও গঙ্গোবাৰ বসাল প্ৰভাৱ
 মন্থ নহয়। আমাৰ-আমেৰিকাৰ দস্তত্ব হল ধূলিময় শিলাখণ্ড, মোহাৰি
 সাম্ৰাজ্য পেটেকা কৰা লাভা, তেজৰ লগত মিহলি হৈ থকা আলতীয়া মাটি।
 আৰ্মি ফাঁটকৰ বস্তু সাজিব নেজানো। আমাৰ নামকৰা কবিসকলেও লেখা
 কবিতাবোৰ ফোপোলা যেন লাগে। মাৰ্টি'ন ফিয়েৰোৰ এটোপাল মদ বা
 গেৰিয়েলা মিস্তেলৰ ঘোলা এটোপাল মদে সিহঁতক ভালকৈ এৰিছিল দিগে।
 অইন কাব্যোৰাৰ বাগিছাৰ পৰা বৰ্টলি আৰু ফুলদানীত সজোৱা ফুলৰ দৰে
 সিহঁতে মেলঘৰৰ এচুকত ঠাঙা হৈ থিয় দি থাকে।

চাৰ্ভাণ্টেছৰ গিছত স্পেনীয় ভাষাটো যেন সোণচৰোৱা ভাষাহে হল—ই
 ছবন ৰাজসভাৰ ধুনমৰা ভাষাহে হল। গজালো ডে বাৰ্ছিও আৰু হিটাব
 অৰ্জ'পিন্টৰ বন্যাত্মিক ই হেৰুৱালে, কুৰুভেডোৰ ভাষাত ভেঁতৰাও জুৰিল
 থকা খঙাল ভমকৰ জুইকুৰা ই নুমািলে। একেই ঘটনা ইংলণ্ড, ফ্ৰান্স আৰু
 ইটালীতো ঘটিিল। চহাৰৰ বাহুৱা, বাৰা চেলাইচৰ দীঘল বিংকণ কাটি
 কপুংসক কৰা হল। পেট্ৰাৰ্কৰ পৰা উত্তৰাধিকাৰ সূত্ৰে পোৱা মহামূল্যীয়

ভাবাই হীৰা-পাৰাৰ দৰে চক্ৰক কৰিছিল, কিন্তু বহুতৰ আদৰ্শ অনুসৰিহে
নিজেই লাহে লাহে নিজেই হৰলৈ ধৰিলে।

আগৰ দিনৰ ভাষাত গোটেই মানুহ জাভটোক লৈয়ে কম কমবাব
আছিল। তেওঁৰ স্বাধীনতা, তেওঁৰ চিন্তাৰ উৰ্বৰতা, তেওঁৰ আভিমানই
আছিল তাৰ গুণ।

মোৰ বাবে সেইটোৱেই চিন্তাৰ কাৰণ হ'ল। অৱশ্যে এই সেই চিন্তাক কেনেকৈ
প্ৰকাশ কৰা নাছিলো বা নিজৰ কাষতো নিজে স্বীকাৰ কৰা নাছিলো যদি মোৰ
কবিতাৰ কোনো অৰ্থ থাকে সি হ'ল মহাশূন্যত বিৰূপিত বস্তু পৰা গুণৰ বাবে
কোনো বাধা-বিঘিনি নমনাকৈ বাবলৈ, এটা বস্তু কুঠৰীত থাকি জ্বলিবলৈ নহ'ল।
সীমাবদ্ধ সংসাৰৰ চাৰিখন বেৰা মই ভাঙি পেলাবলগীয়া হৈছিলো—কোমোৰা
দুৰ্গণবটীয়া কৃষ্ণিৰ ধৰাবস্থা নিৰমল থাকি তাক পুনৰায় অনুসৰণ কৰা
মোৰ স্বভাৱ নাছিল। মই নিজকেই প্ৰকাশ কৰিবলগীয়া হৈছিল—মোৰ
ওপজা দেশখনৰ দৰেই চাৰিওপিনে ডাল মেলি বিস্তাৰ কৰাই মোৰ স্বভাৱ
আছিল। একে গোলাৰ্ধৰ আইন এজন কৰিয়ে মোৰ এই বাটত খোজ দিওঁতে
সহায় কৰিছিল—তেখেত মানহাট্টানৰ কবি ওয়াল্ট হুইটমান।

সমালোচকৰ কষ্ট হ'বই

প্ৰকৃততে 'দি চংজ অৱ মালডোৰোৰ' এটা ধাৰাবাহিক গল্পৰ এটা অংশ।
ইছিডোৰ ডুকাছে-ই তেওঁৰ ছদ্মনামটো খবৰৰ কাগজৰ শেষ পাতৰ প্ৰৱন্ধকাৰ
ইউজেন চু'ৰ এখন উপন্যাস—লাটাৰম'ট-ৰ পৰা লৈছিল। এই উপন্যাসৰ
বচনাকাল ১৮৩৭—ঠাই চোটনে। কিন্তু লাটাৰম'টে লাটাৰম'টকো চেৰ
পেলাই গৈছিল বুলি আমি জানো। তেওঁ বহুত তললৈ নামিল বেন সাক্ষাত
হয়তানহে; আকৌ বহুত ওখলৈ উঠিছিল বেন সবগৰ পৰা খহি পৰা কোনোবা
দেওদেউ। তেওঁৰ দৃষ্টিৰ চৰম মন্থতত মালডোৰোৰ এ সবগ-নবকৰ বিয়া
দিছিল। ক্ৰোধ, মজলীয়া কৰা উলাহ আৰু বস্তুবোৰ ডুকাছেৰ অলঙ্কাৰ
শাস্ত্ৰক অপ্ৰতিবেদী তেঁত উটুৱাই নিলে মালডোৰোৰ মালডোৰোৰ।

লাটাৰম'টে এটা নতুন অধ্যায়ৰ আৰম্ভ কৰিছিল। তেওঁৰ মোমোৰ্ট
দিগটোক অগ্ৰাহ্য কৰি নতুন শব্দবান্ধি কবিতাৰ সন্ধান কৰিছিল—কিন্তু তেওঁ
কবিতা লিখিবলৈ তেওঁ কেতিয়াও সন্ধান নাপালে। এই ডেকা উন্নতমান
কবি জনক পোষিত মন্থতৰে খপিয়াই নিলে। কিন্তু তেওঁৰ কবিতাত সলনি

কথাৰ প্ৰতিভা—প্ৰভুত্বাধীন আৰু সুস্বাস্থ্যৰ পিনে ঢাল লোৱাটো—বিদ্ৰো-
 তেওঁ নিজে পুৰণ কৰি যাব নোৱাৰিলে—সি কঠোৰ সমালোচনাৰ মূৰত
 পৰিল। তেওঁৰ বিষাদৰ বাবে তেওঁক প্ৰজ্ঞা কৰা হয় আৰু আনন্দৰ বাট
 লোৱা বাবে অভিযুক্ত কৰা হয়। কবিয়ে নিজকে যন্ত্ৰণা দি কষ্ট সহিব
 লাগিব—তেওঁ নিৰাশা লৈ জীয়াই থাকিব লাগিব—নিৰাশাৰ কবিতা লিখিলে
 গৈ থাকিব লাগিব। সমাজৰ এটা প্ৰেণীত এটা তৰপৰ এই মত আছিল।
 ধৰাবস্থা এই ফৰ্দালাটো বহুতে অনুসৰণ কৰিছিল—আৰু অলিখিত এই
 ফৰ্দালা মতে কষ্ট সহি মৃত্যুবৰণ কৰিছিল। কবিক ঋণদ্বীঘৰত বাস
 কৰিবলৈ, উৰালি বোৱা ফটা জোতা পিন্ধিবলৈ, হাহুপতাল আৰু মগলৈ
 পঠিয়াবলৈ এই অলিখিত আইনে বো জা কৰে—ভেনেহলেই যেন সকলো সূখী
 হয়—সকলোৰে সূখ আৰামত দিন কটাব আৰু দুই এটোপা চকুলো টুকিব।

এতিয়া ঘটনা বেলেগ হল—কাৰণ জগতখনেই সলনি হৈছে, কাৰণ জগত-
 খনো সলনি হৈছে; আৰু হঠাতে আমি কবিবোৰে বিদ্ৰোহক আনন্দৰ পথত
 আগুৱাই দিলো। অসুখী লেখক, ব্ৰহ্মবিদ্ধ লেখক ধনতন্ত্ৰৰ ছয়াময়া গধূলি
 বেলিকাৰ সূৰত এটা শাস্ত্ৰীয় বিধানৰহে অঙ্গ। কায়দা কবি মানুহৰ ব্ৰটিৰ
 এনে ধাৰণা অনা হৈছে যে দুখ কষ্টই হে প্ৰেৰণী সৃষ্টিশীলতাৰ প্ৰেৰণা। জীয়াত
 মৰণ আৰু দুখ কষ্টক কবিতা লিখাৰ বাবে বিধান দিয়া হৈছিল। হোল্ডাৰ-
 লিঙ্গ—বলিয়া হৈ অসুখী, বিমৰ্বাও—তিতাকে'হা লগা চিৰ-অঘৰী, জেৰাড'
 ডে নেভালে সবু টাউন এখনত এটা ভাঙি পৰা লেম্পপোণ্টৰ পৰা চিপজাৰি
 লৈ আত্মঘাতী হল। এখেতসকলে এই শতিকাব শেষ হোৱা হঠাৎ অহা
 সৌন্দৰ্যৰ প্ৰবল বেগত যেনেকৈ উঠুৱাই নিছিল, তেনেকৈ দুখ-কষ্ট সহিবৰ
 ব্যৰ্থতাও দেখুৱাই দিছিল। গোড়া মত হল—কবিৰ বাবে কাহিটীয়া ৰাস্তা
 আত্মাৰ সৃষ্টিশীল প্ৰেৰণাৰ বাবে একান্তই দৰ্কাৰী।

ডাইলান টমাছ এই প্ৰজন্মৰ কবিসকলৰ শেহ সহীদ।

অশুদ্ধ কথা—পুৰণি গোমোৰামুৱা আভিজাত্য ভবা এই আইডিয়াবোৰ
 কোনো কোনো মানুহে এতিয়াও সঁচা বুলি ভাবে। এই মানুহবোৰৰ মনে
 জগতৰ নাড়ীৰ গতি নুবুজি—আচলতে এনে বিষয়ত মানুহৰ নাড়ী হাতত
 নাছিল নাকত চাব লাগে কিম্বো ভৱিষ্যতত কি ঘটিব মানুহৰ নাকেই আগতে
 গোন্ধ পায়।

বগুৱাই বোৱা জাও গছৰ দৰে সমালোচকো আছে—তেওঁলোকে ইয়াৰ

আগলি ডাল আব্দু শূন্যবোবে চলিত বীতিৰ এখানমান হেৰফেৰ কৰিলেও
ইচ্ছাত পৰে - ভয় খায়। যেন তেওঁলোকে কিবা এটা ধৰিব পৰা নাই—কিন্তু
আচলতে তেওঁলোকৰ শিল্পা পোতা আছে অতীততে।

আমি কবি সকলেও সূখী হবলৈ অধিকাৰ আছে। যেতিয়ালৈকে আমি
দেশৰ বাহিৰৰ লগত আছো আব্দু তেওঁলোকৰ সূখৰ বাবে কৰা সংগ্ৰামৰ
ভাগীদাৰ হৈ আছো তেতিয়ালৈকে আমি এই অধিকাৰ নেহেৰুৱাওঁ।

ইলিয়া এবেনবুৰ্গে তেওঁৰ লেখাত, কবিতাত কৈছে পাৱলো মই দেখা সূখী
মানুহবোৰৰ এজন। মইয়ে সেই পাৱলো আব্দু এবেনবুৰ্গে ভুল কৰা নাই।

সেই কাৰণেই আলোচনীত মাজে মাজে সমালোচক সকলে লিখা কথাও মই
অবাক হৈ যাওঁ—তেওঁলোকে এইটো মানিব লাগে যে মোৰ ব্যক্তিগত জীৱন
তেওঁলোকৰ সমালোচনাৰ বিষয় নহয়—তেওঁলোকে মোৰ বৈয়াক্ষিক উন্নতি দেখি
বৰ উৰিয়। মই জানো যে মোৰ সূখ দেখি বহুতৰ গা বেজবেজায়, আব্দু
এইটোও ঠিক যে মই ভিতৰে ভিতৰে সূখী। মোৰ বিবেক নিৰ্মল—মোৰ
বুদ্ধিমত্তা অক্ষিৰ।

কবিসকলৰ জীৱন যাত্ৰাৰ মান ওখ হোৱাত যি সকল সমালোচকৰ আপত্তি—
তেওঁলোকক মই কওঁ যে কবিতাৰ কিতাপ হুপা হৈ বিক্ৰী হয়, তাৰ বাবে তেওঁ
লোকে গৰ্ববোধ কৰা উচিত—আব্দু তেওঁলোকক এই কিতাপবোৰে নিজৰ
ঔদ্ভেদ্য পূৰ্ণ কৰিবলৈ সন্নিবিধা দিয়ে। লেখক সকলে কিতাপ লিখাৰ বাবে
পইচা পালে তেওঁলোক সূখী হোৱা উচিত, যে অন্ততঃ কেইজনমানে হলেও
সংপৰিভ্ৰমৰ টকাৰে জীৱন নিৰ্বাহ কৰিব পাৰে। সমালোচকে এইবাবে গৰ্ব-
বোধ কৰি সদায় অইনৰ বাবে অসন্নিবিধাৰ সৃষ্টি নকৰি সূখী হোৱা উচিত।

সেইবাবে, কেইদিনমানৰ আগতে এজন ডেকা বুদ্ধিমান ৰাজক সমালো-
চকে মোৰ বিষয়ে লেখা কথাখিনি পঢ়িলো, তেওঁৰ ধৰ্ম্মই পেশাই মোৰ বিষয়ে
ভুল আভিমত দিয়াত কোনো বাধা দিয়া নাই বুলি মই বুলিছো।

তেওঁৰ মতে মই সূখৰ মুখ দেখিছো বাবে মোৰ কবিতা দুৰ্বল। তেওঁ
মোক দুখকণ্ট সহিবলৈ বিধান লিছে, তেওঁৰ থিৰোবী মতে এপেন্ডিচাইটিছে
প্ৰেৰ্ত্ত গদ্য ৰচনা কৰাৰ, আব্দু পেৰিটোনাইটিছে গভীৰ গহীন কবিতাৰ জন্ম
দিব।

মই কিন্তু যিখিনি নিজৰ ক্ষমতা আছে তাৰেই লিখি গৈ আছো। অনু-
ভূতিৰে, আভিৰে, কিতাপ, ঘটনা-প্ৰবাহ আব্দু সংগ্ৰাম সকলোকে সাক্ষাৰি লৈ

মোৰ কবিতা সৰ্বস্বত্বক। মই মোটেই পৃথিৱীখন গিলি খাব খোজোঁ—সাগৰৰ মোটেইখিনি পানী খুঁহি নিব পাৰিলে মোৰ ভাল লাগিব।

চুৰ্ত্তি-দ্বীঘল লাইনবোৰ

সকল এজন কবি হিচাপে মই নিজৰ আত্মপোষণৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰিছোঁ আৰু তেনেকৈয়ে প্ৰকৃত মই আৰু গভীৰ ভাৱবাদী মোৰ মাজৰ বন্দৰ মীমাংসা কৰিব পাৰিছিলো। মই এতিয়া উপদেশ দিবলৈ ওলোৱা নাই; কিন্তু মোৰ অভিজ্ঞতাই সম্ভৱতঃ অইনক সহায় কৰিব পাৰিব। ফলাফল কি হৈছে অলপ চোৱা বাওক।

মোৰ কবিতাৰ কঠোৰ সমালোচনা হোৱা খুব স্বাভাৱিক, আৰু পাপীষ্ঠ বদনাম দিয়াটোও সহজ। ই ধেমালিতহে দিয়া। এই বিষয়ে মোৰ একো কৰিলে নাই কিন্তু এটা ভোট মোৰও আছে। যি সকল সমালোচকে মাত্ৰ মূল সাধুৱা বস্তুত ঠেক খায়গৈ তেওঁলোকৰ বাবে মোৰ কিতাপত ভোট আছে—সকলোবোৰ কবিতাতে মই বাখিছোঁ। শব্দ চৰিত্ৰ হস্তাৰ বাবেও মোৰ ভোট আছে আৰু এইটো মোৰ নিৰলস সৃষ্টিশীল কামত প্ৰকাশ পাইছে।

মোৰ কথাবোৰ যদি আপুনি ওফাইদাং মৰা বুলি ভাবে, তেনেহলে আপুনি ঠিককৈ ধৰিছে। মোৰ ফুটনিখিনি তেনে এজন গিলপীৰ—যাৰ নিজৰ গিলপৰ প্ৰতি বহুত দিনৰ অবিচল অনুৰাগ, আৰু সেইটোত কোনো ভেজাল নাই।

আৰু মোৰ সন্তোষৰ যদি কোনো কাৰণও থাকে—সেইটো বেনেকৈয়ে নহওক, সি হল মই মোৰ নিজৰ দেশত অন্ততঃ কবিতাক জীৱিকা হিছাবে কবিতাক পেশা হিছাবে সন্মান দিবলৈ মানুহক শিকাইছোঁ।

মই কবিতা লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰা সময়খিনিত দুই জাতৰ কবি আছিল। এটা জাত ওপৰ তলাৰ—তেওঁলোকৰ টকা পইচাৰ বাবে বৈধ বা অবৈধ সন্মানৰ অধিকাৰী—অইন জাতৰ কবিকুল আছিল কবিতাৰ সংগ্ৰামী বাটৰুৱা—সজাত জ্ঞাৰ সিংহ, মনমোহাচেৰাবলিৱা মানুহ, বন্দুগাত আকুল, টোপনিঙ বাট বুলি ৰোৱা মানুহ তেওঁলোক। আমি যেন সেই লিখক সকলকো পাহৰি নাযাওঁ—কোনোবা অফিল্ড বহি বহি কাম কৰি, নিজৰ নাবত বৈঠা জুৰি লোৱা কিল্য গেলিামৰ দৰে তেওঁলোকৰ সপোনবোৰ সদায় অফিল্ডৰ শীলমোহৰ মৰা কাগজৰ সম্বৰ তলত হেঁচা খাই মৰিহি ৰান্ন—ওপৰুৱালা বিষয়লৈ ভৱ বা অইনৰ হাঁহিব প্ৰাণ হোৱাৰ ভৱ তেওঁলোকৰ আছে।

মই আদিমভকৈ নিঃস্বপ্ন অৱস্থাত জীৱন আৰম্ভ কৰিছিলো, একেদৰে
নঙটা হৈ। কিন্তু মোৰ কবিতাৰ স্বকীয়তা বন্ধা কবিবলৈ দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞা
আছিলো। এই বন্ধমূল ধাৰণাটো যে বৰ দৰ্কাৰী আছিল সি নহ'ল, কিন্তু
মুখৰবোৰে মোক উপলুঙা কৰাটো বন্ধ কৰিছিল। আৰু তাৰো পিছত বিবোধ
মুখৰ অন্তৰ আৰু বিবেক আছিল, সিহঁতে সৎমানুহৰ দৰে মোৰ কবিতাই
খুচৰি উলিওৱা কঠোৰ বাস্তৱতাক মানি লৈছিল আৰু বিবোধ মানুহৰ
নীচমনা আছিল, সিহঁতে মোক ভয় কবিবলৈ আকন্ত কৰিছিল।

আৰু তেৱেঁকৈয়ে কবিতাই—ডাঙৰ হাতৰে লিখা কবিতাকৈ সন্মান
আদায় কৰিলে, লগতে কবিয়েও, কবিতা আৰু সকলো কবিয়ে।

জনগণৰ প্ৰতি মোৰ এই সেৱাকনৰ বিষয়ে মই গচেতন আৰু মৈডেলৰ দৰে
পিপ্ঠা এই গৌৰৱক অইনক নিবলৈ দিব নোখোজা। মানুহে মোক নানা প্ৰশ্ন
সন্দিগ্ধ পাৰে কিন্তু মই ইয়াত লিখা কথাবোৰ আখৰে আখৰে সঁচা।

গোড়া শব্দবোৰ ইয়াৰ পিছতো বুদ্ধিহীন বহুত ডৰ্ক আগুৱাব পাৰে।
ডেকাকালত সিহঁতে মোক ভোকাডুৰ চেঙেলীয়া বুলি জোকাইছিল, এতিয়াও
জোকাব পাৰে। মানুহে মোক এতিয়া বাতে বৰ মানুহ আৰু অপাৰ্থ
সম্পত্তিৰ অধিকাৰী বুলি ভাবিবৰ চেষ্টা কৰে বুলি মই জানো। আৰু মইও
সিহঁতক অপদম্ব কবিবলৈকে 'অইন বস্তুৰ লগতে মোৰ নথকা এনে ধন দৌলভৰ
অধিকাৰী হবলৈ খুব ভাল পালোহে'ভেন।

অইন কোনোবাই আকৌ মোৰ কবিতাৰ লাইনবোৰ দীঘলে পুতলে জাখি
প্ৰমাণ কৰিবৰ চেষ্টা কৰে যে মই সেইবোৰক টুকুৰাটুকুৰি কৈ কাটো, অথবা
সেইবোৰক টানি দীঘলাওঁ। ইয়াত লাভ-লোকচান নাই। কবিতাৰ লাইন-
বোৰ চুটি নে দীঘল হ'ব, ঠেক নে বহল হ'ব, হালধীয়া নে বগাবৰণীয়া
হ'ব কোনেনো নিয়ম কৰি দিছে? সেই লাইনবোৰ লিখা কবিসকলেই
ভাক শ্বিৰ কবিব পৰে। তেওঁৰ উপাহ আৰু তেওঁ মনুহেৰে জ্ঞান আৰু
অজ্ঞানভাবে শ্বিৰ কবিব কাৰণ কবিতাৰ খাদ্য তৈয়াৰ কবিবলৈ এই সকলোবোৰ
দৰকাৰ হয়।

কবি বাস্তৱবাদী নহলে ভেঙে মৃত, আৰু কবি যদি অকল বাস্তৱবাদী,
ভেঙে মৃত। অৰ্থাত্ত কবিতা হলে কবিৰ কবিতা ভেঙে আৰু ভেঙে
প্ৰিয়তমাইহে বুদ্ধিৰ পাৰি, আৰু এইটো খুব দৃঢ়ৰ কথা। আৰু কবি
বুদ্ধিবাদী হলে কবিতা পাখীও বুদ্ধি পাব, এইটোও খুব দৃঢ়ৰ কথা। কোনো

ধবাবন্ধা নিয়মটো থাকিব নোৱাৰে—ঈশ্বৰৰ বাবে চৰণতানে বিধান দিয়া কোনো
উপাদান নাই, কিন্তু এই নামী ভুললোকজনৰ কবিতা ৰাজ্যত এনে নেৰানেপেৰা
বন্ধ আৰম্ভ কৰে। এই বন্ধত প্ৰথমে এজনে জিকে, আৰু তাৰ পিছত অইন
জনে জিকে, কিন্তু কবিতাক কোনেও হেৰুৱাব নোৱাৰে।

এইটো ঠিক যে জীৱিকা হিছাবে কবিতাক অলপমান হয় কৰা হয়।
মটা-ভিৰোতা ইমান কবি ওলাব ধৰে যে এসময়ত আৰি সকলো কবি হৈ যাম—
পাঠক আৰু নাথাকিব। তেতিয়া মৰুভূমি পাৰ হৈ বালিৰ মাজলৈ অভিবান
কৰি, অথবা মহাকাশ যানত উঠি আকাশ পৰিক্ৰমা কৰি পাঠক বিচাৰি যাব
লাগিব।

কবিতা মানুহৰ হিয়াৰ গভীৰতম অনুভূতি—ইয়াৰ ছন্দ লৈয়ে ধৰ্মশাস্ত্ৰৰ
শ্ৰেয় আৰু ধৰ্মৰ অইন অইন বিষয় লিখা হৈছে। কবিয়ে প্ৰকৃতিৰ গুপ্তত
কথাৰ সঁজুলি লৈ আদিমকালত নিছক প্ৰবোধিত বুলি কৈছিল, এনেকৈ
ভেঙৰ নিজৰ কামটোক পকা কৰি ৰাখিব খুজিছিল। ঠিক তেনেকৈ ভেঙৰ
কবিতাক ৰক্ষা কৰিবলৈ আধুনিক যুগৰ কবিয়ে বাটে-পথে বাইজৰ মাজত
পোৱা ধন আদৰি বঢ়ালি লয়। আজিৰ সামাজিক কবি ও প্ৰবণ যুগৰ
প্ৰবোধিত তন্ত্ৰৰে এজন সভ্য তেতিয়াৰ দিনত ভেঙে এখাৰৰ লগত চুক্তি
কৰিছিল, কিন্তু এতিয়া ভেঙৰ কাম হল পোহৰক আৰু উজলোৱা।

মৌলিকতা

মৌলিকতাত আৰু মোৰ বিশ্বাস নাই। ইয়াৰ আমাৰ দিনত নতুনকৈ গজি
উঠা, আৰু ভতাইলৈকেই ই ধ্বংসৰ মূখত পৰিছে। কোনোবা এটা ভাষা,
কোনোবা এটা মাধ্যম। শিল্পীয়ে গ্ৰহণ কৰা কোনো এটা সৃষ্টিশীল উপায়
—যাৰ দ্বাৰা ভেঙৰ ব্যক্তিৰ বিকাশ হয়, মই তাকেই বিশ্বাস কৰো। কিন্তু
প্ৰবাসীৰ মৌলিকতা কথাটো একেবাৰে আধুনিক আবিষ্কাৰ, আৰু ই
নিৰ্বাচনৰ এটা প্ৰবন্ধনাৰ উপায় যেন পাওঁ। কোনো কোনোৱে নিজৰ দেশত,
নিজৰ ভাষাত বা পৃথিবীৰ ভিতৰত প্ৰেৰণিত কৰি নিৰ্বাচিত হব খোজে।
সেইবাবে ভেঙে বাচোতা সকলৰ সন্ধানত কৰে, ৰাজসভাৰ বাটত ভেঙৰ লগত
কেই মাহৰ পৰা জনক অপমানজনক কথাবাতৰা কৰে। কবিতা তেতিয়া
বহুৰালিত পৰিণত হয়।

অথাপি, নিজৰ সূকীয়া আভ্যন্তৰীণ আচৰণ বা ব্যক্তিৰ আটুটি কথাটো

দৰ্শনী। প্ৰকৃতি, কৃষ্টি আৰু সমাজৰ প্ৰতি সচেতন জীৱনে অন্তৰৰ উত্তৰ
অভিৰূপ গুণাধিনি, প্ৰকাশ কৰাত কবিয়ে নিজকে সংযত কৰিব লাগিব।

অভীভূত, সৰ্বপ্ৰেৰণিত, নিখুঁত কবিসকলে, উদাহৰণৰূপে কুমেভেজো-ই
কবিতা লিখোতে শিবোনামাত এটা সত্ৰকৰাণী লিখি দিছিল, “হোবাহৰ পৰা
নকল”, “ওভিডৰ পৰা নকল” “লুক্ৰেছিয়াছৰ পৰা নকল”।

মোৰ নিজৰ কথা কবলৈ গলে কণ্ঠ--মই নিজৰ মাততেই গান গাওঁ—
সকলো জীয়া প্ৰাণৰ দৰে ইও সময়ৰ লগে লগে নিজেই নিজৰ শক্তি বঢ়াই
লৈছে। মোৰ প্ৰথম ছোৱাৰ কিতাপবোৰত আবেগেই যে বহুত শিনি
অধিকাৰ কৰি লৈছে, সেই বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই, কিন্তু কোনজন কবিয়ে
তেওঁৰ অন্তৰৰ কোমল অথবা উজ্জ্বল, খঙাল অনদ্ভূতি প্ৰকাশ নকৰাকৈ থাকিব
পাবে? তেওঁৰ কপালত সেইবাবেই দুখ আছে। তথাপি আৰি চৰ্চাশ
বহুৰ অভিজ্ঞতাৰ পিছত মই বিশ্বাস কৰো যে কবিয়ে তেওঁৰ কবিতাত
আবেগৰ বহিৰাল টানি ৰাখিব লাগে। মই আন্তৰিক স্বতঃস্ফূৰ্ততাত বিশ্বাস
কৰো। এইবাবে অৱশ্যে কবিৰ সকলো সময়তে জৰুৰী দৰ্শনৰ বাবে জেপত
অলপ অচৰপ সন্মুখ থাকিব লাগে। প্ৰথমতে তেওঁ প্ৰতিষ্ঠিত কবিতাৰ গঠন-
প্ৰণালী, শব্দ, ধ্বনি বা চিত্ৰকল্প—যিবোৰে তেওঁৰ ঠিক কাৰেদি গুণগুণাই
যাব—সেইবোৰ মনত সাঁচি ৰাখিব লাগে। এইবোৰ সোনকালে সংগ্ৰহ কৰি
ততালিকে নিজৰ জেপত ভৰাব লাগে। মই নিজেও এই বিষয়ে এলেহুৱা,
কিন্তু অইনলৈ ই ভাল উপদেশ বুলি মই জানো। মাথাকোভাৰিকৈ এটা
সৰু নোটবন্ধৰ পৰা কিবা চাই লৈ লিখিছিল। অনদ্ভূতিকো সংযত কৰি
ৰাখিব লাগে। কিন্তু কেনেকৈ? অনদ্ভূতিৰ মাত্ৰা বোভিয়া বাঢ়ি যাব তেওঁ
সেই বিষয়ে সচেতন হ'ব লাগিব। তাৰ শিহুত, কাগজত লিখিবৰ সময়ত, এই
সচেতনতাই আবেগক চেৰ পেলাই আমাৰ মনত ফটফটীয়া হৈ জিলিকি
উঠিব।

মোৰ সাহিত্যকৰ্মৰ এটা ডাঙৰ অংশ মই প্ৰমাণ কৰিবৰ চেষ্টা কৰিছো
যে কবিৰ লিখাৰ বিষয়বস্তু বহুত, আৰু যি কোনো বিষয়েই তেওঁ লিখিব
পাবে। সমগ্ৰ সমাজৰ প্ৰয়োজন বুলি ডাক ধৰিব পাৰিলেই হল। প্ৰাচীন
কালৰ প্ৰায় সকলো সাহিত্য সৃষ্টিকৈ অনুবোধত পৰি লিখা হৈছিল। বোম্বৰ
প্ৰাণী অঞ্চলত খেতি পথাৰ চলেহাৰ বিষয়ে প্ৰচাৰ কৰিবৰ বাবে জৰ্জ'ক্চ লিখা
হৈছে। কবিয়ে মূলভাষীটো বা প্ৰাৰম্ভিক ইউনিয়ন, দক্ষ শ্ৰমিক বা ব্যৱসায়ী

মহান্নব বাবে কবিতা লিখিব পাৰে। মাত্ৰ এইবাবে স্বাধীনতা কেতিয়াও
 নৈহেবায়। বাদুৰুখী প্ৰেৰণা আৰু লেখকৰ লগত কবিৰ সংযোগ থকা কথাটো
 আত্মসম্বোধন বাবে আবিষ্কাৰ কৰি উলিওৱা কিটিপ। প্ৰেৰণ সৃষ্টিশীলতাৰ
 চৰম মূহুৰ্ত্তবোৰত বচনাখিনি অলপমান অইন কাৰোৱাৰ ঘেনও লাগিব পাৰে
 — অধ্যয়ন ও বাহিৰৰ চাপত ই প্ৰভাৱিত হয়।

এতিয়া হঠাৎ মই এই মন্তব্যবোৰত ছেদ পেলাওঁ—এইবোৰ মাত্ৰ ভাৱিক
 বিষয়। আৰু মোৰ ডেকাকাল ছান্টিয়োগোৰ জীৱনছোৱাক মনত পেলাওঁ।
 চিত্ৰশিল্পী আৰু লেখক সকলে ভেতিয়া সৃষ্টিশীল উদ্ভাপত কাম কৰি গৈছিল
 —জনগণৰ পৰা তেওঁলোকে কোনো উদ্গণি নাপাইছিল। শব্দৰ গীতি-
 কাব্যৰ পৰা আছিল চিত্ৰশিল্প আৰু কবিতাত। প্ৰতিজন শিল্পী কবিয়ে
 বোচি বোহিছাৱ, বোচি নীতিহীন আৰু বোচি বিশৃংখল হৈ অইনক চেৰ পেলাব
 খুজিছিল। চিলিৰ সামাজিক শ্ৰেণীবোৰৰ মাজত গভীৰ অশান্তিৰ আলোড়ন
 লাগিছিল। আন্তঃজাতীয় বন্ধুতা দিছিল ধনসমুখী। নাইট্ৰেটৰ পাৰ্শ্ব
 অঞ্চলত প্ৰমিকসকলে নিজেই গণ আন্দোলন সংগঠিত কৰিছিল। সেইবোৰ
 আছিল সংগ্ৰামৰ নিষ্কলঙ্ক দিন।

কাৰ্লোছ জুৱান গেনডাফ্ৰোৰ সময় সেইখিনি। মই সোনকা'ল
 ছাত্ৰসকলৰ নৈৰাজ্যবাদী নিৰ্বাচিত সভ্যদলত যোগ দিলো। মোৰ প্ৰিয় কিতাপ-
 আছিল আৰ্পিয়াভোৰ চাহো ইয়েগুৱেলভ। অইনবোৰে আৰ্টীছবোহ্‌ভৰ
 অগ্নীল উপন্যাস পাঠ সেইবোৰৰ ওপৰত এটা আদৰ্শবাদৰ বহন বুলাইছিল,
 ঠিক যেনেকৈ আজিকালিৰ মানুহে বৰ্তমানৰ অগ্নীল কিতাপ পঢ়ক কৰিছে।
 বুদ্ধিজীৱিসকলে মদৰ দোকানত বহি কথা চোবাইছিল। পুৰণি ভাল বন্ধ
 খাই দৰিদ্ৰতাৰ মধুৰ সোণালী চালিখনৰ গুণ বৰ্ণাই পুৱালৈকে ডাক জক-
 ক্ষীয়া কৰি বাখিছিল। জুৱান এগানা অসাধাৰণ গুণী কবি আছিল—জনৰ
 বাগীয়ে তেওঁক দিনে দিনে ঘৰণৰ পিনে আগুৱাই নিছিল। মানুহৰ মূখে
 মূখে এটা গল্প বহিছিল যে এই কবি বিৰাট সম্পত্তিৰ উত্তৰাধিকাৰী ঘৰ
 এৰি আহি সকলো সম্পত্তি বোচি কাগজ নোটলৈ সলাই লৈ ললে। তেওঁৰ ঘৰ
 গিলাছৰ ইয়াৰ বন্ধুবোৰে দিনত খুই, বাতি হলে তেওঁৰ বাবে পিপা ভৰাই মদ
 আনিবলৈ ওলাই গৈছিল। কিন্তু জুৱান এগানাৰ কবিতা অকমানি বেন
 চানৰ শীতল বিষণ্ণে। ই আমাৰ গীতিৰূপী কবিতাৰ অকল্যত অকল্যে চো
 তোলা নাই। ফিলিয়া আৰু ও ছেৰোৱা কাৰোই লিখা প্ৰায় পোৱোঁইখন

কিতাপ—প্ৰেষ্ঠ আৰু উদাৰ এই সংকলনখনত তেওঁলোকে আত্মকিত
কবিতাৰ এটা বোম্বাষ্টিক শিৰোনামা দিছিল। এটা প্ৰলয়ঙ্কৰ বদুগবই প্ৰেষ্ঠ
কবিতামালা যদিও মাজে মাজে হেদ পৰিছে, তথাপি নিখুঁত কবিতাৰে ই
ভৰপূৰ। মোক সকলোভকৈ টানে এলাইবো ওৱাজুৰ্নৰ কবিতাই তেওঁ
নব্যসাহিত্য ধাৰাৰ ভিত্তিটো। এতিয়া তেওঁক আৰু কোনোজনত কথা নাই।
তেওঁ অস্পষ্ট কৈ হলেও বোডলেয়াৰৰ শিষ্য আৰু সৃজনশীল অপচয় কৰা
উল্লেখযোগ্য কবি। তেওঁক চিৰিৰ বাৰ্বা জেকব বুলি কোৱা হৈছিল। তেওঁ
আছিল যল্গাক্ৰিষ্ট, মৰাণৰ দৰে নিঃপ্ৰাণ, দৈৰ্ঘ্যলৈ ধুনীয়া চেৰাবলিমা কৰি।
বৰ ওখ বাবে তেওঁ গহীন মাতেৰে চিঞৰি চিঞৰি কথা কৈছিল। আমাৰ
সাহিত্য জগতত কোনো কোনো অংশত থকা নাস্তানিক সমস্যাবোৰৰ বিষয়ে
কবলৈ তেওঁ বিশেষ এটা বোমান চিন্নিলাপ আবিষ্কাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ গহীন
মাতটো যেন আকাশলৈ উৰা মাৰিছিল—কপালখনত যেন বোধ বুদ্ধিৰ হৃদয়
হালধীয়া মুখটো উজলি উঠিছিল। উদাহৰণৰূপে তেওঁ কৈছিল—বৃন্তৰ
বৃন্ততা, ডায়েনিছিয়াছৰ ‘ডায়েনিছিয় গুণ’, দুৰ্বোধ্যতাৰ দুৰ্বোধ্য, কিন্তু
এলাইবো ওৱাজুৰ্ন অকৰা নাছিল, কৃষ্টিৰ স্বৰ্গ আৰু নৰগ—এই দুই তৰপৰ
তেওঁ সানমিহলি আছিল। বিশ্বনাগৰিক এই কবিজনে তত্ত্ব কথাত লাহে লাহে
নিজৰ আছিল স্বভাৱটোকে হত্যা কৰি পেলালে। মানুহে কৰে যে তেওঁৰ
প্ৰকাশিত একমাত্ৰ কবিতাটো তেওঁ বাজী ধৰি জিকিবলৈ লিখিছিল। এই
কবিতাটো যে কিয় চিৰিৰ কোনো কবিতা সংকলনত নাই, মই বুজিব
নোৱাৰো।

বটল আৰু বস্ত্ৰ সজোৱা মুৰ্ত্তি

বড়দিন আকৌ আহিছে। প্ৰতিটো বড়দিনে আমাক ২০০০ বছৰৰ পিনে
আগুৱাই নিছে। আমি এতিয়াৰ কবি সকলে ভৱিষ্যতৰ সূচক বাবে, কাইলৈ
পাতিব বাবে বিশ্বজনীন ন্যায়বোধৰ বাবে, ২০০০ বছৰৰ আগমনীৰ ঘণ্টাধ্বনিৰ
বাবে সংগ্ৰাম কৰি গান গাই আছে।

দ্বিশৰ দশকত ছক্ৰেটিছ এগুইবেই তেওঁৰ দ্বৰৰ বড়দিনত মোক এবাৰ
হাতাক্ৰম বা বৃদ্ধ চেট নিক হবলৈ ২৪ ডিচেম্বৰত আহি অনুৰোধ কৰিলে।
বুৱেনছ এৱাৰ্ডত তেওঁ মোৰ ওপৰত স্নান কৰাৰী আছিল। তেওঁ কাকিয়া
আৰু কুকুৰ মানুহ আছিল। মই জীৱনত বহুত কাম ত্যাগ কৰিছো—

কিন্তু সেইদিনা বন্ধু চেণ্ট নিকৰ ভাঙনাৰ দৰে কোনো কামকেই ইমান বেয়া কৈ
কৰা নাই। মোৰ দাড়িৰ পৰা তুলা খুলি খুলি পৰিবলৈ ধৰিলে। খেলনা
বোৰ বিলাবৰ সময়তো মই গোলমাল কৰি পেলালো আৰু পাহৰিব নোৱাৰা
মোৰ দাঁকণ চিলিৰ ঠৈগৰৰ নাওৰে মতা মাতটো তুলতো সলাব নোৱাৰিম বুলি
বন্ধু পাই লৰাছোৱালীবোৰৰ লগত ইংৰাজীত কথা কবলৈ কোণল কৰিলো।
কেইবাঘৰিও নীলা আৰু কলা চকুৰ চাউনিয়ে কিন্তু মোক বিন্ধি থকা সবকা
কৰিলে আৰু ভাল পৰিয়ালৰ ভাল আদৰ-কালদা শিকি ডাঙৰ হোৱা
লৰাছোৱালীৰ অনুপবন্ধু সন্দেহৰে মোক চাবলৈ ধৰিলে।

তেতিয়া কোনে ভাবিব পাৰিছিল যে এই লৰাছোৱালীবোৰৰ মাজতে মোৰ
এগৰাকী প্ৰিয় বন্ধু এগৰাকী নামী লেখিকা, আৰু মোৰ জীৱনীকাৰ সকলৰ
ভিতৰত প্ৰেষ্ঠ জীৱনীখন লিখা ছোৱালী গৰাকীও আছিল। তেওঁ মাৰ্গাৰিটা
আগুইবো।

মোন ঘৰৰ সব আৰু ডাঙৰ খেলনা বস্তুৰ এটা সংগ্ৰহ আছে, সেইটোক
বাদ দি মই বাচিব নোৱাৰো। যি শিশুৱে উমলিব নাজানে সি শিশুৱেই
নহয়। কিন্তু যি মানুহে নোমলে তেওঁ চিৰদিনৰ বাবে তেওঁৰ অন্তৰত থকা
শিশুটিক হেৰুৱাই পেলাইছে আৰু তাৰ বাবে তেওঁৰ মন বেয়া লাগিবই। মই
মোৰ ঘৰটো খেলাঘৰৰ দৰে সাজিছো, পুৱাৰ পৰা বাতিলৈকে মই ইয়াত
ওমলো।

এইবোৰ মোৰ নিজৰ ওমলা বস্তু। মোৰ নিজক আত্মোদ দিয়াৰ বৈজ্ঞানিক
উদ্দেশ্যত মই এইবোৰ গোটেই জীৱন ধৰি গোটাইছো, সব লৰাছোৱালী আৰু
অইন বয়সৰ মানুহেও ভাল পাব বুলি মই এতিয়া সেই বস্তুবোৰৰ বৰ্ণনা
কৰিম।

কাঁচৰ বটল এটাৰ ভিতৰত মোৰ এখন পালতোলা জাহাজ আছে—
আছিলতে এখনতকৈ বেচি আছে প্ৰায় এটা জাহাজ - বাহিনী বুলিব পাৰি।
সিহঁতৰ নাম, মাস্তুল, পাল আগভাগ, আৰু নোঙ্গৰ কৰাৰ তাৰিখ তাত লিখা
আছে। এই জাহাজবোৰৰ কিছুমানক বহুত দূৰৰ পৰা অনা হৈছে—
দূৰৰ কোনোবা সব সাগৰৰ পৰা। তাৰ ভিতৰতে বৰ সুন্দৰ জাহাজ
এখন মোৰ কবিতাৰ কিতাপ এখনৰ স্বত্বৰ বিনিময়ত স্পেনৰ পৰা
পঠাইছিল। ওপৰত, ঘাই মাস্তুলজালত পতাকাখন চিলিৰ, তাত মান
নিঃসঙ্গ ভবাটো অঁকা আছে। আৰু বাকীবোৰ জাহাজৰ প্ৰায় সকলোবোৰ

হল চেনৰ কালোঁচ হলান্ডাৰৰ হাতৰ কাৰুকাজ। তেখেত হল সমুদ্ৰৰ এজন পুৰণি নাৱিক। মোৰ বাবে তেওঁ বহুত বিখ্যাত আৰু ৰাজকীয় ঘৰানাৰ জাহাজৰ নমুনা সাজি দিছে। এই জাহাজবোৰে হামবাৰ্গ, ছালেম আদি ঠাইৰ পৰা আহিছিল আকৌ নাইট্ৰেট ভৰাই নিবলৈ অহা, বা কুমেৰু সাগৰত তিনি মাহ খৰিবলৈ অহা বুটীছৰ জাহাজ।

চিলিৰ দীৰ্ঘ ৰাজবাটোদ গৈ কবোনেল বোলা ঠাইত মই এই নাৱিকজনক লগ খৰিবলৈ যাওঁ। দক্ষিণৰ এই চহৰত সোমানেই কমলা আৰু বৰবুৰৰ গোন্ধ পাওঁ—তাৰ পিছত জগতৰ ক্ষুদ্ৰতম জাহাজ ঘাটখন পাওঁগৈ। সৰু চৰাখৰ, খোৱাৰ ঘৰ, পাকঘৰ, বাগান সকলোবোৰ জাহাজৰ সৰু টুকুৰাবোৰত ছিঁজিল লগাই সজাই থোৱা হৈছে। আৰু এইবোৰ নি খালি আৰু পৰিষ্কাৰ বটলত ভৰাই পেলোৱা হব। ডন কালোঁছৰ গৃহবীটো ঘেন কোমোৰা ৰাজকীয়ৰ যাদুদণ্ডহে। ই জাহাজৰ সমুখৰ জোঙা ভাগ, পাল, আৰ্গাপনৰ পাল আৰু ওপৰৰ পাল সকলোতে মিঠা পৰণ ঘেন বুলাই দিয়ে। এনেকি তেওঁৰ হাতেদি এখানি বন্দৰৰ অকমানি ধোৱাৰ হোপাও পাৰ হৈ ৰায় আৰু নতুনকৈ বটলত ভৰোৱা টাটকা চকচকীয়া জাহাজখন ঘেন ঢৌ তোলা কোনোবা সাগৰত উঠি যাবলৈ সাজু হয়।

মোৰ এণ্টোৱাৰ্গ বা মাৰ্ছাইত কিনা জাহাজবোৰৰ সংগ্ৰহতকৈ কবোনেলৰ নম্ব হাতেৰে সজা জাহাজবোৰ বেচি চকুত লগা, কাৰণ তেওঁ যে সেইবোৰক জীৱন্ত ৰিৰি ভুলিছিল সেইটো নহয়, তেওঁৰ অগাধ জ্ঞানেৰে সিহঁতক সজাই পৰাই সজ্জৰ কৰি ৰাখিছিল প্ৰতিখন জাহাজৰ নাম, আৰু ই কিমানবাৰ অহাযোৱা কৰিছে কিমান মাল ই কোন কোন ঠাইত বিলাইছে তাৰ হিচাব লিখি লেবেল মাৰি থৈছিল—প্ৰশান্ত মহাসাগৰৰ ওপৰেদি পটপটাই যোৱা এই জাহাজবোৰ আমি আৰু কেতিয়াও দেখা নাপাম।

মোৰ বটলত ভৰোৱা বিখ্যাত জাহাজবোৰৰ ভিতৰত আছে শক্তিশালী পটোছী, হামবুৰ্গৰ বৃহৎ জাহাজ প্ৰাছিয়া। ১৯১০ খৃষ্টাব্দত ইংলিছ চ্যানেলত পিছৰ জাহাজখন ধ্বংসৰ মূখত পৰে। কেণ্টেইন হলান্ডাৰে মোৰ বাবে মাৰিয়া চেলেষ্টি নামৰ জাহাজৰ দুটি সৰু নমুনাও সাজি দিছিল। এই জাহাজখন ১৮৮২ খৃষ্টাব্দত ৰুচিয়াম তথা হৈ আকাশলৈ উৰি গৈছিল বুলি কথিত আছে।

এনেকৈ বটলৰ ভিতৰত আধা ম্বজ্জ অৱস্থাত জাহাজ চলাই যোৱাৰ গোপন

বহুশ্য মই কিন্তু কাকো কথলৈ ওলোৱা নাই। মোৰ মৰমৰ এই কটলবোৰৰ ভিতৰত অকণি অকণি জাহাজবোৰ কেনেকৈ সোমাল মই তাৰ উল্লাদিহ কাকো নিশিও মাত্ৰ এটা গীতি কবিতাত বৰ দীৰ্ঘলীয়াকৈ আৰু প্ৰাধান্য প্ৰাধান্য বিবৰণ দি এই বহুশ্যময় জাহাজ নিৰ্মাতাজনৰ কামত আৰু এতৰপ বহুশ্যৰ প্ৰলেপ সানিছো। মোৰ জীৱিকাই হল কোনো বিষয় লৈ মানুহক মন্থ কৰি ৰখা— সাগৰৰ লেখিয়া বটলবোৰৰ পৰা কেনেকৈ এই জাহাজবোৰ ওলায় সোমায় মই তাৰ এটা কাল্পনিক বিবৰণ দিছো, কিন্তু গুপ্তত বহুশ্যটো এতিয়াও গুপ্তত হৈয়ে আছে।

মূৰ্ত্তিৰ লেখিয়াকৈ সজা এই সব জাহাজবোৰ হল মোৰ সকলোতকৈ সন্দেহ খেলনা। মোৰ আৰু অইন বস্তু বাহানিৰ দৰে এই খেলনা জাহাজবোৰৰ ফটো খবৰৰ কাগজ আৰু আলোচনীত তোলা হৈছে আৰু ভালবেয়া বহুত আলোচনাও হৈছে। মোৰ এনেদৰে ওমলা বস্তুবোৰক বিসকলে ভাল চকুতে চায়, তেওঁলোকে বৃদ্ধন হাঁহি মাৰি কয়, কি যে পগলা মানুহ। কি বস্তুবোৰ যে তেওঁ গোটা হৈছে চোৱাচোন।

ঠেকমনা মানুহবোৰে কিন্তু অইন কথা কয়। মই গোটোৱা বস্তুবোৰ দেখি, আৰু মোৰ ইচ্ছা নেগ্ৰাৰ ঘৰত বগা মাহ অঁকা নীলা নিছানখন উৰা দেখি সিহঁতৰ গা বেজবেজাই যায়। সিহঁতৰে এজনে কৈছিল, “মই মোৰ নিজৰ নিছান নিজে নুৰাওঁ। মই মূৰ্ত্তিৰ কথা খেলাৰ জাহাজ নোগোটাওঁ।”

বেচেৰা মানুহটোৱে এটা সব লৰাৰ দৰে বিননি গাইছিল, যেন অইন লৰা এটাৰ লাটিম আছিল বাবে তাৰ হিংসা হৈছিল। এনে সমৰ্থনিত মোৰ খেলনা জাহাজৰ মাস্তুলৰ মূৰ্ত্তিবোৰে যেন এই হিংসাকুৰীয়া স্বভাব দেখি সজা পাই মিচিকি হাঁহি মাৰিছিল।

খেলনা জাহাজৰ এই মূৰ্ত্তিবোৰ বুকুলৈকে সজা ইহঁত যেন সমুদ্ৰৰ মূৰ্ত্তি, হেৰাই যোৱা মহাসাগৰৰ ইহঁত যেন ওমলা পুতলা—খেবৰে সজা যেন। মানুহে জাহাজ সজা আৰম্ভ কৰাৰ সময়ত জাহাজৰ আগলি ভাগত কিবা এটা গভীৰ ব্যঞ্জন দিবলৈ খিৰাং কৰিছিল। প্ৰাচীন কালৰ জাহাজত তেওঁ চৰাইৰ নক্সা—প্ৰতীকী চৰাই কাঠেৰে সজা বহুশ্যময় চৰাইৰ মূৰ্ত্তি এটা বাধিহলে ৰখিলে। তাৰ পিছত উলৈশ শতিকাত তিনি মাহ খৰা জাহাজবোৰে অইন প্ৰতীকী মূৰ্ত্তিও ৰাখিলে—আধা নঙা দেৱী মূৰত ফ্ৰিজিয়ান টুপি পিন্ধা সৰ্ব্বাধাৰ মূৰ্ত্তি।

মঠা ভিৰোভা দহই বকম্বৰ মূৰ্ত্তিয়েই মোৰ আছে সকলোভাৱে অকমাণি আৰু
 আনন্দদায়ক জাহাজখন হল মাৰিয়া চেলিণ্ট। ছালভাভোৰ এলিণ্ডিয়ে স্বেধ
 পৰা এইখন নিবলৈ প্ৰায়ে চেষ্টা কৰে। এখন সৰু ফৰাহী জাহাজত এই
 মূৰ্ত্তিটো বন্দুৰা আছে, আৰু চেইন নৈৰ পানীতহে ই যেন অহাবোৱা কৰিছে
 এনে যেন লাগে। ওখ কাঠৰ এই মূৰ্ত্তিটোৰ বং গোমেঠা—বহুত বহুৰ আৰু
 বহুত বাহাই ইয়াক সকলো সময়তে ধোৱা বৰণীয়া কৰি ৰাখিছে। যেন
 এগৰাকী সৰু ফুটীয়া ভিৰোভাই উৰিহে গৈছে। ডেওঁৰ ধুনীয়া পোছাকটো
 ৰিত্তীয় কোনো এখন সাম্ৰাজ্যৰ পাটবাণীৰহে উপযুক্ত—বভাহত ইয়াৰ আচল
 উৰি গৈছে—চকু দুটি চীনা মাটিৰ—যেন দিগন্তলৈ দৃষ্টি মেলি দিছে। দূৰো
 গালতে টোল পৰে, আৰু আচাৰিত কথা হলেও কথাটো সঁচা যে প্ৰতিবছৰ
 জাৰকালি এই চকু দুটাই চকুলো টোকে কাৰণটো এতিয়ালৈকে কোনেও ব্যাখ্যা
 কৰিব পৰা নাই। বাদামী ৰঙৰ কাঠৰ ভিতৰত কিবা ফুটা থাকিব পাৰে
 আৰু এই ফুটাবোৰে সেমেকা বান্ধ টানি লব পাৰে। কিন্তু আচল ঘটনাটো
 হল সেই ফৰাহী চকুদুৰিৰে জাৰকালি কান্দে, আৰু মই প্ৰতিবছৰ মাৰিয়া
 চেলিণ্টৰ চকুৰ পৰা চকুলো বাগৰি পৰা দেখো।

মূৰ্ত্তি—সি খৃষ্টান ধৰ্মৰে হওক বা অখৃষ্টানেই হওক, মানুহৰ মনত
 ধৰ্মচিন্তা যোগায়। জাহাজৰ এটা মূৰ্ত্তিক মই এঠাইত বন্দুৰাই থৈছিলো।
 অলপ আওজাই সাগৰৰ পিনে মূখ কৰি—ঠিক যেনেকৈ জাহাজত বাওঁতে
 সেইটো ৰখা হৈছিল—তেনেকৈয়ে সেই ঠাইতে শূৱাই থোৱা হৈছিল। এদিন
 আবেলি মেটিলডে আৰু মই দূইয়ো দেখিলো—ইছলা নেগ্ৰাৰ কেইগৰাকীমান
 ধাৰ্মিক মহিলাই খবৰ কাগজৰ মানুহে যেনেকৈ সাক্ষাতকাৰ পাবলৈ চেষ্টা কৰে,
 তেনেকৈ জেওবা পাব হৈ মূৰ্ত্তিটোৰ আগত আঠকাঢ়ি সেৱা কৰি থকা
 দেখিলো। ডেওঁলোকে ইয়াৰ আগত কেইডালমান মোমবাতি জ্বলাই লৈছিল,
 তাৰ পোহৰতে আমি সকলোখিনি ভালকৈ দেখিবলৈ পালো। এনেকৈ
 বাবু নতুন এটা ধৰ্মৰ জন্ম হল মেকি? সি যিয়েই নহওক, যদিও এই গহীন
 ওখ মূৰ্ত্তিটোক দেখিবলৈ গেৱিয়ৈলা মিস্ট্ৰেলৰ নিচিনা লাগিছিল, আমি
 এই ধাৰ্মিক ভিৰোভাসকলক বুজালো যে এই মূৰ্ত্তিটো আহলতে
 আমাৰ পাপী পৃথিবীৰ, পাপী সাগৰৰ পানীত ভাহি বোৱা জাহাজৰ
 কোনোবা এটা মূৰ্ত্তিহে, ডেওঁলোকে নিষ্কল্ৰ মন লৈ ইয়াক পূজা কৰিব
 নালাগে।

আব্দ তম পিছত সেই মূৰ্তিটোক আনি মোৰ বহাৰবৰ জুইশালৰ ওচৰত
মোৰ নিচেই কাষতে ৰাখিছো।

কিতাপ আৰু শামুক

টকা শইচাৰ অনাটনত থকা কিতাপ প্ৰেমিকৰ কপালত প্ৰায়ে দখলভোগ
হয়। কিতাপ তেওঁৰ হাতৰ মাজেদি সলুকি নপৰে, কিন্তু তেওঁৰ চকুৰ
আগেদি গাৰ কাৰোদি দ্ৰব্যমূল্যৰ উদ্ভাৱনৰ দৰে ওপৰলৈ উঠা মাৰে।

আব্দ তথাপিও, বহুতবাৰৰ চেষ্টাৰ পিছত অমূল্য বতনো কেঁতলাবা
হাতত পৰেহি।

১৯৩৪ চনত মই মান্নদত থাকোঁতে কিতাপৰ গাৰ্ছিৱা বিকোৱে এবাৰ মোৰ
কথাত হতভম্ব হৈছিল বুলি মনত পৰিছে। এশ পেছেটা দাম দি তাকে
কিন্তিওঁ মাহে বিশ পেছেটাকৈ দিবলৈ গাত লৈ মই গঙ্গোবাৰ এটা পূৰ্বণ
কিতাপৰ চোট কিনিব খুজিছিলো। দামটো যদিও বৰ কম, তথাপি, সেই-
খিনিয়ে মোৰ বাবে সাধ্যৰ অতীত যেন লাগিছিল। পাঁচ মাহ ধৰি ঠিক
সময়ত টকা দি খাব সজিলো। কিতাপবোৰ ফাপিনৰ সংস্কৰণ আছিল।
সোতৰ শতিকাৰ এই ক্ষেমীছ প্ৰকাশক জনে স্পেনৰ সোণালীবুৰ্গৰ শিপ্পগুৰু
সকলৰ লেখাবোৰ টাইপত প্ৰকাশ কৰিছিল। মই কুয়েভেডোৰ সেই সংস্কৰণ-
বোৰহে পঢ়ি উপভোগ কৰো—বিবোৰত দুৰ্দান্ত বুদ্ধ জাহাজ আব্দ বুদ্ধৰ
বিষয়ে ছনেট লিখা হৈছে।

শেহলৈ গৈ কিতাপৰ দোকানৰ অৰণ্যত মই বাট হেৰুৱাই পেলাইছিলো—
উপনগৰীৰ চুকেকোণে, এবাৰ হাত বদলোৱা কিতাপৰ দোকানত আব্দ
ফ্ৰান্স আব্দ ইংলণ্ডৰ মনোৰম কিতাপৰ দোকানবোৰ যেন পৰিত গিৰ্জাহে।
মই সেইবোৰৰ নাইকুন্ডলীত যেন জীণ গৈছিলো। মোৰ ধূলিমাকতিৰে ভৰা
হাতত কেঁতলাবা ভাবে মাজত অমূল্য সম্পদ পাইছিলো যেন লাগিছিল অথবা
পাইছো বুলি ভাবি আনন্দ পাইছিলো।

সাহিত্যত নগদ টকা ব'টা পোৱা বাবে কিছমান কিতাপৰ সংস্কৰণ মই
বহুত দাম হলেও কিনিব পৰা হৈছিলো। লাহে লাহে মোৰ লাইব্ৰেৰীটো
বৈচ ডাঙৰ হৈ পৰিল। প্ৰাচীন কবিতাৰ কিতাপ আব্দ মোৰ প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানৰ
প্ৰতি ৰাপ থকা বাবে কিনা উদ্ভিদবিদ্যাৰ বঙানি ছবি থকা মনমোহা কিতাপ,
চৰাই, কীটপতঙ্গ আব্দ মাহৰ বিষয়ে কিতাপে ইয়াক ভৰাই উজলাই ৰাখিছিল।

সুখিৰীৰ বেলেগ বেলেগ ঠাইত প্ৰতি মই বহুত কিডাপ পাইছিলো—আইবেৰাই
ছপোৱা অবিচ্ছাদ্য সন্দ্ৰৰ ডনকুইজোট, বডনি টাইপত ছপোৱা অপৰূপ সন্দ্ৰৰ
ডাণ্টেৰ এবাৰ ভাজ কৈ আকৌ লিখা কাগজ, এনেকৈ ক্ৰান্তৰ ৰাজকোঁৱৰৰ বাবে
“এড ইউছাম ডেলফিনি” বুলি সীমিত সংক্ৰণত ছপোৱা মিলিয়েৰৰ কিডাপো
গোটাইছিলো।

কিন্তু সঁচাকৈ কবলৈ গলে মই গোটোৱা সকলো কল্পৰ ভিতৰত সন্দ্ৰৰ
অছিল নানা বৰণৰ শামুকৰ খোলাবোৰ। অসাধাৰণ গঢ়ন আৰু সৌন্দৰ্য্য
লৈ সিহঁতে মোৰ মন মৰিছিল। যেন বহুসময় কিবা চীনামাটিতে সজা,
জোনৰ কিৰণৰ পৰিৱৰ্ত্তাৰ লগত স্পৰ্শসুখ মিহলোৱা গঠক স্থাপত্যৰ অসংখ্য
কাৰুকাৰ কৰা বস্তুহে।

সমুদ্ৰতলৰ অৰ্দ্ধি অৰ্দ্ধি হেজাৰ হেজাৰ দূৰাৰ যেন সেইদিনা মোৰ বাবে
মুকলি হল—বিদিনা কিউবাৰ বিখ্যাত শামুক বিশেষজ্ঞ ডন কাৰ্লোছ ডে লা
টেৰেই তেওঁৰ সংগ্ৰহৰ প্ৰেষ্ঠ নমুনাবোৰ মোক উপহাৰ দিলে। তাৰ পিছত
মই সাত সমুদ্ৰ পাৰ হৈছো—ষলৈকে যাব লগাত পৰিছো তাতে শামুকৰ খোলা
চিকাৰি মনে মনে ঘূৰিছো আৰু দেখা পালেই চিকাৰীৰ দৰে ধাপ মাৰিছো।
কিন্তু এইটো স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব যে চোঁৰ পিছত চোঁ আনি পেৰিছৰ
সামৰে বিশেষকৈ মোৰ বাবে যেন শামুকৰ খোলা পাৰত পেলাই থৈ গৈছিল।
সমুদ্ৰৰ সকলো মৃত্তা জন্মোৱা শামুক বোৰৰ পৰা আছিল মৃত্তাৰ দোকানত,
নীলা মৃত্তাৰ বজাৰত মৃত্তাৰ যোগান দিয়ে।

চহৰৰ ভঙা লেপৰ, আৰু পুৰণি জোতাৰ দোকান সাগৰৰ খেলুৱৈৰ
ভলত, অলিভা টেকাটিলিনাৰ অপৰূপ সন্দ্ৰৰ গঢ়ন, বা কেলিফৰ্ণিয়াৰ অথবা
ভেৰাজুজৰ শিলত হাত জুৰুবিয়াই অনা শামুকৰ খোলা সহজ কাম যেন
পাইছিলো। অথবা সমুদ্ৰ শিহৰণৰ দৰে ৰোণ্ডেলিবিয়া ফিউছাছৰ পিনে,
জোঙা হৈ যোৱা ফটিকৰ খাটি এডালৰ দৰে স্পণ্ডাইলাছ বোজিঙ বোলা ডাঙৰ
শামুক এবিধ তুলি পোৱা আনন্দৰ কোনেও ভাগী হ'ব নোৱাৰে। বা আৰু
হৰিছ দূৰলৈ গৈ ঘেঁড়িয়া বগা স্পণ্ডাইলাছৰ খোলাৰ ভিতৰৰ পৰা বৰফৰ দৰে
বগা কাইটীয়া শব্দবোৰ উলিয়াই পেলাইছিলো মোৰ এনে লাগিছিল যেন আঃ
গজোৰাৰ কাব্যৰ গভীৰ এটা গুহাৰ পৰা ওপৰলৈ উঠি যোৱা শিলৰ
স্বৰ্ণটীহে।

মোৰ এই বৈজ্ঞানিক নমুনাবোৰৰ কিবা ঐতিহাসিক অতীত গোৱা থাকিব

পাবে। শিকিৎসা-স্বাস্থ্য-সংক্রান্ত মোৰ বাবে চীন সাপেক্ষ পৰা পোৱা সকলো-
 ভকৈ পৰিষ্কাৰ আয়তনৰ বাতৰিটো খোলা মনত পৰিছে—খাটেচৌলিঙ্গা বিশ্বাৰিচি-
 চৰ্কাৰী ডেপুটিৰ দৰে নতুন নতুন মোক এটা দি দিছিল, আৰু এনেই মই
 সেই চকুত চাট মাৰি ধৰা শিল্প-কাৰীৰ পৰাকী হ'ব পাৰিলো। সমুদ্ৰই বে
 মহাচীনৰ মালিক আৰু পেন্‌গোডাৰ গঠন ৰীতি শিকাইছে আৰু তাক অনুসৰণ
 কৰা হৈছে সেই বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই।

দিশবছৰ ধৰি কিতাপ গোটাই মই এটা ডাঙৰ লাইব্ৰেৰী সজাইছিলো।
 কিতাপবোৰৰ ভিতৰত পোন্ধৰ শতিকাত ছপোৱা আৰু মই বহু-মূল্যীয়া বুলি
 ধৰা আইন কিতাপো আছিল। কুৱেভেডোৰ চাৰ্ভাণ্টেচ, গঙ্গোৰা, লাফৰ্গ,
 বিমবাউ আৰু লোটবৰ্গৰ প্ৰথম সংস্কৰণও মোৰ আছিল। মোৰ পিতৃ কবি
 সকলৰ হাতৰ পৰা যেন এতিয়াও এই কাগজবোৰত লাগি আছিল। বিমবাউ-ৰ
 পাণ্ডুলিপিও মোৰ তাত আছিল। ইছাবেলা বিমবাউয়ে তেওঁৰ মাকলৈ লিখা
 দুখন চিঠি পেৰিচত পল এল্‌ৱাৰ্ডে মোক জন্মদিনৰ উপহাৰ হিচাবে দিছিল।
 এই চিঠি দুখন মাৰ্চাইৰ হাছপতালৰ পৰা লিখা—এই জন্ম পাণ্ডকজনৰ ভাৰ
 এখন এই হাছপতালতে কাটি বাদ দিয়া হৈছিল। প্ৰেৰিচৰ বিৱিওথেক
 নেছনেল আৰু চিকাগোৰ থকুৱা কিতাপ সংগ্ৰাহক সকলৰ এইবোৰ লোভৰ বস্তু
 আছিল।

জগতৰ ইমানবোৰ ঠাই মই ফুৰিছিলো যে মোৰ লাইব্ৰেৰীটো খুব ডাঙৰ
 হৈ পৰিল আৰু ধৰুৱা লাইব্ৰেৰী হিছাবে ই সীমা পাৰ হৈ গল। তাৰ পিছত
 এদিন মই বিছ বছৰ ধৰি গোটোৱা অভুলনীয় শাস্ত্ৰৰ সংগ্ৰহটোক আৰু বহুত
 দেশত ঘূৰি বহুত মৰমচেনেহৰে বাচি লোৱা পাঁচ হেজাৰ কিতাপ বিলাই
 দিলো আমাৰ দেশৰ স্নাইভাৰ্চটোক। বেটৰে বৰ ধুনীয়া অপূৰ্ব উপহাৰ
 পাইছে বুলি সন্দেহ সন্দেহ কৰাৰে সেইবোৰ গ্ৰহণ কৰিলে।

মোৰ এই উপহাৰ যে বঙমানে গ্ৰহণ কৰা হল, তাক সকলো ভাল মানুহে
 কটপনা কৰি ল'ব পাৰিব। কিন্তু কুটিল মনৰ মানুহো আছে। চৰ্কাৰী
 সন্মোচক এজনে এই উপহাৰৰ প্ৰতিবাদ কৰি কেইটামান ভৱানক খঙাল
 প্ৰস্তাৱ লিখিলে। বিশ্বজনীন কমিউনিজম কোঁতৰা বন্ধ কৰা বাব? তেওঁ নাবা
 কৰা কৈছিল। আইন এজন মানুহে মোৰ অভুলনীয়, আৰু আপুৰুগীয়া
 পোন্ধৰ শতিকাত ছপোৱা কিতাপবোৰ গ্ৰহণ কৰা বাবে স্নাইভাৰ্চটোক
 সমালোচনা কৰি গাৰ্ভাৰ্চটো ডেজৰী বন্ধ কৰি দিলে। আৰু এই জাতীয়

প্ৰতিষ্ঠানক দিয়া আৰ্থিক সহায় বন্ধ কৰি দিব বুলি ভয় দেখুৱালে। তেওঁ-
লোক দু'জনে প্ৰবন্ধবোৰৰ লেখক আৰু পাৰ্লামেণ্টৰ সদস্য জনে চিচিৰ ক্ৰুদ্ধ
জগতত এটা ঠাণ্ডা আলোড়ন তুলিলে। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বেঞ্চৰজনৰ গা বেয়া
হোৱা যেন লাগিল—পাৰ্লামেণ্টৰ কংগ্ৰেছ হলটোত তেওঁ পায়ছাবী কৰি থকা
দেখা গল।

প্ৰসঙ্গক্ৰমে জনাওঁ যে বিছ বছৰ পাৰ হৈ গৈছে আৰু মোৰ কিতাপ বা
শামুকৰ খোলাবোৰ কোনেও কোঁতলাও আৰু দেখা পোৱা নাই, যেন সেই-
বোৰ আকৌ কিতাপৰ দোকানত, আৰু সমুদ্ৰত গৈ হেৰাল।

ভঙা কাঁচ

বহুতদিন বাহিৰত কটোৱাৰ পিছত আজি তিনিদিন হল মই ভালপাবাই-
জোৰ মোৰ ঘৰলৈ ঘূৰি আহিছো। ঘৰৰ বেৰাবোৰত ডাঙৰ ডাঙৰ ফাট ধৰি
যেন ঘৰেদৰে দেখিবলৈ হৈ আছিল। কোঠাবোৰৰ মজিয়াখনত কাঁচ ভাঙি
ঢাকি থোৱা দেখি মোৰ মনটো বিষন্ন হৈ পৰিল। ঘাড়িবোৰো মজিয়াতে
পৰি আছিল—ভূঁইক'প হোৱাৰ সময়খিনি ঘাড়িয়ে দেখুৱাই বন্ধ হৈ আছিল।
মোটিলেডৰ বাঢ়নীটোৰে কিমান যে মৰম লগা বস্তু সাৰি পেলাব লাগিছে।
ভূকম্পনে কিমান যে দামী বস্তুক জঞ্জালত পৰিণত কৰিলে!

ঘৰ দুৱাৰ চাফচিকণ কৰি, বস্তুবোৰ সজাই পৰাই আমি আকৌ পোনৰ
পৰা চব আৰম্ভ কৰিব লাগিব। এই খেলিমেলিৰ ভিতৰত কাগজ পাবলৈকো
টান, আৰু পালেও মনৰ ভাৱনা-চিন্তাবোৰ জুৰিয়াই লিখিবলৈ টান।

মোৰ গেষৰ লেখাখিনি বোমিও জুৰিয়েটৰ তৰ্জনা আৰু এটা দীঘল
অপ্ৰচলিত ছন্দত লিখা প্ৰেমৰ কবিতা—এই কবিতাটো আৰু শেষ কৰাই নহ'লগৈ।

অ'প্ৰেমৰ কবিতা, তুমি মোক সহায় কৰা, আকৌ সকলো পূৰ্ণ কৰিবলৈ,
দুখৰ মাজতো গান গাবলৈ মোক সহায় কৰা।

এইটো সঁচা যে বৃদ্ধ শেষ হৈ গৈ পৃথিবী নিৰ্মল হয়, ইয়াৰ তেজৰ চেকা
ধুই পেলায়, হিংসা পৰিহাৰ কৰে, ই সঁচা।

তথাপি এইটো সমানভাৱে সঁচা যে আমি এটা উপলক্ষৰ পিনে আগুৱাই
যাব লাগিছো; প্ৰৱল অত্যাচাৰী বোৰৰ চিন্তা পৃথিবীৰ আয়নাৰ প্ৰতিফলিত
হৈছে, সেই সূচিন্তাৰ অধিকাৰী মূখবোৰ দেখিবলৈ সুন্দৰ নহয়—সিহঁতে
নিজেও নিজৰ মূখবোৰ ভাল নেদেখে।

আব্দু মই প্ৰেমৰ শক্তিত দঢ় বিশ্বাসী—মই বিশ্বাস কৰো মানুহ জাতিৰ সকলো মানুহৰ মাজত, পাৰস্পৰিক মনৰ মিল থাকিব—সকলো কষ্ট সহ্য কৰা সত্বেও বন্ধপাত, ভঙা কাঁচ সত্বেও মনৰ মিল আটুট হৈ থাকিব।

তৰা আবিষ্কাৰ কৰোতা এজনৰ কথা

পেৰিচৰ হোটেল এটাত এজন মানুহ শুই আছিল, তেওঁ বিহেতু নিশাচৰ আছিল—ভেঁতিয়া দুপৰীয়া ১২টা আব্দু তথাপি তেওঁ ভেঁতিয়াও লালকাল দি আছে বুলি কলে আচৰিত নহব।

তেওঁ সাৰ পাণ্ড পাণ্ড যেন হৈছে—হঠাৎ তেওঁৰ বাওঁপিনৰ বেৰাখন ভাঙি পৰিল—একেবাৰে চিনচাব নোহোৱাকৈ ইয়াক ভাঙি পেলোৱা হৈছে। তাৰ পিছত সমুখৰ বেৰাখনো ভাঙি পৰিল। বোমা পৰা নাই কিন্তু দেই। বেৰা ভাঙি নতুনকৈ সৃষ্টি হোৱা গাঁভবোৰৰ দাড়িৱালা বন্দুৱা সকলে হাতত খুৰ্খীপ লৈ ওলাল। তেওঁলোকে শুই থকা মানুহজনক ঠাট্টা কৰিলে, “এই ঠেনঠেনীয়া বুদ্ধোঁৱা! আমাৰ লগত এটুপি মদ খাওক, জাহক।”

ছেম্পেন মদৰ বটল খোলা হল। মেল্লবজনে বুদ্ধত তিনি বঙীয়া মেষ্টনি এখন মাৰি সোমাই আহিল। সন্ধ্যাৰ সুৰ বাজি উঠিল—মাছেইৰ সুৰ। এই অশ্লীল ঘটনাবোৰ কিয় ঘটিছে? হয় দিনক, পেৰিছৰ মেট্ৰোবেলৰ দুটা লাইন—ভেঁতিয়াও সেই বেল সজা কাম চলিয়েই আছিল—পাতালত—সপোন দেখোতা জনৰ হোটেলৰ তলত আহি মিলিছে।

এই গল্পটো মোক কোৱাৰ মূহুৰ্তৰ পৰা মই কণ্ঠতাজনৰ বন্ধু বা তেওঁৰ ভক্ত—তেওঁৰ শিষ্য হবলৈ মনস্থ কৰিলো। এনেবোৰ অসাধাৰণ ঘটনা মানুহজনৰ জীৱনত ঘটিছিল বাবে, আব্দু মই সেইবোৰৰ এটাৰ পঢ়াও বাগ পাবৰ নুখুৰ্জিছিলো বাবে তেওঁলোকৰ লগত মই গোটেইবোৰ মহাদেশ ঘূৰিছিলো। এই ঘটনাৰ উদ্ভাস কল্পনাত মোহিত হৈ ফেডেৰিকো গাৰ্ছিৱা লোৰকাইও মোৰ পন্থাকে অনুসৰণ কৰিলে—অৰ্থাৎ তেওঁৰ শিষ্য হল।

ফেডেৰিকো আব্দু মই মাৰ্দ্দিনত ছিবেলোছ নিজৰাৰ সমুখত কোৰিঙা কাকত বহি আছিলো এনে সময়তে পেৰিছৰ সেই সপোন দেখোতা মানুহজন আহি আমাৰ গোপন কথাৰ ভাগ বহুৱালোহি। যদিও তেওঁ ওখপাক শকত মানুহ আছিল, তেওঁক দেখাত বেমাৰী যেন লাগিছিল। আকৌ এবাৰ তেওঁ ভাষাৰে বুদ্ধাৰ নোৱাৰা কিবা এটা ঘটনা ঘটিছে। মাৰ্দ্দিনত ভেঁতিয়া তেওঁ

নিনচেই সাধাৰণ পলাই থকা ঠাইত কিবা সঙ্গীতৰ বিষয়ে কাগজ কেইখিলামান
সজাই আছিল। কোনো ঘটনা ঘটিবলৈ বাবু ?

মোৰ হোটেলৰ দুৱাৰমুখত আহি এখন মটৰগাড়ী বলহি। তাৰ পিছত
চিড়িয়েদি উঠি কোনোবা এজনক মোৰ কাষৰ কোঠালৈ বোৱা শুনিলো।
আগন্তুক জনে হঠাৎ নাকেৰে ঘোৰ্ঘোৰাবলৈ ধৰিলে—বতাহত তাৰ ক'পনি
ভাহি আহিল। ভিতৰুৱা কোঠাটোত আবুৰ আছে—এনেকি বোবা কেইখনেও
সেই বিকট ঘোৰ্ঘোৰণিৰ তলে তলে লৰিবলৈ ধৰিলে।

... কিবা বনবীয়া জন্তু বোধ হয়। নাকৰ ঘোৰ্ঘোৰণি অবিৰাম সোঁতত
বৈ আহিল—আমাৰ বন্ধুৰ মনত আবু কোনো সন্দেহ নাথাকিল, জন্তুটো
শিঙাল ববা। অইন অইন দেশত তাৰ চিঞৰে গিৰ্জাৰ ভেটিত ক'পাইছে,
ৰাজপথ ভেটিছে, খঙাল সাগৰ উঠাইছে নমাইছে। এই ফুলফুলীয়া
অত্যাচাৰীটোৱে কি কৰিব খুজিছে ? এই ঘিন লগা ৰাক্ষসটোৱে কি ইউৰোপৰ
শান্তিত বিঘিনি ঘটাব খুজিছে।

প্ৰতিদিনে তেওঁ দৃশ্যভীয়া ববোটোৰ ভয়লগা নতুন নতুন গল্প কবলৈ
ধৰিলে। ফেডেৰিকো, মই, ৰাফায়েল এলবাৰ্টি—ভাস্কৰ এলবাৰ্টি, ফুলজেন্সিও
ডিয়াজ পেণ্টেৰ, মিগুয়েল হাৰ্ণাণ্ডেজ—আমি সকলোৱে তেওঁক আগ্ৰহেৰে
শুনিব লৈছিলো, আবু চিন্তাকুল মনে বিদায় দিছিলো।

তাৰ পিছত এদিন আমাৰ পুৰণি পেটুৱা বন্ধুজন হাঁহিমুখে ওলালহি।
তেওঁ আমাক কলে, সেই ভয়লগা সমস্যাটোৰ সমাধান হৈছে। জাৰ্মানীৰ
মানুহ গ্ৰাফ জেবেলিনে শিঙাল ববোটোক লৈ বাবলৈ মান্তি হৈছে—তাক নি তেওঁ
স্বাজিলৰ অৰণ্যত এৰি দি আহিব। প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড গছবোৰৰ পাত খাই সি
ভাত জীয়াই থাকিব। সি যে একে শোহাতে আমাজন নৈৰ পানী পি খেহ
কৰিব পাৰিব। নিজানত গৈ সি নাক ঘোৰ্ঘোৰাই পৃথিৱীৰ কানত ভলা
লগাব।

তেওঁৰ কথা শুনি হাঁহোতে হাঁহোতে ফেডেৰিকোৰ চকুৰ পানী ওলাল।
তেওঁ তাৰ পিছত আকৌ কলে যে এইমাত্ৰ তেওঁ এখন টেলিগ্ৰাম কৰিবলৈ গৈছিল
—অপাৰেটৰ জনে তেওঁক আবু কোঁৱাও টেলিগ্ৰাম নকৰিবলৈ ফুচুলালে।
চবাইৰ ডেউকাত ভৰ দি উৰি বোৱা মানুহে এই খবৰবোৰ পালে টেলিগ্ৰামখন
খোলাৰ আগতে ভয়তে মৰিব। লণ্ডনত খানদানী বংশৰ ঘোৰাৰ নীলাম
হোৱা চাবলৈ বোৱাৰ কথা তেওঁ কলে। ভিৰৰ ভিৰত এজন বন্ধুক

দেখি তেওঁ ভাত হাত জোকাৰিছিল। নীলামদাৰ জনে ১০,০০০ পাউণ্ডত তেওঁক এটা মাদী ঘোড়া দিলে, আগা খাই সেই ঘোড়াটোৰ বাবে ৯৫,০০ পাউণ্ড দিব খুজিছিল। তেওঁ ঘোড়াটোক লৈ হোটেললৈ গল আৰু পিচদিনা তাক ঘূৰাই দি আহিল।

এতিয়া আৰু এই সাধুকণ্ঠতা জনে শিঙাল বৰা বা অইন কোনো মজাৰ সাধু কব নোৱাৰে—এই চিলিতে তেওঁ ঢুকাল। পাৰ্থিৱ জীৱনত তেওঁ আছিল চিলিৰ মানুহ একেবাৰে ঘূৰণীয়া, এই মানুহজনৰ নাম আছিল আকাৰিও কোটাণছ। তেওঁ দক্ষ সুন্দৰপ্ৰচা, আৰু অতুলনীয় সাধুৰ ভৰাল আছিল। মানুহজনক কবৰ দিবৰ সময়ত কিবা অলপ কবলৈ দি মোক সন্মান কৰা হৈছিল—তেওঁৰ স্মৃতিতক মই গাত খান্দি কবৰত ভৰাই থব নোৱাৰো। মই মাথ কলো—আমি আজি এনে এজন সুন্দৰ মানুহক ছবি হাতত গটাই দিলো, যিজনে আমাক দিনো এটাকৈ ভৰা উপহাৰ দিছিল।

মনোহৰ এলুৱাৰ্ড

অলপ দিন হল মোৰ বন্ধু পল এলুৱাৰ্ড ঢুকাল। তেওঁ ইমান স্বাস্থ্যৱান, ইমান সুঠামগঢ়ী মানুহ আছিল যে তেওঁৰ মৃত্যুটো মানি লোৱাটো বৰ দুখৰ টান কাম আছিল। তেওঁ নীলা ডেজৰ, গুলপীয়া ৰঙৰ নৰ্মান মানুহ আছিল, দেখাত গাঠলু হলেও অস্ত্ৰকৰণখন বৰ কোমল আছিল। ১৯১৪ চনত বৃন্দত তেওঁক দুবাৰ গেছ চেম্বাৰত গেছ দি শাস্তি দিয়া হৈছিল, তাৰ ফলত গোটেই জীৱন তেওঁৰ হাত দুখন কঁপি আছিল। তথাপিও এলুৱাৰ্ডে মোক সদায় আকাশী নীলা ৰং, গভীৰ শান্ত পানী, নিজৰ শাস্তিৰ বিষয়ে সচেতন কোমলতাক মনত পেলাই দিছিল। তেওঁৰ কবিতা ইমান স্পষ্ট, খিঁড়কীৰ অসন্নাত বসন্তকালৰ বৰবৰ্ণৰ টোপালৰ দৰে ইমান ফটফটীয়া যে তেওঁক ৰাজনীতি নজনা মানুহ—অৰাজনৈতিক মানুহ যেন লাগিছিল। কিন্তু সেইটো সঁচা নহয়। ফ্ৰান্সৰ মানুহৰ লগত, ইয়াৰ স্বাৰ্থ আৰু সংগ্ৰামৰ লগত তেওঁৰ কঠিন বাঞ্ছন আছিল।

পল এলুৱাৰ্ডৰ মন আছিল দঢ়—ভীৰ, আৰু স্বচ্ছ, তেওঁৰ কবিতাই যেন ফৰাছী কাব্য জগতত প্ৰকাণ্ড খুটা হৈ আছিল—সাধাৰণতে দেখা উগ্ৰ মূৰ্খামি নহয়।

মেক্সিকোলে আমি একেলগে গৈছিলো। তাতে প্ৰথমবাৰ মই তেওঁৰ

চৰিত্ৰৰ গভীৰতা উপলব্ধি কৰিলো। তেওঁ সদায় যেনেকৈ জ্ঞানৰ বাবে, তেনেকৈ বিশ্বাসৰ বাবে এটুকুৰা নিজান ঠাই বাৰ্খিছিল।

তেওঁ ভেঁতিয়া খুৰ ক্ৰান্ত আছিল আৰু মই কোনো মতেহে বুজাইবঢ়াই তেওঁক নিব পাৰিছিলো। আমাৰ দূৰ্ভাগ্য যে গৈ পোৱাৰ দিনাই জোহে ফ্ৰেমণ্ট ওৰোজকো-ক কবৰ দিব লগা হলো। তাৰ পিছতে মোৰ হঠাৎ ফ্ৰেবাইটিছ বোলা বেমাৰ হল। চাৰিমাহ মই বিছনাত পৰি থাকিব লগা হল। পল এল্ডৱাৰ্ড-ৰ অকলে বৰ বেয়া লাগিল, নিঃসঙ্গ আৰু নতুন ঠাইত অলপ আবিষ্কাৰকৰ দৰে তেওঁ অকলগৰীয়া হৈ পৰিল। তেওঁৰ ভাত কোনো চিনাকী মানুহ নাই—কোনেও তেওঁক দূৰাৰ খুৱি “আঁহা” বুলি নামাভিলে। ভেঁতিয়া পত্নী বিয়োগত তেওঁ এনেয়ে কাতৰ—কাৰো সাদৰ সহানুভূতি নাপাই তেওঁৰ আৰু অকলগৰীয়া যেন লাগিল। তেওঁ মোক কৈছিল, “আমি জীৱনটোক অইন কাৰোৱাৰ লগত লগ হৈ চাব লাগে। প্ৰতিটো ঘটনা অইন কাৰোবাৰ লগত ভাগ কৰি লব লাগে। মোৰ নিঃসঙ্গতা আছিল নহয়—ই মোক ভিলে ভিলে মাৰিব লাগিছে।

মই বন্ধুসকলক খবৰ দিলো। সকলোৱে মিলি ভেঁতিয়া তেওঁক বাহিৰলৈ ওলাবলৈ বাধ্য কৰিলে—কিন্তু বোধ হয় তেওঁলোকে মনত কিবা আখেল লৈছে পলক মোক্কিকোৰ বাটপথ চিনাবলৈ নিলে। সেই বাটপথে তেওঁ আকৌ কোনোবা এজনীৰ প্ৰেমত পৰিল—তেওঁৰ শেহ জীৱনৰ প্ৰেম ডোমিনিক।

পল এল্ডৱাৰ্ড-ৰ বিষয়ে লিখাটো মোৰ বাবে টান। তেওঁক জীৱন্ত অৱস্থাত, চকুত বিজুলীৰ ছাট মাৰি ধৰা গভীৰতা বহুত বোচি আৰু বহুত দূৰলৈকে প্ৰসাৰিত হোৱা জ্বলন্ত দৃষ্টিৰ মানুহজনহে যেন মই সদায় দেখা পাওঁ।

তেওঁ মাৰ্ভুৰ্ভিম ফ্ৰান্স এৰি আহিল—ভাৰ্ত্ত বিজয়মাল্য আৰু শিপাক গছলতা আৰু সুগন্ধি ফুলফলত পৰিণত কৰাটোৱেই দস্তুৰ। ওখপাখ সূঠাম তেওঁৰ দেহাটো যেন পানী আৰু পাথৰেৰে সজা—যেন প্ৰাচীন দিনৰ আঙুৰ লতাই তাক মেৰিয়াইহে বগাই উঠিছে—যেন ফুল আৰু পোহৰৰ চমকে, চৰাইৰ বাঁহ আৰু সুললিত গীতিয়ে তাক ভৰাই ৰাখিছে।

স্বচ্ছ—সেইটোৱে ঠিক বিশেষণ, তেওঁৰ কবিতা শিলাখণ্ডৰ দৰে—ফাটকৰ দৰে টান, গান গাই বৈ যোৱা জুৰিবৰ দৰে যেন পানীৰ ধাৰা তাত হঠাৎ নিশ্চল ৰৈথৈছে।

শ্ৰেষ্ঠতম প্ৰেমৰ কবিতাৰ, দুঃপৰীয়াৰ নিষ্কলঙ্ক বদালিৰ দৰে জ্বলন্ত কবিতাৰ তেওঁ কবি। ফ্ৰান্সৰ দুৰ্গতিৰ দিনবোৰত মাতৃভূমিৰ কাৰণে তেওঁ অস্তৰ উজ্জ্বল কৰি দিছিল। তেওঁৰ প্ৰেৰণাই বৃদ্ধ জয়ৰ সঠিক সিদ্ধান্তত উপনীত হ'বলৈ বাট দেখুৱাইছিল।

আৰু সেইবাবেই তেওঁ যে কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ সদস্য হিছাপে যোগ দিব সেইটো জনা কথা। কমিউনিষ্ট হোৱাটো পল এল্‌য়াৰ্ডৰ বাবে মানৱিকতা আৰু মানৱতাবাদৰ মূল্যক তেওঁৰ কবিতা আৰু জীৱনৰে নতুনকৈ সমৃদ্ধ কৰা।

কিন্তু এইটো যেন কোনোৱে নাভাৰে যে এল্‌য়াৰ্ড'ৰ ৰাজনীতিজ্ঞ হিছাপে বেচি আৰু কবি হিছাপে কম। তেওঁৰ স্বচ্ছ দৃষ্টি, স্বাভাৱিক অগাধ বুদ্ধি দেখি মই প্ৰায়ে আচৰিত হৈছিলো। আমি দুইয়ো বহুত বিষয়ে একেলগে আলোচনা কৰিছিলো। আমাৰ সময়ছোৱাৰ মানুহ আৰু নানা সমস্যাৰ লগত নিজকে সাঙুৰি লৈছিলো—তেওঁৰ স্পষ্ট মনোভাৱে মোক সদায় সহায় কৰিছিল।

অভিবাস্তৱ অৰ্থোত্তিকতাৰ কাষত তেওঁ কৌতুহল প্ৰেৰ নহৈছিল—কাৰণ তেওঁতো কাবো নকল নাছিল—তেওঁ আছিল সৃষ্টিকৰ্তা, আৰু সেইবাবেই অভিবাস্তৱতাৰ মূঢ় দেহত তেওঁৰ স্পষ্ট আৰু অনৰ্গল বুদ্ধিদীপ্ত প্ৰতিবাদে বন্দুকৰ গুলিৰ দৰে বৰষিব পাৰিছিল।

মোৰ নিত্যদিনৰ জীৱনত তেওঁ আছিল মোৰ বন্ধু—আৰু মৃত্যু আহি মোৰ প্ৰতিদিনৰ চাহ-ভাতৰ দৰে মোলৈ থকা তেওঁৰ মৰমাখনি কাটি নিলে—তেওঁৰ অভাৱ মোৰ কৌতুহল পূৰণ নহ'ব—তেওঁৰ পৰিভ্ৰমী ভাইৰ লেখিলা মোক দিয়া উৎসাহ মোৰ জীৱনৰ এটি বতনেৰে সাঁচি ৰাখিবলগীয়া ধন।

ভাই! ফ্ৰান্সৰ গোৰু! তোমাৰ দৃষ্টি মৰ্দিত নৱনত মই সদায় আগ্ৰস বিচাৰিম! সেই চকু দৃষ্টিয়ে মোক সদায় পোহৰ আৰু মহত্ব, সবলতা আৰু সাধুতা, ভূমি অকাতৰে বিলাই ৰোৱা সং আৰু অকপট গুণে বাট দেখুৱাই নিব।

পিয়ৰ ৰেভাৰ্ডি

পিয়ৰ ৰেভাৰ্ডি'ৰ কবিতাক মই কৌতুহল আৰু ভোজবাজী বুলি নকওঁ। এই কথাষাৰ হল এটা বিশেষ বৃদ্ধৰ কথাৰ কথা—ভুৱা ৰাজকীয়ে মেলাত ঘূৰোতে পিন্ধা এটা টুপিৰ দৰে—ইয়াৰ পৰা কোনো বনৰীয়া পাবহে ওলাই উৰা নামাৰে।

বেভাৰ্ড আছিল দেহজ কবি—তেওঁৰ কবিতাত আকাশ আব্দু মাটিৰ অসংখ্য বাৰ উল্লেখ আছিল। জগতসংসাৰ আব্দু তাৰ সৌন্দৰ্যৰ বিষয়ে তেওঁ কবিতা লিখিছিল।

তেওঁৰ নিজৰ কবিতা আছিল ফটিকৰ ফগুদাৰাৰ দৰে—পাতালৰ কিন্তু পোহৰত জ্বলিকা—আব্দু অশেষ তাৰ ব্যঞ্জনা। কোঁতয়াবা কোঁতয়াবা ইয়াৰ এটা জক্‌মকীয়া কাঠিন্য দেখা যায়—যেন মাটিৰ ডাট ভৰপ এটা জোৰকৈ গঢ়াই পেলোৱাত কিবা এটা ক'লা ধাতুৰ জেউতি ওলাইছে। হঠাৎ যেন জুই-শলাৰ পৰা ওলোৱা চকমকনিহে—অথবা খনিত লুকাই থকা ধাতুৰ এটা জ্বৰ, দিনৰ পোহৰৰ পৰা তাক আভৰকৈ থোৱা হৈছে—কিন্তু নিজৰ সত্যত অবিচল, বোধহয় এই সত্যই—বিটো তেওঁৰ কবিতাৰ মূল কথা—প্ৰকৃতিৰ ধৰ্মৰ লগত মিলি, এই বেভাৰ্ড শাস্তিৰ এই অকপট সত্যতাই লাহে লাহে তেওঁক বিস্মৃতিৰ বাটলৈ আগুৱাই নিলে। শেহত সকলোৱে তেওঁৰ অস্তিত্ব সহজভাৱে মানি ললে, যেন ই এটা প্ৰাকৃতিক ঘটনা, যেন এটা দৰ; এখন নদী, অথবা নিজৰ ঠাই আব্দু সময় সলাব নোৱাৰা এটা চিনাকি বাট।

আব্দু এতিয়া, তেওঁ যোঁতয়া আব্দু নাই, এতিয়া এটা সীমাহীন নীৰৱতাই তেওঁক কঢ়িয়াই নিলে। সময়—তেওঁৰ নিজৰ মহত্ব আব্দু গৰ্বিত নীৰৱতাকৈ সি আব্দু ৰোচি গহীন—আমি এতিয়াহে বুজিছো যে তেওঁ আব্দু নাই, আকাশ মাটিত তেওঁৰ অভুলনীয় উজ্জ্বলতা আব্দু নাই।

মই কওঁ যে আকৌ এদিন দেৱদূতৰ দৰে নতুন জীৱন লৈ ঘূৰি আহি তেওঁ অন্যান্য বিস্মৃতিৰ পটত ধ্বংসিয়াব।

তেওঁৰ বাবে কোনেও জয়ঢোল বজোৱা নাই, তথাপি মনমোহা আব্দু চিৰন্তন কবিতাই তেওঁক মহিমাময় কৰি ৰাখিছে। তেওঁক আমি শেষ বিচাৰৰ দিনা সময়ৰ সীমা পাৰ হৈ দূৰলৈ বিয়পি কাব্যময়ভাৱে আগুৱুও কৰি ৰাখিম।

জাৰ্জি বোবেজছা

জাৰ্জি বোবেজছাই আব্দু মোৰ বাবে পোলাণ্ডত ৰাখি নাখাকিব। ভাগ্যই এই বয়সীয়াল উৎপ্ৰবাসীজনক দেশ পুনৰ্গঠন কৰিবলৈ হে যেন আচুতীয়াকৈ ৰাখিছিল। বহুতদিন দেশৰ বাহিৰত থকাৰ পিছত তেওঁ আকৌ সৈনিক হিছাপে ভাটলৈ ঘূৰি গৈছিল। ৰাজধানী ওয়াৰ্ছো সেই সময়ত ভাঙি চুৰুৱাৰ হৈ আছিল। বাট-পথ নাই। গছলতা নাই। তাত তেওঁৰ বাবে কোনেও

বৈ থকাও নাই। বোবেজছা আছিল এজন গতিশীল আচৰিত মানুহ—
 তেওঁ বাইজৰ লগত মিলি কাম কৰিবলৈ ওলাইছিল। তেওঁৰ মগজ প্ৰকাণ্ড
 প্ৰকাণ্ড কামৰ আঁচনিৰে ভৰপূৰ হৈ আছিল, আৰু সেইবোৰক কামত পৰিণত
 কৰিবলৈ গৈ প্ৰায় বিভীষিকামৰ অৱস্থাত পৰিছিল। ছপাখানাৰ আখৰবোৰৰ
 বাবে এটা ঘৰ লোৱা হ'ল। এটাৰ পিছত এটাকৈ গণপ সজোৱা হ'ল, পৃথিবীত
 সকলোতকৈ ডাঙৰ বোটাৰী ছপা মোহিন আহি ওলাল। হেজাবে হেজাবে
 কিতাপ আৰু আলোচনী তাত ছপা হৈ ওলাল। বোবেজছা এজন অক্লান্ত
 কামিলা মানুহ আছিল—সপোনক বাস্তৱত পৰিণত কৰিবলৈ তেওঁৰ দেৱি
 নালাগিছিল। তেওঁৰ আঁচনিবোৰ যেন বৰসাহৰ কাম হৈছিল—নতুন
 পোলাণ্ডত অধিবাস্য নতুন প্ৰাণশক্তিৰে যেন সপোনৰ কাৰেঙৰ সজা হৈছিল।

মই তেওঁক আগতে লগ পোৱা নাছিলো। উত্তৰ পোলাণ্ডৰ মেচুৰিয়ান
 হৃদৰ ওচল্লগুচিৰি ঠাইত এটা ছুটী কঠোৱা কেপত তেওঁ মোৰ বাবে বৈ আছিল।

মোক গাড়ীৰ পৰা এজন দেখিবলৈ আপচু মানুহে নমাবলৈ আছিল।
 তেওঁৰ দাড়ি কেইদিনমান খুবোৱা হোৱা নাছিল, আৰু এটা কিবা ধৰণৰ পাটলুন
 তেওঁ পিন্ধি আহিছিল। বন্য মানুহৰ শক্তি আৰু কিতাপ পঢ়ি শিক্ষা স্পেনীয়
 ভাষাৰে তেওঁ চিঞৰিলে—“পাৱলো, তোমাৰ ভাগৰ লাগিব পাৰ। তুমি
 নিশ্চয় জিৰণি লব লাগিব”। মই এতিয়া কথাষাৰ তৰ্জমা কৰাত এনে হৈছে—
 কিন্তু সঁচা কথা কবলৈ গলে তেওঁ মোক অলপো জিৰণি নিদিলে। তেওঁৰ
 কথাবাতৰী আছিল ডলডলীয়া, বহুবিষয়ক আৰু তবধ মানিবলগীয়া।
 বিশ্বাসত যেন কথাৰ মাজত তেওঁ বাবে বাবে নিজেই বৈ গৈছিল। একে উশাহতে
 তেওঁ তিনি বকমৰ ঘৰ সজাৰ নক্সাৰ বৰ্ণনা দিলে, লগতে কেইবাখনো কিতাপ
 ফঁহিয়াই দেখুৱালে—বুৰঞ্জী আৰু জীৱন বুজিবলৈ তাত যথেষ্ট নতুন
 উদাহৰণ আছিল। “পাৱলো ছাঞ্চো পাঁজাহে আচল নামক—ডন কুইল্লোটনহন্ন”
 তেওঁৰ মতে ছাঞ্চো আছিল জনপ্ৰিয় বাস্তৱ জগতবাসীৰ মূখপাত্ৰ। তেওঁৰ বন্ধুৰ
 স্থানকালৰ তেওঁ প্ৰৱক্তা আছিল। ছাঞ্চোৱে যেতিয়া কাম চলায় তেওঁ তাক
 ভালকৈ কৰে—কাৰণ ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল জনগণেই কাম চলাইছে।

তেওঁ মোক সদায় দোকমোকালিতে বিছনাৰ পৰা তুলি দিছিল। অৱশ্যে
 সদায় লগতে চিঞৰি মোক কৈছিল—“তুমি জিৰাবই লাগিব।” তাৰ পিছত
 আকৌ সবল গছৰ জঙ্গলৰ মাজেদি এটা কনভেণ্ট দেখুৱাবলৈ লৈ গৈছিল।
 এই কনভেণ্টটো এশবছৰৰ আগতে দেশ এৰি অহা এটা ধৰ্ম সম্প্ৰদায়ৰ—

তেওঁলোকে এতিয়াও সেই পদবীৰ্ণ দিনৰ ধৰ্ম্মীয়া আচাৰ-আচৰণ মানি চলিছিল।
বোবেছজাই এই ধাৰ্ম্মিক সম্প্ৰদায়ৰ ভিৰোভাসকলৰ লগত বদজিৰাজি কথা
কৈছিল, আৰু সন্মান দেখুৱাইছিল।

তেওঁ ধৰ্ম্মীয়া আৰু কামিলা মানুহ আছিল। আৰু বৃদ্ধৰ ভয়ংকৰ
দিনবোৰৰ কথা মাজে মাজে স্মৰিছিল। তেওঁ এদিন মোক এটা বিভলভাৰ
দেখুৱালে—বৃদ্ধ অপৰাধী এজনক চমুতে বিচাৰ কৰাৰ পিছত দণ্ড দিবলৈ
এইটো ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। এই অপৰাধীটোৱে নিজৰ সকলো কুসংস্কাৰ কথা
এটা নোটবন্ধত বতনেৰে লিখি থৈছিল। এজন বঢ়া মানুহক টেটু চোঁপ মৰা
আৰু সবু সবু ছোৱালীৰ ওপৰত বলাৎকাৰ কৰাৰ কথা ভাত লিখা আছিল—
শেহত এই কুকাম কৰা গাওঁখনতে তেওঁক ধৰা পেলালে। সাক্ষীবোৰে
চিনাক্তকৰণ কৰিবলৈ তেওঁৰ কাৰোদ পাৰ হৈ গল। আৰু তেওঁক জগৰীয়া
কৰা কিতাপখনৰ পৰা তেওঁক পৰি শুনোৱা হল, দাম্ভিক খুনী মানুহটোৱে
কিছু কলে, “জীৱন আকৌ আৰম্ভ কৰিবলৈ হলে মই এনেকুৱাই কৰিম।” মই
সেই নোটবন্ধটো হাতত লৈ, হৃদয়হীন কাঠবুকুৱা অপৰাধীটোক হত্যা কৰা
বিভলভাৰটো চুই চালে।

মাচুৰীয়ান হৃদয় মানুহে বাণ্ডি মাছ মাৰিবলৈ যায়। এই হৃদয় বায়মাছৰ
বংশ বাঢ়ি গৈ তাৰ সীমা সংখ্যা নোহোৱা হৈছে। আমি সোকমোকালিতে
উঠি মাছ ধৰিবলৈ বাওনা হলো। পানীত তিতি থকা বাণ্ডি মাছবোৰে জিকাৰ
মাৰি উঠিছিল—দেখিবলৈ যেন ক'লাবৰণীয়া কোমলবন্ধ যেন লাগিছিল।

সেই খাল বিল, নৈ বোৰ, জালোৱা সকল আৰু চাৰিওপিনৰ প্ৰকৃতিৰ লগত
মোৰ চিনাকী হল। পুৱাৰ পৰা বাতিৰলৈকে মোৰ বন্ধুজনে মোক ওপৰলৈ
উঠাই তললৈ নমাই, দৌৰাই, নাও বোৱাই মানুহৰ লগত চিনাকী কৰাই,
নাও বোৱাই, গছলতা বোৰ চিনাই মোক কত কি যে শিকালে। আৰু এইবোৰ
শিকোৱাৰ লগে লগে তেওঁ চিঞৰি আছিল, “ইয়াত তুমি জিৰাবলৈ আহিছা—
জিৰণি লবলৈ ইয়াতকৈ আৰু ভাল ঠাই নাই তুমি জিৰণি লবই লাগিব।” মই
মাচুৰীয়ান হৃদয় এৰি আহিবৰ সময়ত তেওঁ মোক এটা চাঙত শুকুৱা বাণ্ডি মাছ
উপহাৰ দিলে—ইমান দীঘল বাণ্ডি মাছ মই আৰু কোঁতলাও দেখা নাই।

ই এডাল অশুভ লাখুটিৰ দৰে আছিল আৰু মোৰ বাবে ই এটা সমস্যা
হৈ পৰিল। মই মাছটো খাব খুজিছিলো, কাৰণ এনেকৈ শুকুৱা বাণ্ডিমাছ
মই খাব ভাল পাওঁ—বিশেষকৈ ষোড়শা এই মাছটো তাৰ ৰাই দৰৰ পৰা জৰা

হৈছে। গদ্যায় বা অইন কোনো ঠাইত ইয়াৰ নবখাৰ্কে একেবাৰে টাটকা বস্তু—ইয়াৰ সোম্বাদটো সন্দেহৰ অতীত হ'বই। কিন্তু ঠিক সেই সময়ত হোটেলত আমাৰ দিনৌ খাদ্যতালিকাত বাঙিমাছ দুপৰীয়া আৰু বাতি আছিলেই—সেইবাবে মই নিজা মাছটো খাবলৈ কোনো সুযোগ নাপালো। ইয়াৰ চিন্তাই মোৰ মনটোত অশান্তি লাগিল।

বাৰাণ্ডাত থৈ বাতি মই ইয়াক বতাহ খুৱাওঁ, কোঁতলাবা অইনৰ লগত খুৱা মন দি কিবা বিষয়ে আলোচনা কৰি থাকোতে হঠাৎ মনত পৰিল যে দুপৰীয়া হল, আৰু ব'দত দি থোৱা বাঙি মাছটো বাহিৰতে পৰি আছে। কোঁতলা আৰু আলোচনাত মোৰ মন নবহে, দৌৰি গৈ তাক নি ঠা'ডা ঠাইত—বেনে পানীচুৱা কোঠাত থৈ আহোঁগৈ।

অৱশেষত এজন বাঙিমাছ ভাল পাওঁতা মানুহক লগ পাই মই তেওঁক মাছটো দি দিলো—অৱশ্যে মনত অলপ খুন্দাৱানি লাগিছিল—মই দেখা সকলোতকৈ দীঘল সকলোতকৈ কোমল, আৰু ভালকৈ চাঙত তুলি শুকুৱা বাঙি মাছৰ কাহিনীৰ এনেকৈয়ে ওৰ পৰিল।

আৰু এতিয়া উদাৰমনৰ বোবেজছা, ক্ৰীণ কেটেঙা, গতিশীল কুইক্সোট—অইন কুইক্সোটবোৰৰ দৰে ছাণ্ডো পাৰ্জাৰ শলাগ লওঁতা, অনুভূতিপ্ৰবণ আৰু জ্ঞানী; সংগঠক আৰু সপোনদেখোতা—মানুহজনে জীৱনত প্ৰথমবাৰ জিৰণি লৈছে। তেওঁৰ প্ৰিয় এক্কাৰতে তেওঁ জিৰণি লৈছে। তেওঁৰ জিৰণিৰ ঠাইতে প্ৰচণ্ড শক্তি আৰু অবিৰাম উদ্যম বিলোৱা ঠাইতে এখন নতুন পৃথিৱী তেওঁ গঢ়িব খিৰছে।

জৰ্জি ছোমলাইও

হাস্যেৰীত—জীৱন আৰু কবিতাই, বৰজী আৰু কবিতাই, সময় আৰু কবিয়ে মিলিজুলি এক হৈ থাকে। অইন অইন দেশত এনে ঘটনা দেখা গলেও সি কোঁতলাবা বা খুৱা এসতীয়াকৈহে দেখা যায়। কিন্তু হাস্যেৰীত এজন কবি জন্মৰ আগৰ পৰাই সমৰ্পিত প্ৰাণ। এটিলা জোছেফ, এণ্ড্ৰি আৰ্ডি, গিউলাইলিয়াছ সকলো কবি কৰ্তব্য আৰু সজীৱ, জননী জন্মভূমি আৰু অজ্ঞানতাৰ আঁহকাৰ, প্ৰেম আৰু বন্দনাৰ সুন্দৰ মিশ্ৰণৰ স্বাভাৱিক পৰিণতি।

জৰ্জি ছোমলাইও এজন কবি—তেওঁক মই বিশ বছৰ ধৰি বিশ্বাস আৰু শক্তিত দিনে দিনে বাঢ়ি উঠা দেখিছিলো। তেওঁ এনে এজন কবি য'ৰ

কবিতাই বীণাৰ সুৰৰ দৰে আকাশলৈ উৰা মাৰে এনে এজন কবি যি জনে নিজৰ জীৱন আৰু অইনৰ জীৱনক নিজৰ লগত সাঙুৰিছে—একেবাৰে হাড়-মজ্জালৈকে তেওঁ হাদ্বেৰীৰে মানুহ—এটা জাতিৰ বাস্তৱ আশা-আকাংক্ষা আৰু সপোনক ভাগ লবলৈ, হাদ্বেৰীয়ে জাতিৰ উদাৰ মনলৈ তেওঁ সত্যত সাজু হৈ আছিল। বিশ্বস্ত প্ৰেম আৰু সন্ধিস্ত সমৰ্পণৰ কবি হিছাপে তেওঁৰ কবিতাই বিশ্ব-জননীতা আৰু তেওঁৰ জন্মভূমিৰ মহান কবিত্ব মিলাব নোৱাৰা সাঁচ বহুৱাই যায়।

ডেকা অথচ পৰিণত এই কবিজনৰ কবিতা আমাৰ যুগৰ কবিসকলে শুনিব লগীয়া। শাস্ত্ৰ, ফটিকৰ দৰে, আমাৰ দেশৰ সোণোৱালী বালিত জন্মা মদৰ দৰে মানুহক মতলীয়া কৰা এই কবিতা।

কোৱাছিমোডো

ইটালীৰ মাটিয়ে ইয়াৰ প্ৰাচীন কবিসকলৰ মাতটো যেন গভীৰলৈ শূন্য হৈ নিছে—আৰু পাতালৰ গভীৰতাত যেন ই একেবাৰে নিৰ্মল হৈ আছে। ইয়াৰ বাটটো মাটিৰ, পাকৰ ভিতৰত পানীৰ চিকিমিকিত সৰু নীলা মহাসমুদ্ৰৰ বালিত খোজ কাঢ়োতে হীৰাৰ টান কোনোবা বস্তুৰ ওপৰত খোজ দিয়া যেন লাগিছিল। যেন শত শত শতাব্দীৰ জ্যোতি, আৰু গুপ্তত ফটিকৰ সম্ভাৱৰ সম্ভান পোৱা যেন লাগিছিল। ইটালীয়ে স্নৰোপৰ কবিতাক আকৃতি, সুৰ লাৱণ্য আৰু উলাহ দিছে। ইয়াক আদিম যুগৰ থৈলাৰ কাপোৰ আৰু অস্ত্ৰ সজ্জাৰ অশিষ্টতাৰ পৰা টানি আনি, ইয়াৰ পুৰণি আকাৰহীন আদিমতাৰ পৰা মূৰলি কৰিলে। ইটালীৰ জ্ঞানৰ পোহৰে মধ্যযুগৰ চাৰণ কবি সকলৰ ফটাছিঙা পোছাক আৰু আদিম জঠৰৰ লোহৰ শিকলি ছিঙি যেন হীৰা হৈ সৌন্দৰ্যৰ সোঁত বোৱালে।

আমাৰ লেখিয়া কবি সকলৰ বাবে ১৮৮০ চনত যি কবিকুলৰ জন্ম—আৰ্চাৰত মানিবলগীয়া কথা হল ১২০০, ১০১০ বা ১৪৫০ চনলৈকে কবিতাৰ স্রষ্টা সকলৰ কবিতাৰ ক্ৰম তালিকা পোৱা যায়। এই তাৰিখবোৰৰ মাজত চকুত ছাঁট মাৰি থকা উজ্জ্বল উগ্ৰ শিল্পবোধ, ডাণ্টে, কাভালকাণ্ট, পেট্ৰাৰ্ক, পলিজিয়ানো-ৰ দৰে কবিসকলৰ গভীৰ সৌন্দৰ্যৰ বয়বাজিৰ চিকিমিকি দেখা যায়।

ওপৰত কোৱা নামৰ মানুহসকলে তেওঁলোকৰ ফ্ৰোবেল দেশীয় জ্ঞানৰ

পোহৰ, আমাৰ মিঠামুখীয়া পবাক্ষমী কবি গাৰ্ছিলাছো ডে লা ভেগা, সং-
 স্বভাৱী কবি বোচকানক প্ৰভূতিক বিতৰণ কৰিছিল। গঙ্গোবাৰ কবিতাৰ
 বাণিতক তেওঁলোকে আৰু সমৃদ্ধ কৰিছিল। কুৱেভেডোৰ বিষাদক নিজৰ
 বেদনাৰে আৰু বিষয় কৰি তুলিছিল। ইংলণ্ডৰ ছেঞ্জাপিয়েৰৰ চনেটবোৰৰ
 তেওঁলোকে নতুনকৈ ৰূপ দিছিল। ফ্ৰান্সৰ সুগন্ধম্ভৰা উজ্জ্বল জেউতি
 বিলোৱা কবি ৰনছাৰ্ড আৰু ডু ব্লে'ৰ কবিতাৰ ফুলবোৰ ভালদৰে
 ফুলাইছিল।

সেইবোৰ কাৰণে ইটালীত জন্ম হোৱা এজন কবিৰ বাবে কবিতা ৰাজ্যৰ
 বাট বৰ সুগম নহয়। সেই বাটটো তৰাৰ পোহৰত উজ্জ্বল, আৰু কবিসকলে
 সম্ভ্ৰান্ত উত্তৰাধিকাৰ মান ৰাখিবলগীয়া কবিতা লিখিব লাগিব।

ছালভাদোৰ কোৱাছিমোডোক মই বহুবছৰ ধৰি চিনি পাওঁ। তেওঁৰ
 বিষয়ে মই কব পাৰো যে আমাৰ বাবে তেওঁৰ কবিতাৰ বিবেককে অৰোধ্য যেন
 লাগিব পাৰে, কাৰণ ই গভীৰ আৰু জ্বলন্ত প্ৰাচুৰ্য্যৰ কাব্য। বিশ্বজনীন
 মানৱতাৰ এটা নিৰ্ভেজাল উদাহৰণ হল এই মানুহজন—পশ্চিম আৰু পূৰ্ব,
 দুই ভূ-ভাগত পৃথিবীখন এনে মানুহে নভগায়, আৰু তাৰ বাবে যুদ্ধৰ শৰণ
 নলয়। তাৰ ঠাইত তেওঁ নিজৰ যুগৰ মানুহ হিছাপে সাংস্কৃতিক সীমাৰেখা-
 ডাল মূৰ্চি পেলাই দেখুৱাব খোজে যে কবিতা, সত্য, স্বাধীনতা, শান্তি আৰু
 সুখ সকলোৰে বাবে একে সমান উপহাৰ।

কোৱাছিমোডোৰ কবিতাত বৰ্ণ আৰু শব্দময় জগতখন বিষয়, কিন্তু শব্দশলা
 পৰায়ণ। তেওঁৰ বিষাদ লিওপাৰ্ডি'ৰ অসহায় অনিশ্চয়তা নহয় কিন্তু ই যেন
 সন্ধিয়া বেলাৰ পৃথিবী—যত সকলো বস্তু থিতাপি লৈ শান্তিৰ ৰাজ্য গঢ়িব
 পাৰে। দিনৰ সেই মধুৰ মনুহুৰীট বোতিয়া গন্ধ, শব্দ, বৰ্ণ আৰু শব্দ
 দ্বটাৰ খুনিয়ে মাটিৰ ভিতৰত এটা গুটিক লাহে লাহে গজালিত পৰিণত
 হোৱা দেখি প্ৰজ্ঞা জনায়। মই এই কবিৰ টান ভাষা, ৰোমাণ্টিকতাবাদ, আৰু
 বিশেষকৈ সৌন্দৰ্যৰ সাধনাত তেওঁ ভূবি ধকাত, সত্য আৰু আবেগ বিহীন
 ভাষালৈ সকলো বিষয়কে পৰিবৰ্তন কৰিব পৰা শক্তিক মই শলাগো।

আৰাউকেনিয়াৰ এটা সুগন্ধ পাতৰ মূকুট মই নিবেদন কৰিলো—সাগৰ
 পৰ হৈ, বতাহত সি উৰি সেই দূৰৰ দেশলৈ যায়গৈ জীৱন আৰু বতাহে যেন
 তাক আলফুলকৈ নি ছালভাদোৰ কোৱাছিমোডোৰ শিৰত সেই মূকুটটো
 ঠিকাই দিয়ে। ফ্ৰান্সিস্কা পেট্ৰোৰ্কাৰ ছবিৰ দেখা এপলোনিয়ান প্ৰদেশৰ

কাঁইটীয়া পাতৰ মূকুট সি নহয়। ই যেন আমাৰ দেশৰ কোনেও নাম নজনা অনাৰিষ্কৃত অৰণ্যৰ, অনামী গছৰ পাত—দক্ষিণ অণ্ডলৰ দোকমোকালিৰ নিঃস্বৰত তিতা পাতৰে সজা মূকুটহে।

ভালেজো অমৰ বহে !

ভালেজো মানুহজন অলপ বেলেগ ধৰণৰ। তেওঁৰ প্ৰকাশ হালধীয়া চুলিৰ মূৰটো—পেৰুৰ খিড়কীত দেখা মূৰবোৰৰ দৰে—মই কেতিয়াও নাপাহৰো। তেওঁ গহীন স্বভাৱ আৰু বিশুদ্ধ অন্তৰৰ মানুহ আছিল। তেওঁ পেৰিহত ঢুকাল—পেৰিহৰ কলুষিত বতাহে, কলুষিত নৈৰ পানীয়ে যেনেকৈ আৰু অইন বহুতকৈ মাৰিছে আৰু সেই মানুহসকলৰ মৃতদেহ পানীত মাছ মৰাৰ দৰে বিচাৰি আনিছে—তেনেকৈয়ে তেওঁকো মাৰিলে। ভালেজো ভোকত ঢুকাল, তেওঁ উশাহ-নিশাহ লবলৈ নাপাই ঢুকাল। আমি যদি তেওঁক তেওঁৰ দেশ পেৰুলৈ ঘূৰাই আনিব পাৰিলোহেঁতেন, পেৰুৰ বতাহত তেওঁক উশাহনিশাহ লবলৈ দিলোহেঁতেন—বোখহয় তেওঁ এতিয়ালৈকে জীয়াই থাকি এতিয়াও কবিতা লিখি গলহেঁতেন। মই দুবাৰ—দুটা বেলেগ কাৰণত মোৰ প্ৰিয় এই বন্ধু জনৰ বাবে দুটা কবিতা লিখিছো। মোৰ বিশ্বাস যে সেই কবিতাবোৰতে আমাৰ বন্ধুত্বৰ চিন ফুটি ওলাইছে, সময় আৰু দূৰত্বৰ বাবে সেই বন্ধুত্ব কেতিয়াও স্থান হোৱা নাই। প্ৰথমটো হল অ'ভা বা ছিঁজাৰ ভালেজো (ছিঁজাৰ ভালেজোৰ প্ৰতি শোক গীতি “অডাছ এলিমেন্টালিছ বোলা কিতাপৰ প্ৰথম পৰ্বত এই কবিতাটো আছে)।

আজি কেইবছৰমান হল—কিছুমান কমবয়সীয়া সৈনিকে দাঁত মূৰ কৰিচি তুচ্ছ এখন যুদ্ধ চলাই আছে। ভালেজো—ছিঁজাৰ ভালেজোৰ ভৃত—ছিঁজাৰ ভালেজোৰ অনুপস্থিতি—ছিঁজাৰ ভালেজোৰ কবিতাই মোক আৰু মোৰ কবিতাক আক্ৰমণ কৰিবলৈ যেন ক'কালত টঙালি বান্ধিছে। অৱশ্যে সকলোৰে ক্ষেপত এনে ঘটনা ঘটিব পাৰে। উদ্দেশ্যটো হল কঠোৰ পৰিশ্ৰম কৰা জনক মানসিক আঘাত দিয়া, যেন এনেকৈ কোৱা—“এই মানুহজন অপদাৰ্থ” কিন্তু ভালেজো ভাল মানুহ আছিল” “আৰু যদি নেৰুডা মাৰিলেহেঁতেন তেওঁক জীৱিত ভালেজোৰ আগত ঠিক তেনেকৈয়ে গতিয়াই পেলোৱা হ'লহেঁতেন।

দ্বিতীয় কবিতাটোৰ নাম মাত্ৰ এটা আখৰৰ “ভি” আখৰটোৰ—এইটো এণ্টাভাগাৰিও নামৰ কিতাপখনত আছে।

অবর্ণনীয় কিবা এটাব সম্মান—যিটোৱে লতাৰ শৃংখ বা সুতাৰ দৰে মানুহক তেওঁৰ কামৰ লগত বান্ধি ৰাখিছে—মই ওপৰত যি সকল মানুহৰ কথা কৈছো, তেওঁলোকৰ লগতো মোৰ কিবা জলপ বা বহুত বোচি সম্পৰ্ক আছিল। জীৱনৰ কোনোবা এছোৱা আমি একেলগে ভগাই লৈছিলো—কিন্তু তেওঁলোকতকৈ মই বোছিদিন—এতিয়াও জীয়াই আছো। কাব্যলক্ষ্মীৰ বহুসময়তাক মানুহে কি নাম দিছে তাক জানিবলৈ মোৰ আৰু অইন উপায় নাই—মই ইয়াক কাব্যৰ পৰিশোধিত বুলিছো। মানুহৰ কৰ্ম আৰু দৰ্শন হাতৰ মাজত, দুটি চকুৰ মাজত, দেহাৰ ভিতৰৰা নাড়ীভূড়ি, তেজ আৰু কামৰ ভিতৰত নিশ্চয় কিবা সম্পৰ্ক আছে। কিন্তু মোৰ কোনো তত্ত্ববাদ নাই। মই কাব্যলিপিৰ ভলত এৰোজা মতবাদ লৈ নুঘুৰো, অইন কাব্যৰাৰ মতৰ সেই বোজা ঢালিবলৈ মই সাজু নহওঁ। মই প্ৰায় অইন সকলোৰে দৰেই। সোম-বাৰে মই সকলো উজ্জ্বল সূৰ্যৰ দেখো, আকৌ সকলোবোৰ এন্ধাৰ দেখো মজলবাৰে। মই বিশ্বাস কৰো যে অহাবহুটোও ঠিক এনেকুৱাই উজ্জ্বল আৰু এন্ধাৰ বহুত হব। তাৰ পিছৰ বহুত বোৰ হব সূৰ্যৰ নীলা বগুৰ।

গেৱিৰেলা মিশ্ৰাল

ইয়াৰ আগতে মই উল্লেখ কৰিছো যে আমাৰ ঘৰ যি টাউনত—টেম্ৰকোত—মই গেৱিৰেলা মিশ্ৰালক লগ পাইছিলো। কিন্তু পিছলৈ তেওঁ সেই নগৰৰ লগত চৰ সম্পৰ্ক হিঙিলে। গেৱিৰেলাই ভেঁটিয়া তেওঁৰ কঠিন পৰিশ্ৰমী জীৱনৰ মাজৰাটত—দেখাত উদাসীন, যেন কোনোবা স্কুলৰ আপন্ন পালিকা হে।

এই সময়তে তেওঁ মাক আৰু কেচুৱাৰ বিষয়ে লিখা কবিতাবলী লিখিলে—এই কবিতাবোৰ নিৰ্ভেজাল গদ্যত লিখা নিমজ, শূৰলা ভাষাৰ তেওঁৰ গদ্য চোকা চোকা কাব্যৰে ভৰা আছিল। গভীৰস্থা, কেচুৱাৰ জন্ম আৰু তাৰ বৃদ্ধিৰ বৰ্ণনা আছিল এই কবিতাবলীত। কিবা বৃদ্ধ-বাবা ফচহু গল্প সেই সময়ত টেম্ৰকোত প্ৰচাৰ হ'ল—কিবা অস্পষ্ট কথা—অনিচ্ছাকৃতভাৱে হজেও কুণ্ঠিত, অসম্ভৱ কথা—বিবোৰে এই চিৰকুমাৰী মহিলাৰ অন্তৰ্ভূত ৰামটোঙোন মাটিখিলে, টেম্ৰকোৰ বেলৰ বাস্তা সজা বন্দুৰা বা কাঠকটীয়া মানুহসকলে এনে বোৰ কৰুৱা কথা উলিয়ালে—এই মানুহসকলক মই হুটামাতৰ আবেগপ্ৰৱণ, আৰু মূখে পেটে এক কথাৰ মানুহ বুলি জানো।

গেৱিন্নেলাৰ খুব অভিমানে হল—তেওঁৰ এই অভিমানে মৰাৰ দিনলৈকে থাকি গল।

বহুত বছৰৰ পিছত তেওঁৰ প্ৰেৰণিত কিতাপখনৰ প্ৰথম সংস্কৰণত তেওঁ এটা দীৰ্ঘল অদৰ্কাৰী টীকা যোগ কৰিলে—পৃথিবীৰ এমূৰত সেই পৰ্বতীয়া ঠাই টেমুকোত তেওঁৰ বিষয়ে ফুচফুচাই কোৱা কথাবোৰৰ প্ৰতিবাদ কৰি এই টীকা লিখা হৈছিল।

তেওঁৰ অবিষ্মৰণীয় বিজয় গোঁৱৰ—নোবেল প্ৰাইজ পোৱাৰ পিছত এই সন্মানৰ বটাটো আনিবলৈ বোৱাৰ সময়ত তেওঁ টেমুকো নগৰী পাৰ হৈ বাব লগীয়া হৈছিল। আৰু সেই নগৰীত স্কুলৰ লবাহোৱালীবোৰে প্ৰতিটো স্টেচনত তেওঁৰ বাবে বৈ আছিল। স্কুলৰ ছোৱালীবোৰে বৰষুণত ভিতৰুৱাৰি কৰ্ণিহিউ ফুল হাতত লৈ ক'পি ক'পি আহিছিল। কৰ্ণিহিউ দক্ষিণ অঞ্চলৰ ফুল—সুন্দৰ আৰাকাউনিয়াৰ ফুলাম অন্তৰৰ পাৰ্হি বেন এই ফুল—সিহঁতৰ প্ৰতীকা ব্যৰ্থ হৈ গল। গেৱিন্নেলা মিস্ট্ৰালে বাতিৰ এমূৰত টেমুকো চহৰখন পাৰ হৈ গল, তেওঁ টেমুকোৰ কৰ্ণিহিউ ফুল গ্ৰহণ নকৰো বুলিয়েই দিনত নগল।

বাৰু, ইয়াৰ বাবে গেৱিন্নেলাক বেয়া বুলি কব পাৰিবে? নোৱাৰি—কারণ ই মাত্ৰ জনায় যে তেওঁৰ মনৰ আঘাত এতিয়াও কেঁচা—সি অন্তৰৰ গভীৰলৈ পাত খাই গৈছে, আৰু সহজে নুশুকায়। এই ঘটনাই মাত্ৰ এইটো দেখুৱায় যে ইমান মহিমাময়ী কাব্য লেখিকাৰ অন্তৰতো অইন মানুহৰ অন্তৰৰ দৰেই প্ৰেম আৰু আশেজে ওচৰাওচৰিকৈ থাকি সংগ্ৰাম কৰিছিল।

মোৰ বাবে তেওঁ সদায় এগৰাকী সাদৰী বন্ধু—মন খোলা মিচিকি হাঁহি সনা কলা বুলি এখনৰ দৰে তেওঁৰ মনখনত বেন ময়দাৰ গুড়ি ছটিয়াই দিছে—বগা ময়দাই কলা মনখন জিলিকাই ৰাখিছে।

কিন্তু কামৰ আখলত তেওঁৰ বাবে কি কি মৌল উপাদান লাগিছিল? তেওঁৰ কাব্যত কি কি গুণ গুপ্ত আছিল—যাৰ বাবে সেই কাব্য সদায় বেদনা মধুৰ?

এই বিষয়ে মই আৰু অনুসন্ধান নকৰো—আৰু মই নিশ্চয়কৈ জানো যে কাৰণটো মই নাজানিম—অথবা জানিলেও মই সেইটো কাকো নকওঁ।

এই চেপ্টেম্বৰ মাহতে বনৰীয়া সৰিয়হৰ গছত ফুল ফুলে—গাওঁতৰী বেন চৌৰ দৰে ক'পি উঠে—যেন এখন হালধীয়া কাপেটহে। সাগৰৰ উপকূলত

আজি চাৰিদিন ধৰি দীক্ষণৰ বতাহে প্ৰচণ্ড খঙত যেন হাহাকাৰ কৰি ‘ফুৰিছে’।
 বাতিটো তাৰ প্ৰতিধ্বনিৰে ভৰা, মহাসাগৰখন যেন উল্লসিত সেউজীয়া ফাটক
 আৰু বিশুদ্ধ শব্দ চাদৰ এখন।

গেৱিলয়েলা তুমি ইয়ালৈ আহা—এই বনৰীয়া সৰিয়হ ফুল, এই শিলৰ
 ছটা, এই দৈত্যৰ লেখিয়া ভয়ংকৰ বতাহৰ তুমি আদৰৰ জীয়ৰী। চিলিৰ
 বৰফৰ, হখন’ গছৰ কাঁইটীয়া সঙ্গীতৰ স্তুতি কৰি লিখা তোমাৰ গানবোৰ,
 কোনেও নাপাহৰে। তুমি একেবাৰে চিলিৰ, নিজৰ, তুমি ইয়াৰ মানুহৰ।
 আমাৰ লৰাছোৱালীবোৰৰ শব্দাভিৰিৰ বিষয়ে লিখা তোমাৰ কবিতাৰ শাৰী-
 বোৰ কোনেও নাপাহৰে। কোনেও তোমাৰ সেই “অভিশপ্ত কথাবোৰ” পাহৰা
 নাই। তুমি শান্তিৰ এজন চিৰপথিক বন্ধু। এইবোৰ কাৰণে, আৰু অইন
 কাৰণেও আমি তোমাক ভাল পাওঁ।

গেৱিলয়েলা, তুমি চিলিৰ সৰিয়হৰ বননি আৰু হখন’ গছৰ জোপোহালৈ
 আহি। মই যে তোমাক আন্তৰিক আদৰ—অভ্যৰ্থনা কৰিছো সেইটো ঠিকেই
 কৰিছো—এই ফুল আৰু কাঁইটভৰা ৰাজ্যলৈ মাতিছো—সেইটো তোমাৰ মহত্ব
 আৰু আমাৰ অবিচ্ছেদ্য বন্ধুত্বৰে চিন। চেপ্টেম্বৰৰ শিলাখণ্ড আৰু বাসন্তী
 সম্ভাৰে ভৰপূৰ দুৱাৰখন তোমাৰ বাবে মুকলি হৈ আছে। মানুহ আৰু
 ফুল আৰু গান ভৰা চিলিৰ পবিত্ৰ মাটিত তোমাৰ উদাৰ মিচিকিয়া হাঁহিটি
 লৈ তোমাক সোমাই অহা দেখিলে মোৰ হৃদয় আনন্দত ভৰে—তেনে আৰু
 অইন একোতে নহয়।

ই মোৰ সৌভাগ্য যে মূলকথা আৰু সত্যত মই তোমাৰ ভাগীদাৰ হৈছো
 —আমাৰ মাত আৰু আমাৰ কথাৰ এদিন সন্মান দিয়া হব। তোমাৰ মহৎ
 অন্তৰে শান্তি পাওঁক, জীয়াই থাকক, যত্ন কৰক, গান গাওঁক। আৰু সতি-
 সন্ততিৰ জন্ম হওক, আমাৰ দেশৰ এণ্ডিজ পৰ্বত আৰু সামুদ্ৰিক নিৰ্জনতাত
 এইবোৰ ফলেফলে বিকশিত হওঁক। তোমাৰ উদাৰ কপালত মোৰ এটি চুমা,
 আৰু তোমাৰ বিশ্বজনীন কাব্যলৈ মোৰ প্ৰাৰ্থা নিবেদন কৰিলোঁ।

ভিচেন্টি হুইডোৰো

• মহান কবি ভিচেন্টি হুইডোৰোই পৃথিবীলৈ দৃষ্টামিভৰা চকুৰে চাইছিল
 —জ্বালিৰ অজস্ৰ ভেৰাকুটিৰে তেওঁ মোক আমনি দিছিল, দৃষ্ট লৰাৰ দৰে
 মোলৈ বেনামী চিঠি লিখি আক্ৰমণ কৰিছিল, মই অইনৰ পৰা চুব কৰি কিতাপ

লিখিছো বুলি মোক অভিযুক্ত কৰিছিল। আত্মকোন্দুৰতাৰ বহুদিনীয়া দূৰাবাগ্য মানসিকতাত ভোগা মানুহবোৰৰ তেওঁ এটা উদাহৰণ। 'প্ৰথম মহাবন্ধু'ৰ ঠিক আগৰ দিনবোৰত এনেকৈ কুকুৰে কুকুৰৰ মঙ্গল খোজাৰ অভ্যাসটো নিজকে শ্ৰেষ্ঠ প্ৰমাণ কৰিবলৈ লোৱা হৈছিল কিন্তু এই উপায়টোৱে লেখকৰ মহিমা অকণিও বঢ়োৱা নাছিল। আমাৰ আমেৰিকাত এনে আত্ম-প্ৰশংসা ইউৰোপৰ গনজিগ্নো-ৰ গোঁৱাৰ তৰ্কৰ প্ৰতিধ্বনি মাত্ৰ আছিল। এই ইটালীয় লেখকজনে পেটি বৰ্জোৱাক অগ্ৰাহ্য কৰি, সিহঁতৰ নিন্দা প্ৰশংসাক বঢ়োৱা আঙুলি দেখুৱাইছিল। আমেৰিকাত তেওঁৰ দ্বানকৰ্তাৰ ভূমিকাই আগ্ৰেগিৰিৰ দৰে গাওঁভৰ্ত্তাইত কম্পন তুলিছিল। তেওঁৰ সকলোতকৈ কলঙ্কিত আৰু বিপ্লৱী শিষ্যজনৰ নাম ভাৰ্গাছ ভিলা।

হুইডোৱোৰ বিষয়ে বেয়া কথা কবলৈ মই টান পাম। তেওঁ গোটেই জীৱন খৰি মোৰ লগত চিয়াই দিলেবাই বুদ্ধিদীপ্ত বুদ্ধি চলাই মোক সন্মান কৰিছিল। তেওঁ নিজকে কাব্য জগতৰ দেৱতা বুলি অভিহিত কৰিছিল, আৰু মই তেওঁতকৈ বহুত সৰু হোৱা সত্ত্বেও তেওঁৰ স্বৰ্গৰাজ্যৰ অধিবাসী হব নোৱাৰিম বুলি কৈছিল। মই তেওঁৰ কাব্যৰাজ্যৰ বিষয়ে একো নাজানিছিলো। হুইডোৱোৰ দলটোৱে কাব্য সৃষ্টি কৰিছিল পৰবাস্তৱতাৰ শৰণ লৈছিল, আৰু পেৰিচৰ আধুনিকতম সাজপাৰৰ ফেছন নকল কৰিছিল। মই একেবাবে তলখাপৰে আছিলো—পিচপৰা ঠাইৰ, হাবিবনৰ এডাল খেৰকুটাৰ দৰে গৰিলীয়া এটা অণুদাৰ্থ চেঙেলীয়া লৰা।

হুইডোৱোই তেওঁৰ অসাধাৰণ কবিত্ব শক্তিক লৈয়ে সন্তুষ্ট নাছিল, তেওঁ সঁচাকৈয়ে এজন অসাধাৰণ কবি আছিল তেওঁ শ্ৰেষ্ঠতম মানুহও হব খুজিছিল। তেওঁৰ দলটোৰ কামবোৰত লবালিব কিবা এটা আকৰ্ষণ আছিল। এতিয়া-লৈকে যদি তেওঁ জীয়াই থাকিলেহেতেন, তেন্তে জোনলৈ যাবৰ বাবে নিজকে কেৱল যোগ্য ভলান্টিয়াৰ বুলি আগবাঢ়ি গলহেঁতেন। বৈজ্ঞানিক সকলক গোটেই পৃথিবীৰ ভিতৰত অকল তেওঁৰহে মগজটো থকা মূৰটো মহাকাশ-যাত্ৰাৰ উপযুক্ত বুলি বুলোৱা মই মনৰ চকুৰে দেখিবলৈ পাইছো।

আৰু বহুত কথাই তেওঁৰ আচল পৰিচয় দিব। উদাহৰণৰূপে—তেওঁ যেতিয়া ঘোৱা মহাবন্ধুৰ পিছত তেওঁ যেতিয়া চিলিলে ঘূৰি আহিল—তেতিয়া তেওঁ বঢ়োৱা আৰু জীৱন প্ৰায় শেষ হৈ আহিছে—তেওঁ এটা মামৰে থকা টেলিফোন সকলোকে দেখুৱাই কৈছিল—“মই নিজে এই টেলিফোনটো হিটলাৰৰ পৰা

লৈহো এইটো ফুৰাবৰ বৰ মৰমৰ বস্তু আছিল।” এবাৰ এজন মানুহে তেওঁক এটা নিকৃষ্ট মানৰ ভাস্কৰ্য দেখুৱাওঁতে তেওঁ কৈছিল—“ইমান বেয়া ! এনেকি মাইকেলএঞ্জেলোৰ ভাস্কৰ্যতকৈও বেয়া।”

১৯১৯ চনত তেওঁ পেৰিচত থকা কালৰ এটা অশ্লুত ঘটনাৰ গল্পও মানুহক শুনাবলগীয়া। এই কাহিনীত তেওঁৰে নেতাৰ ভাও লৈছিল। হুইডোৱোই ফিনিছ স্কিটানিয়া বুলি এখন পুস্তিকা প্ৰকাশ কৰিছিল—তাত তেওঁ বৃটিছ সাম্ৰাজ্য অনতিবিলম্বে ধ্বংস হব বুলি ভৱিষ্যবাণী কৰিছিল। তেওঁৰ এই ভৱিষ্যবাণীত বোতিয়া কোনেও কাণ নিদিলে কবিয়ে হঠাৎ হেৰাই বাবলৈ থিৰাং কৰিলে। খবৰৰ কাগজত ঘটনাটো এনেকৈ প্ৰকাশ হল—“চিলিৰ কুটনীতিৰ বহস্যময় অপহৰণ।”

কেইদিন মানৰ পিছত তেওঁক নিজৰ ঘৰৰ দুৱাৰদাৰিৰ কাষত পৰি থকা দেখা গল। তেওঁ পুলিচক কলে, “মোক কেইজনমান ইংৰাজ বয় স্কাউটে চুব কৰি লৈ গৈছিল। এটা মাটিৰ তলত কুঠৰীৰ খঁটাত বান্ধি সিহঁতে মোক হেজাবৰাৰ কথলৈ বাধ্য কৰিছিল বৃটিছ সাম্ৰাজ্যবাদ দীৰ্ঘজীৱি হওক।” কথা-খিনি কৈয়ে তেওঁ আকৌ অচেতন হৈ পৰিল। পুলিচে কিন্তু তেওঁৰ কাষলতত তলৰ টোপোলাটো পৰীক্ষা কৰি তাত পেৰিচৰ এখন ডাঙৰ দোকানত হুইডোৱোই নিজে কিনা এটা পায়জামা বান্ধি থোৱা পালে।

ঘটনাটো সকলোৱে জানিলে। ইয়াৰ পিছত কবিয়ে এজন বন্ধু হেৰুৱালে—তেখেত চিত্ৰশিল্পী জুৱান গ্ৰিছ। জুৱানে সঁচাকৈ বিশ্বাস কৰিছিল যে কবিক চৰু কৈ নিছিল, আৰু চিলিৰ কবিজনৰ ওপৰত সাম্ৰাজ্যবাদী অত্যাচাৰত নিজেও কষ্ট পাইছিল। কবিক এই মিছা কথা কোৱাটো তেওঁ কৈতয়াও ক্ষমা নকৰিলে।

হুইডোৱো ফটিকৰ দৰে এজন জ্বলজ্বলীয়া কবি তেওঁৰ কাব্যৰ প্ৰতিটো কবিতা মণিমুকুতাৰ দৰে উজ্জ্বল—ওচৰত থকা সকলোকে ই আনন্দ বিলায়। তেওঁৰ কাব্যত প্ৰথমৰ পৰা শেষলৈ ব্লুবোপীয়ে প্ৰেৰ্ত কবিতাৰ সোৱাদ পোৱা যায়। নিজৰ লাভগ্ৰন্থৰ মানসেৰে তেওঁ সেই গুণক আৰু যেন গোটে খুৱাই লৈ তাৰ পৰা নানা ৰঙৰ পোহৰ ছটিয়াই কবিতাক ৰামধেনু লেখিয়া কৰিছিল।

মোক সবতকৈ অধিক কৰে তেওঁৰ কাব্যৰ প্ৰাঞ্জল গুণে। এই সাহিত্যিক কবিজনে জটিল এটা বৃগক ভালকৈ বিচাৰ কৰি চাই, তাৰ গাম্ভীৰ্যক জ্ঞাওহেলা কৰি তেওঁৰ কবিতাৰ কুলুকুলুকৈ বৈ ৰোৱা নৈৰ অবিৰাম গান,

বতাহ আৰু পাতৰ সিবিসিৰ্ণি আৰু গহীন মানৱিকতাবে বিশেষকৈ পিছৰ আৰু শেষৰ কবিতাবোৰ সম্পূৰ্ণ ভবাই তুলিছিল।

তেওঁৰ কবিতা আছিল ফৰাহী কবিতাৰ অনুগামী—আনন্দদায়ক। তেওঁৰ সকলো চোকা আৰু প্ৰধান লেখাবোৰত হুইডোৱোই ধেমালি আৰু উত্তেজনা, পলায়নী মনোবৃত্তি আৰু উছৰ্গাৰ সহঅৱস্থান দেখা যায়। তাৰ বাবে সকলো সময়তে বেচ বমকজমক সংগ্ৰাম কৰা হৈছে—সকলোৱে দেখা পোৱাকৈ ইয়াৰ উজ্জ্বল স্পষ্টতা আৰু প্ৰায় সদায় ভালকৈ গদ্যাগথা কবিয়ে কৰা হৈছে।

এটা ধাৰণা আছে হুইডোৱোই তেওঁৰ কবিতাত ইমান বেচি গান্ধীৰ্থ ৰাখি আমাক ইয়াৰ বস লোৱাৰ পৰা আঁতৰাই ৰাখিব খুঁজিছে—কথাটো সঁচা বেনেই লাগে। আমি মানিবই লাগিব যে ভিচেন্ট হুইডোৱোই ভিচেন্ট হুইডোৱোৰ পৰম শত্ৰু। মৃত্যুৱে তেওঁৰ বিপৰীত চৰিত্ৰৰ প্ৰতিবাদী আৰু অসম্ভৱ ধেমালি প্ৰিয় জীৱনটো পৰি ছাই কৰিলে। তেওঁৰ নম্বৰ দেহাৰ ওপৰত মৃত্যুৱে এখন পৰ্দা তৰি দিলে, কিন্তু অইন এখন পৰ্দা দাঙি তেওঁৰ উজ্জ্বল দিশটো সকলোৰে চকুত পৰাৰ সুযোগ কৰি দিলে। বুবেন ডাৰিঙৰ শিলামূৰ্ত্তিৰ কাষতে তেওঁৰো এটা মূৰ্ত্তি থাপনা কৰিবলৈ মই প্ৰস্তাৱ দিছো। কিন্তু আমাৰ চৰকাৰবোৰে নিজে অপদাৰ্থ স্মৃতিসৌধ সাজোতে বেনেকৈ অপব্যয় কৰে, তেনেকৈয়ে শিল্পী সকলৰ মূৰ্ত্তি থাপনা কৰিবৰ সময়ত কৃপনালি কৰে।

বিপ্লৱৰ মনোৰাজ্য আক্ৰমণ কৰি দৌড়ি গৈ তাত সোমোৱা সন্তোষ আমি হুইডোৱোক ৰাজনৈতিক ব্যক্তিত্ব বুলি কব নোৱাৰো। আদৰ্শত লাই পোৱা শিশুৰ দৰে তেওঁ ভাৱধাৰাৰ বিষয়ে দায়িত্বহীন আছিল, কিন্তু সেই কথাবোৰ দলঙৰ তলেদি বৈ যোৱা নৈৰ পানীৰ দৰে। তেওঁৰ ডেউকাত পিন মাৰি তাক নষ্ট কৰাৰ বিপদ গাত লব খুঁজিলে আমিও দায়িত্বহীনভাবে চিনাকী দিম। তাতকৈ আহক, আমি স্বীকাৰ কৰি লওঁ যে অক্টোবৰ বিপ্লৱ আৰু লেনিনৰ স্মৃতিত লেখা তেওঁৰ কবিতাবোৰ মানৱজাতিৰ আগবৰণৰ প্ৰতি হুইডোৱোৰ শ্ৰেষ্ঠ উপহাৰ।

১৯৪৮ চনত ইছলা নেগ্ৰাৰ ওচৰৰ কাৰ্টাজেনাত হুইডোৱোৰ মৃত্যু হল। মৃত্যুৰ আগতে লিখা তেওঁৰ কবিতাবোৰৰ নিচিনা হিৰানুগা বেদনাৰ গহীন কবিতা মই জীৱনত আৰু পঢ়া নাই। তেওঁৰ মৃত্যুৰ অলপ আগতে মোৰ

প্ৰিয় বন্ধু আব্দু প্ৰকাশক গজালা লোছাতাক লৈ তেওঁ মোৰ ফবলৈ আহিছিল ।
কবি হিছাবে চিলিৰ মানুহ হিছাবে, আমি বহুত কথা পাতিলো ।

সাহিত্যিক শত্ৰুসকল

মোৰ মনেৰে গোটেই পৃথিবীতেই লেখক সকলৰ মাজত ডাঙৰ সৰু
বিবাদ সদায় আছিল আব্দু ভবিষ্যতেও থাকিবই ।

আমাৰ আমেৰিকা মহাদেশত সাহিত্য-জগতত লেখক লবলগীয়া আত্মহত্যাৰ
সংখ্যা বেছিয়েই বঢ়িব লাগে । বিপ্লৱ-শহৰ বাছিয়াত হিংসাকুৰীয়া মানুহে
মায়াকোভাৰ্শ্বিক এনেকুৱা মস্কলত পেলালে যে শেষত তেওঁ বন্দুকৰ গুলিত
আত্মঘাতী হব লগা হল ।

লাতিন আমেৰিকাত সৰু সৰু আত্মজকে বঢ়াই লোৱা হয় । হিংসা মাজে
মাজে জ্ঞানুহৰ ব্যৱসায়ত পৰিণত হয় । আমাৰ এই দোষটো ঔপনিৱেশিক
স্পেনৰ পৰা পোৱা মূল নৈতিক ভেটিত আঘাত কৰা এটা অৱস্থা বঢ়ি থকা
হয় । এইটা সঁচা যে কুৱেভেডো, লোপে ডি ভেগা আব্দু গঙ্গোৰাৰ লেখাত
আমি ইজনে সিজনক আক্ৰমণ কৰাৰ উদাহৰণ পাওঁ । বোঁকিক ক্ষেত্ৰত জকমকীয়া
উজ্জ্বলতা সত্ত্বেও স্পেনৰ সোণালী বৃদ্ধটো অসুখী বৃদ্ধ আছিল বাজকাৰেঙৰ
বাহিৰত ভোকাতুৰ মানুহ চুচিৰ ফুৰিছিল ।

এতিয়া শেষৰ কেইবছৰমান আমাৰ দেশত উপন্যাসে এটা নতুন বিস্তৃতি
লাভ কৰিছে । গাৰ্ছিয়া মাৰকোৱেজ, জুৱান ৰালফো, ভাৰ্গাছ লোছা,
ছাৱাটো, কোটাৰ্জাৰ, কালোঁছ ফুৱেষ্টেছ আব্দু চিলিৰ মানুহ ডোনোছৰ নাম
খুব শুনো গৈছে আব্দু তেওঁলোকৰ লেখা সকলোৰে খুব পঢ়িব খৰিছে, আব্দু
তেওঁলোকৰ বমবমা অৱস্থা হৈছে । সৰ্বসাধাৰণে এই কথাও কয় যে তেওঁলোকে
ইজনে সিজনৰ বিষয়ে শলাগি প্ৰচাৰ চলায় ।

মই তেওঁলোকৰ সৰহভাগকে লগ পাইছো আব্দু মোৰ মনেৰে তেওঁলোকৰ
স্বভাৱ চকুত লগাকে শব্দবুদ্ধি আব্দু উদাৰ গুণৰে ভৰা । দিনে দিনে মই
আব্দু ভালকৈ বুজিব পাৰিছো যে তেওঁলোকৰ কেইজনমানে নিজৰ দেশ এৰি
ৰাজনৈতিক শত্ৰুতা আব্দু ক্ৰমবৰ্ধমান হিংসাৰ পথে বহুত দূৰলৈ গৈ কাম
কৰিবৰ উপযুক্ত পৰিবেশ বিচাৰি যাব লগা হৈছিল । এই বিষয়ে তেওঁলোকৰ
বুদ্ধি খণ্ডাব নোৱাৰি । আমাৰ আমেৰিকাৰ সত্য আব্দু সপোনৰ বাবে দিনে
দিনে তেওঁলোকে লিখা কিতাপবোৰ বেচি লাগতিয়াল হৈ পৰিছে ।

অতি বোঁচ হিংস্ৰ লগত মোৰ নিজৰ ব্যক্তিগত পৰিচয়ৰ এই অভিজ্ঞতাবোৰ বৰ্ণনা কৰিবলৈ মই বিবেকৰ দংশন অনুভৱ কৰিছো। আত্মতৰ্কী হ'ব মই তেজীয়া নাই—নিজৰ বিষয়ে গেলাগপো মোৰ নাই। মোৰ এইটো সৌভাগ্য যে এনেসকল আকোৰ-গজালি আব্দু বিচিত্ৰ চৰিত্ৰৰ মানুহৰ লগত এনেবোৰ হিংসাৰ ঘটনা ঘটিছিল যে মই সেইবোৰ নজনোৱাকৈ থাকিব নোৱাৰিলো।

এই বিবক্তিকৰ খেচকেচীয়া চৰিত্ৰৰ মানুহসকলৰ ওপৰত মোৰ মাজে মাজে বৰ খং উঠিছিল। কিন্তু তথাপি তেওঁলোকে নিজৰ অনিচ্ছাতো এটা আচৰিত কাম কৰিলে—সেইটো হল মোৰ বংশস্যা গঢ়ি তোলা—যেন দেশবিদেশে মোৰ নাম প্ৰচাৰৰ অভিযানত তেওঁলোকে ভাগ ললে। ছয়ময় চৰিত্ৰৰ বিৰোধী পক্ষৰ এনে এজনৰ কৰণ মৃত্যুৱে মোৰ জীৱনত এটা শূন্যতা ৰাখি গৈছে। আজি একে লেঠাৰিয়ে ইমান বছৰ ধৰি তেওঁ মোৰ বিৰোধিতা কৰি আহিছে যে এতিয়া তেওঁৰ অবিহনে মোৰ বেয়া লাগিছে।

চল্লছ বছৰ ধৰি সাহিত্যকৰ্ম বিষয়ক অত্যাচাৰ খুব বোঁচ দেখা নাযায়। এই মানুহজনে কবলৈ গলে নিজৰ হাৰ লগতে অকলসৰে যুদ্ধ কৰাৰ কথা ভাবি মই এটা বিশেষ আনন্দ পাওঁ—কাৰণ স্বতীয়া পক্ষ হিচাপে মই কোঁতলাও তেওঁৰ আক্ৰমণৰ উত্তৰ দিয়া নাছিলো।

সেই এজন সম্পাদকৰে (সদায় তেওঁৰে আছিল) ২৬ খন আলোচনী প্ৰকাশ হৈছিল। উদ্দেশ্য আছিল একেটাই—মোক লেখক হিচাপে ধ্বংস কৰা। মোৰ সকলো বৰম্বৰ পাপকামত অভিযুক্ত কৰি বিশ্বাসঘাতকতাৰ, কাৰণ অন্তঃ-সাৰশূন্যতাৰ, ৰাজহুৱা আব্দু নিজা গুপ্ত পাপ কামৰ, অইনত লিখা কবিতা চুৰ কৰাৰ, নাশ্ৰুত নাশ্ৰুত যোন বিকৃতিৰ—সকলো বিষয়েই মোক অভিযুক্ত কৰা হৈছিল। বহুত প্ৰতিষ্ঠকা ছপাই তাক বিলোৱা হৈছিল। খবৰৰ কাগজত ওলোৱা প্ৰবন্ধবোৰ মাজে মাজে খুহুতীয়া আছিল—আব্দু একেবাৰে শেষত 'নেবুডা আব্দু মই' বোলা মোটা কিতাপ এখন আক্ৰমণ আব্দু অগমানৰে শুবাই লিখিছিল।

মোৰ বিপক্ষজন বয়সত মোতকৈ বহুত ডাঙৰ এজন চিলিৰ কবি আছিল। গোড়া সংস্কাৰপন্থী আব্দু গুডপী এই মানুহজন আচলতে বোঁচ ভলভলীয়া আব্দু অহংকাৰী। আমেৰিকাত এওঁৰ লেখিৱা গোড়া মইমতীয়া লেখকৰ সংখ্যা সবহ। তেওঁলোকৰ আত্মতুষ্টি আব্দু খং বহুত বৰমে প্ৰকাশ হৈ পৰে, কিন্তু এনে মানুহৰ চৰিত্ৰ বৰ দুখলপাকৈ সকলোৰে কাৰণ স্পষ্ট।

গোলামৰ্খৰ দুখীয়া অক্ষাংশত, বেয়া বতৰত আছিল কবিবোৰে ফটাইটো কাপোৰ পিন্ধি লগোণত থাকি প্ৰেছত ওলোৱা কিবা চৰ্কাৰী সহায়ৰ খবৰ বিচাৰি ফুৰোতে মদাহী মানুহৰ বমি দেওদি পাব হবলগীয়াত পৰিছিলো। সেই নিচলা পৰিবেশত ই অদ্ভুত কথা যে সাহিত্যই গুণ্ডাবদমাহৰ জীৱনৰ পৰমজীৱিবোৰৰ পৰা জন্ম দিছিল কাজিয়াখোৰ মানুহক। ঘোৰ নাস্তিকতা, এটা কপট নীটসীয়া বিশ্ব নিষ্পদক বিষন্নতাই আমাৰ বহুত কবিক অপৰাধীৰ মূখ্য পিন্ধাই লুকাই থাকিব লগা কৰিছিল। বেচকেইজনমানে জীৱনৰ এই চুটি বাৰ্টোদি গৈ অপৰাধ আৰু আত্মহননত জীৱন শেষ কৰিছিল।

কিস্বদন্তীৰ লেখিয়া মোৰ বিপক্ষজনে সেই অৱস্থা পাইছিলগৈ। প্ৰথমে তেওঁ মোক ফুচুলাই ধৰ্মচ্যুত কৰিব খুঁজিছিল, কৌশল কৰি মোক তেওঁৰ ফান্দত পেলাব খুঁজিছিল কিন্তু মোৰ পেটি-বুজোঁৱা গাঁৱলীয়া জীৱনৰ বিশ্বাসে এই বোৰ কীটাই উঠিব পাৰিছিল। এনেবোৰ অন্যায় কৰিবলৈ মোৰ সাহ নাছিল, তাৰ উপৰি সুবিধাবাদীক মই ঘিণ কৰিছিলো। অইনহাতে আমাৰ নায়কজনে যিকোনো অৱস্থাৰ সুযোগ লোৱাত দক্ষ আছিল। লেঠেৰি নিচিঙা গ্ৰহসনত তেওঁ দিন নিয়াইছিল, আৰু তেনেকৈ নিজক ঠগাইছিল। ব্যৱসায় আৰু আত্মৰক্ষাত তেওঁৰ ভূমিকা আছিল দগাবাজ গুণ্ডাৰ দৰে।

এইবাৰ মানুহজনৰ চিনাকি দিয়াৰ সময় হৈছে তেওঁৰ নাম জো ৱো। বল আৰু লোমশ দেহাৰ এই মানুহজনে তেওঁৰ বাকপটুতাৰে সকলোকে মূগ্ধ কৰিব খুঁজিছিল। এসময়ত মই তেতিয়া মাত্ৰ ১৮-১৯ বছৰ বয়সীয়া। তেওঁ প্ৰস্তাৱ কৰিছিল যে আমি দুইয়ো মিলি এখন সাহিত্য-বিষয়ক পৰ্যালোচনা প্ৰকাশ কৰো— এই কিতাপখনত দুটা ভাগ থাকিব—এভাগত তেওঁ গদ্য আৰু পদ্যত নানাভাৱে ঘোষণা কৰিব যে মই এজন শক্তিশালী চোকা কবি, আৰু অইন ভাগত মইও তেনেকৈ তেওঁৰ বৃদ্ধি আৰু অশেষ প্ৰতিভাৰ বিষয়ে দৰ্শোদিশে প্ৰচাৰ কৰিম। তেনে কৰিলে সকলো ভালদৰে চলিব।

মই তেতিয়া বয়সত সবু আছিলো, কিন্তু এই কামটো কিবা এটা জটিলগা হব বুলি গম ধৰিব পাৰিছিলো, তথাপি তেওঁক নিষন্ত কৰিবলৈ মোৰ বহুত সময় আৰু পৰিশ্ৰম লাগিছিল। এনে পৰ্যালোচনা প্ৰকাশ কৰাত তেওঁৰ অসাধাৰণ দক্ষতা আছিল, আৰু পুস্তিকা ছপাবলৈ পইচা যোগাব কৰাত তেওঁক অসামান্য পাৰ্গতালি দেখি মই আচৰিত জানিছিলো।

নিজান, এতিয়া ঠাইবোৰত কেনেকৈ কামত আগবাঢ়িব তেওঁ আগতেই

পাণ্ডি লৈছিল। আগতে এখন দীঘল ফৰ্দ কৰি ডাক্তৰ, উকীল, ডো-ক্টৰ, কৃষি বিজ্ঞানী, অধ্যাপক, ইঞ্জিনীয়াৰ আদি সাধাৰণে চিনাক্তা কৰিছোঁমান মদুখিয়াল মানুহৰ নাম সন্মুখাই লৈছিল। প্ৰকাশ্য কিতাপ-সমগ্ৰ পৰ্য্যালোচনা, সাহিত্য সমগ্ৰ, পৌৰাণিক আৰু গীতধৰ্মী পদ্মিন্দ্ৰকাৰ সন্মুখোহ সজ্জিত হৈ আমাৰ নামকে বিশ্বজনীন সংস্কৃতিৰ বাহক হৈ দৃশ্যপটত প্ৰবেশ কৰিছিল। তেওঁ লগ খৰিবলৈ যোৱা নিৰ্মাণিত মানুহ গৰাকীৰ এই সকলো-বোৰ দেখুৱাই তেওঁ যেন সৈমান হৈ মানুহ গৰাকীৰ পৰা নিচেই অক্সমান বৰঙণি খুজিব। তেওঁৰ কথাৰ সোঁতত পৰি গৈ খোৱাবোৰো মানুহজনে নিজকে এটি নিকট জীৱ বুলি ভাবি লব। সাধাৰণতে জোৰে টকাখিনি জেপত ভৰাইয়ে গঢ়ি যায়, আৰু এৰি থৈ যোৱা এই নগণ্য কীটটোৱে বিশ্ব-জনীন সংস্কৃতিৰ হেঁচাত হতভম্ব হৈ মূখ মেলি থাকে।

আকৌ কেতিয়াবা জো ৱো-ই নিজকে খেতি পথাৰৰ প্ৰচাৰ মাধ্যমৰ ওস্তাদ বুলি নিজে চিনাকি দিয়ে, আৰু আমাৰ দেশৰ দক্ষিণ অঞ্চলৰ খেতিয়ক সকলকে তেওঁলোকৰ নিজৰ আৰু লগতে গৰু মহৰ ফটো ভুলি, তেওঁলোকৰ মাটিবাৰীৰ বিষয়ে মনমোহা সন্মুখ কিতাপ লিখি দিবলৈ গাত লয়। মানুহবোৰক দেখুৱাই তেওঁ কিতাপ লিখাৰ যো-জা কৰিছিল। অম্বাবোহীয়ে পিন্ধা দুলুঙীয়া, আৰু দমকল সৈনিকৰ বটজোতা পিন্ধি, সন্মুখ বিদেশী মাফলাৰ ডিঙিত মেৰিয়াই লৈ তেওঁ আহি ওলাইছিল। মানুহবোৰক প্ৰথমতে ভোবামোদ কৰি আৰু পিছত তেওঁলোকৰ বিষয়ে বেয়া কথা কিতাপত লিখি দিব বুলি ভয় দেখুৱাই পামখন এৰিবৰ সময়ত তেওঁ বহু টকাৰ মালিক হৈছিল। মাটিৰ গৰাকীসকল কৃপণ আৰু বাস্তৱ অবস্থা বদ্বিজ পোৱা মানুহ আছিল বাবে তেওঁৰী হাত সাৰিবলৈ টকা দিওঁতে বহুত দৰ দাম কৰিছিল।

নাট্য-সীৰ দাৰ্শনিক আৰু বাধ্যত পৰি হোৱা লৈকে জো ৱো-ৰ অসাধাৰণ গদ্যবোৰৰ ভিতৰত লেখত লবলগীয়া আছিল তেওঁৰ বৌদ্ধিক আৰু দৈহিক গুণ্ডামি। চিলিৰ সাহিত্য জীৱনত তেওঁ ওস্তাদ গুণ্ডা আছিল। বহু বছৰ খৰি কেইজন বেচোৰা মানুহে তেওঁক ৰাজসভাত ৰজাৰ দৰে বোৰি খৰি আছিল। কিন্তু জীৱনৰ ধৰ্মই এনে যে এইবোৰ সন্মুখাবাদী মানুহৰ ওফালদা পেটৰ পৰা বতাহখিনি উলিয়াই পেলাবই।

মোৰ হিংসাকুৰীয়া শত্ৰুজনৰ কৰুণ পৰিণতি হৈছিল—বৃদ্ধাবয়সত তেওঁ আত্মঘাতী হৈছিল। মই এই শ্মৃতিস্মৃতিৰ কাগজত লিখিবলৈ লোৱাৰ

আগতে বহুত সময় খৰি গুণাগুণা কৰিছো। আৰু অৱশেষত কথাবোৰ লিখিবলৈ ললো কাৰণ এতিয়া ইয়াতে এইবোৰ লিখাৰ ঠিক সময় আৰু ঠাই বুলি ধৰিলো। স্পেনভাষী দেশবোৰৰ পৰ্বত প্ৰমাণ ঘূণা গোটে খাই আছে। ই লেখকৰ সকল কামৰ ক্ষতি কৰে—হিংসাৰ উদ্বেগ কৰে। এনেকুৱা ক্ষতি-কাৰক পাপক শেষ কৰাৰ একমাত্ৰ বাস্তা হল সকলোকে দেখুৱাকৈ ৰাইজৰ মাজত ইয়াৰ প্ৰচাৰ কৰা।

উৰুগুৱেৰ এজন সন্দেহজনক চৰিত্ৰৰ মানুহে মোক আৰু মোৰ ৰাজনৈতিক সাহিত্যিক জীৱন আঁহৰ কৰি তুলিছিল। তেওঁৰ উপাধিটো ফৰাহী দেশীয় কিবা ৰিবেইৰো নে কি। তেওঁৰ কামবোৰো বলিয়ালি আৰু নিষ্ঠুৰতা-ভৰা। এওঁ স্পেনীয় ভাষাত মোক কাটিকুটি পদুস্তিকা ছপাইছে। আচৰিত কথা এহেটোৱে যে তেওঁৰ নেৰুডা-বিবোধী কাম কাজবোৰৰ বে অকল কাগজৰ পৃষ্ঠাত ছপা হৈ হেচি ঠেলি ওলায় সি নহয়—কাগজৰ দাম অৱশ্যে তেওঁ নিজৰ জেপৰ পৰাই দিলে—তেওঁ মোক ধনুস কৰিবৰ উদ্দেশ্য লৈ বহুত পইচা খৰচ কৰি দুৰৰ দেশলৈকো যায়।

অক্সফোৰ্ড ইউনিভাৰ্ছিটীয়ে মোক ডক্টৰেট ডিগ্ৰী দিব বুলি ঘোষণা কৰাত এই অশুভ চৰিত্ৰৰ মানুহজন গৈ অক্সফোৰ্ড পালেগৈ। উৰুগুৱেৰ পদ্যলেখক জনে মোৰ সাহিত্য-বিষয়ক খ্যাতি ফালি টুকৰাটুকৰি কৰিবলৈ দঢ় প্ৰতিজ্ঞা হৈ মোৰ বিষয়ে অশুভ-অশুভ দোষত মোক অভিযুক্ত কৰিলে। সামান্য উপাধিটো পোৱাৰ পিছত মই তেতিয়াও তেজৰঙা গাউনটো খোলাই নাছিলো—তেতিয়াই নীতি অননুসৰি খোৱা পোৰ্ট মদৰ গিলাছৰ লগতে অক্সফোৰ্ডৰ পৰিভ্ৰমণকালত যেন আনন্দত উঠাৱল হৈ মোক তেওঁৰ অভিযোগবোৰ শুনালে।

ইয়াতকৈ অপভিমন আৰু মৰ সাহসী ঘটনাটো ঘটিছিল যেতিয়া এই মানুহজনে ১৯৬৩ চনত নটকহোমলৈ গৈছিল। মই নোবেল প্ৰাইজ পাব পাবো বুলি এটা গুৰুৰ বটনা হৈছিল। হয়, এই মানুহজনে গৈ অকাডেমীৰ সভ্যসকলৰ লগত দেখা কৰিলে, প্ৰেছক সাক্ষাতকাৰ দিলে এনেকি বোডিঅ বিবৃতি দিলে যে ট্ৰাষ্টিকৰ হত্যাকাৰীবোৰৰ মই এজন। মোক প্ৰাইজটোৰ অযোগ্য বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ তেওঁ এনেকৈ ককালত টঙালি ব্যক্তি।

সময়ে প্ৰমাণ কৰিছে যে মানুহজনৰ সদায় মঙ্গ ভাগ্য আছিল—অক্সফোৰ্ড আৰু নটকহোম দুইয়ো ঠাইতে তেওঁ পইচাও হেৰুৱালে, বন্ধুতো হাবিল।

সমালোচনা আৰু আত্ম-সমালোচনা

মোৰ যে কেইজনমান ভাল সমালোচক আছিল সেই বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই। সাহিত্যিক মহলৰ ভোজত মোৰ বিষয়ে ভাল কথা কোৱা শূভাকাংক্ষী সকলৰ কথা মই কোৱা নাই—আব্দু অনিচ্ছাকৃতভাৱে মোক অপমান কৰি কথা-কোৱা সকলৰ বিষয়েও কোৱা নাই।

মই অইন মানুহসকলৰ কথা কৈছো। মোৰ কাব্যৰ বিষয়ে লিখা কিতাপ-বোৰৰ ভিতৰত—উৎসাহী বন্ধক সমালোচক সকলৰ লিখা কিতাপৰ বাহিৰে—বাৰ্ছিয়ান লেখক লেন্ড অস্পোভাটকৰ কিতাপখনক প্ৰেৰ্ত্ত বুলি ভাবো। এই ডেকা লেখক জনে ইমান কষ্ট কৰিছিল যে এইবাবেই তেওঁ স্পেনীয় ভাষা শিকি লৈছিল। তেওঁ মোৰ কাব্যক ডাৱ আব্দু ভাষাৰ অতীত আব্দু অৰ্থবহ কৰি তুলিব খুজিছিল। ভৱিষ্যতৰ পথভূমিক বিচাৰ কৰি উত্তৰ গোলাৰ্ধৰ তেওঁৰ দেশক জ্ঞানৰ পোহৰত উজলাইছিল।

এমিৰ বোডিৰগেজ মোনিগাল এজন প্ৰথম শাৰীৰ সমালোচক—মোৰ কবিতাৰ বিষয়ে তেওঁ 'গতিহীন বাটবুৱা' নামে এখন কিতাপ প্ৰকাশ কৰিছিল। চকুৰ পচাৰতে মানুহে বুদ্ধি পায় যে এই মানুহজন কাবো ধামাধৰা মানুহ নহয়। তেওঁ তৎক্ষণাত বুদ্ধিছিল যে মই মোৰ ঘৰৰ পৰা এখোজও নোলোৱাকৈ বা নিজৰ দেশ নেবাকৈ, বা এনেকৈ নিজৰ ব্যক্তিগত বিসৰ্জন নিদিয়াকৈ ঘূৰি ফুৰিব খোজো। মোৰ প্ৰিয় এখন অপৰূপ বহন্য উপন্যাস মুনণ্টোনত এখন ছবি আছে। এজন বয়সীয়া ইংৰাজ ভগ্নলোকে গাত কম্বল মেৰিয়াই, গধুৰ ফ্লককোট বা তেনে কিবা এটা পিন্ধি, এখন হাতত কিতাপ এখন লৈ, অইনখন হাতত পাইপ লৈ তেওঁৰ জুইশালৰ সমুখত বহি আছে। দূটা কুকুৰে তেওঁৰ ভৰিৰ কাষত উম লৈ কলমতিয়াই আছে। মইও তেনেকৈয়ে সাগৰৰ পাৰত মোৰ ঘৰত জুইশালৰ কাষত উম লৈ, পাৰলৈ টান কিতাপ পঢ়ি, পাইপ হুপি চিৰকাল কটাব খোজো।

আমাডো আলান্সোৰ কিতাপ পাবলো নেৰুডাৰ কবিতা আব্দু ষ্টাইল-ক বহুতে খুব মূল্যবান কিতাপ বুলি ভাবে। তেওঁৰ উগ্ৰ মতবাদৰ, ভাৰি ভিতৰত আব্দু অথবা বাস্তৱতাৰ মাজত বিভিন্ন তৰপৰ অনুসন্ধানৰ পৰা বহুত স্নোগ্ৰাহী কথা জনায়। তাৰ উপৰি কবলৈ গলে আলান্সোৰ কিতাপখনেই

আমাৰ সাহিত্যত সম-সাময়িক কবিৰ কাম লৈ প্ৰথম গভীৰ চিন্তাভাৱনাক সন্মুখত কৰিছে। সেইবাবে মই নিজকে খুব সন্মানিত বুলি ভাবো।

মোৰ কবিতাৰ অধ্যয়ন আৰু ব্যাখ্যা বৃদ্ধিবলৈ বহুত সমালোচকে—ভেঙ-লোকৰ ভিতৰত আমাৰো আলোচ্যো নিজেও একজন—মোৰ কাষলৈ আহিছিল। প্ৰশ্ন সূচি মোক ঠেকত পেলাই মোৰ কবিতাৰ এটা স্পষ্ট ব্যাখ্যা কৰিছিল—কিন্তু সেই সময়ত মই ভেঙৰ বহুত কথা বৃদ্ধি পোৱা নাছিলো।

কোনো কোনোৱে মোক পৰাবাস্তৱ কবি বুলি ভাবে—অইন কোনোবাই আকৌ বাস্তৱবাদী কবি বুলি কয়, কোনোবাই আকৌ মোক কবি বুলিয়েই নাভাবে। ভেঙলোক সকলোৱে অলপ অলপ সঁচা—আৰু অলপ ভুল। “বোঁছৰ্ভেণ্ডিয়া এন লা টিয়েৰা” আৰু “টেণ্টেটিভা ডেল হম্বাৰ ইনফিন্টো” পৰাবাস্তৱ বৃদ্ধৰ ৰম্যমা দিনত লিখা বা লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰা হৈছিল। কিন্তু আমি সকলো সময়তে তাৰিখক বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰো। জগতৰ আকাশে বতাহে কবিতাৰ বেগু, পৰাগবেগুৰ দৰে পাতল, আৰু সীহৰ দৰে কঠিন, উৰি ফুৰিছে। আৰু তাৰ ফলত গুটিবোৰ, ধানৰ পথাৰৰ আলিত, নহলে মানুহৰ মগজত সিঁচৰতি হৈ পৰে—সকলোতে হয় নব বসন্ত, নহলে বৃদ্ধৰ পৰিবেশ সৃষ্টি হয়—হয় ফুলফল নহলে কিবা ক্ষেপণাস্ত্ৰ সজা হয়।

বাস্তৱবাদীতাৰ বিষয়ে মোৰ নিজৰ স্বাৰ্থতে মই কব লাগিব যে বাস্তৱবাদীতাক মই ঘিণ কৰো। তাৰ উপৰি কাব্য পৰাবাস্তৱ বা বাস্তৱ হব নালাগে, যদিও ই বাস্তৱতা-বিৰোধী হব পাৰে। ই বৌদ্ধিক বা অৰৌদ্ধিক ভাৱেই বাস্তৱ-বিৰোধী—তাৰ মানে কাব্যৰ সকলো গুণ লৈয়ে।

মই কবিতা ভাল পাওঁ—কাব্যৰ সাৰবস্তুৰ বস, সাহিত্যকৰ্মৰ আৱণ্যক প্ৰাচুৰ্য, মই এইবোৰ সকলো ভাল পাওঁ, এনেকৈ কিতাপৰ শিছফালও মোৰ প্ৰিয়—কিন্তু কোনো মাৰ্কামাৰা তত্ত্ববাদীৰ অভিমত যে মই এইবোৰ ভাল নাপাওঁ, জীৱনৰ সবল ধাৰাৰ দৰে কোনো বিশেষ মতবাদ নথকা আৰু শ্ৰেণী বিভেদত বিভক্ত নোহোৱা কিতাপহে মই বিচাৰো।

ওৱাল্ট হুইটমেন আৰু মাৰ্সাকোভস্কিৰনট নামক ক নিঃসন্দেহে মই পছন্দ কৰো—অৰ্থাৎ এনেসকলে লেখকৰ কিতাপত যিবোৰ নায়কক কোনো ধৰা বন্ধা ক্ষমতাৰ ভিতৰত বন্দী কৰি ৰখা নাই—দুখকণ্ঠৰ ভিতৰেদি আমাৰ দৈহিক জীৱনৰ লগত ভেঙক সাক্ষৰি লৈ তাক ভাঙপানী আৰু জীৱনৰ সপোনবোৰক জলতীয়া কৰি লৈছে—ভেঙলোকৰ কিতাপেই মোৰ প্ৰিয়।

সমাজবাদী সমাজে গাঁতৰ ব্দগৰ কাল্পনিক ভাৱনাক সংৰত কৰিব লাগিব। এই সমাজত বিজ্ঞাপনৰ প্ৰচাৰপত্ৰক বস্ত্ৰ খিনিভকৈ বোঁচ দাম দিয়া হয়, সাৰ বস্ত্ৰক আওকান কৰা হয়। কিন্তু এজন লেখকৰ গভীৰ বাসনা হল ভাল কিতাপ লিখা। উত্তৰ আমেৰিকাৰ মানুহ ওৱাল্ট হুইটমেন আৰু ছোভিয়েতৰ মায়াকোভস্কিৰ গৃহবুদ্ধৰ অশান্ত বগন্ধেত দেখা নিশ্চিত নালকৰ বাবে মোৰ অন্তৰৰ দুৱাৰ খোলা, কিন্তু বিষয় সাজত সজা লোটাৰমটৰ নালক, লা বগৰ হুদ্দনিয়াহ পেলোৱা নাইট, আৰু বোড'লেয়াৰৰ আঁহৰ নালকৰ বাবে মোৰ অন্তৰত ঠাই আছে। সৃষ্টিৰ এই পুণ্যফল বেলেগাই বখাত সাৱধান হবা — কাৰণ আমি তেনেকৈ আমাৰ অন্তৰ উদগাব পাৰো। আমাৰ জীৱনৰ ওৰ তেনেকৈয়ে পৰিব পাৰে। সাৱধান! আমি কৰিব কাৰত দাবী জনাব পাৰো যে তেওঁ আহি বাস্ত্যত ৰাইজৰ লগত বুদ্ধত ভাগীদাৰ হওক, পোহৰ আৰু একাৰ দিনবোৰত লগৰীয়া হওক।

সম্ভৱতঃ গোটেই পৃথিবীতে কৰিব সদায় সেইটোৱে নিৰ্দিষ্ট বাধ্যবাধকতা। ৰাজবাটলৈ ওলাই গৈ ইটো সিটো সংগ্ৰামৰ ভাগ লবলৈ ঘোঁৰাটোতেই কাব্যৰ সন্মান বাঢ়িছিল। মানুহে বিদ্রোহী আখ্যা দিলেও কবিয়ে ভয় খাই পলাই নাহিছিল। কাব্য মানেই বিদ্রোহ, ধ্বংসকাৰী বুলি কলেও কবির ঠেহ নালাগে। সকলো মতবাদ চেৰ পেলাই জীৱনে আত্মক নিতৌ নতুন গুণত বিভূষিত কৰে। বীজে যতে ততে শাহ মেলে। মনৰ সকলো ভাৱনাই ফলে ফুলে বিকশিত হৈ সুন্দৰ শোভাময়। নিতৌ নতুন দিনকালৰ বিৰাট পৰিবৰ্তনৰ বাবে ৰখি থাকো। নিয়ম শৃংখলাৰ সলনি আমি থকুৱাৰ দৰে সোপাসোপে গিলি খাব খোঁজো। বসন্ত সদায় বিদ্রোহী।

মোৰ ষিখিনি আছিল মই চব দি দিলো। মোৰ কবিতাক মই মানুহৰ মাজলৈ পঠিয়াই দিলো কেতিয়াবা সেইবাবে আঘাত পাই মোৰ তেজ ওলাইছে, আৰু বাতনা ভোগ কৰিছো, কেতিয়াবা আকৌ ষশস্যৰ মূখ দেখি জীৱন ৰাপন কৰি শলাগ লৈছো। কেতিয়াবা ইটো সিটো বিষয় লৈ মানুহে মোক ভুল বুদ্ধিছে আৰু তাকো একেবাবে বেয়া লগা নাই।

একোৱেডৰৰ এজন সমালোচকে কৈছে যে মোৰ কিতাপ “লা উভাহ ই এল. ভিয়েটো-ত ছ’পুঠাৰ বোঁচ আচল কবিতা নাই। এই মানুহজনে মোক কিতাপখন ৰাজনৈতিক বিষয়ৰ কিতাপ বুলি ভালমনেৰে পঢ়া নাছিল। কোসেচ

কোনোবা অতি ৰাজনৈতিক সমালোচকে মোৰ “ৰেছিডেন্সিয়া এন লা টিয়েৰা” কিতাপখন পঢ়িবলৈ ভাল নাপাইছিল কাৰণ তেওঁলোকৰ মতে এই কিতাপখন বেচি অন্তৰ্দ্বন্দ্বী আৰু বিষাদপূৰ্ণ। এনেকৈ জৱান মেৰিনেল্লোৰ দৰে প্ৰখ্যাত লেখকেও নৈতিক কাৰণে ইয়াক দোষী বুলি আগতে কৈছিল। মোৰ মনেৰে দহইয়ো দলেই একে ভুল কৰিছে আৰু তাৰ গদ্বিৰিত একেই কাৰণ।

মইও মাজে সময়ে ‘ৰেছিডেন্সিয়া এন লা টিয়েৰা’ বিষয়ে কটু কথা কৈছো —কিন্তু তাকে কবোতে মই ইয়াৰ কাব্যধৰ্মীতাৰ কথা ভবা নাছিলো ইয়াৰ কঠোৰ নৈৰাশ্যবাদী সুৰটোৰ কথাহে কৈছো। কেইবছৰ মান আগতে হোৱা ছাৰ্ভিয়াগোৰ এটা ঘটনাৰ কথায় মই পাহৰিব পৰা নাই। এটি লৰাই এজোপা গছৰ গদ্বিৰিত আত্মঘাতী হৈছিল —তেওঁৰ কাষতে মোৰ এই কিতাপখনৰ এটা কবিতা “ইয়াৰ মানে ছাঁ” লেখা পাতখিলা খোলা হৈ আছিল।

“ৰেছিডেন্সিয়া এন লা টিয়েৰা” কিতাপখন একাৰ আৰু বেজাৰত ভবা হলেও মোৰ কিতাপবোৰৰ ভিতৰত ইয়াক এখন লেখত লবলগীয়া কিতাপ বুলি মোৰ ধাৰণা। আৰু “লাছ উভাছ ই এল ভিয়েটো” হল বহল ঠাই আৰু অসীম অনন্ত পোহৰৰে ভৰা কিতাপ —মোৰ কাব্য জগতত ইয়াকো অকমাণি ঠাই দিয়া উচিত। এইবোৰ কণ্ঠতে মই জানো পৰস্পৰ-বিৰোধী কথা কোৱা নাইনে?

সঁচাকৈয়ে “লাছ উভাছ ই এল ভিয়েটো” খনৰ প্ৰতি মোৰ মনত এডুৰ্ণৰি কোমল ঠাই আছে কাৰণ বোধহয় মোৰ সকলো কিতাপৰ ভিতৰত এইখনেই বৃদ্ধিবলৈ টান কিতাপ, অথবা ইয়াৰ পঢ়োবোৰতে মই প্ৰথমতে পৃথিবীত মোৰ ভ্ৰমণ আৰম্ভ কৰিছিলো। ই বাটপথৰ ধূলি বোকা সনা আৰু নৈৰ পানীত তিওৱা। ই প্ৰাণীকুল, চিৰ প্ৰবাহমান কাল, সমুদ্ৰৰ সিপাৰৰ মই নিচিনা নজনা দেশ বিদেশৰ কথাৰে ভৰা, পিছতহে বহুত ভ্ৰমণৰ পিছত মই এইবোৰ ঠাই আবিষ্কাৰ কৰিলো। মই আকৌ এবাৰ কণ্ঠে মোৰ সকলোতকৈ ভাল-পোৱা কিতাপ এইখন।

মোৰ কিতাপবোৰৰ ভিতৰত “এণ্টাভাগাৰিও” খনেই যে সকলোতকৈ বেচি গীতিধৰ্মী সি নহয়, ইয়াৰ ভাৱনাৰ কথাও বেচি ওখলৈ বিয়পা। ইয়াৰ ওখমানৰ কবিতাবোৰে ভেদাভেদ, সন্মান, পাৰস্পৰিক আত্মতুষ্টি, প্ৰচলিত ৰীতিনীতি আৰু বাধ্যবাধকতাক চেৰ পেলাই প্ৰস্ফুৰ্ত্ত অশ্ৰুধাক আহ্বান কৰে। ইয়াৰ মূলকথা অসন্মানৰ বাবে ই মোৰ সকলোতকৈ নিজা কিতাপ। ইয়াৰ বিজ্ঞাপণও

বেচি বাবে ই সকলোতকৈ প্ৰধান মোৰ নিজৰ বঢ়িচি অনূসৰি ই এখন ভয়ানক কিতাপ, সত্যৰ নিমখীয়া সোৱাদৰে ভৰা।

“অ’ডাছ এলিমেন্টালিছ বোলা” কিতাপখনত মই একেবাৰে পোনৰ পৰা কবিতাক আদিম অৱস্থাৰ পৰা, জন্মৰ পৰা আৰম্ভ কৰিম বুলি ধিৰাং কৰিছিলো। বহুত কথা—যিবোৰ বাবে বাবে কোৱা হৈছে, আৰু যি গান বাবে বাবে গোৱা হৈছে সেইবোৰ বৰ্ণনা কৰিবৰ ইচ্ছা কৰিছিলো। সবু লৰা এটিয়ে কাঠ পেণ্ডল চোবাই যেনেকৈ লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰে, সুৰ’, ব্ৰেকবোৰ্ড’, ঘড়ি বা পৰিয়ালৰ বিষয়ে ৰচনা লিখি আৰম্ভ কৰাৰ দৰে। একোকেই মই বাদ দিব খোজা নাছিলো। খোঁজ কাঢ়ি ফুৰা, উৰা মৰা সকলোকে চুই চাব খুজিছিলো, যিমানে পাবো স্পষ্টকৈ আৰু নতুনকৈ এইবোৰ প্ৰকাশ কৰিব খুজিছিলো।

উৰুগুৱেৰ এজন সমালোচকে এবাৰ চক খাই উঠিছিল কাৰণ মই শিলৰ টুকুৰা কেটামানক হাঁহৰ লগত তুলনা কৰিছিলো। তেওঁৰ মতে সবু সবু হাঁহ বা তেনে কোনো সবুজাতৰ প্ৰাণী কবিতাৰ বিষয় হ’ব নোৱাৰে। সাহিত্যৰ বঢ়িচশীলতাৰ ইমানেই কটুৱা অৱস্থা হৈছে। সৃষ্টিশীল কলাকাৰক গহীন গম্ভীৰ বিষয়ে লিখিবলৈহে জোৰ কৰা হৈছে। কিন্তু তেওঁলোকে ভুল কৰিছে। সুৰুচিৰ খুজা ধৰা সকলে নেওচা বিষয়বোৰ লৈও আমি কবিতা ৰচনা কৰিব পাৰো।

বুৰ্জোয়াৰ দাবী হ’ল বাস্তৱৰ পৰা আচুতীয়া হৈ থকা বিষয়ে কাব্য—পৰ্জিবাদৰ শেষৰ বৰ্গত স্পষ্ট কথা কোৱা কবি সকলো বিপজ্জনক। কবিয়ে যদি নিজকে এজন সবুসুৰা গোসাঁই বুলি ভাবে তেনেহলেই সুবিধা, যেনেকৈ ভাবিছিল ভিচেন্ট হুইডোৱোই। এই বিশ্বাস, এই থিতাপিলগা ভাৱনাই শাসককুলক বিচলিত নকৰে। কবিয়ে তেওঁৰ স্বৰ্গীয় নিজা ৰাজ্যত উমলয়, তেওঁক ভোট দিয়াৰ, বা ধ্বংস কৰাৰ চেষ্টা দৰ্কাৰ নহয়। নিজৰ সবগত বন্দী হৈ থাকিবলৈ মান্তি হৈয়েই তেওঁ নিজকে ভোট খুৱায়। ইতিমধ্যে মাটিৰ পৃথিবীখনে তেওঁৰ বাটত, তেওঁৰ জকমকীয়া পোহৰত ক’পে।

আমাৰ লাটিন আমেৰিকাৰ দেশবোৰত লাখ লাখ নিৰক্ষৰ মানুহ বাস কৰে—সামন্তবাদৰ ফল বা উত্তৰাধিকাৰ হিছাপে এই সাংস্কৃতিক পিছপৰা এতিয়াও আছে। সত্তৰ লাখ নিৰক্ষৰ অধিবাসীৰ গধুৰ বোজা মূৰত লৈ আমি এই কথা

কব পাৰো যে এতিয়াও আমাৰ পাঠকগোষ্ঠীৰ জন্মই হোৱা নাই। আমাৰ উচিত এই গোষ্ঠীক ততাতৈয়াকৈ জন্ম দিয়া, যাতে আমাৰ দেশীয়, আৰু অইন দেশৰ কাঁদসকলৰ কবিতা পঢ়া হয়। আমেৰিকাৰ খোলা ভাঙি, অন্তৰৰ শাহৰ উজ্জ্বল পোহৰক বাহিৰলৈ টানি উলিয়াবই লাগিব।

সাহিত্যৰ সমালোচক সকলে মাজে মাজে সামন্তবাদী প্ৰচাৰকবোৰৰ মতবাদ প্ৰচাৰ কৰি সূতী হয়। উদাহৰণ ৰূপে কওঁ—১৯৬১ চনত মোৰ তিনিখন কিতাপ প্ৰকাশিত হয়—কেম্ব্ৰিজ ডে জেন্তা, লাছ পিয়েট্ৰাছ ডে চাইল, আৰু কাটোছ ছেৰ্ভিৰ্মানিয়ালছ। মোৰ নিজৰ দেশৰ সমালোচক সকলে গোটেই বছৰটোতে সেই কিতাপবোৰৰ নামকে উল্লেখ নকৰিলে।

মোৰ কবিতা “আলটুৰাছ ডে মাচুৰ পিচ্ছু” ঘোঁতীয়া প্ৰথম প্ৰকাশিত হল, চিলিত কোনেও ইয়াৰ নাম লবলৈ সাহ কৰা নাছিল। ইয়াৰ প্ৰকাশকজনে চিলিৰ সকলোতকৈ মোটা পুস্তাৰ খবৰ কাগজ “এল মাৰকুৰিও” ৰ অফিছলৈ গল—এই কাগজখন প্ৰায় ১৫০ বছৰীয়া পুৰণা। তেওঁ গৈছিল কিতাপখন ছপা হোৱাৰ পিছত এখন জাননী দিবলৈ। খবৰৰ কাগজৰ মালিকে এই সৰ্বত্ৰ জাননী দিবলৈ মান্তি হল যে মোৰ নাম ইয়াৰ লগত নোলাব। নেইবাই প্ৰতিবাদ জনালে—“কিন্তু নেৰুডাই তো লেখক।” তেওঁক কোৱা হল—“তাত একো নহয়।”

খবৰৰ কাগজত “আলটুৰাছ ডে মাচুৰ পিচ্ছু” অনামী কবিতা হিচাবে জ্ঞাননীত ওলাল। তেনেহলে এই কাগজখনৰ ১৫০ বছৰীয়া জ্বালীদ্বৰ দাম কি? ইমান বছৰেও ই সত্য বা প্ৰকৃত ঘটনা, বা কবিতাক সন্মান কৰিবলৈ শিকা নাই।

কোঁতলাবা কোঁতলাবা মোলৈ পোনোৱা অসাৰ উগ্ৰ কোপনতা শ্ৰেণী সংগ্ৰামৰ ভিত্তি ভূবাকি মাত্ৰ নহয়, ইয়াৰ অইন কাৰণো আছে। চাৰ্লছ বছৰতকৈ বোঁচ দিন মই কবিতা লিখিছো, আৰু মোৰ কামৰ বঁটা হিছাবে কেইবাটাও সাহিত্যিক পুৰস্কাৰ পাইছো, মোৰ কিতাপ বহুত আচহুৱা ভাষাত অনূদিত হৈ প্ৰকাশিত হৈছে। তথাপি হিংসাকুৰীয়া মানুহৰ পৰা খোচ নোখোৱাকৈ বা তবোৱালৰ আগুনি খোচ নোখোৱাকৈ মোৰ এটা দিনও নাযায়। মোৰ ঘৰটোৰ কথাই ধৰক। ইছলা নেগ্ৰাত মই এই ঘৰটো কিনি লো—ঘোঁতীয়া ইয়াত বিজুলী শক্তি বা খোৱা পানীৰ দিহা নাছিল, কিতাপ লিখি খন ঘটি এই নিজান ঠাই-ডোখৰ মই মেৰামত কৰাই, সজাই পৰাই ললো। মোৰ বহুত মৰমৰ কাঠৰ মূৰ্তি

কিনিলো। পূৰ্ণা জাহাজৰ আগত বহুৱাই ধোৱা এই মূৰ্তিবোৰে যেন দীৰ্ঘ ভ্ৰমণৰ পিছত মোৰ ঘৰলৈ আহি আগ্ৰয় আৰু জিৰণি পালেহি।

কিন্তু কিছুমান মানুহ আছে লেখক, সঙ্গীতজ্ঞ আৰু চিত্ৰশিল্পীয়ে পাবলগীয়া, দেশেবিশেষে জনাজাত তেওঁলোকৰ কামৰ ফল হিছাপে বৈয়াক্তিক আৰাম পোৱাটো সহিব নোৱাৰে। প্ৰতিৱিশাশীল পূৰ্ণাৰ দিনকে আকোৱালি থকা ভাড়াটুৱা লেখকবোৰে গ্যেটেক সন্মান জনাব লাগে বুলি আটাই পাৰি আজিৰ কবিক বাঁচিবৰ অধিকাৰ দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰে। উদাহৰণৰূপে, মোৰ মটৰ গাড়ী থকা বাবে সিহঁত খঙত পগলা। সিহঁতৰ মতে গাড়ীৰ মালিক হব পাৰে মাত্ৰ কাৰবাৰী, দালাল, বেশ্যালয়ৰ মেনেজাৰ, সুদখোৰ দগাবাজবোৰহে।

সিহঁতৰ হিংসাত বেচি ইন্ধন জোগাবলৈ মই ইছলা নেগ্ৰাৰ ঘৰটো বাইজক দি যাম। কোনোবা দিনা ইয়াত ইউনিয়নৰ মিটিং বহিব, আৰু খনিৰ বন্দুৱা আৰু চহা-হজুৱাই অলপ জিৰণি লবলৈ আহিব পাৰিব। সেইটোৱে হব মোৰ কবিতাৰ প্ৰতিশোধ।

এটা বছৰৰ আৰম্ভ

খবৰ কাগজৰ এজন মানুহে মোক সোধিলে, “এই বছৰৰ আৰম্ভণিত আপুনি জগতখন কেনে যেন দেখিছে?” মই উত্তৰ দিলো, “ঠিক এই মনুহুত জনুৱাৰী মাহৰ ৫ তাৰিখে পূৰ্ণা ৯-২০ মিনিটত গোটেই জগতখন মোৰ বাবে একেবাৰে গুলপীয়া আৰু নীলা যেন লাগিছে।”

ইয়াৰ কোনো সাহিত্যিক, ৰাজনৈতিক বা ব্যক্তিগত অৰ্থ নাই। ইয়াৰ মানে হল মোৰ খিড়িকীয়েদি প্ৰকাণ্ড এডৰা গুলপীয়া ফুল—আৰু তাতোকৈ দূৰত নীলা প্ৰশান্ত মহাসাগৰ আৰু নীলা আকাশে যেন দুইয়ো দুইকো সাৰ্বটি ধৰা দেখিছো।

কিন্তু মই উপলব্ধি কৰো আৰু আমি জানো যে জগতৰ নিঃসৰ্গ দৃশ্যত অইন আৰু ৰং-ও আছে। ভিন্নতনামত অনাহৰুত ঢালি পেলোৱা ভেজৰ ৰঙৰ কথা কোনে পাহৰিব পাৰে? নাপাম বোমাত খুলিত পৰিণত হোৱা গাওঁবোৰৰ ৰং কোনে পাহৰিব?

সাংবাদিক জনৰ অইন এটা প্ৰশ্নৰ মই উত্তৰ দিলো—অইন বছৰবোৰৰ দৰে এই বছৰবোৰৰ ৩৬৫ দিনতো মই এখন নতুন কিতাপ প্ৰকাশ কৰিম। এই বঁৰষয়ে মই নিশ্চিত। এই কিতাপখনক মই মনে মনে মৰম কৰো—আদৰ

সাদৰেৰে জীৱীক বিদ্ৰাৱ চুওঁ, ইয়াৰ বিষয়টো মই মনে মনে ভাবি থৈছো, মই প্ৰতিদিনে ইয়াক লিখিছো।

“কিতাপখন কি বিষয়ে লিখা হব?”

কিনো উত্তৰ দিম বাৰু? মোৰ কিতাপবোৰতো সদায় একে বিষয়েই লিখা হয়। মই সদায় একেখনে কিতাপকে লিখো। আশাকৰো মোৰ বন্ধু-সকলে মোক কমা কৰিব; কাৰণ এই নতুন দিনৰ নতুন বছৰতো তেওঁলোকক মোৰ কবিতা নতুনকৈ লিখা একেই নতুন কবিতাৰ বাহিৰে দিবলৈ একো নাই।

এতিয়াই মাত্ৰ শেষ হোৱা বছৰটোৱে আমাৰ পৃথিৱীৰ সকলোৰে বাবে বিজয় বাতৰি আনিছে—মহাকাশ আৰু তাৰ যাত্ৰাপথত আমি বিজয়ী হৈছো। এই বছৰত সকলো মানুহেই উৰিব খুঁজিছিল। আমি সকলোৱে সপোনত মহাকাশচাৰীৰ দৰে উৰি ফুৰিছো। মহাকাশ বিজয়ৰ গোৰব আমাৰ সকলোৰে উত্তৰ আমেৰিকা বা ছোভিয়েতৰ মানুহে প্ৰথমতে গৈ জোনৰ বুকুত ভৰি দিলে নে জোনত বহি প্ৰথমতে নতুন বছৰৰ আঙুৰৰ থোপা এটা খালে সেইটো ডাঙৰ কথা নহয়।

আমি কৰি সকলেই এই আবিষ্কাৰৰ গোৰব সবহ খিনি পাব লাগে। জুদল ভাৰ্ণে—যিজনে প্ৰথমতে মহাকাশত উড়ন্ত চকৰীৰ সপোনৰ কথা কিতাপত লিখিছিল তেওঁৰ পৰা আৰম্ভ কৰি জুদল লাফৰ্গ, হাইনৰিষ হাইনে আৰু জোছ এছানছিয়ন ছিলভা লৈ—(বোডলেয়াৰ—যিজনে ইয়াৰ মোহিনী মাল্লাৰ কুফল আবিষ্কাৰ কৰিছিল—তেওঁকো নাপাহৰিব দেই) এই শেতা গ্ৰহটোক ভলভলৈকৈ বিচাৰি, গান গাই আৰু কিতাপত প্ৰকাশ কৰা হৈছিল—অইন সকলোৰে আগতে—আমি কৰিসকলেই সেইটো কৰিছিলো।

বছৰবোৰ পাব হৈ যায়—ভাগবত তোমালোকে লালকাল হোৱা, বাঢ়া, কণ্ট পোৱা আৰু জীৱনক উপভোগ কৰা। বছৰবোৰে তোমাৰ পৰা জীৱন কাঢ়ি লয়, অথবা তোমাৰ জীৱন খুঁবাই দিয়ে। বিদায় আৰু ঘনে ঘনে হয়, বন্ধুবোৰে জেলত সোমায় আৰু ওলায়। তেওঁলোকে স্নেহোপলৈ যায় বা তাৰ পৰা উভটি আহে, অহা বছৰতে তেওঁলোক শূকায়।

তোমালোকে থকা ঠাইৰ পৰা বহুত দূৰৰ দেশ। যি সকলে ঢুকায়—

ভেঙলোকৰ মৃত্যুটো সিমান বদলিৰ নোৱাৰি, তোমালোকৰ মনত ভেঙলোক জীয়াই থকা বেনেই লাগে। বন্ধুবোৰতকৈ বোচ দিন জীয়াই থকা কৰিয়ে ভেঙৰ কাব্যত শোকৰ কবিতাৰ মালা গাথে। মই কিন্তু মোৰ বন্ধুসকলৰ বাবে শোকৰ কবিতা লিখা নাছিলো—কাৰণ মোৰ মনেৰে মৃত্যুৰ বাবে এনেকৈ শোক প্ৰকাশ কৰাটো যেন এটা নিয়মৰ দৰে হৈ পৰিছে। মৃত মানুহজন তোমাৰ খুব প্ৰিয় হলেও ভেঙলোকৰ নামৰ ফৰ্দ লিখোৱাতো তুমি হৰ খোজা নাই। ১৯২৮ খৃষ্টাব্দত সিংহলত থাকোতে মই ঘোঁতলা ওছোঁপ্পা ডে জোৱাকুইন (জোৱাকুইনৰ অনুপস্থিতি) লিখিছিলো, মোৰ বন্ধু কবি জোৱাকুইন ছিফুৱেণ্টিছ ছেগাল ভেদা, আৰু তাৰ পিছত ১৯৩১ চনত বাৰ্ছলোনাভ ঘোঁতলা আলবাৰ্টো বোজ্জি গিমেনেজ ভিয়েন ভলাণ্ডো লিখিছিলো ঘোঁতলা মই ভাবিছিলো আৰু কোনো বন্ধুৱেই মোৰ আগতে নুঢ়কায়। কিন্তু বহুতেই ঢুকাল। ওচৰৰে আৰ্জেণ্টিনাৰ কবডোটা পৰ্বতত মোৰ প্ৰিয়তম বন্ধু বোডল্ফ আৰাভোজ আলফাবোই ভেঙৰ চিলিয়ান পক্ষী মাৰ্গাৰিটা আগুইৰোক বিধৱা কৰি চিৰনিদ্ৰাত নিদ্ৰিত হৈ আছে।

এই মাত্ৰ যি বছৰটো শেষ হ'ল, সেইটোত মোৰ অতি প্ৰিয় বন্ধু, সত্যৰ বন্ধক, অসত্যৰ ধম। লেহুকা দেহীয়া ইলিয়া এৰেনবুৰ্গৰ মৃত্যুৰ বাতৰি বতাহত ভাহি আহিছে। আৰু একেটা বছৰতে মস্কোত কবি ওভাৰ্ড চেভছক কবৰ দিয়া হৈছে। এওঁ গেলিয়েলা মিস্ট্ৰাল আৰু মোৰ কবিতা ৰাছিয়ান ভাষালৈ অনুবাদ কৰিছে। সেই অনুবাদ যি অকল স্বার্থ আৰু সৰ্বাঙ্গ সুন্দৰ হৈছে সেয়া নহয়, তেওঁৰ উজ্জ্বল প্ৰেমৰ চিন তাৰ প্ৰতি শাৰীত ফুটি ওলাইছে। সেই একে পথৰে পথিক হৈছে মোৰ ভাই কবি নাজিম হিকমত আৰু চেমিয়ন কিছোনেভ। আৰু বহুতো।

এন্ধাৰ বলিভিয়াত চে গুৱেভাৰাক কৰা চৰ্কাৰী হত্যাও মোৰ মূৰত ৰাম টাঙোন মাৰিছে যেন লাগিছে। তেওঁৰ মৃত্যু ঘোষণা কৰা টেলিগ্ৰামখনে গোটেই জগততে প্ৰকাৰ শীতল শিহৰণৰ ক'পনি তুলিছিল। তেওঁৰ সাহসী কবুৰ জীৱনৰ প্ৰতি প্ৰজ্ঞা জনাই লাখে লাখে শোক গীত ৰচনা কৰা হ'ল। গোটেই পৃথিৱীত কবিতা নৈ সোঁতৰ দৰে বৈ আহিল। সেইবোৰৰ বহুতৰ নাম অৱশ্যে স্বার্থ ওখ নাছিল। কিউবাৰ এজন সাহিত্যিক সেনাপতিয়ে মোক এটা শোকগীত ৰচি দিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। মোৰ এই কবিতাটো এতিয়াও লেখা হৈ উঠা নাই। মোৰ বিশ্বাস যে এনে কবিতাই তাত্ক্ষণিক প্ৰতিবাদৰ

বাহিৰেও দৃংখজনক ঘটনাৰ গভীৰ মৰ্মাৰ্থ প্ৰতিধ্বনিত কৰিব লাগে। কবিতাৰ-
টিলে মোৰ মনত আৰু মোৰ ভেজত পক নথবালৈকে মই ইয়াক লালন কৰি
যাম।

এই মহান গৰিলা নেতাজনে তেওঁৰ ডায়েৰীত মাত্ৰ এজন কবিৰ কবিতা
উদ্ধৃত কৰিছে—সেই কবিজন মই এইবাবে অভিভূত। ছাৰ্জে'ন বিটামাৰৰ
আগতেই এবাৰ কোৱা মোৰ মনত পৰিছে যে চিয়েৰা মেণ্টাত তেওঁ প্ৰায়ে
আগবঢ়ুৱা সাহসী 'দাড়িহালা গৰিলা বোলা জনক কবিতাটো পঢ়ি
শুনাইছিল। মোৰ কবিতাক কালৰ কবিতা (বৰ্লিভিয়াৰ গান) বা এলাইন
তেওঁৰ ডায়েৰীত তেওঁ লিখিও সাৱধানবাণীৰ দৰে এই লাইনটোত লিখা
আছিল 'সৰু মূৰদেহাটো সাহসী এজন কেণ্টেইনৰ দৰে'।

নোবেল প্ৰাইজ

মোৰ নোবেল প্ৰাইজ পোৱাৰ অন্তৰালত দীঘল গল্প আছে। বহু বছৰ
খাৰ মোৰ নাম এই প্ৰাইজৰ বাবে ৰখা হৈছিল—কিন্তু তাক কামত পৰিণত কৰা
হোৱা নাছিল।

১৯৬৩ চনত কথাটো আকৌ গহীনকৈ গৰ্মিপতি চোৱা হল। ৰেডিঅ'ত
ঘোষণা শুনো গল যে ষ্টকহোমত মোৰ নামতেই বোঁচ ভোট পৰিছে আৰু
বোধ হয় নোবেল প্ৰাইজ মইয়ে পাম। তেতিয়া মেটিলডে মই দুইয়ো আমাৰ
গৃহস্থলিৰ তিনি নম্বৰ আঁচনিখন কামত লগালো। খোৱাবোৱাৰ দিহা
আৰু লাল পানীৰ জোগাৰ কৰিলে ইছলা নেগ্ৰাৰ পুৰণি গেটটোত এটা প্ৰকাণ্ড
তলা লগালো। লগতে মই চাইমেননৰ কেইখনমান ৰহস্য উপন্যাসও ললো—
এই স্বেচ্ছাত অববোধ বোঁচদিনীয়া হব বুলি মই সন্দেহ কৰিছিলো।

খবৰৰ কাগজৰ মানুহ আহি ততালিকে সেইখিনি পালেহি, কিন্তু আমাৰ
পৰা তেওঁলোকে বাধা পালে। গেটত মৰা প্ৰকাণ্ড পিতলৰ তলাটো ধেনেকুৱা
দেখিবলৈ শুনীয়া, তেনেকুৱাকৈ মজবুত—এই তলাৰ বাধা তেওঁলোকে পাৰ
হৈ আহিব নোৱাৰিলে। বাহিৰৰ বেৰাখনৰ সিপিনে তেওঁলোকক বাধৰ দৰে
পায়চাৰি কৰা দেখা গল। তেওঁলোকে বাৰু কি কৰিব খুজিছিল? পৃথিবীৰ
সিটো মূৰৰ চুইডিছ অকাডেমীৰ সভ্যসকলে কথা আলোচনাৰ বিষয়ে বাৰু

মই কি কম ? তথাপিও সাংবাদিক সকলে শালগোম চেপি ভেজ উলিয়াবৰ উদ্দেশ্যটো নুলুৱালে।

দক্ষিণ প্ৰশান্ত মহাসাগৰৰ পাৰলৈ বসন্ত দেবিকৈ আহিল। সেই নিজ্যন দিনবোৰত দেবিকৈ হলেও অহা সমুদ্ৰৰ কাষৰ নিজান উছৰৰ মাজত সঞ্জিত বসন্তকালৰ লগত মোৰ চিনাকী হল। জহকালি এটোপাও বৰষুণ নপৰে। মাটিখিনি পলসুৱা, খহটা, শিলাময় এখিলাও সেউজীয়া পাত চকুত নপৰে। সমুদ্ৰৰ বতাহে জ্বাৰকালি প্ৰকাণ্ড ঢৌত নিজৰ প্ৰভাপ, নিমখ আৰু ফেনকুটিকাৰ চিন থৈ যায়। প্ৰকৃতি যেন তেতিয়া কোনোবা অভ্যাচাৰিতা কুৰ'বীৰ দৰে লাগে—সেই প্ৰচণ্ড শক্তিবোৰৰ তেওঁ অভ্যাচাৰৰ বলি।

বসন্ত হালধীয়া বৰণৰ সাজ-পাৰ পিন্ধি ওলায়হি। চাৰিওপিনে অসংখ্য অৰ্ণৱ অৰ্ণৱ হালধীয়া ফুলৰ সমাবোহ এই সব্দ ফুলবোৰ বেচ টনকিয়াল পাহাৰৰ ওপৰত, শিলাখণ্ডক আৰু একেবাৰে সাগৰৰ পানীৰ কাষলৈ আগুৱাই যোৱা ফুলবোৰ সন্মুখৰ। আমি দিনো অহাবোৱা কৰা বাটত সিহঁতক দেখি থমকি বৰ লাগে, যেন আমাক ফেৰ পাতি ধৰি কৈছে—এইয়া আমি ইয়াতে আছো। ফুলবোৰে ইমানদিন মানুহৰ চকুৰ আঁৰত কোনেও নেদেখাকৈ অদৃশ্য জীৱন-যাপন কৰিলে। ইমান দিনে শূকান মাটিত অলপ বৰ্ষ নোপোৱাকৈ সিহঁতে আওহেলা সহিলে, আৰু এতিয়া প্ৰাচুৰ্যক ঠাই দিবলৈকে টান হৈ পৰিছে।

তাৰ পিছত লাহে লাহে অৰ্ণৱ অৰ্ণৱ শেতাফুলবোৰ বদৰ তাপত মৰহি যায়, ঘোৰ বেঙুনীয়া বঙৰ ফুলে তেতিয়া চাৰিওদিশ ঢাকি পেলায়। বসন্তই ক্ষণে ক্ষণে অন্তৰৰ ৰং বদলায়। প্ৰথমে হালধীয়াৰ পৰা নীলা আকৌ তাৰ পিছত ৰঙা। এই এখানি নামহীন ফুলবোৰে কেনেকৈ এটাৰ পিছত এটাকৈ বহন সলায় বতাহে যেন দিনো এটাকৈ ৰং জাৰি জোকাৰি পেলাই দিযে আৰু তাৰ পিছদিনাই অইন এটা ৰং ছটিয়ায়। যেন বসন্তৰ পতাকাৰ ৰং সেই নিজান পাহাৰবোৰত সলনি হৈ গৈ থাকে যেন পৃথিৱীৰ সকলো সাধাৰণতন্দ্ৰী দেশে পতাকা লৈ আহি সেই ঠাইত যোগ দিছেহি।

বহুবৰ এই সময়ত উপকূল ভাগত কেঁকটাছ গছত ফুল হয়। এই এলেকাৰ পৰা বহুত দুৰত, এণ্ডিজ পৰ্বতৰ কেঁকটাছ গছবোৰ দৈত্যৰ দৰে, গাৰি দিয়া কাঁহিটিয়া গছবোৰে শাৰি শাৰি শত্ৰুপক্ষৰ সেনাৰ দৰে। কিন্তু উপকূলত এনেকুৱা কেঁকটাছ গছ সব্দ সব্দ, ঘূৰণীয়া। মই কোনো কোনো গছৰ মূৰত

কুৰিটাকৈ তেজস্বী কলি ফুল থকা দেখিছো—বেন কোনোবাই আহি সেই খিনিত তেজস্বী টোপালহে ধৈ গৈছে, কোনোবা খঙাল গোসানীৰ প্ৰতি নৈবেদ্য হৈ সজাই ধৈছে। এই কলিবোৰ ফুল উঠে। মহাসাগৰৰ বগা ফেন ফুটুকাৰ ওপৰত হেজাৰ হেজাৰ কেকটাছে ফুলাম শোভা লৈ বিৰাজ কৰে।

আমাৰ দেশৰ পূৰ্বৰি চন্দ্ৰৰি গছৰ ফুল ফুলিলেই ই আত্মঘাতী হয় যেন লাগে। এই গছডাল নীলা আৰু হালধীয়া বৰণৰ। প্ৰকান্ড আৰু মজ্জহীয়া। মোৰ দূৰাবদলিত এনে এডাল গছ আজি দহ বছৰতকৈ বেশি দিন জীয়াই আছে। ওখ হৈ সি মোক চেৰ পেলাই গৈছে। আৰু এতিয়া ইয়াত ফুল ফুলিছে এডাল বলী সেউজীয়া-বাঠি গছডালৰ পৰা ওলাই এতিয়া প্ৰায় ৭ মিটাৰ মান ওখ হৈছে, এই বাঠিডালৰ মাজে মাজে শূকান ফুলৰ থোপা, পাতলকৈ সোণোৱালী মিহি বেণুৰে ফুলবোৰ ঢকা। লাহে লাহে আমেৰিকাৰ এই গছবোৰৰ প্ৰকান্ড পাতবোৰে তলমূৰ হৈ মৰাহি যায়—এনেকৈ গছডাল মৰি যোৱা অকণি অকণি ফুলবোৰৰ কাষত আৰু এবিধ প্ৰকান্ড ফুল ফুলে। আমাৰ দেশৰ বাহিৰে অইন কোনো ঠাইৰ মানুহে ইয়াক চিনি নাপাব। ই মাত্ৰ কুম্ভেৰ দেশৰ সাগৰৰ পাৰতহে গজে। এই গছৰ নাম চাহুৱাল (পূৰ্বা চিলিগ্ৰেচ) বোপাককাৰ দিনৰ এই গছজোপাক আৰা কাউনিয়ান সকলে পূজা কৰিছিল। প্ৰাচীন আৰাকাউনিয়ান আৰু নাই। তেজ, মৃত্যু, সময় আৰু পিছলৈ আলেশ ডি এৰিছিলৰ পৌৰাণিক গানবোৰে এটা জাতিৰ প্ৰাচীন বুৰঞ্জীৰ ওৰ পেলালে। এই জাতিটোৰ দেহাটো বোকা পানীৰে গঢ়া, ভৌগোলিক কাৰণেই এওঁলোক নিৰবীহ আছিল। চকু খাই সাৰ পাই উঠি শত্ৰুৱে আক্ৰমণ কৰা নিজৰ দেশখন বন্ধা কৰিবলৈ তেওঁলোকে বহুত চেষ্টা কৰিছিল। চাহুৱাল গছত আকৌ ফুল হোৱা দেখিলে—বহু শতাব্দীৰ বিস্মৃতিৰ গৰ্ভৰ পৰা বজ্জন্তু মৃত্যুৱে তৰপে তৰপে মাটিৰে পুতি থোৱা সময় ভেদি ইয়াক ফুলা দেখিলে মই বিশ্বাস কৰো যে আমাৰ আমিত্ব স্বেৰ, আমি কি হৈছো সেইটো জনা সখেও পৃথিবীৰ অতীতে মাটি ভেদি ওলাবই। মাত্ৰ পৃথিবীখনেই নিজৰ স্বভাৱ নসলোৱাকৈ আগবাঢ়ি গৈ আছে।

কিন্তু মই এই ফুলৰ বৰ্ণনা দিবলৈ পাহৰি গৈছো।

ই এবিধ বেলেগ ধৰণৰ গছ, পাতবোৰত চোকা কৰতৰ দৰে দাঁত আছে। সেউজীয়া জুইৰ দৰে ই বাটেপথে শোভা পায়। বহুসময় সেউজীয়া

চুনীভবা ভৰোৱালৰ দৰে পাত্ৰবোৰ—ভাব মাজে মাজে হঠাৎ এপাহ প্ৰকাশ
ফুল—এখোপাহে মাত্ৰ উপজিছে গছডালৰ কঁকালৰ পৰা। মানুহৰ সমাল
ওখ যেন এপাহ প্ৰকাশ সেউজী গোলাপ। মাত্ৰ এই ফুল। অকণি অকণি
বহুত ফুল মিলি এই এটা সেউজীয়া দৌলৰ আকৃতিৰ ফুল—মুখত
সোণোৱালী ৰেণু সনা। সাগৰৰ পোহৰে এই ফুল পাহি জ্বলিকাই ৰাখিছে।
এনে প্ৰকাশ ডাঙৰ সেউজীয়া ফুল মই মাত্ৰ ইয়াতহে দেখিছো। যেন
সাগৰৰ ঢৌৰ ওপৰত নিঃসঙ্গ এটা স্মৃতি সোধ।

আমাৰ দেশৰ হজুৱা জালোৱা বন্ধু সকলে সৰু ফুলৰ এবিধ গছৰ নাম
পাহিৰি গল—এতিয়া ইয়াৰ আৰু কোনো নাম নাই, তেওঁলোকে ভিলিভিলকৈ
ইয়াক পাহিৰিলে, ফুলটোৱেও ইয়াৰ গোঁৱৰ হেৰুৱালে, সকলোবোৰ মিলি
বিস্মৃতিৰ গৰ্ভত লীন হল, যেনেকৈ এণ্ডিজ পৰ্বতত বৰফে ঢকা শিলগুটি-
বোৰক নৈৰ সোঁতে উটুৱাই আনি মানুহে আহবাহ নকৰা সাগৰৰ নিজান
উপকূলত এৰি থৈ যায়। হালোৱা আৰু জালোৱা, খনিমজুৰ আৰু চোৰাং
কাৰবাবীবোৰে নিজৰ খহটা জীৱন, সদায় মূছাভয়ত শঙ্কিত, কৰ্তব্যত
অবিচল; পৰাজয়ত মোলান মুখ লৈ দিন নিয়ায়। অনাবিস্কৃত অঞ্চলত
বীৰত্ব দেখুৱালেও খিৰ্খিতি বিয়পি নপৰে। এই অঞ্চলবোৰ আৰু ইয়াৰ
পানবোৰ একেবাৰে নামহীন মানুহৰ শোণিতৰে ৰাঙলী, নামহীন ফুলেৰে
শোভিত।

এনে এবিধ ফুলেই মোৰ গোটেই ঘৰটো আগুৰি আছে। ফুলটোৰ ৰঙ
নীলা। দীঘল, পোন, জলমলীয়া আৰু লিকটা ঠাৰি। আগত এধানি
এধানি অতি নীলা, কম নীলা ফুল খোপা লাগি ফুলি আছে। সকলো মানুহ
নামৰ প্ৰাণীৰ শ্ৰেষ্ঠতম নীলা ৰং দেখাৰ কামতা আছেনে নাই মই নাজানো,
মাত্ৰ বহু বহু কেইজনমানৰ চকুতহে ই পৰে নেকি? অইনবোৰৰ কাষত ই
লুকাই অপেখাই থাকে নেকি? কোনোবা নীলা দেৱতাই তেওঁলোকক ইয়াক
দেখাৰ কল্পনামাজিৰ পৰা বঞ্চিত কৰি ৰাখিছে নেকি? অথবা ই মাত্ৰ মোৰ
নিজৰ দৃষ্টিৰ গুণ। এই নিৰ্জনতাত লালিত-পালিত হৈ, এই বিদ্ৰোহী
বসন্তত নীলা ভৰাফুল নীলা ফুলনি এডৰাত চোঁ তুলি আছে—আৰু এই
নীলিমাত্ৰ নীলা দেখি মই গৰ্ভিত হৈছো, আনন্দত উদ্ভাসল হৈ পৰিছো।

একেবাৰে শেষত মই এবিধ ফুলৰ নাম লওঁ, এই ফুলগছ অইন কোনো
দেশত আছেনে নাই মই অজানো। কিন্তু ইয়াত সিহঁত আছে লাখে লাখে—

ভিনিচুকীয়া আঙুলিৰে যেন সিহঁতে আমাক টানি লৈ যায়। বসন্তই এই সেউজীয়া আঙুলিবোৰক যেন আপদুৰ্গীয়া মণি মৃদুভাৱে সজাই পৰাই দিয়ে। এই গছৰ এটা গ্ৰীক নাম আছে—আইজোৰ্ণাৰ্চি—ই যেন সাগৰৰ পিনৰ পৰা আহি মাটিৰ আৱৰ্ণ কৰিছে—সমুদ্ৰৰ সেউজীয়া গছৰ পৰা ওলোৱা জেউতি—বহুত দূৰত বৰুণ দেৱতাই তেওঁৰ মদৰ ভৰালত থোবা কমলা বৰণীয়া আঙুৰৰ থোপা চেপি উলিওৱা বসৰ দৰে।

ৰেডিঅ'ত এইমাত্ৰ ঘোষণা কৰা হ'ল যে এজন ভাল গ্ৰীক কবিয়ে বিখ্যাত পুৰস্কাৰটো পালে। সাংবাদিক সকলে গলগৈ। অৱশেষত মেটিলডে আৰু মই শান্তি পালো। আমি গহীন হৈ পুৰণি গেটখনৰ পৰা প্ৰকাণ্ড তলাটো খুলি থলো। যাতে আগৰ দৰে আমাৰ ওচৰলৈ মানুহে বিনা বাধাত আহবাহ কৰিব পাৰে, বসন্তৰ দৰে।

আবেলি চুইডেনৰ ৰাষ্ট্ৰদূতজনে তেওঁৰ ঘৈণীয়েকৰ সৈতে মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ আহিল। সমুদ্ৰৰ এটা খৰাহীত ভৰাই তেওঁলোকে আমাৰ বাবে মিঠাই আৰু মদৰ বটল লৈ আহিছিল। মই যে পুৰস্কাৰটো পামেই সেই বিষয়ে তেওঁলোক নিশ্চিত আছিল, আৰু পোৱাৰ পিছত ঘটনাটোৰ বাবে উৎসৱ পালন কৰিবলৈ এইখিনি তেওঁলোকে আগতে সাজু কৈ ৰাখিছিল। আমি কিন্তু সচাকৈয়ে মন বোৱা কৰা নাছিলো। প্ৰাইজটো পোৱা গ্ৰীক কবি স্বাস্থ্য পান কৰি যোৱাৰ আগতে ৰাষ্ট্ৰদূতজনে মোক এফলীয়াকৈ মাতি নি কলে খবৰৰ কাগজৰ মানুহে মোক লগ ধৰিবলৈ আহিব বুলি মই জানো। এই কবিজনৰ বিষয়ে মই কিন্তু একো নাজানো। ছেফেৰিছ কোন আপুনি জানেনে?

মই সন্তোষে উত্তৰ দিলো—“তেওঁ কোন মইও নাজানো।”

মুখেৰে স্বীকাৰ কৰক বা নকৰক, পৃথিৱীৰ সকলো লেখকে কোনো এসময়ত নোবেল প্ৰাইজ পাবলৈ হাবিলাস কৰে।

প্ৰাইজৰ বাবে লাভিন আমেৰিকাতো বেলেগ বেলেগ দেশে নিজা নিজা প্ৰাৰ্থী ঠিক কৰে। তেওঁলোকৰ প্ৰচাৰ কৰাৰ কিটিপ কৌশলও ঠিক কৰে। মোৰ মনেৰে তেওঁলোকৰ ভিতৰভেঁৰে কেইজনমান ঔপদ্রুত প্ৰাৰ্থীয়ে এই প্ৰাইজ পোৱা নাই। ঔদাহৰণ স্বৰূপে বোম্বলো পালেগৈ।

লেখা প্ৰচুৰ আৰু তাৰ মান ওখ। কিন্তু ভেনেজুৱালা হল তেলৰ দেশ—তাৰ মানে ধনী দেশ। তেওঁক প্ৰাইজ পোৱাবলৈ এই বিষয়টো কামত লগাবলৈ থিৰাং কৰা হল। চুইডেনত তেওঁলোকে এজন ৰাষ্ট্ৰদূত নিযুক্ত কৰিলে, যাৰ একমাত্ৰ লক্ষ্য হল গালেগচক প্ৰাইজটো দিয়া। তেওঁ দূই হাতে টকা খৰচ কৰি খানা-পিনাৰ বন্দৱস্ত কৰিলে, আৰু চুইডিছ অকাডেমীৰ সভ্যসকলৰ লেখাবোৰ ষ্টকহোমৰ মন্দ্ৰণ সংস্থাৰ দ্বাৰা স্পেনীয় ভাষাত প্ৰকাশ কৰালে। কিন্তু ফল হল হিতে বিপৰীত। অকাডেমীৰ সভ্যসকল গহীন অনুভূতি প্ৰবন মানুহ। তেওঁলোকে এই কামবোৰ ভাল চকুৰে নাচালে। বোম্বলো গালেগচে কোঁতয়াও নাজানিলে যে এজন ৰাষ্ট্ৰদূত বোঁচ দক্ষতা দেখুৱা বাবে তেওঁৰ প্ৰাপ্য এটা সন্মান তেওঁ হেৰুৱালে।

পেৰিচত মই এটা নিশ্চয় অথচ খুহুটীয়া দুখৰ গল্প শুনিছিলো। পল ভেলেৰি এই গল্পৰ নায়ক। ফ্ৰান্সত এনেকি খবৰৰ কাগজতো তেওঁ সেই বছৰৰ নোবেল প্ৰাইজ পাবই বুলি উল্লেখ কৰা হৈছিল। ষ্টকহোমত পিছদিনা পুৱা এই বিষয়ে খুব আলোচনা হৈ থকা বুলি তেওঁ শুনিছিল। খবৰবোৰে তেওঁৰ মনত প্ৰচণ্ড স্নায়ৱিক চাপ সৃষ্টি কৰিলে। সেইবাবে তেওঁ পুৱাই লাখুটিডাল হাতত লৈ কুকুৰটোৰ সৈতে ওলাই গ'ল।

দূপৰীয়াৰ সাজ খাবৰ সময়ত তেওঁ ঘৰলৈ উভটিল। আহি পাই দুৱাৰ মূখতে তেওঁ চেক্ৰেটাৰীক সন্ধানিলে, “কোনোবাই ফোন কৰিছিল নেকি।”

“হয়, ছাৰ। ষ্টকহোমৰ পৰা কেইমিনিটমানৰ আগতে এটা ফোন আহিছিল।”

খুব বিচলিত হৈ তেওঁ সন্ধানিলে, “ফোনত কি কলে?”

এগৰাকী ৰাছিয়ান মহিলাই খবৰৰ কাগজৰ অফিছৰ পৰা ফোন কৰি নাৰীৰ ভোটাদিকাৰ আন্দোলনৰ বিষয়ে তেখেতে আপোনাৰ মতামত জানিব খুজিছিল।

অলপ বিদ্ৰূপ মহিলাই ভেলেৰিয়ে নিজেই মোক এই গল্পটো কৈছিল। সঁচাকৈ দুখৰ কথা হল যে এই প্ৰকৃত মহান প্ৰেৰ্তা কবিজনে প্ৰাইজটো কোঁতয়াও নাপালে।

মোৰ নিজৰ বিষয়ে কৰলৈ গলে—মই নিজে জানো যে মই প্ৰাইজটো পাবলৈ কোঁতয়াও তদবিষ কৰা নাছিলো। চিলিৰ এজন পণ্ডিত মানুহে গেরিয়েলা

মিশ্ৰালক শলাগি লিখা এখন কিতাপত মই পৰিছিলো যে আমাৰ দেশৰ এই দূত চৰিত্ৰৰ মহিলা গৰাকীয়ে তেওঁক প্ৰাইজ দিবলৈ বহুতলৈ চিঠি লিখিছিল— তেওঁৰ সৎ চৰিত্ৰৰ লগত অৱশ্যে ইয়াক খাপ খুৱাব নোৱাৰি, কিন্তু নিজৰ প্ৰাইজ পোৱাৰ বিষয়ে বোধহয় তেওঁ এনেকৈ অলপ আগুৱাব খুজিছিল। মই এই কথা সঁচাৰি নিজৰ বাবে অলপো তদাৰক নকৰিম বুলি থিৰ কৰিলো। মোৰ নামটোও নোবেল প্ৰাইজৰ বাবে উঠিছে বুলি জনাৰ পৰা (আৰু কিমানবাৰ যে উঠিছে মোৰ মনত নাই)—মই চুইডেনলৈ নাযাওঁ বুলি থিৰ কৰিলো, যদিও সব্দ কালৰ পৰা এই দেশখনৰ প্ৰতি মোৰ অন্তৰৰ টান আছে। গোষ্ঠা বালি-২ বোলা এগৰাকী মদাহী প্ৰোটেষ্টাণ্ট ৰাজকক আমাৰ সব্দকালত সেই দেশত সমাজে এঘৰীয়া কৰিছে বুলি জানি আচৰিত লাগে। আৰু মই গৈ তেওঁৰ শিষ্য হম বুলি থিৰ কৰিছিলো।

ডব্বা উপৰি প্ৰতি বছৰতে মোৰ নাম উঠাত আৰু ভোঁতয়াও সেই কাম কলৰতী নোহোৱাত মোৰ বিৰক্তি লাগিছিল। মই যেন ঘোঁৰাদোঁৰত বছৰেকীয়া প্ৰতিযোগীতাত যোগ দিয়া ঘোঁৰা—মোৰ মেজাজ বেয়া হৈছিল। অইন হাতে কোনো কোনো সাহিত্যিক আৰু জনপ্ৰিয় চিলিয়ান লেখকে চুইডছ অকাডেমীৰ উদাসীনতাৰ অপমান বোধ কৰিছিল। মানুহ এনেকৈ প্ৰায় হাঁহ হাতত পাৱ হব লগা হৈছিল।

বি হওঁক অৱশেষত মোক নোবেল প্ৰাইজ দিয়া হৈছিল বুলি সকলোৱে জানে। ১৯৭১ খৃষ্টাব্দত, মই বোঁতয়া পেৰিছত আছিলো তাত চিলিৰ ৰাষ্ট্ৰদূতৰ পদ লবলৈ মই মাত্ৰ আহি পাইছিলো—মোৰ নামটো আকৌ ওলাল। মেটিলডে আৰু মোৰ কপালত ধোপোনা বান্ধিল। প্ৰতি বছৰ নিৰাশ হোৱাৰ পিছত এই বিষয়ে আমাৰ গাত কথা নলগা যেন হৈছিল। সেই বছৰ অক্টোবৰ মাহৰ এৰাতি, আমাৰ দেশৰ পৰামৰ্শদাতা বিষয়া, লেখক জৰ্জ এডওয়ার্ডছ আহি আমাৰ ঘৰত সোমালিহ। তেওঁ কৃপণ স্বভাৱৰ মানুহ বুলি আমি জানো, মোৰ লগত তেওঁ এটা সহজ ৰাজী ধৰিব খুজিলে। মোক যদি সেই বছৰৰ নোবেল প্ৰাইজ দিয়া হয় তেন্তে তেওঁ আৰু তেওঁৰ ঘেনীয়েকক আমি পেৰিছৰ সকলোতকৈ দামী ৰেষ্টোৰাণ্ট খুৱাব লাগিব। আৰু যদি প্ৰাইজটো মই নাপাওঁ তেন্তে তেওঁ মোক আৰু মেটিলডেক তেনেকৈ খুৱাব।

মই ৰাজী হলো। মাত্ৰ কলো, “তোমাৰ বাবে আমি ভালকৈ এসাজ খাই লম ৭”

জৰ্জ এডৱাৰ্ডছৰ বাজী ধৰাৰ কাৰণ পিহিদিনা অলপ অসুস্থ বুলি
পাৰিলো। ষ্টকহোমৰ পৰা এজন বন্ধুৱে তেওঁক এই বিষয়ে ফোন কৰি
জনাইছিল—নিজে লেখিকা আৰু খবৰৰ কাগজৰ বাৰ্তাৰ লিখোঁতা এই মহিলা
গৰাকীয়ে এই বাতৰিটোত খুবজোৰ দিছিল—দুৰ্ঘণবটীয়া ঠাইৰ পৰাও মোৰ
তালৈ ফোন আহিবলৈ ধৰিলে। বুবেনছ এয়াছ মেক্সিকো, এনেকি স্পেনেও
এই বিষয়ে নিঃসন্দেহ হৈছিল। মই নিজে কোনো মন্তব্য কৰিব খোজা নাছিলো
—কিন্তু মোৰ মনৰ খোকোজা কমা নাছিল।

সেইদিনা গধূলি মোৰ একমাত্ৰ চুইডিছ বন্ধু আৰু লেখক আৰ্টুৰ
লুণ্ডভিষ্ট মোৰ ঘৰলৈ আহিল। তেওঁ চাৰি বছৰ হল চুইডিছ অকাডেমীৰ
সভ্য হৈছে, সেই সময়ত দক্ষিণ ফ্ৰান্সত ছুটি কটাবলৈ আহিছিল। বাতি
খোৱাবোৱাৰ পিছত মই তেওঁক এই গুৰুত্বৰ বাবে মোৰ কি অসুবিধা হৈছে—
ফোনৰ উত্তৰ দিওঁতে দিওঁতে কেনেকৈ আশ্বাস লগা হৈছে তাক কলো।

“আৰ্টুৰ, মই তোমাক মাত্ৰ এটা কথা কওঁ, গুৰুত্বটো যদি সঁচা হয়, তেন্তে
খবৰৰ কাগজত ওলোৱাৰ আগতে যেন মই জানিব পাবো, ছালভেডোৰ
আলেন্সিকেই প্ৰথমে মই খবৰটো দিব লাগিব। তেওঁৰ সৈতে মই বহুত বিষয়ে
বৰ্ণনাছো—খবৰটো শুনিলে তেওঁ খুব সুখী হব।

লুণ্ডভিষ্ট, অকাডেমীৰ সভ্য আৰু নিজে কবি। খুব গহীন হৈ তেওঁ
চুইডিছ চকু দুটা মেলি মোলৈ চালে। মই এতিয়াও ঠিক কৈ একো কব
নোৱাৰো। কথাটো সঁচা হলে চুইডেনৰ ৰজাই তোমাক কথাটো টেলিগ্ৰাম
কৰি জনাব বা চুইডেনৰ ৰাষ্ট্ৰদূতে তোমাক পৰিহৃত জনাব।

সেইদিনা অক্টোবৰ ১৯ নে ২০ তাৰিখ আছিল ২১ তাৰিখ পূৰ্বা দূতা-
বাসত মোৰ বাহিৰা কোঠাত খবৰৰ কাগজৰ মানুহৰে উপচি পৰিল। চুইডেন,
জাৰ্মানী, ফ্ৰান্স আৰু লাভিন আমেৰিকাৰ টেলিভিছনৰ কৰ্মীসকলে মোৰ
নীৰবতাত ধৈৰ্য্য হেৰুৱাই গোলমাল কৰিবলৈ ধৰিলে। মই কিন্তু কোনো
খবৰ পোৱা নাছিলো বাবেই নীৰৱ আছিলো। ১১-৩০ বজাত চুইডিছ
ৰাষ্ট্ৰদূতজনে মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ আহিব বুলি সুৰ্ধি পঠিয়ালে। কি
কাৰণে আহিব, তাক তেওঁ জনোৱা নাছিল। ঘৰাণাৰ গুৰুত্ব সেইবাবে কিন্তু
নকমিল—তেওঁ আহিবলৈ ভেতিয়াও দুৰ্ঘটনা দেখি আছিল। টেলিফোনৰ
চে'চেয়া শব্দ ভেতিয়াও বন্ধ নহল।

আৰু তাৰ পিছতে পৰিহৃত বোডিছ টেলিফোনত এটা খবৰ ওলাল—শেহৰ

খবৰৰ বুলেটিনত সেই বছৰৰ ১৯৭১ চনৰ সাহিত্যৰ নোবেল পুৰস্কাৰ চিৰিৰ কবিক দিয়া হ'ল ব'ৰ্লি ঘোষণা কৰা হৈছে। খবৰ মাধ্যমৰ মানুহ সকলক খবৰটো দিবলৈ মই খবৰকৈ তেওঁলোকৰ কাষলৈ গলো। সৌভাগ্যৱশ্যে সেই ম'হুৰ্ত্ততে মোৰ পূৰ্বাণ বন্ধু জী মাৰ্চিনাক আৰু আৰাগ' আহি উপস্থিত হ'লহি। মাৰ্চিনাক সন্কবি আৰু ফ্ৰান্সত তেওঁ মোৰ ডাই-তেওঁ আনন্দত কিৰিলি পাৰি উঠিল। আৰাগ' আৰু তেওঁ এই খবৰত মোতকৈ বেচি আনন্দ পোৱা যেন পালো। সাংবাদিক সকলৰ প্ৰশ্নবান তেওঁলোক দুজনৰ সহায়ত কোনোমতে ফালিৰ কাটি আহিব পাৰিলো।

মোৰ সেই সময়ত অসুখ আছিল। এটা অপাৰেছন কৰাৰ পিছত গাত বেজ নাছিল আৰু খবৰকবক কৈহে খোজি কাটিব পাৰিছিলো। বেচি লৰচৰ কৰিবৰ মোৰ অলপো ইচ্ছা নাছিল। সেইদিনা ৰাতি বন্ধুবান্ধৱ সকলে মোৰ তাত খাবলৈ আহিল। ইটালীৰ মাষ্ট্ৰা, বাৰ্ছিলোনাৰ গাৰ্ছিয়া মাৰ্কু'ৱেজ, মেস্সিকোৰ চিকোইৰছ, কাৰাকাছৰ মিগুয়েল অটাবো ছিলভা, পোৰছৰ আৰ্চু'বো কামাটো ৰামবেজ—সকলোৱে এই ভোজত যোগ দিলেহি, চিৰিৰ মানুহ কালোঁছ ভাছানো বোমৰ পৰা মোৰ লগত ষ্টকহোমলৈ যাবলৈ আহিল।

পাহাৰৰ সমান গুথ হৈ উঠা টেলিগ্ৰামবোৰৰ গোটেইবোৰ মই আজিও পৰি শেষ কৰি উঠিব পৰা নাই, চিঠিবোৰৰ ভিতৰত এখন চিঠি মোৰ কেনেবা কেনেবা লাগিল। তাত মোক ভয় দেখুৱা হৈছিল। দুটা জাভৰ এজন মানুহে হ'লান্ডৰ পৰা এই চিঠিখন লিখিছিল। খবৰৰ কাগজৰ পৰা তেওঁ কেইটামান টুকুৰা কাটি চিঠিৰ লগত পঠিৱাই দিছিল আৰু এই কথা লিখা আছিল— “ব'টিছ গায়ানাৰ জৰ্জ টাউনৰ উপনিবেশ-বিৰোধী আন্দোলনৰ মই প্ৰতিনিধি।” ষ্টকহোমত নোবেল প্ৰাইজ দিয়া উৎসৱত উপস্থিত থাকিবলৈ মই এখন অনুমতি পত্ৰ খুজি পঠিৱাইছিলো। চুইডিছ দূতাবাসে মোক খবৰ দিছে যে, এই উৎসৱত উপস্থিত হ'বলৈ হ'লে সাম্ৰা পোছাক দৰ্কাৰ। কিন্তু দীঘল পিঠিৰ এনে পোছাক মোৰ নাই। ভাড়া কৰি অনা কোটও মই নিপিন্ধো কাৰণ আমেৰিকাৰ এজন স্বাধীন মানুহহৈ এনে ভাড়া কৰা কোট পিন্ধা অপমানজনক। সেইবাবে মই আপোনাক খবৰটো দিলো যে সাঁচেনীয়া বি কেইটা পইচা মোৰ আছে তাৰে মই ষ্টকহোম লৈ যাম আৰু তালৈ গৈ এখন সাংবাদিক সন্মিলন মাতি সাম্ৰাজ্যবাদী আৰু জন-বিৰোধী এই উৎসৱৰ ধুমধামক থকাৰ দিম। মই অৱশ্যে জানো যে পৃথিৱীৰ কবি সকলৰ

ভিতৰত সকলোতকৈ বিজ্ঞান কৰি সাম্ৰাজ্যবাদ-বিৰোধী আৰু জনপ্ৰিয় তেওঁক সন্মান জনাবলৈকে এই উৎসৱ পতা হৈছে।”

নবেম্বৰ মাহত মেটিলডে আৰু গটকহোমলৈ মই যাত্ৰা কৰিলো। লগত কেইজনমান পুৰণি বন্ধু গল। বিলাসবহুল গ্ৰাণ্ড হোটেলত আমাক থাকিবলৈ দিয়া হল। হোটেলৰ খিড়িকীৰ পৰা ধুনীয়া ঠাণ্ডা চহৰখন আৰু ৰাজকাৰেঙটো আমাৰ চকুত পৰিছিল। সেই বছৰৰ অইন অইন বিষয়ে পুৰস্কাৰ পাওঁতা সকলো সেই হোটেলত আছিল—পদাৰ্থবিদ্যা, ৰসায়ন, চিকিৎসা ইত্যাদি বিষয়ক, আৰু অইন বহুতো গুণগীজ্ঞানী মানুহো আছিল। তেওঁলোকৰ ভিতৰত কেইজনমান সুন্দৰ বক্তা আৰু ভদ্ৰ আচাৰ-আচৰণ আৰু কেইজনমান আছিল একেবাৰে সহজসৰল—যেন মেচিনত কামকৰা গাঁৱলীয়া শ্ৰমিকৰ দৰে—ভাগ্যই যেন হঠাৎ তেওঁলোকক কাৰখানাৰ পৰা বাহিৰলৈ টানি আনিছে। জাৰ্মানীৰ উইলি ব্ৰাণ্ট হোটেলত নাছিল—তেওঁ নবওৱেৰ পৰা গৈ শান্তিৰ পুৰস্কাৰটো আনিব। মোৰ বাবে এইটো দুখৰ, কাৰণ পুৰস্কাৰ পাওঁতা সকলৰ ভিতৰত অকল তেওঁৰ লগতে দেখা কৰি কথা পাতিবৰ মোৰ মন আছিল। পিছত অভ্যর্থনাৰ সময়তহে তেওঁক মই লগ পালো—ভেতিয়া তেওঁৰ লগত তিনি চাৰিজন মানুহ আছিল।

আচল উৎসৱটোত যোগ দিবলৈ আমি আগতে মহড়া দিব লগীয়া হৈছিল। চুইডিছ কায়দাকানুনে আমাক আচল উৎসৱ হবলগীয়া ঠাইতে এইবোৰ শিকাইছিল। হোটেলত থকা এই গণ্যমান্য গহীন গম্ভীৰ মানুহ সকলে পুৱাতে গৈ উৎসৱ হবলগীয়া খালি ঘৰটোলৈ, একেবাৰে ঠিক সময়ত গৈ এটাও খটখটী বাদ নিদিয়াকৈ চিড়িত উঠি গৈ কঠোৰ ৰীতিনীতি মানি সোঁ বা বাওঁফালে মাৰ্চ কৰি গৈ, উৎসৱৰ দিনা বহিব লগা চকীখনত বহি চোৱাটো মোৰ খুব হাঁহি উঠা কথা যেন লাগিছিল। দূৰদৰ্শনৰ কেমেৰাৰ আগত এইবোৰ কৰা হৈছিল। ৰজা আৰু ৰাজপৰিয়ালৰ বাবে এই হল-ঘৰটোত বেলেগ আসন ৰখা হৈছিল। চুইডিছ টেলিভিছনৰ ফিল্মবিভাগে এনে অপটু অভিনেতাৰ কিয় বে এই বিহাৰ্ছালবোৰ তুলি লৈছিল মই কেতিয়াও ৰুলি নাপালো।

প্ৰাইজৰ দিনটো চেণ্ট লুছিয়াৰ বাবে উৎসৱ পালন কৰি আৰম্ভ কৰা হ'ল। পুৱা হোটেলৰ শোৱনি কোঠাৰ কাষত সুৱলা সজীভত মোৰ টোপনি ভাঙিল। তাৰ পিছত স্কাণ্ডি নোভানান গাভৰু সকলে মূৰত ফুলৰ মুকুট পিন্ধি, হাতত

মোম জ্বলাই লৈ ভাৰ পোহৰত জ্বলিকা মূখেৰে মোৰ কোঠালৈ সোমাই আহিল। বাতিপুৰা জলপানৰ লগত তেওঁলোকে মোৰ বাবে এখন ধুনীয়া পেণ্টিং কৰা সাগৰৰ ছবি লৈ আহিছিল।

ভাৰ অলপ পিছতে এটা ঘটনাই শটকহোমৰ পদ্বিচ বাহিনীক ক'পাই তুলিলে। হোটেলৰ অভ্যৰ্থনা কোঠাত কোনোবাই আহি মোৰ নামত এখন চিঠি দি গলাই। বৃটিছ গান্ধীৰ জন্ম টাউনৰ চেৰাবলিয়া উপনিবেশ-বিবোধী সেই মানুহজনৰ নাম তাত চহী কৰা আছিল। ইয়াত লিখা আছিল—“মই এইমাত্ৰ শটকহোমত আহি উপস্থিত হৈছো।” সাংবাদিক সম্মেলন মাতিবলৈ কৰা তেওঁৰ চেষ্টা বিফল হৈছে। কিন্তু সক্ৰিয় বিপ্লৱবাদৰ কৰ্মী হিছাবে তেওঁ কিবা এটা কৰিবই। পাৰলো নেৰুডা হল অত্যাচাৰিত শোষিত জনগণৰ কবি—তেওঁ কিয় দীঘল কোট চোলা পিন্ধি নোবেল প্ৰাইজ লবলৈ ধৰি সেইবোৰ ভাবি এই মানুহজন এখন সেউজীয়া কোচি কিনিছে—পিঠিৰ পিনে দীঘল হৈ বৈ পৰা কোটৰ কাপোৰ টুকুৰা বা অইন কিবা লেজ-ডেজ থাকিলে তেওঁ সেইবোৰ কুচি কুচিকৈ কাটিব। তেইবাবে তেওঁ মোক হুচিয়াৰ কবি দি তেওঁৰ কৰ্তব্য পালন কৰিছে। হলঘৰৰ পিছৰ শাৰীত ক'লাবৰণীয়া মানুহ এজন থিয় হোৱা দেখিলে—তেওঁৰ হাতত এখন প্ৰকাণ্ড সেউজীয়া কোচি দেখিলে, ঘটনাটো কি আমি গম ধৰিব পাৰিম।

চুইডিছ ৰাজসভাৰ কূটনৈতিক শিষ্টাচাৰ অনুসৰি আমাক এজনকৈ ডেকা কটকী নিৰ্দিষ্ট কৈ দিয়া হৈছিল। তেওঁক মই চিঠিখন দি দিলো। মই তেওঁক কলো যে এই আধাবলিয়া মানুহজনৰ পৰাই পৰিচয় থাকোতে মই আব্দ এখন চিঠি পাইছিলো; গতিকে আমি বোচি চিন্তা কৰিব নালাগে। কটকীজনে কিন্তু মোৰ কথা নেমানিলে সকলো ঠাইতে বিচ্ছিন্নতাবাদীবোৰে মূৰি ফুৰিছে—ক'ত কি হয় কোনেও কব নোৱাৰে। শটকহোমৰ পদ্বিচক সাৱধান কৰি দিয়াটো মোৰ কৰ্তব্য বুলি তেওঁ কৰ্তব্যকাম কৰিবলৈ বেগেৰে ওলাই গল।

শটকহোমত মোৰ লগত অহা মানুহসকলৰ ভিতৰত মিক্সেল অটাবো ছিলভাও আছিল। এজন প্ৰখ্যাত উপন্যাসিক আব্দ চোকা কবি এই মানুহ-জনৰে কেৱল আমেৰিকাৰ বিবেকৰ সঠিক প্ৰতিনিধি আছিল সি নহয়, তেওঁ এজন বন্ধুত্বসল মানুহ আছিল। উৎসৱৰ ধুমধামলৈ মাত্ৰ আব্দ কেইদিনমানহে থাকী। দুপৰীয়া খোৱাৰ সময়ত মই কলো যে চুইডিছ পদ্বিচে

বুটিছ গান্ধানাব মানুহজনৰ প্ৰতিবাদ জনোৱা চিঠিখন খুব গহীনকৈ
লৈছে।

অটোৰো ছিলভাইও আমাৰ লগত একেলগে খাইছিল। ডেঙি কপাল
খুন্দিল্লাবলৈ ধৰিলে। “শুনো, সেই চিঠিখন মোৰ নিজৰ হাতৰে লিখা।
পাৱলো, মই তোমাৰ লগত ঠাট্টাহে কৰিছিলো। এড়িয়া ভেঙে আমি
কি কৰো? সেই নামৰ কোনো লেখক নাই—পুৰ্লিচে মিছাকৈ ডেঙক বিচাৰি
হাবাখুৰি খাব।”

মই ডেঙক কলো “কাৰিবাঁৱান অণ্ডলৰ এই চেৰাবল্লিয়া মানুহজনৰ হৈ
এনেকৈ ঠাট্টা কৰাৰ বাবে তোমাৰ মজা ওলাব। পুৰ্লিচে তোমাক জেলত
ভৰাব। ডেঙৰ হৈ তুমিয়েই শাস্তি পাবা।

ঠিক সেই সময়তে মোৰ ডেকা দেহৰখীয়া জনে পুৰ্লিচক সাৱধান কৰি দি
আহি আমাৰ লগত বহিলাহি। মই ঘটনাটোৰ বিষয়ে ডেঙক সৰ্বশেষ বুজাই
কলো। “এইটো ভামাচাহে—চিঠিৰ লেখকজনে এতিয়া আমাৰ লগতে বহি
খাই আছে।”

ডেঙ তৎক্ষণাত ওলাই গল। পুৰ্লিচে ইতিমধ্যেই ষ্টকহোমৰ সকলো
হোটেললৈ গৈ জৰ্জটাউন বা অইন তেনে ঠাইৰ পৰা অহা ক’লা মানুহ এজনক
বিচাৰিছে। পুৰ্লিচে যিখিনি সাৱধানতা লৈছিল তাক কৰাবলৈ মান্তি নহল।
আমি প্ৰাইজ দিয়া উছৰলৈ যাওঁতে বা নাচঘৰৰ পৰা ওলাই আহিবৰ সময়ত
চাৰিপাঁচজন বলী-ডেকা মানুহে আমাক পহৰা দি ৰাখিছিল। তেওঁলোকে
হালধীয়া চুলিৰ মজবুত গঢ়নৰ মানুহ আছিল আৰু কেচিৰে কাটিব নোৱাৰা
পোছাক পিন্ধিছিল।

নোবেল পুৰস্কাৰ দিবলৈ হোৱা উছৰৰ ৰাতিনীতি চাবলৈ বহুত দৰ্শক
আহিছিল, তেওঁলোকে খুব শৃংখলাবদ্ধ আৰু ভদ্ৰ মানুহ আছিল। ঠিক
সময়ত হাত চাপৰি বজাই তেওঁলোকে উছৰৰ নিয়মবোৰ শলাগিছিল।
বয়সীয়াল ৰজাজনে আমাৰ প্ৰতিজনৰে সৈতে কৰমৰ্দন কৰিলে, ডিপ্লোমা, মেডেল
আৰু চেকখন দিলে। আমি মণ্ডৰ নিজা নিজা আসনলৈ উভটি আহিলো।
ফুল আৰু মানুহৰে ভৰি থকা বাবে ঘৰটো যেন আগৰ দৰে বিবৰ্ণ যেন লগা
নাছিল। মানুহে কৈছিল (বা মেটিলডেক মন ৰাখিবলৈ কৈছিল) যে ৰজাই
অইনভকৈ মোৰ লগত বোচি সময় কটালে, ডেঙ মোৰ হাতখন কৰমৰ্দনৰ সময়ত
বোচি সময় ধৰি ৰাখিলে, যেন মোক বোচি আদৰসাদৰ কৰিলে। পুৰ্লিচকলীয়া

বজা ঘবৰ আদৰ-কান্দাৰ কথা মই সঁৱৰিছিলো। কিন্তু অইন কোনো বজাই
কোতিয়াও অলপ সময় বা বেচি সময়ৰ বাবে মোৰ হাত ধৰা নাই।

ৰাজকীয় কঠোৰ দয়দস্তৰ মানি চলা হলেও এই ধুমধামৰ গান্ধীৰ্ব
আছিল। বোধহয় এনে উল্লেখযোগ্য কাৰণত হোৱা ধুমধাম পৃথিবীত সদায়
থাকিব। মানুহৰ এনে ধুমধামৰ দৰ্কাৰ আছে যেন লাগে। সেইদিনা
পৃথিবীৰ বিখ্যাত গুণীজ্ঞানী মানুহসকলে প্ৰাইজ লোৱা ধুমধামৰ লগত
সৰুসৰু টাউনত স্কুলৰ ছাত্ৰই প্ৰাইজ লোৱাৰ বিজনি মোৰ মনত উদয়
হয়।

চিলি চিকে।

মই পুৱেটো ইবানেজৰ পৰা উভটি আহিছিলো। জেনাবেল কাৰেৰা
এটা প্ৰকাণ্ড ডাঙৰ হুদ - ইমান ডাঙৰ যে তাৰ বিশালতাই মোক ভয় খুৱাই-
ছিল। কিউবাৰ ভাৰাডেৰো সাগৰৰ নীলকান্ত মণিৰ দৰে, বা আমাৰ দেশৰ
পেট্ৰোহিউয়ে-ৰ পানীৰ দৰে প্ৰকৃতিৰ এই উখলমাখল লগোৱা ধাতুৰ নীলিমাই
মোক ভয় খুৱাইছিল। ইবানেজ নৈৰ জলৰাশিৰ উদ্দাম জলপ্ৰপাতে মোৰ
সম্মুখত ভয়ঙ্কৰ মহিমালৈ দেখা দিলে। ওচৰে-পাজৰে থকা নগৰবোৰ এঘৰীয়া
যেন লাগিছিল—এইবোৰৰ দাঁৰিদ্ৰইও মোক বিচলিত কৰি তুলিছিল। বিৰাট
প্ৰকাণ্ড টংসৰ ওচৰতে থকা সঙ্কেও তেওঁলোকৰ বিজুলী শক্তিৰ সন্নিবিধা নাছিল।
অগণন ভেড়া তেওঁলোকে পুহিছিল—অথচ ইমান ফটাছিটা কাপোৰ পিগি
আছিল যে দেখি মোৰ বেয়া লাগিছিল।—অৱশেষত মই চিলি চিকে
পালোহি।

ভাত, দিনৰ গেহত, গধূলিলৈ দুইখন হাত বঢ়াই মোক আগুৱাই নিবলৈ
আছিল। বা মাৰ্ভাল বতাহে, মেঘক কাটি ফটিকৰ লেখিয়াটো টুকুৰাটুকুৰি
কৰিছে। পোহৰৰ এটা চমকে যেন নৈ এখনৰ দৰে বতাহৰ এডোখৰক বেলেগাই
লৈ পৃথিবী আৰু আকাশৰ মাজত ওলোমাই থৈছে।

গৰু-হাগলীৰ চৰণীয়া পথাৰ—আৰু শইচৰে ভৰা পথাৰে যেন বতাহৰ
মৈৰু চাপত সংগ্ৰাম কৰি কোনোমতে বাঁচি আছে। মাৰ্টিৰ্থিন চাৰিওপিনে
ওখ—ৰোকা কাণ্টিলো লৈ আহি ই টান শিলৰ স্তম্ভ হৈছে, মূখটো জোঙা।
যেন গাথক ভাষ্কৰ্য্যৰ চুড়া—গ্ৰানাইট পাথৰত মাজে মাজে ফুটা থকা

প্ৰাকৃতিক এখন বেৰাৰ দৰে । ওখোৰা-মোখোৰা আয়তন পৰ্বতমালা খোলাকৰ
নিচিনা ঘূৰণীয়া, টেবুলৰ নিচিনা ওখ আৰু চেপেটা যেন আছিল ।

গধূলিৰ ছয়াময়া পোহৰত আকাশে যেন খমখমীয়া পাটৰ কাপোৰ এখন
আৰু কোনোবা ধাতৱ খনিয়া এখনহে মেলি থৈছিল । হালধীয়া বন্ধৰ
আকাশখন জিলিকি জিলিকি উঠিছিল যেন প্ৰকাশ এটা চবাই মহাখুনাত
ওলমিহে আছে, চবাইৰ আকৃতিটো আকৌ খস্কেতে ভাঙি গৈ কোনোটো
ভিন্নি মাছৰ মূখ, কোনোটা, ভেজী নাহৰফুটুকী বাহু, কোনোটোই আকৌ
উজ্জ্বল বিমূৰ্ত্ত ছবিৰ আকৃতি লৈছিল ।

মূৰৰ ওপৰত বিশাল আকাশৰ বিৰাট মহিমাই মোক অভিভূত কৰিছিল ।
চকুত ছাঁটি মাৰি ধৰা আয়তন পৰ্বতমালা আৰু ইয়াৰ সৰু পাহাৰৰ
খোপাবোৰ, জলপ্ৰপাতবোৰ, মৰা আৰু ধুনীয়া লাখ লাখ বিশাল গছৰ
শোভা দেখুৱাবলৈ যেন প্ৰকৃতিয়ে মোকহে বাচি লৈছিল । এই গছবোৰৰ
হত্যাকাৰীক যেন প্ৰকৃতিয়ে নীৰবে দৰিছিল, আকাশ আৰু পৃথিৱীয়ে একেলগ
হৈ মানুহক নেওচা দিছিল । মানুহখিনিৰ বাবেও মই কিবা এটাৰ অভাৱ
অনুভৱ কৰিলো, আশ্ৰয়, উমৈহতীয়া সংগঠন, ঘৰবাৰী, এইবোৰ তাত নাছিল ।
এনে কঠিন নিঃসঙ্গ জীৱনত উমৈহতীয়া বন্ধন থাকিব লাগে—ডেউলোকক
আগুৰি থকা প্ৰকাশ পৰিবেশৰ দৰে ইও বিশাল হোৱা দৰ্কাৰ ।

গধূলিৰ পোহৰ কমাব লগে লগে নীলা ৰাতিয়ে চাৰি দিশ ঢাকি পেলালে ।
আমি সেই ঠাই এৰি আহিলো ।

চেপ্টেম্বৰৰ পতাকা

লাতিন আমেৰিকা মহাদেশৰ দক্ষিণ ভাগটোত চেপ্টেম্বৰ মাহটো খোলা-
মেলা—ই ফুলৰ মাহ । এই মাহটোক পতাকা দিও সজোৱা হৈছে ।

যোৱা শতিকাত ১৮১০ চনত চেপ্টেম্বৰ মাহত দক্ষিণ আমেৰিকাৰ বহুত
ঠাইত স্পেনৰ আধিপত্যৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ দেখা দিয়ে, অথবা তেনে বিদ্ৰোহ
সংগঠিত হয় । চেপ্টেম্বৰ মাহত আমি দক্ষিণ আমেৰিকাৰ মানুহবোৰে বন্ধন
মুক্তিৰ দিনটো সোঁৱৰো । আমাৰ ৰাীৰ ভাই সকলক সন্মান জনাওঁ আৰু
নববসন্তক আবাহন কৰো । মাগেলান প্ৰণালী পাৰ হৈ কেপ হৰ্ন আৰু দক্ষিণ
পাটাগনিয়া লৈকে ফুলাম বসন্তৰ এই উছৰ চকুত পৰে ।

মৌজিকোত আৰম্ভ হোৱা, আৰ্জেণ্টিনা আৰু চিলিলৈ বিয়পি পৰা
বিদ্রোহৰ নিৰ্মমিত খবৰবোৰে জগতৰ সকলো ঠাইতে প্ৰাধান্য পালে।

নেতাসকল কিন্তু সকলো বেলেগ প্ৰকৃতিৰ আছিল। বলিভাৰ আছিল
বৰ্জাব্দ অৰ্থে সভাসদ, ভৱিষ্যতবাণীৰ চোকা বক্তা; ছান মাৰ্টিন-এ এটা
সৈন্যদল সংগঠিত কৰিছিল। এই বাহিনীয়ে চিলিক স্বাধীন কৰিবলৈ
পৃথিবীৰ সকলোতকৈ ওখ আৰু দুৰ্গম পৰ্বতমালা পাৰ হৈ গৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ
যুদ্ধ কৰিছিল; জোছে মিগুয়েল কাৰেৰা আৰু বাৰ্ণাডো ও' হিগিন্স—চিলিৰ
সৈন্য বাহিনীৰ এওঁলোক প্ৰতিষ্ঠাতা। প্ৰথম ছাপাখানা আৰু দাসত্ব বিলোপৰ
প্ৰথম আইনও হিগিন্সে ৰচনা কৰে। আমেৰিকাৰ যুদ্ধৰক্ষিত দাসত্ব বিলোপ
হোৱাৰ বহুত আগতে চিলিত এই প্ৰথা বিলোপ হৈছিল।

বলিভাৰ আৰু আইন কেইজনমান মন্থিকামী নেতাৰ দৰে জোছে মিগুয়েল
কাৰেৰাও অভিজাত ক্লেসল শ্ৰেণীৰ সন্তান আছিল। এই শ্ৰেণীৰ মানুহৰ
লগত আমেৰিকাত থকা স্পেনীয় মানুহৰ স্বাৰ্থৰ প্ৰায়েই সংঘাত হৈছিল।
জনগণৰ সংগঠিত একতা আছিল, কিন্তু স্পেনীয় শাসনৰ তলত বন্দী ই এটা
বিশাল জনশক্তি হৈ আছিল। বলিভাৰ আৰু কাৰেৰাৰ দৰে মানুহসকল
আছিল বিশ্বকোষ পঢ়োতা, স্পেনৰ সামৰিক স্কুলৰ ছাত্ৰ। জনগণৰ অজ্ঞানতা
আৰু বিভেদৰ দেৱাল ভাঙি জাতীয় চেতনাৰ জন্ম দিয়া হৈছিল।

কাৰেৰাৰ জীৱন চুটি, আৰু বিজুলীৰ দৰে জকমকীয়া। কেইবছৰ মানৰ
আগতে প্ৰকাশিত হোৱা, আৰু তেওঁৰ বিষয়ে জৰিকিয়াই লিখা কিতাপখনৰ
মই নাম দিছো দ'ৰ্ভ'গীয়া অম্বাবোহী (এল হাছাৰ ডেচাডকাডো)। তেওঁৰ
গহীন ব্যক্তিত্বই ধুমুহা বতাহত বিজুলী মাৰিলে জ্বলি উঠা জুইৰ দৰে
শত্ৰুতাৰ জন্ম দিছিল। অৱশেষত, নতুনকৈ ওপজা আৰ্জেণ্টিনা সাধাৰণতন্ত্ৰৰ
শাসকবোৰে তেওঁক মেম্বোজাত গঢ়ি কৰি মাৰিলে। স্পেনীয় শাসনৰ ওৰ
পেলাবলৈ কৰা মৰ সাহসী চেষ্টাই তেওঁক আৰ্জেণ্টিনাৰ পাম্পা এলেকাৰ
বনৰীয়া অধিবাসী সকলৰ নেতা কৰিলে। বুদ্ধেনচ এয়াছ' অৱবোধ কৰি
তেওঁ ইয়াক প্ৰায় দখল কৰি ললে। কিন্তু প্ৰকৃততে তেওঁ চিলিক স্বাধীন
কৰিবহে খুঁজিছিল—আৰু এই কামত ইমান আকোৰ গজালিহে লাগিছিল
ৰ্বে'অসময়ত তেওঁ গৃহযুদ্ধ আৰু গৰিলা যুদ্ধ আৰম্ভ কৰিলে—আৰু ফলত
অকালত, মৃত্যুমুখত পৰিল। সেই বিপ্লৱৰ ধুমধূপালৰ দিনবোৰত বলি হল
দেশৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ প্ৰতিভা আৰু সাহসী বৰ্জাব্দ জন। ইতিহাসে তেওঁৰ এই

আঙমৰণৰ বাবে দায়ী কৰিছে ও' হিগিন্স আৰু ছান মাৰ্টিনক। কিন্তু চেণ্টেম্বৰ মাহৰ বৃহজীয়ে, বসন্ত আৰু পতাকাৰ মাহটোৱে ইয়াৰ ডেউকাৰ তলত এই তিনিজন বীৰৰ স্মৃতিকে ঢাকি থৈছে—যহ্ন পাম্পা এলেকাত চিৰ-বৰফৰ দেশত আবশ্য কৰা বুদ্ধবোধৰ এই তিনি জনেই নায়ক আছিল।

চিলিৰ মৃত্তিদাতা সকলৰ ভিতৰত আৰু এজন হল ও' হিগিন্স সাধাৰণ পৰিয়ালৰ এই মানুহজনে সাধাৰণৰ দৰে নিৰুপদ্রৱ আৰু শান্তিত জীৱন কটালেহেঁতেন যদি এটা ঘটনাত তেওঁৰ জীৱনৰ সোঁত অইনপিনে ঘূৰি নগলেহেঁতেন। মাত্ৰ ১৭ বছৰ বয়সত লণ্ডনত থাকোতে এজন বৃঢ়া বিপ্লৱীৰ লগত তেওঁৰ চিনাকী হল। এই বৃঢ়া মানুহজন লাতিন আমেৰিকাৰ মৃত্তিৰ বাবে ইউৰোপৰ সকলো ৰাজসভালৈ গৈ সহায় বিচাৰি ফুৰিছিল। ডল ফ্ৰান্সিস্কা ডে মিৰাণ্ডা নামৰ এই মানুহ গৰাকী ৰাছিয়াৰ সন্মাজী কেথেৰিণৰও প্ৰিয়পাত্ৰ আছিল। তেওঁক এখন ৰাছিয়ান দিয়াৰ পিছত তেওঁ পোৰ্চ পালোই, আৰু তেনেকৈয়ে ইউৰোপৰ সকলো দেশৰ দূৰাৰ তেওঁৰ বাবে মৰ্কলি হৈ গল।

ই এটা ৰোমাঞ্চকৰ গল্প, সেই যুগৰ ইমান ঘটনাবে ভৰা যে ইয়াক এখন অপেৰাৰ লগত ৰিজাব পাৰি। ও' হিগিন্স আছিল এজন স্পেনীয় ৰাজ বিষয়াৰ জহৰা লৰা—এই মানুহজন চিলিৰ শাসনকৰ্তা আৰু চিলিত ধন-ঘটিবলৈ অহা আইৰিছ বংশৰ মানুহ আছিল। মিৰাণ্ডাই ও' হিগিন্সৰ বংশ-পৰিচয়ৰ ভূ-ভা ললে, কাৰণ তেওঁ বৃজি পাইছিল যে এই ডেকাজনক স্পেনৰ আমেৰিকান উপনিবেশবোৰ মন্ত্ৰ কৰাৰ কামত লগাব পৰা যাব। মিৰাণ্ডাই ডেকা ও' হিগিন্সক তেওঁৰ জন্মৰ গুপ্তত বৃত্তান্ত কোৱাৰ মনুহুৰ্তোৰ কথা, আৰু তেওঁক কেনেকৈ দেশৰ কামত লগালে—সেই বিষয়ে কোনোৱা এজনে কৈছে। ও' হিগিন্সে কথাটো শুনি উচুপি উচুপি মিৰাণ্ডাৰ ভৰিত পৰিল। মিৰাণ্ডাই তেওঁক দহই হাতেৰে সাৱটি ললে। ও' হিগিন্সে প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে যে তেওঁ তেতিয়াই চিলিলৈ উভটি যাব আৰু তালৈ গৈ স্পেনৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰিব। ঔপনিবেশিক শাসনৰ বিৰুদ্ধে চূড়ান্ত বুদ্ধত জয় লাভ কৰা মানুহজনৰ নাম ও' হিগিন্স, আৰু তেওঁক আমাৰ দেশৰ সাধাৰণ-জন্মৰ প্ৰতিষ্ঠাতা বুলি ধৰা হয়।

স্পেনীয় মানুহে মিৰাণ্ডাক বন্দী কৰিলে, আৰু কাৰ্ডিজ'ত জবন্য লা কাৰাকা বন্দীশালাত তেওঁ ঢুকাল। ফৰাছী বিপ্লৱৰ এজন প্ৰাক্তন সেনাপতি

আব্দ বিপ্লৱীসকলৰ গদুৰে মৃতদেহাটো এটা থৈলাত ভৰাই বন্দীশালৰ দেৱালৰ পৰা সাগৰত দলিয়াই পেলোৱা হ'ল।

ছান মাৰ্টি'নকো তেওঁৰ দেশবাসীয়ে নিৰ্বাসন দিলে। বঢ়া বয়সত নিঃসঙ্গ জীৱন কটাই ফ্ৰান্সৰ বৰ্লে-ছাব-মেৰত তেওঁৰ মৃত্যু হ'ল।

চিলিৰ মন্ত্ৰিদাতা ও' হিগিন্স গৈ পেৰুত ঢুকাল। তেওঁৰ প্ৰিয় সকলোৰে পৰা দূৰত—ক্লেয়ল জমিদাৰ শ্ৰেণীয়ে সোনকালে বিপ্লৱৰ নেতৃত্ব লৈ তেওঁক নিৰ্বাসন দিলে।

আজি মাত্ৰ কেইদিনমানৰ আগতে লিমাৰ মাজেদি যাওঁতে পেৰুৰ বদৰঞ্জী —মিউজিয়ামত জেনাবেল ও' হিগিন্সে তেওঁৰ শেহৰ বছৰবোৰত অঁকা কেইখনমান ছবি দেখিলো। ৰং-তুলিৰে অঁকা এই সকলোবোৰে ছবিৰ বিষয়বস্তু আছিল চিলি। তেওঁ চিলিৰ বসন্তকাল—চেপ্টেম্বৰৰ পাত-ফুল আঁকি থৈছিল।

এই চেপ্টেম্বৰত মই সেই মহাবিদ্রোহৰ যুগৰ নামবোৰ ঘটনাবোৰ, প্ৰেম আৰু শোক সঁৱৰিবলৈ বহিছো। এটা গোটা শতাব্দীৰ পিছত জনগণে আকৌ লৰচৰ কৰি উঠি বহিছে। বতাহ আৰু ক্লোথৰ এটা আঁন্ধৰ ভয়ানক সোঁতে পতাকাবোৰক নচুৱাইছে। সেই আগৰ বছৰবোৰৰ পৰা আজি সকলো সলনি হৈছে—কিন্তু বদৰঞ্জীয়ে নিজৰ বাট নিজেই উলিয়াই লয়। আমাৰ আমেৰিকাৰ অসীম মহাশূন্যত নৱ-বসন্তৰ উদয় হৈছে।

প্ৰেণ্টেছ লুই কালোচ

প্ৰেণ্টেছৰ দৰে আমেৰিকাৰ কোনো কমিউনিষ্ট নেতাৰ জীৱন ইমান বিপদ ভৰা আৰু অসাধাৰণ নহয়। তেওঁ ৱাজিলৰ এজন ৰাজনৈতিক নেতা আৰু সাৰ্বিক নায়ক। তেওঁৰ সঁচাসচি জীৱন কাহিনী আৰু সাধুকথাৰ লেখিয়া জীৱনে সকলো বাধা-বিপত্তি অতিক্ৰম কৰিছে। আগৰ দিনীয়া বাঁপদুৰ-সকলৰ তেওঁ যেন জীৱন্ত প্ৰতিমা। সেইবাবে তেওঁ বোভিৱা বদুৱেনছ এয়াছ'লৈ মোক লগ খবিবলৈ চিঠি লিখি নিমন্ত্ৰণ কৰিলে, ইছলা নেগ্ৰাৰ পৰা মই ততালিকে সেই নিমন্ত্ৰণ গ্ৰহণ কৰিলো। তাৰ উপৰি মই শূন্যহালো যে এনেকৈ তেওঁ আৰু কোনো বিদেশীক মতা নাই—মই অলপ গৰ্ব অনুভৱ কৰিলো—মৃতকৰ পুনৰ্জন্মৰ কিবা সন্ধ্যাত মই উপস্থিত হ'ম যেন লাগিছিল।

দহ বছৰতকৈ বেচি দিন ফাটেকত থকাৰ পিছত প্ৰেণ্টেছক মৃত্যু দিয়া হৈছিল। “মুক্ত জগতত” এনে দীঘলীয়া দিনৰ ফাটেক কোনো অসাধাৰণ ঘটনা নহয়। মোৰ কবি বন্ধু নাজিম হিকমত-এ এটা তুৰ্কী বন্দীশালত ১০ নে ১৪ বছৰ কটাইছিল। মই এই কিতাপখন লিখি থাকোঁতেই খবৰ পাইছো যে পাৰাগুৱেত ৬৭ জন কমিউনিষ্টক ১৩১৪ বছৰৰ বাবে—বাহিৰা জগতৰ লগত কোনো সম্পৰ্ক ৰাখিবলৈ নিদিয়াকৈ জীবন্ত কবৰ দিয়া হৈছে। ব্ৰাজিলৰ ডিক্টেটৰী শালনে প্ৰেণ্টেছৰ জাৰ্মান বৈন্যকক গেষ্টাপোৰ হাতত তুলি দিছিল। তিব্বত গৰাকীক বন্দী কৰি নিয়া জাহাজখনত সিহঁতে তেওঁক শিকলিৰে বান্ধি থৈছিল। তাতে তেওঁৰ এটি ছোৱালী উপজিল। প্ৰেণ্টেছৰ অদম্য উৎসাহী মাক ডোনা লিওকাডিয়া প্ৰেণ্টেছৰ চেপ্টাত গেষ্টাপোৰ মৰণ কামোৰৰ পৰা মোকলাই অনা ছোৱালীটি এতিয়া বাপেকৰ লগত থাকে। বন্দীশালৰ চোতালত ছোৱালীটোক জন্ম দিয়াৰ পিছত, প্ৰেণ্টেছৰ বৈন্যকক নাজীসেনাই শিৰচ্ছেদ কৰিলে। এই সকলো ঘটনাই সাক্ষী দিয়ে যে ফাটেকত দীৰ্ঘকাল থকা প্ৰেণ্টেছক কোনেও পাহৰা নাছিল।

তেওঁৰ মাক ঢুকাবৰ সময়ত মই মেক্সিকোত আছিলো। এই মহিলা গৰাকীয়ে গোটেই পৃথিবী ঘূৰি পঢ়ুতেকৰ মৃত্যুৰ দাবী কৰিছিল। মেক্সিকো সাধাৰণতন্ত্ৰৰ ভূতপূৰ্ব প্ৰেছিডেণ্ট জেনেৰেল লাজাৰো কাৰ্বতিনাছ-এ ব্ৰাজিলৰ ডিক্টেটৰলৈ টেলিগ্ৰাম কৰি অনুৰোধ জনাইছিল যেন মাকৰ সন্ধানৰ বাবে যেন প্ৰেণ্টেছক কেইদিনমান মড়কলি কৰি দিয়া হয়। প্ৰেছিডেণ্ট কাৰ্বতিনাছ-এ তেওঁৰ বাতৰিত প্ৰেণ্টেছ আকৌ জেললৈ ঘূৰি আহিব বুলি ব্যক্তিগত জামিন হৈছিল। গেষ্টুলিও ভাৰ্গাছ-এ অনুমতি কিন্তু নিদিলে।

গোটেই পৃথিবীয়ে খঙত হতবাক হৈ বুল। ডোনা লিওকাডিয়া বোলা এটা শোকগীতত মোৰো খং প্ৰকাশ পালে। তেওঁৰ অনুপস্থিত পঢ়ুতেকৰ প্ৰতি সহানুভূতি জনাই অভ্যাচাৰীক মই ধিক্কাৰ জনাইছিলো। মহীশূৰী তিব্বত গৰাকীক কবৰ দিয়াৰ সময়ত মই কবিতাটো পঢ়িলো। মোৰ কবিতা গহীন সুবত আৰম্ভ হৈছিল—

“আইদেউ, আপুনি আমাৰ আমেৰিকাক আৰু মহান কৰিলে

ইয়াক আপুনি এখন পৰিৱ নৈ দিলে

যাৰ পানীৰ সোঁত অৰিৰাম বৈ গৈছে।

প্ৰকাশ এডাল গছ দিলে—যাব শিৱাবোৰ সীমাহীন,

এটি পুৱ দিলে—ভেঁওৰ জন্মভূমিৰ দৰে ভেঁওৰো মহান ‘ঐশ্বৰ্য্যময়’।”

কবিতাৰ শেষৰ পিনে অৱশ্যে ই ব্ৰাজিলৰ মইমতীয়া শাসকক আৰু
ভাৱভাৱে আৱৰ্ণন কৰিবলৈ ধৰিছিল।

মই বহুত ঠাইত এই কবিতাটো পঢ়িলো, আৰু ইয়াক সৰু পুস্তিকাত,
আৰু পোষ্টকাৰ্ডত ছপাই মহাদেশৰ সকলো ঠাইতে বিলোৱা হল।

পানামাত এবাৰ কেইদিনমান থাকোতে মই তাত কবিতা আবৃত্তি কৰিব
লগীয়াত পৰিছিলো। প্ৰথমতে প্ৰেমৰ কবিতা পঢ়ি শেহ কৰি, পিছত মই
এই কবিতাটি পঢ়ি শুনালো। হলঘৰটো একেবাৰে জীৰ্ণ হৈ আছিল আৰু
গৰমত ঘামত সকলোৰে গা ভিতি আছিল। ভাৰ্গাছৰ বিৰুদ্ধে মোৰ
অভিযোগবোৰ শুনাবলৈ আৰম্ভ কৰা মাহকে মোৰ ডিঙি শূন্যকৈ কৰ্কৰীয়া
হোৱা শ্ৰেন পালো। খন্তেক বৈ মই ওচৰতে থকা পানীৰ গিলাছৰ পিনে হাত
বঢ়ালো। সেই মূহুৰ্ততে বগা পোছাক পিন্ধা কোনোৱা এজনক মই বভাৰ
তললৈ অহা দেখিলো। হলৰ কোনোবা সাধাৰণ লগুৱা আহিছে বুলি ভাবি
মই ভেঁওৰ গিলাছটো আকৌ ভৰাই দিবলৈ আগবঢ়াই দিলো। কিন্তু বগা
সাজ পিন্ধা মানুহজনে খঙেৰে মোৰ হাতখন একাষৰীয়াকৈ ধৈ উত্তেজনা
চিঞৰি গোটেখোৱা মানুহসকলক কলে, “মই ব্ৰাজিলৰ ৰাষ্ট্ৰদূত—মই প্ৰতিবাদ
জনাইছো। প্ৰেণ্টেছ এজন সাধাৰণ অপৰাধী হৈ,……

প্ৰোতাসকলে কাগ তাল মৰা শূন্যৰীৰে গিজৰ্নি মাৰি ভেঁওৰ কথাৰ
মাজতে বহুৱাই দিলে। কৃষ্ণকায় বহল কাম্বৰ এজন ছাত্ৰই হলঘৰটোৰ মাজ-
ভাগত থিয় দিলে—হাত দুখনৰে ভেঁও ৰাষ্ট্ৰদূতৰ টেটু চেপিবলৈ ভয় দেখুৱাই
ভেঁও মগ্ধৰ পিনে আগুৱাই আহিল। কূটনৈতিক বিষয়াজনক বন্ধা কৰিবলৈ
মই দৌৰি আহিলো, আৰু ভাগ্যক্ৰমে ভেঁওৰ মাননীয় ওখ পদৰ বেঁচি ক্ষতি
হোৱাৰ আগতে ভেঁওৰ তাৰ পৰা আঁতৰাই আনিব পাৰিলো।

এনেকুৱা ঘটনাখোৰৰ সৈতে ৰাজহুৱা উৎসৱত মই ইছলা নেগ্ৰাৰ পৰা
ব্ৰাজিললৈ যোৱাটো ব্ৰাজিলৰ মানুহৰ বাবে খুব স্বাভাৱিক কথা যেন
হৈ পৰিছিল। চাও পাওলোত পাকায়েন্দ্ৰ ষ্টেটিডিয়ামত মই জনতাৰ ভিড়
দেখি অৰাক হৈ গলো। তাত ১০০,০০০-তকৈ বেচি মানুহ আছে বুলি
মোক কোৱা হল। ষ্টেটিডিয়ামৰ বিশাল বস্তুত মানুহৰ মূৰবোৰ অকণি
অকণি যেন দেখা গৈছিল। প্ৰেণ্টেছ চুটিচাপৰ মানুহ আছিল। ভেঁও

মোৰ কাষতে আছিল। আব্দু লাজাৰাহ আছিল যেন কবাবৰ পৰা আহি এই উৎসৱত যোগ দিছেহি। তেওঁৰ সাজপোছাক পৰিপাটি আছিল। অতি ক্লীল আব্দু বগা—গাৰ ছালখন কাগজৰ দৰে পাতল আব্দু শ্বচ্ছ আছিল—এনে ছাল কয়েদীৰ গাৰ যেন। তেওঁৰ দৃষ্টি চোকা, চকুৰ তলত সেউজীয়া ঘূৰণীয়া বৃত্ত, অতি সুন্দৰ গঢ়-পিত, গহীন গাম্ভীৰ্য—সকলোবোৰে তেওঁৰ জীৱনৰ সুদীৰ্ঘ ত্যাগৰ সাক্ষী আছিল। কথাবোৰ কৈছিল যেন বুদ্ধজয়ৰ পিছত কোনো জেনেৰেলেহে বিবৃত দিছে।

কেব-টামানৰ আগতে তেওঁৰ সন্মানত লিখা এটা কবিতা পঢ়ি মই শুনালো। জৰ্জ আমাডোই অনুবাদ কৰোতে মাত্ৰ স্পেনীয় শব্দ “আল বানাইলাছ” (ইটা গাঁথোতা) শব্দটো পদতুৰ্গীজ “পেড্ৰেৰিচ” শব্দলৈ সলালে। মোৰ ভৱ লাগিছিল, কিন্তু স্পেনীয় ভাষাত লিখা কবিতাটো। মানুহসকলে বুজি পালে। মই লাহে লাহে পঢ়িছিলো—প্ৰতিগাৰি পঢ়াৰ পিছত ব্ৰাজিলৰ মানুহে শলাগ দিছে। মোৰ কবিতাতো এই শলাগৰ যেন গভীৰ প্ৰতিধ্বনি শুনিবলৈ পালো। ১৩০,০০০ জন মানুহক কবিতা পঢ়ি শুনোৱা কবিজন আব্দু আগৰ কবি নাথাকে, আব্দু এনে অভিজ্ঞতাৰ পিছত আব্দু আগৰ দৰে একে কবিতা লিখি যাব নোৱাৰে।

অৱশেষত পৌৰাণিক চৰিত্ৰৰ মানুহ লুই কাৰ্লোছৰ লগত মই মন্থামন্থি হলো। মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ তেওঁ কোনাবা বন্ধুৰ ঘৰত বহি আছে। তেওঁৰ চেহেৰাই—বিশেষকৈ শিৰাজৰ দৰে পাতল বগা ছালখিনিৰে তেওঁৰ কণ্ঠৰ চিনাকী দিয়ে।

গহীন মানুহজনৰ লগত মোৰ কিন্তু বেচ বন্ধুত্ব হল। মোৰ বিশ্বাস, বৰগীয়া মানুহে সৰু লৰাহোৱালীক দেখুৱা—অলপ কোমল, অলপ পৰাইভৈষী ব্যৱহাৰ যেন তেওঁ মোৰ লগত কৰিছিল—অৱশ্যে আমি কৰিবলৈ মানুহৰ পৰা এনে ব্যৱহাৰ প্ৰায়ে পাওঁ।

পিছৰ সপ্তাহত তেওঁ মোক এদিন এসাজ খাবলৈ মাতিলে। কিন্তু এটা প্ৰমত্ত ৰাতি—এনে ঘটনাবোৰৰ বাবে মোৰ ভাগ্য বা দায়িত্বহীনতাক হে জগৰীয়া কৰিব লাগে। ঘটনাটো হল—পদতুৰ্গীজ ভাষাত শনিবাৰ আব্দু বৰিবাৰ ৰাতিও আছে, সপ্তাহৰ অইন দিনবোৰক ই সোম, মঙ্গল, বুধ ইত্যাদি বুলি মকল—ষষ্ঠীয় দিন, সপ্তম দিন, চতুৰ্থ দিন বোলে, আব্দু কি কাৰণে

জানো প্ৰথম দিনটো বাদ দি থয়। মোৰ সেই নামবোৰত আউল লাগি যায় আৰু সেইবাবে কোন দিনটো যে কি কব নোৱাৰো।

ব্ৰাজিলৰ এগৰাকী সুন্দৰী বন্ধুৰ লগত আমি সমুদ্ৰৰ উপকূলত কেণ্টামান কটাবলৈ গলো—কিন্তু বাৰে বাৰে নিজক সোঁৱৰাই গলো যে পিছদিনা দূপৰীয়া প্ৰেণ্টেছৰ লগত খাবলৈ যাব লাগিব। সপ্তাহৰ চতুৰ্থ দিনা মই ঘূৰি গৈ জানিলো যে তেখেতৰ লগত মোৰ তৃতীয় দিনাহে খোৱাৰ কথা আছিল। টেবুলত খোৱা বস্তু সজাই লৈ তেওঁ বত্থাই মোৰ বাবে বৈ আছিল—মই তেতিয়া ইপানেমাত সমুদ্ৰৰ পাৰত সময়খিনি এলাহত কটাই আছিলো। মোক সকলো ঠাইতে বিচাৰি তেওঁলোকে হাবাখুৰি খালে, কিন্তু মই ক'ত আছিলো কাকো কোৱা নাছিলো। এনেকৈ মোৰ জিভাৰ সোৱাদৰ গম লৈ এই কঠোৰ নীতিবাগীশ মানুহজনে সহজে নোপোৱা ব্ৰাজিলৰ উৎকৃষ্ট মদ মোৰ বাবে আনিবলৈ আদেশ দিছিল। আৰু মোৰ বাহিৰে তেওঁ কাকো খাবলৈ মতা নাছিল।

এই কথাটো মনত পৰিলে মই লাজত মৰি যোৱা যেন পাওঁ। জীৱনত মই বহুত বিষয়ে বহুত কথা শিকিব পাৰিছো, কিন্তু পৰ্তুগীজ ভাষাত সপ্তাহৰ দিনকেইটাৰ নামহে শিকিব পৰা নাই।

কোডোভিলা

মই ছান্তিয়াগো এৰি আহিবৰ সময়ত শুনিলো যে ভিক্টোৰিও কোডোভিলাই মোৰ লগত কথা হ'ব খোজে। মই তেওঁৰ লগত দেখা কৰিলো, আমাৰ বন্ধুত্বৰ তেওঁৰ মৃত্যুতহে ছেদ পৰিল।

কোডোভিলা তৃতীয় ইণ্টাৰ নেছনেলৰ এজন সভ্য আছিল—সেই বৃদ্ধৰ সকলো বৈশিষ্ট্যৰ অধিকাৰী আছিল। তেওঁ প্ৰভুত্ব-পৰায়ণ, ব্যক্তিগতবাদী আৰু মইমতীয়া মানুহ আছিল, সহজেই নিজৰ মতামত অইনৰ ওপৰত খটুৱাব পাৰিছিল—যেন মাখনৰ ভিতৰত ছুৰিহে সোমাল। সভাসমিতিলৈ খবৰ কৰি আহি, আগতে সাজু কৰি থোৱা সকলোবোৰ উত্তৰ অৰ্থেৰ্খ হৈ উত্তৰ দিছিল। ভদ্ৰতাৰ খাতিৰতহে তেওঁ অইনৰ কথাবাতা শুনিছিল, তাৰ পিছত তেওঁৰ চূড়ান্ত আদেশ জাৰী কৰিছিল। অসীম কৰ্মদক্ষতা, অনলস পৰিশ্ৰম আৰু কোনো বিষয়ে আলোচনাৰ সংক্ষিপ্ত সাৰ উলিয়াই লোৱাত তেওঁ

অতুলনীয় আছিল। আইনকো কাম কৰাই লোৱাত তেওঁ দক্ষ আছিল। মোৰ মনেৰে তেওঁ সেই ব্দগৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ চিন্তাশীল ৰাজনৈতিক যন্ত্ৰ আছিল।

মোৰ বাবে তেওঁ সদায় সমঝোতা আৰু মান্যৰ ভাব দেখুৱাইছিল। ইটালীয়ান বংশৰ এই মানুহজনে জীৱনধাৰণত জাগতিক সুখভোগৰ কথা সমূলে বাদ দি কেৱল উপযোগবাদীত পৰিণত হৈছিল। আকৌ তেওঁৰে কিন্তু ইমান মানৱিক গুণত গুণী আছিল যে সেইটো তেওঁৰ চৰিত্ৰৰ দুৰ্বলতা বুলিব পাৰি। কৃষ্টি সম্পন্ন মানুহৰ ভুলশ্ৰান্তি আৰু দুৰ্বলতা বৃদ্ধি পোৱাকৈ তেওঁৰ শিল্পী সুলভ গভীৰ অনুভূতি আছিল। কিন্তু ৰাজনৈতিক জীৱনত এই গুণটোৱেও তেওঁক আঁকোৰগজালি হোৱাত বা সময়ে সময়ে মাৰাম্বক হৈ উঠাত বাধা দিব পৰা নাছিল।

পেৰণৰ একনায়কত্বক প্ৰেণ্টেছে ভুল বুদ্ধিছে বুলি তেওঁৰ চিন্তা হৈছে— কথাটো তেওঁ মোক জনালে। কোডোভিলাই পেৰণ আৰু তেওঁৰ আন্দোলনক ফেচীবাদৰ এটা শাখা বুলি বিশ্বাস কৰিছিল। ফেচীবিবোধী কোনোৱেই মনে মনে থাকি দিনে দিনে পেৰণৰ বাঢ়ি যোৱা শক্তিক—বা তেওঁৰ একাদিক্ৰমে দমনমূলক কাম-বন সহিব নোৱাৰে। এই সময়ত কোডোভিলা আৰু আৰ্জেন্টিনাৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টিয়ে বিশ্বাস কৰিছিল যে বিদোহেই পেৰণৰ কামৰ সঠিক জবাব। এই বিষয়ে প্ৰেণ্টেছৰ লগত কথা হ'বলৈ তেওঁ মোক অনুৰোধ কৰিছিল। অৱশ্যে তেওঁ আৰু কৈছিল যে মোক তেওঁ কটকীৰ কামৰ ভাৰ দিয়া নাই। তথাপিও মই কিন্তু সাধাৰণতে দেখা তেওঁৰ দৃঢ়তাৰ পিছত চিন্তাৰ উমান পালো।

পাকায়েম্বুৱ সমাৱেশৰ পিছত প্ৰেণ্টেছৰ লগত মোৰ দীঘলীয়া আলোচনা হল। এই দুজন ইমান বেলেগ চৰিত্ৰৰ মানুহ—এওঁলোক তেনেকৈয়ে একে-বাৰে কোণাকুণিকৈ বিবোধী মতাদৰৰ। উজ্জ্বল স্বাস্থ্যৰ তজবজীয়া বলী ইটালীয়ান বংশৰ আৰ্জেন্টিনাৰ মানুহজন আছিল স'চকৈ এজন গোটা মানুহ—যেন এটা গোটা কোঠালী, এখন গোটা টেবুল—নিজৰ চাৰিওপিনে যি আছিল তাকে তেওঁ পূৰ্বা দখল কৰি লৈছিল। ক্ষীণ আৰু তপস্বীৰ দৰে প্ৰেণ্টেছক ইমান লেহুকা যেন লাগিছিল যেন বতাহৰ এছাটিয়েই তেওঁক খিড়কাৰে বাহিৰলৈ উৰুৱাই নিব। কিন্তু তেওঁলোকৰ বাহিৰা চহেৰাৰ আঁৰত দূৰো যে সন্মান কঠিন মই সেইটো ধৰিব পাৰিছিলো।

প্ৰেণ্টেছে মোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত কলে, “আৰ্জেন্টিনাত কোনো ফেচীবাদ

নাই। পেৰণ এজন কিন্তু ফেচীবাদী নহয়”। তেওঁ স্মৃতিশ্ৰেণী, বাদামী কামিজ
কত? ফেচীবাদী সেনা কত?

ভাৰ বাহিৰেও কোডোভিলাই ভুল কৰিছে। লেনিন কৈছে যে বাস্তৱ বিদ্বেষ
খেলাৰ বিষয় নহয়। সেনাদল নাথাকিলে বৃদ্ধ বোষণা কৰিব পাৰিনে। মাথ
শ্বেচ্ছাসেৱক যথেষ্ট নে?

ভিতৰে ভিতৰে এই মানুহ দৃজনৰ মাজত বহুত পাৰ্থক্য আছিল কিন্তু
দৃগ্গোচৰেই আছিল নিজৰ মতামতত অটল। তেওঁলোকৰ এজন সম্ভৱতঃ
প্ৰেণ্টেছ—এইবোৰ বিষয়ে ঠিক আছিল। কিন্তু এই দৃজন প্ৰশংসনীয়
বিপ্লৱীৰ আঁকোবগজালি মতে এনে এটা পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিছিল যে মোৰ
উপাহ নিশাহ লোৱাই টান হৈ পৰিছিল।

মই এইটোও কব লাগিব যে কোডোভিলা জীৱনীশক্তিৰ ভৰপূৰ আছিল।
কমিউনিষ্ট বৃগৰ ভাষামি আৰু নিষ্ঠা নৈতিকতাৰ বিৰুদ্ধে তেওঁৰ সংগ্ৰামত
মোৰ পূৰ্ণ সমৰ্থন আছিল। আমাৰ চিহ্নিত পুৰণিদিনীয়া নেতা মহৎ
লাফাৰ্ভে অতিপাত গোড়া মাদক বিৰোধী আছিল। বৃদ্ধা লাফাৰ্ভে-ই তেওঁৰ
পাৰ্টিৰ মতা-ভিব্যক্তাৰ ভিতৰত চিহ্নিত বেজোপ্টৰ বাহিৰা প্ৰেম প্ৰণয়বোৰকো
ঘোপাচকুৰেহে চাইছিল। কোডোভিলাই তেওঁৰ সীমাহীন অদম্য জীৱনী-
শক্তিৰে আমাৰ এই এচকুৰা গুৰুত্ব পৰাজিত কৰিছিল।

ষ্টালিন

বহুতে ভাবে যে এতিয়া মই এজন জনাজাত ৰাজনীতিবিদ অথবা, আগভেও
আছিলো। এই প্ৰখ্যাত ধাৰণাটো যে কেনেকৈ গঢ়ি উঠিল মই নাজানো।
ডাকটিকটৰ নিচিনা সব্দ এখন মোৰ ফটো এদিন “লাইক” বোলা আলোচনীত
দেখি মই সঁচাকৈ আচৰিত হলো। ইয়াৰ দুটা পৃষ্ঠা জুৰি বিশ্ব-কমিউনিষ্ট
নেতা সকলক দেখুৱা হৈছিল। মোৰ ফটোখন প্ৰেণ্টেছ আৰু মাও-ছে-তুঙ-ৰ
মাজত কেনেকৈ ছপা হৈছিল—মই গোটেই ঘটনাটোকে এটা ভাষাছা বুলি
ধৰি লৈছিলো। কিন্তু মই কাকো একো নকলো—কিয়নো এনেবোৰ ভুল
শব্দবাবলৈ লিখা চিঠি মই সদায় অপছন্দ কৰি আহিছো। ইয়াৰ বাহিৰেও হি
আই. এ.-ই কলকত পৰি এনে ভুল কৰা বাবে মই বেচ মজা পাইছিলো—

গেটেই পৃথিবী জুৰি ইয়াৰ পাঁচলাখ দালাল থকা সৰ্বেও ইহঁতৰ কোনোকেই
ইমান ভুল হল !

আমি শিকি চাবলৈ যোৱাৰ সময়খিনিৰে বিশ্ব সমাজবাদী মূৰ্খগণ
নেতা সকলৰ লগত থকা মোৰ সকলোতকৈ দীঘলীয়া। এটা বিশেষ উৎসৱত
মাও ছে তুঙ-ৰ লগত মই মদ পান কৰিছিলো। আমাৰ গিলাছ দুটোই
ইটোৰে সিতোক চুওঁতে তেওঁ মোলৈ মিচিকি হাঁহিৰে চালে, আৰু আধা বন্ধু-
আধাব্যস্তৰ হাঁহি এটা মাৰিলে। মোৰ হাতখন দুহাতত লৈ তেওঁ ধৰি বাৰ্খিলে
—আৰু তাৰ পিছত নিজৰ টেবুললৈ ঘূৰি গল।

ছোভিয়েত বাছিয়ালৈ বহুবাৰ যোৱা সৰ্বেও মই মলোটভ, ভিছিনস্ক বা
বেৰিয়াক কেতিয়াও দেখা নাই। এনেকৈ, এওঁলোকতকৈ কম গুৰুত্বপূৰ্ণ
পদৰ অধিকাৰী। আৰু বোচি সামাজিক মিকোয়ানক দেখা নাই।

ষ্টালিনকো মই দুৰৰ পৰাহে দেখিছো - সদায় একে ডুখৰি ঠাইতে—
এবাৰতকৈ বোচি দেখিছো। বেড স্কোৱাৰৰ ওখ ঠাই ডুখৰি—য'ত প্ৰতি বছৰ
১ মে আৰু ৭ নবেম্বৰত ওখ খাপৰ নেতাসকলে ভিড় কৰি থাকে তাতে
দেখিছো ষ্টালিনৰ নামত দিয়া পুৰস্কাৰৰ এজন জুৰি হিছাপে ক্ৰেমলিনত মই
দীৰ্ঘ সময় কটাইছো - কিন্তু কোনোদিন কোনো ঘৰৰ বাৰাপ্পাতো মই তেওঁক
খন্তেকৰ বাবেও লগ পোৱা নাই। আমি জুৰী সকলে ভোটাভূটিৰ সময়ত বা
দুপৰীয়া একেলগে খোৱাৰ সময়ত তেওঁ কেতিয়াও আমাৰ লগত বোখ দিয়া
নাছিল, বা কেতিয়াও আমাক মাতি নি এবাৰ ওলগনিৰ কথা কোৱা নাছিল।
পুৰস্কাৰ দিয়া হৈছিল সৰ্বসন্মতিক্ৰমে, কিন্তু মাজে মাজে পাওঁতাজনক লৈ
ডৰ্ক-বিডৰ্কৰ সৃষ্টি হৈছিল। মোৰ সদায় এই অনুভূতি হৈছিল যে চুড়ান্ত
সিদ্ধান্ত লোৱাৰ আগতে জুৰী মণ্ডলীৰ ভিতৰত কোনো এজন গৈ এই নেতা
জনক সম্ভাৱ্য ফলাফল জনাই তেওঁৰ সন্মতি আছে নে নাই ভাক জ্ঞান
আহিছিল। কিন্তু তেওঁ কেতিয়াও আপত্তি জনাইছিল বুলি মই মনত
পেলাব নোৱাৰো। যদিও তেওঁ ওচৰতে কৰবাত আছিল বেন ষ্ট্ৰান
পাইছিলো আমাৰ উপস্থিতকৈ তেওঁ শ্বীকাৰ কৰাও মোৰ মনত নপৰে। এই
বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই যে ষ্টালিনে নিজৰ এই বহুসময় গাতিবান্ধি নিয়ন্ত্ৰিত
অভ্যাসৰ ফলতহে লাভিছিল; অথবা তেওঁ আঁত ভৱাত্তৰ মানুহ আছিল—
নিজেই নিজৰ বন্দীশালত বন্দী হৈ আছিল। এইটোও হয় পাচৰ বে
ঐক্যগৰাই তেওঁৰ ওপৰত যি কৰুতা বিস্তাৰ কৰিছিল ই ভাবেই ফল।

বোঝাই আছিল একমাত্ৰ মানুহ যাৰ গতি-বিধি ষ্টালিনৰ কোঠালৈ অবাধ আছিল।

সি যিয়েই নহওক, এবাৰ কিন্তু ক্ৰেমলিনৰ এই বহুসাময় মানুহজনৰ লগত সৌভাগ্যক্ৰমে মোৰ দেখা হল। ঘটনাটো মোৰ এতিয়াও ভালকৈ মনত আছে। এদিন আৰাগ' দম্পতি, লুই আৰু এলচা আৰু মই—আমি তিনিও সেই বছৰৰ ষ্টালিন পুৰস্কাৰ কাক দিয়া হব তাৰ সিদ্ধান্ত লোৱা সভালৈ গৈ থকা সময়ত বাটত ওলোমুৰত তুমুল বতাহ বৰষুণে আমাক বথালে। আমি সময়ত গৈ সভাত যোগ দিব নোৱাৰিলো। আমাৰ লগত অহা ৰাছিয়ান মানুহসকলৰ এজনে আমি অনুমোদন কৰা প্ৰাৰ্থীসকলৰ নাম আগতে বেডিঅ' বাৰ্তাত পঠিয়াই দিলে—পিছত অৱশ্যে চুড়াস্ত সিদ্ধান্ততো সেই নামবোৰ অনুমোদন কৰা হল। কিন্তু আচৰিত কথা এইটোৱে যে ৰাছিয়ান জনে টেলিফোনত কিবা শুনিলে মোক অবাক কৰি এফলীয়াটক মাতি নি কলে, “মই আপোনাক ওলগনি জনাইছো কমবেড নেৰুডা’। কমবেড ষ্টালিনৰ আগত ব’টা পাবলগীয়া নামবোৰৰ ফৰ্দখন মেলি ধৰোতে তেওঁ চিঞৰি উঠিল—“ইয়াত নেৰুডাৰ নাম কিয়?”

পিছৰ বছৰত মই শান্তি আৰু মানৱ জাতিৰ মাজত বন্ধুত্বৰ প্ৰতিনিধি হিছাবে ষ্টালিন পুৰস্কাৰ লাভ কৰিলো। মোৰ সেইটো প্ৰাপ্য হব পাৰে, কিন্তু মই এতিয়াও নিজকে সোধা সেই পদাৰ আঁৰত থকা মানুহজনে মোৰ অস্তিত্বৰ কথা কেনেকৈ জানিলে?

সেই সময়তে ষ্টালিনে হস্তক্ষেপ কৰা আৰু কেইটামান ঘটনাৰ কথা মই শুনিলো। বিশ্ব নাগৰিকতাবাদৰ বিৰুদ্ধে তীব্ৰ অভিযান বাঢ়িল, আৰু উগ্ৰপন্থী সাম্প্ৰদায়িক মতবাদীবোৰে এৰেনবুৰ্গৰ শিৰচ্ছেদ দাবী কৰিলে। জুৰিগণ জুৰোনিটো-ৰ লেখকৰ ঘৰত এদিন টেলিফোন বাজি উঠিল। লিউবাই ফোন ধৰিলে। অলপ চিনাকী মাতেৰ মানুহ এজনে সুধিলে, “ইলিয়া গ্ৰিগৰিয়েভিছ ঘৰত আছেনে?”

লিউবাই উত্তৰ দিলে, “আছে নাই দুইটাই হব পাৰে। আপুনি কোনে কথাকৈছে?”

উত্তৰ আছিল—“মই ষ্টালিন।”

লিউবাই এৰেনবুৰ্গক কলে, “ইলিয়া, কোনোবাই তোমাৰ লগত ঠাট্টা কৰিছে।” কিন্তু টেলিফোন ধৰি ইলিয়াই ষ্টালিনৰ মাত্ৰটো চিনি পালে।

“আপোনাৰ ‘দি ফল অৱ পেৰিছ’ কিতাপখন পাঢ়ি মই নিশাটো কটালো ॥
 প্ৰিয় ইলিয়া গ্ৰিগৰিয়েভিছ, এই কিতাপখনৰ নিচিনা ভাল কিতাপ লিখি বাৰজোঁ
 আপোনাক কণ্ঠ বঢ়ালি মই টেলিফোন কৰিলো ।”

বোধহয় সেই অপ্ৰত্যাশিত টেলিফোন বাতৰীই মহান এৱেনবুৰ্গক দীৰ্ঘ-
 জীৱি হবলৈ সহায় কৰিলে ।

আৰু এবাৰৰ ঘটনা—ইতিমধ্যে ম্যাক্সাকোভস্কি ঢুকাল । তেওঁৰ গৌৰৱ
 প্ৰতিক্ৰিয়াশীল শব্দবোৰে কবিৰ স্মৃতি বিলোপ কৰিবলৈ মৰোজীওঁক লাগিল ।
 ছোভিয়েত সাহিত্যজগতৰ পৰা চিনচাব নোহোৱাকৈ তেওঁৰ স্মৃতি মৰ্চি
 পেলোৱাই সিহঁতৰ উদ্দেশ্য আছিল । এটা ঘটনাই ইয়াৰ পিছত ইহঁতক
 এশিকণি দিলে—আৰু এই অভিসন্ধিৰ ওৰ পেলালে । ম্যাক্সাকোভস্কিৰ
 প্ৰিয়তমা লিলি ব্লিক এ ষ্টালিনলৈ এখন চিঠি লিখি এই ঘটনায় আক্ৰমণ-
 বোৰৰ প্ৰতিবাদ জনাই, ম্যাক্সাকোভস্কিৰ কবিতাক খঙেৰে সমৰ্থন কৰা হল ।
 তেওঁৰ আক্ৰমণকাৰী বোৰে নিজকে অপৰাজেয় বুলি ভাবিছিল—কিন্তু সিহঁতৰ
 মজলীয়া মনোবৃত্তিত আঘাত পোৱা যেন লাগিল । লিলি ব্লিক-ৰ চিঠিৰ
 একাষত ষ্টালিনে লিখি দিছিল—“ছোভিয়েত বৃগত ম্যাক্সাকোভস্কিই সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ
 কবি ।” ইয়াৰ পিছতে ছোভিয়েত ৰাছিয়াত তেওঁৰ নামত বহুত মিউজিয়াম
 আৰু স্মৃতিসৌধ গঢ়ি উঠিল । তেওঁৰ অসাধাৰণ কাব্যৰ বহুত সংস্কৰণ
 প্ৰকাশ কৰা হল । বিৰোধীবোৰে ভয়ত পেপুৱা লাগি বল—জেহোভাৰ শঙ্খ-
 ধ্বনিয়ে সিহঁতৰ মূৰৰ মাত হ'বিলে ।

মই এইটোও পিছত জানিছিলো যে ষ্টালিনৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ
 কাগজবোৰৰ ভিতৰত এখন নামৰ তালিকা পোৱা গৈছিল । তাৰ ওপৰত
 তেওঁৰ নিজ হাতেৰে লিখা আছিল—“এওঁলোকক নুহুৱ ।” এই তালিকাৰ
 একেবাৰে ওপৰত নাম আছিল সঙ্গীতৰ সুৰবান্ধোতা শ্বস্তাকোভিছ, তাৰ পিছত
 আৰু বহুত বিখ্যাতৰ নামৰ ভিতৰত আছিল আইজেনষ্টাইন, পেণ্টাৰনেক,
 এৰেনবুৰ্গ ইত্যাদি ।

মোক বহুতে ষ্টালিনৰ একনিষ্ঠ সমৰ্থক বুলি ভাবে । ফেচীবাদী আৰু
 প্ৰতিক্ৰিয়াশীলবোৰেতো ষ্টালিনৰ গানৰ দোঁহাৰ গাওঁতা বুলি কয় । মোক
 অৱশ্যে এইবোৰে বিচলিত কৰিব নোৱাৰে । পৈশাচিক বেমেজালিৰ বৃগত
 মানুহে যিহকে খুচুচী ৰায় দিলেই হল ।

আমি কমিউনিষ্ট সকলৰ বাবে দুখজনক ঘটনা হল ষ্টালিন সমস্যা

বকেইঘাটাও বিষয়ে শব্দপঙ্কব সঠিক বিচাৰ—আব্দ তাক স্পষ্টভাৱে জনোৱা।
 এনেকৈ ফল প্ৰকাশ হোৱাৰ পিছত আমাৰ মনবোৰক যেন খাঁহিমুহি কোনোবাই
 মাটিত বগবাই পেলালে। বহুতে নিজক ঠগখোৱা বুলি ভাবিলে, আব্দ
 মৰোজীওকৈ শব্দৰ বুদ্ধিক অশুদ্ধ বুলি মানি লৈ সেই পক্ষ ললে। বাকী
 সকলে বিংশ কমিউনিষ্ট কংগ্ৰেছত নিষ্ঠুৰভাৱে পোহৰলৈ অনা এই বন্ধুগাদায়ক
 তথ্যবোৰক আওহেলা কৰিও, কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ অশুদ্ধতা বন্ধা কৰি—এই
 পাৰ্টি আছে থাকিব—এই ঐতিহাসিক সত্যটো জগতক দেখুৱাই নিজে ইয়াৰ
 দায়ী হ'ল।

আমি সকলোৱে এই দায়ীত্বৰ ভাগীদাৰ কথাটো যদি সঁচা হয়—ষ্টালিন
 যুগৰ অপৰাধবোৰক নেওচা দি আমাক আত্ম সমালোচনা আব্দ আত্ম-বিক্লেষণ
 কৰিবলৈ শিকায়। আমাৰ মতবাদৰ এই মৌলবাদ বৰ দৰ্কাৰী। আব্দ আকৌ
 যাতে এনে সাংঘাতিক ঘটনাবোৰ ঘটিব নোৱাৰে তাৰ বাবে আমাক পুৰুষাৰ্থ
 সাজু কৈ ৰাখে।

মই ভাবি চাওঁ আব্দ এই মতত উপস্থিত হওঁ যে ষ্টালিন যুগৰ একাৰ
 ভেদ কৰি মোৰ অঁচনাকী ষ্টালিন মোৰ চকুৰ আগত ভাহি উঠিল। ভেওঁ
 নীতিবাগীশ সৎ স্বভাৱৰ মানুহ, উপস্থিতিৰ দৰে মিতাচাৰী, বাহিৰাৰ বিপ্লৱৰ
 দৰ্জয় বজাৰ, প্ৰকাশ্য গোঁফগুৱালা এই চুটিচাপৰ মানুহজন বুদ্ধিক্ষেপত
 বিৰাট মৈত্ৰ্যৰ লেখিৱা হৈ উঠে। ভেওঁৰ নাম ওঠত লৈ বেড আৰ্মিয়ে
 হিটলাৰৰ বাকসী শক্তিক আক্ৰমণ কৰি ছেদেলি ভেদেলি কৰি পেলায়।

তথাপি, মই মোৰ কবিতাবোৰৰ ভিতৰত মাত্ৰ এটাহে এই শক্তিশালী
 ব্যক্তিত্বলৈ নিবেদন কৰিছোঁ। কবিতাটো ভেওঁৰ মৃত্যুৰ সময়ত ৰচিত। মোৰ
 সেই কবিতাত পৃথিবীত ক্ৰেমলিনৰ দৈত্য আব্দ মৃত্যুভয়ত লগোৱা ভোলপাৰ
 ভালকৈ ফুটি উঠিছিল।

সৰলতাৰ শিক্ষা

গেব্ৰিয়েল গাৰ্ছিয়া মাৰ্কুৱজ-এ খুব বিচলিত হৈ আহি যোক কলৌহি বে
 ভেওঁৰ সন্দৰ্ভ কবিতা 'এশবছৰৰ নিঃসঙ্গতা'ৰ কিছুমান প্ৰেমপূৰ্ণ লাইন
 মস্কাত কাটি ৰাখ দিয়া হৈছে। মই প্ৰকাশক সকলক কলো—“কামটো ঠিক
 হোৱা নাই।” ভেওঁলোকে উত্তৰ দিলে, “কিতাপৰ কোনো কণ্ড এইবাবে

হোৱা নাই।” মইও দেখিলো যে তেওঁলোকে আখেজত কামটো কৰা নাই।
তথাপি চাওকচোন তেওঁলোকে কৰিভাটো কাটি পেলালে।

এনেবোৰ ঘটনাৰ কি প্ৰতিকাৰ কৰা যায়? দিন বোৱাৰ লগে লগে মই,
আৰু কম সমাজবাদী হৈ পৰিছো। সাধাৰণ মাজ্জাৰ নীতিৰ বাহিৰে,
পদ্ধতিবাদক অপছন্দ কৰাৰ বাহিৰে, আৰু সমাজবাদত মোৰ বিশ্বাসৰ বাহিৰে
মানৱতাৰ অবিৰত বৈপৰীত্যক মই দিনে দিনে কম বুজা হৈছো।

আমি এই যুগৰ কবি সকলে এটা মত ঠিক কৈ লব লাগিব। মতটো বাচি
লোৱা সহজ কাম নহয়। ভয়ংকৰ, অন্যায় যুদ্ধবোৰ, শাস্তিখালী পক্ষ
নেৰানেপেৰা চাপ, পইচাৰ আক্ৰমণাত্মক ভূমিকা—সকলো অন্যান্য দিশে দিশে
আৰু চোকা ফলাফলৰ সৈতে প্ৰকাশিত হৈছে। যুগেযুগ পুৰণি ব্যস্ততাই
ইয়াৰ সত-সাপেক্ষ স্বাধীনতা দিয়াৰ টোপ পেলাইছে। বোঁনতা, হিংস্ৰতা
আৰু আমোদ সহজেই মাহেকীয়া দাম দি কিনি লোৱা হৈছে।

আজিৰ কুঁৱৰে তেওঁৰ যন্ত্ৰণাৰ পৰা বন্ধা পাবলৈ বাট বিচাৰি হাবাখুৰি
খাই ফুৰিছে। কোনো কোনো জনে আশ্ৰয় লৈছে অতীন্দ্ৰবাদ বা যুক্তিবাদৰ
সপোনত। অইন কোনোবাই যুৱ মানৱৰ স্বতঃস্ফূৰ্ত ধ্বংসশীল হিংস্ৰতাত
মোহ গৈছে। তেওঁলোকে তাৎক্ষণিকৰ পথ বাচি লৈছে—বুজা নাই যে
আজিৰ বৰ্ণালিপ্ত জগতত এই অভিজ্ঞতাই সদায় দমন আৰু নিষ্ফল ষাওনাৰ
জন্ম দিয়ে।

মোৰ পাৰ্টি'ত, চিৰিৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টি'ত মই সবল অন্তৰৰ ডাঙৰ মানুহৰ
দল এটা দেখিছিলো, তেওঁলোকে নিজৰ ভেম, স্বেচ্ছাচাৰীতা আৰু বৈষায়িক
লাভ লোকচান বহুত দূৰত পেলাই থৈ আহিছে। সৎমানুহে উম্মেহতীয়া
ভদ্ৰতা, সৰ্ববিচাৰ আৰু ন্যায্যৰ বাবে যুঁজিছে বুলি জানি মই সুখী হৈছিলো।

মোৰ পাৰ্টি'ৰ লগত মোৰ কেতিয়াও কোনো অসন্তোষ হোৱা নাই। এই
পাৰ্টি' সদৃশ হলেও চিৰিৰ মানুহৰ বাবে, আমাৰ দেশৰ বাবে অসাধাৰণ বিজয়
গোবৰৰ চিন বহন কৰিছে—ইয়াতকৈ বেচি মই আৰু কি কব পাৰো? মোৰ
একমাত্ৰ আশা হৈছে এই পাৰ্টি'ৰ কমবেডসকলৰ দৰে সহজ হোৱা, তেওঁলোকৰ
দৰে অবিচল নীতিৰ আৰু মতবাদত অজ্ঞেয় হোৱা। নম্ৰতাৰ বিষয়ে মানুহে
কৈ শেষ কৰিব নোৱাৰে। ব্যক্তিগত ভেমৰ পৰা আমি একো শিকিব
নোৱাৰো। ই মানুহক মাত্ৰ সন্দেহবাদী কৰি তোলে—মানৱজাতিৰ দুখ-
দুৰ্দশা কমাবলৈ কেতিয়াও যুঁজিব নোৱাৰে।

ফিডেল কাণ্টো

হাভানাৰ বিপ্লৱ গাঁৱেৰে প্ৰৱেশৰ দৃশ্যতাহৰ পিছত ফিডেল কাণ্টোই দৃঢ়দিনমানৰ বাবে কাৰাকাচলৈ আহিল। ভেনেজুৱালাৰ চৰকাৰ আৰু ৰাইজে তেওঁক বিপ্লৱৰ সময়ত সহায় কৰা বাবে তেওঁ খোলাখুলিকৈ ধন্যবাদ জনাবলৈ আহিল। এই সহায় আছিল তেওঁৰ সৈন্যদলৰ বাবে অস্বাভাৱ পঠিওৱা। সকলোৰে জানে যে এই সহায় নতুনকৈ নিৰ্বাচিত প্ৰেছিডেণ্ট বেটানকোৰ্টে পঠিওৱা নাছিল—তেওঁৰ আগৰ প্ৰেছিডেণ্ট এড্‌মিৰাল ওৱক্ষ গাঙ্গ লাজাৰা-লেহে পঠিৱাইছিল। লাজাৰাল আছিল ভেনেজুৱালাৰ বামপন্থী আৰু কমিউনিষ্টবোৰৰ বন্ধু। তেওঁৰেই কিউবাৰ লগত একতাৰ মেলবন্ধনত ভেনেজুৱালাক সাঙুৰি লৈছিল।

কিউবা বিপ্লৱৰ বিজয়ী ডেকাজনক দিয়া ৰাজনৈতিক স্বাভাৱতমৰ দৰে উৎসাহী অভিনন্দন মই খুব কমহে দেখিছো। কাৰাকাচৰ মাজভাগত এল ছাইলেন্সিও বোলা প্ৰকাণ্ড ঠাই এডোখৰত কাণ্টোই একেৰাহে চাৰি ঘণ্টা বক্তৃতা দি গল। তাত গোটখুৱা ২ লাখ মানুহে এই দীঘলীয়া সময়খিনিত এষাৰিও মাত নমতাকৈ তেওঁৰ বক্তৃতা শুনি গল। শ্ৰোতা সকলৰ ভিতৰত মইও আছিলো। মোৰ বাবে, আৰু অইন বহুতৰ বাবে লাভন আমেৰিকাত নবৰুৱাৰ সূচনা হোৱা এই বক্তৃতাটো আছিল যেন সত্যপ্ৰকাশৰ বিৰাট এটা ঘটনাৰ দৰে। তেওঁৰ ভাষা আছিল সজীৱ—শ্ৰমিক বন্ধুৰাৰ মূখিয়াল নেতাসকলে আৰু ৰাজনীতিজ্ঞ সকলেও বহুতদিনীয়া প্ৰাণি কথাকে চোবাই থাকে। এনে কথাত সাৰবস্তু বহুত থাকিলেও বাবে বাবে একে কথাকে শুনো বাবে কথৰ ধাৰ আৰু নাথাকে। ফিডেল-এ তেনেবোৰ কথৰ স'তে আওহেলা কৰিছিল আৰু উপদেশপূৰ্ণ অথচ স্বাভাৱিক মাতেৰে এনেকৈ কথাবোৰ শিকাইছিল যেন তেওঁ নিজেহে অইনক শিকাওঁতে শিকিছিল।

প্ৰেছিডেণ্ট বেটানকোৰ্ট সভাত উপস্থিত নাছিল। কাৰাকাচত তেওঁ প্ৰিয়পাত্ৰ নাছিল, আৰু এই চহৰত মূখ দেখুৱাবলৈ তেওঁ ভয় কৰিছিল। ফিডেল-এ বক্তৃতাত তেওঁৰ নাম উল্লেখ কৰা মাত্ৰকে শহুৰী আৰু মেকুৰীৰ মাতৰে সভা ভৰি পৰিল। ফিডেলে হাত জোকাৰি এইবোৰ বস্তু কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। মোৰ বিশ্বাস সেইদিনাই বেটানকোৰ্ট আৰু কিউবাৰ বিপ্লৱী

নেভাজনৰ মাজত এটা স্পষ্ট প্ৰত্যাহ্বান সূত্ৰপাত হল। এই সময়ত ফিডেল মাৰ্ক্সিষ্ট বা কমিউনিষ্ট একো নাছিল—এই দুটা মতবাদৰ লগত তেওঁৰ বক্তৃতাৰ কোনো সম্বন্ধ নাছিল। মোৰ নিজা মত হল যে ফিডেলে দিয়া বক্তৃতাত তেওঁৰ জৱলন্ত আৰু উজ্জ্বল ব্যক্তিত্ব, ভিড়ৰ ভিতৰত উদগনি দিব পৰা তেওঁৰ উৎসাহ, কাৰাকাচৰ মানুহৰ অশব্দ মনোযোগ—সকলো মিলি বেটানকোৰ্টত আহুকাল দিছিল। বেটানকোৰ্ট প্ৰদৰ্শিকালীয়া ৰাজনীতিক, অলংকাৰপূৰ্ণ ভাষাৰ বক্তৃতা, কমিটি, গোপন সভাৰ ৰাজনীতিত তেওঁ অভ্যস্ত আছিল। তেতিয়াৰ পৰা ফিডেল কাম্ৰো বা কিউবা বিপ্লৱৰ গোষ্ঠ্য পোৱা সকলো ঘটনাকে বেটানকোৰ্টে নিষ্ঠুৰভাৱে শাস্তি দিছিল।

সন্মিলনৰ পিছদিনা আছিল দেওবাৰ। মই সেইদিনা গাঁৱৰ এঠাইত বনভোজন কৰি আছিলো। মটৰ চাইকেলত উঠি কেইজনমান মানুহে আহি ভাতে আমাক কিউবাৰ দূতাবাসলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰি গল। গোটেই দিনটো তেওঁলোকে মোক বিচাৰি শেহত ইয়াত পালেহি বুলি কলে। সেইদিনা আবেলিয়েই নিমন্ত্ৰণ আছিল বাবে মেটিলডে আৰু মই চিধাই দূতাবাসলৈ গলো। আলহীৰ সংখ্যা ইমান বেচি আছিল যে হলঘৰ আৰু বাগান উপচি পৰিছিল। বাহিৰতো মানুহৰ ভিড়ত ঠেলাঠেলি লাগি ভিতৰলৈ যোৱা প্ৰায় অসম্ভৱ হৈ পৰিছিল।

আমি পাৰ হৈ যোৱা কোঠাবোৰত মানুহ ভৰি আছিল। কফটেল মদৰ গিলাছবোৰ সাজু হৈ আছিল। আমাক বাৰান্দা আৰু চিড়ি পাৰ কৰাই কোনোবাই ওপৰৰ তলালৈ নিলে। ফিডেল কাম্ৰোৰ অন্তৰঙ্গ বন্ধু আৰু চেক্ৰেটাৰী চেলিয়া আমাৰ বাবে একাষত বৈ আছিল। মেটিলডেক তেওঁৰ লগত বখাই মোক কাষৰ কোঠালৈ নিয়া হল—কোঠাটো কোনোবা চাকৰ-বাকৰ বা মালী—ড্ৰাইভাৰৰ ঘৰ যেন লাগিছিল। ঘৰটোত মাত্ৰ এখন বিছনা আছিল—সেইখনো সোতমোচ খাই আছিল যেন কোনোবাই এইমাত্ৰহে ভাৰ পৰা উঠি গল। গাৰুটো মজিয়াত পৰি আছে। এটা চকুত থকা টেবুল-খনৰ অৱস্থাও তেনে। মই ভাবিছিলো যে সেনাপতিৰ লগত দেখা কৰিবলৈ মোক কোনোবা আৰাম লগা বহা ঘৰলৈ মাতি নিব, কিন্তু তেনে একো চিন নেদেখিলো। 'হঠাৎ ঘৰৰ দৱাৰখন খুলিল আৰু ফিডেল কাম্ৰোই বিৰাট দেহাটো লৈ দৱাৰদলিত আহি থিয় দিলেহি।

তেওঁ মোতকৈ এম্বৰতকৈ বেচি ওখ আছিল। বেগেৰে খোজ লৈ তেওঁ
মোৰ পিনে আগবাঢ়ি আহিল।

“হেৰা পায়লো”। কথাবাৰ কৈ তেওঁ ভালুকৰ দৰে মোক আকোৱালি
খিছিল।

তেওঁৰ মাতটো বাঁহীৰ সদৰৰ দৰে—শিশুৰ মাতৰ দৰে। মই অৰাক
হৈ গলো। তেওঁৰ চেহেৰাৰ লগত মাতটোৰ যেন মিল আছিল। দেখাত
ডাঙৰ দীঘল হলেও তেওঁক ডাঙৰ মানুহ যেন লগা নাছিল—যেন ওখপাখ
দেহাৰ এটি লৰাহে—হঠাৎ যেন ভৰি দখন দীঘল হৈ গল, কিন্তু মূখখন আৰু
চেঙেলীয়াৰ তাকৰ দাড়িখিনি এতিয়াও বৈ গৈছে। হঠাতে মোক আকোৱালি
ধৰা হাত দখন সদলকি পৰিল—তেপঁ আধা ঘূৰি কোঠাটোৰ এচুকলৈ চোচা
মাৰিলে, সেই চুকৰ পৰা এজন খবৰৰ কাগজৰ ফটোগ্ৰাফাৰে মনে মনে সোমাই
আহি আমাৰ পিনে কেমেৰা টোওঁৰা মোৰ কিন্তু আগতে চকুত পৰা নাছিল।
ফিডেল-এ একেকোবেই তেওঁক খিৰিলেগৈ। মানুহজনক টেটুত খৰি
জোকাৰিবলৈ খিৰিলো। কেমেৰাটো সবকি মাটিত পৰিল। মই ফিডেলৰ
কাষলৈ গৈ তেওঁৰ পৰা মানুহজনক বন্ধা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলো, মানুহ-
জনেও বুধাই নিজকে মোকলাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। ফিডেলে তেওঁক
দুৱাৰৰ পিনে খুঁচিয়াই খুঁচিয়াই লৈ গৈ দুৱাৰৰে বাহিৰলৈ উলিয়াই দিলে।
তাৰ পিছত তেওঁ মোৰ পিনে ঘূৰি চাই এটা মিচিকিয়া হাঁহি মাৰিলে।
মজিয়াৰ পৰা কেমেৰাটো তুলি লৈ বিছনাৰ ওপৰলৈ দলি মাৰি পঠিয়ালে।

এই ঘটনাটোৰ বিষয়ে আৰু একো উনুৰুকিওৱা নহল। আমি গোটেই
লাতিন আমেৰিকাৰ বাবে এটা প্ৰেছ এজেন্সী স্থাপনৰ সম্ভাৱনাৰ কথা
পাতিলো। সেই কথাবাতৰাৰ ফল “প্ৰেছা লাতিনা” বুলি মোৰ বিশ্বাস।
তাৰ পিছত আমি অভ্যৰ্থনা কৰিলে ঘূৰি গলো—প্ৰত্যেকে নিজৰ নিজৰ
দুৱাৰেদি বাহিৰলৈ ওলালো।

এঘণ্টাৰ পিছত মেটিলডেৰ দুতাবাসৰ পৰা ঘূৰি আহোঁতে ফটোগ্ৰাফাৰ
জনৰ ভয়াভুৰ মূখ আৰু গৰিলা নেতাজনৰ প্ৰকৃতিদন্ত বুদ্ধিৰে বেগেৰে তেওঁক
খিৰিবলৈ বোৱাৰ ঘটনাটোৰ কথা মনত পৰিল। গোপনে প্ৰৱেশকাৰীৰ
মনে মনে ধৰ সোমায়োটা আহি তেওঁ গম পাইছিল।

ফিডেল কাশ্ঠোৰ লগত সেইটোৱে মোৰ প্ৰথম সাক্ষাত। বাৰু, ফটো
ভোলাত তেওঁ ইমান অসভ্য-নিচিনা কৈ বাধা দিলে কিয়? কোনো কদু

ৰাজনৈতিক কহস্য লক্ষ্মীৰাই ৰাখিব খোজা নাছিলতো ? আজিলৈকে—আমাব্দ সেই সাক্ষাতকাৰ ইমান গোপন কৈ ৰখাৰ কোনো কাৰণ বিচাৰি পোৱা নাই ।

চে গৱেষ্টাৰৰ লগত মোৰ প্ৰথম সাক্ষাত একেবাৰে বেলেগ ধৰণৰ আছিল । এই সাক্ষাত হৈছিল হাডানাত, ৰাতি প্ৰায় ১টা বজাত । ভেঙৰ অফিছত মই দেখা কৰিবলৈ গলো, অফিছটো ৰাজস্ব নে অৰ্ধদণ্ডৰ আছিল মোৰ এতিয়া মনত নাই, মোক তেওঁ সেই ঘৰলৈকে মাতি পঠিয়াইছিল । মাজনিশা বাৰ বজাত মাতিলেও মই ১টা বজাতহে ঘাৰ পাৰিলো । অফিছত অসংখ্য কাম-কাজ মই প্ৰেছিডেণ্টৰ লগত বহি চাবলগীয়া হলো

চে-ই বড়ো জোতা আব্দ সৈনিকৰ সাজ-পাৰ পদক আদি পিন্ধি ক'কালত পিন্ধল ওলোমাই লৈছিল । অফিছত বেংকৰ বিষয়ে তেওঁৰ কাম কাজৰ লগত পোছাকটো একেবাৰে বেমানান লাগিছিল । চে'ৰ শাওঁ বৰণীয়া ৰং, লাহে-খীৰে কথাবাতৰা কোৱা অভ্যাস আছিল । আব্দ কথাত এটা আৰ্জেণ্টিনাৰ ভাষাৰ টান আছিল । তেওঁৰ নিচিনা মানুহৰ লগত দুষাৰ ৰাজনৈতিক কথাৰ পিছত পাম্পা অঞ্চলৰ কথা আলোচনা কৰিব পৰা যায় । চুটি চুটি বাক্যৰ কথাবোৰ তেওঁ এটা মিচিকিয়া হাঁহিৰে আধা কোৱাকৈ বতাহত ভাহি শেষ হবলৈ এৰি দিছিল ।

তেওঁ মোৰ কিতাপ 'কাণ্টো জেনাৰেল'ৰ বিষয়ে কোৱা কথা এঘাৰত মই গোবৰ অনুভৱ কৰিলো । চিৱেৰা মেম্ব্ৰাত ৰাতি তেওঁ গৰিলা সেনা-সকলক এই কিতাপৰ কবিতা পঢ়ি শুনাইছিল । আজি এতিয়া, বহু বছৰৰ পিছত, মোৰ কবিতা তেওঁৰ মৃত্যুলৈকে সজী হ'ল বুলি জানি মোৰ গা সিবসিৰাই যায় । ৰোজিহ ডে ব্ৰে-ৰ পৰা মই জানিব পাৰিছিলো যে ৰ'লিভিয়ান পৰ্বতত একেবাৰে শেষ মনুহুডলৈকে যি দুখন কিতাপ, তেওঁ লগৰ মোনাত ৰাখিছিল—ভাৰ এখন হল অক্ষৰ—বাকীখন মোৰ 'কাণ্টো জেনাৰেল' ।

সেই ৰাতি চে-ই মোক কোৱা কথাবোৰত মই খুব বিচলিত হলেও বোধহয় তেওঁৰ শেষ পৰিণতিৰ অলপঅলপ আভাস তেতিয়াই পোৱা গৈছিল । তেওঁৰ দৃষ্টিয়ে মোৰ পৰা আতৰি অফিছৰ এম্বাৰ খিড়িকীয়েদি বাহিৰলৈ

উৰা মাৰিলে। উত্তৰ আমেৰিকাই কিউবা আক্ৰমণ কৰিব পাৰেনে আমি সেই বিষয়ে কথা হৈছিলো। হাভানাৰ বাটত কোনোবা কোনোবা ঠাইত বালিৰ মোনা সিঁচৰাতি হৈ থকা মই দেখা পাইছো বুলি তেওঁক ক'লো। তেওঁ হঠাৎ কলে, “বুদ্ধ বুদ্ধ .. আমি সদায় বুদ্ধৰ বিপক্ষে ; কিন্তু এবাৰ বুদ্ধত বৰ্জিলে, বুদ্ধ নহলে আমি জীয়াই থাকিব নোৱাৰো। সকলো সময়তে আমি বুদ্ধ হোৱাকে বিচাৰো।”

তেওঁৰ কথাবোৰ বাতে মই বুলি পাওঁ তাৰ বাবে তেওঁ ডাঙৰকৈ চিন্তা কৰিছিল, আৰু কথাখিনি শুনি মই উচপ খাই উঠিছিলো। মোৰ বাবে বুদ্ধ এটা উৎপাদ-ই লক্ষ্য বস্তু হ'ব নোৱাৰে।

আমি বিদায় ললো—তেওঁৰ লগত মোৰ আৰু কেতিয়াও দেখা নহল। বালিভিয়াৰ জঙ্গলত বুদ্ধ কবোতে তেওঁৰ কবুৰ মৃত্যু হল। মোৰ চকুৰ আগতে এতিয়াও চে গুৱাডাৰাৰ মূৰ্তিটো ভাহি উঠে—সেই চিন্তাকুল মানুহজনে বুদ্ধক্ষেত্ৰত বীৰত্বৰে বুদ্ধাৰ সময়তো, তেওঁৰ অস্ত-গম্ভীৰ লগতে সদায় কবিতাকো ঠাই দিছিল।

লাতিন আমেৰিকাত ‘আশা’ কথাটো সকলোৰে অতি প্ৰিয়। আমাক মানুহে ‘আশাৰ মহাদেশ’ৰ পৰা অহা বুলিলে আমি খুব ভাল পাওঁ। ডেপুটী, চিনেটৰ, প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ প্ৰাৰ্থী সকলোৰে নিজৰ ‘আশাৰ প্ৰাৰ্থী’ বুলি কয়। এই আশা যেন সঁচাকৈ স্বৰ্গৰ এটা আশীৰ্বাদ—এটা “মই তোমাৰ পৰা ধাৰ লৈছো—শুজিব লাগিব”—যেন ধাৰ শুল্লা কামটো দিনে দিনে পিছুৱাই ৰাখিছো, ইয়াৰ পিছৰ বিধানসভা প্ৰচাৰৰ অভিযান এনেকি পিছৰ বছৰ—এনেকি পিছৰ শতিকালৈকে পিছুৱাই ধোৱা হয় কাৰণ এই নিৰ্বাচনত তেওঁ বাবেবাবে জিকিব বুলি আশা বাথে।

কিউবাৰ বিপ্লৱ আৰম্ভ হোৱাৰ পিছত দক্ষিণ আমেৰিকাৰ লাখে লাখে অধিবাসীয়ে কেঁচা টোপনিৰ পৰা সাৰ পালে। নিজৰ কাণকে মানুহে বিশ্বাস কৰিব পৰা নাছিল। আশাৰ কুহকত ভোল গৈ থকা মহাদেশখনে, এনে বিজয় আগতে কল্পনাও কৰিব পৰা নাছিল। হঠাৎ এদিন—আগতে কোনোও নামধাৰ নৃশূন্য, কিউবাৰ ফিডেল কাষ্ট্ৰো বুলি এজন মানুহে কুইকিনী আশাৰ ঢুলিৰ মূৰ্ঠিত ধৰি টানি, নহলে ভৰিত খপিয়াই ভৰিত ধৰি

উৰা মাৰিবলৈ নিদি, নিজৰ সমুখত টেবুলত বহুৱাই ৰাখিলে—আৰু আমেৰিকাৰ মানুহৰ ঘৰত—কাৰতে টেবুলত বহুৱাই ৰাখিলে।

ভেঁটিয়াৰ পৰা আমি আশাৰ পথত দীঘল খোজ লব ধৰিছো—আমা এতিয়া বাস্তৱত পৰিশুভ হৈছে, আৰু আমাৰ জীউটো বেন আমাৰ চুন্নিৰ আগলৈ আহি থমকি বৈছে। ওচৰৰে এখন দেশে বৰ পৰাক্ৰমী আৰু অভিযন্তা ৰাজতন্ত্ৰী দেশ এখনে কিউবাক ধ্বংস কৰিবলৈ বিচাৰিছে। দুই আমেৰিকাৰ বাইজে সদায় খবৰৰ কাগজ পঢ়ে, নিয়ম কৈ বোভিঅ'ৰ বাতৰি শুনেন। তেওঁ-লোকৰ সন্তোষৰ হুন্দুনিয়াহৰ লগত, এতিয়াও কিউবাৰ আশ্ৰিত্য আটুট হৈ আছে। আৰু এটা দিন গৈছে—আৰু এটা বছৰ—আৰু পাঁচটা বছৰ। আমাৰ আশাৰ মূলত কুঠাৰাঘাত হোৱা নাই—কুঠাৰাঘাত হবও নোৱাৰিব।

কিউবাৰ অধিবাসীসকলে লিখা চিঠিখন

পেবুৰ লেখকসকলে মোক এটা চৰ্কাৰী সন্মান দিব লাগে বুলি বহুত-দিনৰ পৰা খটিয়াই আহিল। এই মানুহসকলৰ ভিতৰত মোৰ বহুত বন্ধু মানুহো আছিল। মই স্বীকাৰ কৰো যে এনে মেডেল-টেডেলবোৰক মই সদায় ভেবা মানুহৰ বাবেহে বুলি কওঁ। তথাপি মোৰ যে কেইটা আছে সেইবোৰক মোৰ অন্তৰৰ ভালপোৱা নোহোৱাকৈ, কৰ্তব্য হিছাপেহে কনছালৰ কাম কৰা সময়ত কোটত পিন মাৰি আৰি লওঁ। অৰ্থাৎ বাধ্য হৈ বা নিয়ম অনুযায়ীহে যেন মেডেলটো পিন্ধো। এবাৰ কিবা কাৰণত লিমা পাব হৈ বাবৰ সময়ত 'ণ্টাৰ্ভি' ডগছ' উপন্যাসৰ বিশিষ্ট লেখক চিবো আলগিয়াই মোক তেওঁৰ দেশৰ পৰা সন্মানজনক এটা প্ৰস্তাৱ লবলৈ জোৰ কৰিলে। ভেঁটিয়া ভেথত পেবুৰ লেখক সম্বন্ধে প্ৰেছিডেণ্ট। মোৰ "আলটুৰাচ ডে মাচ্চু পিচ্চু" নামৰ কবিতাটি পেবুৰ মানুহৰ মাজত খুব জনপ্ৰিয় হৈ তেওঁলোকৰ জীৱনৰ লগত যেন মিলি গৈছিল। বোধহয় সেই কবিতাটিত মই এনে আবেগ প্ৰকাশ কৰিছিলো—মাচ্চু পিচ্চুৰ বিখ্যাত গঢ়নৰ শিলাৰাজৰ দৰে হিয়াৰ সন্দৰ্ভ বীণাৰ তাৰত সি গৈ আঘাত কৰিছিল। তাৰ উপৰি সেই সময়ত পেবুৰ প্ৰেছিডেণ্ট, পেবুৰ গাঢ় দিওঁতা মানুহজন—তেওঁৰ নাম বেলোৱোণ্ড আছিল মোৰ বন্ধু আৰু পাঠক। যদিও তাৰ পিছতে বিপ্লৱ হৈ তেওঁক নিৰ্দুৰভাৱে আক্ৰমণ কৰি প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ পৰা খেদালে, আৰু নতুন চৰ্কাৰ গঠন কৰিলে। পেবুৰ বৰজীউ নতুন দৰ্শনিক হুৰ্কাৰি হল। তথাপি মই

কিন্তু এতিয়াও বিশ্বাস কৰা যে বেলোৰেণ্ডি অভ্যন্তৰ সন্ধানৰূপে আছিল—
 তেওঁৰ লক্ষ্যতহে কিবা এটা আশাৰ ভৱিষ্যতত দ্বিৰ হৈছিল—আৰু
 আশ্চৰ্য্যকৰণ নিৰ্ভূৰ বাস্তৱতাৰ খেদাই তেওঁক প্ৰিয় জনগণৰ পৰা আঁতৰাই
 নিবলৈ বাধ্য কৰিলে।

মই সাম্প্ৰতিক মেডেলটো গ্ৰহণ কৰিলো—এইবাৰ কনছালৰ কামৰ বাবে
 ক্ষয়, কিন্তু এটা কবিতাৰ বাবে চিলি আৰু পেৰুৰ মাজত সৰুসৰু কিবা কাৰণে,
 দুইখন দেশৰ মাজত ভাল সম্পৰ্ক নাই, এতিয়াই এই ঘা শুকাবলৈ আছে।
 অকল মালবৰ্জোভা, কূটনীতিক আৰু ৰাজনীতিক সকলে অতীতৰ সেই তেজৰ
 চেকা মূৰ্চি পেলাবৰ বাবে পৰিশ্ৰম কৰিলে নহব, কবিসকলেও তাত যোগ দিব
 লাগিব—আৰু বহুত বোচকৈ যোগ দিব লাগিব, কাৰণ কবিৰ আত্মাৰ সীমাস্ত-
 বেথা, অইনবোৰ মানুহৰ আত্মাতকৈ সহজে পাব হৈ যাব পাৰে।

সেই সময়ৰ পিছতে মই আমেৰিকাৰ যুদ্ধৰাষ্ট্ৰ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ গলো। তাত
 ভেতিয়া পি ই এন ক্লাবৰ এখন আন্তৰ্জাতিক কংগ্ৰেছ বহাৰ কথা হৈছিল। মোৰ
 বন্ধুসকল বেনে আৰ্থাৰ মিলৰ, আৰ্জেণ্টিনাৰ আৰ্ণেষ্টো ছোবাতো আৰু
 ইভৰ্টোৱিলা ওকাম্পো, উৰুগুৱেৰ সমালোচক এমিৰ বোৰ্ডাৰগেজ মোনিগাল,
 মেক্সিকোৰ ঔপন্যাসিক কাৰ্লোছ ফুৱেণ্টেছ নিমন্ত্ৰিত সকলৰ ভিতৰত
 আছিল। 'লুবোপৰ প্ৰায় সমাজতান্ত্ৰিক দেশৰ লেখক সকলো তাত উপস্থিত
 হৈছিল।

তালৈ গৈ মই জানিব পাৰিলো যে কিউবাৰ লেখক সকলকো মতা হৈছে।
 পি. ই. এন ক্লাবৰ সকলো আচৰিত হৈছিল যে ভেতিয়াও কাৰ্পেণ্টিয়াৰ আছি
 পোৱা নাই। মই ভাব কিবা কাৰণ জানো নেকি তেওঁলোকে মোক সন্নিধিছিল।
 মই নিউইয়ৰ্কৰ প্ৰেছা লাভিনাৰ প্ৰাৰ্থিনীজনৰ লগত দেখা কৰিবলৈ গলো।
 তেওঁ কাৰ্পেণ্টিয়াৰলৈ টেলিগ্ৰাম কৰি খবৰ লব বুলি কলে। উত্তৰত জনোৱা
 হল কাৰ্পেণ্টিয়াৰ আহিব নোৱাৰে কাৰণ তেওঁ নিমন্ত্ৰণৰ চিঠিখন বহুত
 দেরিৰৈ পাহিছে—আৰু সেইবাবে ভিছা পাওঁতে বহুত দেরি হল। মই ধৰিব
 পাৰিলো যে কোনোবাই কৰবাত মিছা কথা কৈছে, কিয়নো মই জানিছিলো যে
 ভিছা তিনি মাহৰ আগতে মঞ্জুৰ হৈছে, আৰু তিনি মাহৰ আগতে পোৱা
 নিমন্ত্ৰণৰ চিঠিখন কিউবাৰ মানুহে গ্ৰহণও কৰিছে। তেনে হলে এইটো
 স্পষ্টকৈ বুজা যায় যে কংগ্ৰেছত উপস্থিত হোৱাটো ওপৰ মন্তব্যৰ কোনোবাই
 বিচৰা নাই।

. মই পি. ই. এন কংগ্ৰেছত যোগ দি ডাক্তৰ ব্যাখ্যা কৰিলো, প্ৰশ্নৰ বাবে
নউ ইয়াকত মোৰ কাঁবতা পাঠ হল। ইমান বেচি ডিঙি হৈছিল যে বাহিৰত
টি. ডি. বহুৱাই সভাগৃহৰ বাহিৰত বৈ থকা মানুহসকলৰ বাবে দেখাব আৰু
শুনাব দিহা কৰিব লগা হৈছিল। মোৰ কবিতাটো আছিল কষ্টৰ সাম্ৰাজ্যবাদ
বিৰোধী। ইয়াৰ প্ৰতিধ্বনিয়ে উত্তৰ আমেৰিকাবাসী সকলকো ইয়ান বিচলিত
কৰা দেখি মোৰ অন্তৰ আবেগত ঠোঁকিবাঠোঁকি লাগিল। মই নতুনকৈ
বহুত কথা বঢ়ি পালো, আৰু ওয়াছিংটন আৰু কেলিফোৰ্নিয়াত ছাত্ৰ আৰু
সাধাৰণ ৰাইজে মোৰ কথা সমৰ্থন কৰাত বঢ়িলো যে উত্তৰ আমেৰিকাত থকা
আমাৰ মানুহৰ শত্ৰুদৰে উত্তৰ আমেৰিকাৰ মানুহবোৰ শত্ৰু।

মই কেইবাটাও সাক্ষাতকাৰ দিলো। 'লাইফ' মেগাজিনৰ স্পেনীয়া
সংস্কৰণখন লাভিন আমেৰিকাৰ মানুহে সম্পাদনা কৰিছিল। তেওঁলোকে
মোৰ মতামত বিকৃত বা চুটি কৰাত মই সেইবোৰ শব্দৰাবলৈ তেওঁলোকক
কলো। তেওঁলোকে কিন্তু শব্দ নকৰিলে—অৱশ্যে মই সেইবোৰত সিমান
গৰুৱা দিয়া নাছিলো। ভিয়েতনামৰ যুদ্ধক গৰিহণা দিয়া মোৰ এটা
পাৰাগ্ৰাফ তেওঁলোকে বাদ দি গৈছিল। সদ্যহতে খুন হোৱা এজন কৃষকৰ
মেতাৰ বিষয়ে কি কৈছিলো তাকো ছপা কৰা নাছিল। কাগজখনৰ সাক্ষাত-
কাৰ সম্পাদনা কৰা মহিলাগৰাকীয়ে বহুত বছৰৰ মূৰত মাত্ৰ স্বীকাৰ কৰিছিল
যে খবৰ চেষ্টা কৰা হৈছিল।

মই সেইবাবেই আবিষ্কাৰ কৰিলো যে উত্তৰ আমেৰিকাৰ মোৰ লেখক
কমবেড সকলে মোৰ বক্তব্যসমূহত প্ৰৱেশ-ভিছা দিবলৈ অনবৰত চাপ দি আছিল।
এই কামৰ বাবে তেওঁলোকক সাধুবাদ দিব লাগে। মই এই কথাটো
শুনিছিলো য়োক আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰত প্ৰৱেশৰ অনুমতি পত্ৰ নিদিলে ষ্টেট্-
বিভাগক খোলাখুলিকৈ গৰিহণা দি চিঠি দিব বঢ়িল পি. ই. এন ক্লাবে ভয়
দেখুৱাইছিল। উত্তৰ আমেৰিকাৰ কাৰ্য্যজগতৰ সৰ্ব্বজ্ঞেয়া কবি মাৰিয়ান
মুৰ-এ এখন ৰাজহুৱা সভাত জনাইছিল যে তেওঁলোকৰ দেশলৈ ৰাখৰ বাবে
য়োক আইনসমূহ অধিকাৰ দিয়াত তেওঁ খুৱ ৰং পাইছে। এই সভাখন পতা
হৈছিল তেওঁক প্ৰবন্ধকাৰ দিবলৈ - তেওঁৰ আবেগত বা এই কথাখিনি শুনি
সভাত মানুহে তুমুল জয়ধ্বনি দিছিল।

সেইধাৰে দেশপ্ৰৱেশৰ সময়ত ৰাজনৈতিক আৰু কাব্যবিষয়ক কামখনত মই
বহুত বঢ়িবলগীয়াত পৰিছিলো, এই কামবোৰৰ বেচিভাগ আছিল কিউবা

বিষয়ক—হয় ইয়াৰ বিপ্লৱক সমর্থন কৰা বা ইয়াৰ অধিকাৰ বন্ধা কৰা। মই
 গৈ পোৱা মাত্ৰকে কিউবাৰ লেখক সকলৰ সেই বিখ্যাত চিঠিখন মই পালো—
 তেওঁলোকে মোক সৈমান হোৱাৰ আৰু বিশ্বাসঘাতক হোৱাৰ জগৰত দায়ী
 কৰিছিল। পাৱিক প্ৰাৰ্থিকউটৰ জনে ঠিক কি ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছিল, এতিয়া
 মোৰ মনত নাই, তথাপি কব পাবো যে নিজকে শিক্ষাদাতা ওফাইদাৎ মৰা
 গদ্যৰ দৰে মোক শিকাবলৈ আহিছিল—বামপন্থী লেখক সকলৰ বাণীতনীতি
 কেনে হ'ব লাগিব। গোৱাৰ, উদ্ধত আৰু অপমানজনক কথাৰে মোৰ কবিতাৰ
 আৰু মোৰ সামাজিক বৈপ্লৱিক কামৰ সিহঁতে সংস্কাৰ সাধন কৰিব
 খুজিছিল। মাজু পিচ্চু কবিতাত ব'টা পোৱাৰ বাবে, পি. ই. এন ক্লাবৰ
 কংগ্ৰেছত যোগ দিয়াৰ বাবে, মোৰ বিবৃতি আৰু কবিতা পাঠৰ বাবে, উত্তৰ
 আমেৰিকাৰ কানেমী নীতিক গৰিহণা দি (যদিও এইবোৰ একেবাবে সিহঁৰ
 মূখৰ ভিত্তৰত থাকোতেই কোৱা হৈছিল) কোৱা মোৰ কথা আৰু কামক
 সিহঁতে প্ৰশ্ন কৰিছিল—এই কথাবোৰৰ লগত মিছা কথা জুৰি, বিষাক্ত কৰি
 কোৱা হৈছিল—ইয়াৰ লেখকবোৰৰ বহুতে নতুনকৈ বিপ্লৱী পক্ষত যোগ দিয়া,
 আৰু বহুতে ন্যায় বা অন্যায় কৈ কিউবা চৰকাৰৰ দৰ্মহাভোগী আছিল।

অবিচাৰ ভবা এই চিঠিখনত মানুহৰ চহীয়ে উপচি পৰিছিল। শিল্পী-
 সকলৰ এছোছিয়েচন কমিটিৰ পৰা চিঠিখন আহিছিল। এওঁলোকৰ প্ৰতিনিধিয়ে
 হাভানাৰ চাৰিওপিনে প্ৰতিনিধিয়ে গোটেই দেশৰ সঙ্গীতজ্ঞ, নট, আৰু শিল্পী
 মণ্ডলীৰ পৰা চহী গোটাৱলৈ পিয়াপি দি ফুৰিছিল। কিউবালৈ ঢালাও নিমন্ত্ৰণ
 কৰি আনি ভাৰ বিলাস-বহুল হোটেলত বাথি শিল্পী আৰু লেখক সকলে
 ভাত থাকোতেই তেওঁলোকক চহী কৰিবলৈ কোৱা হৈছিল। এই অন্যান্য
 দলিলখনৰ ভুলত ছপা হোৱা নামৰ কেইজনমান লেখকে পিছত মোলৈ মনে
 মনে বাৰ্তাৰ জনাইছিল যে—তেওঁলোকে ইয়াত কোঁতয়াও চহী কৰা নাই।
 তেওঁলোকৰ নামবোৰ কাগজত দেখিহে তেওঁলোকে কথাটো গম পাইছে
 —তেওঁলোকে কোঁতয়াও চহী কৰা নাই। জুৱান মাৰিনেলোৰ বন্ধু
 এজনেও মোক একে কথাকে কৈছিল, যদিও মই তেওঁৰ বিষয়ে এতিয়াও
 খবৰটো লবলৈ পৰাই নাই, কিন্তু অইন সকলোৰে বিষয়ে লৈছো।

ঘটনাক উল বা বৰফৰ বল,—বা আদৰ্শবাদী বুলি ঝাটাই তুলিব পাৰি।
 মাদ্ৰদ, পেৰিচ আৰু অইন অইন ৰাজধানীত বিশেষ দালালঘৰ পাতি এই
 চিঠি নকল কৰি—ছেজাৰ ছেজাৰ কপি পৃথিবীৰ সকলো ঠাই লৈ পঠিওৱা হল।

বিশেষকৈ মাদ্ৰদৰ পৰা প্ৰতিজন চিঠিপাওঁতাই গড়ে ২০-৩০ খনকৈ কৰ্ম
পাইছিল। এই চিঠিৰ খামৰ বাহিৰত ডাকটিকেটত ফ্ৰাঙ্কৰ ছবি, আৰু
ভিতৰত পাবলো নেৰুডাক প্ৰতিবিশ্লৱী বুলি জগৰীয়া কৰা চিঠি আছিল।

সেই চিঠিৰ মূলত কাৰ খণ্ডৰ প্ৰকোপ আছিল, সেইটো বিচাৰি উলিওৱা
মোৰ কাম নহয়; ৰাজনৈতিক ফলদী ফিকিৰ, আদৰ্শগত দুৰ্বলতা, সাহিত্যিক
ধ্বনি আৰু হিংসা আৰু কি কি কাৰণ হ'ব পাৰে বাৰু মই মান্ত এজনৰ বিষয়ে
অইন সকলৰ বুদ্ধি? মোক অৱশ্যে পিছত বহুতে কৈছিল যে উৎসাহী
সম্পাদক সকল, লগনীয়াৰ ভগনীয়াৰ বোৰ—আৰু চিঠিখনত চহী গোটাওটা
সকলৰ ভিতৰত প্ৰধান মানুহ আছিল লেখক বৰাটো ফাৰ্ণেণ্ডেজ বেষ্টামাৰ,
এডমাণ্ডো ডেচেনেচ আৰু লিচাণ্ডো ওটাবো। মই ডেচেনেচ বা ওটাবোৰ কিতাপ
কোঁতলাও পঢ়া নাই, তেওঁলোকক ব্যক্তিগতভাৱে লগ পোৱা বুলিও মনত
নপৰে। কিন্তু হয়—বেটামাৰক লগ মই পাইছো। হাভানা আৰু পেৰিচত
তেওঁ সদায় মোৰ গুণ গাই মোৰ পিছে পিছে লগৰীয়া হৈছিল। মোৰ কামৰ
প্ৰশংসা কৰি তেওঁ বহুত ৰচনা আৰু প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ কৰিছে। মই তেওঁক
কোঁতলাও তেনে লেখত লবলগীয়া মানুহ বুলি ভবা নাই—আমাৰ সম-
সাময়িক ৰাজনৈতিক আৰু সাহিত্যিক আগন্তুক সকলৰ এজনহে বুলি
ধৰিছিলো।

তেওঁলোকৰ বোধহয় কল্পনা আছিল মোক সক্ৰিয় বিশ্লৱী হিছাপে কিবা
অনিষ্ট কৰিব বা ধ্বংস কৰিব পাৰিব। কিন্তু বোঁতীয়া ছান্তিয়াগোৰ টিটিনচ
শ্ৰীতিত আমাৰ পাৰ্টিৰ কেন্দ্ৰীয় কমিটিৰ লগত ঘটনাটোৰ বিষয়ে আলোচনা
কৰিবলৈ গলো—তেওঁলোকে ইতিমধ্যেই অন্ততঃ ৰাজনৈতিক মতামত ঠিক
কৰিয়েই লৈছিল। মোক কোৱা হল যে চিলিৰ পাৰ্টিৰ বিষয়ে ই প্ৰথম
আৱশ্যক।

সেই সময়ত আমি গুৰুত্বপূৰ্ণ সংঘাতৰ মাজেদি দিন নিয়াইছিলো।
ভেনেজুৱালা, মেক্সিকো আৰু অইন দেশৰ কমিউনিষ্ট সকলৰ লগত কিউবাৰ
আদৰ্শগত বিৰোধ দেখা দিছিল। পিছত, দুখৰ কথা, ব'লিভিয়াৰ কমিউনিষ্ট
সকলেও বিৰোধী পক্ষত যোগ দিছিল।

চিলিৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টিয়ে এখন ৰাজহুৱা সভা পাতি মোক 'ৰেকৰাৰেন
মেডেল' দিবলৈ ধিৰাত কৰিলে। এই মেডেলটো নতুনকৈ সৃষ্টি কৰা হৈছিল,
আৰু পাৰ্টিৰ প্ৰেৰ্ত কৰ্মীজনক দিয়াৰ কথা আছিল। মোক মেডেলটো দিয়াত

সকলোৰে সন্মতি পোৱা গৈছিল। এই সময়ত চিৰ্লিৰ কৰ্মিউনিষ্ট পাৰ্টি'য়ে
 মতবিৰোধ চতুৰভাৱে সহ্য কৰিছিল, ভিতৰে ভিতৰে এই বিৰোধ ফাঁহিয়াই চাই
 তাৰ সমাধানৰ আভিপ্ৰায় জনাইছিল। সময়ত বিৰোধৰ চিনচাৰ সকলো মূৰ্ছাছিল।
 ফটফটীয়া সমঝোতা আৰু ভাইৰ লেখিলা সম্পৰ্ক এতিয়া লাভিন আমেৰিকাৰ
 দুটি গৰুদ্বন্দ্বপূৰ্ণ কৰ্মিউনিষ্ট পাৰ্টি'ৰ ভিতৰত বিৰাজ কৰিছে।

মোৰ বাবে মই “কোম্পেনন ডে জেন্টা” লিখা সেই একে মানুহজনেই বৈ
 গলো। মোৰ এই কিতাপখন মই এতিয়াও ভাল পাওঁ। এইখন লিখিয়েই
 মই কিউবা বিপ্লৱক প্ৰশংসা কৰি সম্পূৰ্ণ কিতাপ লিখা প্ৰথম কৰি হলো।

মই অৱশ্যে বুজো যে বিপ্লৱ আৰু বিশেষকৈ তেনেবোৰ বিপ্লৱৰ
 ভাগীদাৰ সকলৰ মাজে মাজে ভুল হয়, তেওঁলোকে অন্যায়ও কৰে। মানৱ-
 জাতিৰ অলিখিত নীতি-নিয়মবোৰে বিপ্লৱী আৰু প্ৰতিবিপ্লৱীক সমানে
 হানি-বিধিনি কৰে। কোনেও ভুলৰ হাত সাৰিব নোৱাৰে। বৃহৎ স্বাৰ্থৰ
 বৃহত্তৰ পটভূমিকাত এটা কলা বিপ্লৱ—এটা সামান্য কলা বিপ্লৱ সন্মান
 মনকৰিবলগীয়া কথা নহয়। মই কিউবাৰ বিপ্লৱৰ বিষয়ে গান গোৱা ; তাক
 ভাল পোৱা আৰু তাক প্ৰশংসা কৰি যাবই লাগিছো। লগে লগে এই বিপ্লৱৰ
 ভাগীদাৰ সকলৰ ইয়াৰ মহৎ সমৰ্থকসকলৰ প্ৰতিও।

কিন্তু প্ৰত্যেকৰে দুৰ্বলতা বিচ্যুতি আছে ; মোৰ বহুত আছে—উদাহৰণ
 স্বৰূপে, সংগ্ৰামী বিপ্লৱী হিচাবে মই যি পথ লৈছো, তাৰ বাবে মোৰ গৰ্বক
 মই এৰি দিব নোখোজো। সেইটো হ'ব পাৰে—অথবা মোৰ সামান্য ‘মই’ ত
 অইন কিবা ছদ্ম থাকিব পাৰে যাৰ বাবে মই স্বীকাৰ কৰিছো—বা স্বীকাৰ
 কৰিও বাম—বিৰোধ মানুহে জনাকৈ বা অজানিতে লিখা সেই নীচ চিঠিখনত
 চহী কৰিছিল—মই সিঁহতৰ লগত হাত জোকাৰি ভদ্ৰতা কৰিব নোৱাৰো।

নিষ্ঠুৰ, প্ৰিয়তম জন্মভূমি

উগ্ৰপন্থী আৰু চোৰাংচোৱা

আগৰ্বাদিনীয়া নৈৰাজ্যবাদীসকল, আৰু আজিৰ নৈৰাজ্যবাদীসকলো কাইলৈ তেনেই হ'ব - প্ৰায়েই ব'ব আৰামত থাকে। নৈৰাজ্যবাদী পুৰুষিবাদ বাজৰ্জনৈতিক দৰ্জী, হ'ব খোজা বামপন্থী আৰু ডাঙৰ উদাৰপন্থী বোৰৰ বাবে আগ্ৰয়ৰ স্থল। দমনমূলক পুৰুষিবাদে কমিউনিষ্ট বোৰক ইয়াৰ বোৰ শত্ৰু বুলি ভাবে আৰু আক্ৰমণত ই খুব কমহে লক্ষ্য প্ৰস্তু হয়। এই ব্যক্তিবাদী বিপ্লৱী-বোৰে প্ৰতিক্ৰিয়াশীল জ্ঞান-বুদ্ধি সম্ভাষণমানেৰে গ্ৰহণ কৰে। ইয়াৰ অলংঘ্যশীল নীতিৰ বাৰ বন্ধক হিছাপে ই হতক ব্যৱহাৰ কৰা হয়। প্ৰতিক্ৰিয়াশীলবোৰে জানে যে সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ বিপদ কোনো এজনৰ ব্যক্তিবাদী বিপ্লৱত নহয়, কিন্তু জনগণৰ সংগঠিত বিপ্লৱ আৰু ব্যাপক প্ৰেণী সচেতনভাৱে।

যুদ্ধৰ সময়ত স্পেনত মই এই সকলোবোৰ ভালকৈ বুজিছিলো। ফেছী-বিৰোধী কেটোমান দলে মাদ্ৰিদৰ পিনে আগুৱাই অহা হিটলাৰ আৰু ফ্ৰাঙ্কোৰ সেনাপত্ৰৰ আগত মূৰখাপিন্ধা ভাওনা দেখুৱাইছিল। এইটো ঠিক যে মই তেনে নৈৰাজ্যবাদী সকলৰ—যেনে ডুবুৰী আৰু তেওঁৰ অনুগামী বেটোমান সকলৰ কথা কোৱা নাই—বাৰ্ছিলোনাতে তেওঁলোকে সিংহৰ দৰে বুজিছিল।

আৰু চোৰাংচোৱা - সিংহত উগ্ৰপন্থীবোৰতকৈ হেজাৰবাৰ অধম। মাজে মাজে পুৰুলিচে, প্ৰতিক্ৰিয়াশীল দলে বা বিদেশী চৰকাৰে শত্ৰুৰ দালাল ভাড়া কৰে। এই দালালবোৰে বিপ্লৱী দলৰ সক্ৰিয় কৰ্মীসকলৰ লগত একেলগে হৈ যিহিলা যায়। সিংহত কোনোবা কোনোবাই উত্তেজনা জগোৱা বিশেষ বিশেষ কাম কৰি পেলায়, অইন কিছুমানে আকৌ চকুকাণ বুলি ধৈৰ্য ধৰি থাকে। আজিওৰ বিশেষ ঘটনাটোৰ কথাকেই খৰা বাওক। জাৰডেম্বৰ পতনৰ আগতে তেওঁ অসংখ্য সম্প্ৰদায়জনক কামত ভাগ লৈছিল, আৰু সেইবাবে বহুতবাৰ জেল খাটিছিল। বিপ্লৱৰ পিছত প্ৰকাশিত হোৱা জাৰৰ গুপ্তত পুৰুলিচৰ বুদ্ধিমান জনে সৌৱৰণিক বৰ্ণাইছে—কেনেকৈ আজিও সদায় ওপুৱাব দালাল আছিল। এই অসংখ্য মানুহজনৰ চৰিত্ৰত সম্প্ৰদায়বাদী আৰু গুপ্তচৰ চৰিত্ৰই একেলগে বাহ লৈছিল—এজন গ্ৰান্ড ডিউকৰ স্ত্ৰীৰ বাবে তেওঁ দায়ী আছিল।

অইন এটা কৌতুকজনক ঘটনা লজ এঞ্জেলচ, চান ফ্ৰান্সিসকো নে কেলি-ফোৰ্ণিয়াৰ কোনোবা এখন চহৰত ঘটিছিল। মেককাৰ্থীবাদৰ বলিষ্ঠালি ভব্য দিনবোৰত চহৰখনৰ সকলো সক্ৰিয় কমিউনিষ্ট কমৰ্ক পদলিচে ধৰিলে। ৭৫ জন মানুহৰ বিষয়ে সকলো খবৰ লোৱা হল—তেওঁলোকৰ জীৱন আৰু প্ৰতি-দিনৰ গতিবিধি, খুঁটিনাটি বিষয়বোৰ লিখি ফাইলত থোৱা হল। বাৰু শূনক—এই ৭৫ জনেই পদলিচৰ দালাল বুলি প্ৰমাণিত হল। এফ. বি. আই-এ নিজৰ কদুৱ কমিউনিষ্ট পাৰ্টি গঢ়াৰ আত্মপ্ৰসাদ অনুভৱ কৰিব পাৰিলে। এই দলটোৰ মানুহবোৰে ইটোৱে সিটোক চিনি নাপাইছিল। ইহঁতক পিছত মোকদ্দমাৰ ফালত পেলাই অন্তিমহীন শঠৰ বিৰুদ্ধে উত্তেজনাৰ বিষয় গোঁৱৰ অধিকাৰী হব খুজি এফ. বি. আই-এ মাজে মাজে হাঁহিয়াতৰ পায় হৈছিল। চেম্বাৰ্ছ নামৰ এজন ভূতপূৰ্ব কমিউনিষ্টক পদলিচে ঘূচ খুৱাই নিজৰ ফাঁসী কৰি লৈছিল। তেওঁ বহুত তপ্ত, গুপ্ত খবৰ এটা জাতিলাওৰ ভিতৰত লুকুৱাই থৈছিল। এফ. বি. আইয়ে আৰু বহুত নাৰকীয় ঘটনাত অংশ লৈছিল—তাৰ ভিতৰত বোজেনবাৰ্গ দম্পতিক হত্যা বা খুন প্ৰধান।

চিলিৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টি বহুতদিনীয়া, আৰু কঠোৰভাৱে সৰ্বহাৰাৰ দ্বাৰা গঠিত। ওপৰত উল্লিখিত দালালবোৰে এই পাৰ্টিত অনুপ্ৰবেশ কৰা টান আছিল। অইন হাতে লাভিন আমেৰিকাৰ গৰিলা নীতিয়ে সকলো ৱকমৰ গুপ্তচৰৰ বাবে বাট মুকলি কৰি ৰাখিছিল। এই সংগঠনবোৰৰ স্বতঃস্ফূৰ্ত চৰিত্ৰ আৰু কম সময়ৰ বাবে গুপ্তচৰৰ মূখ্য খুলি সিহঁতক চিনাটো টান কৰিছিল। এই কাৰণে গৰিলা নেতাসকল সদায় সন্দেহবাদী আছিল আৰু এনেকৈ তেওঁলোকে নিজৰ ছাঁটোকো বিশ্বাস নকৰিছিল। এনে অশ্বাসক ভেটিয়াব লাভিন আমেৰিকাৰ বন্য গৰিলাতন্ত্ৰই উৎসাহ দিছিল। আনেকো গুৱেস্তাৰাৰ বীৰব্যাজক মৃত্যুৰ লগে লগে এই বৃদ্ধৰ অৱসান হব পাৰিলে—হেঁতেন, কিন্তু এই নীতিৰ সমৰ্থক সকলে বহুতদিন ধৰি ধিচ্ছ আৰু দলিলৰে গোটেইখন মহাদেশ ভৰাই পেলাইছিল। সেইবাবে ভবিষ্যতে জনপ্ৰিয় বিপ্লৱী চৰ্কাৰ অকল যে পুৰ্জিবাদ শোষণ সমাজকেই দিব বুলিছিল সেইটো নহয়, সমস্ত সকলো দলৰ বাবে এই চৰ্কাৰ হব লাগে বুলিছিল। এই লেখিয়া বৃত্তিৰ দোষ হল ইয়াৰ বাৰ্জনৈতিক দুৰ্বলতা। মাজে মাজে এনে হব পাৰে যে এজন মহান গৰিলা আৰু শক্তিশালী বাৰ্জনৈতিক মননৰ মানুহৰ সকলো গুণ এজন মানুহৰে থাকিব—চে গুৱেস্তাৰা ইয়াৰ উদাহৰণ, কিন্তু ই ব্যতিক্ৰম

আব্দু কল্যাণচক্ৰে এনে হ'ব পাৰে। গৰিলা বন্ধুৰ পৰা বন্ধা পাই বোহা সকলে এখন সৰ্বহাৰা ৰাজ্যক নেতৃত্ব দিব নোৱাৰে যদিও তেওঁলোক সাহসী আব্দু মৃত্যুৰ মৃত্যুৰ পৰা বাঁচি অহাৰ ভাগ্যলৈ অহা—অথবা জীৱিত মানুহক ভিতৰতে তেওঁলোক ভাল ধাতুৰ।

এতিয়া মই মোৰ এটা ব্যক্তিগত অভিজ্ঞতাৰ কথা কওঁ। মেক্সিকোৰ পৰা চিলিলৈ ঘূৰি অহা মোৰ তেতিয়া বোঁচদিন হোৱা নাই। এখন ৰাজনৈতিক সমাবেশত বাওঁতে এজন মাজবয়সীয়া মানুহে মোৰ লগত দূই এবাৰ কথা পাতিবলৈ আহিল। সাজশাৰত পৰিপাটী আব্দু ৰিমলেছ চশমা পিন্ধা মানুহ গৰাকী আজিকালিৰ সফল পুৰুষৰ আৰ্হিৰূপ। চশমাবোৰে নাকত কিলিপ মাৰি ধৰি চেহেৰাত এটা আভিজাত্যৰ ছাৰ বহুৱাইছিল। তেওঁক খুব মৰমীয়া মানুহ বেন লাগিল। 'ডন পাবলো, মই কেতিয়াও আপোনাক লগ ধৰিবলৈ সাহ কৰা নাছিলো—যদিও মই মোৰ জীৱনৰ বাবে আপোনাৰ ওচৰত ধৰুৱা। উইনিপেগ বোলা জাহাজত, কনচেনট্ৰেচন কেম্প আব্দু গেছ চেম্বাৰৰ পৰা আপুনি বন্ধা পেলোৱা শৰণাৰ্থী মানুহবোৰৰ ভিতৰত মইও আছিলো। মই এজন কেটালান—এজন শ্রান্তস্বৰ সত্য। ইয়াত মই নিজকে খিতাপি কৰি লৈছো। অমুক অমুক কোম্পানীৰ ছেনিটেৰী বস্তুৰ মই এজন ওখ-খাপৰ বিক্ৰেতা। চিলিত এনে বস্তুৰ কোম্পানীবোৰৰ ভিতৰত এইটোৱেই সকলোতকৈ ডাঙৰ'।

ছাতিয়াগো চহৰৰ মাজভাগত এটা সুন্দৰ অট্টালিকাৰ তেওঁৰ থকা কোঠা। তেওঁৰ চুবুৰীয়া মানুহজনৰ নাম ইগলেচিয়াছ—তেখেত নামী টেনিচ খেলোৱাডু আব্দু এ সময়ত মোৰ লগতে একেলগে স্কুলত পঢ়িছিল। তেওঁলোকে প্ৰায়ে মোৰ কথা কয়, আব্দু অৱশেষত দূইয়ো থিৰাং কৰিছে যে তেওঁলোকে এবাৰ মোক ঘৰলৈ মাতি নি খুৱাব-বুৱাব। সেইবাবে তেওঁ মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ আহিছে।

কেটালনৰ ঘৰত আমাৰ আবামী বুদ্ধোজ্ঞা জীৱনৰ সকলো চিনচাব আছিল নিখুঁত, সোণালী কাঠৰ, প্ৰচুৰ আছৰাৰ—আমি দুপৰীয়া খাবৰ সময়ত ইগলেচিয়াছ আমাৰ লগত আছিল। টেমেকোৰ পুৰণি স্কুলঘৰৰ কথা সঁচাকৈ আমি হাঁহিলো। আমাৰ মৃত্যুতে বাদলিৰোৰে ডেউকাৰে তাত ধাপলি মেলিছিল। খোৱাবোৱাৰ শেষত অতিথি বৎসল মানুহজনে এটা লব্ধ বস্তুতা দিলে আব্দু মোক দুখন বৰ সুন্দৰ হুপা কটো দিলে—এখন বোডলেয়াৰ আব্দু

অইনখন এডগাৰ এলেন পোৰ। দূজন বিখ্যাত মানুহৰ অনুপম শিৰ শোভাৰ
কটো দূখন এতিয়াও মোৰ লাইব্ৰেৰীত আছে।

এই মানুহজন এদিন সম্ভাষণ বেমাৰ হৈ বিছনাত পৰিল। তেওঁৰ লৰাচৰা
শক্তি, শাক শক্তি আৰু মূৰৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিবৰ শক্তি নোহোৱা হল। মাত্ৰ
চকুদুটাহে ইপিনে সিপিনে ঘূৰিব পাৰিছিল। চকুদুটাত বৰ কষ্ট পোৱাৰ
চিন আৰু তেওঁ যেন চকুৰে ঘেণীয়েকক বা চুবুৰীয়া টেনিচ চেম্পিয়ন ইগলে-
চিয়াছক কিবা বজাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। তেওঁৰ ঘেণীয়েক আছিল স্পেন
দেশীয়—এই তিবোতাগৰাকী বিপাৱিকান আৰু তেওঁৰ অতীত জীৱনো
নিকলশ্ৰু আছিল। মানুহজন তেনে অৱস্থাতে ঢুকিল।

ঘৰত তেতিয়াও কুন্দাকটাৰ শেষ হোৱা নাই, বন্ধুৰাঙৰে ফুলৰ মালা আনি
তেতিয়াও ঘৰ ভৰাইছে। তেনে সময়তে তেওঁ বন্ধু সেই টেনিচ খেলুৱৈজনে
এটা অশ্লীল বস্তু পালে, “চকুৰা মানুহগৰাকীৰ লগত আপোনাৰ ঘনিষ্ঠ
বন্ধুত্বৰ কথা আঁমি জানো। তেওঁ সদায় আপোনাৰ প্ৰশংসা কৰিছিল।
আপোনাৰ বন্ধুৰ স্মৃতিত যদি আজি তেওঁৰ কিবা উপকাৰ কৰিব খোজে,
তেতিয়া তেওঁৰ সিদ্ধকটো খুলি তাত থকা এটা সৰু লোহৰ বাকচ উলিয়াই
আনক। এই বাকচটো তাত নিৰাপদে থাকিব বুলি কথা হৈছিল। মই আকৌ
তিনিদিনৰ পিছত আপোনালৈ ফোন কৰিম।”

বিধৱা পৰীয়ে এই কথাটো কাণতেই তুলিব নুখুজিলে। তেওঁৰ শোকৰ
সীমা নাই—অইন একো কথা তেওঁ জানিব নোখোজে। সেই ঘৰ এৰি তেওঁ
চাৰ্টো, ডোমিংগো ষ্ট্ৰীটৰ এটা ভাড়াঘৰলৈ গলগৈ। তেওঁৰ ঘৰৰ গিৰিহঁত
বন্ধুগোষ্ঠীভিয়ার মানুহ, ৰাজনীতিত লিপ্ত থকা বাবে তেওঁ কঠোৰ আৰু
প্ৰতিবাদী। বিধৱাগৰাকীয়ে তেওঁক মৃত স্বামীৰ কাগজপত্ৰবোৰ পৰীক্ষা
কৰি চাবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। তেওঁ সিদ্ধকৰ ভিতৰত লোহৰ বাকচটো
পালে আৰু অতি কষ্টকৈ তাক খুলিলে। তেতিয়াহে আচল কথাটো ওলাল।
বাকচত সবতনে লুকুৱাই থোৱা দলিলবোৰে প্ৰকাশ কৰিলে যে মৃত মানুহজন
কেছীবাদী দালাল আছিল। তেওঁৰ চিঠিৰ ফলত স্পেনৰ লৰণাৰী সকলৰ
ভিতৰত যি সকলে আকৌ মনে মনে নিজৰ দেশলৈ ঘূৰি গৈছিল তেওঁলোকৰ
উজনে উজনে ৰক্ষাপালত জীৱন কটাইছিল, বা মৃত্যুপ্ৰস্তুত দণ্ডিত হৈছিল।
এনেকৈ সেইবোৰৰ লগত ক্ৰাণ্টেকাই তেওঁক ধন্যবাদ দি নিজহাতে জিখা এখন
চিঠিও আছিল। চোৰাং বাতৰি পঠিয়াই চিঠিৰ উপকূলোদি গৈ থকা বন্ধুৰ

সময় নিয়া জাহাজবোৰক নাজী নৌসেনাই ডুবোৱাত সহায় কৰিছিল।
জোঁটাবো বোলা চিলিৰ গৰ্ব আৰু ধুনীয়া এখন জাহাজ এনেকৈ ডুবোৱা
হৈছিল। বুদ্ধৰ সময়ত, সোবা-ডবাই লৈ যাওঁতে ই টকোপিঙ্গা বোলা ঠাইত
ডুবিব। লগতে নৌবাহিনীৰ ১৭জন শিকাব্দু পুৰি গৈ বা ডুবি মৰিব।

মিচিকি হাঁহৰ মানুহটোৰ অপৰাধী কামবোৰৰ ভিতৰত এনেবোৰ কাম
আছিল—মোক দুপৰীয়া এসাজ খাবলৈ নিমন্ত্ৰণো তাৰ ভিতৰতে আছিল।

কমিউনিষ্ট সকল

মই পাৰ্টিৰ সভ্য-হোৱা কেৱলমানহে হৈছে। মই সূখী... কমিউনিষ্ট
দলটো ভালেই। বিপদৰ থেকেচাত সভ্যবোৰৰ চামড়া টান আৰু অন্তৰ উমলগা
হৈছে। অভিকায় প্ৰাণীবোৰকো তেওঁলোকে নিজৰ মতলৈ আনিব পাৰে।
বিশেষকৈ এইবোৰ কাৰণেই আত্মবাদী, ৰাজতন্ত্ৰ, বিপথগামী, অপৰাধীবোৰ
দীৰ্ঘজীৱি হওক। ধোঁৱাৰ পৰ্দাই ঢাকি ৰখা, জকা নোহোৱা দৰ্শন দীৰ্ঘজীৱি
হওক... যি কুকুৰে কামোৰে, আৰু ভুকভুক কৰে, সেই কুকুৰ দীৰ্ঘজীৱি হওক...
লম্পট জ্যোতিষী, অগ্নীল সাহিত্য, বিশ্ব নিন্দুকতা, সকলো দীৰ্ঘজীৱি হওক
বেশ্যাব দালাল সকলো দীৰ্ঘজীৱি হওক কেৱল কমিউনিষ্টবোৰ বাদ... সতীষ
দীৰ্ঘজীৱি হওক। গোড়া মভাৱলম্বী মানুহবোৰ—যিবোৰে পাঁচশ বছৰ ধৰি
আদৰ্শবাদৰ সংস্কাৰ কৰা নাই সিহঁতবোৰ জয় জয়কাৰ হওক দৰিদ্ৰৰ তেজ
পিওঁতা কুমাৰৰ চাকত অনায়াসে আকৃতি পোৱা নৈৰাজ্যবাদী পৰ্জীবাদৰ,
ৰিলকে, আগ্নে জিদ্ৰ আৰু তেওঁৰ মিঠা সৰু... সকলো দীৰ্ঘজীৱি হওক
সকলো ৰকমৰ মান্যবাদ দীৰ্ঘজীৱি হওক। বিধিনি ব্যৱ তেওঁলোক সকলো
বীৰ সকলো খবৰৰ কাগজ প্ৰকাশিত হওক—মাত্ৰ কমিউনিষ্ট খবৰৰ কাগজ
বাদ... সকলো ৰাজনৈতিক ৰঙ্গদীক চৰাইৰ দৰে মূকলি হৈ চাণ্টো প্ৰায়সলৈ
বাবলৈ দিয়ক... সিহঁত সকলোকে তেজ-গোহা টুৰ জিলোৰ মৃত্যুৰ উৎসব
পালন কৰিবলৈ দিয়ক—মাত্ৰ তেওঁৰ বিপক্ষ বৰ্জাব্দ সকলক নিদিব।
কানি-ভাল দীৰ্ঘজীৱি হওক... আনন্দমেলোৰ শেহৰ দিনবোৰ সকলোৰে মৃত্যু
আছে—বৃষ্টান আদৰ্শবাদী মৃত্যু, অভিৰাম মৃত্যু, উদাৰ বয়সীয়াল মহিলাৰ
মৃত্যু, দয়ালতী আইৰ মৃত্যু। কিন্তু চাৰা যেন কমিউনিষ্টবোৰ ভাত সোমাব
নোৱাৰে, দুৱাৰত ভালকৈ তলা মাৰি থোৱা ভুল নকৰিবা।

সিহঁতৰ কোনো বন্ধুত কোনো অধিকাৰ নাই—আমি ভাৱমূলক বিশ্বস্ত,

মানুহৰ সাৰবস্তু, সাৰবস্তুৰ সাৰবস্তুত চিন্তাক নিয়োগ কৰা আহক...ভেনেটক
আমি সকলোৰে সম্মুখত থাকিম --(শেহৰ কেইবছৰমান আজি ভেনেটকৰে
পাৰ হৈ গৈছে...জাজ নাচ শেষ হৈ গল, আত্মাৰ আবিৰ্ভাৱ হল, আমি বিমূৰ্ত
চিত্ৰকলাৰ স্বীকাৰ বিষয় লৈ বকবক কৰিলো, মহাবুদ্ধিই আমাৰ মূৰত
ৰামটান্ডোন মাৰিলে সকলো আগৰ দৰেই বল—নে নবল বাবু ?) আমি
স্বাধীন হলো স্বাধীনতা মহানসি'হতে ইয়াৰ মোল নুবুজে—ইয়াক
সম্মান নকৰে...সাৰমৰৰ বিষয়ে চিন্তা কৰিবলৈ স্বাধীনতা আত্মাৰ বিষয়ে
ইমানবোৰ বক্তৃতাৰ পিছতো. আব্দু মূৰত ইমানবোৰ সূচিন্তাৰ বোজা সন্তো
দিনকাল কিবা বেয়াৰ পিনে ঢাল খাইছিল। বৰ বেয়াকৈ ভুল ভবা হৈছিল
জনগণ সংগঠিত হৈছে ..গৰিলা বন্ধু আব্দু ধৰ্ম্মট চলিব লাগিছে—কিউবা
আব্দু চিলি স্বাধীন হল। অগণন মানুহে আন্তৰ্জাতিকৰ গান গালে কি অশুভ
...কি নিৰাশাৰ কথা ...মানুহে এতিয়া চীন, বুল্গেৰিয়া, লাভিন আমেৰিকাত
স্পেনীয় ভাষাত এই গানটো গাইছে ...আমি সোনকালে ইয়াক বন্ধ কৰিবলৈ
কিবা এটা কৰিব লাগিব নিষিদ্ধ কৰিব লাগিব ..আমি আত্মাৰ বিষয়ে আব্দু
বোচকৈ আলোচনা কৰিব লাগিব আমি পৃথিবীক আব্দু বোচি শলাগিব
লাগিব। আব্দু বোচি বটা আব্দু টকা বিলাৰ লাগিব এনেকৈ চলিবলৈ দিব
নোৱাৰি—এনেকৈ। ভয়ৰ মাজত . আব্দু এতিয়া কিউবা আমাৰ গোলাধৰ
মাজতে আমাৰ আপেলৰ বাগানতে দীঘলদড়ীয়াবোৰে সেই গান গাব লাগিছে
... বাব্দু বীণাটাই বা আমাৰ কি উপকাৰত আহিছে ? পাদুৰীবোৰে আমাৰ
কি কামত লাগিছে। আমি আব্দু কাকো বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰো—পাদুৰী-
বোৰকো নোৱাৰো ? তেওঁলোক আমাৰ লগত একেমত নহয় . তেওঁলোকে
দেখা নাই আমাৰ স্টকবোৰ বজাৰত কেনেকৈ ভুবিব লাগিছে ? ইতিমধ্যে
মানুহে সৌৰজগতলৈ ডেউকা মেলিছে জোতা পিন্ধা ভৰিয়ে জোনৰ মাটিত
চিন থৈ আহিছে সকলোৰে পৰিৱৰ্তনৰ বাবে বৰ্ণাজিছে ..কেৱল গলিপিচি
যোৱা নীতিনিয়মবোৰহে বাদ -এই গেলাপচা নিয়মৰ বাঞ্ছন মধ্যব্দগৰ
বিশাল মৰবাজালত সৃষ্টি হৈছিল। মৰবাজাল তীখাৰ মৌচনতকৈ বোচি
মজবুত—উত্থাপি পৰিৱৰ্তনত বিশ্বাস কৰা মানুহো আছে, পৰিৱৰ্তন কৰা
মানুহো আছে, পৰিৱৰ্তন বাতে কামত লাগে তাক দেখা মানুহো আছে—
পৰিৱৰ্তনক বৃপায়িত কৰি ফলেফুলে ভৰোৱা মানুহো আছে . কাৰিণ্ডা !
...বসন্তক কোনেও বাট ভেদি আহিব নোৱাৰাকৈ বাখিব নোৱাৰে।

বাজনীতি আৰু কাব্য

১৯৬৯ চনটো গোটেইখিনি সময় মই ইছলা নেগ্ৰাত কটালো। একেবাৰে নিয়মকৈ পঢ়া দোকমোকালিৰ পৰা সমুদ্ৰ ওখ হৈ প্ৰকাশ্য হৈ ফুলি উঠে, যেন অতিকায় ডাঙৰ এটা পাণ্ডুটীৰ বাবে ময়দা মৰা হৈছে। উপচি পৰা ফেন-ফুটুকাখিনি পানীৰ বহুত তলত থকা বৰফৰ দৰে দিগেট সান্নিহাল কৈ ময়দাৰ দৰে বগা কৰি পেলাইছে।

জাহকালিটোক খালিত বন্দীকৈ ধুৱালিকুৱালিৰে ডবাই ৰাখিছো। আমি দিনো জুইশালত জুই একুবা জুলাই লৈ ইয়াৰ থলুৱা ৰূপত আৰু বহল লগাওঁ। সাগৰৰ পাৰত বালিৰ শূদ্ৰতাই আমাৰ বাবে চিৰ নিঃসঙ্গতাৰ জগত মূৰ্ছাল কৰি ৰাখে—জাহকালিৰ কোনো বাটৰুৱা বা কোনো মানুহৰ জন্মৰ আগতে যেনে আছিল। কিন্তু এইটো নাভাবিব যে মই জাহকালিৰ ভ্ৰমণকাৰী মানুহৰ ভিড় বেয়া পাওঁ। জাহকালি আৰম্ভ হোৱাৰ লগে লগে ছোৱালীবোৰে সমুদ্ৰ চাবলৈ আহে, মানুহ আৰু শিশুৱে সাৱধানে টোবোৰৰ কাষ চাপি আহে, বিপদ দেখিলে জপিয়াই তো পাৰ হয়। এইটো যেন তেওঁলোকে নচা মানুহৰ দৰে হেজাৰ বছৰীয়া নাচ নাচে...গৰমকালৰ সকলো নাচৰ ভিতৰত এইটোৱেই বোধহয় আদিম নৃত্য।

ইছলা নেগ্ৰাৰ ঘৰবোৰ ৰাতি হলে এন্ধাৰত ডুবি থাকে মাত্ৰ। মোৰ ঘৰটোহে পোহৰ হয়। ৰাস্তাৰ সিপাৰত, মোৰ ঘৰৰ বিপৰীতে থকা ঘৰটোত মাজে মাজে কোনোবা মানুহ থকা যেন লাগে। মই যেন খিড়কীত চাকিৰ পোহৰ দেখো। কিন্তু ই মাত্ৰ মোৰ চকুৰ ভ্ৰম। কেণ্টেইনৰ ঘৰটোত কোনো নাই, যেন ঘৰৰ পৰা পোহৰ গৈ সেই ঘৰটোৰ খিড়কীৰ আয়নাতে পৰি প্ৰতিফলিত হোৱাত এনে লাগে।

বছৰৰ প্ৰতিদিন মই যত কাম কৰো লুকাডাকুৰ সেই ঠাইখিনিত মই লিখিবলৈ যাওঁ। ঠাইখিনিলৈ যোৱা বা ভাত থকা ইমান সহজ নহয়। মোৰ দূটো কুকুৰ পাণ্ডা আৰু চোঁ টু সিহঁতে উমলিবলৈ এটা বস্তু পাইছে—বস্তুটো হল ৰয়েল বেয়ল টাইগাৰৰ এখন ছাল। মোৰ সবু কুঠৰীটিত মই ইয়াক কম্বল হিছাপে ব্যৱহাৰ কৰো। বহুত বছৰৰ আগতে চীনৰ পৰা অনা

এই ছালখনৰ নথ আৰু লোমবোৰ সৰি পৰিছে। পোকও লাগিছে—কিন্তু মোটিলডে আৰু মই দুইয়ো পোকবোৰ মাৰো।

মোৰ কুকুৰ দুটাই সিহঁতৰ পূৰণি শব্দৰ ছালত হাত ভৰি ধৌলি-বাগৰিবলৈ ভাল পায়। বৃদ্ধ জয়ৰ পিছত বিজয়ীৰ দৰে ভাগৰ লাগি খন্তেকতে টোপনিত লালকাল দিয়ে। দুৱাৰ মূখতে দীঘল দি পৰি সিহঁতে মোৰ বাট ভেটি ধৰি থাকে যেন ভিতৰত বহি কাম কৰি থাকিলে মোক বাধ্য কৰে।

এই ঘৰত সদায়ে কিবা নহয় কিবা ঘটিবই লাগিছে। মোৰ বাবে বহুত দুৰ্ঘণবটীয়া এটা টেলিফোন আহিছে। কি উত্তৰ দিব? মই ঘৰত নাই। কোনোবাই অইন কিবা এটা বাতৰি পঠিয়াইছে। কি উত্তৰ দিব? মই ঘৰত আছো।

মই ঘৰত নাই—ঘৰত আছো। মই ঘৰত আছো—ঘৰত নাই ইছলা নেগ্ৰাত দুৰত লুকুৱা ঠাইৰ কবিতা জীৱন এনেকুৱাই—এই ঠাইখন আৰু দুৰ্ঘণবটীয়া নহয়।

মোক সদায় সোধা হয়, বিশেষকৈ সাংবাদিকসকলে সোধে মই কি লিখিছো—কি কাম কৰি আছো। এই প্ৰশ্নবোৰ বৰ উপৰুৱা বুলি মোক আৰ্মান দিয়ে। কাৰণ কবলৈ গলে, মইতো একেটা কামকে কৰি আছো—সেই কামটো কবিলৈ কোঁতয়াও এৰা নাই। কাব্য?

মই কবিতা লিখিছো বুলি নিজে জনাব বহুত আগৰ পৰাই মই এই কামটোকে কৰি আছো। সুত্ৰ বা কবি নামৰ ছাপ পায় বুলি কৰা নাই, মূৰ খুৰোৱা নাই। নন্দনতন্ত্ৰৰ আলোচনাই মোক আৰ্মান লগায়। সেইবুলি শাৰ নাগদানিক বোধ আছে তেওঁলোকক মই হেৰ চকুৰে চোৱা নাই। কিন্তু কোনো সাহিত্যকৰ্মৰ জন্ম—ছাৰ্টিফিকেট কি হ'ব সেই বিষয়ে মই যেনেকৈ উদাসীন, তেনেকৈ ইয়াৰ মৃত্যুৰ পিছৰ ৰিপোৰ্টতো মোৰ আগ্ৰহ নাই। ওৱাল্ট হুইটমেনে কৈছিল—আৰু বাহিৰা কোনো বস্তুৰেই মোক শাসন কৰিব নোৱাৰিব। বহুত ভাল কাম হলেও সাহিত্যৰ আনুৰাগিক ৰাষ্ট্ৰভাৱীভাৱে সৃষ্টি-কাৰ্যৰ ঠাই ল'ব নালাগে।

মই বছৰটোত কেইবাবাৰো নোট বহি সলালো। এই নোট বহিবোৰ সেউজীয়া আখৰৰ সূতাৰে বন্ধা হৈ ওচৰতে কৰবাত পৰি আছে। মই এনে বহুত নোটব্দক লিখি ভৰালো—এইবোৰেই গৈ পিছত কিতাপ হয় গৈ এটাৰ পৰা অইন এটা বস্তুলৈ নিজকে সিহঁতে ৰূপান্তৰ কৰে। শ্ৰদ্ধাৰ্থ পৰা ল'বচৰ

হোৱা বস্তুলৈ, জোনাকী পৰ্দাৰ পৰা জোনাকী পোকাৰ পৰিণত হোৱাৰ দৰে।

বিজুলীৰ খেৰেকনিৱে যেন মোক মোৰ কামৰ পৰা বাহিৰলৈ উলিয়াই নিবলৈ আহিল—ৰাজনীতি আহি মোক আকৌ জনগণৰ মাজলৈ ঘূৰাই আনিলে।

মানুহৰ ভিত্তিতেই মই জীৱনৰ পাঠ পঢ়িছো। কবিৰ আক্ৰমণৰ ভিত্তিতা —ভয়াভূৰ ভীৰুতা লৈ মই তেওঁলোকৰ মাজলৈ ঘূৰি আহোঁ, কিন্তু এবাৰ আহি তেওঁলোকৰ মাজত সোমালে মই একেবাৰে সলনি হৈ যাওঁ। বাইজৰ লগত এজন হৈ যাওঁ যেন বিৰাট ডাঙৰ মানববৃক্ষৰ মই আৰু এখিলা পাতহে।

নিঃসঙ্গতা আৰু ভিত্তি আজিৰ বৃদ্ধৰ কবিৰ জীৱনত প্ৰথম বাধ্যবাধকতা। নিঃসঙ্গতাত চিৰল সমুদ্ৰবোৰ উপকূলত ঢোলোকাৰিৰ সংগ্ৰাম চাই চাই মোৰ জীৱন আৰু চহকী হৈ পৰিছে। বৃজাব্দ পানী আৰু শিল চাই চাই মোৰ মনটো উৰুঙা লাগে, শুধাপি মই চাই ভাল পাওঁ—সামুদ্ৰিক জীৱ অগণন, “দ্রাম্যমান চৰাইৰ নিখুঁত গঢ়ন—ই হল সাগৰৰ ফেনফুটকাৰ আপুৰুগীয়া ধন।

কিন্তু জীৱন-সোঁতৰ বৃহৎ জোৱাৰত মই বহুত বেচি শিকিলো—হেজাৰ হেজাৰ চকুৰে চেনেহৰে মোলৈ চোৱাত মই লাভৱান হলো। এই বাতৰিটো সকলো কবিয়ে নাপাবও পাৰে, কিন্তু যি কবিয়ে ইয়াক এবাৰ অনুভৱ কৰিছে তেওঁৰ কবিতাত ইয়াৰ পৰণ থাকিবই।

বহুতৰ বাবে, এটা মিনিটৰ বাবে হলেও—আশাক মূৰ্তিমতী কবি তোলা কামটো কবিৰ পাহৰিব নোৱাৰা কাম—ভেনে কামত কবি অভিশপ্ত বিগলিত হৈ পৰে।

প্ৰেছিডেণ্টৰ পদ প্ৰাৰ্থী

১৯৬৯ খৃষ্টাব্দৰ এদিন বাতিপুৰাই আমাৰ পাৰ্টিৰ চেফ্টেবলী জেনাৰেল আৰু কেইজনমান কমবেড মোৰ সাগৰৰ পাৰৰ গোপন গৃহ ইছলা নেগ্ৰালৈ আহিল। সৰ্বাধীন প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ বাবে প্ৰাৰ্থী হবলৈ মোক তেওঁলোকে অনুৰোধ কৰিবলৈ আহিছিল পপুলাৰ ইউনিট ফ্ৰণ্টৰ দুটা নে সাতটা পাৰ্টিৰ তেওঁলোকে একে পদকে বাচিব বুলি কৈছিল। সকলো বিষয় তেওঁলোকে প্ৰস্তুত কৰি থৈছিল—প্ৰোগ্ৰাম, গৱৰ্ণমেণ্টৰ বৃপ, ভৱিষ্যতৰ বাবে জব্দী ব্যৱস্থা ইত্যাদি। সেই বহুতলৈকে পাৰ্টিবোৰৰ প্ৰত্যেকৰে এজনকৈ প্ৰাৰ্থী

আছিল, আব্দ প্রত্যেকে নিজৰ পাৰ্টীৰ প্ৰাৰ্থীক বাখিব খুজিছিল। মাত্ৰ আমি কমিউনিষ্টবোৰৰহে কোনো প্ৰাৰ্থী নাছিল। বামপন্থী দলবোৰে পাৰ্টিওয়া প্ৰাৰ্থীজনকে আমি সমৰ্থন কৰাৰ কথা হৈছিল। তেওঁ পপুলাৰ ইউনিটি ফ্ৰণ্টবো প্ৰাৰ্থী হব। কিন্তু এনে কথাবোৰ পাণ্ডোতেই গৈছে—আব্দ বেচিদিন আলাচি থাকিলে নহব। দক্ষিণপন্থী দলবোৰে প্ৰচাৰ অভিযানত মৰোজীওকৈ লাগিছে আব্দ তেওঁলোকৰ প্ৰচাৰ ভাল হৈছে। সাধাৰণ পতাকাৰ ভলত থাকি নবুৰ্জলে আমি বেল্লাকৈ হাবিম।

কিবা সমকোভাত উপনীত হবলৈ হলে কমিউনিষ্টবোৰে সোনকালে দলীয় প্ৰাৰ্থীৰ নাম জনাব লাগিব। মই প্ৰাৰ্থীৰ নাম গ্ৰহণ কৰিবলৈ মান্তি হলে আমাৰ দলৰ অৱস্থা খোলোচা হব। আমি সেই প্ৰাৰ্থীৰ নাম সমৰ্থন কৰিম বাৰ প্ৰতি আইনৰ শূভেচ্ছা আছে। যদি তেনে প্ৰাৰ্থীৰ নাম পোৱা নাযায় তেন্তে মই শেহলৈকে প্ৰাৰ্থী থাকিম বাম।

আমাৰ ফ্ৰণ্টৰ আইন সকলো পাৰ্টি'কে বুজাবলৈ ই এটা টেঙৰ প্ৰস্তাৱ। কমবেড কোৰ্ডালানক মই কলো যে মই ইস্তফাপত্ৰ দিয়াৰ লগে লগে ইয়াক গ্ৰহণ কৰা হব—তেনে সৰ্বভহে মই প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ প্ৰাৰ্থী হম। মই এইটো উমান কৰিছিলো যে মই ইস্তফা দিবই লাগিব। আইন পাৰ্টি'বোৰে কমিউনিষ্টক সমৰ্থন কৰিব বুলি ভবাটো অসম্ভৱ কথা। ঘূৰাই কবলৈ গলে আইন সকলো পাৰ্টি'য়ে, এনেকি ষ্টীটান ডেমোকেটিক প্ৰাৰ্থীয়েও আমাৰ সমৰ্থন বিচাৰিছিল, কিন্তু আমাকহে কোনেও সমৰ্থন কৰিব খোজা নাছিল।

যি হওক, মই ইছলা নেগ্ৰাৰ ঘৰত বহি প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ প্ৰাৰ্থী হবলৈ নামটো দিম বুলি মান্তি হোৱাত হুলস্থূল লাগিল। মোক ধৰি সকলোৱে টনা আজোৰা লগালে। শৱে শৱে হেজাবে হেজাবে সাধাৰণ মানুহে মোক আঁকোৱালি লৈ চুমা খাই কান্দিছে দেখি মই বিচলিত হৈ পৰিলো। ছান্টিগোৰাৰ ওচৰে পাজৰে থকা বস্ত্ৰবাসীয়ে, কোকুইশ্বৰ খনি মজদুৰ, মৰু-ভূমিৰ তামৰ খনিত কাম কৰা মানুহে, কোলাত কেচুৱা লৈ মোৰ বাবে ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা বৈ থকা চহাঘৰৰ ভিৰোতা সকলে, বাইও বাইও নৈৰ পাৰত থকা অৱহেলিত দুখীয়া মানুহবোৰ সকলোৱে মোৰ বক্তৃতা শুনিলে—বা কবিতা আবৃত্তি শুনিলে। ধাৰাসাৰ বৰষুণত ভিতি, বাটেঘাটে বোকাভ ডুৰি বোৱা ভৰি আব্দ দক্ষিণৰ হাড় কপোৱা চেঁচা বতাহত আমি মিলিত হলো।

মোৰ উৎসাহ বাঢ়িল। বেচি বেচিকৈ মানুহে দিনে দিনে মোৰ সমাৱেশত

যোগ দিলেহি। তাৰ ভিতৰত বেচি ভিবোভাও আছিল। মৃশ্ব, ভীত হৈ মই ভাবিবলৈ ধৰিলো আমাৰ দেশখন চেতনাহীন, নিজৰ সমস্যা সমাধানত অপটু, ধাৰত পোত গৈ আছে, আব্দ বোধহয় সকলোতকৈ অকৃতজ্ঞ বিপাকিকৰ প্ৰেছিডেণ্ট নিৰ্বাচিত হলে মই কি কৰিম? ইয়াৰ প্ৰেছিডেণ্টবোৰক প্ৰথম মাহত বৰ ভাল বঢ়িল শলাগা হয়। আব্দ ঠিক বা ভুলকৈ তেওঁৰ পদকালৰ বাকী ৫ বছৰ ১১ মাহত শ্বহীদ কৰা হয়।

আলেক্সেৰ প্ৰচাৰ অভিযান

খবৰটো পাই দিনটো ডালেৰে বাৰ বেন লাগিল। সমগ্ৰ পদ্মাৰ ইউনিটৰ পৰা আলেক্সেৰ জিকিব পৰা প্ৰাৰ্থী হিছাপে বাচি লোৱা হৈছে। মোৰ দলৰ সন্মতি লৈ মই ততালিকে ইন্তফা দিলো। মই প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ পৰা আভাব আহিলো আব্দ আলেক্সেই তেওঁৰ মনোনয়ন গ্ৰহণ কৰিলে। এখন পাৰ্কে মানুহৰ বিৰাট সমাবেশত এই কামটো হেজাৰ হেজাৰ মানুহৰ চকুৰ আগতে কৰা হল। মানুহে গছৰ ডালৰ পৰাও ওলমি আছিল।

মই আলেক্সেৰ আগৰ পৰাই চিনি পাইছিলো। তেওঁৰ লগত আগৰ তিনিটা অভিযানত মই কাম কৰিছিলো—কবিতা পঢ়ি, বক্তৃতা দি, চিলিৰ ওখোৰামোখোৰা সীমাহীন পথ আমি একেলগে পাৰ হৈ গৈছো। এবছৰ এবছৰকৈ তিনিবছৰ দুটা বছৰৰ মূৰে মূৰে মোৰ ধৈৰ্য্যশীল কমবেডজন প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ প্ৰাৰ্থী হৈছিল। এইবাৰ চতুৰ্থবাৰ—এইবাৰ জিকিব বঢ়িল তেওঁ নিজেও জানিছিল।

আন'ন্ড বেনেট নে চমাৰছেট ম'মে (দুজনৰ ভিতৰত কোনজন মই পাহৰি গলো) এসময়ত উইনষ্টন চাৰ্চিলৰ লগত একেটা কোঠাতে থাকোতে হোৱা এটা অভিজ্ঞতাৰ কথা কৈছিল—সেই বিখ্যাত ৰাজনীতিজ্ঞ জনে ৰাতিপুৱা সাৰ পাই উঠিয়েই প্ৰথম কামটো কৰিছিল—ওচৰৰ টেবুলত থকা এটা প্ৰকাশ্য হাভানা চুবট হাত বঢ়াই লোৱা চকু মেলি চোৱা মাত্ৰকে তেওঁ ভেতিয়াই তাতে চুবটটো হুৰ্ণপলৈ লাগিছিল—গৃহাধাসী কোনোবা খুব স্বাস্থ্যবান মানুহেহে—প্ৰস্তৰ বৃদ্ধৰ লোহৰ গঢ়ন-পিডনৰ মানুহেহে এনেকৈ চুবট খাব পাৰে।

আলেক্সেৰ লগত ফুৰা কোনো মানুহেই তেওঁৰ দৰে শাৰীৰিক বলশক্তিৰ অধিকাৰী নাছিল। চাৰ্চিলৰ লগত বিজ্ঞাপনৰা তেওঁৰো এটা বিশেষ দক্ষতা

আছিল—টোপনি ধাবলৈ ইচ্ছা কৰিলেই তেওঁ টোপনি ধাব পাৰিছিল। তেওঁক লগত মই কোঁতলাবা উত্তৰ চিলিৰ সীমাহীন, শূন্য অঞ্চল ভ্ৰমণ কৰিব লগীয়া হৈছিলো। গাড়ীৰ চুকত আলেন্দেই টোপনিত লালকাল দি শূন্য আছিল। হঠাৎ দূৰত বাস্তৱত এটা বঙা বিহুৰ দেখা দিলে—আৰু অলপ আগবাঢ়ি গৈ আমি ১৫।২০ জন মানুহে তেওঁলোকৰ পৰিয়াল লগত লৈ নিছান উৰুৱাই তাতে দলবান্ধি বৈ থকা দেখিলো। আমি গাড়ীখন বখালো—বদৰ চোকা পোহৰত আলেন্দেই চকুমুখ মোহাৰি তেওঁলোকৰ লগত দেখা কৰিবলৈ নামি গল। মানুহসকলে তেতিয়া জাতীয় সঙ্গীত গাই আছিল তেওঁৰো সেই গানত যোগ দিলে। তেওঁ বক্তৃতাও দিলে, তেজস্বী, চমু আৰু সহজে বুদ্ধিব পৰা বক্তৃতাৰ পিছত তেওঁ গাড়ীলৈ উভটি আহিল আৰু আমি আকৌ বওনা হলো। কোনো চেষ্টা নকৰাকৈয়ে আলেন্দেই আকৌ টোপনি গল। প্ৰতি ২৫।৩০ মিনিটৰ মূৰে মূৰে একেই দৃশ্যৰ পুনৰাবৃত্তি হল : মানুহৰ দল, পতাকা, গান, বক্তৃতা আৰু আকৌ টোপনি যোৱা।

হেজাৰে হেজাৰে মানুহৰ বিৰাট জনতাৰ মূখ্যমুখি হৈ ষ্টেনৰ পৰা এৰোপ্লেনলৈ, এৰোপ্লেনৰ পৰা ষ্টেনলৈ, জাহাজৰ পৰা ঘোৰাত উঠি, আলেন্দেই সেই ব্যস্ত, ভাগৰ লগা দিনবোৰত নিজৰ কামৰ বুদ্ধিটোৰ পৰা অলপো হেৰুৱাব কৰা নাছিল। তেওঁৰ দলৰ প্ৰায় সকলোৱে ভাগিৰি পৰিছিল। পিছত তেওঁ যেতিয়া চিলিৰ প্ৰেছিডেণ্ট হ'লগৈ তেওঁৰ অসীম কৰ্মদক্ষতাই সহকৰ্মী সকলৰ ভিতৰত অন্ততঃ ৪৫ জনৰ হৃদয়োগৰ কাৰণ হৈ পৰিছিল।

পেৰিচত বাস্তৱদূত

পেৰিচৰ দূতাবাসৰ ভাৰ লবলৈ আহি মই বুদ্ধিলো যে ৰাষ্ট্ৰদূতৰ কামৰ বাবে হোৱা মোৰ ভেমৰ দাম বোঁচৰেই। কামটো লবৰ সময়ত ইমান ভাৰিচিন্তি নাচাই আকৌ এবাৰ জীৱনৰ সোঁতত নিজকে উঠি ধাবলৈ দিছিলো। বহুত মধ্যপন্থী আৰু মিথ্যাচাৰী চৰ্কাৰৰ পিছত বিজয়ী জনপ্ৰিয় চৰ্কাৰৰ প্ৰতিনিধি হ'ম বুলি ভাবি মোৰ ভাল লাগিছিল। হিয়াৰ গভীৰত মোৰ বোধ হয় এইটো ভাৰিও ভাল লাগিছিল যে স্পেনৰ বুদ্ধত ঘৰ এৰি অহা মানুহসকলক আমাৰ দেশলৈ অনাৰ বন্দবস্ত কৰিবৰ সময়ত পেৰিচত থকা চিলিৰ দূতাবাসৰ যি অট্টালিকাত মই ইমান অপমান সহিব লগাত পৰিছিলো এতিয়া মই তাতে সসন্মানে সোমাম। মোৰ আগৰ সকলো ৰাষ্ট্ৰদূতৰেই কিবা নহয় কিবা উপায়ে

মোৰ ওপৰত অভিযাচাৰ কৰিছিল, মোক অপমান কৰি আঘাত দিছিল, এতিয়া নিৰ্যাত্ত জনে নিৰ্যাতকৰ ঠাইত বহিব, সেই টেবুলত খাব, তেওঁৰ বিছনাত শুব, আৰু খিড়কী খুলি পূৰণিকলীয়া দুতাৰাসত নতুন জগতৰ বতাহ সোমাবলৈ দিব।

নতুন জগতৰ বতাহ সোমাবলৈ দিয়াটো আছিল সকলোতকৈ ডাঙৰ কাম। উশাহ নিশাহ বোধ কৰা ঠাইখনৰ সাজ-সজ্জাই মোৰ নাক আৰু চকুত বিন্ধিলে। মেটিল্ডে আৰু মই ১৯৭১ চনৰ মাৰ্চ মাহত আগৰ বাষ্ট্ৰদূত আৰু তেওঁলোকৰ ঘৈণীয়েক সকলে শব্দৰা মহামূলীয়া খাটবোৰত—বিবোৰত শব্দই তেওঁলোকে শাস্তিৰে - নহয়তো মহাকণ্ট ভোগ কৰি মৰিল—শব্দলৈ আহিলো।

শোৱনি কোঠাটো ইমান ডাঙৰ যে এজন বোন্ধা আৰু তেওঁৰ ঘোৰাই তাত অনায়াসে বিচৰণ কৰিব পাৰে। ঘোৰাই খাব বৰ পৰাকৈ, আৰু অম্বাবোহীয়ে শব্দ পৰাকৈ সি আহল বহল। চিৰলংবোৰ ওখ আৰু মিহি কাৰুকাৰী কৰা। আছবাববোৰত শব্দকান পাতৰ বৰণৰ মখমলৰ ঢাকনিৰে ঢকা, তাৰ চাৰিওকাষে কুচিৰ প্ৰাচুৰ্য—এনে গৃহসজ্জাই একেলগে ঐশ্বৰ্য্য আৰু অখঃপতনৰ চিন বহন কৰে। কম্বলবোৰ বোধহয় বাৰ্টি বহুৰ আগতে ধুনীয়া আছিল, কিন্তু এতিয়া মানুহৰ ভৰিৰ খোজ আৰু পোকে খোৱা গোন্ধৰে ভৰা, নিৰর্থক আলাপ আলোচনাৰ সাক্ষী আছিল।

আমাক আল-টপচান খৰিবলৈ বখা ভগ্নাতুৰ মানুহজনে ঘৰত সব আৰামৰ বন্দবস্ত কৰি থৈছিল—কেৱল প্ৰকাণ্ড শোৱনি কোঠাটো গৰম বাথিবৰ দিহা কৰিবলৈ তেওঁ পাহৰিলে, মেটিল্ডে আৰু মই পেৰিচত আমাৰ কূটনৈতিক প্ৰধানৰ পদৰ প্ৰথম নিশাটো জাৰত ঠেঙা হৈ কটালো। দ্বিতীয় নিশা ঘৰটো গৰম কৰা হল। জৰ্জাইশালৰ চিৰ্মনিটো ঘোৱা বাৰ্টিবহুৰ খৰি ব্যৱহাৰ হোৱা নাছিল বাবে তাৰ ফুটবোৰ বন্ধ হৈ আছিল, জৰ্জাইশালৰ চিৰ্মনিটো পূৰ্ণ-দিনীয়া, কেৱল কাৰ্বন ডাই অক্সাইড বাষ্পক ই বাহিৰলৈ উলিয়াব পাৰিছিল, ফুটবোৰ বন্ধ হৈ থকাত, আমি আগবাতিৰ দৰে জাৰত কণ্ট নাপালেও বিষাক্ত বাষ্পৰ ফলত বুকুৰ ধপধপানিত কণ্ট পালে। বাতি উঠি খিড়কী খুলি দিয়াত ঠাণ্ডা বতাহ ঘৰত সোমাল। মই ভাবিলো ভূতপূৰ্ব বাষ্ট্ৰদূত সকলে কক্ষতা পাই অহা বংশ গোঁববহীন, আমোলাভূষণৰ কোনো গুণ নথকা মানুহ এটাই তেওঁলোকৰ পদত অধিষ্ঠিত হোৱা বোধহয় 'সহিব নোৱাৰি' আশংকা এনে কট দিছিল।

আমি দুইয়ো খিৰাং কৰিলো যে এনে এটা ঘৰলৈ আমি উঠি বাব লাগিব ব'ত গৃহপাত, পানী, চৰাই আৰু বতাহ আমাৰ লগৰীয়া হব। এই চিন্তাটোৱে আমাক খালে। কয়েদীয়ে মৃত্তি বিচাৰি নিদ্রাহীন বাতি কটোৱাৰ দৰে আমি পেৰিচৰ বাহিৰত মৃত্ত বান্ধি বিচাৰি হাবাখুৰি খালো।

ৰাষ্ট্ৰদূতৰ চাকৰিটো মোৰ বাবে নতুন আৰু অসুবিধাজনক আছিল। কিন্তু ই যেন মোক ফেপেৰি পাতিছে ধৰিলে। চিলিত এটা বিপ্লৱ হৈ গৈছে—এই বিপ্লৱটো চিলিৰ লেখিয়া—ইয়াৰ নিজা—বহুতৰাৰ ইয়াক ফ'হিয়াই আলোচনা কৰা হৈছে। বাহিৰৰ আৰু ভিতৰত শত্ৰুৱে ইয়াক ধ্বংস কৰিবলৈ মূখ মেলি আছে, ১৮০ বছৰ ধৰি একেৰকমৰ শাসকবৰ্গই বেলেগ বেলেগ নামত এজনৰ পিছত এজনক আমাৰ দেশ শাসন কৰিলে তেওঁলোকে সকলোৰে শাসন-ৰীতি একে ধৰণৰ আছিল। মানুহৰ ফটা কাপোৰ, ঘৰবাৰীৰ দ্ৰবৰন্ধা, পঢ়াশুনাত মূখ নেদেখা, শূদা ভৰিৰে লৰা ছোৱালীবোৰ, ফাটেকবোৰ, বাইজক ৰামটাঙোন মাৰি কণ্ট দিয়া চলিবলৈ ধৰিলে।

আমি এতিয়া, বিপ্লৱৰ পিছত মূকলি মনেৰে উপাহনিশা লব পাৰো, গান গাব পাৰো। নতুন কামত মোৰ এই কথাটোকে বৰ ভাল লাগিছিল।

চিলিত কূটনৈতিক কামত নিয়োগৰ বাবে চিনেটৰ সন্মতি লাগে। চিলিৰ দক্ষিণপন্থী দলবোৰে মোক কৰি হিছাপে প্ৰশংসা কৰে। মোক এনেকি বক্তৃতা দিও তেওঁলোকে সন্মান দেখুৱাইছে অৱশ্যে মোৰ মৃত্যুৰ পিছতহে এই বক্তৃতাবোৰ দিবলৈ তেওঁলোকে ভাল পালেহেঁতেন যেন লাগে। মোক কামটো দিয়াৰ আগতে হোৱা ভোটভূটিত মই মাত্ৰ তিনিটা ভোটত জিকিছিলো, দক্ষিণপন্থী আৰু খ্ৰীষ্টান ডেমোক্ৰেটিক দলৰ কিছুমান ভ'টই গোপনে মোৰ বিপক্ষে ভোট দিলে বুলি জানিব পাৰিছিলো।

মোৰ আগৰ ৰাষ্ট্ৰদূতজনে গোটেই ঘৰটোৰ দেৱালবোৰত আগৰ প্ৰতিজন ৰাষ্ট্ৰদূতৰ ফটো আৰি, লগতে নিজৰো এখন আৰি ভৰাই পেলাইছিল। এইবোৰ অপদাৰ্থ মানুহৰ জীৱনৰ ফটো—দুই তিনিজনহে ব্যতিক্ৰম। এওঁলোকৰ ভিতৰত আমাৰ চিলিৰ বালজাক বুলি জনাজাত ব্ৰাণ্ট গানাব নাম লবলগীয়া। ফটোবোৰ নমাবলৈ মই আদেশ দিলো, সেইবোৰৰ ঠাইত চিলিৰ প্ৰস্তুত সন্তান সকলৰ ফটো ৰাখিবলৈ কলো; প্ৰতিজন বীৰ যিকোনো চিলিক এখন পতাকা, এটা অখণ্ড জাতীয়তাবোধ আৰু স্বাধীনতা আনি দিছিল—এওঁলোকৰ ফটোৰ লগত সমসাময়িক মানুহৰ ফটোও ৰখা হল—একদুইৰে

চাৰ্ভা—তেওঁ চি্লিৰ বিপাৰিকৰ প্ৰগতিবাদী প্ৰেছিডেণ্ট ; দই এমিয়ে বিকাৰাৰেন—চি্লিৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ প্ৰতিষ্ঠাতা, আৰু ছালভাডোৰ আলেন্দে । এতিয়া দেৱালবোৰ দেখিবলৈ আগভকৈ বহুত ভাল হৈছে ।

দুতাবাসৰ চেক্ৰেটাৰী সকলে কি ভাবিছিল মই নাজানো । তেওঁলোকৰ প্ৰায় সকলো দক্ষিণপন্থী আছিল । প্ৰতিক্ৰিয়াশীল দেশবোৰে প্ৰায় এশবছৰ দেশখন শাসন কৰিছিল । বক্ষণশীল বা ৰাজভক্ত নহলে এনেকি এজন দুৰৱীকো নিয়োগ কৰা নহৈছিল । ঐশ্টান ডেমোকেটিক দলে নিজকে মন্দিৰ বিপ্লৱী বুলি আখ্যা দিলেও প্ৰাচীন প্ৰতিক্ৰিয়াশীল বোৰভকৈও বেচি সাংঘাতিক আছিল । পিছলৈ এই দুই সমপন্থী মিলি গৈ প্ৰায় একে লাইনত লগ খালেগৈ ।

আমোলাত্মৰ চিন—ৰাজহুৱা অটালিকাৰ ধীপবোৰ আৰু অইন ঠাইতো দক্ষিণপন্থী কৰ্মী, পৰিদৰ্শক আৰু পৰামৰ্শদাতাই ভৰি আছিল, যেন আলেন্দে আৰু পপুলাৰ ইউনিটিৰ চৰ্কাৰ চিলিত বিজয়ী হোৱাই নাছিল, এতিয়াও যেন সেই চৰ্কাৰৰ মন্দিৰসকল সাম্যবাদী আৰু কমিউনিষ্ট নহয় ।

এনে অৱস্থাত পেৰিছৰ দুতাবাসত পৰামৰ্শদাতাৰ পদটো মোৰ এজন বন্ধুক দিবলৈ মই অনুৰোধ কৰি পঠিয়ালো । তেওঁৰ নাম কুটনৈতিক জীৱনত সকলোৰে জানে—প্ৰখ্যাত লেখক জৰ্জ এডৱাৰ্ড'ছ, যদিও তেওঁ চি্লিৰ সকলোতকৈ ক্ষমতাপন্ন আৰু প্ৰতিক্ৰিয়াশীল বংশৰ সন্তান আছিল, পাৰ্টিত নোসোমোৱাকৈও তেওঁ বাম মতবাদী মানুহ আছিল । মই আচলতে এনে এজন মানুহ বিচাৰিছিলো বিজনে নিজৰ কামখিনি বৃদ্ধি কৰিব, আৰু মই যাক বিশ্বাস কৰিব পাৰিম । এডৱাৰ্ড'ছে ভেতিয়ালৈকে হাডানাত ভাৰ গ্ৰাস্ত বিস্মা হৈ আছিল । আৰু তাত তেওঁ কিবা অসুবিধাত পৰা বুলি মোলৈ এটা উৰা বাতৰি আহিছিল । মই তেওঁক বহুত দিনৰ পৰা চিনি পাওঁ বাবে এইবোৰ কথাত মই গুৰুত্ব নিদিলা ।

তেওঁ মোৰ পৰামৰ্শদাতা হৈ আহিল—কিন্তু স্নায়ৱিক দুৰ্বলতাত সেই-সময়ত তেওঁ কষ্ট পাইছিল, আচল ঘটনাটো কি হৈছিল তেওঁ মোক কলে—মোৰ মত হ'ল যে দুইপকই ঠিক অথবা দুইপকৰে ভুল—জীৱনত কৌতুকাৰ কৌতুকাৰা এনেকুৱা হয় । তেওঁ লাহে লাহে জিন্মিভৰ স্নায়ুবোৰক সন্দ্ব কৈ ভুলিলে, নথ কামুৰিবলৈ এৰিলে আৰু কামত দক্ষতা বৃদ্ধি আৰু বিশ্বস্ততা লৈ স্নোক সহায় কৰিবলৈ ধৰিলে । দুতাবাসত তেওঁ হ'বছৰ কাম কৰিছিল ।

সেই সেই কালৰ তেওঁ প্ৰেষ্ঠ কমবেড আৰু কৰ্মচাৰী আছিল—বোধহয় সেই বিশাল অৰ্ধশতাব্দীৰ ভেঁৰে ৰাজনৈতিক বিষয়ত নিষ্কলংক আছিল।

উত্তৰ আমেৰিকাৰ এটা কোম্পানীয়ে চিলিৰ ভাৰত উপৰত নিবেদিত জীৱি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। গোটেই ইউৰোপ জুৰি ইয়াৰ বিষয়ে প্ৰতিবাদৰ ঢৌ উঠিল অকল খবৰৰ কাগজবোৰে নহয়, টেলিভিছন আৰু ৰেডিঅ-ই। বিশেষভাৱে ঘটনাটোৰ প্ৰচাৰ কৰিলে, আকৌ এবাৰ বাইজৰ বিবেকে আমাক সমৰ্থন কৰিলে।

ফ্ৰান্স আৰু হলান্ডৰ ষ্টিভেনডোৰ সকলে নিজৰ নিজৰ বন্দবত এই আক্ৰমণৰ প্ৰতিবাদৰ চিন হিছাপে মাল খালাছ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে। ঘটনাটোৱে গোটেই পৃথিৱীতে হুলস্থূল লগালে। মানুহৰ একতাশক্তিৰ এনে উদাহৰণে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ক্লাছৰূমৰ লেকচাৰতকৈ সমকালৰ বুৰঞ্জী আৰু ভালকৈ শিকায়।

আৰু সবুন্দৰা কিন্তু মৰ্মপ্ৰপী অইন ঘটনাও মনত পৰিছে। নিবিশ্ব কৰণৰ ষ্টিভেন দিনা, সবু এখন টাউনৰ সবু অৱস্থাৰ এগৰাকী ফৰাছী মহিলাই ভেঁৰৰ সঁচা ধনৰ পৰা আমালৈ এখন এশ ফ্ৰাঁ ব নোট পঠিয়াই দিছিল—আমাৰ দেশৰ ভাৰত বন্ধা কৰিবলৈ ইয়াক কামত লগাবলৈ কৈছিল। লগতে সেই টাউনখনৰ অধিবাসী সকলে, টাউনৰ মেয়ৰজনে, গিৰ্জাৰ পাদুৰীজনে, শ্ৰমিক, কৃষিকৰ্মী, আৰু ছাত্ৰসকলে চহী কৰা আমাক সমৰ্থন কৰি লিখা এখন চিঠিও আছিল।

চিনাকী অচিনাকী ৭ ৭ বন্ধুৰে চিলিৰ পৰা মোলৈ চিঠি লিখিলে। ভেঁৰ-লোকে আমাক ওলগনি জনাই আন্তৰ্জাতিক ডকাইতবোৰক বাধা দিয়াত আনন্দ প্ৰকাশ কৰিছিল। বনুৱা প্ৰেৰণীৰ এগৰাকী ভিৰোতায়ে মোলৈ এটা লাও চাৰিটা গাজৰ আৰু বাৰটামান কেঁচা জলকীয়া পাৰ্ছেল কৰি পঠিয়াইছিল।

এই কাৰণে সেই সময়ত চিলিৰ সন্মান লেখত লবলগীয়া কৈ বাঢ়িল। আমি যে এখন দেশৰ মানুহ—তাৰ অস্তিত্ব প্ৰমাণ হল। তাৰ আগলৈকে অইন অননুমত দেশবোৰৰ মাজতে আমি চকুত নপৰা হৈ আছিলো। এইবাৰ প্ৰথম আমাৰ দেশখনে এটা সঠিক পৰিচয় লাভিলে, দেশৰ বাবে যে আমি উদ্ভব্যত গঢ়িবলৈ উঠিগৰি লাগিছো সেইটো কোনেও নুই কৰিব নোৱাৰা হল।

আমাৰ দেশৰ এই ঘটনাই ফ্ৰান্স আৰু গোটেই ইউৰোপত অসাধাৰণ স্তোভপাৰ লগালে। জনপ্ৰিয় সমাৱেশ, ছাত্ৰ সভা, সকলো ভাৰতে প্ৰকাশিত

হোৱা কিতাপে আমাক অধ্যয়ন কৰি, পৰীক্ষা কৰি, ফটো তুলি ছপাই, আমাৰ চিন্তাভাৱনাৰ শক্তি বোগাইছিল। খবৰৰ কাগজৰ মানুহক মই প্ৰীতিসিক্ত এবাৰলগীয়াত পৰিছিলো—কি কি ঘটিছে তেওঁলোকে জানিলেও আৰু যোঁচ বোঁচকৈ জানিব খুজিছিল। প্ৰেছিডেণ্ট আলেক্সে জগতবিখ্যাত হৈ পৰিল। আমাৰ প্ৰতিক্ৰিয়াৰ শৃংখলা আৰু দৃঢ়তাক সকলোৰে শলাগি আৰু উৎসাহ দিলে।

চিলিৰ তামৰ খনিবোৰ জাতীয়কৰণ কৰা হল। নানা মতবিৰোধ সত্ত্বেও এই কাম সম্পন্ন হোৱাত তাৰ বাবে সহানুভূতি আৰু প্ৰজ্ঞা জনোৱা হল। চিলিৰ নতুন স্বাধীনতাৰ বাটত ই এটা সাহসৰ খোজ, চিলিৰ মানুহেও এইটো ভালকৈ বুজিলে। আমাৰ জনপ্ৰিয় চৰকাৰে তামৰ বন্ধুত্ব জিকি দেশত সাৰ্ব-ভৌমত্ব স্থাপন কৰিলে।

চিলিলৈ ঘূৰি আহিলো

চিলিলৈ ঘূৰি অহাৰ পিছত বাটে-পথে পথাৰে-সমাৰে মই নতুন কৰ্মৰ পাতৰ সম্বৰ্ধনা পালো। আমাৰ অপৰূপ সুন্দৰ বসন্তই তেতিয়াই হাবিয়ে বনে গছে-পাতে সেউজীয়া বহন বুলাইছে। আমাৰ পুৰণি ঘোঁৱা বৰগীয়া ৰাজধানী খনে মানুহৰ হিয়াই ভালপোৱা বিচৰা দি সেউজীয়া পাত বিচাৰে। চেঙেলীয়া বসন্তৰ এই সজীৱতা মই প্ৰাণভৰি উপভোগ কৰিলো। দেশৰ পৰা বহুত দূৰৈত আঁতৰি থকা সময়ত আমি আমাৰ দেশৰ জাৰকালিৰ কথা কেতিয়াও নাভাবো দুৰষ্মই জাৰকালিৰ দুখকষ্টৰ কথা মনৰ পৰা মুচি পেলায়, এৰি থৈ অহা গাওঁভৰী, সৰু নগৰ, জাৰত শূন্য ভাৰিবে ফুৰা সৰু লৰাছোৱালীবোৰৰ কথা মানুহে পাহৰি যায়। স্মৃতিগটত কেৱল গাঁৱৰ সেউজীয়া অঞ্চল, হালখীয়া আৰু বঙা ফুলবোৰ, আমাৰ জাতীয় সজীৱত উদ্ভিক্ত নীলা আকাশেহে উৰি মাৰে। সপোনৰ দৰে সুন্দৰ সেউজীয়া বসন্তক মই আহি আকৌ চকুৰ আগতে দেখিলো। এবিধ ঘাঁহে চহৰৰ দেৱালবোৰ ভৰি আছে—যেন ঘূণাৰ শেল্লৈৰে ৰে এখন চানেকিহে ঢাকি থৈছে। কমিউনিষ্ট বিৰোধী ঔদ্ধৰ্য আৰু মিছাক গলগলকৈ উলিয়াই দিছে; শাস্তি আৰু মানৱিকতাবাদৰ বিৰুদ্ধে পোষ্টাৰ, গনহত্যা আৰু জাকাতীৰ বিজয় ঘোষণা কৰা ভেজ পিপাসু পোষ্টাৰ। চহৰৰ দেৱালবোৰক অপৰিহৃত কৰা এই নতুন বাঁহবনক শেল্লৈৰে ৰে যেন তুচ্ছ বুলি ঢাকি ৰাখিছে।

সোৱা অভিজ্ঞতাই প্ৰচাৰ বা-মাৰাল কোন পিনে বৈছে আৰু সিহঁতে কি কৰি বঢ়াইছে বঢ়িলো। মইও ভো হিটলাৰ-পূৰ্ব বৰোপত দিন কটাইছিলো। এই প্ৰচাৰবোৰৰ ধবনো আছিল হিটলাৰী প্ৰচাৰৰ নিচিনা—অভিশয় মিছাৰ আগ্ৰস লোৱা—মিছাৰ কোনো মাত্ৰা নাছিল—ভয় দেখুৱা আৰু তাৰ পৰিণামত ভয় খোৱা—দুইটাৰে এনে প্ৰচাৰ অভিবান পৰিপূৰ্ণ হৈ আছিল। ভৱিষ্যতৰ সূক্ষ্ম সম্ভাৱনাৰ বিৰুদ্ধে ঘৃণাৰ সকলো অস্ত-শস্ত্ৰ শাৰী শাৰীকৈ সজাই দেখুৱা হৈছিল। মই অনুভৱ কৰিলো যে আমাৰ জীৱনৰ সাৰ সংগ্ৰহ খিনিকে বদলাব খোজা হৈছে। চিৰল মানুহ হৈ তেওঁলোকে কেনেকৈ আমাৰ জাতীয় সত্বক অপমান কৰিব খোজে মই বুজিব পৰা নাছিলো।

প্ৰাতিষ্ঠানশীল দক্ষিণপন্থীবোৰে সম্প্ৰদায়বাদৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিবলগীয়া হোৱাৰ সময়ত, এই শক্তিৰ ভাল-বেয়া বিবেচনা নকৰালৈ ইহঁতে কামত লগালে। জেনাৰেল স্নাইডাৰ আছিল সৈন্যবাহিনীৰ সৰ্বাধ্যক্ষ, সম্মানিত আৰু সম্মানীয় পুৰুষ—আলেদেৰ বিপাত্ৰিকৰ প্ৰেছিডেণ্ট হোৱাত বাখা দিবলৈ কৰা “কু ডে টেট”ৰ তেওঁ বিৰোধীতা কৰাত তেওঁক হত্যা কৰা হল। ঘৰৰ কাষতে এদল সাধাৰণ গুৰুতাই তেওঁক পিছপিনৰ পৰা মোছিনগান টোৱাই মাৰিলে আৰু এই কামৰ নেতা আছিল সৈন্যদলৰ পৰা এসময়ত বহিষ্কাৰ কৰা এজন ভূতপূৰ্ব সেনাপতি, দলটো আছিল সমাজৰ এটা বিশেষ শ্ৰেণী আৰু ভাড়াটীয়া অপ-বাধীৰে গঢ়া। অপৰাধ প্ৰমাণিত হোৱাৰ পিছত বড়ুগুৰুৰ মূলনেতা জনক জেলত ভৰোৱা হল, আৰু সামৰিক আদালতে বিচাৰ কৰি তেওঁক মৃত্যুৰ কাটেক দিলে। পিছে, চুপ্ৰীম কোৰ্টে এই শাস্তি কমাই দিবলৈ কৰিলে। চিৰল আইনেই এনে যে দেশৰ সেনাবাহিনীৰ সৰ্বাধ্যক্ষক হত্যা কৰা বাবে হোৱা শাস্তিৰ দৃগুণ শাস্তি সাধাৰণ ভোকাডুৰ মূৰগী চোৰেও পায়। শাসক শ্ৰেণীয়ে বলবৎ কৰা আইনৰ এনে ধৰণৰ শ্ৰেণী সচেতন উদাহৰণ আৰু কত পোৱা বাব। আলেদেৰ বিজয় সেই শাসকশ্ৰেণীৰ বাবে বামটাঙোনৰ খুন্দাৰ দৰে আছিল—এই প্ৰথমবাৰ সিহঁতে ভাবিলে যে ইমান ফলদী ফিকিৰ কৈ কচা আইনে ঘূৰি আহি সিহঁতকো টঙনীয়াব পাৰে। আগ্ৰস বিচাৰি সিহঁতে চাৰিওপিনে পিৰা পি দিলে—কোম্পানীৰ কাগজ, আয় অলঙ্কাৰ, বেংকৰ নোট আৰু সোণৰ মোহৰ লগত লৈ সিহঁত আৰ্জেণ্টিনা স্পেন এনেকি দূৰ দূৰান্তৰ অষ্টেলীয়া পালেগৈ। বাইজক বোম্বৰ ভয়ে সিহঁতক দৰ্কাৰ হলে তৰা-নৰ্য্য দিওঁ উত্তৰ মেবলৈ খেদিগৈহেঁতেন।

পিছত,—সিহঁত আকৌ ঘূৰি আহিব।

ফ্ৰেই

নিৰ্মম আইনৰ জালত সকলোপিনে আবদ্ধ হৈ বাধা পোৱা বাবে চিলিৰ ৰাজনীতিয়ে কঠোৰভাৱে সংবিধান মানি চলে। ইতিমধ্যে কুলীনডল্লই নিজৰ ফটাছিটা টঙালিত তাপিল মাৰি ফেচীবাদী শক্তিত পৰিণত হল। তাম জাতীয়কৰণৰ পিছত উত্তৰ আমেৰিকাৰ অৱৰোধ আৰু লেকেটাকৈ লাগিল। ভূতপূৰ্ব প্ৰেছিডেণ্ট ফ্ৰেইৰ লগত লগ হৈ আই আই টিৱে খুন্তান ডেমোক্ৰেটিক দলটোক নতুনকৈ দক্ষিণপন্থী ফেচীদলৰ কোলাত সাঁপ দিলে।

দুই মেবৰ দৰে দুই বিপৰীত চৰিত্ৰৰ। মানুহ আলোপে আৰু ফ্ৰেইৰ ব্যক্তিগত চিলিৰ মানুহক চিৰদিন চিন্তাত পেলাইছে। বোখহৰ তেওঁলোক দুজন একেবাৰে বেলেগ প্ৰকৃতিৰ মানুহ, আৰু প্ৰতিজনে এই অতীত নথকা দেশত এজনকৈ শক্তিশালী নেতা আছিল। প্ৰতিজনেই নিজৰ লক্ষ্য আৰু পথত অবিচলিত আছিল।

মোৰ মনেৰে মই আলোপক ভালকৈ চিনি পাওঁ। তেওঁৰ চৰিত্ৰত কোনো লুকাচাক নাই। আৰু ফ্ৰেইৰ লগত মই একেলগে চিনেটৰ সভ্য আছিলো। তেওঁ এজন আচৰিত সাৱধানী, বহুত আগৰ পৰা ভালকৈ গুণাগুণী কৰি কামত হাত দিয়া মানুহ—আলোপেৰ প্ৰাণখোলা চৰিত্ৰৰ তেওঁ একেবাৰে বিপৰীত, কিন্তু মাজে মাজে তেওঁ ভীৰ ভীক্য হাঁহি মাৰে।

বৰ খোলা মেলাকৈ হাঁহিব পৰা মানুহক মই ভাল পাওঁ (মোৰ কিন্তু ভেনে গুণটো নাই)। কিন্তু হাঁহিবও প্ৰকাৰ ভেদ আছে। ফ্ৰেইৰ হাঁহিটোও। যেন তেওঁৰ ৰাজনৈতিক জীৱনৰ বেলেগ বেলেগ ঘটনাবোৰক একেলগে গুথি বখা বেজী সূতাৰ দৰে বৰ চোকা—তেওঁৰ চিন্তাকুল গহীন মন্থখনিত হাঁহিয়ে ঢৌ খেলি যায়। ইয়াং এনে হাঁহিত উচপু খাই উঠিব লাগে।—যেন কোনোবা নিশাচৰ চৰাইৰহে, চি-চিঞাঁনি। ইয়াৰ বাহিৰে তেওঁৰ ব্যৱহাৰ সদায় অন্তৰ্দৃশী আৰু ইচ্ছাকৃত অমায়িক।

বহুত সময়ত মই তেওঁৰ ৰাজনৈতিক অকোৱাপকোৱা মন্তবাদত নিবংগাহ হৈছিলো। পিছত অৱশ্যে তেওঁৰ বিষয়ে মোৰ ধাৰণা আৰু স্পষ্ট হল। মনত আছে তেওঁ এবাৰ ছাণ্ডিয়াগোত মোৰ ঘৰতে দেখা কৰিবলৈ আহিল। সেই সময়ত কমিউনিষ্ট আৰু খুন্তান ডেমোক্ৰেটিক দলৰ মাজত এটা সমঝোতা.

হোৱাৰ সম্ভাৱনাৰ গুৰুৰ শূন্য গৈছিল, তেওঁলোকৰ নাম ভেঁটিয়াও খুঁটান ডেমোক্ৰাট হোৱা নাছিল। কিন্তু ডেকা স্পেনীয় ফেচীবাদী প্ৰাইমো ডে ৰিভেৰাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈ নাম লৈছিল—ফেলাজে নেছনেল—এটা আপচু নাম। তাৰ পিছত স্পেনীয় বুদ্ধ শেষ হোৱাত তেওঁলোকৰ ওপৰত মাৰি টেহনৰ প্ৰভাৱ পৰিল—ফেচী-বিৰোধী হৈ ভেঁটিয়া তেওঁলোকে এটা নতুন নাম ললে।

আমাৰ দৃশ্যেৰে আলাপ আলোচনা বহুদূৰপৰা কিন্তু অশুদ্ধৰীয়া আছিল। আমাৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টিয়ে শূন্য ইচ্ছা থকা সকলো মানুহ, আৰু সকলো মতবাদৰ লগত কিবা এটা সমঝোতাত আহিবলৈ আগ্ৰহী আছিল, কাৰণ আমি অকলে একো কৰিব নোৱাৰিম বুলি জানিছিলো। যদিও তেওঁ কথাবাতৰাৰে লুকাভাকু খেলিছিল, তেওঁৰ সেই সময়ত থকা বামপন্থী মনোভাৱৰ অলপ অচৰপ ইঙ্গিত তেওঁ দিছিল। যাবৰ সময়ত বিদায় উপহাৰ হিচাপে তেওঁ মৈলৈ চাই এটা হাঁহ মাৰিলে—যেন তেওঁৰ গহীন মূখৰ পৰা শিলগুটি এটাৰ দৰে ই টুপকৈ খহি পৰিল। তেওঁ কৈ গল—“আমাৰ আকৌ কথা বতৰা হব।” কিন্তু দুদিনৰ পিছত মই বুজিলো যে আমাৰ কথা-বাতৰা চিৰদিনৰ বাবে শেষ হৈ গল।

আলেন্সেই নিৰ্বাচনত বিজয়ী হোৱাৰ পিছত উচ্চাকাংক্ষী আৰু নিষ্ঠুৰ ৰাজনীতিজ্ঞ ফ্ৰেই যে ভাবিলে যে তেওঁ ক্ষমতা ধুৱাই পাবলৈ হলে প্ৰতিক্ৰিয়া-শীল দলৰ লগত মিত্ৰতা পাতিব লাগিব। ই মাত্ৰ এটা দিবা স্বপ্নহে আছিল—ৰাজনৈতিক মৰুৰা এটাৰ মিজকে খুপ খুৱাই পেলোৱা সপোন। তেওঁ জালখন ভালকৈ মেলিব নোৱাৰিলে। তেওঁ পঙা কু ডে টেট - এ তেওঁৰ একো উপকাৰ কৰিব নোৱাৰিলে। ফেচীবাদে আপোচত বিশ্বাস নকৰে—ই বশ্যতা দাবী কৰে। এতিয়া দিন ধোৱাৰ লগে লগে ফ্ৰেই আৰু অঁচিনাকী হৈ পৰিব—আৰু তেওঁৰ স্মৃতিটোৱেই জগৰীয়া হব।

টমিক

পোনৰ পৰাই, ফেলাজে বোলা আপচু নামটো ত্যাগ কৰাৰ পৰা খুঁটান ডেমোক্ৰেটিক পাৰ্টিৰ প্ৰতি মোৰ আগ্ৰহ আছিল। এটি সৰু কেথলিক বুদ্ধ-জীৱি দল মাৰিটেন-থমিষ্ট বোলা বাহুবনীয়া দল এটা গঢ়িলে। তেওঁলোকৰ দৰ্শনে কিন্তু মোক আকৃষ্ট কৰিব নোৱাৰিছিল। কবিতা, ৰাজনীতি আৰু ধৰ্মানতাৰ বিষয়ে শুদ্ধ আওৰোৱা মানুহবোৰৰ প্ৰতি মোৰ এটা স্বাভাৱিক

বিভূষণ আছে। কিন্তু কাৰ্ব'কেবল সেই সব আন্দোলনৰ এটা আশাভীৰু বিশেষ গুৰুত্ব দেখা দিলে। মই চিলিলৈ ঘূৰি অহাৰ সময়তো মাদ্ৰিদত বন্ধু চিলিয়েই আছিল, আহিয়েই এখন ডাঙৰ সভা পতাৰ আয়োজন কৰিলো। কেইবা জনো ডেকা নেতাক স্পেনীয় সাধাৰণতন্ত্ৰৰ বিষয়ে কথা কবলৈ মই অনুৰোধ কৰিছিলো। মিটিঙত মানুহ ভৰি পৰিছিল। বক্ষণশীল দলৰ উদগণিত পূৰ্বাৰ্ণ পাদ্ৰী ধৰ্মাধিকাৰ জনে নতুন দলটোক প্ৰায় ভাঙি পেলাবলৈ ধৰিছিল। মাত্ৰ এজন বিচক্ষণ বিচপৰ হস্তক্ষেপতহে এই দলটো বাৰ্জনৈতিক আত্মহত্যাৰ পৰা বিৰত হল। টালকাৰ বিচপৰ এটা বিবৃতিয়ে দলটোক বন্ধা কৰিলে— এই দলটো কালক্ৰমে চিলিৰ বৃহত্তম দলত পৰিণত হল। বছৰবোৰ ঘূৰাব লগে লগে কিন্তু ইয়াৰ আদৰ্শ সম্পূৰ্ণ বদলি হৈ গল।

ফ্ৰেই-ৰ পিছত এই দলৰ সকলোতকৈ ক্ষমতাপন্ন মানুহ হল বাডোমিৰো টেমিক। আমি একে সময়তে চিনেটৰ সভ্য আছিলো। চিলিৰ নিৰ্বাচন অভিযানৰ সময়ত, ধৰ্ম্মঘটৰ দিনবোৰত তেওঁক দেখিছো। সেই সময়ত খৃষ্টান ডেমোক্ৰেটিক দলৰ মানুহে আমি কমিউনিষ্ট দলক অনুসৰণ কৰি আমাৰ সমাবেশবোৰত অংশ লৈছিল। আমি তেতিয়া আছিলো আবু এতিয়াও আছে। সোফা আবু তামৰ খনি অঞ্চলৰ মৰুভূমিত আমি আটাইতকৈ জনপ্ৰিয় দল আছিলো, অৰ্থাৎ আমেৰিকা মহাদেশত সকলোতকৈ নিপীড়িত শোষিত মানুহৰ আমি প্ৰিয়পাত্ৰ দল আছিলো বুলি কব পাৰো। বেকাবেৰণ সেই মানুহৰ দলৰ পৰাই আছিল—প্ৰমিকৰ ছাপাখানা আবু প্ৰথম ইউনিয়ন-বোৰ তাতে প্ৰথমে সৃষ্টি হৈছিল। কমিউনিষ্ট মানুহ নহলে এইবোৰৰ এটাও সম্ভৱ নহলেহেঁতেন। টেমিক যে সেইসময়ৰ সকলোতকৈ প্ৰতিপ্ৰদীপ্ত খৃষ্টান ডেমোক্ৰেটিক নেতা আছিল সি নহয়, তেওঁ আছিল সেই দলটোৰ সকলোতকৈ আকৰ্ষণীয় মানুহ আবু সবববহী বন্তা।

১৯৬৪ চনত খৃষ্টান ডেমোক্রাট দলে নিৰ্বাচনত জিকি ফ্ৰেই-ক বিপাকিকৰ প্ৰেছিডেণ্ট কৰাৰ সময়ত অৱস্থাৰ বহুত সলনি হৈছিল। অ'লেগেদক পৰাজিত কৰা প্ৰাৰ্থীজনে নিৰ্বাচনী অভিযানত অভূতপূৰ্ব কমিউনিষ্ট-বিৰোধী আক্ৰমণৰ সাহায্য লৈছিল। খবৰৰ কাগজ আবু বোডঅ'ত মানুহক কমিউনিষ্ট দলৰ বিপক্ষে ভয় দেখুৱাই সতৰ্ক কৰি দিয়া হৈছিল। সেই ভয়লগা প্ৰচাৰবোৰ শুনিলে মানুহৰ গাৰ লোম থিয় দি উঠিব; যেনে—সম্মানসিৰী বোৰক গুলি কৰি মৰা হ'ব, সবু লৰাবোৰক ফিডেলৰ লিচনা দাড়িহালা মানুহে বন্ধক

নলেবে পেট ফুটা কৰিব ; সব্দ সব্দ ছোৱালীবোৰক মাক বাপেকৰ কাষৰ পৰা আতৰাই নি জাহাজেদি চাইবেৰিগালৈ পঠিয়াই দিয়া হ'ব। বহুতদিনৰ মূৰত ইউ এছ চিনেটৰ এটা কমিটিৰ আগত সাক্ষ্য দিয়াৰ সময়ত আমি জানিছিলো যে হি আই এই এই জঘন্য প্ৰচাৰ চলাবলৈ বিছ মিলিয়ন ডলাৰ খৰচ কৰিছিল।

এবাৰ প্ৰেছিডেণ্ট হৈ বহি লৈ ফ্ৰেই-য়ে তেওঁৰ একমাত্ৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বীজনক এটা গ্ৰীক দেশীয় উপঢৌকন দিলে—তেওঁ টমিকক আমেৰিকাৰ বহুতৰাষ্ট্ৰত চিলিৰ ৰাষ্ট্ৰদূত নিযুক্ত কৰিলে। ফ্ৰেই-এ জানিছিল যে তেওঁৰ চৰকাৰে আমেৰিকাৰ তামৰ কোম্পানী বোৰৰ লগত নতুনকৈ চুক্তি কৰিব। গোটোই দেশখনৰ পৰা এই সময়ত তাম জাতীয়কৰণৰ আবেদন আহিবলৈ ধৰিলে। দক্ষবাজীকৰৰ দৰে হাতৰ কাৰছাজি দেখুৱাই ফ্ৰেই-এ 'চিলিয়কৰণ' নাম দি নতুন চুক্তি সম্পাদন কৰি দেশৰ বৃহত্তম জাতীয় সম্পদক বিদেশী শক্তিশালী যুটীয়া ব্যৱসায়ী কেমেৰেকট আৰু আনাকোণ্ডাক বিলাই নিশ্চিত কৰিলে। ইয়াৰ পৰিণাম শ্ৰমিকৰ বাবে হিয়াভগা আৰু অৰ্থনৈতিক পৰিণাম চিলিৰ বাবে ভয়াবহ হৈছিল। ফ্ৰেই-এ টমিকক ৰাজনৈতিক দৃশ্যপটৰ পৰা মুঠ চিনচাব নোহোৱা কৰিলে। ষ্টিফেন ৰাষ্ট্ৰদূত চিলিৰ তাম বিদেশী কোম্পানীৰ হাতত ভুলি দিয়ে তেওঁক মানুহে কোঁতলাও ক্ষমা নকৰিলে—পিছৰ বাৰ নিৰ্বাচনত তিনিজন প্ৰেছিডেণ্ট প্ৰাৰ্থীৰ ভিতৰত টমিকে শেহৰ ঠাই ললে।

১৯৬৮ চনৰ পোনতে আমেৰিকাৰ বহুতৰাষ্ট্ৰৰ ৰাষ্ট্ৰদূতৰ পদৰ পৰা ইস্তফা দি অহাৰ অলপ দিনৰ পিছতে টমিকে মোক ইছলা নেগ্ৰাৰ দৰত দেখা কৰিবলৈ আহিল। তেওঁ তেতিয়াও আইনতঃ প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ প্ৰাৰ্থী হোৱা নাছিল। ৰাজনৈতিক মতবাদৰ তোলপাৰ সত্ত্বেও আমাৰ বন্ধুত্ব অক্ষুণ্ণ আছিল, আৰু এতিয়াও আছে। কিন্তু এইবাৰ দুইবোৰ দুইকো বৃদ্ধি পাবলৈ বহুত সময় লাগিল। আমাৰ দল পপুলাৰ ইউনিটক বাদ দি, আৰু প্ৰগতিশীল শক্তিবোৰৰ উদাৰ মিত্ৰতাক ইউনিয়ন অব দি পিপল নাম দি বৃদ্ধি কৰিলে তেওঁ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছিল। কিন্তু এই প্ৰস্তাৱটো একেবাৰে অসম্ভৱ আছিল কাৰণ তামৰ বিলি বন্দৰস্তই তেওঁক বামপন্থীবোৰৰ কাষত অসংগত কৰি তুলিছিল তাৰ উপৰি জনপ্ৰিয় আপোলনৰ দুটা ডাঙৰ দল কমিউনিষ্ট আৰু চোৰ্চিয়েলিষ্ট দলে এতিয়া সাবালক হৈ নিজা নিজা প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ প্ৰাৰ্থী পঠিয়াব পাৰিছিল।

মোৰ তাৰ পৰা বাবৰ সময়ত টমিকোই বিৰাট মনেৰে এটা কথা জনাই গল।

সেই সময়ত খৃষ্টান ডেমোক্ৰেটিক দলৰ চেফ্টোৰী জালভিভাব-এ ট্ৰেজাৰীত কাম কৰিছিল। দেশৰ অৰ্থনীতি ইতিমধ্যে দেউলীয়া হৈ গৈছে বুলি তেওঁ কাগজপত্ৰ দেখুৱাই প্ৰমাণিত কৰিছিল। আৰু চাৰিমাহও এনে অৱস্থা টিকিব নোৱাৰে বুলি তেওঁ মোক বিবৰি কলে। দেশখন দেউলীয়া হোৱা কোনেও ৰোধ কৰিব নোৱাৰে বুলি তেওঁ জোৰ দি কলে।

আলেন্দে নিৰ্বাচিত হোৱাৰ এমাহৰ পিছতে, আৰু প্ৰেছিডেণ্ট পদত যোগ দিয়াৰ আগতে সেই একে কোৰিনেট মিনিষ্টাৰ জালভিভাব-এ দেশত তেতিয়াই আহিব লগা অৰ্থনৈতিক বিপদৰ কথা ৰাইজক জনাই দিলে। কিন্তু এইবাৰ ইয়াৰ কাৰণ হিচাপে আলেন্দেৰ নিৰ্বাচিত হোৱাৰ আন্তৰ্জাতিক প্ৰতিঘাত বুলি দোষাবোপ কৰিলে। তেনেকৈয়ে ইতিহাস লিখা হয়; অন্ততঃ তেনেকৈয়ে কথা ঘূৰাই সুবিধাবাদী ৰাজনৈতিক জালভিভাবৰ দৰে মানুহে লিখে।

আলেন্দে

আমাৰ জীৱনকালতে আমাৰ দেশ চিলিক এবাৰতকৈ বোচিবাৰ বিশ্বাস-ঘাতকতা কৰা হৈছে। সোৱাৰ মৰুভূমি অঞ্চল, সমুদ্ৰৰ তলৰ কমলাখনি, ভয়ংকৰ ওখ পাহাৰ ব'ৰ পৰা মাটিৰ তলত পোতখাই থকা ভাষা আমাৰ দেশৰ মানুহে অমানৱিক পৰিগ্ৰম কৰি থাকি আনিলে—এই সকলো ঠাইৰ পৰা এটা বিৰাট মন্দিৰ আন্দোলনৰ উদ্ভৱ হৈছিল। এই আন্দোলনে আলেন্দে বোলা এজন মানুহক চিলিক প্ৰেছিডেণ্ট পদত বহুৱাই পুৰণি প্ৰথাৰ সংস্কাৰ আৰু ন্যায় বিচাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব খুজিছিল। এই কামবোৰ পিছৰূপৰ নালাগে, আৰু বিদেশীৰ নথৰ পৰা আমাৰ জাতীয় সম্পদ উদ্ধাৰ কৰাটোও খুব দৰ্কাৰী কাম।

দূৰ সুদূৰলৈকে প্ৰেছিডেণ্ট আলেন্দেক সকলোৰে প্ৰাণতসা কৰিছিল, আৰু তেওঁৰ চৰ্কাৰৰ বহুত লেখত লবলগীয়া নীতিৰ শলাগ লৈছিল। নিউইয়ৰ্কৰ “স্লুনাইটেড নেছনছ”ৰ বদৰ্জীত চিলিক প্ৰেছিডেণ্টে দিয়া বক্তৃতা গোটেই জগতৰ প্ৰতিনিধি সকলে বেনেটক শুনিছিল, তেনেকৈ বক্তৃতা শুনাব ঘটনা জগতত বিৰল। চিলিক, বহুত অসুবিধাৰ মাজতো সচাকৈ এখন ন্যায়পৰামৰ্শ সমাজ পতা হৈছে। আমাৰ সাৰ্বভৌমত্ব, আমাৰ জাতীয় স্বৰ্গ আৰু চিলিক জন-

সংখ্যাব উত্তম মানুহসকলক লৈ এই সমাজ গঢ়ি উঠিছে। আমাৰ বাবে, চিৰলৈ
বিপ্লৱৰ বাবে সংবিধান, আইন, গণতন্ত্ৰ আৰু আশা আছে।

আৰু বিপ্লৱ দলৰ পিনে সিহঁতে বিচৰা সকলোখিনি আছে। টেটোন বহুৱা
জপিওৱা নটুৱা, বিদ্যুৎক, পিণ্টল আৰু শিকলিৰে সন্তাসবাদী, ভণ্ড সন্মাসী,
সংশয় বাহিনীৰ খেদা খোৱা বিষয়া—সিহঁতে সকলোকে দললৈ টানি নিছে।
ক্ষুদ্ৰ হিংসা দ্বৈৰ্ঘ্যাক সিহঁতে প্ৰাধান্য দিছিল। ফেচীবাদী জাপা-ই তাৰ
পিতৃভূমিৰ পৰা পলাই অহা আত্মীয় কুটুম্বৰ লগত হাতত হাত মিলাই ঘূৰি
ফুৰিছিল। চিৰলৈ নামৰ প্ৰকাণ্ড পামখনৰ পৰা ফয়দা লুটি লোৱাই সিহঁতৰ
প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল। ডাঙৰ এটা বেংকৰ মালিক আৰু নটুৱা এটাই
সিহঁতৰ লগতে উজাই উঠিছিল—গজালেজ ভিডেলা তাৰ নাম—বাম্বানাচ নাচি,
হাতত তেজৰ চেকা লগা মানুহটোৱে সুবিধামতে ইটো সিটো দলক বাহবা
দিছিল। বহুতদিনৰ আগতে এওঁ নিজৰ দলটোক শত্ৰুৰ হাতত সমৰ্পণ
কৰিছিল। ফ্ৰেই এ এতিয়া তেনেকৈ নিজৰ দল খুন্টান ডেমোক্ৰেটিক পাৰ্টি'ক
মানুহৰ শত্ৰুৰ মূখত টোপ পেলাই ৰাখিছিল—শত্ৰুৱে বজোৱা পেপাৰ সুৰত
তেওঁ নাচিছিল। ভূতপূৰ্ব কৰ্ণেল ভিয়াউৰ নেওচিব লগীয়া কামৰ তেওঁ
লগৰীয়া আছিল। বুৰঞ্জীৰ এই ভাওনাত এই কেইজনেই আছিল আচল
ভাওৰীয়া। সিহঁতৰ সকলো সমল সাজু হৈ আছিল। গাড়ীৰ চকা বিধাই
ফুটা কৰিবলৈ বিধনা, গজাল আৰু বন্দুকৰ গুলি—এইবোৰ লৈ সিহঁতে
আমাৰ ইকুইক, বানকুইল ছালভাডোৰ পুৱেৰ্টো মণ্ট, জোছে মাৰিয়া কাৰো,
ফ্ৰাটলাৰ, পুৱেৰ্টো আণ্টো আৰু এনে বহুত ঠাইৰ মানুহক মাৰি ফুৰিছিল,
হাৰ্ণান মেৰিৰ খুনীবোৰেই তেওঁৰ নাম ৰাখিবলগীয়া হৈছে বুলি বৰ
তুলিছিল। মূঠতে পৰিস্থিতি সিহঁতে ইমান পাতল কৰিছিল যেন সিহঁতে
একেবাৰে নিৰ্মাণিত—মাথিকো মাৰিব নোৱাৰা নিৰ্দোষ। কিন্তু কোনোবাই
সঁচা ঘটনাৰ বিবৰণ দিবলৈ গলে আকৌ ঠেহ ধৰিছিল।

চিৰলৈৰ অসামৰিক বুৰঞ্জীখন বেচ দীঘল, আৰু ইয়াত খুব কমহে বিপ্লৱ
হৈছে। বহুত চৰ্কাৰে ইয়াত খিতাপি লগাকৈ শাসন কৰিছে—সেইবোৰ
বন্ধুশীল আৰু মজলীয়া চৰ্কাৰ। বহুত সৰু সৰু প্ৰেছিডেণ্টৰ ভিতৰত
মাত্ৰ দুজনহে ডাঙৰ—বালমাছেডা আৰু আলেন্দে। অশুভ কথা যে এওঁলোক
দুয়োৰে পটভূমি একে—দুইয়ো চহকী মানুহৰ ঘৰৰ সন্তান—ইয়াত বাক
অভিজ্ঞাত শ্ৰেণী বুলি কোৱা হয়। এমুঠি মানুহৰ মজলীয়া শাসনতন্ত্ৰই

একেবাৰে সৰু কৰি পেটোৱা বিয়াটো দেশখনক ডাঙৰ কৰি জ্বলিবলৈ একে নীতিকে গ্ৰহণ কৰি তেওঁলোকে একেদৰেই মৃত্যুৰ মৃত্যুত পৰিল। বিদেশী কোম্পানীৰ হাতত সোৱাৰ সম্পদ সমৰ্পণ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰাত আত্মহত্যা হবলৈ বাধ্য কৰা হল বালমাছেডাক।

আব্দু আলেন্দেৰ হত্যা কৰা হল কাৰণ তেওঁ চিলিৰ ভাইন সম্পদটো—পাতালপুৰীৰ ধন ভাৰক জাতীয়কৰণ কৰিলে। দূইবাৰেই ডেকশোহা বিপ্লৱ আৰম্ভ কৰিলে শাসনতন্ত্ৰই—দূইবাৰেই মিলিটাৰীয়ে মানুহক কুৰুৰ খোৱা খোঁদিলে। বালমাছেডাৰ সময়ত ইংৰাজ কোম্পানীবোৰে, আব্দু আলেন্দেৰ সময়ত উত্তৰ আমেৰিকান বোৰে মিলিটাৰীক উদগৰিদি লাগতিয়াল টকাখিনিও জোগালে।

দূইবাৰেই প্ৰোছিডেণ্টৰ ঘৰত লুটপাত কৰা হল। বালমাছেডাৰ ঘৰক কোঠাবোৰ কুঠাৰেৰে কটা হল। আলেন্দেৰ ঘৰটো—জগতৰ প্ৰগতিৰ বাহ্যৰ ধন্যবাদ—আমাৰ বাঁহপুৰুষ বৈমানিক সকলে আকাশৰ পৰা বোমা ফাৰি উৰুৱালে।

তথাপি এই দুজন মানুহ একেবাৰে বেলেগ প্ৰকৃতিৰ আছিল। বালমাছেডা আছিল মানুহক মন্তমুগ্ধ কৰি ৰাখিব পৰা বক্তা—তেওঁৰ দাম্ভিক প্ৰকৃতিৰ বাবে দিনে দিনে নিজৰ ওপৰতে বোচি বোচিৰে ভৰসা কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ নিশ্চিত আছিল এইবুলি যে উদ্দেশ্য তেওঁৰ সং। কিন্তু এইবাৰেই তেওঁৰ শত্ৰুৱে আগুৱি ধৰিলে। চাৰিওকাষৰ মানুহতকৈ তেওঁৰ প্ৰেৰণতা ইয়াক বোচি আছিল, তেওঁৰ নিঃসঙ্গতা ইমান বোচি আছিল যে শেষত তেওঁ নিজতে বিলীন হল।

তেওঁক সহায় কৰিবলৈ বাইজৰ আগবাঢ়ি অহা উচিত আছিল—এই সহায় তেওঁ পালেও সি সংগঠিত নাছিল।—তেওঁ ছাত্ৰামাৰাৰী, সপোন দেখোঁজ হবলৈ বাধ্য হল। কিন্তু তেওঁৰ প্ৰেৰণতাৰ সপোন দিঠকত পৰিলত নহল। তেওঁক হত্যা কৰাৰ পিছত বিদেশী সাউথবোৰে, আব্দু আমাৰ দেশৰ সৰু-বৰ জাতিৰ সমুদ্ৰবোৰে সোৱাক দখল কৰি ললে। বিদেশীবোৰে পালে সেৱাৰ নিচিনা আপুৰুগীয়া সপাত, আব্দু কৰ কেইটি, আমাৰ বিজয়ীয়া সৰু-বৰ মানুহবোৰে পালে বচন টকা। টিকটা বচন টকাই হাত সলোৱাৰ পিছত অকল্যা পাত্ত হল। জনগন কেইহেজাৰ জন মানুহৰ তেজৰ চিন বস্তুভাৰত ভৰালিকে শব্দকাল। পুৰুষীয়া সকলোওকে শোৰিত মজুৰৰ এডাল—

চিলিৰ উত্তৰ ক্ষণিকৰ মজুৰে—লণ্ডনৰ বাবে বিৰাট সম্পদৰ পাণ্ডিত্য স্টাৰ্লিং আৰ্জিগ্ৰেই গল।

আলেন্দ্ৰে ভাল বক্তা নাছিল। ৰাজনীতিজ্ঞ হিছাপে তেওঁ পৰামৰ্শদাতা সকলৰ লগত কথা নোহোৱাকৈ তেওঁ এথোজো নিদিছিল। খুব সব্দ সুৰা বিষয়তো তেওঁ আছিল ষ্টেবলত্ৰাণিবোধী, নীতিপৰায়ণ গণতান্ত্ৰিক। তেওঁ বিশ্বৰ দেশৰ শাসনকৰ্তা হ'ল সেইখন বালমেছিডাৰ অনভিজ্ঞ ৰাইজৰ নাছিল— তেতিয়া শক্তিশালী শ্ৰমিক শ্ৰেণীয়ে কেনেকৈ কি হৈছে সকলো জানিছিল। আলেন্দ্ৰে এগৰাকী নিৰ্বাচিত নেতা আছিল—যদিও তেওঁ জনপ্ৰিয় শ্ৰেণীৰ পৰা অহা নাছিল। তেওঁৰ শ্ৰেণীয়ে শোষক শ্ৰেণীৰ আত্মজ আৰু শোষণৰ বিৰুদ্ধে বক্তাৰ ফলত তেওঁৰ দৰে নেতাৰ উদয় হৈছিল। আলেন্দ্ৰেই সেইবাবে তাম জাতীয়কৰণ কৰা কামটো বালমেছিডাত কৈ কম সময়ৰ ভিতৰত, আৰু বেচি জব্দবীৰুদলি খৰি লৈ কৰিব পাৰিলে। চিলিৰ বুদ্ধজীত ৰাইজৰ ই সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ বিজয় বুলি ক'ব পাৰি।—তামক জাতীয়কৰণ এটা অকলেই বিৰাট সূচনা বুলি ক'ব পাৰি। তাৰ লগত আছে একচেতিয়া কাৰবাৰ বন্ধ কৰা, দুৰ্বলশীৰ্ কৃষিৰ সংস্কাৰ, তেওঁৰ শাসনকালত আৰু বহুতো লেখতলবলগীয়া—মূলতঃ সমবায়িক প্ৰকৃতিৰ কাম আছিল।

আলেন্দ্ৰেৰ আইন সংশোধন আৰু আইন কামবোৰৰ মোল জাতিয়ে কেতিয়াও মূচি চিনচাব নোহোৱা কৰিব নোৱাৰে। আইন কামবোৰৰ বাবে জাতিৰ শত্ৰুবোৰে ঋণত অগ্নিশৰ্মা হৈ তাৰ পোতক তুলিবলৈ গবৰ্ণমেণ্ট গ্লেচৰ ওপৰত বোমা পেলোৱা হ'ল। এই ঘটনাক সেই বৃগৰ অশ্লীল ঘটনাক মনত পেলায়—বেতিয়া নাজী আকাশী বাহিনীয়ে অৰাকিত বিদেশী চহৰ—স্পেনীয়, ইথ'লছ, বাছিয়ান চহৰত বোমা পেলাইছিল। একে অপৰাধ আমাৰ দেশ চিলিত কৰা হৈছে। বোমাত খুন্দা কৰা চিলিৰ প্ৰেছিডেণ্টৰ অটালিকাটো বহুত পতঙ্গী খৰি চহৰৰ সভ্য জীৱনৰ কেন্দ্ৰবিন্দু আছিল।

মোৰ প্ৰিয় কমবেড আলেন্দ্ৰেক হত্যা কৰাৰ তিনিদিনৰ পিছত মোৰ সৌভাগ্যী ঘনৰ কাৰণে লৰালৰিকৈ লিখিছোঁ। তেওঁৰ হত্যাক গুপদতে ৰখা হৈছে। তেওঁক মনে মনে কবৰ দিয়া হ'ল আৰু তেওঁৰ বিধবা তিৰোতাকহে তেওঁৰ জীৱনশব্দৰ মৃতদেহৰ সঙ্গী হ'বলৈ দিয়া হ'ল। তেওঁৰ প্ৰাণহীন দেহত তেওঁ আত্মহতী হোৱাৰ চিন পাইছে বুলি হত্যাকাৰী বোৰে বটনা কৰিছিল। কিন্তু বিশেষত আইন ঘটনা প্ৰকাশ হৈছিল—যে বোমাৰু বিমানৰ আত্মকণৰ পিছতে

মিলিটেৰী ট্ৰেঞ্চ চলেৱা হৈছিল—এজন মাত্ৰ মানুহৰ বিৰুদ্ধে বীৰসকল
বহুত ট্ৰেঞ্চ চলালে : এই মানুহজন হল চিৰ্লিৰ প্ৰেছিডেণ্ট ছালফাৰ্ডাৰ
আলেন্ডে—তেওঁ নিজৰ বহল হিম্মত বাহিৰে আৰু কাকো সঙ্গী নাপালে।
চাৰিওপিনে ধোঁৱা আৰু জুইৰ শিখাই তেওঁক অকিহতে আগুৱি
পেলালে।

এনেকুৱা সুবৰ্ণ সুযোগ কোনেও এৰি নিদিলে। প্ৰেছিডেণ্ট পদৰ
পৰা ইন্তকা নিদিয়া বাবে তেওঁক গুলি কৰি মৰা হল। কাৰণ নগণ্য ঠাইত
তেওঁক গুপতে কবৰ দিয়া হল। লগত বোৱা মাত্ৰ এগৰাকী তিবোতাই তেওঁৰ
বাবে শোক বহন কৰি নিছিল। সেই ভাৱৰ মূৰদেহাটো চিৰ্লিৰ বিশ্বাসঘাতক
বোৰে সোঁচনগান চলাই গুলিৰে থকা-সৰুকা কৰি তাক টুকুৰা টুকুৰি কৰি
পেলালে।
